

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى ساھىبى
مو يەننىڭ ئەسەرلىرى

مو يەن

ئون ئۇچ قەدەم

شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

ئاپتور ھەققىدە

مو يەن شەندۇڭنىڭ گاۇمى ناھىيەسى (ھازىرقى گاۇمى شەھرى) دىن، 1955- يىلى تۇغۇلغان. «قىزىل قوناقلىقلار جەمەتى»، «مەي دۆلتى»، «تولغان بەدەن»، «سەندەل جازاسى»، «ھايات - ماماتلىق ھارغىنلىق»، «پاقا» قاتارلىق 11 رومانى، «سۇزۇك سەۋزە»، «قومانداننىڭ خوتۇنى»، «ساھىبجامالنىڭ ئۆلۈمى» قاتارلىق 100 دىن ئارتۇق پوۋېست- ھېكايە، سىناريە، نەسرلىرى ئېلان قىلىنغان. كۆپلىگەن ئەسەرلىرى ئىنگلىز، گېرمان، ئىتالىيان، ياپون، ئىسپان، رۇس، كورېيان، گوللاند، شۋېت، نورۋېگىيە، پولەك، ئەرەب، ۋىيېتنام تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنىپ، دۆلەت ئىچى- سىرتىدىكى ئەدەبىيات ساھەسىدە كەڭ تەسىر قوزغىغان.

مويەن ۋە ئۇنىڭ ئەسەرلىرى «بىرلەشمە ئەدەبىيات مۇكاپاتى» (جۇڭگو تەيۋەن)، «خەنزۇ تىلىدىكى ئەدەبىيات، مېدىيە كاتتا مۇكاپاتىنىڭ يىللىق ئالاھىدە نەتىجە مۇكاپاتى»، فرانسىيە «لۇر باتېلىن چەت ئەل ئەدەبىياتى مۇكاپاتى»، «فرانسىيە مەدەنىيەت- سەنئەت رېتسار ئوردېنى»، ئىتالىيە «نونىنو خەلقئارالىق ئەدەبىيات مۇكاپاتى»، ياپونىيە «فۇكوكا ئاسىيا مەدەنىيەت كاتتا مۇكاپاتى»، جۇڭگو شياڭگاڭ جىنخۇي ئۇنىۋېرسىتېتى «دۇنيا خەنزۇ تىلىدىكى رومان مۇكاپاتى — قىزىل راۋاقتىكى چوش مۇكاپاتى»، ئامېرىكا «نيۇمان خەنزۇ تىلىدىكى ئەدەبىيات مۇكاپاتى» ۋە جۇڭگودىكى ئەڭ ئالىي ئەدەبىيات مۇكاپاتى «ماۋدۇن ئەدەبىيات مۇكاپاتى» قاتارلىقلارغا ئېرىشكەن.

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى ساھىبى
مو يەننىڭ ئەسەرلىرى

مو يەن

ئون ئۇچ قەدەم

(رومان)

تەرجىمە قىلغۇچى: ياسىن سىيت ئارچىن

شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇھەممەت ئابلىز بۆرەيار
مەسئۇل كوررېكتورى: گۈلباھار مۇھەممەتئىمىن

ئون ئۈچ قەدەم (رومان)

ئاپتورى:	مويەن
تەرجىمە قىلغۇچى:	ياسىن سىيىت ئارچىن
نەشرىيات:	شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
تېلېفون:	0998 — 2653927
ئادرېسى:	قەشقەر شەھرى تاربوغۇز يولى 14 - قورۇ
پوچتا نومۇرى:	844000
تارقاتقۇچى:	شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
زاۋۇت:	قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىيات باسما زاۋۇتى
فورماتى:	880×1230 م م 1 / 32
باسما تاۋىقى:	17.25
نەشرى:	2013- يىلى 6 - ئاي 1 - نەشرى
بېسىلىشى:	2013 - يىلى 6- ئاي 1- بېسىلىشى
باھاسى:	35.00 يۈەن

ياسىن سەيپىدىن
ئارچىن

رومانىنىڭ ئىناۋىتىنى قوغدايلى

(كىرىش سۆز ئورنىدا)

مو يەن

ئالاھازەل ئىككى يىل ئىلگىرى، «رومانلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ تۇنجى سانى چىققاندا، ئۇلار ماڭا بىرنەچچە جۈملە بىرنېمە يېزىپ بېرىشنى تاپشۇردى، رەت قىلالماي مۇنداق يازدىم: «ئۇزۇنلۇق، زىچلىق ۋە قىيىنلىق رومانىنىڭ بەلگىسى، شۇنداقلا بۇ ئۇلۇغ ژانىرنىڭ ئىناۋىتى».

ئۇزۇنلۇق دېگىنىمىز، تەبىئىيكى، رومانىنىڭ ھەجمىدۇر. 200 مىڭ خەتتىن ئارتۇق ھەجمىدە بولمىسا، رومانىنىڭ ھەيۋىسى يېتەرلىك بولمايدۇ. خۇددى قاپلان جەسۇر، چەبدەس بولسىمۇ، لېكىن ئاخىرقى ھېسابتا جۇغنىڭ كىچىكلىكىدىن تاغ خاقانى بولالمىغانىدەكلا ئىش. ھەجمى ئانچە چوڭ بولمىغان نۇرغۇن رومانلارنىڭ كۈچ - قۇدرەت ۋە قىممەت جەھەتتە بەزى كېلەڭسىز رومانلارنى بېسىپ چۈشىدىغانلىقى ئەلۋەتتە ماڭا ئايان. ھەجمى ئانچە چوڭ بولمىغان نۇرغۇن رومانلارنىڭ كىلاسسىك ئەسەر بولۇپ قالغانلىقىمۇ ماڭا ئايان. ئەمما، چاڭجياڭ دەرياسى كەبى ھەيۋىتى زور ئەسەرلەرنىڭ گۈزەللىكى ئەپچىل ئەسەرلەردە ھازىرلانمايدۇ. رومان ئۇزۇن بولۇشى كېرەك، ئۇزۇن بولمىسا رومان دېگىلى بولاتتىمۇ؟ رومانىنى ئۇزۇن يازماقمۇ ئۇنچە ئاسان ئەمەس. بىز

رومانني قسقا يېزىش ھەققىدىكى مۇراجىئەتنى ئاڭلاپ تۇرىمىز، لېكىن مەن بۇ يەردە مۇراجىئەت قىلىدىغىنىم: رومان دېگەننى ئۇزۇن يېزىش كېرەك! ئەلۋەتتە، رومان بولغانكەن، ئۇزۇن بولۇشى ھەمدە ۋەقەلىك بىلەن خەتنىڭ جۇغلانمىسى بولۇپ قالماسلىقى، بەلكى كۆڭلىمىزدىكى بىر خىل كەڭ مۇھىتنى سەنئەتلىك ئىپادىلەيدىغان بىناكار بولۇشى كېرەك. چاڭجياڭنىڭ جەنۇبىدىكى نەپىس باغچىلارنى بەرپا قىلغۇچى بىناكارلار، سۈئىئي تاغ ئۈستىگە كىچىك راۋاق سېلىۋاتقان بىناكارلارمۇ ئەلۋەتتە قالتىس، ئەمما ئۇلار گۈگۈڭ ساريىي ۋە ئەلئىبھراملارنى ئاپىرىدە قىلالماسلىقى مۇمكىن، سەددىچىندەك زور قۇرۇلۇشلارغا تېخىمۇ يېتەكچىلىك قىلالماسلىقى مۇمكىن. بۇ خۇددى ئۇرۇش ۋاقتىدا بىراۋ بىر پولكقا قوماندانلىق قىلغانىدا، ناھايىتى قاملاشتۇرسىمۇ، بىرەر كورپۇس، بىرەر ئارمىيەگە قوماندانلىق قىلىشنى قاملاشتۇرالمىغاندەكلا ئىش. ئوفتسېر دېگەن ئوفتسېر، گېنېرال دېگەن گېنېرال، گېنېرال- لارنىڭ ھەممىسلا قوشۇن ئىچىدىن بىر - بىرلەپ يېتىشىپ چىققان ئەمەس. ئەلۋەتتە، ئاددىيلا قىلىپ رومان يازغانلارنى گېنېرال، ھېكايە يازغانلارنى ئوفتسېر دېگىلى بولمايدۇ. كەلتۇرگەن نەقلىم تازا قاملاشمىدى، كەچۈرگەيسلەر.

رومان يېزىشقا ماھىر بىر يازغۇچىنىڭ چوقۇملا ھېكايە - پوۋېست - رومان يېزىش يولىنى باسقان بولۇشى ناتايىن، ئىشقىلىپ، نۇرغۇن يازغۇچىلار (مەنمۇ شۇنىڭ ئىچىدە) مۇشۇنداق يولنى بېسىپ ئۆتكەن. نۇرغۇن كاتتا رومان يازغۇچىلىرى ھە دېگەندە قولىغا قەلەم ئېلىپ، كاتتا رومانلارنى يازغان، ئالايلى ساۋ شۆچىن، لو گۈەنجۇڭ قاتارلىقلار. مېنىڭچە بىر يازغۇچىنىڭ بىرەر رومانىنى يازالىشى، يازغاندىمۇ ياخشى يازالىشىدىكى تۈپ سەۋەب ئۇنىڭدا «رومان دىتى» ھازىرلانغانلىقىدا. «رومان دىتى» ھازىرلىغانلارنىڭ كۆڭلىدە زور جىلغىلار، بىپايان تاغ تىزمىلىرى،

كەڭرى ئاتموسفېرا بولىدۇ، قەھرىمۇ - مېھرىمۇ بولىدۇ. كۆڭلىدە زور جىلغىلار، بىپايان تاغ تىزمىلىرى، كەڭرى ئاتموسفېرا بولۇش دەل قەلبىمى پىشقانلىقنىڭ تاشقى ئىپادىسى. ئىچى تىتىلداش، ئىچ ئاغرىتىش، يۈكسەك غايە، ئەركىن تەپەككۇر قىلىشتەك بۇيۇك روھ، ئاپپاق قار بىلەن تازىلانغان بىپايان زېمىنىدەك زور تەسىرات — «رومان دىتى»نىڭ ئىچكى مەنىسى.

ئىچى تىتىلداش، يۈكسەك غايە، بۇيۇك روھ، زور تەسىراتقا ئىگە بولۇشلارنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، مەن پەقەت «ئىچ ئاغرىتىش» ئۇستىدىلا توختىلاي. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان «ئىچ ئاغرىتىش تۈيغۇسى» نەچچە يىل ئىلگىرى مودا بولغان «ئاخىرقى غەمخورلۇق»قا ئوخشاش مودا سۆز بولۇپ قالدى. ئىچ ئاغرىتىشنىڭ ياخشى نەرسە ئىكەنلىكى ماڭمۇ ئايان، ئەمما بىزگە كېرىكى باچكا دۇملىمىسى يەپ بولۇپلا، قانىتى يارىلانغان كەپتەرنىڭ قانىتىنى تېڭىپ قويىدىغان ئىچ ئاغرىتىش ئەمەس؛ سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئۇرۇش فىلىملىرى ۋە هوللىۋود فىلىملىرىدىكىدەك ئۇنداق ئەندىزىلەشكەن، ھېسسىياتنى غىدىقلايدىغان ئىچ ئاغرىتىش ئەمەس؛ پۈتۈن جەمئىيەت ئاغرىپ قالغان بىر مۇشۇكئېيىقتا مېھىر - شەپقەت يەتكۈزىدىغان، ئەمما پۇلى بولمىغانلىقتىن ئۆيىدە ئۆلۈمنى كۈتۈپ ياتقان ئادەم بىلەن كارى بولمايدىغان ئۇنداق ئىچ ئاغرىتىش ئەمەس. ئىچ ئاغرىتىش «سول يۈزىگە ئۇرسا، ئوڭ يۈزىنى تۈتۈپ بېرىش»لا ئەمەس، ئىچ ئاغرىتىش ئازاب - ئوقۇبەت ئىچىدە ئاق كۆڭۈللۈك ۋە نازاكەتلىك ھالەتنى ساقلاشمۇ ئەمەس، ئىچ ئاغرىتىش قانىنى كۆرسىلا ھوشىدىن كېتىش ياكى «مەن ھوشۇمدىن كېتىدىغان بولدۇم» دەپ ۋارقىراش ئەمەس، ئىچ ئاغرىتىش گۈناھ ۋە رەزىللىكتىن ئۆزىنى ئېلىپ قېچىش تېخىمۇ ئەمەس. «ئىنجىل» ئىچ ئاغرىتىش ۋە رەھىمدىللىك ھەققىدىكى كىلاسسىك ئەسەر، ئەمما ئۇنىڭدىمۇ

ئۆزئارا ئاربلىشىپ تۇتۇقلىشىپ كەتكەن كۆرۈنۈشلەر خېلى بار. بۇددا دىنى ئىچ ئاغرىتىش ۋە رەھىمدىللىك تەرغىب قىلىنىدىغان دىن، ئەممۇ ئۇنىڭدىمۇ دوزاخ ۋە تەنىنى شۇركۈندۈرىدىغان دەھشەتلىك جازالار بار. ئەگەر ئىچ ئاغرىتىش ئىنسانىيەتنىڭ رەزىللىكى بىلەن كۆرۈمسىزلىكىنى يوشۇرسا، بۇنداق ئىچ ئاغرىتىش بىلەن ساختا ساۋاب بىر ئىش بولۇپ قالىدۇ. مىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە يېزىلغان «جىن پىڭمېي» دېگەن رومان يامان ئاتاقلا قالغان، ئەممۇ چۈشەنگەن تەنقىدچىلەر ئۇنى ئىچ ئاغرىتىش تېمىسىدىكى ئەسەر دېيىشىدۇ. مانا بۇ دەل جۇڭگوچە ئىچ ئاغرىتىش بولۇپ، غەرب پەلسەپىسى ۋە دىنى ئاساسىدىكى ئىچ ئاغرىتىش بولماستىن، جۇڭگو پەلسەپىسى ۋە دىنىي ئاساسىدىكى ئىچ ئاغرىتىشتۇر. رومان ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان ناھايىتى چوڭ ژانىر. ئۇنىڭدا قوزىمۇ، قۇشقاچمۇ، شىرمۇ، تىمساھمۇ بولىدۇ. سىز شىر قوزىنى يېگەنلىكى ياكى تىمساھ قۇشقاچنى يۇتۇۋالغانلىقى تۈپەيلىدىنلا ئۇلارنى ئىچ ئاغرىتمىدى دېيىڭىز بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئولجىنى تۇتقان ۋە ئۆلتۈرگەن چاغدا يۈكسەك ماھارىتىنى نامايان قىلغانلىقى، ئولجىغا ئېرىشكەن چاغدا خۇشاللىققا چۆمگەنلىكىگە قاراپ، ئۇلارنى شەپقەتسىز دېيىڭىز بولمايدۇ. قوزا بىلەن قۇشقاچلا بار دۇنيانى دۇنيا دېگىلى بولمايدۇ؛ ياخشى ئادەملا بار رومانىنى رومان دېگىلىمۇ بولمايدۇ. قوزىمۇ ئوت - چۆپ يەيدۇ؛ قۇشقاچمۇ قۇرت - قوڭغۇز يەيدۇ؛ ياخشى ئادەممۇ بەزىدە بولمىغۇر خىيالدا بولۇپ قالىدۇ. ئېگىزدە تۇرۇپ تۆۋەنگە قارىغاندا، ياخشى ئادەم بىلەن يامان ئادەمنىڭ ھەممىسىلا بىچارە ئادەملەر. ئاددىي مەنىدىكى ئىچ ئاغرىتىش ياخشى ئادەملەرگىلا ھېسداشلىق قىلىش بولسا، كەڭ مەنىدىكى ئىچ ئاغرىتىش ياخشى ئادەملەرگە ھېسداشلىق قىلىپلا قالماي، يامان ئادەملەرگىمۇ ھېسداشلىق قىلىشتۇر.

ئازاب - ئوقۇبەتلىك ھېكايىدىن بىرنى توقۇش يېزىقچىلىقنى كەسىپ قىلغان ئادەمگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئانچە تەس ئىش ئەمەس، ئەمما ئازاب - ئوقۇبەتنى بېشىدىن ئۆتكۈزمىگەن ئادەم باشقا كېلىدىغان تۇرلۇك قىسمەتلەرنى، ئىنسان تەبىئىتى يېڭىپ كېتەلمەيدىغان ئاجىزلىقلار ئاساسىدىكى ئىچ ئاغرىتىشنى تالانتىغا تايىنىپلا توقۇپ چىقىرالمايدۇ. سىياسى، ئۇرۇش، قەھەتچىلىك، كېسەللىك، كۈتۈلمىگەن ۋەقە قاتارلىق تاشقى سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن كەلگەن ئازاب - ئوقۇبەتلەرنى تەسۋىرلەش، نۇرغۇن ئازاب - ئوقۇبەتنى ئاجىز، ئاق كۆڭۈل كىشىلەرگە يۈكلەپ قويۇش ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك قىلغانلىق. بۇ ھېسسىياتنى غىدىقلاپ مەجبۇرىي يىغلىتىدىغان كىنو - تېلېۋىزىيە تىياتىرلىرىنىڭ كونا يولى. بۇ ئىچ ئاغرىتىش ئەمەس، كەڭ مەنىدىكى ئېچىنىش تېخىمۇ ئەمەس. باشقىلارنىڭ ئۆزىگە قالدۇرغان دىل يارىسىنىلا تەسۋىرلەپ، ئۆزىنىڭ باشقىلارغا قالدۇرغان دىل يارىسىنى تەسۋىرلىمەسلىك ئىچ ئاغرىتىش ئەمەس، بەلكى نومۇسسىزلىق. باشقىلارنىڭ قەلبىدىكى رەزىللىكنى كۆرسىتىپ بېرىپ، ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكى يامانلىقنى ئېچىپ بەرمەسلىك ئىچ ئاغرىتىش ئەمەس، بەلكى نومۇسسىزلىق. ئىنسانىيەتنىڭ رەزىللىكىگە توغرا قاراش، ئۆز رەزىللىكىمىزنى تونۇپ يېتىش، ئىنسانىيەتنىڭ ئۆزى يېگەلمەيدىغان ئاجىزلىقى ۋە پىسخوپاتنىڭ خاراكتېرى پەيدا قىلغان ئېچىنىشلىق تەقدىرىنى تەسۋىرلەشلا ھەقىقىي تىراگېدىيە ھېسابلىنىدۇ، شۇنداق بولغاندىلا «ۋىجدانىنى سوراقلاش»نىڭ چوڭقۇرلۇقىغا ۋە كۈچلۈكلۈكىگە يەتكىلى بولىدۇ، مانا بۇ ھەقىقىي كەڭ مەنىدىكى ئىچ ئاغرىتىشتۇر.

ئىچ ئاغرىتىش ھەققىدىكى گېپىمنى ئەسلىدە مۇشۇ يەردە توختاتقىم بولاتتى، ئەمما گېپىم ھېچ تۈگەيدىغانداك ئەمەس. جەنۇبتىكى مەلۇم بىر داڭلىق كەچلىك گېزىتىنىڭ ئابرۇيلۇق، كونا

ئىنقىلابچى باش مۇھەررىرىنىڭ دەم ئېلىشقا چىققاندىن كېيىن، شۇ گېزىتتە ئېلان قىلغان مەخسۇس ئىستون ماقالىسىنى نەقىل كەلتۈرۈشۈمگە رۇخسەت قىلغايسىلەر. ئۇ بەلكىم بىزنى ئىچ ئاغرىتىش مەسلىسىدە يېڭى تونۇشقا ئىگە قىلىپ قالار. بۇ ماقالىنىڭ تېمىسى «ئۇنتۇلغۇسىز دۇشمەن ئۆلتۈرۈش ۋەقەسى» بولۇپ، تولۇق تېكىستى تۆۋەندىكىچە:

جۇڭگودىن تارتىپ چەت ئەللەرگىچە، قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە بولغان ئۇرۇشلارنىڭ ھەممىسى شەپقەتسىز. شىددەتلىك ئۇرۇش بولىدىغان جەڭگاھتا ئىنسانپەرۋەرلىكتىن ئېغىز ئېچىش تالىپلارنىڭ سۆزى، بولۇپمۇ دۇشمەنگە قارشى كۈرەش قىلىدىغان ئالاھىدە ئەھۋالدا تېخىمۇ شۇنداق. تۆۋەندە مەن ئۆمۈر بويى ئۇنتۇلمايدىغان دۇشمەن ئۆلتۈرۈش ۋەقەسىدىن بىرنى سۆزلەپ بەرسەم، بەلكىم تىنچلىق دەۋرىدىكى ياشلار ئاڭلاپ، قورقۇپ جان - پېنى چىقىپ كېتىشى مۇمكىن، ئەمما شۇ يىلى مەن بۇنىڭغا نورمال روھىي ھالەت بىلەن مۇئامىلە قىلغانىدىم. بىراق، بۇ ئەسلىمىنى يەنىلا ئۆمۈر بويى ئۇنتۇيالمىدىم.

1945 - يىلى 7 - ئايدا ياپونىيە تەسلىم بولۇش ھارپىسىدا، گومىنداڭنىڭ جاھىل قىسمى— 152 - دىۋىزىيەگە قاراشلىق بىر چوڭ ئەترىتى بۇ پايدىلىق پۇرسەتكە قاراپ، «شىمالىي تاراق» تۇرۇشلۇق داجىن قاتارلىق جايلارغا غالجىرانە ھۇجۇم قىلغاچقا، ئارمىيەمىز ئۆزى تۇرۇشلۇق جاينىڭ يېنىدىكى تاغقا چېكىنىشكە مەجبۇر بولدى. چېكىنىشتىن ئاۋۋال، ئارمىيەمىز داجىنغا يوشۇرۇنغان جاھىل قوشۇننىڭ تۆت رازۋېدكىچىسى

(گومنداڭ ئىشپيونى)نى تۇتۇپ كەتتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە بىر ئىشپيون يەرلىك دوختۇر قىياپىتىدە ئوتتۇرىغا چىققانىدى. ئېلىپ ماڭىدىغان چاغدا، ھەممىسىنىڭ كۆزىنى قارا لاتا بىلەن تاڭدۇق (ئۇلارنىڭ قوشۇنىمىز چېكىنگەن يولىنى بىلىۋېلىشىدىن ساقلانماقچىدۇق)، قوللىرىنىمۇ باغلاپ، بىر تال ئارغامچا بىلەن تۆتەيلەننى بىر - بىرىگە «چېتىپ» ئېلىپ ماڭدۇق. دۇشمەن ئەھۋالى جىددىي بولۇپ، ئەترايىمىزنى قورشىۋالغاچقا، بۇ تۆت تىرىك «يۇك» بىلەن ئېگىشىپ مېڭىشقا مەجبۇر بولدۇق. ناۋادا ئىككى تەرەپ ئېتىشىپ قالساق، بۇ مەككار ئىشپيونلار تىكىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى. شىمالىي چاڭجياڭ تارماق ئەترىتىنىڭ باشلىقى ۋۇ چياڭ دەرھال چوڭ ئەترەت باشلىقى جېڭ ۋېيلىڭغا ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىشكە ئىشارەت قىلدى.

جېڭ ۋېيلىڭ ئۇلارنى ئېتىۋەتسە ھەم ئوق ئىسراپ بولىدىغانلىقى، ھەم يېقىن ئەترايىتىكى دۇشمەنلەرگە شەپە بېرىپ قويىدىغانلىقىنى ئويلاپ، ئۇلارنى ئىشتىنىك بىلەن جايلىۋەتمەكچى بولدى. ئەمما، بۇ ناھايىتى قىيىن ئىش، شۇنداقلا ئىنتايىن ۋەھشىي قىلمىش ئىدى. بىراق، جېڭ ۋېيلىڭنىڭ نەزىرىدە بۇ «كىچىككىنە ئىش» ئىدى. قوشۇن چېكىنىپ يىگىدىۋۇڭ يېزىسى تۆڭلې كوچىسىنىڭ غەربىي جەنۇب تەرىپىدىكى تاغنىڭ يېنىغا كەلگەندە، ئۇ كۆزى ئېتىلگەن بىرنىچى دۇشمەن ئىشپيونىنى دۇم يېتىشقا بۇيرۇپ، ئۇنى ئوتنۇچ، ئىشتىنىك بىلەن جايلىۋەتتى.

دۇشمەن ئىشپيونلىرىدىن ئاخىرقى پۇرسەتتە

ئاخبارات ئېلىۋېلىش ئۇچۇن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرىنى قاتتىق سوراق قىلىپ، ئاخباراتنى دەرھال تاپشۇرۇشنى بۇيرۇدۇم. بۇ ئارىلىقتا ئۇ «ئالدىدا ماڭغۇچى» شېرىكىنىڭ ئېچىنىشلىق تۇۋلغىنىنى ئاڭلاپ قالدى - دە، بەزگەكتەك تىترەپ گەپ - سۆز قىلالمىدى. مەن غەزەپ بىلەن ئۇنى قاتتىق بىر تەستەك سالدىم. يەنە بىر دۇشمەن ئىشپىيونىمۇ ئېچىنىشلىق چىرقىراپ بىردەم تېپىرلىغاندىن كېيىن يەرگە يېقىلدى. جېڭ ژېيلىڭ قالغان دۇشمەن ئىشپىيونىغىمۇ ئوخشاش ئۇسۇلدا ئۆلتۈم جازاسى بەردى. مەن بۇ قانلىق مەنزىرىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقان بولسامۇ، ئەمما چىرايىمنى قىلچە ئۆزگەرتمىدىم، كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، دۇشمەن بىلەن ئۆز ئوتتۇرىسىدىكى قىرغىنچىلىقتا ھېسسىياتىمۇ شۇنىڭغا ئەگىشىپ ئۆزگەرگەندى.

ئارىلىقتا نەچچە ئون يىل ئۆتكەندىن كېيىن، مەن جېڭ ژېيلىڭدىن «سەن ئۆمرۇڭدە قانچىلىك دۇشمەننى ئۆلتۈرگەنسەن؟» دەپ سورىسام، ئۇ: «100 دىن ئاشار» دېدى. ئۇ ئەسلىدە ياپونلارنىڭ قىلىچى بىلەن ئالتە دۇشمەن ئىشپىيونىنى ئۆلتۈرگەنكەن، ئەمما بۇ كېپىنكى گەپ.

بۇ ماقالىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن بۇرۇنقى ئۇرۇش تەسۋىرلەنگەن رومان ۋە كىنولىرىمزنىڭ نەقەدەر ساختا ۋە يالغان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. بۇ ماقالىنىڭ ئاپتورىنى جەنۇبىي جۇڭگو ئەدەبىيات ساھەسىدىكى نۇرغۇن دوستلار تونۇيدۇ، ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا مېھرىبان بىر بوۋاي، قول ئاستىدىكىلەرگە كۆيۈنىدىغان بىر رەھبەر، كىشىلەر تەرىپىنى قىلىدىغان كىشى

بولۇپ قالدى. ئۇ ماقالىسىدە تىلغا ئالغان جېڭ ۋېيلىڭنىڭمۇ جان ئالغۇچى ئەزرائىل ئەمەسلىكىگە ئىشىنىمەن، ئەمما ئۇرۇشتىن ئىبارەت مۇنداق پەۋقۇلئاددە مۇھىتتا، ئۇلار ھەقىقەتەن ئادەم ئۆلتۈرسىمۇ كۆزىنى مىت قىلىپ قويمىغان. ھالبۇكى، بىزنىڭ ئۇلارنى ئەيىبلەيدىغان ئاساسىمىز بارمۇ؟ 100 دىن ئارتۇق ئادەمنى ئۆلتۈرگەن ھېلىقى جېڭ ۋېيلىڭ جەزمەن نۇرغۇن مېدالىلارغا ئېرىشكەن قەھرىمان، ئەمما بىز ئۇنى «ئىچ ئاغرىتىش»نى بىلمەيدۇ دېيەلەيمىزمۇ؟ كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، ئىچ ئاغرىتىش شەرتلىك بولىدۇ؛ ئىچ ئاغرىتىش تالىپلارنىڭ ئويلىغىنىدەك ئەمەس، بەلكى ئىنتايىن مۇرەككەپ بىر مەسىلە.

ھەمىشە رومانىنىڭ ئۇزۇن بولۇشىنى تەكىتلەشمۇ ئاسانلا قارشى رەددىيەگە ئۇچرايدۇ. لۇشۈن، شېن سۈكۈېن، جاڭ ئەيلىك، ۋاڭ زېڭچى، چېخوف، بورخىسلارنىڭ ھەممىسى تەييار مىساللار. مەن ئەلۋەتتە يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن يازغۇچىلارنىڭ مۇنەۋۋەر ياكى ئۇلۇغ يازغۇچىلار ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلمايمەن، ئەمما ئۇلار لېۋ تولىستوي، دوستويېۋسكي، توماس مان، جامېس جويس، مارسېل پروئۇستتەك يازغۇچىلار ئەمەس. ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىدە يۇقىرىدا بايان قىلىنغان بۇ يازغۇچىلارنىڭ كاتتا ئەسەرلىرىدە بار بولغان ھەيۋەتلىك، كۆز يەتكۈسىز مەنزىرە يوق، بۇمۇ ئېھتىمال مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان پاكىت بولسا كېرەك.

رومانىنىڭ بارغانسېرى قىسقىرىپ كېتىشى كەڭ تارقىلىش بىلەن، باسما ۋە ئوراش بىلەن، مەنپەئەت بىلەن، يەڭگىلتەك پىسخىكا بىلەن، شۇنداقلا قانۇنسىز كۆپەيتىپ بېسىلغان سىن دىسكىلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئازاب ـ ئوقۇبەتلىك تۇرمۇش (بۇ يەردىكى ئازاب ـ ئوقۇبەت ماددىي تۇرمۇش نامراتلىقىنىلا ئەمەس، بەلكى كۆپىنچە ھالدا مەنىۋى ئازاب ـ ئوقۇبەتنى كۆرسىتىدۇ) ۋە شەخسىنىڭ خاراكتېرىدىكى كەمتۈكلۈكتىن كېلىپ

چققان تىراگېدىيەدىن ئىجادىيەت بايلىقىغا ئېرىشكەندە، بۇيۇك ئەسەرلەرنى يېزىپ چققىلى بولىدۇ. ھالبۇكى، قانۇنسىز كۆپەيتىپ بېسىلغان سىن دىسكىلىرىدىن ئىجادىيەت مەنبەسى ئىزدىگەندە، جۇڭگوچە تەجرىبە ۋە جۇڭگوچە تەسىراتتىن ئايرىلغان، نەپىسرەك كىچىك نەرسىلەرنىلا يېزىپ چققىلى بولۇشى مۇمكىن، بەلكىم بەزىلەر بۇگۈنكى دەۋردە بەك ئۇزۇن رومانىنى كىم كۆرمەكچىدى؟ دېيىشى مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە، كۆرىدىغان ئادەم رومان ھەرقانچە ئۇزۇن بولسىمۇ كۆرۈۋېرىدۇ؛ كۆرمەيدىغىنى ھەرقانچە قىسقا بولسىمۇ كۆرمەيدۇ. رومانىنىڭ ئۇزۇنلۇقى مۇنەۋۋەر ئوقۇرمەنلەرگە تەسىر كۆرسىتىدىغان تۈپ سەۋەب ئەمەس. ياخشى بولۇش ئۇزۇن بولۇشنىڭ ئالدىنقى شەرتى، ئەلۋەتتە. رومان قېرى خوتۇنىنىڭ پايتىمىسدەك ئۇزىرىپ كەتسىمۇ بولمايدۇ. ئەمما، «چوكانتال مەۋسۇمىدىكى دەريا ساھىلى»دەك گۈزەل رەسىم كەشتىلەنگەن بولسا ئۇزۇن بولغىنى ياخشى.

ئۇزۇنلۇق لەگمەن سوزۇش ئەمەس، سۇ قوشۇش ئەمەس، پۈۋلەپ يەل بېرىش ئەمەس، ماغزاپ چقىرىش ئەمەس، كاۋاك ئۈگرە ئەمەس، پىلىكئوت ئەمەس، قەغەز يولۇاس ئەمەس؛ ئۇزۇنلۇق ھەقىقىي نەرسە، ئۇ ئاق تۇرنىنىڭ پۇتىدەك، ئۇزۇن بولمىسا بولمايدىغان ئۇزۇنلۇق، چوقۇم مۇشۇنداق ئۇزۇن بولۇشى كېرەك بولغان ئۇزۇنلۇقتۇر. سەددىچىن سېپىلى نېمىشقا شۇنداق ئۇزۇن؟ كەينىدىكى قۇدرەتلىك ھاكىمىيەت، دۆلەت ئۇنىڭ شۇنداق ئۇزۇن بولۇشىنى بەلگىلىگەن.

رومانىنىڭ زىچلىقى زىچ ۋەقەلىك، زىچ پېرسونا‌ژ، زىچ ئىدىيەنى كۆرستىدۇ. ئىدىيە دولقۇنى مەۋج ئۇرۇپ، ۋەقەلىك ۋە پېرسونا‌ژلارنى ئېقىتقىنىچە تاغنى تالقان، چۆلنى بوستان قىلىپ يېتىپ كېلىپ، كۆز يەتكۈسىز مەنزىرە شەكىللەندۈرىدۇ. ئۇ بىرنەچچە ئېغىز گەپ بىلەنلا چۈشەندۈرۈپ بەرگىلى بولىدىغان

ئۇنداق رومان ئەمەس.

زىچ ۋەقەلىك ئەلۋەتتە ۋەقەلەرنىڭ ئاددىي تىزىلىشى ئەمەس. ئەلۋەتتە، ئاقما بايانمۇ ئەمەس. ھېمىكۆزاينىڭ «مۇزتاغ نەزەرىيەسى» بۇنداق رومانلارغا ئوخشاشلا ئۇيغۇن كېلىدۇ.

زىچ پېرسوناژلار ئەلۋەتتە ساردىن بېلىقى كونسېرۋاسىغا ئوخشاش زىچ بولماستىن، بەلكى ھەربىرى يېڭى ۋە جانلىق، بىر - بىرىگە ئوخشمايدىغان بولۇشقا قارىتىلغان. بىر ياخشى رومانىنىڭ ئاساسلىق پېرسوناژلىرى ئەدەبىي تىپلار سالونىغا كىرەلەيدىغان بولۇشى، يانداش پېرسوناژ بولغان تەقدىردىمۇ، جانلىق ۋە رېئال تىرىك ئادەم بولۇشى، ھەرگىزمۇ يازغۇچىنىڭ بايان قىلىش قېيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن سەپلەنگەن سەھنە جابدۇقى بولۇپ قالماسلىقى كېرەك.

زىچ ئىدىيە كۆپ خىل ئىدىيەنىڭ توقۇنۇشى ۋە ئىدىيەلەرنىڭ بىر - بىرىنى ئۇجۇقتۇرۇشىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر بىر رومانىدا ئاتالمىش تۇغرا ئىدىيە، ئاتالمىش ئاق كۆڭۈللۈك ۋە ئالىيجانابلىقلار ياكى ئاددىي، فورمىلاشقان ياخشى - يامانلىقنىڭ قارىمۇقارشىلىقىلا بولسا، بۇ رومانىنىڭ قىممىتىدىن گۇمانلىنىشقا بولىدۇ. ئىلغار ئەھمىيىتى بار ئاشۇ رومانلارنى ئىدىيەسى ئەكسىيەتچىل بىر يازغۇچى يازغان بولۇشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن. پەلسەپەۋى تەپەككۇرغا ئىگە رومانلارنىڭ ھەممىسىنى پەيلاسوپلار يازغان بولۇشى ناتايىن. ياخشى رومان «شاۋقۇن پەيدا قىلالايدىغان» بولۇشى، كۆپ مەنىلىك، كۆپ چۈشەنچىلىك بولۇشى، كۆپىنچە ئەھۋالدا يازغۇچىنىڭ سۇبېيكتىپ مۇددىئاسىغا بېقىنماسلىقى كېرەك. ياخشىلىق بىلەن يامانلىق، گۈزەللىك بىلەن رەزىللىك، مۇھەببەت بىلەن نەپرەت ئوتتۇرىسىدا تۇتۇق بىر جاي بولۇشى كېرەك، بۇ يەر دەل يازغۇچى تالانتىنى ئىشقا سالىدىغان بىپايان زېمىن بولۇشى مۇمكىن.

شۇنداق دېيىشكىمۇ بولىدۇكى، زىچلىققا ئىگە رومان ئەۋلادمۇئەۋلاد خاتا ئوقۇلىدىغان رومانىدۇر. بۇ يەردىكى خاتا ئوقۇلۇش ئەلۋەتتە يازغۇچىنىڭ سۇبيېكتىپ مۇددىئاسىغا قارىتا ئېيتىلغان. ئەدەبىياتنىڭ سېھرىي كۈچى ئۇنىڭ خاتا ئوقۇلۇپ قالىدىغانلىقىدا. يازغۇچىنىڭ سۇبيېكتىپ مۇددىئاسى بىلەن ئوقۇرمەننىڭ ئۇنى ئوقۇغاندىن كېيىنكى تۇيغۇسى ماس كەلگەن رومان بازارلىق رومان بولۇشى مۇمكىن، ئەمما «ئۇلۇغ رومان» بولالمايدۇ.

رومانىنىڭ قىيىنلىق دەرىجىسى بەدىئىي جەھەتتىكى ئىجادىيلىقنى كۆرسىتىدۇ، ئىجادىيەت ھامان ناتونۇش بولىدۇ، ئوقۇرمەنلەردىن كاللا ئىشلىتىشنى تەلەپ قىلىدۇ، يېنىك - يۇمشاق رومانلارنى ئوقۇغانغا قارىغاندا ئازابلىق ۋە قىيىن بولىدۇ. قىيىنلىقى قۇرۇلمىدىكى تەسلىكنى، تىلدىكى تەسلىكنى، ئىدىيەدىكى تەسلىكنى كۆرسىتىدۇ.

رومانىنىڭ قۇرۇلمىسى ئەلۋەتتە توغرىدىن - توغرا بايان قىلىش بولسىمۇ بولىدۇ، بۇ تەنقىدىي رېئالىزملىق كىلاسسىك يازغۇچىلار ئادەتلەنگەن، خېلى ئاسان بىر خىل ئۇسۇل. قۇرۇلما ئەزەلدىنلا نوقۇل شەكىل ئەمەس، ئۇ بەزى چاغدا ھەتتا مەزمۇنمۇ بولالايدۇ. رومانىنىڭ قۇرۇلمىسى رومان سەنئىتىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى، يازغۇچىنىڭ مول تەسەۋۋۇرىنىڭ ئىپادىسى. ياخشى قۇرۇلما ھېكايىنىڭ ئەھمىيىتىنى گەۋدىلەندۇرۇپ بېرەلەيدۇ. ھېكايىنىڭ بىر خىل ئەھمىيىتىنمۇ ئۆزگەرتەلەيدۇ. ياخشى قۇرۇلما ھېكايىدىن ھالقىپ كېتەلەيدۇ. ھېكايىنى تەھلىل قىلالايدۇ. مەن تېخى نەچچە يىل ئاۋۋال «قۇرۇلما دېگەن سىياسىي دېگەنلىكتۇر» دېگەنىدىم. ئەگەر «قۇرۇلما دېگەن سىياسىي دېگەنلىكتۇر» دېگەن سۆزنى چۈشەنمەكچى بولسىڭىز، مېنىڭ «مەي دۆلتى» ۋە «تىيەنتاڭدىكى سامساق غولى ناخشىسى» دېگەن رومانىمغا قاراڭ. كىلاسسىك

يازغۇچىلاردىن كېيىن يەنە رومان يازالىغانلىقىمىزنىڭ سەۋەبى مەلۇم مەنىدىن ئېيتقانىدا، يەنىلا رومانىنىڭ قۇرۇلمىسى جەھەتتە تالانتىمىزنى كۆرسىتەلىگەنلىكىمىزدە.

رومان تىلىنىڭ تەسلىكى دېگەندە، ئەلۋەتتە روشەن خاسلىققا ئىگە، ياتلاشقان تىل كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئەمما، بۇ ياتلاشقان تىل ئاساسەن ئومۇملاشقان تىل بولۇشى، ئەتەي دىيالېكت - شېۋىلەرنى ئىشلىتىپ ئوقۇشنى تەسلەشتۇرۇش بولماسلىقى كېرەك. دىيالېكت - شېۋىلەر ئەلۋەتتە تىلىمىزنىڭ مول كانى، ئەمما رومانىنىڭ دىيالوگ قىسمىدىلا دىيالېكت - شېۋىلەرنى ئىشلىتىپ، بۇ ئارقىلىق پېرسوناژ تىلىنىڭ خاسلىقىنى ئەمەلگە ئاشۇرماقچى بولساق، بۇ ناتوغرا ئۇسۇل بولىدۇ. دىيالېكت - شېۋىلەرنى بايان تىلىغا سىڭدۈرۈۋېتىشلا تىلغا بولغان ھەقىقىي تۆھپە ھېسابلىنىدۇ.

رومانىنىڭ ئۇزۇنلۇق، زىچلىق ۋە قىيىنلىق دەرىجىسى ئۇنىڭ ھەيۋىتىنى ئاشۇرىدۇ. رومان پۈرسەتپەرەسلىكنى ياقتۇرمايدۇ، رومان كالامپاي، كەڭ قورساق، ياخشى - يامانى ئارىلىشىپ كەتكەن بولىدۇ، ئۇنىڭدا كىشىنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرىدىغانلار ۋە چېچەنلەر بولمايدۇ، خۇشامەت ۋە ئەركىلەشنى كۆتۈرمەيدۇ.

ھازىرقى دەۋردە ئوقۇرمەنلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئاددىيلىقنى قوغلىشىپ، كاللا ئىشلىتىشنى خالىمايدىغان بولۇپ قالدى. بۇنىڭ ئەلۋەتتە خاتا يېرى يوق. ھەقىقىي رومانىنى چۈشىنىدىغان ئادەمنىڭ چىقىشى تەس. ھالبۇكى، چۈشىنىدىغانلارنىڭ چىقىشىنىڭ تەس بولۇشىمۇ نورمال ئەھۋال. ئۇلۇغ رومانلارنىڭ ئەرمەك ھايۋانلاردەك ھەممە جايدا ئېغىناپ يۈرۈشى، سىرتلانلاردەك توپلىشىپ ھۇۋلىشىمۇ ھاجەتسىز. ئۇ چوڭقۇر دېڭىزدا يەككە - يېگانە ئۇرۇۋاتقان، ياكى ئاق ۋە ئېغىر نەپەس ئېلىۋاتقان، دولقۇنلارنى مەۋج ئۇرغۇزۇپ جۈپلىشىۋاتقان، قانلىق سۈلارنى ھەيۋەت بىلەن چاچرىتىپ بوشىنىۋاتقان كىت بولۇشى، سەپ - سەپ تۇرغان

لەھەڭلەر بىلەن يېتەرلىك ئارىلىق ساقلىغان بولۇشى كېرەك.

رومان غىدىقلىنىۋاتقان بۇ دەۋرگە ماسلىشىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ تېگىشلىك ئىناۋىتىنى قۇربان قىلىسا بولمايدۇ. رومان بەزى ئوقۇرمەنلەرگە ماسلىشىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئۇزۇنلۇقىنى قىسقارتسا، زىچلىقىنى بوشاشتۇرسا، قىينىلىقىنى سۇسلاشتۇرسا بولمايدۇ. مەن شۇنداق ئۇزۇن، شۇنداق زىچ، شۇنداق قىيىن بولسۇن دەيمەن، خالىسىڭىز كۆرۈڭ، خالىمىسىڭىز كۆرمەڭ. مەن بىرلا ئوقۇرمەن بىلەن قالغان تەقدىردىمۇ شۇنداق يازىمەن.

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب.....1
ئىككىنچى باب.....40
ئۈچىنچى باب.....86
تۆتىنچى باب.....127
بەشىنچى باب.....199
ئالتىنچى باب.....253
يەتتىنچى باب.....304
سەككىزىنچى باب.....351
توققۇزىنچى باب.....422
ئونىنچى باب.....447
ئون بىرىنچى باب.....473
ئون ئىككىنچى باب.....499
ئون ئۈچىنچى باب.....512
قەپەستىكى بايانىنىڭ خۇشاللىقى.....527

بىزگە تىرىكلەرلا ئەمەس، بەلكى ئۆلۈكلەرمۇ ئازاب سېلىۋاتىدۇ، تىرىكلەر ئۆلۈكلەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدى.

ـ ماركس «كاپىتال» بىرىنچى تومىنىڭ مۇقەددىمىسى

بىرىنچى باب

1

ماركسمۇ تەڭرى ئەمەس! سەن قەپەستە توغرىسىغا قويۇلغان بىر تال سىرىق قوندىاق ئۇستىدە ئورۇق پۇتلىرىڭنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرىسەن، ئىككىلا قانىتىڭ يېگىلەپ كەتكەن ــ گىرىسىمەن ئىس ـ تۈتەك ئارىسىدا يالىڭاچ بەدىنىڭ ۋە يۈزۈڭ دەم كۆرۈنۈپ، دەم يوقاپ تۇرىدۇ. تۆمۈر شادىلارنىڭ قاراڭغۇ سايىسى تېنىڭنى تورغا ئوخشاش چىرماپ ئالغان. سەن قارىماققا ئاچلىقتا هالىدىن كەتكەندەك قىلساڭمۇ، ئەمما يەنىلا كۆتۈرەڭگۈ قېرى بۈركۈتكە ئوخشايسەن ــ قىلچە تەپتارتماستىن بىرگە، ماركس بىزنى كۆپ جاپاغا قويدى! دېدىڭ.

ئۇنىڭ ئىنتايىن چوڭ گۇناھ ھېسابلىنىدىغان بۇ گېپىدىن دەھشەتلىك ۋەھىمە ھېس قىلدۇق. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قويدى، يوپيورۇق نۇرنىڭ سايىسى بۇغدىيىكىگە توغرىسىغا چۈشتى، ئۇ بېشىنى پارقىراپ تۇرغان ئۆتكۈر تىغقا سۈركىدى، دەپ شۇبھىلەندۇق. ھەقىقەت ماڭا تۇغما ھالەتتە، كونىلار «راست گەپ قىلساڭ بالاغا قالىسەن»، «راست گەپ دېمەكىكە ئاسان، ئاڭلىماققا تەس» دەيدىغان. ماركسنى تەنقىد قىلمىساق ھەممىمىز ئاچ قېلىپ ئۆلۈپ كېتىمىز! ماركسنى تەنقىد قىلمىساق بىز ماركس ئەمەس! دېدىڭ. بىز سېنىڭ پەلىپەتىش گەپلىرىڭگە قىزىقمايمىز.

قەپەس سىرتىدا كۇن - كۈنلەپ ئەسنەپ يۇرۇۋاتقانلىقىمىزنى كۆرمەيۋاتامسەن؟ قارا بامبۇكنىڭ ئۆتكۈر تىغىدەك قاتتىق يوپۇرمىقىنى تۇتاملاپ - تۇتاملاپ چاسا تۆمۈر تۆشۈكتىن قەپەسكە سۈڭگۈتىدۇ. بىز يېسۇن دەپ، ئالدىڭغا بۇر تاشلاپ بېرىمىز. ياۋا چۆپلەرنى تاشلاپ بەرسە يېمەيسەن. ئالدىڭغا بۇر تاشلاپ بەرگەنلىكىنڭ ئۆزى بىر تىراگېدىيە. چۈنكى، سەن يېڭى پىشقان مېۋىلەرنى يېمەي غەزىپىمىزنى قوزغاپ قويدۇڭ. شۇنچىلىك چوڭ هايۋانات باغچىسىدىكى سان - ساناقسىز قەپەسكە سولاپ قويۇلغان هايۋانلار مەيلى سۈت ئەمگۈچى هايۋان ياكى ئۆمىلىگۈچى هايۋان بولسۇن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يېڭى پىشقان مېۋىلەرنى يېمەيدىغىنى يوق. بىراق، سەنلا يېمەيسەن. بىز تاشلاپ بەرگەن بۇرنى ئەپچىللىك بىلەن ئالىسەن، ئاغزىڭنى يوغان ئاچىسەن. قاپقارا چىشلىرىڭ كۆرۈنۈپ قالىدۇ، بىر تال بۇرنى چىشلەپ، ئاندىن هېكايەڭنى باشلايسەن. سەن قەپەستىكى بايان قىلغۇچى، بۇرنى ئاستا - ئاستا چاينايسەن. كېيىن تاماكىنىڭ كۆتىكىدەك قىپقىزىل قارىچۇقۇڭنى بىزگە مىختەك تىكىپ توختىماي سۆزلەپ كېتىسەن.

دۇشەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن، شەهەرلىك 8- ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3- سىنىپىنىڭ فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى فاڭ فۇگۇي دەرس مۇنبىرىدە ئاتوم قائىدىسى ۋە ئىنسانلارنىڭ تۈنجى ئاتوم بومبىسىنى ياسىغان چاغدىكى قىزىقارلىق ئىشلارنى سۆزلىدى. ئوقۇغۇچىلار ئاڭلاپ داڭ قېتىپ قېلىشتى. دەرس مۇنبىرىدە ئالقىشىار بىر قاپ بۇر تۇراتتى. سەن بىزگە، ئۇ توختىماي سۆزلىمەكتە، بۇرنى چىڭ تۇتۇپ دوسكىغا خەت يازاتتى. خەت تۆمۈر قەپەس توقۇشقا ئىشلىتىلىدىغان سىمدەك قىڭغىر - سىڭغىر ئىدى. يوغان كۆزئەينەك قاڭشىرىغا قوندۇرۇقلۇق، كۆزئەينەكنىڭ ئىككى جازىسىغا ئاق پىلاستىر چاپلاپ قويۇلغانىدى. ئۇ بەلەن

ئادەم، مەكتەپتە مەيلى رەھبەرلەر ياكى خزمەتچىلەر بولسۇن، ھېچقايسىسى ئۇنى ئەسكى دېمەيتتى. ئايالىمۇ بۆلەكچىلا ئوبدان مەزلۇم. ئايالى مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىدا ۋاقتلىق ئىشچى، توشقانلارنىڭ «تونىنى سالدۇرۇپ، مالىخىينى ئېلىۋېتىش» خىزمىتى بىلەن مەشغۇل ئىدى. ئۇنىڭ يەنە بىر ئوغۇل، بىر قىزى بار. ئوغلىنىڭ ئىسمى فاڭ لوڭ، قىزىنىڭ ئىسمى فاڭ خۇ. ئىككىلا بالىنىڭ قاش - كۆزى جايىدا، بىلىملىك ھەم قائىدە - يوسۇنلۇق، ئومۇم ئېتىراپ قىلغان ئوڭلۇق بالىلار— ئۇلار ئاۋۋال ئازراق ئارام ئېلىپ تۇرسۇن! دېدىڭ. كەينىدىن يەنە فاڭ فۇگۇيىنىڭ تەجرىبە ئىشلىشىدىن سىنىپتا موگۇسمان بۇلۇت كۆتۈرۈلدى. 50 نەچچە ئوقۇغۇچىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، باشلىرى چىڭقىلىپ كەتتى، ئۇ مېنىڭ يېقىن سەپدىشىم بولىدىغان، بۇنىڭدىن ئىلگىرى، دېدىڭ. شۇ ئان ئاغزىڭغا كىشىنى ھالدار قىلىپ كۆرسىتىدىغان لەۋ سۆزۈخ سۈركىۋالغانلىقىڭنى كۆردۈڭ.

«ئاتوم بومبىسى پارتلىغان چاغدا، پولات - تۆمۈر پارچا، قۇملۇقتىكى قۇم ئەينەككە ئايلىنىپ كەتكەن!» فاڭ فۇگۇي شۇنداق دېدى. سەن بىزگە ئوقۇغۇچىلارنىڭ باشلىرى موگۇسمان بۇلۇت ئارىسىدا بىردەم كۆرۈنۈپ، بىردەم كۆرۈنمەي قالدى. بىر باش، بىر باش، يەنە بىر باش..... ئۈچ چىراي، بەش چىراي، يەتتە چىراي..... ئوقۇغۇچىلارنىڭ باشلىرىدا بىر تۇتام - بىر تۇتام چاچلار ئوت ئۇچقۇنىدەك پاخپىيىپ تۇراتتى..... خۇددى ئوڭ تەرەپتىكى قەپەسكە سولاپ قويۇلغان ھېلىقى قوي تۆگىنىڭ تۈكىگە ئوخشاش..... ئۇ ئۆزىنىڭ ئېلىشىپ قېلىۋاتقانلىقىنى، بېشىنى لىڭشىتقانسېرى تېخىمۇ شۇنداق بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسى بىر قىسما بولۇپ كەتتى. ئۇلار نېمىنى ئويلاۋاتىدۇ؟ دېدىڭ. سەن چاينا‌ۋاتقان بورنىڭ ئاۋازى

سەن بايان قىلىۋاتقان ھېكايىدىكى قىينىلىپ تۇرۇپ دوسكىغا خەت يېزىۋاتقان ئوقۇتقۇچىنىڭ قولىدىكى بورنىڭ ئاۋازىغا ئارىلىشىپ كەتكەنىدى. بىز چىشلىرىمىزنىڭ گىچىلداپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدۇق. سەن يەنە كۆپچىلىك ئويلاپ بېقىڭلار، ئوقۇغۇچىلار نېمىنى ئويلاۋاتىدىكىن؟ دېدىڭ. سەن بىزنى فاڭ فۇگۇينىڭ ئورنىدا ئويلاشقا دەۋەت قىلىۋاتامسەن؟

ئون نەچچە ئوقۇغۇچى ئالىي مەكتەپتە ماگىستىرلىقتا ئوقۇپ، ئاتوم بومبىسى زاۋۇتىغا كىرىپ ئاتوم بومبىسى ياساشنى، ئون نەچچە ئوقۇغۇچى ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمەي قالسا، ئاسلان ياكى كەپتەر سودىسى قىلىشنى ئويلاۋاتقان بولۇشى مۇمكىن. ئون نەچچە ئوقۇغۇچى ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىشىدىن ئۈمىدىنى بىراقلا ئۈزۈپ، مۇھەببەت ھېكايىلىرىنى خىيال قىلىپ ئولتۇرغان بولسا كېرەك. كاللىسى قېتىپ كەتكەن ئون نەچچە ئوقۇغۇچى كۆزلىرى ئوچۇق ئۇخلاپ ئولتۇرغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. تولۇق 3- يىللىقتا ئۈيقۇغا قانماسلىق ئومۇميۈزلۈك ھادىسە، سەن مۇشۇنداق دېدىڭ. شۇ چاغدا دەرس مۇنبىرىدە غەلىتە بىر ئەھۋال يۈز بەردى.

دەرس مۇنبىرىدە خۇددى سەھنىگە چىققانىدەك روھلىنىپ، يايراپ كېتىدىغان مۇنەۋۋەر فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى فاڭ فۇگۇينىڭ بىر قەۋەت بوز رەڭ بور توزۇندىلىرى قونغان ئاۋاق يۈزى چىپ - چىپ تەرلەپ، كۆزلىرى قېتىپ قالدى ۋە كالپۇكى كۆكىرىپ، بوغۇزىدىن ۋىچىرلىغان ئاۋاز چىقىپ كەتتى. ئۇ خۇددى قاناتلىرىنى پالاقلىتىپ چىللىغان خورازدەك پۈت - قولىنى ئالىتاغىل پۈلاڭلىتاتتى. ئوقۇغۇچىلار بىردەك «ياماں بولدى!» دەپ قىيقاس - چۇقان كۆتۈرۈشتى. فاڭ مۇئەللىم دەرس مۇنبىرىگە يىقىلدى. پۈتلىرى ئىككى قېتىم تارتىشىپ، خۇددى چىرىگەن بىر تال ياغاچتەك مىدىرلىمىدى. ئۇ چىرىگەن بىر تال ياغاچقا ئايلىنىپ

قالغان ئاشۇ يېرىم مىنۇت ئىچىدە، بىر توپ قۇشقاچ ئۆزلىرىنى دېرىزىگە زەرب بىلەن ئۇرۇپ ئەينەكلەرنى چېقىپ سىنىپقا كىردى. قۇشقاچلار دېرىزىگە ئۇرۇلغان چاغدا باشلىرىدىكى تۈكلىرى چۈشۈپ كېتىپ، تاقىر باش بوۋايلارغا ئوخشاپ قالغانىدى. بىر توپ قۇشقاچ سىنىپ ئىچىدە ۋىچىرلىشىپ، سىنىپنى بېشىغا كىيىشتى.

ئوقۇغۇچىلار ھاڭۇڭقىپ قېلىشتى. بۇ ھالەت ئۇزاق داۋام قىلدى..... دېدىك چۈشكۈن ئاۋازدا، چىرايىك تولمۇ ئازابلىق ئىدى. ھەممىمز يۈگۈرۈشۈپ زىراپە سارىيىنىك ئەتراپىغا باردۇق. تۆمۈر سالاسۇننىك يېنىدىن تاشلۇۋېتىلگەن بىر تال رەڭلىك بورنى تېپىۋېلىپ، يېسۇن دەپ سېخىيلىق بىلەن ساڭا سۇندۇق. دۇنيادىكى شۇنچىلىك ئېسىل نازۇنېمەتلەرنى يېمەي، نېمىشقا بور يەيسەن؟ بۇنىڭغا بەك ئىچىمز پۇشتى. سەن بورنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن چاينىدىك، بورنىك ئۇۋاقلىرى چىشلىرىڭنىك ئارىسىدىن يېرىمى ھۆل، يېرىم قۇرۇق ھالەتتە تۆكۈلۈپ، ئېڭىكىڭگە چاپلىشىپ قالدى. سەن تىلىك بىلەن ئېڭىكىڭدىكى بور ئۇۋاقلىرىنى يالىدىك ۋە: فاك فۇگۇي ئوبرازلىق تىل بىلەن ئۆزى توقۇغان موگۇسمان بۇلۇتقا ئوخشاش كۆتۈرۈلۈپ ئاسمانغا چېقىپ تارقىلىپ كەتتى. كۆپچىلىكنىك ھەممىسى چۈش كۆرۈۋاتقان ھالەتتە، دېدىك. مۇنبەرگە يېقىن جايدا ئولتۇرغان بىرقانچە ئوقۇغۇچى ئورۇنلىرىدىن تۇردى ـ دە، تاقىر باش قۇشقاچلار كۆزلىرىنى چوقۇلۇۋالىغانىدەك قوللىرى بىلەن يۈزلىرىنى توسۇپ، بارماقلىرىنىك ئارىلىقلىرىدىن فاك مۇئەللىمنى كۆزەتتى. فاك مۇئەللىم بەدىنى تارتىشقان ھالدا دەرس مۇنبىرىدە تاختايغا چاپلىشىپ ياتاتتى.

ــ فاك مۇئەللىم، ئۇخلاپ قالدىڭىزمۇ؟

تېخىمۇ كۆپ ئوقۇغۇچى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، بويۇنلىرىنى سوزۇپ ئالدى تەرەپكە قارىدى. بىز قەپەس سىرتىدا بوينىمىزنى

سوزۇپ ساڭا قاراپ تۇرۇپ كەتتۇق.

يۈرەكلىك بىر قىز ئوقۇغۇچى ئورنىدىن تۇرۇپ مۇنبەرنىڭ يېنىغا باردى. بېلىنى ئېگىپ، ئالدىغا ئېگىشتى. كۆكۈل قويۇپ قاردى - دە، غەلىتە ۋارقىراپ:

— ساۋاقداشلار، فاڭ مۇئەللىم ئۆلۈپ قاپتۇ! — دەپ جاكارلىدى.

قۇشقاچلار چۇرۇقلىشىپ سىنىپتىن ئۈچۈپ چىقىپ كەتتى. ئۇلار تورۇستىكى لىمدىن قوزغالغان چاغدا چاڭ - توزان پۇرقىراپ بوشلۇقتا لەيلەپ يۈرەتتى. چاڭ - توزان ئوقۇغۇچىلارنىڭ بۇرۇنلىرىنى ئېچىشتۇرۇۋەتتى. ئۇلار چۈشكۈرۈپ كېتىشتى. چۈشكۈرگەن چاغدىكى ئاۋازى ئوق ئاۋازىدەك سىنىپ ئىچىنى بىر ئالدى.

سەن ئادەممۇ ياكى ھايۋانمۇ؟ ئادەم بولساڭ نېمىشقا قەپەسكە چۈشۈپ قالدىڭ؟ ھايۋان بولساڭ نېمىشقا ئادەم زۇۋانىدا گەپ قىلسەن؟ ئادەم بولساڭ نېمىشقا بور يەيسەن؟

2

فاڭ مۇئەللىم ئۆلدى. 8- ئوتتۇرا مەكتەپنى قايغۇ -ھەسرەت قاپلىدى. يول بويىدىكى تېرەكلەر دەممۇدەم قايغۇلۇق ئىرغاڭلايتتى. يوپۇرماقلارنىڭ شىلدىرلاشلىرى گويا يىراقتىن كېلىۋاتقان يىغا ئاۋازىدەك ئاڭلىناتتى. مەكتەپ رەھبەرلىكى بۇ مۇسىبەتكە تولىمۇ ئەھمىيەت بېرىپ، شەھەرلىك مائارىپ ئىدارىسىگە تېلېفون قىلدى. چۈنكى، ئەتە ئوقۇتقۇچىلار بايرىمى ئىدى. شەھەرلىك مائارىپ ئىدارىسى رەھبەرلىرىمۇ كۆكۈل بۆلدى. ئۇلار شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە تېلېفون قىلدى. شەھەر باشلىقىمۇ ناھايىتى ئەھمىيەت بەردى. شەھەر باشلىقى بۇرنىنى تارتىپ تۇرۇپ

تېلېفوندا ئۆزىنىڭ ئېچىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى دېدى.

فاڭ مۇئەللىمنىڭ يۈزىنى قۇشقاچلار چوقۇلاپ غەلۋىرىنىڭ تۆشۈكىدەك قىلىۋەتكەنىدى. جەسەت دەپنە ئىدارىسى زالىغا ئاپىرىلدى. فاڭ مۇئەللىمنىڭ چىرايىنى ئوڭشاش ئالاھىدە دەرىجىلىك ھۆسن تۈزىگۈچى لى يۈچەنگە تاپشۇرۇلدى. لى يۈچەن فاڭ مۇئەللىمنىڭ بۇزۇلغان يۈزىنى كۆرۈپ قاتتىق ئازابلاندى. چۈنكى، ئۇنىڭ ئېرى جاڭ چىچيۇمۇ 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى، فاڭ مۇئەللىمنىڭ خىزمەتدىشى ئىدى. ئىككى ئائىلە قاتار سېلىنغان ئۆيلەردە ئارىتام قوشنا ئولتۇرىدىغان بولۇپ، كۈندە يۈز كۆرۈشەتتى. فاڭ مۇئەللىم بىلەن جاڭ چىچيۇ مۇئەللىمنىڭ چىرايىنىڭ نۇرغۇن جايلىرى ئوخشاپ كېتەتتى. مەكتەپ خەۋرلىشىش بۆلۈمىدىكى گېزىت تارقىتىشقا ۋە قوڭغۇراق چېلىشقا مەسئۇل ھېلىقى ۋاڭ بوۋاي ئۇ ئىككىسى بىلەن نەچچە ئون يىل بىللە ئىشلەپ كېلىۋاتاتتى، دائىم دېگۈدەك جاڭ چىچيۇغا قاراپ:

ــ فاڭ مۇئەللىم، سىزنىڭ بىر پارچە زاكاز خېتىڭىز بار ئىدى!ــ دەيتتى.

فاڭ مۇئەللىم ئۆلدى. خىزمەتداشلىرى خۇددى ئېغىر كېسەل تەگكەندەك ھەممىسلا سولىشىپ كەتتى.

مەكتەپتىكى ئىشلارغا قىزىقمايمىز، سېنى قەپەسكە كىم ئەكىرىپ قويدى؟ شۇنى بىلگۈمىز بار. سېنى بور يېيىشكە كىم مەجبۇرلىدى؟ قورسىقىدا سازاڭ مەددە بارمۇيا؟

گېپىمگە لوقما سالماڭلار!

يا بولمىسا ئىلمەك قۇرت بارمۇ؟

گېپىمگە لوقما سالماڭلار!

ئوبدانراق ئويلاپ باق، سېنى قەپەسكە كىم ئەكىرىپ قويدى؟

ئەمىسە قەپەسكە ئۆز ئىختىيارلىقىڭ بىلەن كىرگەن

ئوخشمامسەن؟ ئامېرىكىدا مۇشۇنداقراق بىر ئىش بولغانلىقىنى ئاڭلىغانسىدۇق. بىر پەيلاسوپ بىر كۈنى توساتتىن ھايۋانات باغچىسىدا ئادەم بولمىسا، ھايۋانات باغچىسىنىڭ مۇكەممەل بولماي قالىدىغانلىقىنى ئويلاپ، ھايۋانات باغچىسى باشلىقىغا خەت يازغان، خەتتە: ھايۋانات باغچىسىدا كۆرگەزمە قىلىنىشنى خالايدىغانلىقى دېيىلگەن. ھايۋانات باغچىسى ئۇنىڭغا بىر قەپەس تەييارلىغان. قەپەسكە: ئەقىللىكلەر تېپىدىن، سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ. ئاق تەنلىكلەر ئىرقى، سېرىق تەنلىكلەر ئىرقى، قارا تەنلىكلەر ئىرقى ۋە قىزىل تەنلىكلەر ئىرقى..... قاتارلىق تۈرلەرگە ئايرىلغان. بۇ يەردە كۆرگەزمە قىلىنىۋاتقىنى قىزىل ۋە ئاق ئارىلاشما قان ئىرقى..... دېگەن خەتلەر يېزىلغان ۋىۋىسكا ئېسىپ قويۇلغان.

گېپىمگە لوقما سالمىساڭلار قانداق؟

سەن كۆزلىرىڭنى قىسىپ تۇرۇپ بىزگە ئالايدىڭ، بىز قورقۇپ كەتتۇق. ئاندىن يەنە كۆزلىرىڭنى قىسىپ تۇرۇپ بايانىڭنى داۋام ئەتتىڭ. مەكتەپ مۇدىرى فاڭ مۇئەللىمنىڭ دەرسىنى جاڭ چىچيۇغا ئېلىپ بەردى. فاڭ مۇئەللىم ئۆلۈپ كەتتى. لېكىن، فىزىكا ئىلمى ئۆلۈپ كەتسە، فىزىكا دەرسى توختىتىپ قويۇلسا تېخىمۇ بولمايتتى.

3

ئارىلىقتا نۇرغۇن ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭ قەپەستە يېتىپ بور يېگەچ بىزگە ھېكايە سۆزلىگەن چاغدىكى مەنزىرىنى ئۇنتۇپ كېتەلمىدۇق. رەڭلىك بور ئۇۋاقلىرى چىشلىرى ئارىسىدىن دەممۇدەم تۆكۈلۈپ ئېڭىكىگە، قەپەسكە توغرىسىغا قويۇلغان قوندىقا، دات بېسىپ ئالا - بۇلماچ بولۇپ كەتكەن قەپەس

تېگىگە چۈشەتتى. ئۇ خۇددى جەڭ ھارۋىسىنى يېكى شوتا بىلەن سېپىلغا يامىشىپ چىقىپ كېتىۋاتقان چەۋەندازنى نىشانغا ئالغان يا ئوقىدەك توغرىسىغا قويۇلغان قوندىقنى قاماللاپ تۇتۇپ بىمالال تۇراتتى. شۇ چاغدا ئۇ بىرنىڭ تەسەۋۋۇر قىلىش كۈچىمىزنى قىلچە ئىسكەنجىگە ئالماي، ھېكايىنى سۆزلەۋەردى.

چارشەنبە كۈنى كەچتە، 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى جاڭ چىچيۇنىڭ تاماكا خۇمارى قاتتىق تۇتتى. ئۇنىڭغا، ئىزدىمىگەن بىرىڭ قالمىدى. تاماكىنىڭ كۆتكىنىمۇ تاپالمىدىڭ دېدىم. تاماكىنىڭ خۇمارى يۈزلىگەن تىرنىقى بار كىچىك قۇرتتەك ئۇنىڭ يۈرىكىنى تاتلايتتى. سەن تاماكا ئىزدەپ ئاشخانا ئۆينىڭ يېنىدىكى لاپاس ئۆيگە كىردىڭ. لاپاس ئۆيگە بىر كارىۋات سىغداپ قويۇلغان، كارىۋاتتا قېيىنئاناڭ ياتاتتى. قېيىنئاناڭ شامال دارىپ تىلدىن قالغان يارتا پالەچ ئىدى. ھەمىشە غەلىتە توۋلاپ ياتاتتى. يامان كېسەللىككە گىرىپتار بولۇپ قالغان ئادەم ئىنسان تەبىئىتىنىمۇ يوقتىپ قويىدىكەن. قېيىنئاناڭنىڭ كۆزلىرى چوڭقۇر سۇدا ياشايدىغان مەلۇم تىپتىكى بېلىقلارنىڭ كۆزلىرىگە ئوخشاش يۇمىلاق ئىدى. سەن قېيىنئاناڭغا قاراپ كۈلۈپ قويۇپ لاپاس ئۆيدىن چىقتىڭ. كۆڭ مىلەڭزە پەسكە شارقىراپ چۈشۈۋاتقان شارقىراتمىدەك ئۆزلۈكسىدىن چۈشۈپ كەتتى. مەن بۇرۇن فاڭ فۇگۇي، جاڭ چىچيۇ ۋە 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بارلىق ئوقۇتقۇچىلارنىڭ يېقىن سەپدىشى ئىدىم. سەن ياپىلاق قورسىقىڭنى ئالدىغا چىقىرىپ، ئىزا تارتماستىن چوڭ گەپ قىلدىڭ.

ئۇستەلدە بىر تۇتام تەقلىدىي ئىمتىھان قەغىزى تۇراتتى. ئارىسىدىن بىرىنى تارتىپ ئالدىڭ. قولۇڭدا قىزىل قەلەم، قەغەز تەكشۈرۈشكە باشلىدىڭ. ئىمتىھان قەغىزىدىكى خەتلەر تاماكىنىڭ ئىسسىدەك، تۆمۈر قەپەس ياساشقا ئىشلىتىلىدىغان سىمدەك

قىڭغىر - سىڭغىر ئىدى.

ئۇچ تارتملىق بىر ئۇستەلنىڭ بىر تارتمىسى قۇلۇپلاقلىق ئىدى. شۇ تارتمىدا پۇل بار ئىدى. تارتمىدىن پۇل ئالالىغان بولساڭ ئۆيدىن چىقاتتىڭ، شەرققە بۇرۇلۇپ، يىل بويى سېسىق سۇلار يىغىلىپ پاشا بىلەن چۈشۈن قاينىاپ كېتىدىغان سېسىق ئۆستەڭدىن سەكرەپ ئۆتەتتىڭ. پاشا بىلەن چۈشۈن گىزىلداپ ئۇچۇپ يۈرىدىغان سېسىق ئۆستەڭدىن كۆتۈرۈلگەن پۇراق بۇرنۇڭغا ئۇرۇلاتتى. خۇشبۇي پۇراق بىلەن سېسىق پۇراقنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. ئۆستەڭنىڭ ئىككى يېقىدا ياپيېشىل ئوت - چۆپلەر بولۇق ئۆسكەن، قىزىلگۈللەر چىرايلىق ئېچىلىپ كەتكەنىدى. ئۆستەڭدىن سەكرىگۈچە، ئىنىرتسىيەنى كۈچەيتىش ئۈچۈن نەچچە قەدەم يۈگۈرەيتتىڭ. سەن ئۆستەڭدىن سەكرەپ ئۆتۈشكە رازى، ياغاچلىرى چىرىپ كەتكەن ھېلىقى كىچىك كۆۋرۈكتىن ئۆتۈشنى خالىمايتتىڭ، 50 مېتىر ئارىلىققىچە ھەرىكەت قىلىش، تېز سۈرئەتتە 50 مېتىر ئارىلىققا يۈگۈرۈش، ئاستا سۈرئەتتە 50 مېتىر ئارىلىقتا ھەرىكەت قىلىش داۋامىدا خورايىدىغان ئېنىرگىيە بىلەن شۇنىڭغا كېتىدىغان كۈچ تەڭ قىممەتلىك بولامدۇ؟ نەزەرىيە نۇقتىسىدىن ئېيتقانىدا، ۋاقىت جەھەتتە پەرق بولىدۇ. ۋاقىت ئالتۇن، ۋاقىت ھايات، شۇڭا تېز سۈرئەتتە ھەرىكەت قىلىش زۆرۈر. ئۇ بىزگە، مەن جاڭ چىچيۇ، دېدى. مەيلى خالا ياكى خالىما. سەن كىچىك ماگىزىنىڭ ئالدىغا بېرىپ بولدۇڭ. غوجايىن ئايال قولىغا سەدەپ قۇلۇلسى مېيىنى سۈركىگەچ ئالدىڭغا ئوچۇق چىراي چىقتى.

تىنچلىقمۇ، جاڭ مۇئەللىم، كۆرۈنمەي كەتتىڭىزغۇ، يەنە تېخى تارتىلىپ قاپسىز. خوتۇنىڭىز بوزەك قىلىپ ھالىڭىزنى قويماپتۇ. سىلەر ئەپەندىلەر خوتۇنۇڭلاردىن نېمانچە قورقىسىلەر؟ تاپقان پۇلۇڭلار ئازمۇيا؟ توغرا، ئايال خەق دېگەن، قولى ھەمىشە پۇل

كۆرۈپ تۇرسا ياۋاشلاپ ئىتائەتمەن بولۇپ كېتىدۇ.

غوجايىن ئايالنىڭ چىرايى قانداق رەڭدە؟ ئۇ مۇشۇنى ئويلاۋاتاتتى.

قېيىن دەرىخىنىڭ ئاقلىقى كۆزنى قاماشتۇرىدۇ. تۆمۈر بوتكىنىڭ ئالدىدا بىر پارچە سۆگەتزارلىق بار ئىدى. قۇياش نۇرى كۈچلۈك، غوجايىن ئايالنىڭ ئاۋازى بوغۇق ئىدى. ئاجايىپ تەسىر قىلاتتى. ئادەمنى ھەمىشە سىرلىق خىياللارغا باشلاپ كېتەتتى. سەن بوينىغا ئېسىۋالغان كىچىككىنە قىزىل يۈك تۇپىنى خېلىدىن كېيىن كۆردۈك. توشقان يۇڭىدا توقۇلغان يوپكىسىغا گىيومېتىرىيەلىك شەكىل چۈشۈرۈلگەنىدى. گاڑ..... گاڑ..... گاڑ..... رادىيودىن چاتاق چىققاندەك قىلاتتى.

ــ جاڭ مۇئەللىم، تېلېۋىزورۇمنى قاچان ياساپ بېرەرسىز؟

غوجايىن ئايالنىڭ ئويناق كۆزلىرى ھىلال ئايغا ئوخشايتتى. لەۋ سۆزۈخ سۆركەپ قىپقىزىل قىلىپ پارقىرىتىۋالغان لەۋلىرى قىزىلگۈلنىڭ ئىككى تال ياپرىقىنى چاپلىۋالغاندەك كۆرۈنەتتى.

ــ ماڭا ياردەم قىلسىڭىز، سىزنى نائۇمىد قىلىپ قويمايتتىم! جاڭ مۇئەللىم! ماڭا ئارىلاشقان ئەرلەر ئاز ـ تولا پايدامنى كۆرۈپ كەلدى. زىيان تارتقىنى يوق! مېنى نەيرەڭۋازلىقتا ئۇچىغا چىققان ئايال، سەتەڭلەر تۇزىقىغا چۈشۈپ كېتىپ يۈرمەي دەۋاتىسىزغۇ دەيمەن، نېمە لازىم؟ تاماكا! قانداق ماركىلىقىنى ئالىسىز؟ بۇيىنياۋ ماركىلىقىنى، بۇ بىر قېپى 4 مو 7 پۇڭلۇق ئەڭ ئەرزان تاماكا.

ــ يەنە باھاسى ئۆسۈپتۇ ـ دە، ــ دېدىك بېشىڭنى چايقاپ.

ئايال غوجايىن بىر يۈرۈش «داجوڭچيۇ» ماركىلىق تاماكىنى قۇچىقىڭغا ئاتتى.

ــ ئالمايمەن، بەك قىممەتكەن.

ــ نېسىگە بەردىم.

ئۇ ساڭا زەردە بىلەن ئالايدى.

نېمانداق بىچارە بولۇپ قالدىڭىز، ھېلىقى چاغلاردا ئاجايىپ نوچى ئىدىڭىزغۇ!

«شار..... شار..... شار.....» يارتا پالەچ بولۇپ قېلىپ كارىۋاتتا ياتقان قېينىڭاناڭ سىيۋاتاتتى. ئاۋاز ناھايىتى قورقۇنچلۇق ئىدى. بۆرىلەرنىڭ ھۇۋلىشىنى بېسىپ چۈشەتتى. بۇ ئاۋازدىن يۈرىكىڭ جىغىلداپ كېتەتتى.

ئۇ ئىسمىڭنى جاڭ چىچيۇ، دېدى.

سەن بىزگە ئۇنىڭ ئىسمىنى جاڭ چىچيۇ، دېدىڭ.

بۇ گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۇ بىزگە قەپەستىكى توغرىسىغا قويۇلغان قوندىقتا تۇرۇپ دېدى.

بۇ گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى سەن بىزگە قەپەستىكى توغرىسىغا قويۇلغان قوندىقتا تۇرۇپ دېدىڭ.

4

ھېكايەڭنى ئاڭلاش ئۈچۈن، بىزگە دۈشمەنلىك نەزىرىدە قاراۋاتقان ھايۋانلاردىن كېلىدىغان خەۋپكە قارىماي، ھالىڭدىن خۇددى ئۆز ئاتىمىزنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالغاندەك خەۋەر ئالدۇق. تۇغۇلۇشىدىنلا ئاپئاق تۈكلىرى بۈدۈر تۇغۇلغان قوي تۆگە سولاپ قويۇلغان قەپەسنىڭ يېنىدىن بور ئەكېلىپ سېنى باقتۇق. قوي تۆگە سولانغان قەپەسنىڭ سىرتىدا پاكار بىر تام بار ئىدى. تامغا قارا دوسكا ئېسىپ قويۇلغان، دوسكىغا:

كېيىپەك 100 جىڭ، شال پاخلى 10 باغلام، ئۈچىنچى نومۇرلۇق ياۋا ئېشەك بىلەن كەمتۈك قۇلاقنىڭ جۈپلىشىشى ئۇتۇقلۇق بولدى، دېگەن خەتلەر يوغان قىلىپ قىڭغىر - سىڭغىر يېزىلغانىدى.

قارا دوسكىنىڭ پەس تەرىپىدىكى ئوقۇردا ئۇزۇن - قىسقا ھەم ھەر خىل رەڭلىك بىرمۇنچە ئۇششاق بورلار يىغىلىپ كەتكەنىدى. سېنىڭ بورغا بولغان مۇھەببىتىڭ شۇنچىلىك چوڭقۇر، بورنى كۆرسەڭ كۆزلىرىڭ چاقناپ، بۇغدىيىكىڭ يۇقىرى - تۆۋەن مىدىرلاپ، ئاغزىڭدىن بور چاينىغان چاغدىكىگە ئوخشاش ئاۋاز چىقىپ كېتىدۇ. بور چاينىغان چېغىدا كۆزلىرىڭدىن دۇغ ياش ئاقىدۇ. بۇ ھال بىزگە ئۆملىگۈچى ھايۋانلار سارىيىدىكى تىمساھنى ئەسلىتىدۇ. سەن دېدىڭ:

بىر تۇتام سېرىق نۇر ئەينەك ئۆڭكۈرگە چۈشتى. ئالتە ئوقۇتقۇچى قىستىلىشىپ ئولتۇراتتى. فىزىكا ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئىشخانىسى 12 كىۋادراتمېتىر چىقاتتى. ئىشخانىنىڭ ئىچى كۆمۈرنىڭ كۈلىگە، چۈننەرنىڭ پوقىغا تولغان، ئۆلگەن چۈننەر ئاپئاق تامغا چاپلىشىپ قالغان. فاڭ فۇگۈيىنىڭ دەرس تەييارلىغان دەپتىرىگە چۈننەرنىڭ قېنى چاچراپ، ئىچ باغرلىرى يېپىشىپ كەتكەنىدى. ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭغا دەرس تەييارلاش زۆرۈر ئەمەس. ئۇنچىلىك بىلىمنى ئۇ ئاللىبۇرۇن ئىچۋالغانىدى. جاڭ چىچيۇ فاڭ فۇگۈيىنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇراتتى. چىرايلىرى ئوخشاپ كەتكەنلىكتىن، بىر - بىرىدىن سەلگىنە پەرقلىنىدىغان قوشكېزەكلەرگە ئوخشاپ قالاتتى. ئۇنىڭ خوتۇنى بىلەن سېنىڭ خوتۇنىڭ بىر - بىرى بىلەن پىششىق تونۇش، داچيۇ ۋە شاۋچيۇ بىلەن فاڭ لوڭ ۋە فاڭ فۇلارمۇ شۇنداق. ئىككى ئائىلىنى بىر تام ئايرىپ تۇراتتى. توخۇ، ئىت باقمىغان بولسىمۇ، ئاۋازلار ئاڭلىناتتى. داۋاملىق كىرىش - چىقىش قىلاتتى. كۈن نۇرى، ئاپئاق تام ئۆلگەن چۈننەر ۋە كۆمۈرنىڭ كۈلى بىلەن بېزەپ بولۇپ كەتكەنىدى. «مۇھەببەت نەدە سەن؟» دېگەن جۈملە كۆزلىرىنى تامغا تىكىپ تۇرغان شاۋگۈنىڭ ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىقتى.

زاپاس سۇ قاچىلاپ قويىدىغان ئىدىشقا قىزىل سىر

بېرىلگەنىدى. ئالتە چېلەك سۇ پاتاتتى. سۇ ئىدىشقا بېسىم چۈشۈرگىنى بىلەن ئىدىش چېقىلىپ كەتمەيتتى. كۈچ بىلەن بېسىم — بېسىم تورىدىكى فورمۇلا. ئىدىش سىرتقى كۈچىنىڭ زەربىسىدە هامان بىر كۈنى چېقىلىدۇ. بېسىم نۇقتىسى، فورمۇلا. قۇيۇش نۇرىدا سۇنۇقنىڭ تورۇسقا چۈشكەن سايىسى ئەلەڭلەپ تۇرىدۇ. ئوپتىكا تورىدىكى فورمۇلا. نۇر چۈشۈش بۇلۇڭى ۋە نۇر قايتۇرۇش بۇلۇڭى. هەممىلا يەردە فىزىكا، هەممىلا يەردە ماتېماتىكا، خىمىيە مۇئەللىمنىڭ كۆز ئالمىسى سولياۋ، قۇلقى ۋە ئاغزى، بىلىكى ۋە پۇتىمۇ سولياۋ. ماڭسا كەشىدىن غاچىلىدىغان ئاۋاز چىقىدۇ. تىل - ئەدەبىيات مۇئەللىمى گېزىتنى تازىلىق قەغىزى ئورنىدا ئىشلەتسە، مەقئەت قوغۇشۇنىدا زەھەرلىنىپ قالىدۇ، دەپ ماقاله قەغىزىنى تازىلىق قەغىزى ئورنىدا ئىشلىتىدۇ. تازىلىق قەغىزىگە كەتكەن پۇلغا تاماكا، جياڭيۇ ئالىدۇ.

نېمىشقا ئىشخانىغا قىزىل سىر بېرىلگەن ئىدىش قويۇپ قويىدۇ؟ ئوت ئاپىتىدىن ساقلىنىش ئۈچۈنمۇ؟ ياق، ئىككىنچى قەۋەتتىكى جۇمەكتىن سۇ چۈشمەيدۇ. سۇ مۇنارى پەستە، بېسىم يېتەرلىك ئەمەس. سۇيۇقلۇق ئىلمى، فورمۇلا. سۇخانىنى ماتېماتىكا مۇئەللىمى يۇي خۇافۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئىگىلىۋالدى. ئىشىك بېشىغا «خۇشاللىق» دېگەن خەت يېزىلغان قىزىل قەغەزنى چاپلاپ، بىر قىزنى ئەكىرىۋالدى. بىر تىزىق پوچاقنى ئېتىپ، سۇخانىنى ھۇجرا ئۆي قىلىۋالدى. قىز كېلىنگە، يىگىت كۈيۇ ئوغۇلغا ئايلاندى.

— شاۋگۇ، شاۋيۇي توي قىلسا كۆزۈڭ قىزىرىۋاتامدۇ؟

— مېنىڭ خوتۇن ئالىدىغان سالاھىيىتىم يوق. ئىككى تال مائاش ئۆزۈمگە ئاران يېتىدۇ. مال باھاسى ئۆسۈپ كەتتى، يولداشلار، مال باھاسى ئۆسۈپ كەتتى. يولداشلار، ئۆسۈپ كېتىۋاتىدۇ. يولداشلار، مال باھاسىنىڭ ئۆرلىشى ياۋا ئاتىنىڭ

شامالدەك يۈگۈرۈشىگە ياكى پورۇقلاپ قاينىاپ كېتىۋاتقان قاينىاق سۇغا سېلىنغان تېرمومېتىرنىڭ شىددەت بىلەن ئۆرلىشىگە ئوخشايدۇ. ئەتە خىزمەتتىن ئىستېپا سوراپ راك بوتقىسى ساتىمەن!

ــ ئادەملەر ئەمەلىيەتتە ئابرۇي قوغلىشىپ ئۆزىنى جاپاغا سېلىپ قويىدۇ! ــ دېدى ئابرۇيلۇق ۋە ئىناۋەتلىك ئاقساقال مېڭ شيەندې ساقلىنى سلاپ تۇرۇپ. ئۇ ماڭ فۇگۈينىڭ مۇئەللىمى، ماڭ فۇگۈي شاۋگۇنىڭ مۇئەللىمى ئىدى. مېڭ ئاقساقال ئۆچكە ساقلىنى سلاپ تۇرۇپ يەنە:

ــ ئەمەلىيەتتە راك بوتقىسى سېتىشمۇ ياخشى ئىش ..... ئەمەلىيەتتە..... ئەمەلىيەتتە..... دەپ قوشۇپ قويدى.

ــ ئەمەلىيەت، ئەمەلىيەت، نېمە ئەمەلىيەت ئۇ. مېڭ ئاقساقال! سىزنىڭ دامىڭزغا چۈشۈپ خوپ بولدى ماڭا. پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىغا ئىمتىهان بەر، ئوقۇتقۇچىلىق هامان كىشىلەر هەۋەس قىلىدىغان كەسىپلەرنىڭ بىرى بولۇپ قالدۇ! دېدىڭىز. پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىغا ئىمتىهان بېرىپ كىردىم. تەتۇر قىسمەت ماڭا رودۇپايەدەك چاپلاشتى. ئىمتىهاندىن ئۆتەلمىگەن بولسام كېرەك. ما خۇڭشۇڭغا قاراڭلار، ئامتى ئوڭدىن كېلىپ، ما جەمەتى توخۇ گۆشى قورۇمسى دۇكىنى ئېچىپ، خېلى بالدۇرلا 10 مڭ يۈەنلىك ئائىلە بولۇپ قالدى. بىر ئاي جاپالىق ئىشلەيمەن، ئالىدىغىنىم 62 يۈەن 2 مو، ما خۇڭشۇڭنىڭ بىر كۈنلۈك تاپاۋىتىگىمۇ يەتمەيدۇ.....

شۇنىڭ بىلەن خۇددى دەريانىڭ قىنىنى سۇ ئېلىپ كەتكەندەك، ئوقۇتقۇچىلار قاينىاپ ئۆزىنى باسالماي قېلىشتى. بيۇروكراتىزم، باج ئوغرىلاش، باج چۈشۈرۈپ قويۇش، پارا بېرىش ۋە پارا ئېلىش، مېهمان چاقىرىپ سوۋغا ـ سالام بېرىش، چوڭ يەپ ـ چوڭ ئىچىش، بېدىكچىلىك قىلىش، تۆگە ۋە ئېيىق تاپىنى، مايمۇنىڭ بېشى ۋە قارلىغاچ چاڭگىسى، ئىشكتىن

چقىپلا «خانتاجى» ماشىندا ئولتۇرۇش، شامالدۇرغۇچ ئورنىتىش، گىلەم سېلىش، ساختا ھاراق، ساختا تاماكا، قاقتى - سوقتى قىلىش، ئادەملەرنى ئالدىراپ ئېلىپ كېتىش، نوپۇسنىڭ پارتلىشى..... سۇ توختاپ قېلىش، توك توختاپ قېلىش، توك زومگىرى، سۇ زومگىرى، يول بويلىرىدىكى قاراقچىلىق، زومگەرلىك، سۇ توختاپ قالغان چاغدىكى ئۇسسۇزلۇق، توك توختاپ قالغان چاغدىكى قاراڭغۇچىلىق.....ئۇلار بەس - بەستە سۆزلەيتتى. ھەممىگلارنى بىراقلا «ئوڭچى» قىلىۋېتىش كېرەك..... سۇ بولمىغانلىقتىن، ئوقۇغۇچىلارمۇ دېجورنىلىقنى ئوبدان قىلمايتتى. ھاجەتخانا سازلىققا ئوخشاپ قالغاندى. سېسىق پۇراقلار ھاجەتخانىدىن بىمالال چىقىپ، مەيىن باھار شامىلى بىلەن بىللە كاربىدوردا لەيلەپ يۈرەتتى. سېسىق پۇراقلار فىزىكا ۋە خىمىيەدىكى، پارچىلىنىش ۋە بۆلۈنۈش ئارقىلىق مايدا قورۇلغان چۈجە خورازنىڭ خۇشبۇي ھىدىغا ئايلىنىپ كېتەتتى. بۇ ھىد تولۇق 1- يىللىق، 2- يىللىق، 3- يىللىق سىنىپقا ئاستا كىرىپ، ئۇ يەردىن مۇئەللىملەرنىڭ يېڭى ئۆيلىرىگە كىرەتتى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ قەلبىنى نەمدەپ، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ تېنىنى قۇۋۇتلەيتتى. يەنە تېخى يۇي مۇئەللىمنىڭ يېڭى ئالغان خوتۇنىنىڭ قورسقىدىكى ھامىلىمۇ بار.

ھوۋ .....

كىم يىغلاۋاتقاندۇ؟

چىدىمىدىم، بۇ لەنىتى جايىنىڭ ھەممىلا يېرىدىن سۈيدۈك پۇرايدىكەن.

يۇي مۇئەللىمنىڭ خوتۇنى ئىكەن.

ھازىرقى زامانىنىڭ ياشلىرىزە!

ھازىرقى زامانىنىڭ ياشلىرى نېمە بوپتۇ؟ ئەجەبا سۈيدۈكنى سېسىق دېسە بولمامدىكەن؟

نوچى بولسىڭىز، مەكتەپ مۇدىرىنى ئىزدەڭ.

سۈيدۈكتىن تارالغان سېسىقچىلىقنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن ئۆلكە باشلىقىنىڭ يېنىغا بېرىشتىنمۇ يانمايمەن.

ئۆسۈملۈك بولۇپ قالغان بولساق ياخشى بولاتتىكەن، تېز كۆكلەپ كېتىشىمىز كاپالەتكە ئېرىشەتتى.

سەن بىر چىشلەم بورنى يۇتۇۋېتىپ يەنە گۈر - گۈر سۆزلەپ كەتتىڭ.

بىز دېگەن باغۋەن، ئوقۇغۇچىلار دېگەن گۈل - چېچەك، مايسا. باغۋەن سېسىق پۇراقتىن قورقامدۇ؟ مايسا، گۈل - چېچەكلەر سېسىق پۇراقنى ياخشى كۆرمەمدۇ؟

ئۈلار سىلەرنىڭ 8 - ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ چاچلىرىدىن ھاجەتخانىنىڭ پۇرىقى كېلىدۇ دەيدۇ.

نېمىدېگەن پاساھەتلىك گەپ!

يەنە بىر ئوقۇتقۇچى پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ كىردى. مېڭ ئاقساقال كارىدوردا ئالچاڭلاپ مېڭىپ يۈرەتتى. قونچلۇق رېزىنكە ئۆتۈك كىيگەن شاۋگۇ:

— مېڭ ئاقساقال، سىز قېرىغانسېرى بۈركۈتكە تۇتۇق بەرمەيدىغان تادان توشقاندەك قۇۋلىشىپ كېتىپسىز، — دېدى.

مېڭ ئاقساقال پەقەت خاپا بولماي:

— شاۋگۇ، ياشلار ئاغزىدىن بالاغا قالىدۇ. ئاز گەپ قىلىپ، كۆپ ئىش قىلىش لېنىنىڭ ئىستىلى. ئاز گەپ قىلساڭ، سېنى بىرەرسى گاچا دەپ سېتىۋەتمەيدۇ، — دېدى.

بىرى ئۇستاز، بىرى شاگىرت ھەر كۈنى توختىماي گەپ تەگىشىپ، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئىشخانىسىغا پۈتمەس - تۈگىمەس خۇشاللىق كەلتۈرەتتى. بۇ گەپنى ھازىرچە قويۇپ تۇرايلى. «قويۇپ تۇرايلى» دېگەن چېغىدا بەدىنىڭنىڭ تارتىشىپ، ئورۇق بېلىڭنىڭ ئېگىلىپ كۆڭرۈككە ئوخشاپ قالغانلىقى يادىمىزدا.

توغرىسىغا قويۇلغان قوندىقتا ئولتۇرغان تۇرقۇڭ شاتۇتىنىڭ تۇرقىغا ئوخشاپ قالدى. لېكىن، پەيلىرىڭ ئالىچىپار ئەمەس ئىدى.

توك قوڭغۇرىقى چېلىندى، دەرس باشلاندى.

— بور لازىممۇ؟ — ئارىمىزدىن بىرى سورىدى.

لازىم.

ئىسقىرتقان ئاۋاز ئاڭلاندى. ياۋا ئېشەك ساريىدىكى ياۋا ئېشەكلەر، تاغىل ئات ساريىدىكى تاغىل ئاتلار، ئارقار ساريىدىكى ئارقارلار..... ھەممىسى يۈگۈرۈپ كېلىشتى. ئۇلار تۇمشۇقلىرىنى رېشاتكىدىن چىقىرىشىپ، ئالدىلىرىغا يەم - خەشەك تاشلاپ باقىدىغانلارنىڭ يولىغا قاراپ تۇرۇشتى. سەن بىزگە، بور ئەكېلىڭلار! — دېدىڭ.

5

ئۇ بىزگە شۇنداق دېدى: ئۇنىڭغا ۋۇجۇدۇڭغا ياۋا ئوت - چۆپلەرنىڭ خۇشبۇي پۇراقلىرىنى يۇقتۇرۇپ، كىچىك دۇكاندىكى ساھىبجامال ئايال غوجايىن ھەدىيە قىلغان سىرلىق تەبەسسۇم بىلەن ئىللىقلىقنى بىرگە ئېلىپ، قولتۇقۇڭغا «داجوڭجيۇ» ماركىلىق بىر يۈرۈش تاماكىنى قىستۇرۇپ، تېز سۈرئەتلىك ھەربىكەتنى قىلىپ ئۆيۈڭگە قايتىشنى، قايتىپ بېرىپ بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ چېكىپ، بايىلا بېرىلگەن ئازوت ئوغۇتىدىن شۇ زامات روھلىنىپ كەتكەن ئۇششاق كەرەپشىدەك روھلىنىپ، ئۇستەلگە مەيدەڭنى يېقىپ مانېۋىر ئىمتىھان قەغەزلىرىنى تەكشۈرۈشنى ئويلىغانىدىڭ..... لېكىن، تاماكاڭ يوق، دېدىم.

ئۇ توغرىسىغا قويۇلغان قوندىقتا ئولتۇرۇپ پەسكە ساڭگىلىغان پۇتلىرىنى تىترەتتى. تۆمۈردەك قاتتىق بىلىنگەن مىيقىلىرىدا سۇس مەسخىرىلىك ئالامەت ئەكس ئېتەتتى. ئۇ خۇددى سېنى كۆز

ئالدىڭدا مەسخىرە قىلىۋاتقانىدەك بىزگە مەسخىرىلىك قاراپ قويياتتى. ئۇنىڭ بايانىدىن پۇلۇڭ ھەم ھوقۇقۇڭ بولمىغاچقا، تاماكا چېكەلمەيۋاتقانلىقىڭنى بىلدۇق. پۇل بىلەن ھوقۇق خوتۇنۇڭنىڭ قولىدا ئىكەن. ئائىلىنىڭ ئىقتىسادىي جان تومۇرىنى شۇ ئالىقىنىغا ئېلىۋالغانىكەن. ئۇنىڭ ئىسمى لى يۈچەن، دەپنە ئىدارىسىنىڭ ئالاھىدە ھۆسن تۈزگۈچىسى ئىكەن. ھەرقانداق بىر ئۆلگەن ئادەم ئۇنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا، ھايات چېغىدىكىدىنمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىدىكەن.

جاڭ چىچيۇ دېگەن بىر شۇم پېشانە، دېدى ئۇ بىزگە. سەن ئۇستەل ئالدىدا تىنىت ـ تىنىت بولۇپ ئولتۇرۇپ كەتتىڭ. تاماكا خۇماربڭ تۈتۈپ كېتىۋاتاتتى. تاماكا ئالدىغان پۇلۇڭ يوق. ئۈچ تارتىملىق ئۇستەلنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تارتمىغا ھاڭۋېقىپ قاراپ كېتىسەن. تارتما قۇلۇپلاقلىق، ئاچقۇچ لى يۈچەننىڭ تاسمىسىغا ئېسىقلىق. ئۇنىڭ چاچلىرىدىن ھەر مىنۇت ئەتراپقا دەپنە ئىدارىسىگىلا خاس ئالاھىدە پۇراق تارقىلىپ تۇرىدۇ.

سەن بور ئۇۋاقلىرىنى ئېرىتىۋېتىپ بىزگە دېدىڭ:

فىزىكا مۇئەللىمى ئورنىدىن تۇردى. كىچىك دۇكانىدىكى ئايال غوجايىنىڭ يوغان ئاپئاق يۈزى كۆز ئالدىدىن بۇلۇتتەك لەيلەپ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ ھېلىقى مىس قۇلۇپنى ئۇرۇپ قويدى. نائىلاج بېشىنى چايقاپ ئالدىغا ئىككى قەدەم ماڭدى ـ دە، تامدىكى كۈل رەڭ بىر پارچە كونا گىلەمنى قايرىدى. شۇ ئان ئۇستى تەرىپى يۇمىلاق، ئاستى تەرىپى چاسا بىر ئۆڭكۇر كۆرۈندى. ئۆڭكۇردە سەككىز ۋاتلىق نوغۇچسمان ئېلېكتىر چىرىغى غۇۋا يېشىل يورۇق چىقىرىپ ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئىككى تاقىر باش ئۇستەلگە يېپىشىپ دەرس تەييارلاۋاتاتتى. ئىككىسى چوڭ ـ كىچىكلىكى ئوخشاش بېشىنى تەڭلا كۆتۈردى. چىرايلىرى بوزىرىپ كەتكەن ئىككى بالا تىرىك ئىككى كىچىك جىنغا ئوخشايتتى.

ئاتا!

قەدىرلىك ئاتا!

بۇ ئۆگكۈر شۇ ئىككىسىنىڭ ھۇجرىسى ئىدى. ئۆگكۈردە رەڭگارەڭ پارچە - پۈرات بۇلۇت تىقما - تىقما تۇرۇپ كەتكەنىدى. پارچە - پۈرات بۇلۇتلار سافا زاۋۇتىدىن كەلتۈرۈلگەن، لى يۇچيەن سافا زاۋۇتىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلەۋاتقان ئانىسىنىڭ ھۆسىنى پەرداز قىلىپ قويغانىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئىككى يوتقان تۇراتتى. ئۆگكۈرنىڭ ئېگىپ چىقىرىلغان تېمىغا ئۇچار قۇش، ياۋايى ھايۋان، قۇرت - قوڭغۇز، بېلىق، ئايروپىلان ۋە زەمبىرەكلەر سىزىلغانىدى. ئۆگكۈرنىڭ ئىچى ئاجايىپ جىمجىت. ئېلېكتىر چىرىغىنىڭ ۋىزىلدىغان ئاۋازى خۇددى ئىنچىكە كۈيۈش سىم قۇلاققا سانجىلغاندەك تۇيۇلاتتى. ئىككى مۇنەۋۋەر ئوغۇل ئۆگىنىشتە ھەممىنىڭ ئالدى، غېمى يوق، فىزىكا ئوقۇتقۇچىسىنىڭ پەخرى ئىدى. مۇنەۋۋەر باللىرىدىن قايسى ئاتا پەخرلەنمەيدۇ؟ ئۇ ئىككى ئوغلىنىڭ تاقىر باشلىرىغا يېنىك ئۇرۇپ قويۇپ، خۇشاللىقىدا ھاياجانلىنىپ كېتەتتى، دېدىڭ.

— داچيۇ، شاۋچيۇ، يېنىڭلاردا پۇل بارمۇ؟ — دېدى ئۇ.

— يوق، يېنىمىزدا پۇل يوق!

— قەرز بېرىپ تۇرۇڭلار، كېيىن ئايدا بېرىۋېتىمەن.....

پەننى ئومۇملاشتۇرۇش توغرۇلۇق بىر پارچە ماقالە يازدىم، ئېلان قىلىنىپ قالسا نۇرغۇن پۇل كېلىدۇ. پۇلۇڭلارنى يۇقىرى ئۆسۈم بىلەن قايتۇرىمەن!

— ئالدىنقى ئايدا مەندىن ئالغان ئۈچ مونى ھازىرغىچە بەرمىدىڭ!

— سەن ماڭا تۆت مو قەرز.

— تاماكا خۇمارىم بەك تۇتۇپ كەتتى. ئاپاڭلار خىراجەت قىلىش ئۈچۈن بەرگەن پۇل تۈگىگىلى نەۋاق، پۇلۇڭلار بولسا

بىرىپ تۇرۇڭلار، پىچاره ئاتاڭلار تاماكا ئېلىپ چەكسۇن.
— نىيىتىڭدىن يان! ئىززەت - ئابرۇيۇڭ قالمىدى!
— بىز ئاتا - بالا ئەمەسمۇ؟
— ئاتا - بالا دېگەن باشقا گەپ، پۇل دېگەن باشقا گەپ. ئۆز ئورنۇڭغا قايت. ئۆگىنىشىمىزگە تەسىر يەتكۈزمە. داڭلىق ئالىي مەكتەپلەرگە كىرەلمەي نامرات ئوقۇتقۇچى تەربىيەلەيدىغان پىداگوگىكا ئىنستىتۇتىغا ئىمتىهان بەرسەڭ چىداپ تۇرالامسەن؟
ئۇ ساراڭدەك هىجىيىپ قويۇپ ئۆڭكۈردىن چىقىپ كەتتى. مىلەڭزە ئورنىدا تارتىپ قويۇلغان كونا گىلەم ناهايىتى تېزلا سىيرىلىپ چۈشتى، داچىنۇ بىلەن شاۋچىنۇ كۆزدىن غايىب بولدى.
ئۇ بىرگە: مەن فاڭ فۇگۇي بىلەن جاڭ چىچىۇنىڭ يېقىن سەپدىشى، «بىر ئاكوپ» تا يېتىپ، هاجەتخانىدىن چىققان پۇراقنى بىللە پۇرىغان دېگەن، دېدى. ئارىمىزدىكى بىرەيلەن قىزىقسىنىپ ئۇنىڭدىن، ئۇنىڭ 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى ياكى ئەمەسلىكىنى سورىۋىدى، ئۇ نومۇس كۈچىگە چىدىمايى غەزەپلىنىپ كەتتى. بۇرنىنىڭ ئۇچى قىزىرىپ بىر تال چوغقا ئوخشاپ قالدى. ئۇ: يۇمشاقباش ئادەملا 8- ئوتتۇرا مەكتەپتە فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى بولىدۇ، يۇمشاقباش ئادەملا! دەپ چىرقىراپ كەتتى. بىز يوغان بوردىن بىرنى بېرىپ، ناهايىتى تەستە ئالداپ، ئۇنى لى يۈچەن توغرىسىدىكى هېكايىسىنى داۋام قىلىشقا ئاران ئۇناتتۇق.

6

لى يۈچەن ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئائىلە باشقۇرىدىغان ئىقتىسادىي كاللىغا ئىگە ئايال. ئۇ ئۆيگە قوشۇمسىنى تۇرۇپ گويا ئاپىشاركىغا ئوخشاش هەممە ياقنى پۇراپ، ئاندىن ئاۋازىنى

قويۇۋېتىپ چۈشكۈردى. شۇ چاغدا چوڭ كوچىدىكى رەڭلىك پانۇسلار يورۇپ كەتكەندى. ئۆيدىكى ئېلېكتىر چىرىغى سارغۇچ يېنىپ تۇراتتى.

— تاماق ئەتتىگىزمۇ؟

— ياق، — دېدى ئۇ بېشىنى لىڭشىتقاچ ئالدىغا ئېگىلىپ، — قىممەتلىك ھەربىر سېكۇنت ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇپ مانېۋىر ئىمتىھان قەغەزلىرىنى كۆرۈپ قولدىن چىقىرىۋەتمىسەم بولمايدۇ، پات ئارىدا ئۇنۋان باھالاش بولىدىكەن، بىپەرۋالىق قىلىشقا ھەددىم ئەمەس.

— پوقنى يەپسەن! — لى يۈچەن شۇنداق دېدى - دە، فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ قۇلقىنى قامىاللاپ تۇتۇپ كۈچىنىڭ بارىچە سوزدى. ئاغرىق ئازابىدا فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ئاغزى كالچىيىپ كەتتى. سەن بىرگە: گەرچە مەندىن قاقشاپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، ئۇ كۆڭلىدە خۇش بولىدۇ، دەپ ئويلايمەن. چۈنكى، بۇرۇنقى تەجرىبىلەرگە ئاساسلانغاندا، ئۇنىڭ قۇلقىغا دەرد كەلگەن كۈن خوتۇنى يەنە بىرەر پايدا ئۈندۈرۈپ ئۆيگە خۇشال كەلگەن كۈن ئىدى. شۇڭا، چىرايىدىن مۇلايىملىق ۋە ئىتائەتمەنلىك ئالامىتى ئەكس ئەتكەن كۈنلىرى، ئۇ لى يۈچەندىن ۋەھشىي ھايۋاندىن قورققاندەك قورقىدۇ. ئاغرىنى كالچايتىپ، چىشلىرىنى ھىڭگايتقان كۈنلىرى لى يۈچەندىن ئازراقمۇ قورقۇپ قالمايدۇ، دېگەن. ئۇ چىرقىراپ كەتتى. لى يۈچەن ئۇنىڭ يەنە بىر قۇلقىنىمۇ سوزدى. خوتۇننىڭ ئىككى قولى ئۇنىڭ ئىككى قۇلقىدا ئىدى. ئاغرىق تېخىمۇ كالچاراپ كەتتى.

قۇلقىنىڭ تۈۋى يىرتىلىپ ئېچىلىپ قالدى. ئېچىلىپ قالغان يەردىن قىزغۇچ سېرىق سۇيۇقلۇق سىرغىپ چىققان چاغدا، لى يۈچەن بولدى قىلدى.

فىزىكا مۇئەللىمى يىغلۇۋەتتى.

لى يۈچەن ئۇنى بىر تەپتى - دە:

ـــ ماڭقاڭنى ئېقتىپ يىغلاشتىن نومۇس قىلساڭچۇ! شۇ هالىڭغا ئەر بولۇپ قالغىنىڭ سېنىڭ، ـــ دەپ تىللىدى.

ـــ قۇلىقىمنى سوزۇپ يىرتىۋەتتىڭ، ئەتە قانداق دەرس ئۆتىمەن، ـــ دېدى ئۇ.

ـــ مەڭگۈ دەرس ئۆتمىسەڭ خۇش بولاتتىم! لى يۈچەن شۇنداق دەپ «گۈزەل دۇنيا» دېگەن خېتى بار ئاق خالتىنى سالدى. كۆڭلىكىنى سېلىپ تاشلىدى. ئىشتىنىنىمۇ سېلىۋەتتى. ئۇ ئۇچ بۇرجەك كالتە ئىشتان، توق قىزىل باغىرداق بىلەن قالدى. خۇددى جىڭ تېشىغا ئوخشاش بىر جۈپ كۆكسى يېلىنجاپ كۆيۈۋاتقان ئىككى پارچە كۆمۈرگە ئوخشاپ قالغانىدى. يورۇقىدىن قىزىكا مۇئەللىمنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كەتتى.

ـــ نېمىگە قاراۋاتسەن؟ لۇكچەك! ـــ دېدى لى يۈچەن.

ـــ قۇلىقىمنى سوزۇپ مۇشۇنداق قىلىۋېتىپ كارىڭ بولمامدۇ، ـــ دەپ غودۇڭشىدى قىزىكا مۇئەللىمى.

ـــ مېنىڭ كارىم بولماي كىمنىڭ كارى بولماقچىدى؟ دېگىنە، كىمنىڭ كارى بولسا بولاتتى؟ ـــ لى يۈچەن شۇنداق دەپ ئاق خالتىنىڭ يانچۇقىدىن سۇزۇك ھەم ئادەمنىڭ تېرىسىگە ئوخشاش بىر ئورام پىلاستىرنى ئېلىپ، قىزىكا مۇئەللىمنىڭ يىرتىلغان قۇلىقىنى ئەپچىللىك بىلەن يەملەپ قويدى. قۇلقى بۆرىئىت كۆچۈكىنىڭ هوشيار قۇلىقىدەك تىك كۆتۈرۈلۈپ، بۇرۇنقىدىنمۇ روهلۇق هەم بۇرۇنقىدىنمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتتى.

دەپنە ئىدارىسىنىڭ ئالاهىدە دەرىجىلىك هۆسن تۈزىگۈچىسى ئۆزىنىڭ ئەسىرىگە رازىمەنلىك بىلەن قاراپ تۇرۇپ كەتتى.

قىزىكا مۇئەللىمى خوتۇنىنىڭ بەدىنىنى بىر قەۋەت سېرىق تۇك بېسىپ كەتكەنلىكىنى بايقىدى. ماي يىغىشقا باشلىغان قورسىقىغا يول - يول ئىككى تال قورۇق چۈشكەنىدى. قورسىقى يوغان پېشانىگە ئوخشايتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئەركىلىگەندەك غودۇڭشۇپ:
— تۇتۇشنىغۇ تۇتتى، ئازراق ئاغرىۋاتىدۇ، — دېدى.
— بۇنىڭ چارىسى ئاسان،— لى يۈچەن شۇنداق دېگەن پېتى ھېچ نەرسىگە پەرۋا قىلماي سۈرۈلۈپ ببرىپ، دەپنە ئىدارىسىنىڭ پۇرىقىنى يۈز - خاتىر قىلماستىن، ئۇنىڭ بۇرۇن يولىغا تىقتى. بەك ياخشى چارە بۇ، فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ بۇرنىنى «شاپپىدە» چىمدىدى، بۇرۇن تۆشۈكچىلىرى ئاسمانغا قارىدى. قۇلاق پەردىسى ئېچىشىپ ئاغرىدى. ئاق دانىخورەكلەر ئېگىز - پەس كۆتۈرۈلۈپ چىقتى. كۆزلىرىدىن كۆپكۆك ياش سرغىدى.
— ۋايجان.....
— يەنە ئاغرىۋاتامدۇ؟
— ھەئە.
— نەرىك؟
— بۇرنۇم.
— قۇلقىڭچۇ؟
— ئاغرىمىدى.
— ئاغرىق جاي باشقا يەرگە يۆتكەلدى دېگەن مانا شۇ،— دېدى لى يۈچەن تەجرىبىلىك ئادەمدەك. ئۇنىڭ تۇرقى مىڭلىغان ئادەمنىڭ تېرىسىنى شىلغان تاشقى كېسەللىكلەر دوختۇرىنىڭ تۇرقىغا ئوخشايتتى.
ئادەمنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرى ھامان ئاغرىيدۇ. ھېچقانداق يېرى ئاغرىمىسا ئۆلۈپ قالغان بولمامدۇ. مەسىلەن، قۇلقىڭ ئاغرىسا، بۇرنۇڭنى چىمدىيمەن. بۇرنۇڭ ئاغرىسا، كۆزۈڭنى تاتىلايمەن. كۆزۈڭ ئاغرىسا، پۇتۇڭنىڭ بىر بارمقىنى چانىۋېتىمەن.....
ئۇ تىترەپ تۇرۇپ نۇرلۇق چىراغ يورۇقىدا خوتۇنىنىڭ يۈمران تۈك قاپلىغان بەدىنىنى كۆرۈپ قالدى. غايەت زور ناتونۇش لەززەتلىك ھېس - ھاياجان جېنىنى ئالغىلى قىل قالدى. بۇرنىنى

تۇتتى. ياشلىق كۆزلىرى غۇۋا، تىنىقى ئاجىز ئىدى. خوتۇنى كەينىگە ئۆرۈلگۈچە بولغان ئارىلىقتا، سەن بىزگە، ئۇ خوتۇنىنىڭ ھەممە يېرى ئۇچۇن كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان كالتە ئىشتىنىغا چاپلانغان ئىككى پارچە پىلاستىرنى كۆردى. ئىككى قارا پىلاستىر بىر تۇرۇپ ساھىبجامالنىڭ بىر جۇپ جىددىي كۆزىگە، يەنە بىر تۇتۇپ يىغلاڭغۇ ئادەمنىڭ ياشاڭغىراپ تۇرغان بىر جۇپ كۆزىگە ئوخشاپ كېتىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، يېنىك تىنىدى، دېدىڭ. لېكىن، خوتۇنى توساتتىن كەينىگە ئۆرۈلدى، ئۇ قورقىنىدىن يېرىم جان بولۇپ قالغىلى قىل قالدى.

خوتۇنى سۇ كۆلچىكى تەرەپتە تۇرۇپ سۇنى شارقىرىتىپ قويۇپ بەردى. ئۇ ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇپ خىيالغا بېرىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ تەق - تۇرقى كېلىشكەن، بىلىمدە كامالەتكە يەتكەن چاغلىرىنى ئەسلىدى. شۇ چاغلاردا قويۇق ۋە ئىتنىڭ تۈكىدەك يىرىك چاچلىرى قاپقارا پاخپىيىپ تۇراتتى. «پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى» دېگەن خەت بېسىلغان تەنھەرىكەت كىيىمى بىلەن «99» دېگەن نومۇر بېسىلغان ئىشتان كىيىپ، چېچىنى كالتە ياستىپ يۇرەتتى. مۇھەببەتلىشۋاتقان مەزگىللىردە پاكىز قىرىلغان ئېگىكى بۇغداي مايىسسىدەك كۆپكۆك كۆرۈنەتتى. شۇ چاغلاردا مودا بولغان: بۇغداي مايىسلىرى كۆپكۆك، چېچەكسەي ساپسېرىق..... دېگەن ناخشىنى ئېيتاتتى. تېكىستنى ئۇنتۇپ قالسا «لاي، لاي، لاي» دەپ ئېيتىۋېرەتتى. «مەن ھەر كۈنى ئەتىگەندە چوڭ يولنى بويلاپ يۈگۈرەيتتىم» دەپ ئويلىدى. باھار پەسلىدە رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كېتەتتى. باغچىدىكى سېرىنگۇللەرنىڭ پۇرىقى بەك ئۆتكۈر ئىدى. پۇرىقىدىن ئادەم چۈشكۈرۈۋېتەتتى. يول بويىدىكى تېرەكلەرنىڭ شاخلىرىدا سان - ساناقسىز پۆپۈكلەر تىزىق - تىزىق مارجانىدەك ساڭگىلاپ تۇراتتى. گۈلنىڭ رەڭگى قەھۋە رەڭگىگە ئوخشايتتى. يۆتكىلىپ تۇرىدىغان ھاۋا ئېقىمىنىڭ

تەسىردە شۇنداق توختىمايتتى. نەچچە كۈن ئۆتمەيلا تۇزۇپ، يوللاردىمۇ كۆرگىلى بولمايتتى. شامال شەھەر سىرتىدىن ئۇچۇرۇپ ئەكەلگەن سۆگەت دەرىخى توزغاقلىرى دومىلاپ، بىر - بىرىگە چاپلىشىپ كاللەك بولۇپ تېرەك گۈللىگە ئارىلىشىپ كېتەتتى. «يۇمشاق ئاق تېرەك گۈللىرى بىلەن سۆگەت توزغاقلىرىنى دەسسەپ يۈگۈرسەم، نازۇك ھېسلارغا چۆمۈپ كېتەتتىم» دېگەن خىيال كۆڭلىدىن كەچتى.

ئۇ ياخشى كۈنلىرىنى ياد ئېتىۋاتقانلىقى ئۈستىگە ھۆسىن تۇزنىگۇچى يېنىڭغا ئۈسۈپ كىردى. بىلىكىدە چىرايلىق بىر تىزىق مەرۋايىت بىلەزۈك بار ئىدى. يۈمران ئىنچىكە تۇكلەرنىڭ ئۈستىدە سىيرىلىپ توختىمايتتى. سۇمۇ يۇقمايدىكەن، دېدىڭ. بىر قىسما بولۇپ كەتكەن بايان قىلغۇچنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. ئاندىن يەنە خوتۇنى ئۇنى:

— ھۇ سارا، كۆزۈڭنى ئوغرى مۇشۈكنىڭ كۆزىدەك تارتمىغا تىكىپ تۇرىسىنا، قۇلۇڭنى قايرىۋېتىپ تارتمىدىن پۇلۇمنى ئوغرىلىماقچىمىدىڭ؟ خىراجەت قىلىشقا بەرگەن پۇلنى خەجلەپ بولدۇڭمۇ؟ ئىتنىڭ بالىسى، ساڭا دەپ قويايى، جەزمەن تاماكىنى تاشلا، بۇ ساڭا بېرىلگەن بۇيرۇق! ئالىدىغان مائاشىڭنىڭ تاينى يوق، تاماكا چېكىپ ساڭا نېمە كەپتۇ؟ تاماكا سىلەردەك بور ئۈۋۈقى ئىچىدىغانلار ئۈچۈن تەييارلانغانمۇ؟ قارىغىنە، ئەپتىڭگە: قىزىل سىياھ، كۆك سىياھ، چىرايىڭ بەدرەڭ. شۇ چاغدا كۆزۈم كور بولۇپ قاپتىكەن مېنىڭ. تەنھەرىكەت كىيىمىگىدىكى ھېلىقى خەتلەرگە مەپتۇن بولۇپ قالغىنىمنى دېسە..... — دەپ زەردە بىلەن ئۇنى تىللاپ كەتتى، دېدىڭ.

قەلبىڭ نازۇك ھېس - تۇيغۇغا چۆمدى. «99-» نومۇر! سەن ئىللىق باھار ھاۋاسىغا سىڭىپ كەتكەن تېرەك ھىدىنى تۇنجى قېتىم پۇرىغان چاغنى ئەسلىگىنىڭدە، ئۇچەيلىرىڭ بىردىنلا

غورۇلداپ لۆمشۇپ كەتتى. مۇھەببەتكە بولغان ئىنتىلىش توساتتىن ئەكس ئەتتى. خۇددى بىر قىزنى سۆيگۈڭ كەلگەندەك كالپۇكۇڭ قىچىشتى. تېرەڭ دەرىخىنىڭ چۈچۈڭ ھىدى شەڭ - شۇبھىسىز مۇھەببىتىڭنىڭ يېتىلىشىنى تېزلىتىدىغان ئامىلغا ئايلاندى..... گۈزەل تۇيغۇڭ ئۇرۇلدى. ئۇ بىرگە خوتۇنۇڭنىڭ ساڭا ھۆركىرىگەنلىكىنى دېدى.

— ساڭا تېگىپ مېنى تەڭرى ئۇرغانىكەن! — ھۆسىن تۇرىگۈچى ياڭراق ئاۋازدا ھۆركىرەۋاتاتتى.

— ئاغزىڭنى يۇم! سەن بىرگە شۇنداق دېدىڭ، — ئۇمۇ خۇددى مەلۇم ئىناۋەتنى قوغداۋاتقاندەڭ ھۆركىرىدى. قەلبى بىلەن ئىچ - باغرى قوشۇلۇپ بىرلىكتە ھۆركىرەۋاتاتتى. ئاۋاز ئېغىز بوشلۇقىغا كېلىپ «ھېق» تۇتقان چاغدىكى ياڭراق ھەم لەنىتى ئاۋازغا ئۆزگىرىپ كەتتى، ئاڭلىنىپ تۇراتتى، پەرەز قىلغىلىمۇ بولاتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى خوتۇنىنى:

— سىلەرگە ئوخشاش سېپسىق خوتۇنلارنىڭ، — ھېق، — خەلق ئوقۇتقۇچىلىرىنى ھاقارەتلىشىگە يول يوق، — ھېق، — سەن دېگەن ئۆلۈكلەرنى سۆيۈپ تۇرۇپ پەردازلايدىغان ئالۋاستى، — ھېق، — سەن دېگەن تۇن كېچىدىكى ئىبلىس، — ھېق.

لى يۈچەن فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ دۇمبىسىگە بىرنى مۇشتلاپ، ئىچ ئاغرىتقان ھالدا:

— ھېق تۇتۇشنى توختات، گەپ ئاڭلا، ھېق تۇتسا بولمايدۇ. ھېق تۇتقىنىڭنى خەق ئاڭلىسا، سېنى ئاشقازان كېسىلى بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ، دەپ قالىدۇ. شۇنداق ئويلاپ قالسا، سېنى كىم تەلىم - تەربىيە مۇدىرلىقىغا ئۆستۇرىدۇ؟ — دېدى.

ئۇ تالادىن بىر سولياۋ خالتىنى ئەكىرىپ ئاغزىنى ئاچتى. سولياۋ خالتىدىن بىرخىل ئاچچىق سېپسىق پۇراق چىقىپ تۇراتتى.

خالتىدىكىسى بىر - بىرىگە چاپلىشىپ قۇرتلاپ كەتكەن چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىنى ئىدى.

چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىنىنى مايدا قورۇپ ياكى سۇدا پىشۇرۇپ يېگەندە بولسۇن — ئۇ ماڭا بولغان مۇھەببىتىنى ئاجايىپ نامايان قىلىدۇ. سەن توغرىسىغا قويۇلغان قوندىقتا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ساڭا دېگەن گېپىنى بىزگە دەپ بەردىڭ — ئۇ داچىغۇ بىلەن شاۋ چىۋۇغا، سىلەر شورپىسىنى ئىچىسىلەر، ئۇچەينى ئاتاڭلار يەيدۇ. ئاتاڭلار كەم ماغدۇر، سوڭى چىقىپ كېتىدۇ. چوڭ ئۇچەينىڭ بېشى چوشقىنىڭ مەقئىتى. ئۇنى جەزمەن ئاتاڭلار يەيدۇ. چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىيى مەقئەتنى كۆتۈرىدۇ. قۇۋۋەت تولۇقلايدۇ. بۇ رېتسېپنى ئۇچىنچى ھاممىڭلاردىن يالۋۇرۇپ تۇرۇپ ئالدىم. دوختۇرغا قالايمىقان كۆرۈنگەننىڭ پايدىسى يوق. رېتسېپ چوڭ كېسەللىكلەرگە شىپا بولىدۇ. ساڭا كۆيۈنمەن، سېنى ئوبدان كۈتمىگەن، ۋاپادار ئايالمەن. ئوبدان كۈتمىگەن بولسام، سەن، بۇ چاغقۇچە، «گۈزەل دۇنيا» غا كىرىپ، ئاسماندىكى بىر پارچە قارا بۇلۇتقا ئايلىنىپ كەتكەن بولاردىڭ..... دېدى.

— يەنە ھېچ تۇتۇپ كەتمىسۇن، بىر ئىش تاپشۇرىمەن، كاللاڭنى توغرىلا، چىقىپ چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىينى يۇ!

— مېنى چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىينى يۇيۇشقا بۇيرۇيدىغان نېمە سالاھىيىتىڭ بار؟ — دەپ غودۇڭشىدى فىزىكا مۇئەللىمى، — راۋۇرۇس بىر خەلق ئوقۇتقۇچىسىنى چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىينى يۇيۇشقا سالىدىغان ئىش نەدە بار؟

— پوق يەپسەن! — دەپ پۇت ئاتتى لى يۈچەن، ئۇنىڭ پۇتى فىزىكا مۇئەللىمنىڭ دۇمبىسىگە تېگىپ كەتكىلى تاس قالدى، — يۇماي ھەددىڭمۇ؟

— يۇمسام زادى بولمامدۇ، — ئۇ قېيىدىغانىدەك شۇنداق دەپ بىر تال ئۇچەينى خودىدى ئوت ئۆچۈرۈش ئەتىتىنىڭ خادىمى

شىلانكىنى سۆرىگەندەك سۆرەپ تالاغا يۈگۈردى.

چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىسىنى يۈيۈۋېتىپ «ھېق» نى ئۇنتۇپ قالدى. چوشقىنىڭ سىلىق چوڭ ئۇچىيى تەلەڭگىدە كۆلچەكتىكى يىلانبېلىقىتەك ئۇزۇپ يۈرەتتى. سەن بىزگە ئۇنىڭ بىردىنلا جۇباجېنىڭ يىلانبېلىققا ئايلىنىپ ئالۋاستى قىزلارنىڭ پۇتىنىڭ ئارىلىقىدا كەلسە - كەلمەس پىلتىڭلاپ يۈرگەنلىكى توغرىسىدىكى ھېكايىنى ئەسلەپ پىخىلداپ كۈلۈپ، لى يۈچەننى تېرىكتۈرۈپ قويغانلىقىنى دېدىڭ.

— ئازراق شۇلتا سال! ئەخمەق! كىتاب خالتىسى! ھاماقەت!

لى يۈچەننىڭ گېپىنى بىزگە يەتكۈزدۈڭ. ئۇنىڭ ھەربىر ئېغىز گېپى ھەقىقەت، لېكىن بىرمۇ گېپىگە ئىشىنىشكە بولمايدۇ. سەن شۇنداق دېدىڭ. سەن بىزگە قەدىمكىلەرنىڭ «نىكاھ غايىب» دېگەن گېپىنى ئەسلىگەنلىكىڭنى دېدىڭ. ئەلۋەتتە شۇنداق. بۇ فىزىكىدىكى تېئورېمىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان ھەقىقەت. شۇ چاغدا ئەمدىلا قۇرت شەكىللىك چېچەكلىرىنى تاشلىغان تېرەكلەر مۇھەببەتلىشۋاتقان قىزلاردەك خۇشال تىترەيتتى. تېرەكلەردىن تارقالغان ھىد ئۆتكۈر يا ئوقىدەك يۈرىكىڭنى تېشىپ ئۆتكەن مۇھەببەتنىڭ ھىدى ئىدى.

— ئۆرۈپ يۇ! چوشقىنىڭ مايىقىنى يېمەكچىمىدىڭ! يەنە ئازراق شۇلتا سال!

سۇغا شۇلتا سىلىۋىدى، چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىيى تېخىمۇ يۇگۈرۈپ ئىلگىرىلەپ كەتتى!

ئالتۇن قۇياش نۇرلىرى بەختلىك كىشىلەرنىڭ چىرايىنى يورۇتتى، يول بويىدىكى چاقچانغىنە ھويلىدا ئاپتاپپەرەس ئېچىلدى. بارلىق مەۋجۇدات قۇياشقا تايىنىدۇ. ۋاقىت سۈدەك ئۆتىدۇ. دېڭىزدا يۈرۈشتە رولچىغا تايىنىدۇ. بۇ ناخشىنى ھەممە ئادەم ئېيتالايدۇ. سەن گاچا ئادەملەر ئىچىدە ئېيتىدۇ، دېدىڭ.

كىچىك شەھەرنىڭ سەھرى ئەڭ گۈزەل، تاتلىق ۋە ئاچچىق ئەسلىمىلەرگە باي. مايسىلار يامغۇر بىلەن شەبنەمدە ئايىنىدۇ. يۇقىرى ئاۋازلىق رادىيو كانىيى، شەرق قىزارىدى، كۈن چىقتى، تاڭ سەھەر شەبنەم قونغان ئەتىرگۈلگە ئوخشايدۇ. بىر يۈگۈرۈپ بىر توختايسەن، بىر يۈگۈرۈپ بىر توختايسەن، بىر يۈگۈرۈپ بىر توختايسەن، غىلپال كۆرۈنۈپ يوقاپ كېتىدۇ، غىلپال كۆرۈنۈپ يەنە يوقاپ كېتىدۇ. خەلق باغچىسىنىڭ تۆمۈر رېشاتكىسى ھەربىر دائىرەڭ ئىچىدە چۆرگۈلەپ تۇرغان گۈگۈسۈننى ئەسلىتىدۇ. زېرىكىپ كەتكەن يولۋاس بىر قاريسا پىرقىرىۋاتقاندەك، بىر قاريسا جىم تۇرغانىدەك تۈيۈلغان قەپەستە غەزەپ بىلەن نەرە تارتىدۇ. سۈت ئەكېتىۋاتقان ھارۋا غىچىرلاپ كېتىۋاتىدۇ. ئەمدىلا ئويغانغان موزاينىڭ بۇرنىغا ئۇرۇلغان يېڭى سۈتنىڭ ھىدىدىن ئەركەك موزاينىڭ ھىدى كېلىدۇ. ئۇنىڭ مەڭزلىرى قىپقىزىل، كۆرۈنۈپ قويۇپلا غايىب بولدى.

ئەمما، يىپيېڭى بىر تەسىرات پىداكارلىق بىلەن يۈرىكىڭنىڭ چوڭقۇرلۇقىغا چېكىلدى. كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئۇستۇنكى لېۋىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدە مايسىدەك قويۇق بۇرۇتى بار، كۆرۈپ ھەيران قالدىڭ. بىر - بىرىگە ئۇرۇلغان ئىككى جاڭنىڭ غايەت زور ئاۋازى بارا - بارا پەسلەپ، كۆكرەك پەردەڭ تىترەۋاتقانىدەك بولۇپ كەتتى. لېۋىنىڭ ئۇستىدە مايسىدەك بۇرۇتى بار، مەڭزلىرى قىپقىزىل قىزلار جاھانىدىكى ئەڭ چىرايلىق قىزلار دەپ ھېسابلىدىڭ. يەنە كېلىپ، بويىندا ئالما چېچىكى رەڭگىدە يىپەك شارپىسى پار «ئىللىق..... شارت، شارت، شارت.....»

— سۈيىنى يۆتكە!

شارت، شارت..... يەنە شۇ ئاۋاز..... قىزىل قۇياش نۇرى كۆزۈمگە چېچىلدى..... ئەمدى چۈشەندىم، ياق، لېۋىنىڭ ئۇستىدە مايسىدەك بۇرۇتى بار قىزلارنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ

ئـــاق كۆڭـــۈل ئەمەســـلىكىنى تـــوي قىلـــشنىڭ ئالدىـــدىلا چۈشەنگەنىدىم..... بـىرەر ھـىدنى پـۇراپ يۈگـۈرگەن كۈچـۈكتەك ئۇنى كەينىدىن ۋىلىسپىتلىك ئۇچقانـدەك قوغلـىدىڭ. «تـاراق - تاراق» ..... جىنيۇ كوچىسى.....

ــ چىەن، چىەن، ــ بىلگەندەك قىيىنئاتاڭ چاقىردى.

ــ داچيۇ، قاراپ باقە، مومامغا نېمە لازىمكىن؟

تاق، تاق، تاق، جىنيۇ كوچىسى ھويلىنىڭ ئىشىكىگە سېرىق ھەل بېرىلگەن يۇمىلاق ئىككى قەلەي ئورنىتىلغانىدى. كۆتۈرۈلۈپ تۇرغـان يـۇمىلاق ئىككـى قەلەي قىزىلارنـىڭ بىـر جـۈپ كۆكـسىگە ئوخشايتتى..... ئانام سېنى بارسۇن دېگەن تۇرسـا، نېمىشقا مەن بارغۇدەكمەن..... بىللە بارايلى. قىپقىزىل قول ، قولدا قىپقىزىل يوغـان قىمـراق، قىپقىزىـل مـۇچ چاناۋاتـاتتى. تـاق، تـاق، تـاق! مۇچىنىڭ ئەسەبىي پۇرىقى مۇھەببەتتەك ھەرىان ئۇچاتتى. مومای ئـۇ چاغدا ياش ئىدى..... مۇھەببەت ياش چىقىرىۋەتكەن كۆزلىرىڭنى ئۇۋۇلىمـاقچى بولـدۇڭ. يـۇرۇڭگە سېـسىق چوشـقا مېيىنـى سۈركىدىڭ..... تاق، تـاق، تـاق، غـىچ، غـىچ. جىنيـۇ كوچىـسى ھويلا، دەرۋازىسى ئىچىگە ئېچىلاتتى. مومای ئۇ چاغدا تېخى يـاش ئىـدى. قەددى - قـامىتى ئىلىپـتەك تـۇز ئىـدى. چېچىنـى ئالـدىغا پۈپـۈك قىلىـــپ چىقىرىـــپ پـــارقىتىۋالاتتى. كونـــا ھېكـــايىلەردە تەسۋىرلەنگەن پاھىـشخانا غوجايىنلىرىـدەك چېكىـسىگە بىـر تـال قىزىلگـۈل قىـستۇرۇۋالاتتى. ئـۇنى 20 يىلـدىن بېرى پـالەچ بولـۇپ يېتىـپ قالـدۇ دەپ كىـم ئويلىغـان؟..... مومـا، مەن ئۇسـۇزلۇق سـوراپ كىـردىم..... يـۈيچىەن مـاۋۇ يولداشـقا مـۇزدەك چـاي بەر..... سىز 8- ئوتتـۇرا مەكتەپنىـڭ ئوقۇتقۇچىـسىمۇ؟ 26 ياشـقا كىرىدىگىز؟ توي قىلمىدىگىزمۇ؟ تاق، تاق، تاق، مۇچ چاناۋاتاتتى.

ــ ئانا، مومام كارىۋاتقا سىيىۋېتىپتۇ!ــ دەپ داچيۇ بـاەن شـاۋچيۇ قىيقـاس كۆتـۈردى. سـىلەرگە دەپ قويـاي، شـۇنىڭدىن

كېيىن بىر مەزگىلگىچىلىك مۇچ چاناۋاتقان چاغدا چىققان ئاۋاز ئازلاپ كەتكەنلىكتىن، 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ فىزىكا مۇئەللىمى ئۇچۇن ئۆتۈپ كەتكەن مۇھەببەت ئەسلىمىلىرى ئەھمىيەتسىز نەرسىگە ئايلاندى. چوشقىنىڭ سىلىق چوڭ ئۇچىيى لۇكچەك مىجەزرەك ئىدى. مۇزدەك چاينى قولىغا ئالدى. ياق، قىزىق چاي، ھور ئۆرلەپ تۇراتتى. ئۇ چاينى قوش قوللاپ تۇتقاندا، قولۇڭ توختىماي تىترەپ كەتتى. كىچىك تەرەت قىستاپ كېتىۋاتقاندەك بىر پۇتۇڭنى كۆتۈردۈڭ. قىزىق چاي قولۇڭغا تۆكۈلۈپ كەتتى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ مايسىدەك بۇرۇتىغا قاراپ قالغانىدىڭ. ئۇ «ۋايجان» دېۋەتتى. مۇزدەك مۇھەببەت ۋۇجۇدۇڭغا يامراپ، ئىشتانغا سىيۋەتكىلى قىل قالغانلىقىنى ھېس قىلدىڭ..... شاۋجاڭ، چىرايىڭىز بۆلەكچىلىغۇ، ئۆيگە كىرىپ يېتىڭ..... ئۇنىڭ ياستۇقى يوغان ھەم پاخپىيىپ كەتكەن. ياستۇقتىن غەلىتە پۇراق كېلەتتى..... كېيىن يەكشەنبە بولدى. مومای ساڭا ئۇچ خىل تەملىك قىيما تەييارلاپ تۇگۈر تۇگۈپ بەردى. سامساق ئۇششاق چانالغان، ئۇستىگە ئازراق جياڭيۇ، ئازراق ئاچچىقسۇ قۇيۇلغان، ئازراق كۇنجۇت مېيى چاچرىتىۋېتىلگەن..... قايسى ئىدارىدە ئىشلەيسىز؟ «گۈزەل دۇنيا» ئىدارىسىدە، ئۇ كۇلۇمسىرەپ جاۋاب بەردى. لېۋىنىڭ ئۇستىدىكى بۇرۇت يېڭى چىققان بامبۇك يوپۇرمىقىدەك مايلىق ئىدى..... ئۇ تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ، ئانام ھامماننىڭكىگە كەتتى. بۇنىڭ بىر قىلتاق ئىكەنلىكىنى ئەجەب بىلمەپتىمنا؟ دېدى. قىپقىزىل ئىتتىپاق ئىزنىكى چاقماق گۈللۈك كۆڭلەكنىڭ كۆكسىنىڭ توپچىسى توغرا كەلگەن كاتەككە قادالغان..... مايسىدەك بۇرۇتنىڭ تەمنىسى تېتىپ باقايمىكىن..... ياق، بولمايدۇ، ئەمەلىيەتتە ئاغزىدا ياق دېگىنى بىلەن كۆڭلىدە.....

«گۈزەل دۇنيا» قانداق ئىداره؟..... ھە! ئوتتەك قىزىق بىر

نەرسە يۇرىكىڭنى كۆيدۈردى..... قوللىرىڭنى سىلىغان قوللار ئۆلۈكلەرنى سىلىغان قوللار ئىكەن..... بىز خىزمەت ۋاقتىدا پەلەي كىيىۋالىمىز. قىزمىنى تاشلىۋەتمەكچىمۇ سەن؟ 8- ئوتتۇرا مەكتەپكە ئوقۇتقۇدىن ئەرز قىلىمەن..... تىرىك ئەسىرگە چۈشكەن قورچاق ئەسكەردەك شۇمشيىپ كەتتىڭ.... باسما مىيى پۇراپ تۇرغان گېزىتكە، ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەن بىر ئوقۇغۇچى بىلەن دەپىنە ئىدارىسىدىكى بىر قىز بىر - بىرىنى ياخشى كۆرۈشۈپ توي قىلدى، دەپ خەۋەر بېرىلدى. يېڭى ئادەم، يېڭى ئىش، يېڭى جەمئىيەت..... مايسىدەك بۇرۇتۇڭنى بىرىنى قويماي يۇلۇۋەتسەم! ھەددىڭ ئەمەس! دىۋانە بولۇپ كەتسەمۇ مەيلى! بۇرۇتۇمنىڭ بىر تال تۈكىنى يۇلساڭ ئورنىغا بىر بايراق تىكلەتكۈزمەن! خاتىرە مۇنارى تۇرغۇزمەن!

چوشقىنىڭ مايدا قورۇلغان، سۇدا پىشۇرۇلغان چوڭ ئۇچىينى يەيدىغان چاغدا، فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ئوغۇللىرى ئاتىسىغا نارازىلىق بىلدۈردى.

— ئانا، سەن بەك ئالا كۆڭۈل ئىكەنسەن، نېمىدەپ ئاتام ئۇچەي يەپ، بىز شورپا ئىچكۈدەكمىز؟

— ئاتاڭنىڭ سوڭى چىڭىپ كېتىدۇ.

— مېنىڭمۇ سوڭۇم چىقىپ كېتىدىغۇ.

— مېنىڭ تېخىمۇ شۇنداق.

— بەچچىغەرلەر، سوڭ چىقىپ كېتىشمۇ ئاتىدىن بالىغا قالغان قالامدۇ؟

7

كېچە ئون يېرىم بولدى، ۋاراڭ - چۇرۇڭغا تولغان شەھەر تىنچلىنىشقا باشلىدى. يىراقتا، قۇرۇلۇش مەيدانىدىكى

ماشىنىلارنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى ئېنىق ئاڭلانغىلى تۇردى. سەن بىرگە داچىغۇ بىلەن شاۋچيۇنىڭ ئۆز ئۆڭكۈرىدە خورەك تارتىپ ئۇيقۇغا كەتكەنلىكىنى دېدىڭ. فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى ئۇستەلگە مەيدىسىنى يېقىپ مانېۋىر ئىمتىهان قەغەزلىرىنى ئالدىراش كۆرۈۋاتاتتى. ئوقۇتقۇچىلار ئۇنۋان باھالاشتىن قېيىپ قالسىمۇ تىرىشىپ ئىشلىمىسە بولمايتتى. ئۇ بوينىنىڭ قىچىشۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى، كەينىگە ئۆرۈلۈپ ھۆسەن تۇزىگۈچىنىڭ باغىرىدىقىنى يېشىۋەتكەنلىكىنى كۆردى، دېدىڭ. سەن بىرگە خاتىرجەم ھالدا، ھۆسەن تۇزىگۈچى ئەمچىكىنىڭ دىڭگىيىپ كەتكەن توپچىسىنى ئۇستەلدە ئېڭىشىپ ئىشلەۋاتقان فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ بوينىغا سۈركىدى، دېدىڭ. مسلسز مۇلايىملىقتىن ئۇنىڭ پۇتۇن ۋۇجۇدى مۇزلاپ، كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ كەتتى. چوشقىنىڭ پىشىق چاينالمىغان چوڭ ئۇچيىي ئاشقازىنىدا ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كېتىۋاتاتتى. سەن: ھۆسەن تۇزىگۈچىنىڭ قىپقىزىل ئەمچىكى ھەممىنى بېسىپ چۈشىدۇ، دەپ تەكىتلىدىڭ. ئەمچەكنىڭ گېپى چىقىۋىدى، غۇۋا قەپەستە كۆزلىرىڭدىن تارالغان ئىككى يېشىل ئوت توچكىسىنى ھاۋادا ئۇچۇپ يۈرگەن بىر جۈپ يالتىراق قوڭغۇزغا ئوخشاش پىلدىرلاۋاتقانلىقىنى، گىپسىنىڭ كۆزدىن يىراق چىقىرىۋېتىدىغان يېڭى پۇراقنىڭ ئۆڭكۈردەك ئاغزىڭدىن چىقىۋاتقانلىقىنى بايقىدۇق. ئىشچىلار قولى بىلەن گىپستىن بور ياسايدۇ، سەن ئاشقازىنىڭ بىلەن بوردىن گىپس ياسايسەن.

سەن:

ياشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ قويۇق ئۆسۈپ كېتىۋاتقان ئاشۇ مايسىدەك بۇرۇتنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ھوشيارلىقى قوزغالدى، ئاغزىدىن گۈپۈلدەپ پۇراپ تۇرغان چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچيىنىڭ پۇرىقى خوتۇنىنىڭ ياخشىلىقىنى ئەسلىتىپ تۇرسىمۇ، ئۇ يەنىلا:

ــ ئۆزۈڭنى سەل بېسىۋال، سەتلەشمە، ــ دېدى.

هۆسن تۇزىگۈچى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى.

ــ ساڭا نېمىدەپ تەگكەنىدىمەن؟ مەنىدىمۇ جىنسىي تەلەپ بار!..... ــ دېدى غەزەپ بىلەن.

قىزىكا مۇئەللىمنىڭ بېشىدا ناھايىتى كۈچلۈك ئاۋاز كۆتۈرۈلدى. ئۇنى مۇشۇنداق خاتا تۇيغۇدا بولدى دەپ ئويلايسەن، خوتۇننىڭ ئاغزىنى ئەتمەكچى بولۇپ قولىنى كۆتۈردى، خوتۇنى قولىنىڭ بېغىشنى چىشلىدى.

كېيىن ئۇلار كارىۋاتقا چىقتى، ئۇ خوتۇننىڭ لېۋىگە ناھايىتى تەستە سۆيدى. دەپنە ئىدارىسىگە خاس ئالاھىدە پۇراق ئېڭىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر يېرىگە سىڭىپ كەتتى. سېزىمنىڭ زىيادە سەزگۈرلۈكىنى ئۆزى بىلەتتى. هۆسن تۇزىگۈچى ئالىي دەرىجىلىك سوپۇن بىلەن بېلىنىڭ يۇقىرىسى ۋە تۆۋىنىنى ئالا قويماي يۇياتتى، ھەتتا بىر تال تۈكىنمۇ چالا قويمايتتى. بىراق، يېزىق بىلەن ئىپادىلەپ بەرگۈسىز ئاشۇ ئۆتكۈر پۇراق يەنىلا بۇرنىغا ئۇرۇلاتتى. ھەر قېتىم شۇ چاغدا ئۇ كارغا كەلمەس بولۇپ قالاتتى. ئۇ هۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ كۆزىدىكى ياشنى كۆرۈپ ئۆزىنى ئەيىبلىدى. ئۇستەل چىرىغىنىڭ غۇۋا يورۇقى ئوتتۇرا ياشقا بېرىپ قالغان بولسىمۇ، يارىلىشىدىنلا يۇمشاق ھەم سېرىق تۈكلۈك يارالغان، ھېلىھەم پارقىراپ تۇرغان يالتىراق بەدىنىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇ ھەسرەت بىلەن:

ــ ئانىسى، مېنىڭمۇ بىرگە بولغۇم كېلىدۇ، ئەممىا بەدىنىڭدىكى پۇراق مېنى نابۇت قىلىۋەتتى، ــ دېدى.

ــ بەدىنىمدە پۇراق يوق ..... يوق..... قەدىرلىكىم..... بىلىمەن.....سېنى خىزمەت كاردىن چىقىرىۋەتتى..... قۇۋۋەت يېتىشمەيدۇ..... ناۋادا بەدىنىمدە پۇراق بولسا نەچچە يىلنىڭ ئالدىدىمۇ بارمىدى؟ ئىنقىلابىي خىزمەتكە تەسىر يېتىدۇ دەپ شۇنداق قىلىۋاتسەن، شۇنداقمۇ؟

ــ سەن بىزنى كۆرسۇن دەۋاتىسەن.

تولغان ئەمچىكى ئۇنىڭ قۇۋرۇقلىرىغا گاز بولقىدەك ئۇرۇلدى. يۇرىكىنىڭ مۇسكۇللىرىمۇ تىترەپ كەتتى. كېيىن ئۇ خوتۇنىنىڭ ئەمچەك توپچىسىنىڭ تاماكىنىڭ چوغىدەك تېرىسىنى كۆيدۈرۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى-دە، ئېگىلىپ ئولتۇرۇۋالماقچى بولدى. لى يۈچەن مەيدىسىنى نىقتاپ ئۇنى يەنە بېسۋالدى. بامبۇك شاللىرى جۈپلەپ ياسالغان كارىۋات ئىككىسىنىڭ ئاستىدا غىچىرلايتتى. سەن ئۇنىڭ لى يۈچەننىڭ زورلۇق قىلىشىغا چىداپ يېتىپ تۇيۇقسىزلا ئۆڭكۈردىن چىقىپ تۇرغان يۇمىلاق ئىككى باشنى كۆرۈپ قالغانلىقىنى دېدىڭ. ئۇ بارلىق كۈچىنى يىغىپ ھۇزۇرلىنىۋاتقان لى يۈچەننى ئۈستىدىن ئىرغىتىپ يەرگە تاشلىۋەتتى. ئۇ ئىزاغا چىدىماي چىچاڭشىپ ئۆمىلەپ يۈرۈپ قولىغا بىر سۈپۈرگىنى ئېلىپ فىزىكا مۇئەللىمنىڭ بېشىغا تۇغرىلاپ ئېگىز كۆتۈردى. بىراق، نېمىشقىدۇر قولى بوشلۇقتا توختاپ قالدى. ئۆڭكۈردىن چىقىپ تۇرغان ئىككى باشنى ئۇمۇ كۆرۈپ قالغانىدى. ئىككىسى بىر- بىرىگە قاراپ قويۇپ تەڭلا:

ــ بۇ ئىككىسى نېمىدېگەن كۈلكىلىك، ــ دېدى.

ئۇ قولىدىكى سۈپۈرگىنى ئىككىسىگە قارىتىپ ئاتتى، ئىككى باش چاقماق تېزلىكىدە غايىب بولدى.

ئۇ قەتئىي نىيەتكە كەلگەندەك، كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيۋاتقاندەك ھاسىراپ تۇرۇپ چوڭ-چوڭ نەپەس ئالاتتى. بىركەمدە ئۆزىنى فىزىكا مۇئەللىمنىڭ ئۈستىگە يولۇاستەك ئاتتى.

ــ ئانىسى، ماڭا رەھىم قىل!

ئايال كىشىنىڭ يۇمشاق بەدىنى ئۈستىدە ئېرى ھەرقانچە ئاچچىقى كەلسىمۇ، ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ كۆنۈپ كەتكەنىدى. خۇشال بولمايدىغانلىقى ئېنىق، شۇنداقتىمۇ چىرايلىق گەپ قىلىپ يالۋۇراتتى.

لى يۇچەن ئولتۇردى. تۇمشۇقىنى ئۇچلىغان پېتى بىر قولى بىلەن جاڭ چىچيۇنىڭ ئورۇقلاپ قورايدەك بولۇپ قالغان بەدىنىنى سىلاپ قاتتىق ئېچىندى.

ــ فاڭ مۇئەللىمۇ ساڭا ئوخشاش ئورۇق ئىكەن، ــ دېدى ئۇ.

ــ سەن قانداق بىلىسەن؟ــ دەپ چۆچۈپ كەتتى فىزىكا مۇئەللىمى.

ــ ئۇ مېنىڭ ھۆسن تۇزەش كارىۋىتىمدا. ئۇ ئېچىنغان ھالدا:

ــ بىر ياخشى ئادەم ئۆلۈپ كەتتى، دېدى..... ــ دېدىڭ سەن.

ناھايىتى يىراق بىر يېزىدا بىر خوراز بىمەزگىل چاغدا چىللاپ كەتتى.

ــ ۋالاقتەگكۇر بۇ خورازمۇ ساراڭ بوپتۇ! ــ دېدى ئۇ كارىۋاتتا يېتىپ بىلگىلى بولمايدىغان بىر تەلەپپۇزدا.

ناھايىتى راۋان نەپەس ئېلىۋاتقان جاڭ چىچيۇ خوتۇنىنىڭ قورسىقىغا ئۇرۇپ قويۇپ:

ــ سەن ئۇخلا، مەن ئىمتىھان قەغەزلىرىنى كۆرۈۋېتەي، ــ دېدى.

خوراز يەنە بىر قېتىم چىللىدى.كېچىمۇ بىر يەرگە بارغانىدى. يانىدىكى ئۆيىدىن فاڭ مۇئەللىمدىن تۇل قالغان خوتۇنىنىڭ يىغلاۋاتقان پەس ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

لى يۇچەن كارىۋاتنىڭ قىرىدا پۇتىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇردى. پۇتىنىڭ ئۇچى يەرگە تېگەي دەپ قالغانىدى.

ئۇ ئەسىنگەن ھالدا قورقۇمسىراپ تۇرۇپ خوتۇنىنىڭ دولىسىغا ئالقىنى بىلەن يەڭگىل ئۇرۇپ:

ــ ئۇخلا، ئانىسى، ــ دېدى.

ــ ئۇيقۇ كەلسە ئۇخلىمامدۇ، ــ دەپ ھۆركىرەپ، ئاندىن

جىمىپ قالدى لى يۇچەن.

خوتـــۇنى قـــاتتىق ئـــۇخلاپ كەتكەنـــدە ئاغزىـــدىن كـــالا ـ قويلارنىـــڭ ئاغزىـــدىن كېلىـــدىغان كـــۆك چۆپنىـــڭ ئىســـسىق پـــۇرىقى كېلەتتى. دەپـــنە ئىدارىـــسىگە خـــاس ئالاھـــدە پۇراقمـــۇ شـــۇ پۇراققا ئارىلىـــشىپ كەتـــكەن بـــولاتتى. بـــۇ ھەم مـــۇتلەق چـــداپ تـــۇرغىلى بولمايـــدىغان، ھەم چـــداپ تۇرســـمۇ بولۇۋېرىـــدىغان پـــۇراق ئىـــدى. شـــۇ ئارىلىقتـــا خوتۇنىنىـــڭ ئاغزىـــدىن چىققـــان ھـــور فىزىكـــا مۇئەللىمىنىڭ ياڭاق سـۆڭەكلىرى بۆرتـــۈپ چىقـــپ كەتـــكەن يـــۈزىگە ئۇرۇلدى.

ـــ چۈش كۆردۈم..... فاڭ مۇئەللىمنى چۈشـــىدىم، ـــ دېـــدى خوتـــۇنى. لېۋىـــدە يېپىـــشىقاق شـــۆلگەي يىپتەك ساڭگىلاپ تـــۇراتتى، لېۋىنىـــڭ ئۈســـتىدىكى مايـــسىدەك بـــۇرۇتى تولىمـــۇ سـۆيۈملۈك بولـــۇپ كەتكەنـــدى. ئـــۇ مېنىـــڭ ھۆســـن تـــۈزەش كارتۆتىمـــدىن تـــۇرۇپ كېتىپتـــــۇدەك، قىيىالمىـــــاچ ، تـــــۈك تاشـــــلىغان خورازغـــــا ئوخـــشاشـــمىش..... ماڭـــا جـــاڭ يەڭـــگە، مېنىـــڭ ئۆلگـــۈم يـــوق، خوتـــۇن ـ بـــاللىرىمنى ســـېغىنىپ كەتـــتىم..... يـــۈرىكىم ھېلىمـــۇ سوقۇپ تۇرۇۋاتىدۇ دەۋاتقۇدەك.....

لـى يـۇچەن سـۆزلەۋېتىپ يىغـلاپ كەتتـى، يىغـسى ناھـايىتى ئازابلىق ئىدى.

جاڭ چىچيۇنىڭ سەل كۈنداشلىقى تۇتتى. ئۇ:

ـــ ئىرىڭ ئۆلمىسە، سەن نېمە يىغلايسەن؟ ـــ دېدى.

ـــ مېنىـــڭ ئىـــرىم ئۆلـــسە، مەن يىغلىمـــايمەن، ـــ دېـــدى لـــى يۇچەن كۆزىنى چەكچەيتىپ، ـــ بىر تامچە ياشمۇ تۆكمەيمەن.

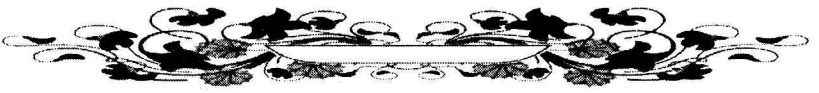
ـــ نېمىشقا بىر تـــامچىمۇ يـــاش تۆكمەيـــسەن؟ ـــ دەپ سـوردى ئۇ ھەيران بولۇپ.

ـــ نېمىشقا بىر تـــامچىمۇ يـــاش تۆكمەيـــسەن دەمـــسەن؟ ـــ دەپ يانـــدۇرۇپ ســـوردى ئـــۇ ئىرىـــدىن. ئـــارىنى جىمجىتلىـــق باســـتى.

زۇمرەتتەك يېشىل ھەم سۈزۈك بىر تال كىچىك قۇرت ھېچقانداق ئېغىرلىقى يوقتەك ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇچۇپ ئۇلارنىڭ ئوي - پىكرىنى بىر - بىرىگە باغلاپ، بىر - بىرىگە بولغان ئۆچمەنلىكىنى كۈچەيتتىپ، فىزىكا مۇئەللىمى ۋە خوتۇنى ئىككىسىنى سەن بىلەن، سېنى بىز بىلەن باغلاپ قويدى. ئېرى تەرەپتىن جىسمانىي ئىستىكى تولۇق قاندۇرۇلمىغان ئايال سەۋدايى بولۇپ قالدۇ.

بۇ ھەيران قالارلىق بايقاشتىن فىزىكا مۇئەللىمنىڭ يۈرىكى مىس قوڭغۇراقتەك غايەت زور سادا ھاسىل قىلىپ ۋىڭلىداپ كەتتى. ئۇ سىلەر ئۈچۈن بۇ قانداقتۇر «ھەيران قالارلىق بايقاش» ئەمەس. سىلەر ياشلار مۇھەببەت ئۈچۈن تۇغۇلغان. جىنسىيەت ئۈچۈن ئۆلسىلەر، دېدى.

بۇ چاغدا ئىشىك چېكىلدى. سەن چىرايىڭنى خاتىرجەم تۇتۇپ سۆزلەۋاتسەن، ئەمما ئون بارمىقىڭ بىلەن توغرىسىغا قويۇلغان قوندا‌قنى چىڭ تۇتۇۋالدىڭ. بارماقلىرىڭ مۇشۇكياپلاقنىڭ بارماقلىرىغا بەكمۇ ئوخشايتتى. فاكۇلتېتنىڭ مۇنبەردە ئۆلۈپ كەتكەن شۇ دەقىقىدىن تارتىپ، مەندە بۇر يەيدىغان كۈچلۈك ئىشتىياق پەيدا بولدى. بورنىڭ پۈرىقى مېنى ئۆزىگە جەلىپ قىلىپ، ئەس - ھوشۇمنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى. ھەممە ئادەم مېنى ئالجىپ قاپتۇ دېيىشتى. نېمە دېسە دەۋرسۇن، بۇر يېگۈم كېلىپلا تۇرىدۇ. مەن پەقەت بورلا يەيمەن. چاناقلىرىڭدا لىق ياش، بىزگە ھېس - تۇيغۇڭنى سۆزلەپ بېرىۋاتسەن. سەن ھەتتا ئۇزاقتىن بۇيان ئۇنتۇلغان بورغا بولغان مۇھەببىتىمىزنى ئويغاتتىڭ: چىرايلىق بىر تۇتام بورنى كۆتۈرگەن چېغىمىزدا، زور مىقداردا شۆلگەي ئاجرىلىپ ئاشقازىنىمىز غولدۇرلاپ كەتتى. ئەمدىكى مەسىلە: بۇ بورنى يەمسەن ياكى قالدۇرۇپ قويۇپ ئۆزىمىز يەمدۇق؟

ئىككىنچى باب

1

تاڭ سەھەر ۋاقتى بولۇپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن تاڭ تېخى سۈزۈلمىگەنىدى: تاڭ ئالدىدا جاھان ئەڭ قاراڭغۇ بولۇپ كېتىدۇ. بۇ قورقۇنچلۇق ھەقىقەت. يىراقتىكى خوراز يەنە چىللىدى. ئىشىك چېكىلگەن ئاۋاز ياڭراق ھەم رېتىملىق، سائەتنىڭ مايانناسكىدەك توغرا ئىدى.

لى يۈچەن سەل قورقۇپ قالدى، قورسىقىڭنىڭ بۇغرىقى بولمىسا تاۋۇز يېيىشتىن قورقما، قورسىقىڭنىڭ ئاغرىقى بولسا، تاۋۇز يېيىشتىن قورق. سەن: لى يۈچەن خىجىل بولغان ھالدا تۇنۇگۈن چۈشتە، دەپنە ئىدارىسىنىڭ ھۆسن تۇزەش بۆلۈمىدە يۈز بەرگەن ئىشنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. بۇنىڭدىن باشقا، بۇنىڭدىن خېلى يىللار ئىلگىرى ياش فىزىكا مۇئەللىمى جاڭ چىچيۇنىڭ، ئىشىككە ئورنىتىلغان ئەمچەك شەكىللىك يۇمىلاق قەلەينى تاقىلداتقان مەنزىرىنى ئەسلىدى، دېدىڭ.

مېنىڭچە، ئالدى بىلەن فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ئىشىكنى تاقىلداۋاتقانلىقى توغرۇلۇق سۆزلىگىنىڭ مۇۋاپىق، دېدىم. سەن، ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ مۇتەپەككۇرنىڭ كەيپىياتى ئۆزگىرىدۇ، رەڭ توختىماي ئۆزگىرىش ياساپ نىشانىدىمۇ ئۆزگىرىش بولىدۇ، دېدىڭ.

لى يۇچەننىڭ ئانىسى ــ ئۇنىڭ كارىۋاتتا ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغانلىقىغا، تىرىك تۇرۇپ ئۆلگەن ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانلىقىغا قارىماــ ئۆز ۋاقتىدا ئۇ پۇتۇن شەھەردە مومدىن پۇتكەن مەشھۇر ساھىبجامال ئىدى. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ شۇ تاپتا كاسىسىغا يوغان ئىككى كۆرپە يارىسى چىقىپ قالغان، يارىدىن قان ئېقىپ، سېسىق پۇراق چىقىپ تۇراتتى. كۆكۇچ پىتلار يۇگۇنىڭ تاغنى يۆتكەيدىغان روھى بىلەن ئۇنىڭ تېنىنى غاجايتتى. دىققەت قىل: ئاياللارنىڭ بىر خىلى ئوتتۇرا ياش مەزگىلىگە بارغاندا، ياش ۋاقتىدىكىدىن بەكرەك جەلپكار بولۇپ كېتىدۇ، خۇددى ئېسىل چايدەك. دەسلەپ ئىچكەندە تەمى ئاچچىق ھەم قىرتاق. ئىچكەن ئادەمنىڭ تىلى ۋە ئېغىز بوشلۇقىنى نەس باسىدۇ، ئاخىرىغىچە ئىچكەندە، ئاندىن ئۇنىڭ خۇشبۇي پۇرىقى بىلەن شېرىن تەمنى تېتىغىلى بولىدۇ. مومدىن ياسالغان بۇ ساھىبجامال مۇشۇنداق بىر ئايال ئىدى. ئۇ بىر بولاق مۇتلەق ئېسىل ھەم يېڭى چاي ئىدى. ئۇنىڭ چېينىڭ باش بۇرنىنى تارتىنچاق بىر ياش ئىچتى، ئاچچىق ھەم قىرتاق چاي ئۇ ياشنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈپ قويدى. دىققەت قىلىڭ: ئەرلەرنىڭ بىر خىلى مەخسۇس ھوسۇل يىغىدۇ. بەدەل تۆلەپ بوز يەر ئاچمايدۇ، شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ بىر بۆلۈم باشلىقى ئەنە شۇنداق ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ فامىلىسى ۋاڭ، بەدەن ۋە يۈزىنىڭ شەكلى چاسا، شەندۇڭلىقمىش. يۈرتى لياڭشەنلىك ئەزىمەت قارا قۇيۇن لى كۇيىنىڭ يۈرتىغا يىراق ئەمەسمىش. بىر جۈپ قولى ناھايىتى يوغان لى يۇچەن ئۇنىڭ ئىككى قولىنى ھەمىشە بىر جۈپ ئاي پالتا سۇرىتىدە خىيالىغا ئەكېلىدۇ. ۋاڭ بۆلۈم باشلىقى ئاي پالتىسى بىلەن مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ ياغدەك كۆكسىنى چاپقان چاغدىكى مەنزىرىنى لى يۇچەن ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنىدى. ياز كۇنلىرىنىڭ بىر چۈش ۋاقتى، تومۇزغا ھايۋانات باغچىسىدىكى

چىنار دەرىخىنىڭ شېخىدا چىرىلداۋاتاتتى. ۋاڭ بۆلۈم باشلىقى ئىككى قولى بىلەن ئەمچەكنى باستى: سەن ماڭا، قىزغۇچ ئەمچەك توپچىسى ئوتتۇرا بارماق بىلەن نامسىز بارماق ئارىلىقىدىن ھاياجان بىلەن كۆتۈرۈلۈپ مەلۇم كېچىك ھايۋانلىنىڭ ئىنچىكە تۇمشۇقىغا ئوخشاش تىترىدى، دېدىڭ.

دەل شۇ دەقىقىدە، مەندە ئاشۇ ئەمچەك توپچىسىنى شوراشتەك كۈچلۈك ئارزۇ قوزغالدى. ئۇ ئويلاپ مەپتۇن بولاتتى. ئۇ بىرگە دېدى— ئىشىك چېكىلگەن ئاۋاز ئۇزاققىچە ياڭرىدى. سائەت مايانىسكىدەك توغرا ئىدى. تاڭ ئالدىدىكى زۇلمەت دۇنيانى ئېغىر بېسىپ ياتاتتى. بىراق، ئۇنىڭ كۆڭلى يوپيورۇق ئىدى. ئۇ يەنىلا قاقتى - سوقتى قىلىپ بىزدىن بور ئالاتتى. ئۇنىڭ ئاشقازىنى كۆيۈپ گويا مەڭگۈ تولدۇرۇپ بولغۇسىز كۆپ قىرلىق ھەم كۆپ بۇلۇڭلۇق غەلىتە ھالەتكە كىرىپ قالغانىدى. زىراپە ۋە ياۋا كالا بور بۇلاۋاتقان بىر توپ ئادەمگە قاراپ كۆزلىرىنى چەكچەيتتى— گالىستۇك تاقىغان لى يۈچەن دۇيدۇگىلەك سېمىز قىزچاق ئىدى. ئاغزى قۇرۇپ كەتكەن. ئاغزى قۇرۇپ كەتكەچكە ئەمچەكنىڭ توپچىسىنى ئېمىشنى خىيال قىلامدۇ ياكى ئەمچەك توپچىسىنى ئېمىشنى خىيال قىلغاچقا ئاغزى قۇرۇپ كېتەمدۇ؟ ئۇ ھاڭۋىقىپ قالدى. شۇنىڭدىن تارتىپ ھاڭۋاقتى بولۇپ قالغانلىقىنى، كاللىسىدىكى تەرتىپنىڭ قالايمىقانلىشىپ كەتكەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى. چىلانەك ئىككى تال ئەمچەك توپچىسى مېڭسىنىڭ قاردەك ئاپئاق قېتىقىغا سانجىقلىق ئىدى. ئۇ ھاڭۋاقتىدەك ھويلىدىكى ئىدىشقا قاردى. سۇدا قىزچاقلارغا خاس قىپقىزىل بىر چىراي كۆرۈندى. ئۇ كۆشەۋاتقان تۆگىدەك ئاغزىنى مايماق قىلدى. سۇغا يەنە ئانارگۈلىنىڭ ئەكسى چۈشتى. يەتتە - سەككىز تال غۇنچە ئېچىلىش ئالدىدا تۇراتتى. چېچىلىپ يوغان ئېچىلغان يەتتە - سەككىز غۇنچىدىن ئوتنىڭ تەپتى كېلەتتى.

پۇرىقى شارابتەك ئۆتكۇر ئىدى. ئانىنىڭ داۋاملىق مۇنۇ خەلق قوشقىنى ئېيتىشى بىكار ئەمەسكەن - دە:

ئانار گۈللەپ كەتتى ئوتقاشتەك،
سۆيدۈم سېنى سەنمۇ سۆيۈ مېنى.
تۇمۇچۇقلار تولا شەھەردە.
نېمە قىلسەن مېنىڭدەك ماك - ماك قېرىنى.
لاي، لاي، لاي ئاكىجان.

ۋاڭ بۆلۈم باشلىقى تېخى غېجەك چېلىشنى بىلەتتى. ئۇ غېجەكنى چېلىپ، كىنودا بېيىت ئېيتۇاتقاندەك مۇنۇ بېيىتنى ئېيتاتتى.

ئېچىلىپ كەتتى ئانار گۈللىرى،
پەقەت بىرسىلا ھەممىدىن قىزىل.
تۇمۇچۇقلار خام، جېدىلى تولا،
قېرى بولساڭمۇ، يەنە سەن ئېسىل.
جېنىم خان ئاچا، دېگىنە قېنى،
سېنىڭدىن بۆلەك كىم كېرەك ماڭا.

ئۇ سەكرەپ تۇرۇپ بىزگە جاكارلىدى. مەن لۇكچەكلەرنىڭ قوشاقلىرىنى ماقالىگە كىرگۈزۈشتىن ئەزەلدىن بىزار ئىدىم. شۇنداقتىمۇ مەيلى «ئانار گۈللەپ كەتتى ئوتقاشتەك» ياكى «ئېچىلىپ كەتتى ئانار گۈللىرى» بولسۇن، لۇكچەكلەرنىڭ قوشاقلىرى ئەمەس بولۇشى مۇمكىن. مەن سىلەرگە ئۇچىنچى قېتىم تەنتەنىلىك بايانات ئېلان قىلىمەن. مەن 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى ئەمەس، نەۋرەم ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى! ئۆز ۋاقتىدا قىزىل ئىككى ئەمچەك توپچىسىدىن

قالسلا، بۇ قوشاقلار لى يۇچەنگە تەسىر قىلغان. ياق، لى يۇچەن ماڭا: قىزىل ئەمچەك توپچىسى، قىزىل ئانار گۈلى، ئانام بىلەن ۋاقتى بۆلۈم باشلىقى قۇچاقلىشىپ تۇرغان چاغدا چىققان ئاۋاز ۋە پۇراق قاتارلىقلار لۇكچەكلەرنىڭ قوشاقلىرى تەركىبىگە كىرمەيدىغان «ئېچىلىپ كەتتى ئانار گۈللىرى» دېگەن قوشاقنىڭ مېلودىيەسى بىلەن بىرىكىپ، جانلىق ۋە تەسىرلىك بىر پۈتۈن گەۋدىگە ئايلىنىپ كەتتى دېگەن. بۇ ھەقىقەتەن سەنئەت!

ئۇ چاغ سىياسەت ئاقىلانە، ئىقتىساد تەرەققىي قىلغان، مال باھاسى مۇقىم، بازار گۈللەنگەن چاغلار ئىدى. دېگىز ساھىلىدىن يىراق مۇشۇ كىچىك شەھەردە ھەرقانداق ۋاقىتتا يېرىم جىڭ يوغان بىر جۈپ راك، بىر تېلى يېرىم جىڭ كېلىدىغان قىسقۇچپاقنى ئالغىلى بولاتتى. بىر ئىلىك قېلىنلىقتا گۆشى بار يېگى تاسما بېلىقنىڭ بىر جىگى ئاران ئۈچ مو ئىدى. بازارغا تونا دەرىخنىڭ ئۇندۇرمىسى چىققان پەسىلدە، شەھەرنىڭ شىمالىي تەرىپىدىكى بېلىق بازىرى كۈمۈش رەڭگە كىرەتتى، كۈن نۇرىدا كۆزلەر قامىشىپ، تاسما بېلىقلار يالتىراپ كېتەتتى. بېلىق بازىرى يېپىلغاندىن كېيىن بېلىق قاسراقلىرىغا تولغان كوچا كەچكى شەپەق نۇرىدا پارقىراپ، تولۇنئاينىڭ ئاقۇچ نۇرىدا جىمىرلاپ تۇراتتى. ناۋادا كەچتە يامغۇر يېغىپ كەتسە، يامغۇردىن كېيىن ئاي غۇۋالىشىپ، نېپىز تۇمانىدا يىراقتىكى دەريانىڭ ئەگمە تاش كۆۋرۈكى ئاق ئەجدىھادەك كۆرۈنەتتى. نەمخۇش ھاۋادىن ئەتراپقا يېگى بېلىقنىڭ ھىدى تارقىلاتتى. قىزچاق بېلىق بازىرىدىن كېلىپ ئىدىشنىڭ گىرۋىكىگە چاپلاشتى. ئوتقاشتەك تاۋلىنىپ تۇرغان ئانارگۈلنىڭ نۇرى چۈشكەن ئىدىشقا سىنچىلاپ قارىدى. ئىدىشتا پەقەت ئىككى تاللا دەريا قىسقۇچپاقىسى بېقىلىۋاتقانىدى. دېگىز مەھسۇلاتلىرى بازىرىدا دەريا قىسقۇچپاقىسى تۆكمە ئىدى. دەريا قىسقۇچپاقىسى ئەتىۋار بولۇپ كەتكەچكە، مومىدىن پۈتكەن

ساھىبجامال ئىدىشتا بېقىپ تاماشا قىلىش ئۈچۈن ئىككى تاللا دەريا قىسقۇچپاقىسىنى سېتىۋالغانىدى.

دەريا قىسقۇچپاقىلىرىنىڭ ئامبۇردەك پۇتلىرىدىكى يۇمران تۈكلەر يېشىل ئىدى..... ئۇزۇن ۋە يوغان ئىككى كۆزى تۇرۇپلا تىكلىشىپ، تۇرۇپلا پەسلەپ كېتەتتى..... كۆكۈچ قىسقۇچپاقلار ئانارگۈل ۋە ئانارگۈل ھەققىدىكى قوشاقنىڭ تەسىرىدە كىچىك شەھەردىكى قايسىدۇر بىر ھۈنەر - سەنئەت زاۋۇتىدا ياسالغان ھۈنەر - سەنئەت بۇيۇمىغا ئوخشاپ قالغانىدى..... ئۇ كارىۋاتنىڭ قىرىدا پۇتلىرىنى ساڭگىلىتىپ يېتىلگەن پاقالچاقلىرىدىكى يالتىراپ تۇرغان سېرىق تۈكلەرنى خۇددى زېرىكىپ كەتكەن كىچىك بالىدەك پەرۋاسىزلىق بىلەن ئويناپ ئولتۇراتتى. يېتىلگەن ئاياللارنىڭ ئاڭسىز ھالدا ئىپادىلىگەن بالىلارچە قىزىقىشى ئومۇمەن بالىلارچە قىلىق دەپ قارىلىدۇ، گويا ئۇدۇمىغا قايتىپ ھەممىنىڭ دىققىتىنى جەلىپ قىلغانىدەك ــ ئۇ شۇنداق ئىش راستىنلا بولغاندەك سۆزلەپ كەتتى، ــ مەن جۇڭگونىڭ مەلۇم ئۆلكىسىدىكى يېزىلىق بىر ئايال تۈكلۈك بىر بالىنى تۇغۇپ باققانلىقى ئۈچۈن، ھۆكۈمەت يۈكسەك ئەھمىيەت بەرگەن بىر ئىش توغرۇلۇق 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى فىزىكا ئوقۇتقۇچىلىرى بىلەن مۇنازىرىلەشكەنىدىم. مېنىڭ ئاقساقال ئاز ئۈچرايدىغان شەيئىلەر ئەتىۋار بولىدۇ، تۈكلۈك بالا ئۇدۇمىغا قايتقان ھالەتتە بولغانلىقتىن ھۆكۈمەت يۈكسەك ئەھمىيەت بەرگەن. مەسىلەن، مۇڭگۈزلۈك تۇغۇلغان بالا، بىر قېتىمدىلا توققۇز ئوغۇل بوۋاق تۇغقان ئايال، يېڭى چىش چىققان 80 ياشلىق موماي قاتارلىق ھادىسىلەرمۇ ئوخشاشلا ھۆكۈمەتنىڭ يۈكسەك ئەھمىيەت بېرىشىگە سازاۋەر بولىدۇ. بۇنداق غەيرىي ئالامەتلەرگە جۇڭگودىلا ئەمەس، چەت ئەللەردىمۇ بەك ئەھمىيەت بېرىلىدۇ، بۇنىڭدىن بۇ ھادىسىنىڭ سىنىپتىن ۋە ئىجتىمائىي تۈزۈمدىن ھالقىپ كەتكەنلىكىنى

كۆرۈڭالغىلى بولىدۇ، دەپ قارىدى. بۇ نېمىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدۇ؟ شۇ چاغدا فىزىكا ئوقۇتقۇچىلىرى ھاجەتخانا مەسىلىسى توغرۇلۇق بىزار بولۇپ كەتكەن. شۇڭا، ئۇلار مۇنازىرىگە قىزىقىپ كەتمىدى. ئاڭ مۇئەللىم ھايات بولغان بولسا بۇ مەسىلىگە ئۇمۇ قىزىقمايتتى. ئۇ چاغدا ئۇ چىرايى تاتىرىپ كەتكەن، چاچلىرىغا بىر قەۋەت ئاق چاڭ - توزان قونغان ھالەتتە ئىدى. ھازىر ئويلىسا شۇ چاغدا ئۆلۈك ئادەمنىڭكىدەك چىرايى ئۇنىڭ تۈيۇقسىز ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىدىن دېرەك بەرگەنىكەن. بىز نېمىشقا تۇكلۇك بالا توغرىسىدىكى تېما ئۈستىدە ئۇزاقتىن - ئۇزاققا سۆزلىشىمىز - يۇ، نېمىشقا ئۆلۈمگە يۈز تۇتقان ئاڭ مۇئەللىمگە كۆڭۈل بۆلمەيمىز؟ پەقەت مىيقىدا بىر تال كىچىك ماغزاپ ئېسىلىپ قالغان مېڭ ئاقساقاللا مەن بىلەن پاراڭلاشتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ غەلىتە جانۋالارغا ئامراق بولىدىغانلىقىنى، كىشىلەرنىڭ مەنۇى ئېھتىياجىنى قانداقۇرۇش ئۈچۈن، ھۆكۈمەتنىڭ غەلىتە ھادىسىلەرنى كۈچەپ تەشۋىق قىلىپ، بۇرۇقتۇرما تۇرمۇشقا تەسىر كۆرسىتىش ۋە تەسىر كۆرسىتىش ئارقىلىق خۇشال كەيپىيات يارىتىدىغانلىقىنى دېدى. بىر جەمئىيەتتە سەنئەت بولمىسمۇ بولىدۇ. لېكىن، غەلىتە ھادىسە بولمىسا بولمايدۇ، ناۋادا سەنئەت بولمىسمۇ، غەلىتە ھادىسىلەر ئوخشاشلا پەيدا بولۇۋېرىدۇ..... شاۋگۇ بىر پارچە گېزىتنى ئالدىمغا ئىتتىرىپ قويدى. گېزىتنىڭ بىرىنچى بېتىدە دەرۋەقە بىر پارچە خەۋەر بار ئىدى. ماۋزۇسى ئىككىنچى نومۇرلۇق قارا خەت بىلەن ئۇرۇلغانىدى. تۇكلۇك بالا مەكتەپتە ئوقۇۋاتىدۇ، ئەقلىي ئىقتىدار سەۋىيەسى ئادەتتىكى باللارنىڭكىدىن يۇقىرى، قارتا چوڭلۇقىدا بىر پارچە سۈرەتمۇ بېرىلگەن. سۈرەتتە: قېشى قويۇق، كۆزى يوغان، يۈزىنى ئۇششاق تۈك باسقان، بوينىغا قارا رەڭلىك قىزىل گالىستۇك تاقىغان بىر بالا تەبەسسۇم قىلىپ ماڭا قاراپ تۇراتتى.

ئىشىك چېكىلگەن ئاۋاز مەڭگۈ توختاپ قالمايدىغانىدەك

داۋاملىق ياگرىماقتا. ئەبنى يىللاردىكى ھېلىقى قىزچاق ئىنچىكە ھەم يۇمشاق سېرىق تۈكلىرىگە دىققەت قىلغانمىدۇ؟ مايىسىدەك بۇرۇتنى سۈدا كۆرگەن چاغدا روھىي ھالىتى قانداق بولغاندۇ؟ شەخسىي سىرغا ياتىدىغان مەسىلىنى لى يۈچەننىڭ ئۆزىدىن سوراش بىلەپ. ئۇ مېنىڭ خوتۇنۇم، ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆرسەمۇ، بۇ مەسىلىنى ئۇنىڭدىن سورىمىغان بولاتتىم. ياشلىق مەزگىل سىرلىق ھەم ئازابلىق، دەكە - دۈكە ئىچىدە كۈن كەچ قىلىدىغان مەزگىل، شەپە چىقارماي يېتىپ كېلىدۇ— سەن روھىي كېسەللىكلەر مۇتەخەسسىسدەك ۋاتىلداپ كېتىۋاتسەن— بىزدە ھەمىشە مۇنداق بىر سېزىم بار. تېخى تۇنۈگۈنلا كۆك ماڭقىسىنى ئېقىتىپ يۇرگەن بىر قىزچاق بىر كېچىدىلا رەڭ تۈزەپ چىرايلىق قىز بولۇپ كەتتى. يەنە بىر مەسىلە: قىسمەن سۆزلەر تەكرار - تەكرار تەنقىدلىنىپ كېلىۋاتىدۇ. مەسىلەن، قولتۇق تۈكى، دوۋسۇن تۈكى ئادەمگە نېمىشقا دائىم نومۇسنى ۋە پاسكىنىچىلىقنى ھېس قىلدۇرىدۇ؟ ئالىي دەرىجىلىك چاچ سۈيۇقلۇقى بىلەن مىڭ قېتىم يۇيۇلىدۇ، ئېسىل ئەتىرلەر چېچىپ تۇرۇلىدۇ. ئۇ جاي يۇمشاق ھەم ئېلاستىك بولۇپلا قالماي، خۇشبۇي پۇرىقى توختىماي دىماققا ئۇرۇلىدۇ. ھەقىقي نەرسىنى كۆرسە يايراپ، نېمىشقا بىرەر بەلگىنى كۆرسە ئىلاھقا بەھۆرمەتلىك قىلىپ، ئانىنى ھاقارەتلەيدۇ؟ لى يۈچەننىڭ بۇرۇتى ۋە قولتۇق تۈكى قاتارلىقلارنىڭ بۇ ئۆزۈن ھېكايە بىلەن يەنە قانداق مۇناسىۋىتى بار؟ مۇناسىۋىتى بار، يەنە كېلىپ قويۇق، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئازابلىق، بىراق ۋاقىت ئۆزارسا ئازابمۇ ئازاب بولماي قالىدۇ.

2

بىزگە تەسۋىرلەپ بەرگەن 20 يىلنىڭ ئالدىدىكى مومىدىن

پۈتكەن ساھىبجامال ھېلىمۇ يادىمىزدا مەھكەم ساقلاقلىق: ئۇ چاغدا ئۇ ياش، قەددى - قامىتى ئىلپىتەك تۇز، ئەس - ھوشى جايىدا ئىدى. چېچىنى ئالدىغا پۈپۈك چىقىرىپ پارقىرىتىۋالاتتى. كونا ھېكايىلەردە تەسۋىرلەنگەن پاھىشخانا غوجايىنىدەك چېكىسىگە بىر تال قىزىلگۈل قىستۇرۇۋالاتتى. توختىماي سۆزلەپ كېتىۋاتقانلىقىدىن ئۆزۈگە بىلىنمەي، مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ چىرايى - تۇرقىنى بىزگە قايتىدىن بايان قىلدىك ھەم جەزملەشتۇرۇپ دېدىك:

ئۇ ھويلىسىدىكى ئانار دەرىخىدىن نەچچە تال گۈلنى ئۈزۈپ، ئارىسىدىن يېرىم ئېچىلغان بىر غۇنچىنى تاللاپ چېكىسىگە قىستۇرۇۋالاتتى. ئۇ چاغلاردا چاچ ئاسراش مەلھىمىگە ئوخشاش زىبۇ - زىننەت بۇيۇملىرى يوق ئىدى. مومدىن پۈتكەن ساھىبجامال بېشىنى رەندە قىرىندىسى سۈيى بىلەن چايقاپ، يۇزىنى چوشقىنىڭ ئۇيقۇلۇق بېزى بىلەن سۈرتەتتى. يەرلىك ئۇسۇلىنى ئىشلىتەتتى. مۇھىت بۇلغانمايتتى ھەم بەدەنگىمۇ زىيان يەتمەيتتى. تەبىئىي ئىقتىسادىي ھالەتتىكى ئاددىي گۈزەللىك نامايان بولاتتى.

ئەدەبىياتتا يالىڭاچ بەدەننى يېزىش يامان ئالدىغان ئىش ئەمەس، يازغۇچى يالىڭاچ بەدەننى تەسۋىرلىگەن چاغدا، ئاشۇ يالىڭاچ بەدەن ئادەمنىڭ كۆز ئالدىدا ئىرغاڭلاپ مېڭىپ يۈرەمدۇ - يوق؟ تەندىن كېلىۋاتقان كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان پۇراق دىماقىغا ئۇرۇلۇپ تۇرۇش كېرەكمۇ - يوق؟ يەنىمۇ خىجىل بولماي دېيىش تۇغرا كەلسە ــ جىنسىي ئاجرالمىدىن چىققان پۇراق دىماغقا ئۇرۇلۇپ تۇرۇش كېرەكمۇ - يوق؟ گەپ مانا مۇشۇ يەردە. مۇبادا شۇنداق بولسا بۇ ئوچۇقتىن - ئوچۇق «مەقسەتلىك قىلىنغان شەھۋانىيلىق.» ئۇ شۇنداق بولمىسا، ئەدەپ - ئەخلاققا ھۆرمەت قىلغان ئاساستا يالىڭاچ بەدەننى تەسۋىرلىسە بولامدۇ؟

بۇنداق يولسز قىستۇرما بايانىڭنى توسۇشقا ئامالسز قالدۇق. گېپىڭگە قۇلاق سالدۇق، سەن گېپىڭنى داۋام قىلدىڭ.

ھازىر يەنە ئەستە تۇتۇش زۆرۈر: بىرىنچى بۆلۈمنىڭ ئاخىرىسىدىن تارتىپ چېكىلگەن ئىشكنىڭ ئاۋازى يەنىلا داۋام قىلماقتا. رېتىمى، ئاۋازى ئۆزگەرمىدى، توغرىلىق دەرىجىسى ھەرىكەتلىنىپ تۇرغان سائەت مايانتىكىنىڭ توغرىلىق دەرىجىسى بىلەن ئوخشاش. تاڭ ئالدىدىكى ئەڭ قاراڭغۇ ۋاقىتتا فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ئىشكىنى چەككەن زادى كىم؟ پەقەت ئىشىك ئېچىلسىلا ئايدىڭ بولاتتى.

لى يۈچەن ئانىسىنىڭ يالىڭاچ ھالدا ھويلىدا ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۈرگەن ئوبرازىنى ئۇنتۇپ قالالمايدۇ. مومدىن پۈتكەن ساھىبجامال پۈتىنىڭ تازىلىقىغا ئەھمىيەت بېرىپ، پۈتىغا تاۋاردىن گۈل ئىشلەنگەن گۈللۈك كەش كىيۈالاتتى. چېكىسىگە يېڭى ئېچىلغان بىر تال غۇنچىنى قىستۇرۇۋالاتتى— لى يۈچەن ئانىنىڭ شانلىق ئوبرازىنى تەسۋىرلىگەن چاغدا، «پەن جىنلىيەن— لى پېڭئېر — ياڭ جۇنمېي» ناملىق ئەسەردىكى پەن جىنلىيەننىڭ سايىسى كاللامدىن لىپلا قىلىپ ئۆتۈپ كېتەتتى. مەن پەن جىنلىيەننى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان— ئۇ تېنىنى ئايلاپ سلايتتى. 5- ئاينىڭ ئىللىق شامىلى كوچىلارنى سىيپاپ ئۆتەتتى. ئىللىق شامال شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ ماش رەڭ بىناسىنى سىيپاپ ئۆتكەندە، كۆركەم بەش يۈلتۇزلۇق قىزىل بايراق تۇرۇپ ئېچىلىپ، تۇرۇپ يىغىلىپ قالاتتى. ئاق تېرەكلەرنىڭ ئۇچىنى سىيپاپ ئۆتكەندە، ئاق تېرەكلەرنىڭ كەينى تەرىپى ئاقۇچ مىس يارماق چوڭلۇقىدىكى تۆكلۈك يوپۇرماقلىرى شۇرلاپ كېتەتتى. 5- ئاينىڭ ئىللىق شامىلى شەھەر پۇقرالىرىنىڭ ھويلىلىرىغا توپلىنىپ قالغان، ھەممە نەرسە سۇرەتتەك گۈزەل ئىدى. لى يۈچەن بوسۇغىدا ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۈرگەن ئانىسىغا قاراپ

ھاڭۇنقىپ ئولتۇراتتى. قارلىغاچلار ئۆينىڭ پېشايۋانىغا ئاقۇچ يېڭى ئۇۋا سالغانىدى. يەنە تېخى، قۇلقى كېسۈپتىلگەن بامبۇك بوغۇمىغا ئوخشاپ قالغان بۆرىئىت كۈچۈكى يالڭاچ ئايالنىڭ سەل - پەل كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كاسسىنىڭ كەينىدە قانداقتۇر بىرنەرسىنىڭ ھىدىنى پۇراپ غەلىتە ئاۋازدا توختىماي چۈشكۈرۈپ سوكۇلداپ يۇرەتتى.

ياشلىق مەزگىلىدىكى ئۇيلىش تۇيغۇسى قانداق يوقالدى؟ ئەجەبا، قىيقىزىل ئەمچەك توپچىسى ئوتتۇرا بارماق بىلەن نامسىز بارماق ئارىلىقىدىن كۆتۈرۈلۈپ چىقىۋاتقان چاغدىكى تەپسىلاتنىڭ كۈچى يۈزى ئېچىلمىغان قىزلاردا بولۇشقا تېگىشلىك ئۇيلىش تۇيغۇسىنى پاك - پاكىز تارتىۋالدى — ئۇ توغرىسىغا قويۇلغان قوندىقتا بەدىنىنى سەل ئېگىپ، بوينىنى سوزدى. ئۇ مۇھاكىمىنى مۇشۇنداق ھەرىكەت بىلەن باشلاشقا ئادەتلىنىپ قالغانىدى— ۋاڭ بۆلۈم باشلىقىنىڭ چىرايلىق خوتۇنى ۋە ئىككى بالىسى بار، ئۇنداقتا، مومدىن پۇتكەن ساھىبجامال ئۇنىڭ ئاشنىسى بولاتتى. مەيلى قانچىلىك قاراڭغۇ مەزگىل بولسۇن، ئاشنا ھامان مەۋجۇت. «پاھىشىۋاز»، «ئوينىاش» دېگەنگە ئوخشاش سەلبىي مەنىلىك بىر تالاي سۆز «ئاشنا» دېگەن سۆزگە يېقىن كېلىدۇ. ئادەملەر نېمىشقا ئاشنا ئويناىدۇ؟ ئەجەبا «ئەخلاقى چىرىك» دېگەن بىر ئېغىز گەپ بىلەن ئېنىق جاۋاب بەرگىلى بولامدۇ؟ ئالدىڭلاردا ۋاڭ بۆلۈم باشلىقىنى تەنقىدلەۋاتقىنىم يوق. مەن لى يۈچەننىڭ قارىشىغا قوشۇلمەن. ئۇ ماڭا ناھايىتى سەممىي ھالدا: ئۇ ياخشى ئادەم، ئانا - بالا ئىككىمىزنىڭ ھالىدىن شۇ خەۋەر ئېلىۋاتىدۇ، دېگەن.

بۇ ئائىلىدە جىنسىيەت سىرلىق ئەمەس، ئۇ ئۆزىنىڭ گۈزەل قىياپىيىتىنى تۈز كۆڭۈللۈك ۋە سەممىيلىك بىلەن ئىپادىلەيدۇ. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامال 15 ياشلىق لى يۈچەنگە كىيىم -

كېچەكلىرىنى سېلىۋېتىپ، ھويلىدا ئۆزى بىلەن بىللە مېڭىش كېرەكلىكى، قۇياش نۇرى مۇنچىسىنىڭ سالامەتلىكىگە پايدىلىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا تەكلىپ بەردى. ئانا - بالا ئىككىسى قىيالىقاچ بولۇپ، مەردانە قەدەم تاشلىدى. ئىككىسىنىڭ مەقسەت - نىيىتىنى ئوخشاش دېيىشكە بولاتتى.

دەل شۇ كۈنى چۈشتىن ئاۋۋال، ئۇ ئالدىغا ئېگىشىپ، ئۆزىنىڭ ئەڭ يەخشىلىنىدىغان ئەزاسىدا ساپسېرىق تۈكلەرنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى بايقىدى. ئۇ ئەجەبلىنىپ:

ــ ئانا، ماۋۇ يېرىمگە بۇرۇت چىقىپتىغۇ!ــ دەپ توۋلاپ كەتتى.

تولا كۈلۈپ پۈكلىنىپ قالغان ئانىسى نەپەس ئالالماي:

ــ سارالىڭ قىزىم، ئۇ دېگەن بۇرۇت ئەمەس، ئۇ دېگەن قاش!..... دېدى.

كېيىن ۋالىڭ بۆلۈم باشلىقى شەھەرلىك ھۆكۈمەتتە مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بولدى.

لى يۈچەن ئوچۇق - يورۇقلۇق بىلەن ماڭا دېگەن ــ يېسىۋېلەك بىلەن تۇرۇپ ئوخشاشتەك قىلىدۇ. ۋالىڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بىلەن ئانام بىرگە بولغاندا، ئۇلارنىڭ شادلىنىپ سالغان چۈقانلىرىنى ئاڭلاپ قالسام، بەك ھەسەت قىلىپ كېتەتتىم. بىر كۈنى ئانام ئۆيدە يوق چاغدا، ۋالىڭ ئىدارە باشلىقى كەلدى. ئۇ ماڭا شۇ چاغلاردا ناھايىتى ئەتىۋار قىزىل ۋە كۆك يوللۇق، گۈللىرى تولىمۇ چىرايلىق بىر جۈپ پايپاق ئەكەلگەنىدى. ئۇزاققىچە كىيىشكە كۆزۈم قىيمىدى! ئۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ:

ــ قىزچاق، رەھمەت دەپمۇ قويمامسىز؟ــ دېدى.

مەن كەمزۇلۇمنى، ئىشتىنىمنى، كالتە ئىشتىنىمنى سېلىپ، باغرىداقنى ئېلىۋېتىپ، ئانارگۈلدىن بىرنى ئۈزۈپ چېكەمگە قىستۇردۇم، ئانامنىڭ تاۋار گۈللۈك كەشتىنى كىيىپ ھويلىدا

ئۇياقتىن بۇياقتا ماڭدىم. ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ يۈز - كۆزى تەرلەپ كەتتى. مەن كۈلگەن پېتى ئۇنىڭغا قەدەممۇقەدەم يېقىنلاشتىم. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلدى. ئۇ بىرىكەمدە:

ــ سىز يەنىلا بالا..... دېدى.

ئۇنىڭغا تۇتۇردۇم، ئۇ كالامپاي ئوغۇل بالىغىلا ئوخشايتتى. ئۇنىڭغا مىنۋالدىم. ئۇ مېنى كۆتۈرۈپ پۇتۇن ھويلىنى ئالا قويماي ئۆمىلىدى. بۇنىڭ ئۈستىگە ئانام كىرىپ قالدى. ئۇ ئىدىشتىن ساپلىق بىلەن سۇ ئېلىپ بىزگە چاچتى، ھەممىمىز تەڭ كۈلۈپ كەتتۇق. ئانامۇ يالىڭاچ بولدى، بىز پاتقاقتا يۇمىلىدۇق. ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى چوشقىنىڭ ھەربىكتىنى قىلدى ۋە چوشقىنىڭ ئاۋازىنى ئەينەن دوردى. چۈشتە، ئانام ئىدىشتىن دەريا قىسقۇچپاقسىنى ئېلىپ، ساماقنى ئۇشتاق يانجىپ، ئۈستىگە تۇخۇم چېقىپ، بىر تاۋاق كۈدە قورۇمىسى قورۇدى. قورۇما ئاجايىپ تەملىك بولغانىدى.....

بۇنىڭ ھەممىسى نېمىدېگەن گۈزەل! دېدىمەن خورسىنىپ.

كۆڭلۈمدە باشتىن - ئاخىر يېشىلمەي كېلىۋاتقان بىر تۇگۇن بار: ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بىلەن مۇناسىۋىتىڭىز شۇنچىلىك ياخشى ئىكەن، ئۇ نېمىشقا سىزنى ئوبدانراق بىر ئىدارىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويمىدى؟ ئۇ ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى تۇرسا، سىز نېمىشقا دەپنە ئىدارىسگە بېرىۋالدىڭىز؟

ئۇ ماڭا مەنىستىمگەندەك قارىدى، ماڭا روھىمنىڭ ئىنتايىن پاسكىنا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇردى. ماڭا تىكىلگەن نۇرانە قاراشلىرىنى كۆرۈپ ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدىم. بور، بور ئەكېلىڭلار! بىز بارا - بارا چۈشەندۇق. سەن ئەسلىدە قورساق تۇقلاش ئۇچۇن ئەمەس، بەلكى قەلبىڭدىكى جىددىيلىكنى ۋە تەشۋىشنى يوشۇرۇش ئۈچۇن بور يەيدىكەنسەن.

3

چېكىسىنى ئاق ئارىلىغان ۋاك مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ھەركۈنى چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن يېرىم سائەت ئارام ئالاتتى. بۇ دەخلى - تەرۇز قىلغىلى بولمايدىغان مۇقەددەس يېرىم سائەت ئىدى. ئۆيدىكىلىرى ھەم قول ئاستىدىكىلىرى ئۇنىڭ بۇ مۇقەددەس ھوقۇقىنى ھۆرمەتلەيتتى. ئەمەلىيەتتە ئۇ ئۇخلىمايتتى. قورساقتىكى چاشقان ۋە تام تۆۋىدە ئاستا كېتىۋاتقان قېرى چاشقان بىلەن چاشقان ئالغۇچى ئوتتۇرىسىدا بولغان كەسكىن ئېلىشىش مەنزىرىسىنى ئويلاپ سافادا تۆگۈلۈپ ياتقان مولۇندەك ئاشقازىنىڭ غورۇلدىشىغا قۇلاق سېلىپ ياتاتتى. ئېيتىشلاغا قارىغاندا، سەن چىن دىلىدىن ياخشى كۆرگەن ئايال بىلەن مىڭ قېتىم بىرگە بولساڭمۇ، ئەڭ ئاخىرىدا بىر - ئىككى قېتىم بىرگە بولغان چېغىڭ يادىڭدا قالىدىكەن. ئەر - ئاياللارنىڭ بىرگە بولۇش ئادىتى، ئەمەلىيەتتە تۇرمۇش ئادىتىنىڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمى. مۇبادا قېيالىڭاچ جۈپلىشىشكە جۈرئەت قىلىش تۇغرا كەلسە ــ بىز جۈرئەت قىلالمايمىز!ــ سەن تەكىتلەپ، مەن مۇبادا جۈرئەت قىلساڭلار دەۋاتىمەن، سىلەر جىنسىيەتنىڭ تۇرمۇش بىناسىنىڭ مۇھىم تۈۋرۈكى ئىكەنلىكىنى، رەڭگىنىڭ گۈش رەڭ بولۇپ، رەڭگارەڭ گۈل - چىبچەكلەرگە ئوخشاپ، جۈلالىنىپ تۇرىدىغانلىقىنى بايقايسىلەر. سىلەر ئوخشىتىشنى ياقتۇرامسىلەر؟

ئەرلەرنىڭ ئەرەنلىكى ھاياتلىق كېمىسىنىڭ ماچتىسىغا ئوخشىتىلغان بولسا، ئاياللارنىڭ كۆپىيىش ئەزاسىنى ھاياتلىق كېمىسىگە ئوخشىتىش زۆرۈر. ماچتا كېمىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ. ئەر - خوتۇنچىلىقنىڭ سىمۋولىغا ئاددىي سىلىشتۇرما بولالايدۇ. ئوخشىتىشلارنىڭ ھەممىسى ئارتۇقچە، ئەمما

ئوخشتىش بولمىسا دۇنيانى ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگىلى بولمايدۇ. تەكرار، نۇسخىلىرى يېگىلىنىپ تۇرىدۇ. ھەرقانچە يېگىلانسىمۇ قانۇنىيىتىدىن چەتنەپ كەتمەيدۇ. لېكىن، ئەر - خوتۇنچىلىق بولمىسا ئىنسانلار كۆپىيىپ - ئاۋۇمايدۇ. بۇ يالغۇز ئىنسانلارنىڭ كۆپىيىش - ئاۋۇش مەسىلىسلا ئەمەس. شۇڭا، ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتىدىكى يېرىم سائەت ئىچىدە لى يۈچەن بىلەن بىرىنچى قېتىم بىللە بولغان چاغدىكى مەنزىرىنى تەكرار - تەكرار كۆشەپ يانتى. ئۇزاققا سوزۇلغان جىنسىي مۇناسىۋەت جەريانىنى قەلەم ئارقىلىق تەپسىلىي بايان قىلىشقا ئادەم چىداشلىق بېرەلمەيدۇ. سىلەرگە پەقەت ئىككىسىنىڭ قىلىشقان نەچچە ئېغىز گېپىنىلا دەپ بېرەي:

سەن مېنىڭ ئاتامۇ؟

ياق، مەن سىزنىڭ ئاتىڭىز ئەمەس.

سېنىڭ ئۇ يېرىڭىزدىكى تۈك قارا، مېنىڭ بۇ يېرىمدىكى تۈك ئەجەب سېرىققۇ؟

سەن دېگەن يۈزى ئېچىلمىغان قىز!

پەقەتلا ئوقۇغۇم يوق.

ناھايىتى ياخشى، ئىرادىلىك ئىنقىلابىي ياش سىنىپىي كۈرەش، ئىشلەپچىقىرىش كۈرىشى، ئىلمىي تەجرىبىدىن ئىبارەت ئۇچ چوڭ ئىنقىلابىي ئەمەلىيەت داۋامىدا ئۆزىنى چېنىقتۇرۇپ، ئەمەلىي ۋە ئاددىي ئىنقىلابىي خىزمەتكە ئۆزىنى بالدۇرراق ئاتىشى كېرەك.

..... بۇ قىزچاق ھەقىقەتەن چۈشەنگىلى بولمايدىغان غەلىتە مەخلۇق ئىكەن..... ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى شۇنداق ئويلىدى. ئادىتى ئۇنىڭغا يېرىم سائەتلىك شېرىن ئەسلىمىلەرنىڭ ئاياغلاشقانلىقىنى ئۇقتۇردى. بىراق، ئۇنىڭ ئارتۇقچە سەمرىپ كەتكەن تېنىنى كۆتۈرۈپ راھەت سافادىن تۇرغۇسى كەلمىدى.

تېرىسىنىڭ ئاستىغا يىغىلغان ماي شەندوڭلۇق بۇ ئەزىمەتتىنىڭ بەدەن شەكلىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى. ئادەم ئەجەبا بېلىقنى كۆپ يېگەنلىكى ئۈچۈن سەمرىپ كېتەمدۇ؟ بىزدىن سوئال سورايدىغان ئەلپازىڭ بار. بىراق، بىزنىڭ جاۋاب بېرىشىمىزنى كۈتمەيلا ئالدىمىزغا ئۆتۈۋېلىپ، ئالدىراش سۆزلەپ كەتتىڭ. ئۇ سائەتتىنمۇ توغرا كاتىپىنىڭ كىرىپ ئۆزىنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇۋېتىشىنى كۈتتى. چۈشتىن كېيىن، ئۇ 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بىر فىزىكا ئوقۇتقۇچىسىنىڭ دەپنە مۇراسىمىغا قاتناشماقچىدى. «8-ئوتتۇرا مەكتەپ»، «فىزىكا مۇئەللىمى» ھەممىسى ئېغىزغا لىق كېلىدىغان تاتلىق ھەم چۈچۈمەل تەملىك گەپلەر ئىدى. شەك - شۈبھىسىزكى، بۇنداق فىزىيولوگىيەلىك ئىنكاسىنىڭ يىلتىزى جىنسىيەت مەسىلىسىگە، نەچچە ئون يىلنىڭ ئالدىدا ئەمدىلا يېتىلگەن مەيىن سېرىق تۈكلۈك چىرايلىق قىز لى يۈچەن بىلەن ئارىلاشقان چاغدىكى رومانتىك تارىخقا بېرىپ تاقىلاتتى- ئۇ توغرىسىغا قويۇلغان قوندىقتا بوينىنى سوزۇپ، ئاندىن تىلىنى چىقىرىپ قۇرۇپ كەتكەن لېۋىنى يالاپ قويدى.

ئەسەرلەردە يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبىرىي كادىرلارنى گويا ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھېسسىياتچان بىرەرسى يوقتەك يۈكسەك ئىرادىلىك ئەرباب سۈپىتىدە تەسۋىرلەيمىز- بۇ رېئالىزملىق پوزىتسىيە ئەمەس. سىياسىي سەھنىدە ئەر سىياسىيونلارنىڭ ئاشىنىلىرى زادى قانچىلىك چوڭ ئورۇننى ئىگىلەيدۇ؟ زېمىننىڭ يېرىمىنى ئىگىلەمدۇ ياكى بىر پارچە دەسمالنىمۇ؟ مۇتىدىل ئۇسۇل ۋە ئادىل تەنقىد بۇ ئىككى خىل ھالەتنى ئوخشاش ئېتىراپ قىلىدۇ. سىياسىيون بولىدىكەن، جەزمەن ئاشنا بولغان بولىدۇ. ئاشنا بولغانىكەن، زېمىننىڭ يېرىمى ياكى بىر پارچە دەسمال ھازىر بولغان بولىدۇ. بۇ كۆپچىلىككە ئېنىق، ئاشكارا مەخپىيەتلىك. كۆزىمىزنى يۇمۇۋالساق، ئاسمان ۋە يول غايىب

بولۇپ كەتمەيدۇ.

نەچچە ئون يىلدىن بۇيان، ئاخبارات ۋاستىلىرىمىز «ئاشنىدارچىلىق» نى قاتتىق سۆكۈپ كەلدى، لېكىن نەتىجىسى قانداق بولدى؟ ئۇ ۋارقىراپ كەتتى. بىز تىلمىزنى چاينىساق، سۆكۈت قىلغاندەك قاراپ تۇردۇق.

بۇ يەردە ساختىلىق بىلەن سەممىيلىك قانداق كۆچ سىنىشۋاتىدۇ؟ نېمىشقا جاۋاب بەرمەيسىلەر؟ ئەقلىمىزنى ئىشلىتىپ بىر تۇتام بورنى سۇندۇق. بور بىلەن ئاغزىمنى ئەتمەكچىمۇ سىلەر؟

سىياسىيونلارنىڭ جىنسىي ئىستىكىنىڭ، سىياسىيونلارنىڭ ئاشىنىلىرىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنىڭ ئەقلىگە مۇۋاپىق ئىكەنلىكىنى، سىياسىيونلارنىڭ ئاشىنىلىرىنىڭ تارىخ تەرەققىياتىغا بولغان تەسىرىنى ئېتىراپ قىلىشقا زادى پېتىنالامدۇق - يوق؟

ئۇ قەپەستە خۇشاللىقىدىن ئويناقلاپ كەتتى. ئەۋرىشىم بەدىنى توغرىسىغا قويۇلغان قونداققا يۆگىشىپ قالدى. ھەربىرى چاققان بولغاچقا، يىقىلىپ چۈشۈپ بېشىنى يېرىۋالمايتتى. ئۇنىڭ نېمە سەۋەبتىن قەپەستە تۇرۇپ بور يەيدىغانلىقىنى بىلگەندەك بولدۇق. كاللامزدا ئۇنى قەپەستىن سۆرەپ ئاچقىۋالىدىغان خىيال پەيدا بولدى. ئۇ خىيالىمىزنى بىلىپ قالغاندەك:

— چىقمايمەن! ئاچقىۋالىدىغان بولساڭلار ئۆلۈۋالىمەن! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى.

4

بۇ كىچىك شەھەردە مەخپىيەتلىك يوق ئىدى.

بىر قېتىم پۇتۇن شەھەردىكى مەكتەپ مۇدىرلىرى يىغىندا، مەدەنىي مائارىپقا مەسئۇل ۋاقىڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى مەكتەپلەرنىڭ ئاساسىي قۇرۇلۇش ئىشلىرى ھەققىدە دوكلات

بەردى.

مەكتەپلەرنىڭ ھەممىسىدە سىنىپ ھەم ئوقۇتقۇچىلار يىتەقى كەم ئىدى.

ئۇماچ ئاز، ئادەم كۆپ، تالىشىش كەسكىن ئىدى.

8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇدىرى دەم ئېلىش ۋاقتىدا يېنىكلىك بىلەن ئارام ئېلىش ئۈيىنىڭ ئىشكىنى چېكىپ سالدى.

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى كۆزىنى ئېچىپ خۇشياقمىغان ئەلپازدا:

ــ ما مۇدىر، ئولتۇرۇڭ، ــ دېدى.

ئىسكىلىتتەك ئورۇق، سالپاڭ قۇلاق ما مۇدىر ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىغا ئۆزىنىڭ خۇشياقماي قالغانلىقىنى سەزگەن بولسىمۇ، لېكىن ئىككى تال ساپسېرىق ھېلىگەر ئوتتۇرا چىشىنى چىقىرىپ، ئېگىلىپ قويۇپ ئېھتىيات بىلەن سافاغا كېلىپ ئولتۇردى.

ــ بىرەر ئىش بارمىدى، ما مۇدىر؟

يۇقىرىقى گەپ بىكار گەپ، بۇنى بىلىمەن، كەچۇرۇڭلار.

ــ ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى، ــ دېدى ما مۇدىر، بىزنىڭ 8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپتە قېينىچىلىق ئەڭ كۆپ، بىزنىڭ 8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپتەك قېينىچىلىقى ئەڭ كۆپ مەكتەپ شەھەردە يوق. مىسال كەلتۈرۈپ دەي، ئاڭلاپ بېقىڭ: جاڭ چىچيۇ 60 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدا داڭلىق ئالىي مەكتەپنىڭ تولۇق كۇرس سىنىپىنى پۈتكۈزگەن، فىزىكا دەرسى بېرىدۇ، ئوتتۇرا مەكتەپ مائارىپى بىلەن شۇغۇللىنىپ كېلىۋاتقىنىغا 20 يىلدىن ئاشتى. ئايالى دەپنە ئىدارىسىنىڭ ئالاھىدە دەرىجىلىك ھۇسۇن تۇزىگۈچىسى، فامىلىسى لى، ئىسمى يۈيچيەن ئىلگىرى جىنيۇ كوچىسى ھويلىدا ئولتۇراتتى. ھويلىدا بىر تۈپ ئانار دەرىخى بار ــ بۇ گەپنى جاڭ مۇئەللىم ما مۇدىرغا دەپ بەرگەن. ئوتقاشتەك

ئانارگۈلى شۇ زامات ۋاقۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ كاللىسىدا ئېچىلدى..... جىنيۇ كوچىسىنى توپا ئىتتىرىش تىراكتورى تۈپتۈز قىلىۋەتكەندىن كېيىن، ئۇ ئېرى بىلەن 8- ئوتتۇرا مەكتەپتە تۇرۇۋاتقىدۇ، ئۇنىڭ ئانىسى پالەچ بولۇپ كارىۋاتتا يېتىپ قالدى، ئىككى ئوغلى بار، بىرى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە، بىرى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيدۇ. بەش جان ئادەم كاتەكتەك بىر ئېغىز ئۆيدە ئولتۇرىدۇ. چېداپ تۇرغىلى بولمايدۇ! ۋاقۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى، ئاخشىمى ئىككى بالا ئۆگكۈردە، مومای ئاشخانا ئۆيدە ياتىدۇ..... مەكتەپ مۇدىرى بولغان مەن بەكمۇ ئازابلىنىپ كېتىمەن.....

ما مۇدىر بۇرنىنى تارتتى، كۆزىنىڭ چۆرىسى قىزاردى، سەللا كۆچىگەن بولسا، كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈلگەن بولاتتى. يىغلامسىراش هالىتى بىلەن ئادەملەرنى ئاسانلا تەسىرلەندۈرگىلى بولىدۇ. ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشىنىڭمۇ ئۆلچىمى بولىدۇ. قىيىنچىلىق هاماقەت ئادەم سىياسىيونلارنىڭ ئالدىدا پوتلىسىنى ئېچىتىپ يىغلايدۇ.

ۋاقۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى قاپىقىنى سۈزدى، كالپۇكى سەل - پەل ئاقاردى.

ما مۇدىر ئېگىلگىنىچە شوخشۇپ ئارام ئېلىش ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى.

5

ئۇنىڭ پاچاقلىرى يەنىلا شۇنداق ئوماق ئىدى. ئۇ قىزىقسىنىپ پاچاقلىرىنى ئاڭسىز پۇلاڭلىتىپ ئولتۇراتتى. بۇ هەرىكەت داۋاملىق چېكىلىۋاتقان ئىشىكنىڭ ئاۋازى بىلەن بىرلىشىپ تۇرمۇشنىڭ قىسمەن مەزمۇنىنى هاسىل قىلدى. تەقدىرگە قارشى تۇرغىلى بولمىغىنىدەك، بۇنىڭغا قارشى تۇرغىلى بولمايتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئۆزىنىڭ يارامسىزلىقىدىن تولىمۇ ئازابلىناتتى. خوتۇنىنىڭ يالىڭاچ تېنىگە قاراشقا پېتىنالماي، خىجىل بولغان هالدا يۈزىنى ياستۇققا يېقىۋالدى. دەپنە ئىدارىسىگە خاس ئالاهىدە پۇراق ئۇزۇلمەي كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى. بۇ پۇراقنى ئۆينىڭ هەممە يېرىدىن هېس قىلغىلى بولاتتى. تەقىدىرگە قارشى تۇرغىلى بولمىغىنىدەك، بۇنىڭغىمۇ قارشى تۇرغىلى بولمايتتى.

ئۇ خىيالغا كەتتى. هەممە نەرسە تەقدىرگە قارشى تۇرغىلى بولمىغىنىدەك قارشى تۇرغىلى بولمايدىكەن. مۇشۇنداق دۇنيادا تۇغۇلۇپ قېلىشنىڭ ئۆزى بىر پالاكەتچىلىك. ئۆزىنى ئەيىبلەش هاجەتسىز، ئەجەبا قىزلىقىنى ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىغا تۇتۇپ بەرگەنلىكى شەھۋانىيلىق هېسابلىنامدۇ؟ ئەجەبا شۇ دەقىقىدە، ئانارگۈلى ئېچىلىپ كەتكەنلىكىنى، بېلىق بازىرى تەرەپتىن كەلگەن بېلىق هىدى تۇيۇلۇپ قوزغىلىپ كەتكەن هېسسىياتىنى بېسىۋالغان بولسا، ئالىيجانىاب هېسابلانغان بولارمىدى؟ مۇهەببەت ئالدىدا ئىدراك توغرۇلۇق گەپ قىلىش ئورۇنسىز ئىش. شۇنداقكەن، تۇنۇگۈن چۈشتە دەپنە ئىدارىسىدە يۈز بەرگەن ئىش هەقىقىدە ئازابلىنىشنىڭ نېمە هاجىتى؟ قىزلىق دېگەن نېپىز بىر قەۋەت تېرە، ئۆردەكنىڭ پەردىسىدىنمۇ نېپىز، ۋېلىسىپىت مىنىسىمۇ يىرتىلىپ كېتىدۇ. پەقەت هېلىقى لەنىتى جوكۇبىلا ئەهمىيەت بېرىپ كېتىدىكەن.

ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار چېكىلگەن ئىشكىنىڭ ئاۋازىدەك يۇرىكىگە پاق - پۇق قىلىپ تېگىپ تۇراتتى. خۇددى ئۇزاق يىل دات بېسىپ كەتكەن بىر پارچە قەلەينى پاقىلدىتىپ ئۇرۇۋەرسە ئۇستىدىكى دات بىر قەۋەت - بىر قەۋەتتىن چۈشۈپ كەتكەندەك ئۇنىڭ مەنىۋىيىتى ۋە جىسمانىيىتى بارغانسېرى نېپىزلەپ تومۇزغىنىڭ قانىتىدەك سۇزۇلۇپ كەتتى.

ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئەسلىدە ئۇنى

ئوبدانراق بىر ئورۇنغا تىقىپ قويسا بولاتتى. بىراق، «گۈزەل دۇنيا» غا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى. ئۇ ھۆسن تۇزەش خادىمى بولۇپ قالدى. «گۈزەل دۇنيا» بۇ شەھەردىكى ھەممە ئادەمنىڭ ئاخىرقى بېكىتى ئىدى. بۇ كىچىك شەھەردىكى ئابرۇيلۇق ياكى ئاددىي ئادەملەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇ ئۆتكەلدىن ئۆتەتتى. ئۇ ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىغا:

ــ ناۋادا سىز ئۆلسىڭىز چىرايىڭىزنى جەزمەن مەن تۈزەيمەن. تاشپاقنى ئىلمان سۇغا چىلاپ بەدىنىڭىزدىكى توپا ـ چاڭنى پاكىز سۈرتىمەن، ھەتتا مەڭىتىڭىز بىلەن كىندىكىڭىزنىمۇ سۈرتۈپ پاك ـ پاكىز قىلىۋېتىمەن. ئۇستىرا بىلەن ساقال ـ بۇرۇتىڭىزنى ئالىمەن. بۇرنىڭىزدىن دىردىيىپ چىقىپ تۇرغان ئىككى تال قارا تۈكنىمۇ نەزەردىن ساقىت قىلىۋەتمەيمەن. بۇرنىڭىزغا قايچىنى تىقىپ قارا تۈكنى پاكىز ئېلىۋېتىمەن. مېنىڭ مەسئۇلىيىتىم ــ گىرىم بويىقنى سۈركەپ داغنى يوقىتىش، تىرىكلەرگە يۈز ـ كۆزنى چىرايلىق ھالەتتە كۆرسىتىپ، ئۇلارغا تەسەللى بېرىش. ئۇچىيىڭىزنىڭ چىرىپ كەتكەنلىكىنى تەگرى بىلىدۇ، ئەلۋەتتە. بۇ ئىش ماڭا مۇناسىۋەتسىز. مېنىڭ كارىۋتىمدا يۇقىرى ـ تۆۋەن ۋە ئەزىز ـ خار پەرقى بولمايدۇ. دەپنە ئىدارىسىدە بىر ئاشىنىڭىز بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن نېمىدېگەن بەختلىكسىز. خۇددى كونىلار ئېيتقاندەك: تۇغۇلماي تۇرۇپلا ئۆلۈمنى ئويلاپسىز، سول قولىڭىزدا تۇمۇشۇقى يولۋاسىنىڭ تۇمۇشۇقىغا ئوخشاش ئايىغىڭىزنى ياماپ تۇرۇپ، ئوڭ قولىڭىزدا ياغاچ ئۆتۈكىڭىزنىڭ ياپقۇچىنى تاقىلدىتىدىكەنسىز.

ئاغزىدىن چىققان گەپنى ئورۇنلاش ـ ئورۇنلىماسلىق دوست ـ يارەننى سىنايدىغان جانلىق ئۆلچەم. سەمرىپ كېتىش كېسىلى بىلەن ۋاپات بولغان ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى يوغان قورسقىنى چىقىرىپ خىزمەت سۈپىسىدا ياتقان مەنزىرىنى خىيالەن كۆز

ئالدىمغا ئەكەلدىم. قەيسى قىلغۇم كەلگەندەك تىلمىنىڭ ئۇچى تىترەپ كەتتى. مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ كۆزى يۇمۇلمايتتى. كۆزلىرىدىن چاقنىغان سوغۇق نۇردىن ئۇنىڭ قىيالمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، لى يۈچەن ھەسرەتلىنىپ ئاھ ئۇردى.

جەسەت بىلەن ۋىدالىشىش مۇراسىمى چۈشتىن ئاۋۋال سائەت 9 دا باشلاندى. شەھەردىكى كاتتا ئەربابلار، جەمئىيەتتىكى مۆتىۋەرلەر، ھەر ساھە - ھەر كەسىپتىكىلەر، ئۆلگۈچىنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى دوست - بۇرادەرلىرىنىڭ ھەممىسى كەلدى. ئۇلار بىلىكىگە بىرىنچى دەرىجىلىك شايىدىن قارىلىق تاقىغانىدى. تورۇسقا ئېسىپ قويۇلغان مىكروفوندىن چىقىۋاتقان ئاۋاز خۇددى ئۆگزىدىكى تاختايىنى غاجاۋاتقان قېرى چاشقاننىڭ ئاۋازىدەك ئادەمنىڭ كۆلكىسىنى قىستايتتى. جۇڭگولۇقلاردا: ئۇستىمزدە بىلگۈچى تەڭرى بار، ئۇ ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ، دەيدىغان گەپ بار. دەپنە ئىدارىسىدىكى تەڭرى قېرى چاشقان. كىشىلەر ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆلۈمىگە ئېچىنىپ چىرايلىرىغا قايغۇلۇق تۈس بېرىپ تۇرغاندا، تەڭرى ئۆگزىدە غاچۇر - غۇچۇر قىلىپ تاختاي غاجاۋاتاتتى.

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ جەسىتى ئۇنىڭ خىزمەت سۈپىسىغا قويۇلغانىدى. ئورۇقلاپ قورايدەك بولۇپ قالغان خوتۇننى بىر ئوغۇل ۋە بىر قىز قولتۇقىدىن يېتىلەپ لى يۈچەننىڭ ئالدىغا ئەكەلدى.

لى يۈچەننىڭ پۈت - قولى بىرپەس مۇزلاپ كەتتى. غەزەپلەنگەن قېرى چاشقان شەمشەردەك ئۆتكۈر چىشلىرى بىلەن يۇز - خاتىر قىلماستىن، ئۇنىڭ سوقۇر ئۇچىينى يىرتىشتۇرۇپ يەۋاتاتتى. مۇھەببەت ئادەمنى رەھىمسىز قىلىۋېتىدۇ. لېكىن، شۇ ئان سورىدى، سوراپ تۇرۇۋالدى. قوغلاپ يۇرۇپ قاتتىق ئۇردى:

— سەن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنى ياخشى كۆرۈپ

قالغانمىدىك؟ جىنسىي مۇناسىۋەت بىلەن مۇھەببەت ئوخشاش گەپقۇ، بۇ مەسىلە توغرۇلۇق ئويلىنىپ بېقىڭلار. بىمەنە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ ئويلىنىشنى خالىمىدۇق.

بۇنىڭدىن خېلى يىللار ئىلگىرى چېچىنى قىسقا ياستۇالغان قىزنىكا مۇئەللىمى كەينىدىن قالماي قوغلاپ يۇرگەن چاغدا، ئۇ دەريا بويىدا خوتۇنىنى قولتۇقلاپ باللىرى بىلەن سەيلە قىلىپ يۇرگەن ۋاقتى مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنى كۆرگەنىدى. كۆپكۆك دەريا يۇيلىيەن تېغىدىن ئېقىپ كېلىپ، بىپايان دالىلارنى ئارقىسىدا قالدۇرۇپ، شال بىلەن بۇغداينىڭ خۇشبۇي پۇرىقىنى ۋە جىمىرلاپ تۇرغان دەل - دەرەخلەرنىڭ شولىلىرىنى ئېلىپ، تەڭدىشى يوق بۇ كىچىك شەھەرنى كېسىپ ئۆتەتتى. شەھەر مەركىزىدىكى خەلق باغچىسىغا كەلگەندە، دەريا ئەگىلىپ، قوۋزاقلىرى ئاپئاق بىر پارچە ئاق تېرەكلىكنى ئۆز قوينىغا ئالاتتى. بۇ قالتىس بىر كەشپىيات ئىدى. ياپىيېشىل يۇمران چۆپلەر، ئېچىلىپ كەتكەن رەڭگارەڭ گۈللەر، قاتار قويۇلغان ئورۇندۇقلار سان - ساناقسىز بوۋاقلارغا ھاملىدار بولغانىدى. ھەركۈنى تاڭ سەھەردە تازىلىقچى ئايال بۇ يەرنى تازىلىغاندا، گۈرجىكى سۇزۇك كاۋچوك كىيدۈرمىلەرگە توشۇپ كېتەتتى. ئۇ غەلىتە مىجەزلىك ئايال ئىدى. ئۇ كىيدۈرمىلەرنى ئەخلەت چېلىكىگە تاشلىۋەتمەي، ئاق تېرەكلىكتىن ئۆتۈپ، نەم قۇملۇق يەرنى دەسسەپ بىر گۈرجەك كىيدۈرمىنى كۆپكۆك دەريا‌غا تۆكەتتى. دەسسەپ تۇرغان قۇملۇق يەردىن ئاستا - ئاستا سۇ كۆتۈرۈلۈپ چىقاتتى. كىيدۈرمىلەرنى تۆككەن چاغدىكى ھەربىر ئىنىڭ ئاتلىتىكا تەنھەرىكەتچىلىرىنىڭ دىسكا ئاتقان چاغدىكى ھەربىر ئىگە ئوخشاپ كېتەتتى.

8- ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان چېغىدا شۇ مەكتەپنىڭ تەنتەربىيە ئوقۇتقۇچىسى لى چاڭچۈەننىڭ تەلىمىنى ئالغان بولسا كېرەك. ئۇ پۈتىنى كېرىپ، ئىلمەك ھالەتكە كەلتۈرۈلگەن قولىنى يەرگە

قويۇپ، كەينىگە 165 گىرادۇس ئايلىناتتى. بۇلجۇڭ گۆشلىرى جىددىي كىرىشىپ كېتەتتى. چاقماقتەك نۇرلىنىپ كەتكەن كۆزلىرىنى كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان دەريا مەنزىرىسىگە تاشلايتتى، ئاندىن كېيىن شارقىراتما ئېتىلىپ چۈشۈۋاتقان ياكى دەريا بويىدا يالغۇز تۇرغان بېلىقچى كۇموش يىپ بىلەن توقۇلغان يوغان تورنى دەرياغا تاشلىغان چاغدىكى ئاۋازغا ئوخشاش بىر ئاۋاز چىقاتتى. كىيدۈرمىلەر كۆپكۆك دەريادا ئاستا - ئاستا شەرققە قاراپ يول ئالاتتى. تازىلىقچى ئايال خۇددى چېركاۋنىڭ قوڭغۇراق ئاۋازىنى ئاڭلاپ، دۇئاغا قول كۆتۈرگەن ئىخلاسمەن ئايالدەك جايىدا داڭ قېتىپ تۇراتتى.

دەريا كىشىلەرنىڭ رومانتىك بىر كېچىسىنى لەيلىتىپ دېڭىزغا ئېلىپ كېتەتتى. سان - سانا‌قسىز ئۇرۇق سۇدا ئاقسىل بىلەن سۇغا ئايلىنىپ كېتەتتى. ھەرقانداق بىر دەريا ئىنسانلارنىڭ كىرەكسىز نەرسىلەرنى چىقىرىپ تاشلايدىغان مۇھىم يولى .

بۇ تازىلىغۇچى ئايال كىم بولغىيتتى؟ لى يۇچەن ئەتىگەندىلا مۇشۇنى ئويلىدى. كەچقۇرۇن، كۆپكۆك دەريا يۇزىدە قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى يېيىلىپ ياتاتتى. ئۇ يادا‌ڭغۇ خوتۇنىنى يېتىلەپ، قىزىنىڭ قولىنى تۇتۇپ ئۇدۇل تەرەپتىن كېلىۋاتقان شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقىنى كۆرۈپ قالدى. خوتۇنى ئوغلىنىڭ قولىنى تۇتۇۋالغانىدى. بىر ئۆيلۈك تۆت جان ئادەم دەريادىكى يوغان مۇتتەھەم قىسقۇچپاقىغا ئوخشايتتى. ئىدىشتىكى دەريا قىسقۇچپاقىسى بىلەن ئانارگۈلنىڭ رەڭگى ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ ئاغزىدىن كېلىۋاتقان پۇراققا قوشۇلۇپ ئۇنىڭغا تەڭلا ھۇجۇم قىلىۋاتقانىدەك تەسىر بەردى. ئۇ بېلىق بازىرىدىكى رەڭگارەڭ بېلىقلارنى ئەسلىدى، رەقىبلەر تار يولدا ئۇچرىشىپ قالدۇ، دېگەندەك ئىش بولغانىدى.

ناۋادا ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى سەندەلدەك يوغان بېشىنى

قەستەن بۇراپ، كۆرمەسكە سېلىپ دەريادا قارىغان بولۇۋېلىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرمىغان، خوتۇنىنىڭ قولىنى قويۇۋېتىپ، بىمالال ئالدىغا كېلىپ قولىنى بەرگەن، كۆرۈشكەندە بارمىقى بىلەن ئالقىنىنى قىچقىلاپ قويغان بولسا، بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى يۈز بەرمىگەن بولاتتى. ئۇ بىزگە ئىشق مەيدانىدىكى قاقاش ماھىرەك سۆزلەپ بەردى.

ئۇ شەرقتىن غەربكە قاراپ كېتىۋاتقانىدى. چوغدەك كەچكى شەپەق چىرايىنى پارقىرىتىۋەتكەنىدى. يادائغۇ ئايال قاپقارا كۆزلىرىنى تىكىپ ئۇنىڭغا قاراپ قالغانىدى.

ۋاڭ مۇئاۋىن ئىداره باشلىقىنىڭ ئوغلى ھېسسىياتچان بالا ئىدى. ئۇ يادائغۇ ئايالنىڭ قولىنى بىردەم - بىردەم تارتىپ:

ــ ئانا، ئانا! قارىغىنە، ئاۋۇ ئاچاش نېمىدېگەن چىرايلىق! قارىغىنە، ئاۋۇ ئاچاش نېمىدېگەن چىرايلىق! ــ دەۋاتاتتى.

لى يۈچەننىڭ دېيىشىچە: ئۇ ھېچنېمىنى ئويلىمىغان، كاللىسىدىكى چىشلىق چاقلار كىرىشىپ كەتكەن، چىدىغۇسىز ئىسسىقتا، بىرسىنىڭ ناھايىتى ئېگىز جايدا تۇرۇپ سۆرلۈك ئاۋازدا:

ــ سال! ھەممە كىيىمگىنى سال! ــ دەپ بۇيرۇق قىلغانلىقىنى سەزگەن.

ئۇ رەت قىلغىلى بولمايدىغان بۇ ئاۋاز بوشلۇقتىن كەلدى، ئىش تۈگىگەندىن كېيىن، بۇ ئاۋاز ئۇرۇقنى ئانامنىڭ بالياتقۇسىغا ئېتىپ كىرگۈزۈپ، مېنىڭ ۋۇجۇدۇمنى شەكىللەندۈرگەن ھېلىقى ئەرنىڭ ئاۋازى ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىم، دېدى. ئۇ ئەزەلدىن ئاتىسىنىڭ چىرايىنى كۆرمىگەن بولسىمۇ، شۇ ئاۋاز ئاتامنىڭ ئاۋازى دەپ جاھىللىق بىلەن ئۇرۇپ ئېيتتى. ئەرشتە تۇرۇۋاتقان ئاتىنىڭ بۇيرۇقىغا كىم خىلاپلىق قىلالايدۇ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاتامنىڭ بۇيرۇقىغا نېمىشقا خىلاپلىق قىلغۇدەكمەن؟ دېدى ئۇ ماڭا.

ئۇ ناھايىتى تېز ھەرىكەت قىلىپ، شۇ چاغدا مودا بولغان

كالته يەڭ، ياقسى يۇملاق كۆڭلىكنى يىرتىپ بىر ياققا تاشلىدى، كۆڭلەك قاناتلىرىنى كېرىپ ئۇچۇۋاتقان يوغان كېپىنەكتەك بېرىپ ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ بېشىغا كىيىلىپ قالدى.

ــ ئاچاش نېمىدېگەن چىرايلىق!ــ ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ ئوغلى شادلىنىپ كەتتى.

ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ ئوغلىنىڭ نەزىرىدىكى ئاچاش بېلىنى ئېگىپ، ئىشتىنىنى سىيرىپ سېلىپ، ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتتى.

ــ ئاچاشنىڭ بەدىنىدە تۈك باركەن!

بىر قەۋەت يۇمشاق سېرىق تۈك قاپلىغان بەدىنى گۈزەللىكىدىن يۇرەكلەرنى جىغىلدىتىۋېتەتتى. ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ خوتۇنى قورقۇپ كېتىپ ئىشتىنىغا سىيىۋەتتى. ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى ئالا ـ بۇلماچ كىيىمنى تۈتۈپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى.

ئۇ پىرقىرىدى، يەنە بىر قېتىم پىرقىرىدى، ئۇلارنىڭ ئالدىغا، كەينىگە ۋە ئوڭ ـ سول تەرەپلىرىگە ئۆتۈپ ئۆزىنى تولۇق كۆرسەتتى. ئۇ بىر جۇپ سولياۋ ئاياغ كىيگەن، ئاستا ئىككى قەدەم مېڭىپ، بىردەم توختاپ، قۇشتەك ئۆزىنى دەريالا ئاتتى. بەدىنى سۇغا كىرگەندىن كېيىن سۇ يۈزىدە پەيدا بولغان ھەسەن ـ ھۈسەن پورەكلەپ ئېچىلغان ئانارگۈلدەك چاقناپ كەتتى.

قورسىقىنىڭ سۇ يۈزىگە ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئېغىر ۋە سىلىق ئاۋاز ئاق تېرەكنى دەۋر قىلىپ ئايلىناتتى.

ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى خورسىنىپ، لى يۈچەننىڭ كىيىملىرىنى خوتۇنىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ، دەريا بويىغا باردى. ئۇ كىشلەردىن ئايرىۋېتىلىپ ۋىروس يۇقۇپ قالغان كىيىملىرىنى مەجبۇرىي سېلىۋاتقان بىمارەك كىيىملىرىنى ئاستا سالدى. ئۇ لى

يۇچەندەك ئۇزۇل - كېسىل بولالمىدى. لى يۇچەن دەريانى سەكرىگەندە، پۇتىدا بىر جۇپ ئاياغ بار ئىدى. ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى پارقىراپ تۇرغان كالا تېرىسىدىن تىكىلگەن خۇرۇم بەتىنكە، تاغاردەك كالتە ئىشتان كىيگەنىدى.

ئۇ سۇغا پۇتىنى تەڭ باقتى، سۇ ئىلمان ھەم يۇمشاق بىلىندى. بەتىنكىسىنىڭ ئىچىگە بۇلدۇقلاپ سۇ كىرىپ كەتتى. ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ پۇتى تەرلەيتتى. تىنجىق قاراڭغۇلۇقتا تۇرۇپ، تەرلەپ كۆبجۇپ كەتكەن پۇت سۇنى كۆرۈپ خۇددى ئىككى تال سوم بېلىقتەك يايراپ كەتتى. يوغان ئىككى تال سوم بېلىققا ئوخشاپ كېتىدىغان ئىككى پۇتىنى سۇغا سالدى. سۇنى كېچىپ ئالدىغا ماڭدى. سۇ پاچىقىغا، يوتىسىغا چىقتى. تاغاردەك كالتە ئىشتىنى سۇدا بىردەم لەيلەپ، كاسىسىغا چاپلىشىپ قالدى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ دەريا بويىدا قالغان يادىگارى خوتۇنى بىلەن ئوغلى يۇقىرى ئاۋازدا: قۇتقۇزۇڭلار، دەپ ئادەم چاقىردى.

يوغان بىر بېلىق يوتىسىغا قاتتىق ئۇرۇلۇپ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ دەرھال سۇدا يېتىۋېلىپ، ئالدىغا قاراپ ئۇزدى.

لى يۇچەن ماڭا ئۆزىنى دەريانىڭ تاشلاپلا ئاغزىنى يوغان ئېچىپ سۇنى ئىچكەنلىكىنى دېدى. سۇ سۇزۇك ھەم تاتلىق ئىدى. ئاپتاپ كۆرمىگەن سۇنى ئىچىش ئۇچۇن، ئۇ دەريانىڭ تەكتىگە شۇڭغۇدى. دەريانىڭ تەكتىدىكى سۇنىڭ كۆپكۆك مۇز پارچىسىدەك سۇزۇك، تېرىسى سۆسۇن نۇرغۇن تاپان بېلىقلارنىڭ بىر - بىرى بىلەن چىشلىشىپ، يايراقلىرىنىڭ ئۇچۇپ يۇرگەنلىكىنى، دىمىقىغا سېسىق پۇراق ئۇرۇلغانلىقىنى دەپ بەردى. ئۇ ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنى كۆردى. ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى ئۇنى قۇچاقلىغانىدا، ئاتىنىڭ ئۇنىڭغا ۋارقىراپ تۇرۇپ بۇيرۇق قىلغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ ۋارقىرغانلىقىنى، جىنسىي مۇناسىۋەت

قىلغانـدەك راھەتلەنگەنلىكىنـى، ھۇزۇرىنىڭ قالتىس بولغانلىقىنى دېدى. ھۇزۇرى قالتىس بولغان. ئۇ: مەن ئايلىنىپ قاپتىمەن، تويلۇق كارىۋاتتا ئۆلگەن كىشىنى ئەڭ بەختلىك؛ كونا ئاشنىسىنىڭ قۇچىقىدا جان بەرگەن ئوينـاش تويلـۇق كارىۋاتتـا ئـۆلگەن كىشىنىدىنمۇ بەختلىك، ــ دېدى.

مانا ئەمدى، ئاۋاق ئايالىنىڭ قاپقارا كۆزلىرىنىڭ نۇرى ئۆچكەن، لـى يـۈچەن شـۇ تاپتـا ئـۇ ئايالىنـڭ كۆرۈمسىز ئايـال ئىكەنلىكىنـى بايقـدى، ئۇنـڭ ئـاغزى كـالاچتەك، ياڭـاق سـۆڭەكلىرى ناھـايىتى ئېگـىز ئىـدى، چـىشلىرىنىڭ ئارىـسىدىن سـوغۇق نەپەس چىقـىپ تـۇراتتى، بـىر خـىل ئايالالارنـڭ ئـاغزى دوزاخ دېيىلسە، بـۇ گەپ چوقـۇم ۋاڭ مۇئـاۋىن ئىـداره باشـلىقىنىڭ خوتۇنىنـڭ ئاغزىغـا قارىتىلغان. ئۆز ۋاقتىدا «ئاچاش، ئاچاش نېمىدېگەن چىرايلىـق» دەپ تـۇۋلاپ كەتـكەن ئوغـۇل بـالا قەددى ـ قامەتلىـك ئەرگە ئايلانغانـدى. چـاچلىرى گويـا كاتتـا ئـالىم نىيوتـۇن ئەپەنـدىنىڭ چېچىدەك پاخپىيىپ تۇراتتى. ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ قارا ھەم چاسا يۈزىگە ئوخشاپ قالغان يـۈزىنى ئـۇچى ئـاق دانىخورەك بېـسىپ كەتكەنـدى. ھېلىقـى قىزچـاقمۇ بويىغـا يەتـكەن. تـوي قىلغانىدەك قىلاتتى. قورساق كۆتۈرگەنىدى. تـوي قىلمـايمۇ قورسـاق كۆتـۈرگىلى بولىـدۇ. ئـۇ ئېغىـر نەپەس ئـالاتتى. ھەرىكىتـى ئاسـتا ئىـدى. مـايلىق داغ چۈشـكەن قاپقـارا يـۈزى دات بېـسىپ كەتـكەن تۆمۈردەك كۆرۈنەتتى.

ئاۋاق ئايالىنى قىزى يېتىلەپ لى يۈچەننىڭ ئالدىغا ئەكەلدى.

دەپـنە ئىدارىـسىنىڭ يېگـانە ئۆسـتۈرۈلگەن يـاش ئىـداره باشلىقى:

ــ خـانىم، بۈيـاق ئىـدارىمىزنىڭ ئالاھىـده دەرىجىلىـك ھۆسـن تۈزىگۈچىسى. شـەھەرلىك ئەمگەك نەمۇنىچىسى، 8 ـ مـارت قىزىـل بايراقـدارى. ئـۇنى ۋاڭ مۇئـاۋىن شـەھەر باشـلىقىنىڭ ھۆسـىنىنى

تۇزەشكە بەلگىلىدۇق دېدى.

لى يۇچەن ئاغزىدىكى ماسكىغا ئاۋۇال لېۋىنى تەگكۈزۈپ، ئاندىن ماسكىنى چىشلىدى، ماسكىنىڭ ئۈستىدە كۆزى پارقىراپ تۇراتتى، بۇ كۆرۈش ئەزاسى ئاددىيلا «كۆز» دېيىلىدۇ، قەدىمدىمۇ «كۆز» دېيىلەتتى. ئۇ ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنى جەلپ قىلغان كۆزلىرىنى ئۆلگەن ئاشنىسىنىڭ تىرىك خوتۇنىغا مەنىستىمەسلىك نەزىرى بىلەن تىكتى. غەلىبە قىلغۇچىنىڭ مەنىستىمەسلىك ئەكىس ئەتكەن تەبەسسۇمىنى يوغان ماسكا توسۇۋالدى، بۇنىڭدىن ناھايىتى زور ئىسراپچىلىق كېلىپ چىقتى. ئۇ بېشىنى يەڭگىل لىڭشىتىپ قويدى.

ئۇ ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئوغلى بىلەن قىزى قولتۇقىدىن يۆلەپ دەپنە ئىدارىسىنىڭ زالىدىن ئاچقىپ كېتىۋاتقان ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ خوتۇنىنى كۆزلىرى بىلەن ئۇزىتىپ قويدى.

شەھەرنىڭ بىر رەھبىرى بىلەن يېڭىدىن ئۆستۇرۇلگەن دەپنە ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئۆشىنسىگە ئېغىر يۈك ئارتىلغان لى يۇچەننى ئارىغا ئېلىۋالغانىدى.

ــ لى ئۇستام، ــ دېدى رەھبەر، ــ سىز جان دىلىڭىز بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلدىڭىز تېپ! سىز نەچچە ئون يىلدىن بېرى ئۆلۈكلەرنى ئۆز تۇغقىنىڭىزدەك كۆرۈپ، تىرىكلەرگە تەسەللى بېرىپ كەلدىڭىز.

ئۇ رەھبەرنىڭ گېپىدىن غايەت زور شان ـ شۆھرەتنىڭ بېسىمى بىلەن ئادەم تېنىدە ئۆزگىرىش بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى: ئۇ كۆكرىكىدىكى ئەمچەك دەپ ئاتىلىدىغان ئەزادا توخۇئەت ئۆرلەپ، ئىككى ئەمچەك توپچىسىنىڭ دىڭگىيىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇ ئانىسىنىڭ ۋاڭ بۆلۈم باشلىقىنىڭ نامسىز بارمىقى بىلەن ئوتتۇرا بارمىقىنىڭ ئارىسىدا كۆتۈرۈلۈپ

چىقىپ، گىرىسمەن كېچىدە يېنىپ تۇرغان تاماكىنىڭ چوغىدەك قىپقىزىل ئەچكىنى ئەسلىدى.

ــ ھازىر شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ ئارىسىدا بىر تۈرلۈك يۇقۇملۇق كېسەللىك بار. بۇ يۇقۇملۇق كېسەللىكنىڭ ئاساسلىق ئالامىتى ــ سافادا تاماكا چېكىپ، رەڭلىك تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرۇپ شەھەر باشلىقلىرىنى تىللاش. 8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىلىرى شەھەر باشلىقلىرىنىڭ ھەممىسىنى«سامان قورساق» دەيدىكەن. ئۇلار بىزنى خەلقنىڭ يىلىكىنى قورسىقىغا قاچىلىۋالغان دەيدىكەن، ــ دېدى شەھەرنىڭ رەھبىرى.

ــ بۇ پۈتۈنلەي تۆھمەت! ــ دېدى دەپنە ئىدارىسىنىڭ باشلىقى غەزەپ بىلەن.

ــ ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ھايات ۋاقتىدا كېچە ـ كۈندۈز ئىشلىگەن. ھەر كۈنى 14 سائەت ئىشلەيتتى: ئىزچىل تۈردە غورىگىل تۈرمۇش كەچۈرۈپ كەلگەن. سېمىزلىك ئۇنىڭدىكى بىر كېسەللىك. ئۇ سوغۇق سۇ ئىچسىمۇ سەمرىپ كېتىدىغان ئادەملەر تىپىدىن.

ــ بۇ بىر كېسەللىك، ــ دېدى دەپنە ئىدارىسىنىڭ باشلىقى.

ــ ئەتە كەچتە، تېلېۋىزوردا ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى بىلەن ۋىدالىشىش توغرىسىدا خەۋەر بېرىلىدۇ، لى ئۇستام، سىز ئالاھىدە ھۆسن تۇزىگۈچى.

ئۇ رەھبەرگە، ئاندىن ئىدارە باشلىقىغا قاراپ، ئىككىلەنگەن ھالدا :

ــ سىز ئۇنى سەل ـ پەل ئورۇقلىتىڭ دېمەكچىمۇ..... دېدى.

رەھبەر لى يۈچەننىڭ قولىنى تۇتتى ۋە بار كۈچى بىلەن پۇلاڭلىتىپ:

ــ يولداش لى يۈچەن، سىز ھەقىقەتەن شەھەر بويىچە

ئەمگەك نەمۇنچىسى بولۇشقا مۇناسىپكەنسىز. ئاممىنىڭ بىزارلىقىنى ئازايتىش ياكى ئارتۇقچە ئۇقۇشماسلىقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ۋاقا مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئەسلىي قىياپىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مەسئۇلىيىتىمىز بار. ئۇ شەھەرنىڭ پېشقەدەم رەھبىرى، سىز ئۇنىڭ ئەسلىي ھالىتىنى بىلەمسىز؟ يەنە كېلىپ، بۇ ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىنىڭ پىكرى. ئۇلارنىڭ تەلىپىنى قانداقمۇ، يېقىن ئادەمدىن ئايرىلىپ قېلىش سەۋەبىدىن چېكىۋاتقان ئېغىر ئازابىنى يېنىكلىتىشىمىز كېرەك، ــ دېدى.

ــ باشقىلارنىڭ بىر چەتتە تۇرۇپ خىزمىتىمىزنى كۆرۈشىنى ئۈمىد قىلمايمەن، ــ دېدى لى يۈچەن.

قاۋۇل تۆت ياش ۋاقا مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ جەسىتىنى لى يۈچەننىڭ خىزمەت سۈپىسىغا قويدى، ئاندىن ماتەم مۇزىكىسى توختاپ، دەپنە ئىدارىسى جەمجىتلىققا چۆمدى.

چېكىلگەن ئىشكىنىڭ ئاۋازى بايام بايانداتىلغا ئېلىنغان. ئۇ بىزگە ئەسلىتىپ قويدى، ئۇنتۇپ قالمىدۇق.

6

يولداشلار، كاك ـ كاك.

ۋاقا مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى بۇ يىل بۇلتۇرقىدىنمۇ بەكرەك يوغىناپ، ھەربىرى كالامپايلىشىپ، نەپەس ئېلىشى بارغانسېرى تېزلىشىپ كەتكەنىدى. خوتۇنى بىلەن ھەپتىسىگە بەش قېتىم ئەر ـ خوتۇنچىلىق قىلاتتى، ھازىر ئىككى قېتىمغا چۈشۈپ قالدى. ئۇنىڭغا ئۇ سەۋەبچى ئەمەس، ئۇنىڭ ئاۋاق خوتۇنى ئېغىر تېپتكى بۇ تانكىنىڭ ئېغىرلىقىغا بارغانسېرى بەرداشلىق بېرەلمەي، بىرگە بولۇشتىن خۇشى كەتكەنىدى. سەن بۇگۈن شەھەر قۇرۇلۇشىنىڭ كەلگۈسى پىلانى توغرۇلۇق دوكلات بېرىسەن،كۆپچىلىك سېنىڭ

قىلىزىل چىرايىڭدىن قانـاتلىرىنى كەڭ يايغـان، پەيلـىرى مۇزدەك ئەزرائىلنى بايقايدۇ، كانىيىڭدىن توختماي ئاجرىلىپ چىقىدىغان يىپىشقاق سۈيۇقلۇقنى ئادالاش ئۈچۈن، ھەربىر ئېغىز گەپنى قىلىپ بولۇپ«كاك - كاك» يۆتىلىسەن، يۆتەلنى مۇزدەك چاي بىلەن باسىسەن. يېقىندىن بۇيان، «مۇزدەك نەرسىگە خۇمار بولۇپ قېلىش» تەك غەلىتە بىر خىل كېسەللىككە گىرىپتار بولۇپ قالغاندەك ئىسسىق چايدىنمۇ رايىڭ قايتتى. قورسىقىڭدا بىر ئوت بار. ئىچ - باغرىڭ، جۈملىدىن سوقۇر ئۈچىيىڭمۇ شۇ ئوتتا قاقلىنىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. سەن مۇزدەك تورت يەيسەن. مۇزدەك ماروژنى ۋە گازلىق سۇ ئىچسەن، مۇزدەك گۆش، مۇزدەك يېسىۋېلەك ئىستېمال قىلىسەن. قىسقىسى، مۇزدەك بولمىغان نەرسىلەرنى رەت قىلىسەن.

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ غەلىتە كېسىلىگە قارىتا شەھەرلىك جۇڭيى دوختۇرخانىسىدىكى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك دوختۇرلار تىت - تىت بولۇشۇپ كەتتى. دىياگنوز قويالمىدى، داۋالاش ئۇسۇلىنىمۇ تاپالمىدى. بىرەيلەن تېۋىپقا كۆرۈنۈپ بېقىش تەكلىپىنى بەردى. شەھەردىكى نامى چىققان قېرى تېۋىپ ئۈچ بارمىقىنى ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ قولىنىڭ بېغىشىغا قويۇپ، تىترەپ كەتتى - دە، ئاستىرونومىيە ۋە جۇغراپىيەدىن بىرمۇنچە چۈشىنىكسىز گەپلەرنى قىلىپ، قومۇش يىلتىزى، تۇرۇپ قالغان تاۋۇزنىڭ شاپىقى ۋە كۆكتازغاق قۇشنىڭ پېيى قاتارلىقلاردىن تەركىب تاپقان دورىغا رېتسېپ يېزىپ بېرىپ، بولدى قىلدى.

ئۇ سوغۇق چايدىن بىر يوتۇم ئوتلاپ، كۆك شايى پەردىنى قايرىدى، شەھەرنىڭ كەلگۈسى مەنزىرىسى چۈشۈرۈلگەن خەرىتە نامايان بولدى. كۆك رەڭ دەريا، ئاق رەڭ يول، يېشىل رەڭ باغ، سېرىق رەڭ بىنا ئىدى، ئاندىن كېيىن بىر توپ ئادەم ۋاڭ مۇئاۋىن

شەھەر باشلىقىغا ئەگىشىپ ئازادە، چىرايلىق، سالقىن، گۈللەرنىڭ خۇشبۇيى گۈپۈلدەپ پۇراپ تۇرغان بىر زالغا كىردى. زالنىڭ ئوتتۇرىسىدا غايەت چوڭ بىر سۇپا بار ئىدى. سۇپا ئەينەك ئىچىگە ئېلىنغانىدى. ۋالڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئېلىكتىر كۇنۇپكىسىنى باستى. ئەينەك ئاۋاز چىقارماي سەدەپ قۇلۇلسىدەك ئۆز ئۇۋۇسىغا كىرىپ كەتتى. كىچىك شەھىرىمىزنىڭ سۈرەتتەك گۈزەل مەنزىرىسى ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا يېيىلىپ ياتاتتى.

كۆپكۈك دەريا شەھەرنى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتكەن، دەريا بويى ئاق تېرەكلىك. سىز مۇشۇ يەردە سۈرەتكە چۈشۈپ باققانمۇ؟ مۇھەببەتلىشىپ باققانمۇ؟

بۇ تاشقى سودا ئىدارىسىنىڭ بىناسى 1990 - يىلى پۈتكەن. بىنانىڭ ئېگىزلىكى 89 مېتىر، ئۈستى كەڭ، ئاستى تار. شەكلى ئۇچۇشقا تەمشەلگەن شەپەرەڭگە، بىنانىڭ رەڭگى شەپەرەڭ قانىتىنىڭ رەڭگىگە ئوخشايدۇ.

شەپەرەڭنىڭ قاناتلىرىنىڭ سايىسى 8 - ئوتتۇرا مەكتەپنى توسۇۋالغان.

ئاق تېرەكلىكنىڭ سىرتىغا جايلاشقان خەلق باغچىسى ياپيېشىل.

باشقا بىر كۆركەم بىنانىڭ ئاستىدا ھازىرقى «گۈزەل دۇنيا» نىڭ خاتىرىسى بار.

بۇ نىكاھلىنىشقا تونۇشتۇرۇش بىناسى. 1990 - يىلى قۇرۇلۇش باشلىنىپ، 2000 - يىلى ئىشلىتىلىشكە تاپشۇرۇلغان. ئاساسى بىنانىڭ ئېگىزلىكى 99 مېتىر، دۇنيادا مۇكەممەل نىكاھنىڭ بولمايدىغانلىقىنىڭ سىمۋولى. ناۋادا توي قىلماقچى بولسا، شۇ ئادەمدە 99جىڭ تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، بىر جىڭ بەختكە ئېرىشىدىغان روھ بولۇشى كېرەك. ئاساسىي بىنا بىلەن يانداش بىنانىڭ شەكلى يۇرەككە سانجىلىپ تۇرغان ئۆتكۈر شەمشەرنىڭ

شەكلىگە ئوخشايدۇ. بۇ مۇھەببەتنىڭ شەپقەتسىز ۋە قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكىگە، ئاساسىي بىنانىڭ رەڭگى كۆك، ئاياللارنىڭ چىرايىغا، يانداش بىنانىڭ رەڭگى قىزىل، ئېقىۋاتقان قانغا سىمۋول قىلىنغان.

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئورگانىك ئەينەك تاياقچە بىلەن نىكاھلىنىشقا تونۇشتۇرۇش بىناسى مودېلىغا ئورۇپ تۇرۇپ غەزەپ بىلەن:

مەن بۇ بىنانىڭ قۇرۇلۇشىغا قارشى، مۇھەببەت شېرىن، نىكاھ بەختلىك. مۇھەببەت بەخت يارىتىدىغان بىنانىڭ رەڭگى - شەكلى بۇنداق بولمىسۇن. ھەممە بىر نىيەتتە بولسا كۈچ زور بولۇر، ئاۋامنىڭ رايىغا قارشى يول تۇتماسلىق زۆرۈر. بۇ بىنالارنىڭ مودېلى ئىچىدە مۇشۇ بىنانىڭ مودېلىغىلا پۈتۈن شەھەردىكى ئامما، بولۇپمۇ ياشلار ئەسەبىيلەرچە چوقۇنىدۇ، — دېدى.

قۇرۇلۇش باشلىنىش ئالدىدا تۇرغان نىكاھلىنىشقا تونۇشتۇرۇش بىناسىنىڭ شەكلى كولباسانىڭ شەكلىگە ئوخشايتتى، ئۆگزىسى يۇمىلاق ئىدى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بۇ ھاياتلىقنىڭ سىمۋولىمش. ئورگانىك تاياقچە ئاق «گۈزەل دۇنيا» غا تەگكەندە، سوغۇق ئېقىم ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ يۈرىكىگە ۋە ئۆپكىسىگە ئۆتۈپ كەتتى. لى يۈچەن يالىڭاچ بەدىنىگە قارەڭ ئاپئاق خالات كىيىپ، ئۇنىڭ ئالدىدا كۇلۇپ تۇراتتى. «گۈزەل دۇنيا» دىكى ئەتنىڭ تەمى قەلبىگىدە ھەسىلەڭ چايقالماقتا. چرايىگىنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى، قىلچە ئىسسىقلىقى يوق تەر تامچىلىرىنىڭ ئەتلىرىگىدىن بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرگەنىدەك بولدۇق.

ئورگانىك ئەينەك تاياقچە يەرگە چۈشۈپ كەتتى. سۈنئىي گىرانىت تاش ياتقۇزۇلغان يەرگە ئاۋازلىق ئۇرۇلۇپ قاڭقىپ، يەردىن 20 سانتىمېتر بوشلۇقتا ئىككى پارچە بولدى. بۇ خەۋەرنى

ئاڭلاپ، فىزىكا مۇئەللىمى: «بىر تال ئورگانىڭ ئەينەك تاياقچىنى سۇندۇرۇۋەتكەن قانداق كۈچ ئۇ؟» دەپ ئويلىدى. ۋاقۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى بىزنىڭ بۇ گۈزەل شەھىرىمىزنىڭ 2000- يىلىدىكى مەنزىرىسى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن قۇمدىن ئىشلەنگەن مودېلى ئۈستىدە ياتاتتى. ئىششىپ كەتكەن يوغان بىر قولىدا نىكاھلىنىشقا تونۇشتۇرۇش بىناسى بىلەن «گۈزەل دۇنيا» نىڭ ئارىلىقىنى بېسىپ ياتقان ھالىتى كىشىدە بىر خىل يىرگىنىشلىك، ئەمما ناھايىتى ماس كەلگەن تەسىرات پەيدا قىلدى. كاللاڭلارغا قاتتىقلىقى بىلەن ئاجىزلىقىنى بويسۇندۇرغان مادىدا مەڭگۈ ئۆچمەس تەسىرات قالدۇرغان، توغرىمۇ؟

ۋاقۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئۆلدى.

شوپۇر رولدا، ئەسكەر جەڭگاھتا، مۇئەللىم دەرس مۇنبىرىدە، مال ساتقۇچى پەشتاختىدا ئۆلدۇ، ماركس كىتاب ئۈستىلىدە ئۆلگەن، ۋاقۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى قۇمدىن ياسالغان مودېل ئۈستىدە ئۆلدى.

ۋاقۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ جەستىنى قاۋۇل بىر توپ ياش توپا ئىتتىرىش ماشىنىسى تۇزلىۋېتىش ئالدىدا تۇرغان «گۈزەل دۇنيا» غا كۆتۈرۈپ كىرىپ، ئالاھىدە دەرىجىلىك ھۆسىن تۇزىگۈچى، شەھەر بويىچە ئەمگەك نەمۇنىچىسى لى يۇيچىيەننىڭ خىزمەت سۈپىسىغا قويدى. ئەتىگەن سائەت 8 يېكى كەچ سائەت 8، ئىككى خىل گەپنىڭ ئىككىلىسى توغرا، شۇڭا بىللە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ.

7

ئىشىك چېكىلگەن ئاۋاز يەنىلا داۋام قىلماقتا. ئىلگىرىكى داڭلىق تۇل خوتۇن، مومدىن پۈتكەن ساھىبجامال، فىزىكا

مۇئەللىمى جاڭ چىچيۇنىڭ ھازىرقى قېينىئانىسى كۇنلەرنىڭ بىر كۈنى زۇۋانى ئەسلىگە كەلسە، مۆجىزىدەك كارىۋاتتىن ئىرغىپ تۇرۇپ، ئىشكىنىڭ سائەت مايانىسىدەك توغرا چېكىلگەن ئاۋازىنى پالەچ بولۇپ كارىۋاتتا يېتىپ قالغان چاغدا بىز بىلەن بىللە ئاڭلىغانلىقىنى دەيدۇ. ئۇ ئىچى تىتىلداپ مىڭ ئۆلۈپ بىر تىرىلدى. قىزى بىلەن كۈيۈ ئوغۇلىغا، ھەتتا تاقىر باش ئىككى نەۋرىسىگىمۇ قاتتىق ئۆچ ئىدى. ئۇ تارىخىي تەجرىبىلىرىگە ئاساسلىنىپ مۇشۇنداق سەۋر - تاقەت بىلەن قىلچە قويىاللىق قىلماي، پۇقرالارنىڭ ئىشىكىنى چېكىش — پەقەت خەلق ئارمىيەسى بىلەن خەلق ئارمىيەسى قىياپىتىگە كىرىۋالغان ئىشپىيونلارنىڭ قولىدىن كېلىدۇ. باشقا ئارمىيە ئىشكىنى تېپىپ ئۆرۈۋېتىدۇ، دېيىشى مۇمكىن. مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ ئوبرازىدا چوڭ ئۆزگىرىش يۈز بېرىۋاتاتتى. ئۇ بۇرۇن قىزىل تاۋار كەش كىيىپ، چېكىسىگە توق قىزىل بىر تال ئانارگۈلنى قىستۇرۇپ ھويلىدا يالىڭاچ يۈرۈشكە خۇشتار ئىدى. مانا ئەمدى پالەچ بولۇپ قېلىپ كارىۋاتتا يېتىپ قالدى. پاختىدەك يۇمشاق، تاۋاردەك سىلىق تېنى بىر پاتمان پىتلارنىڭ ماكانىغا ئايلاندى. يېقىن كەلگۈسىدە ئۇ مۆجىزىدەك ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىدۇ. ئورنىدىن تۇرۇپلا قالماي، قىڭغىر ئاغزى تۈزلىنىپ، سۆزلىيەلمەس بولۇپ قالغان ھالەتكە چېكىت ئۇرۇلۇپ، سۆزلەش ئىقتىدارى تەلتۆكۈس ئەسلىگە كېلىدۇ. كېسەل بولۇپ قالغان مەزگىلدە دېيەلمەي قالغان گەپلىرىنى تولۇقلىۋالىدىغانىدەك كاپىلداپ سۆزلەشكە باشلايدۇ. ئادەم بولسا ئادەمگە، ئادەم بولمىسا ئىتقا، ئادەممۇ ياكى ئىتمۇ بولمىسا، تامغا سۆزلەيدۇ.

ھازىر ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلىدىغان ۋاقتىمىز يوق، ئۇ كارىۋىتىدا يېتىۋەرسۇن. بىز ئۇنىڭ ۋاڭ بۆلۈم باشلىقى بىلەن بىللە ئۆتكەن رومانتىك كەچمىشلىرىنى ئەسلىگەچ، كۆز ئالدىدىكى ئازابلىق تۇرمۇشنى ئۆتكۈزۈشنى ئۇمىد قىلمىز، ئۇ چاغدا لى يۈچەن تېخى

كىچىكلا قىز ئىدى.

لى يۇچەن ئەينى يىلى ئۆزىنى كۆپكۆك سۇدىن قۇتقۇزۇۋالغان شەپقىتىگە جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن، ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ھۆسىنىنى تۇزەشكە رازى ئىكەنلىكىنى بۇرۇنلا ئىپادىلىگەنىدى. بۇ گەپنى دېگەن چېغىدا «گۈزەل دۇنيا» دىكى خىزمىتىدىن ھۇزۇر تاپىدىغانلىقىنى دېدى.

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ جەسىتى ئۇنىڭ خىزمەت سۈپىسىغا يۈزى تورۇسقا قارىتىپ ئوڭدا ياتقۇزۇپ قويۇلدى. خىزمەت سۈپىسىنىڭ ئېگىزلىكى 100 سانتىمېتىر، كەڭلىكى 100 سانتىمېتىر، ئۈزۈنلۈقى ئىككى يېنىنى قوشقاندا 200 سانتىمېتىر ئىدى. ئۈستىدە جەسەت بولمىسا ئۈستىگە يېپىپ قويۇلغان بىر پارچە قاردەك ئاپئاق كىرلىكنى، كىرلىكنىڭ ئۈستىدە تۈرغان بىر تەشتەك گۈلنى كۆرىسىز. خىزمەت سۈپىسىنىڭ تۆت پۈتىغا تۆت كىچىك چاق ئورنىتىلغان. ھۆسن تۇزەش تۇگىگەندىن كېيىن، جەسەت ئۇرۇق - تۇغقان ۋە خىزمەتداشلىرىنىڭ جەسەتنىڭ يۈزىنى كۆرۈۋېلىشى ئۈچۈن زالغا، ئۇ يەردىن ئوچاقنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ ئاپىرىلىدۇ. جەسەت تۆمۈر ئىلمەك ئارقىلىق پۈرۈنىلىق پولات تاختايغا ياتقۇزۇلىدۇ. بۇ چاغدا ئۆلگۈچىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ئۆزلىرىنى چەتكە ئالىدۇ. جەسەت كۆيدۇرۇش ئىشچىسى ئېلېكتىر كۇنۇپكىنى باسىدۇ. جەسەت خۇددى زەمبىرەكتىن ئېتىلغان ئوقتەك ئوچاققا كىرىپ كېتىدۇ.

سىز خىزمەت قىلىدىغان ئۆي ئالامەت چوڭ، ئاق خىزمەت سۈپىسى ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا، خىزمەت سۈپىگىزنىڭ ئەتراپىغا قويۇلغان ئون نەچچە تەشتەك گۈل تۆت پەسىلنىڭ ھەممىسىدە ئېچىلىپ تۇرىدۇ. سىز بىر سېرىق ئېچىلىدىغان كاكتۇسقا ھەمىدىن بەك ئامراق. بۇ يەردىكى گۈللەر چىرايلىق ھەم ياخشى ئاينىغان.

كەچتە دەپنە ئىدارىسىنىڭ دەرۋازىسى تاقىلىدۇ. رەڭمۇرەڭ ئىئون چىراغلىرىدىن تەركىب تاپقان «گۈزەل دۇنيا» كوچىدا سەيلە قىلىپ يۈرگەن ئاشىق - مەشۇقلارنى جەلىپ قىلىدۇ. ھۇجرىڭىزنىڭ ئىشىكىمۇ تاقىلىدۇ. ئىچكى قىسمىدىكى ئىشىپيونلارنىڭ ماڕىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، قۇلۇپنىڭ ئاچقۇچىنى تىقىدىغان تۆشۈكنى ھىيلە ئىشلىتىپ سوپۇن بىلەن ئېتىۋېتىسىز، يۈرىكىڭىز ئاشنا ئوينىغان چاغدىكىدەك دۈكۈلدەپ سوقۇپ كېتىدۇ. ئۇ بورنى يۇتۇپ تۇرۇپ بىزگە:

سىز چىراغنى ئۆچۈرۈۋېتىپ تېز سوقۇپ كېتىۋاتقان يۈرىكىڭىزنىڭ ئەسلىگە كېلىشىنى كۈتۈپ ياغاچ ئورۇندۇقتا چوگقۇر تىنىپ ئولتۇرىسىز. ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ تېنىدىن كېلىۋاتقان پۇراق ئون نەچچە تەشتەكتىكى گۈللەرنىڭ ھىدىنى بېسىپ چۈشەتتى. بۇ يەردىكى مەنزىرە «تۇرلۇك گۈللەرنىڭ خۇشبۇي ھىدىنى بېسىپ چۈشۈشىنىڭ پولاتتەك ئىسپاتى» چىراغ ئۆچۈرۈلگەن، ئۆي ئىچى خۇددى پەرىلەر ماكانىغا ئوخشايدۇ. رەڭلىك گۈل بەرگلىرى قاراڭغۇلۇقتا پىچرلىشىدۇ. دېرىزىنىڭ ئەينىكى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەيدۇ. سېمونت لاي ئېتىش ماشىنىسىنىڭ كېچىدىكى تاراقشىغان ئاۋازى دېرىزىنىڭ رامكىسىدىكى تۆشۈكتىن كىرىپ تۇرىدۇ. 8- ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلار ياتاق بىناسى سېلىنىۋاتىدۇ. ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى گەرچە ئۆلگەن بولسىڭىزمۇ، لېكىن سىزنىڭ 8- ئوتتۇرا مەكتەپكە كۆڭۈل بۆلگەنلىكىڭىزنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايمەن، دېدىڭىز.

يۈرەكنىڭ رېتىمى ئەسلىگە كەلدى. لى يۈچەن چىراغنى يانىدۇردى. چىراغنىڭ تىك چۈشكەن نۇرىدا كۆزى ئالاچەكمەن بولۇپ بېشى قېيىپ كەتتى. ئۇ ئۆلگەن ئادەمنىڭ يۈزىگە پەردا بەرگەن چاغدا بۇنداق ئوڭايسىزلىنىپ باقمىغانىدى. خىزمەت

سۈپسىدا ياتقان ۋاقتا مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ جەستى بۇنىڭغا سەۋەب بولالمايتتى. ئۇنداقتا ئۇ سىزنىڭ ھەم ئانىڭىزنىڭ بۇرۇنقى ئاشنىسى بولغاچقا شۇنداق بولۇۋاتىسىز، ئەلۋەتتە.

سىزگە ھەرقانچە بىلگۈڭىز بولسىمۇ ھامان بىر كۈنى مېنىڭ بىر تەرەپ قىلىشىمغا بويسۇنۇپ كارىۋىتىمدا ياتىسىز دەپ تالاي قېتىم دېدىم. سىز جاھىللىق بىلەن، ئۆلۈسەم ئۇدۇل ئوچاققا كىرىپ كېتىمەن. ھۆسىن تۇرىتىشمىنىڭ كېرىكى يوق دېدىڭىز. ئەمما، ئۆلۈپ كېتىۋىدىڭىز، ئىشلار سىز دېگەندەك بولماي قالدى.

ئۇ تامدىكى تارتمىنى ئېچىپ، تارتمىدىن كاۋچوك پەلەيىنى ئېلىپ كىيدى. پەلەي نېپىز ھەم سۇزۇك ئىدى، قولىغا پەلەي كىيگەنلىكى بىلىنمەيتتى. ئۇ يەنە كۇن نۇرىدىن پارقىراق ھەم دېرىزىگە چاپلايدىغان قەپەستىن نېپىز ئوپېراتسىيە پىچقىنى ئالدى. تاتلىق كۈلۈمسىرەپ خىزمەت سۈپىسىنىڭ ئالدىدا تۇردى.

ۋاقتا مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ يۇزىدە ۋەھىمىلىك ئالامەت قېتىپ قالغاندەك قىلاتتى. مېنى سۆيگەن شەندوڭلۇقنىڭ قاتتىق كالپۇكى تىترەۋاتقاندەك قىلاتتى. كالپۇكىڭىزنى نېمىشقا تىترىتىسىز؟ قورقۇۋاتامسىز؟ كومپارتىيە ئەزالىرى ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان يەردە، مۇشۇ كىچىككىنە ئوپېراتسىيە پىچقىدىن قورقۇپ كېتىۋاتامسىز؟ بۇ ئەبلەخ ھەمىشە مېنى تىلمىنى چىقىرىپ بېرىشكە مەجبۇرلايتتى. ئۇ ئاچ كۆز چوشقا كۈچۈكىگە ئوخشايتتى. لى يۈچەن ۋاقتا مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ كالپۇكىنى موچىن بىلەن ئۆرۈدى، چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئاخشامقى سامساقنىڭ پۇرىقى كېلەتتى. ئاغزىڭىزدىن ئۆز ۋاقتىدىمۇ سامساقنىڭ پۇرىقى گۈپۈلدەپ تۇراتتى. لېكىن، ئۇ يېڭى سامساقنىڭ پۇرىقى ئىدى. ئۇ يەنە تۆۋەنكى كالپۇكىنى موچىندا قىسىپ پەسكە تارتتى: يەنە بىر موچىندا ئۈستۈنكى كالپۇكىنى قىسىپ ئۈستىگە تارتتى. ۋاقتا مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئاغزى

رومبا شەكلىگە كىرىپ قالدى. ئۇ ھايات بولغان بولسا ئاغزىنى ئەسلىي ھالىتىگە ئەكىلىش ئۈچۈن، كالپۇكلىرىدىكى ئىككى موچىنى يۇلۇپ ئىلىۋەتكەن بولاردى. بۇنداق خەۋپ مەۋجۇت ئىدى. ئۇ ئۇنىڭ ئاغزىنى رومبا شەكلىگە ئەكەلگەن چاغدا ھېلىقى ئىككى سىلەكنىڭ ھەر ۋاقىت كۆتۈرۈلۈش ئېھتىمالىنى غۇۋا ھېس قىلىپ تۇراتتى. ئاغزى ئالتۇنىدەك پارقىراپ تۇراتتى. ئۇ: بەدىنىدىكى ھەربىر تال تۈك ماڭا ئېنىق تۇرسا، كۆزىنى قاماشتۇرىدىغان بۇ نۇرلار نەدىن كەلگەنىدۇ؟ ئادەمنىڭ ئاغزى نېمىشقا پارقىرايدۇ؟ دەپ بەك ھەيران بولدى. يۈرىكى بىرپەس «دۈك - دۈك» سوقۇپ، قولىدىكى ئىككى موچىنىمۇ يۇرىكىنىڭ سوقۇشىغا ئەگىشىپ تىترەپ كەتتى. تاتىرىپ كەتكەن چىرايىگىزنى كۆردۈق. قەپەستىكى توغرىسىغا قويۇلغان قونداقتا تاز قارادەك زوڭزىيىپ ئولتۇرغان بايان قىلغۇچىغا ئوخشايسىز. سىز «گۈزەل دۇنيا» دا ھۆسن تۇزىگۈچى. ئىككى موچىن بىلەن ئاغزى كۆپ تەرەپلىك شەكىلگە كىرگۈزۈۋېتىلگەن ئۆلۈك. مۇشۇ ئىش تۈپەيلىدىن چىرايىگىز تاتىرىپ كېتىشى، پۈتۈنلەي تاتىرىپ كېتىشى مۇمكىن. بىۋاستە بايانىگىز ئارقىلىق چىرايىگىزدىن باشقا بىر «سەن» نىڭ چىرايىنى ۋاستىلىك كۆردۈق. سىز تەركىب تاپقان ئۇچەيلەن مۇستەقىل بىر گەۋدە. ئالاھىدە مەنىدىن ئېيتقاندا، ئۇچ تەرەپ بىرلىشىپ بىر بولۇش.

فىزىكا مۇئەللىمى ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ چىرايلىق يۈزىدە ئەكس ئەتكەن خىيالىي روھىي ھالەتنى كۆردى. خىيالىي روھىي ھالەت گۈزەل ئايالارنىڭ مۇھىم ئالاھىدىلىكى. ئۇنىڭ بەدىنىدىكى بىر قەۋەت پارقىراق سىرىق تۈكلەر تاڭ ئالدىدىكى ئەڭ قاراڭغۇ ھەم ئەڭ سوغۇق پەيتتە ئىللىق، ھەم نۇرلۇق بولۇپ كېتەتتى. ئىرىنمەستىن تەكرار دەپ قويۇشۇم زۆرۈر. چېكىلگەن ئىشكىنىڭ ئاۋازى بۇرۇنقىدەكلا چىقىۋاتىدۇ، بۇ ئاۋازنىڭ راستلىقىدىن ئادەم

گۇمانلىنىدۇ.

سىز قاچان ئالتۇن چىش سېلىۋالغانتىڭىز؟ ئۇ چىراغنى ئۆچۈرۈپ، قاراڭغۇدا ئولتۇرۇپ خىيالغا كەتتى. مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى بولغاندىن تارتىپ پەقەت تېلېۋىزوردىلا كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالغانىدىڭىز. ئاغزىڭىزنى ئېچىپ گەپ قىلغان چېغىڭىزدا ئاۋازىڭىزمۇ چاقناپ كېتەتتى. مەن تېخى ئۇ تېلېۋىزورنىڭ ياكى تېلېكامېرانىڭ نۇرى ئوخشايدۇ دەپتىمەن. ئالتۇن چىش سالدۇرغىنىڭىزدىن زادىلا خەۋىرىم يوق ئىكەن. مەن سىزنىڭ ئاشىنىڭىز، ناۋادا باشقا ئاشىنىڭىز بولۇپ قالغان بولسا، شەھەر باشلىقى بولغانلىقىڭىزنى كۆرۈپ، سىزگە جەزمەن سايىدەك چاپلىشىۋالغان بولاتتى. مەن ئۇنداق قىلمىدىم. ھەر كۈنى مېنى سېغىنىدىغانلىقىڭىزنى، ئاۋاق خوتۇنىڭىزدىن بەكرەك سېغىنىدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم، شۇنداقمۇ؟ ئېچىلىپ كەتكەن گۈللەر قاراڭغۇدا پېچىرلىشىدۇ. گۈل بەرگى ئادەمنىڭ تىلىغا ئوخشايدۇ. گۈلنىڭ ئاتىلىقى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ كۆپىيىش ئەزاسى. گۈلنى مەدھىيەلەش گۈلنىڭ ئاتىلىقى بىلەن ئانىلىقىنى مەدھىيەلەش دېمەكتۇر. بۇ ھەرگىزمۇ مېنىڭ بايقىشىم ئەمەس. بۇ بىزگە ئايدىڭ.

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى دۇدۇقلاپ تۇرۇپ:

— راستمۇ؟ — دېدى.

ئۇ زەردى بىلەن چىراغنى پەسكە تارتىپ موچىن بىلەن كونا ئاشىنىسىنىڭ پېشانىسىنى تۈتتى. ئۆلگۈر، نېمىگە كۈلسىز؟

ئانىڭىز بىلسە جەزمەن كۈنداشلىق قىلىدۇ.

ئاچ كۆز!

قېرى كالا يۈمران چۆپكە ئامراق!

پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ياۋا ئېشەكنىڭ يېنىدىن بۇلاپ ئەكەلگەن بۆرىنى ئاغزىڭغا ئاپاردۇق.

چىشكىنى يۇلۇۋېتىمەن!
ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ چىرايى تۇرۇلدى. ئاقۇچ چىراغ نۇرىدا ئۇياتچان چىرايى خۇددى چوكانتال بايرىمىنىڭ ئالدى - كەينىدە ياغقان يامغۇردىكى شاپتۇل چېچەكنىڭ بەرگىدەك ئوماقلىشىپ كەتتى.
ئۆلگۈر! يۇمران چۆپ يەيسىز، چىشىگىزنى يۇلۇۋېتىمەن!
ئۇ موچىن بىلەن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئاغزىنى يىرتىپ، يەنە بىر موچىن بىلەن ئۈچ تال ئالتۇن چىشنى بىر - بىرلەپ يۇلدى - دە، ئىسپىرت بار تەخسىگە تاشلىدى. ئالتۇن چىشنى ئىسپىرتقا چىلاپ قويىدىگىز. ئاندىن يۇيۇپ، بۇرنىگىزغا ئاپىرىپ پۇرىدىگىز. ئالتۇن چىشلاردىن ئاخشامقى سامساقنىڭ پۇرىقى كەلدى. تام ئىشكاپىدىن سەرەڭگە ئېلىپ، تەخسىدىكى ئىسپىرتقا ئوت ياقتىگىز. كۆكۈچ ئۇچقۇنلار كۆتۈرۈلدى. ئالتۇن چىشلارنى كۆكۈچ يېنىۋاتقان ئوتقا قويىدىگىز، كونىلارنىڭ «ساپ ئالتۇن ئوتتا كۆيمەيدۇ» دېگەن گېپىنى ئويلىدىگىز. ئالتۇن چىشلارنىڭ ئوتتا پارقىراپ تۇرغانلىقىنى كۆردىگىز. يەنە ئىسپىرتتا چايقىدىگىز. يەنە پۇرىدىگىز. بۇرنىگىزغا باناننىڭ تاتلىق پۇرىقى ئۇرۇلدى. بۇ ئالتۇننىڭ ھەقىقىي پۇرىقى ئىدى.
50 - يىللاردا بىزنىڭ بۇ كىچىك شەھىرىمىزدە مۇنداق بىر بالىلار قوشىقى تارقالغانىدى. ئۇ چاغلاردا سىلەر كىچىك، 60 - يىللارغىچە تارقىلىپ يۈردى. ئۇ چاغدا سىلەر سەل چوڭ بولغانىدىڭلار. شۇ بالىلار قوشىقىنى سىلەرمۇ ئېيتقان. تېكىستى ئېسىڭلاردىمۇ؟

ئانام چوڭ، ئاتام كىچىك،
سوقۇشتا ئاتام قېچىپ.
كەتكەنىكەن تەيۋەنگە،

پۈتىدا خۇرۇم كەش.
قولىدا سائەت، بانان،
كۆتۈرۈپ كەلدى ئاتام.
.....

بۇ جاراڭلىق ناخشا كوچىلارنى ئارىلاپ ئۆتكەن سوغۇق باھار شامىلىدەك چوڭ - كىچىك كوچىلارغا تارقالغانىدى. ناخشىنىڭ تېكىستى تەيۋەنگە مۇناسىۋەتلىك ھەم «خۇرۇم بەتىنكە كىيگەن، سائەت تاقىغان» دېگەنىدەك ئەكسىيەتچى ئىبارىلەر بولغاچقا، قوشاق پارتىيە - ھۆكۈمەت ئورگانلىرىنىڭ يۇكسەك دىققىتىنى قوزغىدى. شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى سىستېمىسى تۈركۈملەپ رازۋېدكىچىلارنى ئاجراتتى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى پوچتكەش، بەزىلىرى ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەرنى تېرىپ يۈرىدىغان چار بازارچى ۋە بەزىلىرى پىچاق - قىغراق چاقلىغۇچى قىياپىتىگە كىرىۋالدى..... ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھەر خىل كەسىپتىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى تېپىلاتتى. ھەربىر بۇلۇڭ - پۇچقاقلاردا سەگەك قۇلاقلار بار ئىدى. كېيىن بۇ ناخشىغا يېڭى تېكىست سېلىندى. ئەمما، ناخشىنىڭ تەسىرى خۇددى بانانىڭ تەمىدەك يادىڭىزدا قالغانىدى.

ئۇ تارتمىنى ئېچىپ، بىر پارچە داكا تېپىپ، ئۇچ تال ئالتۇن چىشنى شۇنىڭغا ئوراپ ئاۋۇال تارتمىغا سېلىپ، قۇلۇپتىن يەنە بىرنى سالدى؛ كېيىن تارتمىدىن ئېلىپ يانچۇقىغا سېلىپ، يانچۇقىنىڭ ياپقۇچىغا ئۇچ تال ئىلغۇچ ئىلدى؛ ئۇ ھەرقانداق نەرسىنى تېشىپ ئۆتۈپ كېتىدىغان بىر جۈپ ئۆتكۈر كۆزنىڭ ماراۋاتقانلىقىنى ھامان ھېس قىلاتتى. بۇ كۆزلەر ھېلى تامدىن، ھېلى ئىشىكتىن، ھېلى دېرىزىنىڭ ئەينىكىدىن ئۆتۈپ كەتكەنىدەك تۇيۇلاتتى. ساراسىمگە چۈشۈپ قېلىپ چىراغنى ئۆچۈرۈۋەتتىڭىز.

ئۆي ئىچى بىردىنلا قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى. گۈل بەرگلىرى يېڭىباشتىن قەددىنى رۇسلىدى ھەمدە پىچرلىشىشقا باشلىدى. قاراڭغۇدا شەپەرەڭگە ئوخشاپ كېتىدىغان قاپقارا ئىككى كېپىنەك ئۆي ئىچىدە ئۇچۇپ يۈرەتتى. ئۆلگەن ئەر ھۆسن تۇزەش كارىۋىتىدا سوغۇق كۈلۈپ ياتاتتى، ھەتتا غىچرلاۋاتقان چىشنىڭ ئاۋازى كىلەتتى. ئۆلۈپ كەتكەن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى چىشنى غىچرلاتمىغان بولسا، خەلق باغچىسىدىكى كىچىك يولۋاس چىشنى غىچرلاتقان بولۇشى مۇمكىن. دېرىزىنىڭ سىرتىدا ــ بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە ئاندىن بايقىدۇق. دېرىزىنىڭ سىرتىدا، ئانچە يىراق بولمىغان جايدا ئۇ تەسۋىرلىگەن ھېلىقى دەريا يېيىلىپ ئېقىۋاتاتتى. دەريادا بېلىق قاسىرىقىغا ئوخشاش كىيىۋرمىلەر لەيلەپ تۇراتتى. شەھەرنىڭ چىراغلىرىنىڭ يورۇقى كۆپكۆك دەريانا چۈشكەنىدى. چىراغ نۇرلىرىنىڭ ئەكسى دەريادا جىمىرلاپ ئويناياتتى. 8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلار ياتاق بىناسى سېلىنىۋاتاتتى. دېرىزە ئەينەكنىڭ بىلىنەر ـ بىلىنمەس دىرىلدىشى سېمونت لاي ئېتىش ماشىنىسىنىڭ گۈركىرەۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈردى.

شۇ كۈنى كەچتە، ئالاھىدە ھۆسن تۇزىگۈچى ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى «قېرى كالا يۇمران چۆپكە ئامراق» دەپ داۋراڭ سالغانلىقى ئۈچۈن چىشى قېرىشىپ، ئۇنىڭ ئۈچ تال ئالتۇن چىشىنى يۇلۇۋېلىپ، ئۆزىچە چۈشىنى يېۋالغانىدەك بولۇپ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ دېرىزە تۈۋىگە كەلدى. ئىلمىكىنى ئاستا چىقىرىپ دېرىزىنى ئېچىۋەتتى. دەريا ئۈستىدىكى يۇمشاق شامال ئۆي ئىچىگە كىردى. ئۇنىڭ قاسىنقىدىكى يالىڭاچ بىرنەرسىنى يۇيۇپ خۇددى زېمىنىڭ بۇرۇتىدەك تولغىنىپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىدىن چىقىۋاتقان چەكمە سازنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاپ كېتىدىغان ئاۋازنى ئاڭلىدى. خەلق باغچىسىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا تۆت تۈپ قەدىمىي

تۇخۇمەك دەرىخى، دەرەخنىڭ تۇۋىدە يېشىل تۆمۈر قەپەس بار ئىدى. ئېچىرقاپ كەتكەن يولۇاسىنىڭ ھۆركىرىشىدىن قۇلاق پەردىلىرىڭىز تىترەپ كەتتى. يولۋاس يۇلتۇزلارنىڭ يورۇقىدا قەدىمنى چوڭ ئېلىپ قەپەس ئىچىدە ئۇياقتىن بۇياققا ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئېتىلىپ كەلگەن سۈرلۈك ۋە يوغان سايىسىدىن يولۇاسىنىڭ خېلىلا قاقباش ئىكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كاللىسى بىردىنلا چىڭقىلىپ كەتتى. يولۇاسىنىڭ سايىسى موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى: بۇرنىدىن كىرىپ ئاغزىدىن، سول قۇلىقىدىن كىرىپ ئوڭ قۇلقىدىن، مەڭزىتىدىن كىرىپ كىندىكىدىن چىقاتتى. ئۇ قىپيالىڭاچ بولۇپ، ئاندىن ئاپئاق خىزمەت كىيىمى كىيىشكە ئادەتلەنگەنىدى. بۇنداق كىيىنىش ئادەمدە بىر خىل جاھىلانە شاللاق خىيالنى ئويغىتاتتى: مەن ئاپئاق پەرىشتىگە ئوخشايمەن، ھەتتا كالتە ئىشتانمۇ كىيمىدىم (پەرىشتىلەر كالتە ئىشتان كىيمەيدۇ).

شۇڭا، دەريا ئۈستىدىكى شامال ئىللىق بولسىمۇ، تېنى ناھايىتى ئاسان ھۆل بولۇپ كەتتى. ھېلىقى ئۇچ تال ئېغىر ئالتۇن چىش ئۇچ تال مۇزغا ئوخشاش ئارتۇقچە نەرسىدەك ياللۇغلانغان سوقۇر ئۇچىينىڭ ئاغرىقىنى تىزگىنلەپ تۇراتتى. ئوچۇق تۇرغان يېقىڭىزدىن ئىچىڭىزگە نەمخۇش شامال كىرىپ كەتتى. ئەمچىكىڭىزنىڭ قارا چىلانغا ئوخشاش ئىككى توپچىسىنىڭ قېتىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىڭىز.

ئەمەلىيەت سىزنى ماراۋاتقان ئادەمنىڭ يوقلۇقىنى، ھەممىسىنىڭ ئالدىراش ئىكەنلىكىنى، ئۆلۈپ كەتكەن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئالتۇن چىشىنى ئالاھىدە دەرىجىلىك ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ قومۇرۇپ ئېلىۋالغانلىقىغا ھېچكىمنىڭ كۆڭۈل بۆلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى.

ئۇ دېرىزىنى ياپتى. چىراغنى يانداۋرۇپ ئىشنى باشلىدى.

ئەينى يىلى، ئەڭ ئاخىرقى قېتىم، ئۇ ئۆزىنى دەريانا ئېتىپ سىزنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىپ، ئاربىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ھاۋا قاتتىق ئىسسىق بىر كۈنى چۈشتە، خۇددى قارام يىگىتتەك تۇزۇت قىلىپ ئولتۇرماي كېيىم - كېچەكتىزنى سالدۇرۇۋەتكىنىگە ئوخشاش، ئۇنىڭ كىيىملىرىنىمۇ يۇز - خاتىر قىلماي سالدۇردىڭىز.

ئۇچىنچى باب

1

تېببىي پەنلەر دوكتورى ئوۋياڭ شەنبىن يېقىندا بۇ گۈزەل كىچىك شەھەردە چىقىدىغان گېزىتنىڭ «ئائىلىدىكى ئىشلار» مەخسۇس ئىستونىدا، خۇشاللىق ياكى ئازاب ئىكەنلىكىگە ئېنىقلىما بەرگىلى بولمايدىغان بىر خەۋەرنى شەھەر ئاھالىسىگە جاكارلىدى. گېزىتنىڭ ئەھۋالىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتۈشۈمگە ئىجازەت بەرگەيسىلەر: ھەرقانداق بىر كىچىك شەھەردە ئاساسەن مۇشۇنداق بىر پارچە گېزىت بار. بۇ گېزىت تۆت بەتلىك، چوڭ - كىچىكلىكى ئاشكارا تارقىتىلىدىغان «پايدىلىنىش خەۋەرلىرى» گە ئوخشاپ كېتىدۇ. قەغەزنىڭ سۈپىتى ئالامەت ياخشى، يۇمشاق، سۇ سۈمۈرۈش ۋە مەينەتچىلىكنى ئېلىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە. ئۇ بۇ قەغەزنىڭ ھاجەتخانا بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنىڭ قويۇقلۇقىنى بەلگىلىگەن. شەھەرلىك ھۆكۈمەت بۇ گېزىتكە 550 مىڭ يۈەن تولۇقلىما بېرىدۇ. بۇ گېزىتنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنىڭ مۇۋاپىق ئىكەنلىكى ئۈستىدە مۇلاھىزە قىلىشمىزنىڭ ھاجىتى يوق. مەۋجۇت بولغانىكەن، ئەلۋەتتە مۇۋاپىق بولىدۇ. تۇرۇپلا: كىچىك شەھەرلەرنىڭ ھەممىسىدە مۇشۇنداق بىر پارچە گېزىت بار. بىزنىڭ مۇشۇ شەھەردە مۇشۇنداق بىر پارچە گېزىت بولمىسا، قانداق بولۇپ كېتەر؟ دەپ ئويلاپ قالىسىز.

ئۆتكەن يىلى، شەھەرلىك سىياسىي كېڭەشتىكى ھاراقكەش بىر قېرى مۇشۇ گېزىتنىى قالدۇرۇۋېتىش توغرىسىدا بىر تەكلىپ سۇنغان، بۇ شەھەردىكى 2000 دىن ئارتۇق ئادەمنىڭ غەزىپى ئۆرلەپ كۆككە يەتتى. شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئىشخانىسىدىن غەزەپلەنگەن ئادەملەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى. بەزىلەر سىياسىي كېڭەشتىكى ھاراقكەش بوۋاينىڭ جۇسەيفاڭ كوچىسىدىكى 19 - نومۇرلۇق ھۇجرىسىنى پارتلىتىپ تۇپتۇز قىلۋېتىش توغرۇلۇق داۋراڭ سالدى.

گېزىتنىڭ باش مۇھەررىرى بىلەن مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى ئىككىسى بىللە ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنى زىيارەت قىلدى.

باش مۇھەررىر كۆركەم سۇنئىي كالا خۇرۇم سومكىسىدىن سارغىيىپ كەتكەن بىر پارچە كونا گېزىتنىى ئالدى. گېزىتكە بىر پارچە خەۋەر بېسىلغانىدى:

يولدىن ئازغان ياش قىز دەريانا چۈشۈپ كەتتى. مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى ئۇنى باتۇرلاچە قۇتقۇزۇۋالدى..... تۇنۇگۈن گۈگۈم مەزگىلىدە شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ۋاڭ گوجوڭ خوتۇنى، ئوغلى ۋە قىزى بىلەن بىللە دەريا بويىدىكى تېرەكلىكتە سەيلە قىلىپ يۈرەتتى. توساتتىن يولدىن ئازغان ياش بىر قىزنىڭ دەريانا چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ قالدى. ئېقىن تېز ئىدى. ياش قىزنىى دولقۇن ئېقىتىپ كەتتى. ھاياتى خەۋپ ئىچىدە قالغانىدى. مۇشۇنداق جىددىي پەيتتە، ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى خەۋپ - خەتەرگە قارىماي بىرلا سەكرەپ، دەريانا چۈشۈپ بەختسىزلىككە ئۇچرىغان ياش قىزنى قۇتۇلدۇردى.....

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى سارغىيىپ كەتكەن كونا گېزىتنى ئاشنىسىنىڭ بىر قەۋەت سېرىق تۇڭ باسقان يۇمىلاق ھەم سىلىق، ئىنچىكە بىلەكلىرىنى سىلىغاندەك سىلاپ كەتتى.....

ئۇۋياڭ شەنبىن دوكتور ئۆزىنىڭ نوپۇزلۇق قەلىمى ئارقىلىق

شـــەھەر خەلقـــگە..... كېـــسەللىك ســـەۋەبىدىن ئـــۆلگەن ئادەملەرنىڭ، نەزەرىيە جەھەتتىن ئېيتقانىدا، ئۆلگەنىدىن كېيىن تىرىلىـــپ قـــېلىش مـــۇمكىنچىلىكىنى قەتئىيلـــىك بـــىلەن جاكارلاپ..... «ھايات پەقەت بىرلا قېتىم كېلىدۇ» دېگەن تەنتەنىلىك ساختا گەپنى بىراقلا تارمار قىلىپ تاشلىدى.

دوكتور ئەتراپلىق نەقىل ئېلىپ، سان - ساناقسىز پاكىت كۆرسەتكەن، ئالىي ماتېماتىكىدىكى سىزىقلىق كۆپ تەرەپلىك ئۆزگىرىش فۇنكسىيە ۋە بىر جىنسلىق ماركوفچە تەڭلىمە ئارقىلىق مۇرەككەپ يەكۈن چىقارغانىدى.

ــ ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ يەكۈن چىقىرىشى ئارتۇقچە ئىش ئىدى، چۈنكى ئۇنىڭ ماتېماتىكىلىق فورمۇلاسىنى كۆرىدىغان ئادەمنىڭ تاينى يوق ئىدى،ــ ئۇنىڭ ماقالىسىگە بىز قەتئىي ئىشىنىمىز.

پەقەت زۆرۈرىيەتلا بولسا، دۇنيادىكى ھەرقانداق مۆجىزىنى يارىتالايمىز، ئادەم بولمىسا ئادەمنى، قورال بولمىسا قورالنى، ئاتوم بومبىسى بولمىسا ئاتوم بومبىسىنى ياراتقىلى بولىدۇ.....

2

ئاتوم بومبىسى پارتلىغان چاغدا، پولات - تۆمۈر گازغا، قۇملۇقتىكى قۇملار ئەينەككە ئايلانىدى. كۆز ئالدىڭدا تۇيۇقسىزلا موگۇسمان بۇلۇت كۆتۈرۈلدى. جىسمىڭ لەيلەپ نەگە كەتكەنلىكى ئېنىق ئەمەس. پەقەت ئوڭ قولۇڭدا چىڭ تۇتۇۋالغان بىرنەرسە بار، سەن لەيلەپ كىشىنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان جايغا كېتىپ قالمىدىڭ ــ ئۇ تېرىلىپ ئۆلۈم توغرىسىدىكى ھېس - تۇيغۇلارنى كۆپ قېتىم سۆزلىدى. ئۆلۈم يەڭگىل بۇلۇتقا ئوخشاش ئاسماندا لەيلەپ يۈرىدۇ ــ سەن مۇستەھكەم شۇ نەرسىنى تۇتۇۋېلىشقا

تىرىشسەن. مۇستەھكەم شۇ نەرسىنىڭ دائىرىسىنى كېڭەيتىشكە جېنىڭنىڭ بارىچە كۈچەيسەن؛ سېنى ھاۋادا يەڭگىل لەيلەپ يۈرگەن ئىس - تۈتەككە ئايلىنىپ كېتىشتىن ساقلاپ قالغان، ۋەزىنىڭ تايىنى يوق ئاشۇ كىچىككىنە قاتتىق جىسىم ئالتۇنمۇ ياكى بىرلىيانتمۇ ئەمەس، بەلكى قولۇڭدىكى سىقىملاپ تۇتۇپ تۇرغان بىر تال بور.

ئۇ كۆزىنى ئاچتى، شۇ ئان مۇزدەك ئىككى بارماق ئۇستۈنكى قاپقىنى باستى. بېسىپلا قالماي ئۇۋۇلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە سەن ئاۋازغا مۇناسىۋەتلىك فورمۇلاغا ئاساسلىنىپ، توختىماي كاپىلداپ گەپ قىلىۋاتقان ئېغىز بىلەن كۆزۈڭنىڭ ئارىلىقىنىڭ 102 سانتىمېتىر كېلىدىغانلىقى ھەققىدە يەكۈن چىقاردىڭ. ئۇ ساڭا ۋاتىلداپ تۇرۇپ: فاڭ مۇئەللىم، كۆزىڭىزنى يۇمۇپ خاتىرجەم يېتىڭ..... گەرچە سالاھىيىتىڭىز توشمىسىمۇ، دەپنە ئىدارىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىشىپ ئىشلارنى يۈرۈشتۈرۈپ قويدۇق. «گۈزەل دۇنيا» نىڭ ئالاھىدە ھۆسن تۈزگۈچىسى لى يۈچەن ھۆسنىڭىزنى تۈزەيدۇ..... ئەتە چۈشتىن كېيىن تەزىيە مۇراسىمىڭىزغا ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى قاتنىشىدۇ.....

مەكتەپ مۇدىرىنىڭ مۇزدەك بارماقلىرى بىلەن سىزگە زىيانكەشلىك قىلۋاتقانلىقىنى ھېس قىلمىسىز: بارماقلىرىنى پىرقىرىتىپ كۆز قارىچۇقۇڭنى بېسىپ تۇرۇپ: كۆزۈڭنى يۇم! دەپ بۇيرۇق قىلدۇ.

ئەمدى چۈشەندىڭ، تىرىكلەر دۇنياسى سېنى قوبۇل قىلىشنى رەت قىلدى. مەكتەپ مۇدىرى سۈرلۈك بارماقلىرى بىلەن كۆزۈڭنى يۇمۇش توغرىسىدا بۇيرۇق بەردى. ئۆلگەن ئادەم كۆزىنى ئاچسا بولمايدۇ!

ئاغزىڭنى ئېچىپ مەكتەپ مۇدىرىغا: مەن تىرىك! دوكتور ئۇۋياڭ شەنبىنىڭ نەزەريەسى بويىچە، ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم

تېرىلدۇ! دېمەكچى بولدۇق.

3

فاڭ فۇگۇينىڭ شانلىق ئۆلۈمى ــ ئۇ چارچاپ كېتىپ دەرس مۇنبىرىدە ئۆلگەن. 8- ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە پۈتۈن شەھەردىكى خەلق ئوقۇتقۇچىلىرى ئۇچۇن ھېسداشلىق ۋە شان - شەرەپ ئېلىپ كەلدى. شەھەردە چىقىدىغان گېزىت كۆرۈنەرلىك ئورۇن بېرىپ ۋە ئالاھىدە بەتتە ئۇنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى پۈتۈن شەھەر خەلقىگە دوكلات قىلدى. مىڭلىغان - ئونمىڭلىغان ئائىلىلەردىن سادا ياڭرىدى. ھەربىرىدە شەكىللەندى. سادا: ئوقۇتقۇچىلارنىڭ تۇرمۇشىغا كۆڭۈل بۆلەيلى، ئوتتۇرا ياشلىق ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ماڭاشىنى ئۆستۈرەيلى! ھەربىرىدە: بېيىغان كارخانىلار ۋە دۆلەتمەن شەخسلەر پۇل ئىئانە قىلىپ «ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ساغلاملىقى فوندى» سىنى قۇردى.

سادالار كۈنسېرى يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلدى: ھەربىرىدە ئەۋج ئالدى. قىزىل گالىستۇكلۇقلار كوچىغا چىقتى.

فاڭ فۇگۇينىڭ ئۆلۈمى فاڭ فۇگۇينى تىرىك چېغىدىنمۇ قەدىرلىك قىلىۋەتتى. ئۇ چارچىغىنىنى بىلمەي بويىنىنى تۈز تۇتۇپ مۇلاھىزە قىلىۋاتاتتى.

ئەگەر ئۆلمەي تۇرۇپ قاقتى - سوقتى قىلىنسا ياكى ئۆلۈپ تىرىلگەن فاڭ فۇگۇينى «گۈزەل دۇنيا» غا ئاپىرىپ ئۆلگەن ئادەم ئورنىدا بىر تەرەپ قىلىش ئىنسانپەرۋەرلىككە يات ئاملىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ قالىدۇ دېيىلسە، ئۇنداقتا، ئازراق ئىنسانپەرۋەرلىكنى قۇربان قىلىش ھېسابىغا تېخىمۇ چوڭ ئىنسانپەرۋەرلىككە ئېرىشكىلى بولىدۇ. بۇنداق مىساللار تارىختا سامانداك: ساۋساۋ لەشكەرلەرنىڭ ئىرادىسىگە ئىلھام بېرىش ئۈچۇن ئىجتىھات بىلەن

خىزمەت قىلىۋاتقان ئۆز خىزمىتىگە سادىق ئوزۇق - تۇلۇك ئەمەلدارى ۋاڭ فۇنىڭ كاللىسىنى ئالىدۇ. خان بولۇپ ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش ئۈچۈن لى شىمىن بىر قورساق ئىنسىنى چېپىۋېتىدۇ. ھەرقانداق ئىنقىلاب ئازراق ئىنسانپەرۋەرلىكنى قوربان قىلىش بەدىلىگە چوڭ ئىنسانپەرۋەرلىككە ئېرىشكەن. «بىر جۇپ ئەر - خوتۇنىنىڭ بىرلا باللىق بولۇشى» مۇ شۇنىڭ جۈملىسىدۇر.

پۈتۈن شەھەردىكى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ تۈرمۇش شارائىتىنى ياخشىلاش، ئۇلارنىڭ ئۆمرىنى ئۇزارتىش ئۈچۈن، فاڭ فۇگۈي ناۋادا تىرىلىسە ئەكسىيەتچىللىك، فاڭ فۇگۈينى تىرىك پېتى دەپنە ئىدارىسىگە ئەكىرىۋېتىش ئىنسانپەرۋەرلىك دېگەن مەزمۇندىكى مۇلاھىزە ئايلاشتى. سەن بوينۇڭنى ئىچىگە تىقىپ كۆشەۋاتقان ھالەتتە بايانىڭنى قايتىدىن باشلىدىڭ: كانىيىڭدىن شىلىم ئېقىۋاتقاندەك بىر خىل خور - خور ئاۋاز چىقىپ تۇراتتى.

چىشىڭنى چىشلەپ ئاۋاز چىقارماسلىققا تىرىشىۋاتسەن. پۈتۈن شەھەردىكى ئوقۇتقۇچىلار ئۆلۈپ كېتىشىڭنى ئۈمىد قىلىدۇ. تىرىلىپ قېلىشىڭدىن قورقىدۇ. ئىشانە يىغىش پائالىيىتىگە ماسلىشىش ئۈچۈن، گېزىتكە پەلسەپە پەنلىرى دوكتورىنىڭ ماقالىسى بېرىلدى. پەلسەپە پەنلىرى دوكتورى تېببىي پەنلەر دوكتورىنىڭ «ھايات بىرلا قېتىم ئەمەس» دېگەن نۇقتىنەزەرنى پەلسەپە ئۇسۇلى نۇقتىسىدىن تەنقىد قىلدى. تىرىكلەرگە ئاۋارىچىلىك يېتىپ ئاشىدۇ، ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم تاماشا كۆرگىلى كەلمىسۇن. نوپۇسنىڭ پارتلىشى، مەۋجۇتلۇق ماكانىنىڭ كۈنسېرى تارىيىشى، ناۋادا ئۆلگەن ئادەم قايتا تىرىلسە، جاھان نېمە بولۇپ كېتەر - ھە؟

پۈتۈن شەھەر خەلقى بىردەك غەزەپلىك قىيقاس كۆتۈردى. فاڭ فۇگۈي قايتا تىرىلسە بولمايدۇ! ئۆلدىمۇ بولدى، ھاياتلىق بىلەن ماماتلىق چېگراسىنى ئارىلاشتۇرۇپ يۈرمىسۇن.

خوتۇنۇڭ تۇ شاۋيىڭ، فاڭ لوڭ بىلەن فاڭ فۇ داد - پەرياد كۆتۈرۈپ يىغلاۋاتقان بولسىمۇ، سەن كۆزۈڭنى ئېچىشقا پېتىنالمىدىڭ. كىرپىكلىرىڭنىڭ ئارىسىدىكى يوچۇقتىن خوتۇن - بالىلىرىڭنىڭ ياشلانغان چىرايىغا ئوغرىلىقچە قارايتتىڭ. گۈل ۋە شاۇ - شەرەپلەر يامغۇر تامچىسىدەك ئۈستۈڭگە ياغاتتى. بۇ نەرسىلەر خۇددى ئەسكى - تۈسكى كاھىشتەك، لاي ۋە لاتقىدەك مەيدەڭنى باساتتى. ئۆلگەنلەر تىرىلمەيدۇ. بۇ ئۆزگەرمەس تەبئىرىما.

سېنى ئۆلىدىگە چىقىرىۋېتىپ، 8- ئوتتۇرا مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىنىڭ قارا ماشىنىسىغا بېسىپ «گۈزەل دۇنيا» غا ئېلىپ ماڭدى. توشقان تۈكلىرى شامالدا ئەتىيازدىكى سۆگەت دەرىخىنىڭ توزغاقلىرىدەك توزۇپ كوزۇپىنىڭ ئىچىنى بىر ئالغاندى.

باھارنىڭ سۇس ھىدى سەن بىلەن ئوينىشاتتى. تىرىك توشقانلارنى توشۇيدىغان قارا ماشىنا دەريا ياقىسىدىكى تاشيولنى بويلاپ ئاستا كېتىۋاتاتتى. دەريا دولقۇنلىرى بېلىق قاسرىقىدەك ئۇششاق ئىدى. بېلىق، دەريا تاشپاقىسى، راك ۋە قىسقۇچپاقىلار سۇدا ئۈزۈپ يۈرۈشەتتى. بىر ئادەمنىڭ كۆزىنى ئاچماسلىققا مەجبۇرلىنىشى گاچا بولۇۋېلىشقا مەجبۇرلانغانلىرىن ئون ھەسسە تەس ئىدى. چۈنكى، قاپاق ئېغىزدىن چاققان ھەم ئەپلىك ئىدى. كۆزنى ئېچىش ئېغىزنى ئېچىپ گەپ قىلماقتىن ئاسان ئىدى. شۇڭا، گاچا بولۇۋالماق ئاسان، ئەما بولۇۋالماق تەس ئىدى.

دەريا بويىدىكى مۇھەببەت قاينىغان «تىەنئەي» يولىدا تىرىك توشقان توشۇيدىغان قارا ماشىنا دەرس مۇنبىرىدە ئۆلگەن ڭاڭ فۇگۈينىڭ شان - شۆھرىتىگە تايىنىپ، «تىەنئەي» يولىدا قارا ماشىنا ۋە ئات - ئېشەك ھارۋىلىرىنىڭ مېڭىشى چەكلەنگەن بەلگىلىمىنى بۇزۇپ تاشلاپ، جەستىڭنى بېسىپ، سىگنال بېرىپ، ھەيۋە بىلەن ئاستا كېتىۋاتاتتى. جۇپ - جۇپ ئاشىق - مەشۇقلار

ئۆزلىرىنى چەتكە ئېلىپ، تېرەك دەرىخىنى قۇچاقلاپ يېنىچە قارايتتى. سەن كۆزۈڭنى ئوغرىلىقچە ئېچىپ، ئوماقلىشىپ كەتكەن كۆپكۆك ئاسمانغا نەزەر تاشلىدىڭ. موگۇسمان غايەت زور ئاق بۇلۇتلار ئاسماندا توپ - توپ بولۇپ ئۇزۇپ يۈرۈشەتتى. رېئاكتىپ ئايروپىلان كۈمۈش تالادەك ئاقۇچ سىزىقنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ مېڭىپ هاۋادا ئالاهىدە ماهارەت كۆرسىتىۋاتاتتى. تالاغا ئوخشاش بۇلۇتلار ئاستا - ئاستا كۆپۈپ، دۇنيانى تاڭ قالدۇرغان فىزىكىلىق فورمىلا: E=m2c. E=mc2 گە ئايلىنىپ، ئىنسانىيەت ئالمىنى زور كۈچ بىلەن ئۆزگەرتمەكتە ئىدى. لېكىن، بۇ فورمۇلا كائىناتنىڭ سىرىنى تولۇق يېشىپ بولالمىدى. شۇنداق، تولۇق يېشىپ بولالمىدى، تولۇق يېشىپ بولالىدى دېيىش بۈياقتا تۇرسۇن، تىلغا ئېلىشقىمۇ ئەرزىمەيدۇ. مەيلى قانچىلىك كامالەتكە يەتكەن بولسۇن، تۆھپىسى جاهاننى تاڭ قالدۇرۇپ تارىختا شۆھرەتلىك نامى قالغان ئۇلۇغ ئادەملەرمۇ ئوخشاشلا تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ! مەن ئوقۇغۇچىلىرىمنىڭ ئارىسىدىن ئېينىشتېينىنى بېسىپ چۈشىدىغان بىرنەچچە زاتنىڭ چىقىشىنى ئۈمىد قىلىمەن!

ئۇ ئېينىشتېينىنى بېسىپ چۈشىدىغانلارنىڭ دۇنياغا كېلىشىنى مۇراجىئەت قىلماقچى بولۇپ ئاغزىنى ئەمدىلا ئېچىپ بىر بوغۇمنى تولۇق دېمەستىن تۇرۇپ، يوغان بىر قول ئاۋاز چىقارماقچى بولغان ئوقۇكۇرنى باستى.

ــ فاك مۇئەللىم، سىز ئۆلگەن! ــ كاللىسىدىن 1 مېتىر 20 سانتىمېتىر يىراقلىقتىكى يۇقىرى بىر جايدىن بىرسىنىڭ بوغۇق هەم سۇرلۇك ئاۋاز كەلدى، ــ ئۆلگەن ئادەمنىڭ گەپ قىلىش هوقۇقى بولمايدۇ!

سېنىڭ قارىشىڭغا قوشۇلمەن. ئۆلگەن ئادەمنىڭ گەپ قىلىش هوقۇقى بولمايدۇ. ناۋادا ئۆلگەنلەرنىڭ هەممىسى توختىماي كاپشىپ كەتسە، تىپتىنچ دۇنيا شاۋقۇن - سۇرەنگە تولۇپ توخۇ

فېرمىسغا ئوخشاپ قالىدۇ؛ ئۆلگەنلەر دەرھال ئاغزىنى يۇمسا، تىرىكلەرنىڭ ئىچى قېتىپ، پۈت - قولى مۇزلاپ، تىلىنىڭ گېزى مىس يارماقتەك يېشىل بولۇپ كېتىدۇ. لېكىن، مۇدىر، مەن ئوقۇغۇچىلىرىمنى سېغىندىم، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئېينىشتېيىن، كىيورى خانىم، ياڭ جىگيۇي، لى جىگداۋ، ماركس ۋە لېنىندىن ئىبارەت چۈشىدىغانلارنىڭ چىقىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

مەكتەپ مۇدىرى دېگىز قىسقۇچپاقىسىنىڭ پۈتىغا ھەم يوغان پولات ئامبۇرغا ئوخشاپ كېتىدىغان تۇم ۋە كۈچلۈك بىگىز بارمىقى ۋە باشمالتىقى بىلەن فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ مىدىرلاپ تۇرغان قوۋۇزىنى تاتىلىدى. شۇ يەردە تۇخۇم شەكىللىك ئىككى زىنىخ بار ئىدى. ئۆز ۋاقتىدا گۈزەللىكنىڭ سىمۋولى بولغان بۇ ئىككى زىنىخ ئەمدى ئامبۇر ئاغزىدىكى ئەپچىل تۆشۈككە ئايلانغانىدى.

ئاڭ فۇگۇي ھايۋاننىنى باستى ۋە بوغۇزىدىن ئېتىلىپ چىقىش ئالدىدا تۇرغان گېپىنى يۇتۇۋەتتى. رولنى يوقاتقان گەپ غەزەپ بىلەن قاتمۇقات توسۇق ۋە ئەگرى - توقايلىقلاردىن بۆسۈپ ئۆتۈپ تۆۋەنلەپ، ئەڭ ئاخىرى ئوسۇرۇققا ئايلىنىپ كەتتى.

ئۇ بىرگە مەكتەپ مۇدىرىنىڭ پىسخىك پائالىيىتىنى كۆرسەتتى. مەن ئىلگىرى كوچىدا باشقىلارنىڭ ئاغزىدىن شەندوڭنىڭ قوشىقىنى ئاڭلىغان. قوشاقنى سېمىز بىر بوۋاي ئېيتاتتى. قولىدا «ۋۇ ئېرلاڭ» دېگەن كىتاب بار ئىدى. ماشىنىنىڭ تەگلىكى قوشاق ئېيتۇاتقان ئادەم چېلىۋاتقان كۈەيبەر ئاۋازىدەك تاراڭلايتتى. تاراڭ - تۇرۇڭ، تاراڭ - تۇرۇڭ، ئەمىسە باشلىدىم، بۇگۈن باشقىسىنى ئەمەس، شەندوگلۇق ئەزىمەت ۋۇ ئېرلاڭ توغرىسىدىكى قوشاقنى ئېيتىمەن. ۋۇسۇڭ سۈن ئېرنياڭغا يولۇقۇپ قېلىپ، قەستەن مەست بولۇۋېلىپ كېسىشمە يولنىڭ ئوستىدە يېتىۋالدى..... ۋۇسۇڭ ئېگىز، ئېرنياڭ پاكار، ئۇ ۋۇسۇڭنى كۆتۈرەلمەي سۆرەپ ماڭدى. ۋۇسۇڭنىڭ ئىشتىنىنىڭ ئالدى

ئېچىلىپ كەتتى. ئېرنياڭنىڭ ئىشتىنى ئەسلىدىنلا يىرتىق ئىدى..... سۆرەپ ئالدىغا قاراپ مېڭىۋەردى. قۇيرۇقنىڭ ئىككى - ئۇچ قېتىم كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنلىكىنى بىردىنلا ھېس قىلدى. ئېرنياڭ كېتىۋېتىپ: كونىلار «ھەسەل ھەرىسى ئۆلگەن بىلەن كۆنىكى ساق قالىدۇ» دەيتتى. ئۆلگەن ئادەم تىرىلىدۇ دەپ ئاڭلاپ باقمىغان دەپ ئويلىدى! ۋۇسۇڭ بۇنى بۇرۇنلا بىلگەن بولسا، ئېرنياڭغا دەپ بەرگەن بولاتتى.....

مەكتەپ مۇدىرى قىزىقارلىق يېرىنى ئويلاپ ئۆزىنى تۇتالماي پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى، جەسەتنى ئەكېتىۋاتقانلار بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا قارىدى. مەكتەپ مۇدىرى ئاچچىق كۈلۈپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويدى.

مەكتەپ مۇدىرىنىڭ پىسخىك پائالىيىتى: پاقىنىڭ تېرىسى شىلىنىپ كەتسىمۇ يۇرىكى ئۆلمەيدىكەن، دېگەن گەپ بار. فاڭ فۇگۇي ئۆلدى، ئەمما ئاغزى يەنىلا ھايات! تاڭ، تاڭ، تاڭ، تاڭ! تىرىكلەر گەپنى جىق قىلسا بېشىغا بالا تاپىدۇ، ئۆلگەن ئادەمگە نېمە كەپتۇ! نەسىھەتىمگە قۇلاق سالمىدىڭ، ئاغزىغا پاختا تىقىپ قويىمەن.

يولغا غاز تۇخۇمى چوڭلۇقىدا رەڭلىك تاش ياتقۇزۇلغان بولغاچقا، ماشىنا سىلكىنىپ كېتىۋاتاتتى. يۈرەك، گۈل - چېچەك، مۇشۇكئېيىق — تۇخۇم چوڭلۇقىدىكى تاشلاردىن چىقىرىلغان بۇ گۈزەل شەكىللەر سەۋەبىدىن ماشىنا سىلكىنىپ ماڭاتتى. سەن مېخانىكا ئىلمى بىلەن ھەرىكەت ئىلمىنىڭ پايدىسىنى بىلسەن.

ماشىنىنىڭ سىلكىنىشىگە ئەگىشىپ ئۆلگەن ئادەم يەل قويۇپ بېرىۋاتاتتى. يەلنىڭ ئازراقمۇ پۇرىقى يوق ئىدى. ئەمما، جەسەتنى ئېلىپ كېتىۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى قاپاقلىرىنى تۇرۇپ سېسىق پۇراقنىڭ دىماقلىرىغا ئۇرۇلۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

مەكتەپ مۇدىرىنىڭ پىسخىك پائالىيىتى: فاڭ فۇگۇي، سىز

ئادەتتە ئۇنداق بىشىگىزنى چۆكۈرۈپ ئىشلەيتتىگىز، ئىنقىلاب ھارۋىسىنى مەڭگۈ بوشاشماي تارتىپ ماڭىدىغان ئادەم، دېگەن نامىگىز بار. كىچىك ماشىنا ئۆرۈلۈپ كەتمەي ئىلگىرىلەپ مېڭىۋەرسە، توپاندىن ماي چىقارغىلى بولىدۇ. ئەسلىدە سىزنى پارتىيە ئەزالىقىغا تەربىيەلەش خىيالىم بار ئىدى. لېكىن، لىيۇ شۇجىنىڭ پىكرى چىقىپ قالدى. لىيۇ شۇجى مېڭىسىنىڭ كەينىدە تەتۈر ئۇستىخان بار. ئۇ ئۇستىخانغا قاراپ بېشارەت بېرىدىغان ئىلمىنى تەتقىق قىلغانىكەن. تەجرىبىگە ئاساسەن مېڭىسىنىڭ كەينىدە تەتۈر ئۇستىخان بار بۇنداق ئادەملەرنىڭ نېيتىنىڭ ۋەھشىي بولىدىغانلىقىنى بىلىدىكەن. 10 يىل يوشۇرۇنۇپ يېتىپ بىر ئەتىگەندىلا ئەكسىيەتچى بولۇپ كېتىدىكەن. ئۇلۇغ - كىچىك تىندىم. لىيۇ شۇجىغا قول قويدۇم. ئۇ پارتىيە ئىشلىرى ۋە ئادەم باشقۇرۇش مۇتەخەسسىسى بولۇشقا مۇناسىپ ئادەم ئىكەن. سىز ئۆلدىگىز، ماركس - لېنىننى بېسىپ چۈشىدىغان ئوقۇغۇچىلارنى تەربىيەلەشنى ئۇنتۇپ قالمىدىگىز! ئۇلۇغ - كىچىك تىنىش. ناۋادا ئۆلمىگەن بولسىگىز، مۇشۇ ئىككى ئېغىز گېپىگىز ئۈچۈن سىزنى سەككىز قەۋەت دوزاخقا كىرگۈزۈۋېتىش مۇمكىن ئىدى. مەڭگۈ قەد كۆتۈرەلمەيتتىگىز. ئۆلگەن ئادەم تىرىكلەرگە ئاۋارىچىلىك تېپىپ بەرمەسلىكى كېرەك. تىرىكلەر ئادەتتە سىلەر بىلەن سالام - سەھەت قىلىشنى خالىمايدۇ.

مەكتەپ مۇدىرى خۇددى يېقىن دوستى بىلەن سىردىشۋاتقاندەك!«فاك مۇئەللىم، دىققەت قىلىڭ جۇمۇ، ھايات ۋاقتىگىزدىكى پاكلىقىگىزنى دېمىسەم، يۇقىرىغا مەلۇم قىلىپ، ئالاھىدە ھۆسن تۇرنىگۇچىگە ھۆسن تۇزىتىش سالاھىيىتىگىزنى ئېلىپ تاشلىغان بولاتتىم» دەپ غودۇكشىدى ئۆزىنى تۇتالماي.

ئۇ ماشىنىنىڭ قەلەي تاختاي ئۇستىگە تۇز قويۇلغان ھېلىقى باشقا قاربىدى— مېڭىنىڭ كەينىدىكى تەتۈر ئۇستىخان ئېغىزغا

توشقان تۇكى كىرىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن تەۋرەپ تۇراتتى، بۇرۇتقا بەك ئوخشايتتى. ئۇ چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ: «بۇرادەر» ئۆلۈكلەرنى باشقۇرىدىغان ئەلەمدارمۇ باش كۆتۈرمەي ئىشلەيدىغان كەم سۆز ئادەم. مېڭەڭنىڭ كەينىدىكى تەتۈر ئۇستىخاننى يوشۇرۇشقا دىققەت قىل، چوڭراق شەپكە تىكتۇرۇپ كىيۋال. ئۆلۈكلەرنى باشقۇرىدىغان كادىرلارنىڭ ھېچقايسىسى لىيۇ شۇجىدەك قاقباش ئەمەس. لىيۇ شۇجى ئۇستىخانغا قاراپ بېشارەت بېرەلەيدۇ. بۇ ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس. دەرەخلىك چوڭ بولسا ھەرقانداق قۇش تېپىلىشى مۇمكىن. بۇ بىر پارچە سۆيۈملۈك (سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئاغزىدىن مازاق قىلغانىدەك سۇس پۇراق چىقتى. بۇ پۇراق كۆيگەن ياغاچنىڭ پۇرىقىغا ئوخشايتتى) ئۇستىخىنىڭزنى ئۇلارمۇ ياخشى كۆرمەيدۇ. بۇرادەر، ئىستىقبالىڭ چەكسىز، ئەمدى بولدى قىل!

مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن دېگەن گەپلىرىدىن فاڭ فۇگۇي تەسىرلەندى. گويا بىرسى دەسسەپ سالغاندەك بۇرنى ئېچىشىپ ھەم قىچىشىپ كەتتى. كۇننىڭ ئوتتەك تەپتىدە كۆز ياشلىرى ئىككى مەڭزىدە دىرىلدەپ تۇراتتى. ئۆلۈك ئادەمنىڭ كۆزىدىن ياش چىقىرىۋېتىدىغان نېمىدېگەن چوڭقۇر قايغۇ - ھەسرەت بۇ ! بىزدىن سوئال سورامسەن؟ كۆز ياشلىرى يۈزىدە پارغا ئايلىنىپ لەرزان كۆتۈرۈلدى. $E=m^2c$ نېپىز ئاق بۇلۇتقا ئايلاندى، قارلىغاچلار موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ مەكتەپ مۇدىرىغا ئاۋارىچىلىق تېپىپ بەرمەسلىك ئۈچۈن ئەمدى گەپ قىلماسلىققا قەسەم قىلىپ خورسىنىپ قويدى. خورسىنغان چاغدا قوۋزىنىڭ ئېچىشىپ ئاغرىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، كىرىشىپ كەتكەن مۇسكۇللىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرمەكچى بولۇپ ئاغزىنى يوغان ئاچتى. قارلىغاچنىڭ ئىسسىق ۋە سوغۇق مايىقى ئۇدۇل ئاغزىغا كىرىپ كەتتى.

4

بىزنىڭ بۇ كىچىك شەھىرىمىزدىكى ئادەملەر ھەمىشە:
ــ پات ئارىدا« گۈزەل دۇنيا» غا بارىمىز! ــ دەيتتى.
پىشقەدەم ئىنقىلابىي كادىرلار:
ــ پات ئارىدا ماركس بىلەن كۆرۈشىمىز! ــ دەيتتى.
ماۋزېدۇڭ ئامېرىكىلىق مۇخبىر سنوغا:
ــ تەڭرى بىلەن كۆرۈشۈش ئالدىدا تۇرۇپتىمەن! ــ دېگەنىدى.

بۇ ئۇچ خىل گەپتە ماھىيەتلىك پەرق يوق. گۈزەل شەھەردىكى بىر ئادەم خوتۇنى بىلەن تەڭشىپ قالسا، ئارزۇ - ئارمانلىرى يوققا چىقىپ، ئىككى رومكا قاڭقىق ھاراقنى ئىچىپ، قوۋۇزلىرى ياش، قايغۇلۇق ئاۋازدا:
ــ پات ئارىدا «گۈزەل دۇنيا» غا بارىمەن! ــ دەپ ئاھ ئۇرىدۇ.

بۇنداق قايغۇلۇق ئاۋاز ــ ناھايىتى يېنىك ھەم ناھايىتى مەسئۇلىيەتسىز ئاۋاز. ئۆلۈم كەلمىسە بىلمەيدۇ، ئۆلۈم كەلسە«گۈزەل دۇنيا»غا كىرىشنىڭ ئۇنچىۋالا ئاسان ئەمەسلىكىنى ئاندىن بىلىدۇ. ئادەتتىكى كىشىلەر ئۇچۇن، ياق، ياق، ياق! ھەممە كىشىلەر ئۇچۇن ئوخشاش، ياشاش ئاسان ئەمەس، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئوخشاش.

فاڭ فۇگۇيىنىڭ بويى 157 سانتىمېتىر، ئېغىرلىقى 47 كىلوگىرام، ئۇنى بەش ئادەم كۆتۈرۈپ«گۈزەل دۇنيا» نىڭ چوڭ زالىغا ئەكىردى. مەكتەپنىڭ ئوتتۇرا ياشلىق ئىككى ئىشچىسى ئىككى پۇتىنى، ۋىلايەتلىك پېداگوگىكا تېخنىكومنى پۇتكۈزۈپ كەلگەن ئىككى ياش مۇئەللىم ئىككى قولىنى كۆتۈردى. مەكتەپ

مۇدىرى كەينىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. سەن قارلىغاچ مايىقىنىڭ پۇرىقىنى تېتىۋاتسەن: چۈچۈمەل پۇراققا چېكەتكە بىلەن يىڭناغۇچىنىڭ پۇرىقى ئارىلىشىپ قالغان.

ھەربىر ئەركەكىگە ئون كىلو چىقمايدىغان ئېغىرلىقنى كۆتۈرۈش توغرا كەلگەن بولسىمۇ، بىراق ئۇلار ھاسىراپ قارا تەرگە چۆمۈپ كېتىشتى. ئۆلۈك تېرىك ئادەمدىن ئېغىرمۇ نېمە؟

مەكتەپ مۇدىرى بېشىگنى كۆتۈرۈپ كېتىۋېتىپ، ئوڭ قولىنىڭ باشمالتىقى بىلەن بېشىگنىڭ كەينىدىكى ئادەتتىكى ئادەملەرنىڭ بېشىنىڭ كەينىدىكى ئۇستىخاندىن ئېگىز كۆرۈنگەن ھېلىقى ئۇستىخاننى بېسىپ تۇراتتى. مەكتەپ مۇدىرىنىڭ پىسخىك پائالىيىتى: ئاڭ مۇئەللىم، بۇ بىر پارچە ئۇستىخاننى سېنىڭ ئورنۇڭدا مەن تۆۋەنگە قارىتىپ بېسىپ تۇراي. ئىستقبالىڭغا پايدىلىق. نارکوز قىلىنمىغان ئەھۋالدا بېسىپ تۇرۇش، بۇ تولىمۇ رەھىمسىزلىك، لېكىن ئامال يوق. شۇڭا، كوچىدا تۇڭلاپ ياكى ئاچلىقتا ئۆلۈپ كەتكەن سەرگەردانلارنى كۆرسەك، ئۇلارغا جەزمەن ھېسداشلىق قىلىمىز. تۇڭلاپ ئۆلۈشكە تېگىشلىك ئادەم تۇڭلاپ، ئاچلىقتا ئۆلۈشكە تېگىشلىك ئادەم ئاچلىقتا ئۆلۈپ قالسۇن. تەڭرى كىشىلەرنىڭ چىرايىنى ئۆزگەرتەلىگىنى بىلەن تەقدىرىنى ئۆزگەرتەلمەيدۇ، سەۋر قىل، ئاڭ مۇئەللىم.

كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئاشۇ بىر پارچە ئۇستىخان مەكتەپ مۇدىرىنىڭ كۆچەپ بېسىپ تۇرۇشى بىلەن خالار - خالىماس ئولتۇرۇشۇپ كەتتى. ئاغرىق ئازابىغا چىدىماق تەس ئىدى. كىچىك مېڭە سىلكىنىپ، ئىسسىق ئېقىم توك ئېقىمىغا ئوخشاش ئومۇرتقىنى بويلاپ ئۆتتى. ئۇ مەكتەپ مۇدىرىنىڭ كۆيۈنۈش ئەكس ئەتكەن تاپىلاشلىرىغا جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن، چىشىنى چىشلەپ بوغۇزىغا كېلىپ قالغان گەپنى زورمۇزور يۇتۇۋەتتى. قارلىغاچىنىڭ مايىقى سېسىق ھەم تۇزلۇق ئىدى، ئۈچەي بىلەن ئاشقازان ئۆكتە قوپتى.

بۇ قوش ئازاب ئىدى: زورمۇزور يۇتۇۋېتىلگەن گەپ ئۇچەي بىلەن ئاشقازاننى ئېگىز - پەس قىلىۋەتتى، زورمۇزور يۇتۇۋېتىلگەن قارلىغاچ مايىقىدىن ئۇچەي بىلەن ئاشقازان ئېگىز - پەس بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئىككى ئالامەت قوشۇلۇپ قوش ئالامەت، ئازابقا ئازاب قوشۇلۇپ مۇرەككەپ ئازاب، ئۆلۈككە تىرىك ئادەم قوشۇلۇپ نىمجان ئادەم ھاسىل بولغانىدى. تىل بىلەن قارلىغاچ مايىقىنىڭ بىر - بىرىگە ئارىلىشىپ كېتىشى ئېچىتقۇ بىلەن خېمىرنىڭ بىر - بىرىگە ئارىلىشىپ كەتكەنلىكى بىلەن ئوخشاش بىر گەپ ئىدى. ئېچىيتتى، كۆپىيەتتى، زور مىقداردا گاز پەيدا بولاتتى. گاز ئالدىراش چىقىپ ئېغىزنى ئىزدەيتتى. شۇنىڭ بىلەن تىل بىلەن ئوسۇرۇق بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ كېتەتتى. ئاتالمىش «ئوسۇرۇق گەپ» مانا مۇشۇنداق مەيدانغا كەلگەن. سەن قوندىقتا ياشىقچە بىر قىياپەتتە ئولتۇرۇپ قۇۋلۇق ياكى تەنتەنىلىك چىقىپ تۇرغانلىقىنى بىلگىلى بولمايدىغان تەلەپپۇزدا بىزگە قاراپ گەپ قىلدىڭ.

ۋاڭشتىپ بەك كۆپ قويۇپ بېرىلگەن يەل پۇتۇكنى كۆتۈرۈپ ئالدىدا كېتىۋاتقان ئىككى نەپەر مەكتەپ ئىشچىسىنىڭ كۇچلۇك نارازىلىقىنى قوزغىدى.

مەكتەپ خىزمەتچىسى «ئا» نىڭ پىسخىك پائالىيىتى: دەرۋەقە سېسىق توققۇزىنچى، ئۆلگىلى خېلى بولدى، يەنىلا ۋاڭشتىپ يەل قويۇپ بېرىۋاتىدۇ.

مەكتەپ ئىشچىسى«ئا» پۈت - قوللىرى كالتە، سول بىلىكىگە بېشى يوغان ئىككى ئىلغۇچ ئۆتكۈرۈپ قىزىل يەڭ بەلگىسى تاقۇالغان، يەڭ بەلگىسگە سېرىق سىردا يوغان قىلىپ: «دىجورنى» دېگەن خەت يېزىلغانىدى. مەكتەپ ئىشچىسى «ب» ئورۇق، سىرتقى قىياپىتى مەكتەپ ئىشچىسى «ئا» نىڭ سىرتقى قىياپىتىدىن روشەن پەرقلىنەتتى. ئۇنىڭ ئوڭ بىلىكىدە يوغان

ئىلغـۇچ ئۆتكـۈزۈلگەن قىزىـل يەڭ بەلگـىسى بـار ئـىدى. يەڭ بەلگىسىگە سىرتىق سىردا يوغان قىلىپ: «قاراڭغۇ» دېگەن ئىككى خەت يېزىلغانىدى!

8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بۇ ئىككى نەپەر ئىشچى جۈڭگونىڭ ئەنئەنىۋى ھېكايىلىرىدىكى ھۆكۈمەت ئادىمىنى يالاپ ماڭغان يايىلارغا ياكى ئۆزئارا مۇڭاپىق ماسلاشقان كۇلدۇرگە ئارتىسلىرىغا ئاز - تولا ئوخشاپ كېتەتتى. بۇ بەختسىزلىك تاسادىپىي تۇغرا چىقىپ قېلىش. سەن بىلەن ئۇنىڭ ۋە مەن بىلەن 8- ئوتتۇرا مەكتەپ رەھبەرلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق مۇناسىۋەت يوق.

مەكتەپ ئىشچىسى«ب» نىڭ پىسخىكا پائالىيىتى: بۇ لەنىتى مۇئەللىمنىڭ ئۇشۇقنىڭ ئۈستىدىكى تومۇرى سوقۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭ قېنى ھېلىھەم ئايلىنىۋېتىپتۇ. يۈرىكىمۇ يەنىلا سوقۇۋېتىپتۇ..... ئۇ ئۆلۈۋالغان بولۇۋاپتۇ..... دەپنە ئىدارىسىگە كۆتۈرۈپ ئەكىرىپ كېتىۋاتىمىز..... يېرىم كېچە.....

مەكتەپ ئىشچىسى «ب» نىڭ كۆز ئالدىدا خىيالىي مەنزىرە پەيدا بولدى: ئىسكىلىتتەك بىر ئۆلۈك، ئۆلۈك قويۇلغان ئۆيدە ئاستا ئۆمىلەپ تۇرۇپ، دەپنە ئىدارىسىدىكى چوڭ - كىچىك، تۇم - ئىنچىكە چىراغلارنى بۇراپ ئېلىپ بىر خالتىغا سالدى..... دەپنە ئىدارىسىنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.....دەرۋازا ئاۋازسىز ئېچىلىپ كەتتى.....چىراغ ئوغرىسى خالتىنى يۇدۇپ..... دەريا بويىدىكى تېرەكلىكتە غايىب بولدى.....

ۋىلايەتلىك پېداگوگىكا تېخنىكومنى ئەمدىلا پۈتكۈزگەن ئىككى پىراكتىكانت ئوقۇغۇچى قوشكېزەك ئىدى. ئۇلارنىڭ قايسىسى چوڭ، قايسىسى كىچىك ئانىسىمۇ پەرقلەندۈرەلمەيتتى. ئۇلار فاڭ فۇگۇي مۇئەللىمنىڭ ئۇلگىلىك دەرسىنى ئاڭلىغان. ئەمەلىيەتتە، ئۇلار ۋىلايەتلىك پېداگوگىكا تېخنىكومغا ئىمتىھان بېرىشتىن ئاۋۋال فاڭ فۇگۇي مۇئەللىمنىڭ يارىملىق ئوقۇغۇچىلىرى

ئىدى. شۇغىنىسى، قوشكېزەكلەردە ئەدەبىيات ھۈجەيرىسى يوق ئىدى. باشقا دەرسكە ئېتىبار بېرەتتى. ئەدەبىيات دەرسى ئۇمتىھانىدىن داۋاملىق ئۆتەلمەيتتى. سىياسەت دەرس ئۇمتىھانىدا ئەكسىيەتچى شوئار توۋلايتتى. ئاخىر بېرىپ، ۋىلايەتلىك پىداگوگىكا تېخنىكومىغا ئەپلەپ - سەپلەپ كىرىۋالدى.

ئۇلار مېھرىبان مۇئەللىمنىڭ جەستىنى قايغۇ - ھەسرىتىنى زورىغا بېسىپ كۆتۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. ياشلىق كۆزلىرى خىرەلەشكەن، ئۇلار مۇئەللىمنىڭ چىرايىدىن ئۆزلىرىنىڭ چىرايىنى كۆردى: مۇئەللىمنىڭ جەستىدىن كېلىۋاتقان پۇراقتىن ئۆزلىرىنىڭ پۇرىقىنى پۇرىغاندەك بولدى. ئۇلارنى مېھرىبان مۇئەللىمى ئۇچۇن ئازابلىنىۋاتقىدۇ دېگەندىن كۆرە، ئۆزلىرى ئۇچۇن ئازابلىنىۋاتقىدۇ دېگەن تۇرۇك.

قوشكېزەكلەرنىڭ مونولوگى: مۇئەللىم، مۇئەللىم، سىزنىڭ ئويناقلاپ تۇرغان جەستىڭىزنى قايغۇلۇق ماتەم مۇزىكىسى ئىچىدە خۇددى مەڭگۈ باش ئەگمەيدىغان يوغان راكنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ كېتىۋاتىمىز. مۇئەللىم، مۇئەللىم، ئىچىڭىزدىكى قىزىقا ئىلمىنى قويۇپ بېرىدىغان جاي يوق، مەڭگىتىڭىز ئارقىلىق قويۇپ بېرىۋاتسىز، خېلى بىر ۋاقىچە قويۇپ بېرىلگەن يەلنى ئاڭلاپ، كۆز ئالدىمىزغا سىز دوسكىغا قاتار - قاتار يازغان قىزىقىلىق فورمۇلالار ۋە ئىس - تۈمانىدەك رەڭلىك بور توزۇندىلىرى كەلدى. گەرچە سېبىسق بولسىمۇ، ئۇ نەرسىلەرنى يەنىلا ياخشى كۆرىمىز.....

فاڭ فۇگۇي ئۆزى ئامراق ئىككى شاگىرتىنىڭ كۆز ياشلىرىنىڭ يۈزىگە چۈشكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇ ئۇلارنىڭ قولىنى كۈچەپ قىسىپ، تولۇپ تاشقان مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلدى. ئۆلۈك تىرىك ئادەمنىڭ قولىنى تۇتتى! بىر مۇئەللىم بىرلا ئوقۇغۇچىنى ياخشى تەربىيەلەپ جىقسىلا بولدى، بىر توپ ئوقۇغۇچىنى ياخشى

تەربىيەلەپ چىقىش بىھاجەت. ھايا جانلىنىشىڭ بىلەن كالپۇكلىرىڭ سېمىز ئىككى قۇرتتەك مىدىرلاپ خەۋپىكە قارىمايدۇ، ئاغزىڭنى ئېچىپ گەپ قىلىشقا تەييار تۇرغاندەك لۆمشۇپ كەتتى.

ھەممە نەرسە مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئىنسان روھىنى كۆزىتىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايتتى. ئۇ فاكۇلتېتنىڭ مېڭىسىنىڭ ئارقىسىدا تەتۈر ئۇستىخاننى بېسىپ تۇرۇشتىن تاشقىرى، كۆزىنىڭ قۇيرۇقى بىلەن ئوڭ ۋە سول تەرىپىدە تۇرغان قوشكېزەكلەرگە نەزەر سالاتتى. مەكتەپ مۇدىرى ئادەملەرگە زەربە بېرىشكە ئامراق ئادەم بولمىسىمۇ، ئۇنىڭدا ئىنقلابىي مەنپەئەتنى قوغدايدىغان ئاڭلىقلىق بار ئىدى. ئىدىيە پائالىيىتى نەچچە مىنۇت ئىچىدە ئىككى پارچە سىياسەت ئىمتىھان قەغىزى بىلەن چەكلىنىپ قالدى ــ تەتۈر ئۇستىخاننى بېسىپ تۇرۇش ھەرىكىتى ئىختىيارسىزلىقنىڭ باشقۇرۇشىدا ئىدى ــ سىياسەت ئىمتىھان قەغىزى سېنىڭ ۋە بىزنىڭ ئەمەس. بىز سىياسەت ئىمتىھانى سازلىقىدىن ۋاقتىنچە جېنىمىزنى ئېلىپ قېچىپ چىققان. ئەلۋەتتە، قوشكېزەكلەرنىڭ ــ سىياسەت ئىمتىھانى بېرىدىغان ھارپا ئاخشىمى ئۇلار ئىككىسى ئوخشاش بىر چۈش كۆردى: چۈشىدە مەكتەپ مۇدىرى بىلەن تەلىم - تەربىيە مۇدىرى ئىككىسى قولىغا بىردىن ساقچى تاغلار ئىشلىتىدىغان توك كالتىكىنى ئالغان، تۆمۈر پەلەي، پۈتىغا ئېگىز قونچلۇق ئۆتۈك كىيگەنىدى، ئىمتىھان مەيدانىغا كىرىش ئېغىزىنىڭ ئىككى تەرىپىدە، مەيدانغا كىرىۋاتقان ھەربىر ئوقۇغۇچىنى بەدىنگە توك ئۆتكۈزۈپ تەكشۈرۈۋاتاتتى. تەكشۈرۈشنى قوبۇل قىلغان ھەربىر ئوقۇغۇچىنىڭ بېشىدا كۆزنى چاقىدىغان يېشىل توك ئۇچقۇنى يالتىرايتتى. شۇ كۈنى ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى يوتقان - كۆرپىلىرىگە سىيىۋەتتى. بىرىنچى سوئال: بوش ئورۇننى تولدۇرۇش (ھەربىر بوش ئورۇنغا بىر نومۇر بېرىلىدۇ. خاتا توشتۇرۇلغان ھەربىر بوش ئورۇنغا ئىككى نومۇر

تارتىلىدۇ) «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ..... (تۆت كىشىدىن تەركىب تاپقان پارتىيەگە قارشى گۇرۇھ).

قوشكېزەكلەرنىڭ بەرگەن جاۋابى: مەكتەپ مۇدىرى، مەكتەپ شۇجىسى، تەلىم - تەربىيە مۇدىرى، جاۋ كالچۇك(مەكتەپ ئاشخانىسىدىكى ئاشپەز).

بۇنداق ئوقۇغۇچىلارنى مەكتەپتىن ھەيدىۋەتسە بولمامدىكەن؟ مەكتەپ ئۇلارنى ھەيدىۋەتمەكچى بولۇۋىدى، فاك فۇگۇي سەن ئىسيان كۆتۈردۇك. ئوقۇتقۇچىلار بىلەن ئوقۇغۇچىلارنى بىرلەشمە ئىمزا قويۇپ يۇقىرىغا ئەرز قىلىشقا قۇتراتتىك، بېشىگىنىك كەينىدە تەتۇر ئۆسكەن سۆگەك بارلىقىنى بىلەتتىم! لىيۇ شۇجى غەزەپ بىلەن: لېكىن، سەن شۇنى پارتىيەگە تەربىيەلىمەكچى بولدۇك! دېدى. سەن ئۇنىڭ بېشىنىڭ كەينىدىكى تەتۇر ئۆسكەن سۆگەكنى كۇچەپ باستىڭ، ھەتتە بارمقىڭ قىزىرىپ كەتتى.

بۇنداق ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەكتەپتىن ھەيدەلمىگىنى بىر ھېسابتا توغرا بولدى. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئوتتۇرا ھەم ئالىي تېخنىكوم ئىمتىھانىدا مەكتىپىمىزنىڭ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا ئۆرلەش نىسبىتىنى 4% كۆتۈرۈۋەتتى. مەكتەپ پۈتۈن شەھەر بويىچە ئىككىنچى ئورۇنغا ئۆتتى. ئەگەر 4% بولمىغان بولسا مەكتىپىمىز تۆتىنچى ئورۇنغا چۈشۈپ قالاتتى. بىرىنچى بولغان مەكتەپلەرگە ئالتۇن مېدال، ئىككىنچى بولغان مەكتەپلەرگە كۈمۈش مېدال، ئۈچىنچى بولغان مەكتەپلەرگە مىس مېدال تارقىتىلدى، تۆتىنچى بولغان مەكتەپلەرگە ئوسۇرۇقمۇ تەگمىدى.....

«گۈزەل دۇنيا» كۆركەم چوڭ زالنىڭ ئىشكى ئالدىدا بېشىغا قارا قاسقان شەپكە، ئۇچىسىغا قارا كاستۇم - بۇرۇلكا، پۇتىغا ئېشەك تېرىسىدىن تىكىلگەن قارا خۇرۇم بەتىنكە كىيگەن، قارا قاسقان شەپكىسىنىڭ چۆرىسىگە قىزىل زىغ - زىغ تۇتۇلغان، بوينىدا قىزىل گالىستۇك، چىرايى قاردەك ئاپئاق، لېۋىگە لەۋ

سۇرۇخ سۇركىگەن ئۇزۇن چاچلىق ياش قىز تۇراتتى. ئۇ:
— توختىغۇلار! — دېدى نارازى بولغان ئەلپازدا تەكرارلاپ، — توختاڭلار، كىنىشكاڭلار بارمۇ؟
ئۆڭى قارا ياش قىزنىڭ چىرايلىق رۇخسارى قوشكېزەكلەرنىڭ ئوغسىنى قاينىتىۋەتتى. قوشكېزەكلەرنىڭ بىرسى ياش يۇقى يۇزىنى يېڭى بىلەن ئېرتىپ تەھدىت ئارىلاش:
— بۇ يەر بىرىنچى دەرىجىلىك مەخپىي ئورۇنمۇ؟ دەپنە ئىدارىسىگىمۇ كىنىشكا كېتەمدۇ؟ ئۆلۈككە كىنىشكا! ئۆلۈك ئالدىدا هەممە ئادەم باراۋەر! ئادەم مەيلى نەدە تۇغۇلسۇن، ئەڭ ئاخىرى سېپىق پۇراققا ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ! بەزىلەر تىرىك، ئەمما ئۆلگەن، بەزىلەر ئۆلگەن، لېكىن مەڭگۇ هايات! نېمانداق قوپاللىق قىلىسىز؟ پەيلىرى قارا، بويىنى قىزىل قاغا! — دېدى.
— ئاغزىڭنى يۇم! — دەپ غەزەپ بىلەن يەرنى تەپتى ياش قىز. ئاچچىقىغا پايلىماي چىرايى شاپتۇل چېچىكىدەك قىزىرىپ، ئاپئاق چىشلىرى كۆرۈندى. بۇرنىنىڭ ئۇستىدە بىر تال تىك قورۇق پەيدا بولدى، — بۇ يەرگە كىنىشكا كېتىدۇ!
مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىدىغان ۋاقتى كەلدى. چۈنكى، دوزاخ دەرۋازىسىنى قوغداۋاتقان چىرايلىق بۇ ياش قىز 8-ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئىشتىن سىرتقى قىزلار ۋالىبول كومانداسىدىكى ئىككىنچى نومۇرلۇق «ئېرلەگۈشبن» لەقەملىك هېلىقى توپكا ئۇرغۇچى قىزغا ئوخشايتتى.
ئۇ ئۆلۈكنىڭ بېشىنى قوش قوللاپ تۇتۇپ باشمالتىقى بىلەن خۇددى غايەت زور بومبىنىڭ پارتلاش كۇنۇپكىسىنى باسقاندەك بېشىنىڭ كەينىدىكى تەتۇر ئۇنۇپ قالغان سۆڭەكنى چىڭ بېسىپ تۇراتتى. ئۆلۈك كالپۇكىنى مىدىرلىتىپ:
«قولۇڭنى قويۇۋەتسەڭلا پارتلايمەن!» دەۋاتقاندەك قىلاتتى.
ئۆلۈك ئاغزىنى ئېچىپ گەپ قىلسا، ئۇنۇمى پارتلاپ كەتكەن

بومبىنىڭ ئۇنۇمىدىن قېلىشمايتتى.

مەكتەپ مۇدىرى دەرۋازا باقىدىغان بۇ ئېرلەڭشىنىڭ شەھەردە چىقىدىغان گېزىتىنىڭ تاشقا سۇركەپ كۆپكۆك قىلىۋېتىلگەن پادىچى ئىشتىنىنى كىيىشكە ئامراق بىر مۇخبىرى بىلەن مۇھەببەتلىشىپ يۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى (ئىككىسى كۆپ قېتىم جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن). ئۇ مۇخبىر ئۆلكىلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ئىدى. ئۆلۈڭ بىلەن مۇھەببەت ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتكە ئائىت ھېكايىلەرنى يازاتتى. ئېرلەڭشىن ئۇنى خام ماتېرىيال بىلەن تەمىنلەيتتى ۋە «گۈزەل دۇنيا»غا كىرىپ تۇرمۇش ئۆگىنىشكە قولايلىق يارىتىپ بېرەتتى.

— مەن 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇدىرى! — دېدى مەكتەپ مۇدىرى سول مېڭەڭنىڭ كەينىدىكى سۆڭەكنى چىڭ باسقان ھالدا ئۇزۇپ - ئۇزۇپ.

چىرايلىق ياش قىزنىڭ مىيقىدا جەننەتتىلا بولىدىغان تەبەسسۇم كۆرۈلدى.

— بىز پۈتۈن شەھەرگە مەشھۇر فىزىكا مۇئەللىمنى ئەكەلدۇق. بىزنى كىرگۈزۈۋېتىڭ! — دېدى مەكتەپ مۇدىرى.

— كىنىشكا! — دېدى ياش قىز سوغۇق كۈلۈپ.

— سىز 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسىمۇ؟ 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى ئىكەنلىكىڭىز يادىمدا، ۋالىبول ئويناياتقىنىڭىز؟ ۋالىبول ئويىنغان، — دېدى مەكتەپ مۇدىرى فاڭ فۇگۈينىڭ بېشىنى ئۇستىگە كۆتۈرۈپ قويۇپ، — بۇ فاڭ مۇئەللىم سىزگە دەرس بەرمىگەنمۇ؟

— كىنىشكا!

— مۇئەللىمىڭىزنى دەپنە ئىدارىسىگە ئەكەلسەكمۇ كىنىشكا كۆرىستەمدۇق؟

— قۇرۇق گەپنى قويۇڭ!

ــ باشلىقىڭىزنى چاقىرىڭ!
ــ نېمە تەتۇرلۇك قىلىسىز؟ــ دېدى ياش قىز،ــ بۇ يەر «گۈزەل دۇنيا» ، 8- ئوتتۇرا مەكتەپ ئەمەس!
ــ باشقىلار بىلەن دېيىشىپ قويغان! فاك مۇئەللىم بىر ئۆمۈر جاپا تارتتى! چارچاپ كېتىپ دەرس مۇنبىرىدە ئۆلدى!«گۈزەل دۇنيا» دا ئالاھىدە ھۆسن تۇزىگۈچىگە ھۆسن تۇزەتكۈزۈش پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ خەلق ئوقۇتقۇچىسىغا قىلغان غەمخورلۇقى! دەرۋازىنى توسۇۋالمىغان نېمە سالاھىيىتىڭىز بار!
ــ كىنىشكا!
ــ سىزگە زادى قانداق كىنىشكا لازىم؟ــ دېدى مەكتەپ مۇدىرى بىر قولىنى پۇلاڭلىتىپ.
ــ ئۆلگۈچىنىڭ باشقارما دەرىجىلىك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايمىغان كىنىشكا.
ــ فاك مۇئەللىمنى رەھبەرلەر ئالاھىدە تەستىقلىغان.
ــ رەھبەرلەرنىڭ تەستىقلىغان قەغىزىنى ئەكېلىڭلار!
ــ بىز تېلېفوندا ئالاقىلاشقان.
ــ رەھبەرلەر ماڭا دېمىدى.
ــ سىلەرنىڭ تېلېفونىڭلارچۇ؟
ياش قىز تامغا قاراپ دومسايدى.
مەكتەپ مۇدىرى تامدىكى قىزىل تېلېفونغا ئېتىلدى.
ــ مېنى ئەكېتىڭلار..... مېنى ئەكېتىڭلار.....
ئۆلۈكنىڭ بوغۇق ئاۋازىنى ئالدى بىلەن ئىككى پىراكتىكانت ئوقۇتقۇچى ئاڭلىدى، ئۆلۈكنىڭ جاھىللىق بىلەن قىلمۇاتقان نالىسىنى ئىككى ئىشچى كېيىن ئاڭلىدى. چىرايلىق ياش دەرۋازىۋەن قىز ئۆلۈكنىڭ غەزەپلىك ھۆركىرىشىنى ئەڭ ئاخىرىدا ئاڭلىدى.
ــ مېنى ئەكېتىڭلار.....

ئۆلۈكنىڭ نالىسىنى ئاڭلاپ قوشكېزەكلەر ئېغىلىنى سېغىنىپ قالغانىدەك ئاتتەك ئۆلۈك ئۆزىگە تونۇش مەكتەپ قورۇسىنى، سىنىپلارنى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ بوۋاي ۋە مومايلارنىڭ چىرايىغا ئوخشاش چىرايىنى سېغىنغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدى. كۆزلىرىدىن يەنە ياش تۆكۈلدى. قايغۇ - ھەسرەت غەزەپ - نەپرەتكە ئۆرۈلدى.

— ئېرلەڭشىبن! ۋۇ چىشى تۆگە! دوزاخنىڭ دەرۋازىسىنى ساقلاۋاتقان ئايال ئالۋاستى! سەن ئۆلۈكنى گەپ قىلىشقا مەجبۇرلىدىڭ! مۇئەللىم بىر ئۆمۈر جاپا چەكتى، ئۆلۈپ كەتكەن تۇرۇقلۇق يەنىلا خورلىنىۋاتىدۇ! مۇئەللىم، سىز نېمىدېگەن شور پېشانە!— غەزەپ - نەپرەت يەنە قايغۇ - ھەسرەتكە ئايلاندى.

— مېنى ئەكېتىڭلار.....

ئۆلۈكنىڭ نالىسىنى ئاڭلاپ مەكتەپنىڭ ئىككى ئىشچىسى توساتتىن مەكتەپ دەرۋازىسىنىڭ سىرتىغا سولاپ قويۇلغان ئوقۇغۇچىلىرىنى ئەسلىدى. ئۇلارمۇ:

— بىزنى كىرگۈزۈۋېتىڭلار..... دەۋاتاتتى.

مەكتەپنىڭ ئىككى ئىشچىسى ياش قىزغا:

— ئوبدان ساۋاقداش، بىزدەك ئىككى بوۋاينىڭ يۈز - خاتىرىسىنى قىلىپ ئۇنى كىرگۈزۈۋېتىڭ..... دېدى.

— مېنى ئەكېتىڭلار.....

ئۆلۈك ھۆركىرىدى! ئايال دەرۋازىۋەن چىرقىرىۋەتتى، پۈتى ئالمىشىپ كەتتى، يەنە ئالمىشىپ كەتتى..... ئۇ بىردىنلا گەۋدىسىنى رۇسلاپ، تامدىكى قىزىل تېلېفونغا قاراپ ئېتىلدى. مەكتەپ مۇدىرى تېلېفون نومۇرىنى غىچىرلىتىپ بۇراۋاتاتتى. ياش قىز مەكتەپ مۇدىرىنى ئىتتىرىۋەتتى. قولىدىن تېلېفوننى تارتىۋالدى. ئىشتىن سىرتقى ۋالىبول كومانىدىسىنىڭ بۇرۇنقى توپكا

ئۇرغۇچىسىنىڭ قولىنىڭ بېغىشى بەك كۈچلۈك ئىدى.

ياش دەرۋازىۋەن قىز شەھەرلىك گېزىت ئىدارىسىدە ئىشلەۋاتقان سۆيگىنىگە تېلېفون ئۇرۇۋاتقان پەيتتە، مۇدىر كۆز ئىشارىسى قىلدى، بەش ئادەم ئۆلۈكنى كۆتۈرگەن پېتى «گۈزەل دۇنيا» غا ئوقتەك كىرىپ كەتتى.

ئاۋازلىق «غاچچىدە» توختاپ قالدى.

5

تۇرمۇشتا تۈيۇقسىز يۈز بەرگەن ۋەقەلەر سەۋەبىدىن پىلان - تەدبىرلەر پات - پات ئۆزگۈل - كېسىل قالايمىقانلىشىپ كېتىدۇ. پىلان - تەدبىرلەرنى ئۆزگۈل - كېسىل بەرباد قىلىۋېتىپ، تەقدىر ۋە تارىخنى ئۆزگەرتىۋېتىدىغان تۈيۇقسىز يۈز بەرگەن بۇنداق ۋەقەلەر ھەر كۈنى، ھەر سائەت ۋە ھەر مىنۇتتا ھەربىر ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدا، ھەربىر ئائىلىدە، ھەربىر دۆلەتتە كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ. ماركسزمچىلار بۇنداق ھالەتنى تاسادىپىيلىق ۋە مۇقەررەرلىك دەپ، غەيرىي ماركسزمچىلار تەقدىر - پېشانە ۋە تەڭرىنىڭ ئىرادىسى دەپ چۈشەندۈرىدۇ. ئۇ بىزگە قۇرۇقتىن - قۇرۇق تەلىم بېرىۋاتىدۇ. ئۇ گېپىنى داۋام قىلدى:

بۇگۈن چۈشتىن ئاۋۋال لى يۈچەن ئەسلىي فاكۇ فۇگۈيىنىڭ ھۆسنىنى تۈزىمەكچى بولغانىدى.

بۇگۈن چۈشتىن ئاۋۋال، ۋاكۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئەسلىدە 8 - ئوتتۇرا مەكتەپكە بېرىپ يېڭىلا «مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچى» دېگەن شەرەپلىك نام بېرىلگەن ھەم جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ رەسمىي ئەزاسى دەپ ئېتىراپ قىلىنغان فاكۇ فۇگۈي مۇئەللىمنىڭ ماتەم مۇراسىمىغا قاتناشماقچى بولغانىدى.

بۇگۈن چۈشتىن ئاۋۋال، ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى شەھەرنىڭ كەلگۈسى قۇرۇلۇش مەنزىرىسى توغرىسىدىكى پىلان يىغىندا بەختكە قارشى قۇربان بولدى.

بۇگۈن چۈشتىن كېيىن ئالاھىدە ھۆسن تۇزىگۈچى لى يۈچەننىڭ كارىۋىتىدا ھۆسن تۇزەشنى كۈتۈپ ياتقان فاڭ فۇگۈينىڭ جەستى شۇ پېتى پەسكە ئېلىنىپ، تام تۈۋىدىكى يوغان مۇزلاتقۇغا ۋاقتىنچە سېلىپ قويۇلدى.

بۇگۈن چۈشتىن كېيىن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئەسلىدە فاڭ فۇگۈي مۇئەللىمنىڭ ماتەم مۇراسىمىدا سۆز قىلماقچىدى. مانا ئەمدى ئۇ شۇ تاپتا ئالاھىدە ھۆسن تۇزىگۈچى لى يۈچەننىڭ ھۆسن تۇزەش كارىۋىتىدا ياتاتتى.

ۋاقتىنچە ئىلگىرى - كېيىنلىك تەرتىپىنى يازغۇچى ئورۇنلاشتۇرغان.

ئالدىدا كەلگەن ئۆلۈك كېيىن كەلگەن ئۆلۈككە ئورۇن بوشاتتى.

6

مەكتەپ دائىرىلىرىنى ئوڭايسىز ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن، فاڭ فۇگۈي گەپ قىلماسلىق قارارىغا كەلدى. مۇزلاتقۇغا سېلىپ قويۇۋىتىلمۇ گەپ قىلمىدى.

مۇزلاتقۇنىڭ ئىچىدە پۈر رەڭ كىچىك ئېلېكتىر چىرىغى بار ئىدى. يورۇقى يۇمشاق ۋە ئىسسىق ئىدى. ئۇ مۇزلاتقۇنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئۇنىڭغا سالقىن ھەم مۇۋاپىق تۇيۇلدى. مۇزلاتقۇنىڭ ئىچى ۋە كاتەكچىسىمان رۇجەكلىرىنى ئاپئاق، ئۇزۇن ھەم يۇمشاق قىروۋ تۇتۇپ كەتكەنىدى. ئۇ ئۆزىنى ئۇدا نەچچە كۈن، ياق، ئۇدا نەچچە ئون يىل ئەنسىز تۇرمۇش كەچۈرۈپ كەلگەن، تەشۋىشلىك

كەيپىياتى شامالدا بىر - بىرىگە سۈركىلىپ غىرىسلاپ ئۈچۈپ يۈرگەن غازاڭدەك قۇرغاقلىشىپ كەتكەن. تېنىدىكى ھەرقايسى زاپچاسلارنىڭ قۇرۇق سۈركىلىشىدىن چوڭ تەرتىپى قۇرغاقلاشقان، چىش مىلكىلىرى ئىشىشغان، ئاغزىدىن سېسىق پۈراق پۈراپ تۇرغان ھالەتتە ئوبرازلاشتۇرۇپ ئويلىدى. ئادەم بەدىنىدىكى تۆشۈكلەرنىڭ ھەممىسى ئەمەلىيەتتە سىلىقلاش مېيى قۇيۇلىدىغان ئېغىز. ئۇ ھايات ۋاقتىدا يۇقىرى بېسىملىق مىلتىق بىلەن بەدىنىگە ماي قۇيۇشنى خىيال قىلغانىدى. سول قولاقتىن قۇيۇلاتتى— سېرىق مەلھەم سول قولاقتىن غىچىر - غىچىر قىلىپ كىرىپ، ئوڭ قولاقتىن شىر - شىر قىلىپ سارغۇچ بولۇپ چىقىپ كېتەتتى. مەلھەم مەقئەتتىن قۇيۇلسا، خۇددى تېز تولغىنىپ كېتىۋاتقان يىلاندەك ئېغىزدىن تولغىنىپ چىقاتتى. ئۇسكۇنىنىڭ يۇقىرى بېسىمدا ئايلانغان زاپچاسلارنىڭ ئاراشىلىرىدىن قارايغان ھەم مەينەت بولۇپ كەتكەن مەلھەم قول بىلەن سىققاندەك مىجلىپ چىقاتتى. لېكىن، بۇ خىيال ئىدى. مۇزلاتقۇ تىنچ ھەم پىنھان. ماشىنا خىزمەت قىلاتتى، توك ئېقىمى شىرىلداپ مۇزلاتقۇدا ئايلىناتتى. شىرىلداپ ئاققان قۇم توپىدەك روھىڭنى ئۇۋۇلايتتى. سەن مىسلىسىز خۇشاللىقنى يەڭگىل ھېس قىلىپ، غەم - قايغۇدىن خالىي بولاتتىڭ. سەن شۇ تاپتا ئۆلۈمنىڭ تەمىنى تېتىپ، جەسەت مۇزلىغان چاغدىكى بەختنى ھېس قىلۋاتسەن.

مەڭگۈلۈك بەخت بولمايدۇ. سېنىڭ تېنىڭدە قەبىھ بىر خىل پەسكەشلىك بار ئىدى. قانائەت تاپماسلىق! قاتتىق چارچاپ كېتىپ ئارام ئېلىشنى ئارزۇ قىلاتتىڭ. ئارام ئالغاندىن كېيىن يەنە ھەرىكەت قىلىشنى ئىستەيتتىڭ. قورسىقىڭ تويمىسا ئېسىل نازۇ-نېمەتلەرنى يېگۈڭ كېلەتتى. قورسىقىڭ تويغاندىن كېيىن غەيرىي جىنسىلىقلارغا تەلپۈنەتتىڭ. مۇزلاتقۇدا، خۇشاللىقىڭ ۋە بەختىڭ بارا - بارا كۆتۈرۈلدى. بەدىنىڭدىكى پەسكەشلىك روھىڭنىڭ

تىنچلىقنى بۇزۇشقا باشلىدى. توك ئېقىمىنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى يېقىمسىز ئاڭلانغىلى تۇردى. سەن ئولتۇردۇڭ. ئەيمەنمەستىن كۆزۈڭنى ئېچىپ ئەتراپتىكى مۇھىتنى تەتقىق قىلدىڭ.

فاڭ فۇگۇي ئۆملەپ تۇرۇپ مۇزلاتقۇنىڭ قۇرۇلمىسى ئىچىگە قاچىلانغان نەرسىلەرنى تەتقىق قىلىشتىن ئاۋۋال، ئۇزاققا سوزۇلغان گىرىمسەن ئۇيقۇلۇق ھالەتنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەنىدى. مۇشۇ ۋاقىتتا ئۇ ئۆزىنىڭ ھايات‌ىنى قالايمقان ئويلىدى. ئۆسمۈرلۈك دەۋرى ــ بالىلىق دەۋر (باشلانغۇچ مەكتەپتىكى مەزگىل)، ياشلىق دەۋر (ئوتتۇرا مەكتەپ، ئالىي مەكتەپتىكى مەزگىل)، ئۆسمۈرلۈك دەۋرىگە مۇناسىۋەتلىك پارچە ـ پۈرات ئەسلىمىلەر:

..... ساپسېرىق چۆپ ئۈستىدە بوينى ئىنچىكە، كۆزلىرى يوغان بىر بالا ياتاتتى، ئۇ مەن ئىدىم. مەن ئاسمانىنىڭ ھەيران قالارلىق كۆپكۆك ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. ئىچكى ئۈرۈشىنىڭ ئوقلىرى ئۇچار قۇشلاردەك چۈۋ ـ چۈۋ ئاۋاز چىقىرىپ ھاۋادا ئۇچۇپ يۈرەتتى..... زەمبىرەك گۈمبۈرلەيتتى. زەمبىرەك ئاغزىنىڭ كۇچلۇك ئاقۇچ نۇرى خۇددى چاقماق چاققاندەك يىراقتىكى سېرىق يوپۇرماقلىق دەرەخلىكنى ئاپئاق يورۇتۇۋېتەتتى. ئاق نۇردا قىزىل كىيىملىك بىرمۇنچە ئادەم يۈگۈرۈپ يۈرۈشەتتى..... ئۇلار تۇرۇپلا پەيدا بولۇپ، تۇرۇپلا يوقاپ كېتەتتى. ئادەمنىڭ كىندىكىگە كېلىدىغان شۇاقلار بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ يۈرگەن دولقۇنلارغا ئوخشايتتى..... مەن چۆپلۈكتە ياتاتتىم، بىر تۇرنا ھاۋادىن ئوقتەك پەسلىگەن پېتى قوۋۇزۇمنىڭ يېنىغا چۈشتى. تۇرنىنىڭ ئاغزىدىن چاچرىغان قان كۆزۈمگە كىرىپ كەتتى..... تۇرنىنىڭ قان ھىدىنى ئەسلىسەم، ئۇ ئىشلار ماڭا بىر تۇرۇپ ئۇزاق ئۆتمۈشتە، يەنە بىر تۇرۇپ كۆز ئالدىمدا يۇز بەرگەندەك تۇيۇلىدۇ..... ئازابلىنىپ يىغلاپ كەتسەم، تۇرنىنىڭ قېنىنىڭ رەڭگى، تېمپېراتۇرىسى، ھىدى يادىمغا كېلىدۇ. قىزىل تۇرنا،

قىزىق تۇرنا، خۇشبۇي پۇراقلىق تۇرنا قىپقىزىل قان سارغايغان چۆپلۈكته قېتىپ قالدى خۇددى يۇمىلاق شەبنەمدەك. ئوق تەگكەن تۇرنىنىڭ كۆزى ئوچۇق، قاپقارا كىچىك كۆز قارىچۇقى ماڭا تىكىلگەن، كۆزلىرى قايغۇلۇق، كۆز ياشلىرىمدەمۇ تۇرنىنىڭ قېنى بار ئىدى. زېمىن تەۋرەيتتى. قۇرۇپ كەتكەن ئوت - چۆپ كۆيەتتى. توپ - توپ تۇرنىلار پالاقلاپ يەرگە چۈشەتتى..... قىزغۇچ ئوق پارچىلىرى ۋىزىلداپ ئۇچۇپ كېلىپ تۇرنىلارنىڭ سىڭايان پۇتىغا تەگكەندى. بويى موزاينىڭ بويى بىلەن تەڭ بىر ياۋا توشقان ئوينىقلاپ يۇرگەن جايىدىلا ئوق پارچىسى تېگىپ نەچچە پارچە بولۇپ كەتتى. ياۋا توشقان چىرىلداپ كەتتى. مەن تۇرنىنى كۆتۈرۈپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم..... ئانا، ئانا.....

فاڭ فۇگۇي ۋارقىرىغان ئاۋازدىن تەسىرلىنىپ كۆزىگە ئىسسىق ياش ئالدى؛ مۇزلاتقۇدىكى قىروۋمۇ ئۆتمۈشتىكى زەمبىرەك ئوتلىرى بىلەن قىزىرىپ ھەسەن - ھۈسەن رەڭگىگە كىردى. ئۇ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن بىر مەيدان جەڭنى ئەسلىدى. ۋاقتى 1948- يىلى، ئورنى شەھەرنىڭ شىمالىدىكى قاقاسلىق جاي ئىدى. جەڭدە ئىككى تەرەپ ئىشلەتكەن قوراللار: ئايروپىلان، شىرانپېل ئاتىدىغان زەمبىرەك، مىنامیوت، گىرانىاتومیوت، ئېغىر تېپلىق پىلموت، چېخلارنىڭ پىلموتىغا تەقلىد قىلىپ ياسالغان يېنىك پىلموت، رۇسلارنىڭ ئاپتوماتى (ئەسلىي ئىسمى «گۈلدار ئاپتومات»)، ئامېرىكىدا ياسالغان تام مىلتىق، سەنبا چوڭ قاپلىق مىلتىق، فەنياڭدا ياسالغان كونىچە مىلتىق، قارا مىلتىق (8- ئارمىيەدىكى توقۇمىچى ئايالار ئۆڭكۈرىدىكى قورال زاۋۇتىدا ياسالغان كۈچى ناھايىتى زور مىلتىق، گېرمانىيەدە ياسالغان چوڭ ئەينەكلىك قۇتا شەكىللىك مىلتىق، ياپونىيەنىڭ قۇتا شەكىللىك «ۋاڭبا» مىلتىقى، شەكلى توخۇ پاچىقىغا ئوخشايدىغان مىلتىقى..... ئەنگلىيەدە ياسالغان سېپى پىل چىشىدىن قىلىنغان

ئايالچە كىچىك تاپانچا، جەڭ 48 سائەت داۋام قىلدى. جەڭ ئاياغلىشىپ دالىنى جەسەت قاپلاپ كەتتى. قان دالدىكى ئوت - چۆپلەرگە قۇۋۇەت بولدى.

..... سەن ئۆسمۈرلۈك ۋاقتىڭدىكى ئۆزۈڭنى ئۆلۈك تۇرنىنى كۆتۈرۈپ، قورقۇپ كەتكەن چۆپلۈك ئاربىسدا تۇرۇپ، ئاناڭنى چاقىرىپ يىغلاۋاتقان ئاۋاق بالا ھالىتىدە كۆز ئالدىڭغا ئەكەلدىڭ. بېشىڭنىڭ ئۈستىدىن غايىب ئوقلار ئۆتۈپ تۇراتتى، ئەتراپىنى ئىس - تۈتەك قاپلىغانىدى. قاش - كۆزى قاملاشقان بىر ئازادلىق ئارمىيە جەڭچىسى سېنى دەرەخلىككە ئەكىرىپ كەتتى. كەچقۇرۇن، سىلەر گۈلخاننى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ تۇرنىنىڭ گۆشىنى پىشۇرۇپ يېدىڭلار. تۇرنىنىڭ خۇشبۇي ھىدى بىلەن ئىسمۇ تاتلىق پۇرايتتى. قاش - كۆزى قاملاشقان ئازادلىق ئارمىيە جەڭچىسى لېيەندۈينىڭ ئالاقچىسى ئىدى. كۆپچىلىك ئۇنى«شاۋۇاڭ» دەپ چاقىراتتى.

بۇ شاۋۇاڭ ھۆسىن تۇزەش كارىۋىتىدا ياتقان ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ دەل ئۆزى شۇ ئىدى. فاڭ فۇگۈينىڭ ئۇزاققا سوزۇلغان ئەسلىمىلىرىنىڭ كېيىنكى بابلىرى خۇددى جىنلارنىڭ سايىسىدەك يېڭىباشتىن پەيدا بولدى. ئۇ بېلىنى ئېگىپ ئورنىدىن تۇردى. ياپونىيەدە ئىشلەنگەن غايەت زور مۇزلاتقۇنىڭ قۇرۇلمىسىنى كۆزىتىپ تەتقىق قىلىشقا كىرىشتى. ئۇ مۇزلاتقۇنىڭ شەبنەم توختىتىش ئىقتىدارىدىن رازى بولمىدى. مۇزلاتقۇنىڭ كاتەكچىسىدە تۇرغان يوغان قارا سولياۋ خالتىنى كۆرۈپ قالدى. خالتىنىڭ ئاغزى ئاق بوغقۇچ بىلەن ئوراپ چىڭ چىگىۋېتىلگەن. پېچەت بېسىلغانىدى. ئۇ خالتىنى ئازراق يىرتىپ بارمقىنى تەتتى. بارمقى يۇمشاق نەرسىگە تەگدى..... مۇزدەك ئىدى..... ھەي! نېمىدۇ؟ نېمە نەرسىدۇ؟..... تىرنىقىنىڭ ئاربىسغا ئاقۇچ ماي يۇقۇپ قالدى. سولياۋ خالتىنىڭ يېنىدا يىرتىلغان تېرە، قالايمقان چاچ،

ئۇزۇن - قىسقا سۆزكەك، چوڭ - كىچىك كۆز قارىچۇقى، بۇنىڭدىن باشقا، بۆرەك، يۇرەك، ئۇچەي قاتارلىق نەرسىلەر بار ئىدى. سەن ئىختىيارسىز تىترەپ كەتتىڭ. ئادەمنى شۇركۈندۈرۈۋېتىدىغان مۇزدەك ھاۋا ئەتراپىڭنى ئوراپ ئالدى، بىردەمدىلا ئاجايىپ توڭلاپ كەتتىڭ. ھېلىقى پور رەڭ كىچىك چىراغنىڭ نۇرىمۇ سوغۇق ئىدى.

ئىلگىرى مۇزلاتقۇنى دوزاخ ئورنىدا تەسەۋۋۇر قىلاتتىڭ. ئەمدى خۇشاللىق بىلەن: دوزاختا يورۇقلۇق بار ئىكەن، ئىسسىق ئىكەن. مۇزلاتقۇنىڭ ئىچىدە تۇرۇش ئۆلگەنلەر ئۈچۈن ئەڭ چوڭ بەخت ئىكەن، دېگەن قاراشقا كەلدىڭ. مۇزدەك ھاۋادا سەگەكلەشتىڭ، ھاياتىڭدا ھېس قىلىپ باقمىغان خوتۇنۇڭ تۇ شاۋېڭغا بولغان سېغىنىشىڭ مۇزدەك ھاۋاغا تارقىلىپ كەتتى. مۇزدەك ھاۋا مۇھەببەتنىڭ تۈرتكىسى. مۇزلاتقۇدا بىر ئەرنىڭ، ئايالنىڭ بەدىنىگە چاپلىشىپ تۇرۇشى كېرەكلىكىنى بىلدىڭ.

ئۇ مۇزلاتقۇنىڭ يوغان ئىشىكىگە ئۈسۈۋۈلىپ، قاڭقىپ بېرىپ بەش مېتىر يىراق يەردىكى تاختايدا ئولتۇرۇپ قالدى. كىشىلىك دۇنيادىكى ئىسسىق ھاۋا ئۇنى ئورىۋالدى، ئۇ ئېرىدى. چېچىدىكى، قېشىدىكى ئاق قىروۋ شەبنەمگە ئايلاندى، ئىككى تامچە شەبنەم قولىنىڭ دۇمبىسىگە چۈشتى. كۆك تومۇرلار قۇتۇرىدى، سىياھىنىڭ دېغى. قولىنىڭ ئالقىنى بەك پاسكىنا بولۇپ كەتتى. تىرناقلىرى ناھايىتى كۆرۈمسىز. قۇۋۋەت تولىمۇ ناچار ئىدى. تىرناقلىرىدا سەپكۈنى بار ئىدى: قورسىقىدا چاتاق بار. ئالىي مەكتەپتە ئاجايىپ كۆپ دەرس ئۆتۈلگەنلىكىنى ئەسلىدىڭ، سەن ناھايىتى كۆپ كىتاب ئوقۇغانىدىڭ. كۆزئەينىكىڭ ئالامەت چوڭ ئىدى. بېشىڭ پىرقىراپ ئالدىڭغا مېڭىپ، يۈمشاق بىر جىسىمغا ئۈسۈۋالدىڭ. بۇنداق يۇمشاق ھەم بۇنداق ئىسسىق جىسىمدا قىزىكىغا مۇناسىۋەتلىك قانداق خۇسۇسىيەت بارىدۇ؟ بۇ جىسىم

رۇس تىلى فاكۇلتېتنىڭ قىز ئوقۇغۇچىسى تۇ شاۋيىڭنىڭ ئەمچىكى ئىدى. بېشىڭ زىڭىلداپ تېز يوغىناپ كەتتى. ياز پەسلى ئىدى، تۇشاۋ يىلى ماش رەڭ نېپىز شايى كۆڭلەك كىيگەن، كۆڭلىكىنىڭ ياقىسى ئوچۇق. ئوقۇرەك سۆڭىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، بىر جۈپ كۆكسى بىر جۈپ ئالمىدەك كۆڭلەكنىڭ ئىچىدە ــ مەيدىسىدە پىلتىڭلايتتى. ئۇنىڭ بويى 1 مېتىر 80 سانتىمېتىر، ئۆزى ئاۋاق، يۈزىنىڭ تېرىسى تارتىشىپ تۇراتتى. ئۇ يۇقىرىدىن پەسكە قاراپ غەزەپ بىلەن فالڭ فۇگۇيگە تىكىلدى.

ــ كەچۈرۈڭ، بېشىڭىزغا ئۇسۇپ سالدىم.

ــ مەيدىڭىز بەك يۇمشاقكەن، ئاغرىمىدى.....

ئۇ كۆزىنى چىمچىقلاتتى، ئىككى تامچە ياش قولىنىڭ دۇمبىسىگە چۈشتى، قولىنىڭ دۇمبىسىدىكى قان تومۇر كۆك ئىدى.....

سەن بىزگە شۇ چاغدا كۆزىنى قاماشتۇرۇۋەتكەن پارقىراق ئىككى تامچە ياشنى كۆرۈپ ئۇنىڭ لەرزىگە كەلگەنلىكىنى، شۇنىڭ بىلەن مۇھەببەتنىڭ بىخ سۈرگەنلىكىنى دەپ بەردىڭ. ھاماقەت ھېسسىياتلىنىپ كەتسە يولۇاستىن قورقۇنچلۇق بولۇپ كېتىدۇ. ئۇ ئۆزىدىن بىر غېرىچ ئېگىز رۇس تىلى فاكۇلتېتنىڭ ئەلاچى ئوقۇغۇچىسىنى كۈتۈپخانىنىڭ قىسلچىقىغا باستى. تۇ شاۋيىڭنىڭ ئاغزىدىن ئۇلۇغ رۇس تىلىنىڭ ھىدى كېلەتتى..... جۇگگولۇقنىڭ ئاغزى بىلەن مۇھەببەتلىك رۇس تىلىنىڭ ھىدى، پىشپ كەتكەن بەرەڭگە بىلەن يېسىسۈبلەكنىڭ پۇرىقى ئارىلىشىپ كەتكەن، ئەسەبىي ۋە ئوتلۇق ھىدنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن شۇمۇرەتتىڭ. كېيىن خاربېندىن كەلگەن، رۇس قېنى ئارىلاشقان ئازغۇن قىز بىلەن توي قىلدىڭ. ياخشى كۈنلىرىڭ شۇنىڭ بىلەن تۈگىدى.

تۇ شاۋيىڭنىڭ ئالما چوڭلۇقىدىكى ئەمچىكى توي قىلىپ بىر ئايدىن كېيىن، بىر جۈپ كىچىك تۇپتەك بولۇپ كەتتى. بۇ

ھەقىقەتەن بىر مۆجىزە ئىدى! پۈۋلەپ چوڭايتىلغان شارغا ئوخشاپ قالغانىدى.

يۇقىرى ئاۋازدا توۋلانغان شوئار: ئەمچىكى يوغان سوۋېت شيۇجىڭچىلىرىنىڭ ئايال جاسۇسىنى يوقىتايلى!

سەن يوغان مۇزلاتقۇدىن 5 مېتىر يىراقلىقتىكى تاختايدا تۇ شاۋېڭنىڭ چىرايلىق ۋە تولغان كۆكسىنى ئەسلەپ ئولتۇرۇپ كەتتىڭ. كونىلاردا: «قارىنىڭ گۈزەللىكىنى يازدا بىلسەن» دېگەن گەپ بار. خۇددى چاڭچىللەردە ئېيتىلغان: تەتۈر پېشانە دەپ تىللايسەن! كۆزۈڭنى پارقىرىتىپ تۇرۇپ ئالتۇن يالتىلغان قاشتاشنى تونۇمايسەن. مەرۋايىتنى لاي دەپ بىلسەن! دېگەن گەپتەك ئىش بولدى.

مۇزلاتقۇنىڭ ئىشكى ئوچۇق ئىدى. پور رەڭ چىراغنىڭ نۇرى ئېزىتقۇ ئوتتەك پىلدىرلايتتى. ئادەمنىڭ بۇرۇلغان تېرىسى، سېسىغان گۆشى ۋە ئىچكى ئەزالىرى خىرە - شىرە يالتىرايتتى. دوزاخنىڭ ئىشكى سەن ئۇچۇن ئوچۇق، تۇ شاۋېڭنىڭ ئاپئاق يوغان كۆكسى گويا بىر جۈپ قۇياشتەك تورۇستا پۈلاڭلاپ تۇراتتى، نۇرنىڭ سايىسى مەيۈس جەننەتتىن چىقىۋاتقان نۇر ئىدى.

سەن ھايات - ماماتنىڭ تۆت كوچا ئاغزىدا تۇروۋاتىسەن— قەپەستىكى بور يەيدىغان مۇشۇ گەپنى قىلدى. ئۇ جەنەت بىلەن دوزاخنىڭ چېگراسىدا تۇرۇپتۇ— ئاۋازىغا ئەگىشىپ كەتتۇق.

ھۇۋلىغان ئاۋاز فاڭ فۇگۇيىنىڭ ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىقتى— دەپنە ئىدارىسىدىكى بىر كېچىلىك كۆزەتچى بىر كۈنى كەچتە جىنلارنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى —ھۇۋلىغان چاغدا قوۋۇزنىڭ ئاغرىپ ئۇيۇشۇپ كەتكەنلىكىنى سەزدى— ئۆسمۈرلۈك چېغىدا كانای چېلىشنى ئۆگەنگەندى، نەپەسنى باشقۇرالماي قالغاندا قوۋۇزى مۇشۇنداق ئاغرىپ ئۇيۇشۇپ كېتەتتى— مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئىككى بارمقى بىلەن ئاغزىنى ئىسكەنجىگە ئالغانلىقى

هازىرمۇ يادىڭدا ــ ھۇۋلىغۇڭ كەلمىسە ھۇۋلاپ سالاتتىڭ. ئادەم بەزىدە بەزى ئەزالىرىنىڭ ئىقتىدارىنى كونترول قىلالمايدۇ ــ ئۇ ھۇۋلاپ تاختايدىن ئادەملەرگە خاس بولمىغان چاققانلىق بىلەن تۇرۇپ كەتتى. مۇزلاتقۇنىڭ تۆمۈر ئىشىكىنى كۈچەپ ئىتتەردىڭ. دوزاخنىڭ ئىشكى ئېتىك ئىدى. ئۆي ئىچىدە كىشىلىك دۇنيانىڭ ھىدى بىلەن خىيالىي دۇنيانىڭ نۇرى بار ئىدى.

مۇزلاتقۇنىڭ ئىشكى ئېتىلىپ قالغاندىن كېيىن، ئۇ شۇ زامات نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالدى. زادى نېمىدىن مەھرۇم بولۇپ قالدى، بۇنىسى قاراڭغۇ ئىدى. تۇ شاۋىيەنىڭ كۆكسىدىكى نۇرنىڭ يېرىمى خىرەلىشىپ كەتتى. ئۇ تۇ شاۋىيەنىڭ كۆكسىنى چوشقا تېرىسىدىن تەييار قىلىنغان ياماقنى سىلىغاندەك سىلىدى.

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ھۆسن تۇزەش كارىۋىتىدا تۇپتۇز ياتاتتى، چىرايى سۇزۇك، قورساق قىسمى چىڭ كىرىشىپ كەتكەن بىر پارچە پولات تاختىدەك تۇز ئىدى. ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى شۇمىدۇ؟

ئۇ ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىمۇ، ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىمۇ ياكى ۋاڭ مۇئاۋىن باشقارما باشلىقىمۇ ئەمەس. ئۇ زەمبىرەكنىڭ ئوت يالقۇنى، كۆيۈۋاتقان ئوت ـ چۆپ ۋە قانغا بويالغان زېمىن ئىچىدىن قۇتۇلدۇرۇۋالغان بالا سەن شۇ.

سەن ئۆلگەن تۇرنىنى قۇچاقلاپ «ئانا» دەپ يىغلايسەن. بىر ئەر ئورنىدىن تۇردى. يالاڭباش، كونا پاختىلىق چاپان كىيگەن ئادەم سېنىڭ ئاتاڭ ئىدى. زەمبىرەك ئوقىنىڭ بىر پارچىسى ئاتاڭنى ئىككى پارچە قىلىۋەتتى. قىپقىزىل قان چاچرىغاندا ئاۋاز چىققانىدى. ئاتاڭ بىلەن ئاناڭنىڭ بېلىدىن سۇنغان دەرەختەك بولۇپ كەتكەن ھالىتىنى ئۆز كۆزۇڭ بىلەن كۆردۇڭ. شاۋۇڭ تاغاڭ سېنى يۇدۇپ دەرەخلىككە كىرىپ كەتتى. سەن ئۇنىڭ دۇمبىسىدە، ئۇنى ياش ئاتا قاتاردا كۆردۇڭ.

بـۇ ئەسـلىمىلەر ئۇنـىڭ ئـاجىز ھېسـسىياتىنى توختىمـاي ئويغـاتتى. خوتۇننىڭ ئالدىـدا ئـاجىزلىق قىلغـان، ئەمـدى ئـوغلى بىلەن قىزنىڭ ئالدىدا پالەچ ھالغا چۈشۈپ قالدى.

فاڭ لوڭ 16ياشقا كىردى، بۇغدىيەك پەيدا بولدى.

فاڭ فۇ 15ياشقا كىردى، بۇغدىيىكى يوق ئىدى.

بۇ ئىككى ئىككىنچى ئەۋلاد ئـازغۇنلار مەيلـى بەدەن شـەكلى، چىـراي ـ قىيـاپەت ۋە ئەقلـي ئىقتىـدار جەھەتـتىن بولـسۇن، ئالاھـىدىلىكى روشـەن ئىپادىلىنىـپ تـۇراتتى. ئاكـا ـ سـىڭىل ئىككىسىنىڭ بەدىنى زىلـۋا، بـويى ئۇخـشاش ياشـتىكى باللارنـىڭ بويىدىن ئېگىز، تېرىسى ئـاق ھەم پـارقىراق، قاڭـشارلىق، كـۆزلىرى يوغـان، كىرپىكلىـرى ئـۇزۇن ئىـدى. قىزنـىڭ ئـاغزى چـوڭ ھەم تارتىملىق، يېقىملىققىنا كۈلۈپ قويۇشلىرى كىشىنى جەلپ قىلاتتى. قىسقىسى، ھەر ئىككىلا بالا كىشىنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرەتتى.

شـۇلارنى ئويلىغـان فـاڭ فۇگۇيىنـىڭ گـۈل ۋە پۇراقلىـق ئـوتلار بـىلەن بېزەلگەن بـۇ خـىزمەت ئـۆيى شـۇئان لەخمىنـىڭ ئالۋاسـتى تۆشۈكىگە ئوخشاش كۆرۈندى. ئەينەكلىك دېرىزىنـىڭ سـىرتىدىكى دەريـا سـۈيى بـىلەن پاسـكىنا سـۇ ئازگىلىغـا رەڭگـارەڭ ئىئـون چىراغلارنىڭ ئەكسى چۈشكەنىدى. كېچىـدە كېتىۋاتقان ماشـىنىلار ئاسماندىن چۈشكەن يوغـان يۇلتـۇزلاردەك ئاسـمان ـ پەلەك ئېگىـز بىنالارنىڭ ئارىسىدا ئۆتۈشۈپ تۇراتتى، كىران غايەت زور بىلەكلىرى بـىلەن ئـۆيلەرنى بـىر ـ بـىرلەپ كۆتـۈرۈپ ئۇنـسز ھالـدا بىنـا قۇراشـتۇرۇۋاتاتتى..... مەن ھايـات ئىكەنـمەن، نېمىـشقا ئۆلـۈككە ھەمراھ بولىمەن؟ مەكـتەپ مۇدىرىنـىڭ ماڭـا بـۇيرۇق چۈشـۈرىدىغان نـىمە ھوقـۇقى بـار؟ ئـادەم بىـر قېـتىم ئۆلـۈپ يەنە تېرىلـسە بولمامدىكەن؟ شـان ـ شـەرەپ قۇچـۇپ ئۆلـۈپ كېتىـپ تونۇيالمـاي كېتىـپ قالغانـدىن كـۆرە، يامـان نـام قالـدۇرۇپ ياشـىغان ئەلا ئەمەسمۇ؟ دەپ چوڭقۇر ئويلىدى.

ئۇ تولىمۇ دوستانىلىك بىلەن ھۆسن تۇزەش كارىۋتتىدا ياتقان، ئورنىنى تارتىۋالغان ھەم ئۆزىگە ئىككى قېتىم نىجاتكار بولغان شەپقەتچىسىنىڭ قولىنى تۇتتى. سەن ئۆلۈم تۇيغۇسىنى كاللاڭدىن كۆچەپ چىقىرىۋەتتىڭ، چۆچۈگەن ھالدا ئۆزۈڭنى ئىشىك ئېچىپ زالغا ئاتتىڭ. ئىشىك كەينىڭدە خۇددى: پۇشايمان قىلما! دېگەندەك ئۆزلۈكىدىن يېپىلىپ قالدى.

دەپنە ئىدارىسىدىكى زالدا باشقا ھەممە زاللارغا ئوخشاش چىراغلار كېچە - كۈندۈز چاراقلاپ يېنىپ تۇراتتى. چىراغلارنىڭ نۇرلىرى چاسا شەكىللىك ئەينەكتىن ياسالغان يوغان بېلىق بېقىش ئىشكاپىدىكى سەمرىپ كەتكەن قاپقارا ئالتۇن بېلىققا چۈشكەن. زالنىڭ تۆت ئەتراپىغا گۈللەر چەمبەر چىقىرىلىپ تىزىپ قويۇلغانىدى. كۈندۈزى دەسسىلىپ يېتىپ كەتكەن سۇنئىي تالالىق گىلەمنىڭ كەچتە قايتىدىن ئەسلىگە كەلگەن تۈكلىرى كىرپىنىڭ تۈكىگە، ياپيېشىل يۇمشاق چۆپكە، ئۆلۈپ تىرىلگەن موخقا ئوخشايتتى.

يەرگە سېلىنغان گىلەمدىن ئەكىس ئەتكەن رەھىمسىزلىك سېنى دەككە - دۈككىگە سېلىپ قويدى. ئۇ ساڭا سەندىن ئۆچ ئېلىش ئارزۇسىنى ئىپادىلەۋاتاتتى. گىلەمنىڭ چېتىدە، ئوچۇق قالغان يوغان بىر پارچە چاسا تاش تاختىدا ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدىڭ. ئالتۇن بېلىقنىڭ قۇيرۇقىنى پۇلاڭلاتقانلىقىنى كۆردۈڭ، ئەخمەق، يۇمىلاق بۇ سەت مەخلۇقنى ئالتۇن بېلىق دېگەندىن كۆرە، چوڭايتىلغان قۇمچاق دېگەن تۇزۈك ئىدى.

8 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ فىزىكا ئوقۇتقۇچىلىرى ئىشخانىسىدا بولۇنغان پاراڭ بىردىنلا كاللىسىغا كەلدى. بۇ گەپ سېنىڭ ئاغزىڭدىن چىقمىغان بولسا شاۋگۇنىڭ ئاغزىدىن چىققانىدى: شەھەرلىك ھۆكۈمەت زىيانپەت زالىدا داستىخانغا توققۇز خىل قورۇما چىقىرىلىدىكەن. بىرىنچى قورۇما: دۇمبەق پىشۇرۇلغان

كەسلەنچۈك؛ ئىككىنچى قورۇما: مايدا قورۇلغان چىكەتكە؛ ئۈچىنچى قورۇما: تىرىك يىگىناغۇچ؛ تۆتىنچى قورۇما: سۇدا پىشۇرۇلغان قۇمچاق، بەشىنچى قورۇما: تۇزغا بېسىلغان ياچۈەك؛ ئالتىنچى قورۇما: ئۈستىگە شېكەر چېچىلغان ھەسەل ھەرىسى؛ يەتتىنچى قورۇما: بالا ھەمرىيى قورۇمىسى..... مېلك ئاقساقال بېشىنى چايقاپ گۇمانلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. جاك چىچىۇ مۇئەللىم ئالامەت ھەيران بولدى. لى مۇئەللىم ھازىر ئادەملەرنىك ھەممە نەرسىنى يەيدىغان، يېشىش دائىرىسىنى كېڭەيتىش ئۈچۈن باش قاتۇرىدىغان، ئاسماندا ئۇچىدىغان، يەردە يۈگۈرەيدىغان، سۇدا ئۈزۈپ يۈرىدىغان، ئىشقىلىپ، قولىغا چۈشۈپ قالغانلىكى نەرسىنى يەيدىغان بولۇپ كەتكەنلىكىنى دېدى. چاياننىك قۇيرۇقى سەككىز مو، قۇشقاچ بەش يۈەن، سازاك بەش مو..... ئەمدى ئادەملەر يېمىگەن كىركەك قۇرت قالدى..... بۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىش ئەمەس..... ئادەمنى يېگىلى بولارمۇ؟ بۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىش ئەمەس..... بالا ھەمرىينى يېگەنلىك ئادەم يېگەنلىك..... قاراپ تۇرۇڭلار..... خاتىرجەم بولۇڭلار، ئۇ كۈنلەر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىك بېشىغا كەلمەيدۇ. بىز بىر - بىرىمىزدىن جۈەك، كۆپچىلىك قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. كۈلكىدىن كېيىن شادلىق، شادلىقتىن كېيىن چەكسىز خۇشاللىق، چەكسىز خۇشاللىقتىن كېيىن قايغۇ - ھەسرەت. بىز نېمە يەيمىز؟ ھە، نېمە يەيمىز؟ بور يېسەك بولىدۇ، بور يەيمىز..... سەن بايام مۇزلاتقۇدا كۆرگەن ھېلىقى قارا سولياۋ خالتىدىكى ئاقۇچ ماينى ئەسلىدىڭ..... بىرسى مۇرەڭنى تۇتتى، سەن ئۆرۈلۈپ ئۇنىڭغا سەپسالدىڭ: بېلىگە تاپانچا قىستۇرۇۋالغان قوراللىق ساقچى ساڭا سوغۇق كۈلۈپ تۇراتتى.

— سىز فاك مۇئەللىمۇ؟..... — دېدى ساقچى شۇبھىلىنىپ.

— توغرا، توغرا، مەن فاڭ فۇگۈي، — دېدىڭ ئېگىلىپ، — سىز.....

— مەن سىزنىڭ ئوقۇغۇچىڭىز، ئېرلاڭشىنىڭ سىنىپدىشى. سەن ياسالمىلىق قىلىپ:

— ئېسىمگە كەلدى، ئېسىمگە كەلدى، — دېدىڭ.

— ئېرلەڭشىن ماڭا سىزنى ئۆلۈپتۇ دېدى.

— مەن ئۆلۈپتىمۇ؟ دەڭە، مەن ئۆلۈپتىمۇ ياكى ھېلىھەم تىرىكمۇ، ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. خوش، ئۆيگە قايتىمەن.

سەن ساقچى ئوقۇغۇچۇڭغا قولۇڭنى پۇلاڭلىتىپ قويۇپ گىلەم ئۈستىدە چوڭ قەدەم تاشلاپ ماڭدىڭ. توك ئېقىمى بارماقلىرىڭنىڭ ئۇچىدا يۇگۈرەيتتى. دەپنە ئىشلىرى ئىدارىسىدىكى قوراللىق ساقچى فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ۋۇجۇدىدا يانغان كۆكۈچ توك ئۇچقۇنىنى بايقىدى. سىرلىق توك قويۇپ بېرىش ھالىتىنىڭ ئىلمىي ئاساسىنى مۇئەللىمدىن سوراپ بىلۈالغۇسى كەلدى. ئەمما، پۇرسەت ئۆتۈپ كەتتى: فاڭ فۇگۈي پىرقىراتما ئەينەك ئىشكىنى ئىچىپ، تالاغا چىقىپلا كۆزدىن غايىب بولدى.

ساقچى ئوقۇغۇچىسى زالدا نېمىش قىلىدۇ، ئۇ بىلمەيدۇ. تار كوچىدا ئەركىن كېتۈاتاتتى. ھايات - ماماتنى ئايرىپ تۇرىدىغان دەپنە ئىدارىسىنىڭ پىرقىراتما ئىشكىدىن كىرمەك ئاسان، چىقماق تەس ئىدى. بىراق، قانۇنىيەت ئۇنىڭغا كەلگەندە ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ قالدى: كىرمەك تەس، چىقماق ئاسان بولدى.

ھەشەمەتلىك بىر پىكاپ سىيرىلىپ كەلدى، شوپۇر ئوغرى مۇشۇكتەك ماشىنىدىن بېشىنى چىقاردى. ئۇ قورقۇپ كېتىپ يولنىڭ ياقىسىغا چىقۋالدى. ئوشۇقى قايرىلىپ كەتتى، ئولتۇرۇپ زەخىم يېگەن جايىنى سىلىدى. كۆز ئالدى قىپقىزىل قان، قاندا سۇس يېشىللىق پارقىراپ تۇراتتى. ئۇ ئورنىدىن تۇردى. سەل ئاقساقلايتتى. كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن چوڭ يولغا چۈشۈپ يۈرۈپ

كەتتى. ماشىنىلارنىڭ كەينىدىكى چىراغ يېڭى ھايۋانلارنىڭ كۆزىدەك قىزىل ئىدى. ئۇ بىردىنلا كەينىگە ئۆرۈلدى. ھازىر ساقچى بولغان ئىلگىرىكى ئوقۇغۇچىسى بېلىدىكى«69» تېپلىق ساقچى تاپانچىسىنى ئېسىپ، «گۈزەل دۇنيا» نىڭ چىراغلار چاراقلاپ يېنىپ كەتكەن زال ئىشكى ئالدىدا ساقا كۆزى بىلەن سالام قىلىپ تۇراتتى.

كەچتە كوچا تازىلايدىغان ئايال تازىلىق ئىشچىلىرى چىرايىنى، ھەتتا تېرىسىنىمۇ باشقىلارغا كۆرسەتمىشنى خالمايتتى. ئۇلار ئۇچىسىغا مېغىز رەڭ كاناپ خىزمەت كىيىمى، قولىغا پەلەي، بېشىغا كاناپ شەپكە كىيگەن، ئاغزىغا ناھايىتى يوغان كاناپ ماسكا تاقىغانىدى؛ كۆزلىرىدىن بىرسى بىلەن ھازىرلا سوقۇشۇپ قالىدىغان ئالامەت ئەكىس ئېتەتتى. ئۇلار كۆزۈكگە ئەرۋاھەتەك كۆرۈنۈپ كەتتى (ئۇلارنىڭ كۆزىگە سەنمۇ ئەرۋاھەتەك كۆرۈنەتتىڭ). «مۇھەببەتنى دەپ بۇ يەرگە كېلىش چۈش كۆرگەندەك.....» تاق، تاق، تاق! تازىلىقچى ئايال بىرنەچچە تال مۇزكالتەكنىڭ قەغىزىنى تۆمۈر گۈرجەككە سۈپۈرۈپ ئالدى. «ھارامىلقلارنىڭ ھەممىسى ئەقىللىك.....»

كوچىنى ئەپچىل سۈپۈرۈۋاتقان، 30ياشلارغا بارمىغان بۇ تازىلىقچى ئايالنىڭ ساقا كۆزى چۈشۈپ قالدى ــ بوغۇق ئاۋازدا مۇھەببەتنى چۆكۈرۈپ خىڭىلداپ ئېيتىۋاتقان مۇھەببەت ناخشىسى سېسىق دۇمۇدەك ئادەمنى جەلەپ قىلاتتى. ئۇ شەھەرنىڭ مەنزىرىلىك جايلىرىدا لاتاپەت بىلەن يۈرەتتى: دەريا بويىدىكى ئاق تېرەكلىك. مۇھەببەتنىڭ سىرلىق تۇسىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن بۇ يەرنىڭ چىراغلىرىنىڭ يورۇقى خىرە ئىدى. ئاق تېرەكلەرنىڭ سايىسى گىلەمدەك يۇمشاق چىملىققا، بىز بايام تونۇشۇپ ئۆتكەن غاز تۇخۇمى چوگلۇقىدا تاش ياتقۇزۇلغان ئېگىز - پەس يولغا قىڭغىر - سىڭغىر چۈشكەنىدى. چىراغلارنىڭ تۇرقى گىرىمسەن

بولغاچقا، يۇلتۇزلارنىڭ يورۇقى چاقناپ كەتكەندى. دەريادا يۇلتۇزلارنىڭ ئەكسى جىمىرلايتتى، پاقىلار كۇركىرايتتى. رومانتىكدىن ھالقىپ كەتكەن يېگىت - قىزلار دەرەخلىكتە قونۇپ قالاتتى. ھاملىدارلىقتىن ساقلىنىش تېخنىكىسىنىڭ ئومۇملىشىشى ۋە ھاملىدارلىقتىن ساقلىنىش دورىلىرىغا ئاسان ئېرىشىش ياشلارغا بەخت ئېلىپ كەلگەندى، بۇ ئىنسانلارنىڭ ئىلگىرىلىگەنلىكى ئىدى.

سەن ئورمانلىقتا ئولتۇرۇپ سىيۇاتقان بىر ياش قىزنى ئۇچرىتىپ قالدىڭ. پاخپايغان چاچلىرىنى«قويۇق چېچى تىك تۇرۇش»دېگەن ئوبرازلىق گەپ چۈشەندۈرۈش مۇمكىن ئىدى. سەن سيگەن چاغدىكى ئاۋازنى ئاڭلىدىڭ، سۈيدۈك پۇرىقى بۇرنۇڭغا ئۇرۇلدى. ئۇيقۇسى ئېچىلمىغان ئۇ قىز ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىنى ساڭا تىكىپ مۇجمەل كۈلدى، ئاندىن ئىشتىنىنى ئاستا كۆتۈردى. ئىشتان تولىمۇ تار ئىدى. كاسسى ئىشتانغا ئاران پاتاتتى. ئىشتىنىنى سالغاندا ساغرىسىدىكى تېرە تۆۋەنگە قاراپ شىلىنغاندەك بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئويلىدىڭ. نېمىشقا ئۇنىڭ كاسسىنى كۆرگىنىڭنى كۈچەپ ئىنكار قىلسەن؟ ئەمەلىيەتتە كاسسىنى يەنىلا كۆرۈپ قالدىڭ.

ئۇ كونا يولنى تېپىشقا ئالدىرىدى. بىر ئەستايىدىل ئاتا، باشقىلارغا ئۈلگە بولغان نەمۇنىلىك ئەر بىر قىزنىڭ ئىزىغا چۈشسەكەن، ئۇنىڭ سيگەن چاغدىكى سۈيدۈكىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسا، پۇرىقىنى پۇرىسا، كاسسىنى كۆرسە..... ئۇ ئۆز - ئۆزىنى تەنقىد قىلىش ئۈچۈن شاپىلىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ زەردە بىلەن تەمتىرىمەي ئۆزىنى كاچاتلىدى.

ــ ئۇر! قاتتىق ئۇر!

ــ ئوغلىدىن تاياق يېدى!

بۇ ئىككى ئېغىز گەپمۇ، ئادەم تىللىغان گەپمۇ ئۇنىڭغا

تونۇش ئىدى.

ئوغلىدىن ياتاق سېدى.

ئالدى تەرەپ ئاق تېرەكلىك ئىدى. ئاق تېرەكلەر سىلىق، ئېگىز، تىك ئىدى. يوپۇرماقلىرىدىن كۇلكە ئاۋازى كېلەتتى. سەن ئازغۇن ئىككىنچى ئەۋلادنى كۆز ئالدىڭغا ئەكەلدىڭ. ئېگىز، قامىتى ئىلىپتەك تۇز، يالڭاچ بەدىنى پارقىراپ تۇرغان بىر يىگىت قويۇق چېچى تىك تۇرۇپ كەتكەن بىر قىزنى قۇچاقلاپ سۆيۈۋاتاتتى. ياش قىز غىڭشىداپ، ئوغلۇڭغا ئوخشاپ كەتكەن ھېلىقى ئەبلەخنىڭ كاسسىغا شاپىلاق بىلەن ئۇرۇۋاتاتتى.

فاڭ فۇگۇي چۆچۈپ كەتتى. ئۇ تاڭ ئالدىدىكى ئەڭ قاراڭغۇ، ئەڭ سوغۇق بىر ۋاقىتتا، ئاق تېرەكلىكتىن ئۇچقانىدەك يۇگۇرۇپ چىقىپ، «1 ـ ئاۋغۇست» يولىغا چۈشتى، «1 ـ ماي» مەيدانىنى كېسىپ ئۆتۈپ، «خەلقنى سۆيۈش كوچىسى» غا قايرىلدى، «ئاممۇي كوچا» غا يېنىچە كىرىپ، «قىزىل يۇلتۇز تونىلى» بىلەن كوچىنى كېسىپ ئۆتتى. شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ يېنىدا، بىر كونا بىنانىڭ پالەچ ھالەتتە يەردە ياتقانلىقىنى كۆرۈپ تېڭىرقاپ قالدىڭ (مۇتەخەسسىسلەر قەرەللىك پارتلىتىۋەتكەن بىنا ئىدى). كاللاڭدا بوش ۋاقىتلاردا ئويلىنىشقا تېگىشلىك مېخانىكىغا مۇناسىۋەتلىك گۇمان قېپقالدى، ئۇ قۇرۇلۇش مەيدانىدا ئېگىلىپ ماڭدى. خىش ۋە كاھىش پارچىلىرى چېچىلىپ ياتاتتى. دەسسىگەن يەردىن ھاك پۇرقىراپ كۆتۈرۈلەتتى. ئۇ ناھايىتى چوڭ ھاڭغا چۈشۈپ كەتتى. ناھايىتى چوڭقۇر ھاڭغا چۈشۈپ ساق چىقىپ كەتمىگى تەستەك تۇيۇلدى. پۈتۈن كۈچىنى ئىشقا سېلىپ ئۆملەپ چىقتى. ئوت ـ چۆپ ئۆسۈپ كەتكەن بىر تامدىن ئۆتتى. يەنە ئازراق ماڭدى، يېتىپ كەلدى. بىر پارچە ياغاچ ۋۇنسكىغا 8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلار ياتاق بىناسى دېگەن خەتتەر يېزىلغانىدى. رېشاتكىلىرى كونىراپ كەتكەنىدى. ياتاق بىناسى رايونىغا كىرىپ

ئىشكنى چەكتى. تۇ شاۋيىڭ ئۇستىبېشى ئاپئاق ئېرىنى دېرىزە ئالدىدا كۆرۈپ:

— جىن....! — دەپ چىرقىراپ كەتتى.

سەن قاتتىق ھەسرەتلەندىڭ.

«گۈزەل دۇنيا» غا كەتمەكچى بولدۇڭ.

«گۈزەل دۇنيا» غا كېتەلمەيتتىڭ.

سەن قوشناڭنىڭ ئىشكنى چەكتىڭ. قوشناڭنىڭ خوتۇنى ئالاھىدە ئەمگەك نەمۇنىچىسى، دەپنە ئىدارىسىنىڭ ئالاھىدە ھۆسن تۈزىگۈچىسى بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى لى يۈچەن ئىدى.

تۆتىنچى باب

1

ئالاھىدە ھۈسۈن تۈزىگۈچى بىر تال كۆكۈچ ئوپېراتسىيە پىچقىنى ئىككى بارمقى بىلەن قىسىپ تۇتقان ھالدا كىيىملىرى سالدۇرۇۋېتىلگەن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئالدىدا تۇراتتى. ئۇ ئىمال قاچىدا تۇرغان، قاغىنىڭ پېيىدەك ئاشۇ ئوپېراتسىيە پىچقىنى كۆرەلەيدىغانلىقىمىزنى دېدى. سىز پىچاق تەگكۈزۈشتىن ئاۋۋال بېشىگىزنى سىلىپ ئۈچ مىنۇت سۈكۈتته تۇردىڭىز. بانىدا تۇرغانلار سىزنى ئۆلگۈچىگە تەزىيە بىلدۇرۇۋاتىدۇ دەپ ئويلىدى. بۇ سىزنىڭ ئادىتىڭىز ئەمەس ھەم دەپنە ئىدارىسىدە بۇنداق قائىدىمۇ يوق ئىدى. سىز ئەزەلدىن كىيىملىرىڭىزنى ئالدىراش سىلىپ، ئاق خالتىگىزنى كىيىپ بىر مىنۇتمۇ كېچىكتۈرمەستىن، خۇددى ھۈنەرگە پىششىق موزدۇز خۇرۇم بەتىنكىنىڭ كونىرىغان خۇرۇمىنى يارغاندەك پىچاق بىلەن ئۆلۈكنىڭ يۈزىنى يارىتىڭىز.

ۋەزىپىڭىز ئۆلگۈچىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى ۋە ئۆلۈكنى قوبۇل قىلىدىغان تارماقنى ئالداش. بۇ تارماق جەنىنەت دەپ ئاتىلىدۇ. دوزاخ دېسىمۇ بولىدۇ. مەھسۇلاتلىرىڭىز بىردەك پارقىراپ تۇرىدۇ. ئۇ ئۈچ مىنۇت سۈكۈتته تۇرۇپ، قولتۇقىنىڭ تەرلەپ، ئاچارىسىدا ھاسىل بولغان ئۆتمۈشتىكى تەجرىبىلەرنى ئەسلەپ، پاراكەندە بولۇپ يۇرىكى ئۈيۈشۈپ قالدى. ئوپېراتسىيە پىچقىنى

قىسىپ تۇتۇۋېلىنىۋاتقان قوللىرىمۇ سەل نەمدەلدى. دېدىك. مۇشۇنداق بىئەپ ھالەتكە تېزرەك خاتىمە بېرىش ئۈچۈن، ئۇ سول قولى بىلەن ئۆلۈكنىڭ ئېڭىكىنى تۇتۇۋېلىپ، ئېڭىكىدىكى سۆڭەكنى كۆتۈردى، بويىنىڭ تېرىسى تارتىشتى، ئاندىن ئۇ بىرگە ئۆلگۈچىنىڭ بۇغدىيىكىنىڭ ئۈستىدىكى بىر ئورۇننى دەللەپ يىرتقۇچلارچە پىچاق ئۇرغانلىقىنى، پىچاق ئۇرۇلغان ئورۇندىن ئاقۇچ ماينىڭ ئۆرۈلۈپ چىققانلىقىنى، دېدى. شۇ چاغدىكى كۆرۈنۈش سوقا بىلەن يەرنى ئاغدۇرغان كۆرۈنۈشكە ئوخشاپ كەتتى، دېدى ئۇ.

شەھەرلىك پارتكوم رەھبەرلىرى ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقلىقىنىڭ ھۆسن تۈزەش ئىشىنى بىر تۈرلۈك سىياسىي ۋەزىپە قاتارىدا سىرگە تاپشۇردى. دەپنە ئىدارىسىنىڭ باشلىقىغا ئىشەنمەيتتىڭىز. قاراشلىرىدىن ئېتىبار بېرىش ئالامتى چىقىپ تۇرسىمۇ، لېكىن كۆرمەسكە سالدىڭىز. ناۋادا ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ھۆسىنىنى تۈزەشتە بۇ ئىشنىڭ سىياسىي ئەھمىيىتىنى ساقىت قىلىۋەتسە، كۆز ئالدىمىزدا ئۇ تېخنىكا مەسىلىسى ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. نوقۇل ئالاھىدە ھۆسن تۈزىگۈچى ئۈچۈن ھېچقانداق مەسىلە ئەمەس.

ھۆسن تۈزەش تېخنىكىسى تېببىي كاتېگورىيەدىن ئايرىلىپ چىقىپ، بىرلا سەكرەپ گۈزەللىك ئىلمى كاتېگورىيەسىگە تەۋە بولۇۋالدى، ئاندىن يەنە تېببىي ئىلىم بىلەن بىرلىشىپ، گۈزەللىك ئىلمىي دەپ ئاتالدى. ھۆسىن تۈزىگۈچىنىڭ ۋەزىپىسى گۈزەللەشتۈرۈش، سەتلىشىپ، بۇزۇلغان پۈت-قوللارنى ياماش، كىچىك شەھەردە تىرىكلەرنىڭ ھۆسىنىنى تۈزەپ، كۆپلەپ پۇل تېپىۋاتقان ئون نەچچە ئىرادىلىك ياش گۈزەل سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ ھەيكەلتىراشلىق فاكۇلتېتىدا ئوقۇۋاتىدۇ: بىرنەچچە ئېسىل ھاراق ۋە ئېسىل تاماكىلار بىلەن، «گۈزەل دۇنيا» غا

كىرىپ، ئۆلۈكلەر ئارقىلىق ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش يولىنى قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ.

لى يۈچەن ماشىنا ۋەقەسىدە بېشى كۈكۈم - تالقان بولۇپ كەتكەن بىر ئۆلگۈچىنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى چىرايىنى رەسىمگە قاراپ ئەسلىگە كەلتۈردى. ئۆلگۈچى خۇددى تىرىكتەك سۆلەتلىك بولۇپ كەتكەنىدى. ئۆلگۈچىنىڭ ئاتىسى شەھەرلىك خەلق باغچىسىدىكى يىرتقۇچ ھايۋانلار سارىيىدا يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇراتتى. ئىككى يولۋاس، ئۈچ شىر، بەش يىلپىز، ئۇلاردىن باشقا قورقۇنچلۇق بۆرىلەرنى شۇ ئادەم باقاتتى. ئوغلىنىڭ ھۆسىنىي تۇرمۇش ئۈشى تۈپەيلىدىن يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى بىلەن دوست بولۇپ قالدىڭىز. مائاش تۆۋەن، كىرىم چىقىمنى قامدىيالمايدۇ، گۆش كەمچىل، گۆش باھاسى شىددەت بىلەن ئۆرلەپ كەتكەن 1987-يىلى، ئىككىلار گۆشىنىڭ ئېپىنى قىلىدىغان ياخشى چارىنى بايقىغانىدىڭلار.

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ھۆسىنىي تۇرمۇش ئىشىنىڭ سىياسىي ئەھمىيىتى ساقت قىلۇېتىلسە، لى يۈچەننىڭ ئىشى ئاددىي ھەم ئاسان بولۇپ قالاتتى. ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ بەدىنىگە يىغىلىپ قالغان ماينى تازىلاپ، بىر قىسىم تېرىسىنى كېسىپ ئېلىۋېتىپ، ئاندىن خاتىرىڭىزگە ئاساسەن، سۈرۈك پىلاستىر ۋە بۇلۇت بىلەن بوش قالغان جاينى تولدۇرۇپ، رەڭلىك بويىاق ئىشلىتىپ— رەڭلىك قەلەم ئىشلەتمەسمۇ بولىدۇ. ئۇنىڭ ياش ۋاقتىدىكى قىياپىتىنى ئەسلىگە ئەكەلسىڭىز چوڭ تۆھپە يارىتقان بولاتتىڭىز. ئۇنىڭ ياش ۋاقتىدىكى چىرايى تۇنۇگۈنىدەكلا ئېسىڭىزدە. چىرايىنى كۆزىڭىزنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئەسلىگە كەلتۈرەلەيسىز. بۇنىڭغا كۆپ ھەشەم كەتمەيدۇ. كۆكرەكنى يېرىپ ماينى ئېلىش، بۇ قوپال قاسساپلارنىڭمۇ قولدىن كېلىدىغان ئىش. يۇقىرىقىدەك تەھلىل ئارقىلىق، ئۇ كۈچ تېجىلىدىغان ھەم

ياخشى نامغا ئېرىشكىلى بولىدىغان ۋەزىپىنى قوبۇل قىلدى، دېيەلەيمىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز ئۇنىڭ ئاشنىسى- دە!

2

بۇلتۇر كۈز كېچىسى، يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى لىگشىپ، غىچىرلاپ قالغان شۇگدىن توقۇلغان ئورۇندۇقتا غەمكىن ئولتۇراتتى. ئۇ 50 ياشلاردىن ھالقىغان، چاچلىرىغا ئاق كىرگەن، قاراشلىرى نۇرسىز، مۈكچيىپ قالغان ئادەم ئىدى. سىز شۇ چاغدا ماشىنا چاقنىڭ ئاستىدا قېلىپ، بېشى كۈكۈم - تالقان بولۇپ كەتكەن شۇ قەدەر قاملاشقان ھەم شۇ قەدەر سالاپەتلىك ئوغلىنىڭ چىرايى كۆرۈمسىز ئاتىسى بىلەن روشەن سېلىشتۇرما بولۇپ قالغانلىقىنى ئويلىمىغانسىزكىز.

شۇ چاغدا جاڭ چىچيۇ مۇئەللىم تولۇق 3- سىنىپتا ئوقۇغۇچىلارنىڭ كەچلىك مۇزاكىرىسىنى نازارەت قىلىۋاتاتتى؛ داچيۇ بىلەن شاۋچيۇ قورسىقىنى تويدۇرۇپ ئۆگكۈرگە شۇگغۇپ كىرىپ دەرس تەكرارلاۋاتاتتى. مومىدىن پۇتكەن ساھىبجامال كارىۋىتىدا گۆشىنى چىشلەۋاتقان پىتلارنىڭ ۋە تۇۋاقنى غاجاۋاتقان چاشقانلارنىڭ ئاۋازىنى ئاگلاپ ياتاتتى. ئۇ قىزنىڭ بىر ئەر بىلەن قانداقتۇر بىرنەرسىلەر توغرۇلۇق پىچىرلىشىپ قىلىشۋاتقان پاراڭىنى ئاگلىدى. ئىككىسى بىردەم چوشقا گۆشى، بىردەم مۇكاپات پۇلى ۋە جەرىمانە، يەنە بىردەم چىشى يولۇاسنىڭ ئىككىسى ئاسلان تۇغقانلىقى ھەققىدە پاراڭلاشتى..... قىزى ئانىسىنىڭ كۇندىشى ئىدى. ئانارگۈلنىڭ رەڭگى ئۇنى ئورىۋالدى..... ئۇ پەردىنىڭ يوچۇقىدىن ساپسېرىق تۈك باسقان پۇتلارنىڭ خۇشال تىترەپ تۇرغانلىقىنى كۆردى..... ئۇ چىشنى چىشلىدى، مۇزدەك ئاۋاز چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ كەتتى.

ــ ھەرقانداق ئائىلىدە بىر باش قېتىنچىلىقى بار، ــ دېدى ھۆسن تۇزىگۈچى ھېسداشلىق قىلغان ئاھاڭدا، ــ كۆپچىلىكنىڭ ھېچقايسىسىغا ئاسان ئەمەس، شۇنداق قىلماي قانداق قىلغۇلۇق؟ كونىلار ئېيتقانىدەك: «بوران چىقىپ يامغۇر ياغسا، ئادەم جاپا تارتىدۇ، ئازاب چېكىدۇ.»

شۇ كېچە سالقىن بولغانىدى، ئۆيگە چۈشكەن ئاي نۇرىدا ئېلېكتىر چىرىغىنىڭ نۇرى تۇنۇگۈن كېچىدىكىگە ئوخشاشلا خىرەلىشىپ قالغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بىلىكىنى سىلىدى، توساتتىن ئامراق ئوغلىدىن ئايرىلىپ قالغان بۇ يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىغا ئىچى ئاغرىپ قالدى. بۇنداق ئانچىكى ئىچ ئاغرىتىش راكىنىڭ ئاغزىغا چىققان بۇرۇتقا ئوخشايتتى.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ئورنىدىن تۇرۇپ، يېنىدىن بىر تال ئادەمگىياھنى «غاچچىدە» چىقىرىپ:

ــ لى ئۇستام، بۇ كونا تاغ ئادەمگىياھنى ماڭا بىرسى بەرگەن، ئېپ قېلىپ ئانىڭزغا ببرىڭ، قۇۋۋەت بولىدۇ، ــ دېدى.

يېرىم مىنۇت رەت قىلىپ، ئۇزىتىپ قويۇش ئۇچۇن ئورنىڭزدىن تۇردىڭىز. ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ بىردەم ماڭدىڭىز. يول بويىدىكى دەرەخلەر شۇك تۇرۇشاتتى. ئاقساقال بېشىنى ئېگىز كۆتۇرۇپ تولۇپ تاشقان ئۇمىد بىلەن:

ــ لى ئۇستام بىلەن سودىلىشىشنى ئويلاۋاتىمەن، ــ دېدى.

ئىككىڭلار خەلق باغچىسىدىكى يېشىل تۆمۇر رېشاتكىنى ياقلاپ، رېشاتكىنىڭ ۋە ساپسېرىق پادۇپ دەرەخلىرىنىڭ گىرەلىشىپ كەتكەن سايىلىرىنى دەسسەپ ئەركىن سەيلە قىلىپ كېتىۋاتقان كونا ئاشىق ـ مەشۇقلاردەك ئاستا كېتىۋاتىسلەر. باغنىڭ ئىچكىرىسىدىكى ۋەھشىي ھايۋانلار تۇرۇۋاتقان تاغدىن يولۋاس گەندىسىنىڭ سېسىق پۇرىقى كېلەتتى، ئېچىرقاپ كەتكەن ئاسلانلارنىڭ ئېچىنىشلىق پەريادى ئاڭلىناتتى.

ئىككى قولىڭىز بىلەن مۇرىڭىزنى تۇتۇپ سوغۇقتا تىترەپ كەتتىڭىز. قالتىس بىر تۇرلۇك ۋەھىمە قاراڭغۇلۇق ئېچىدىن ئېتىلىپ چىقىپ، پادىۋپ دەرەخلىرىنىڭ ئارىسىدىن تۇرۇپ سىزگە قاراپ توختىماي ھۆركىرەۋاتاتتى.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى سىزنى ئاتىڭىزغا ئوخشاش قۇچاقلىدى. ھايۋان باللىرىنىڭكىدەك تىرناقلىرى ئۆتكۈر، كىچىك، ئەمما قاتتىق قوللىرى بىلەن يەلكىڭىزنى سىلىغاندا، ئاقساقالنىڭ تېنىدىن كېلىۋاتقان يولۋاس، يىلپىز ۋە چىلبۆرىلەرنىڭ ھىدىنى سەزدىڭىز. كۆزلىرىڭىز گويا چاراقلاپ يېنىپ تۇرغان يۇلتۇزلار ئارىسىدىكى ئەڭ جانلىق ئىككى يۇلتۇزدەك چاقناپ كەتتى.

ئۇ سىزگە يېڭى تۇغۇلغان ئىككى ئاسلان توغرۇلۇق توختىماي سۆزلەپ بەردى. ئىككى ئاسلان كاللىڭىزدا بىر پەسلەپ، بىر ئۆرلەپ ئۇچۇۋاتقان يىڭناغۇچتەك ئوماق تۈيۇلۇپ كەتتى. بايان قىلغۇچىنىڭ تەلەپپۇزى ھەسرەتلىك ئىدى. ئاتىلىق مېھرى تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

..... بۇ ئىككى ئاسلان شىر بىلەن يولۋاستىن بولغان، نېمىشقا شۇنداق دەيمىز؟ ئۇلارنىڭ ئاتىسى ئافرىقىدىن كەلتۈرۈلگەن ھېلىقى قېرى ئەركەك شىر..... شىر يولۋاس بىلەن توي قىلىپ، ئېشەك بىلەن ئات جۈپلەشتۈرۈلگەندەك جۈپلەشتۈرۈلدى. قىينىلىق دەرىجىسى ناھايىتى چوڭ، لېكىن «ئەجىر قىلسا لوم تۆمۈرنمۇ يېڭىندەك قىلىۋەتكىلى بولىدۇ»..... شىر يولۋاسنىڭ ئۈستىگە چىقىپ نەرە تارتقاندا، يەردە چاقماق چېقىلغاندەك دەرەخلەر تىترەپ يوپۇرماق تاشلىدى..... بۇ ئىككى كىچىك شالغۇتلارنىڭ ئىشتىھاسى ياخشى ئەمەس، ئىككىسى قوي ۋە كالا گۆشىگە، توڭلىتىلغان توشقان، توخۇ كاۋېنى..... پۇراپمۇ قويمايتتى..... ئاخشام بىر چۈش كۆردۈم. چۈشۈمدە ئىككى

ئاسلان ماڭا: ئاقساقال، بىز ئادەم گۆشى يەيمىز دەۋاتقۇدەك!..... مەن ئويلايمەن، سىز ھەر كۈنى ئۆلۈكلەرنى رېمونت قىلىسىز، چىقىرىندىلار چىقىپ قالىدۇ..... ئاشۇ چىقىرىندىلار ئىسراپ قىلۇېتىلسە، نېمىدېگەن ئۆكۈنۈشلۈك.....

ئۇ بىر جۈپ ئوتلۇق كۆزنى سىزگە مېھرىبانلىق بىلەن تىكىپ، تىرناقلىرى ئۆسۈپ كەتكەن قاتتىق قوللىرى بىلەن بىر جۈپ كۆكسىگىزنى تۇتتى. سىز ئۇنى بىر جۈپ كۆكسۈمنى كېسىپ ئېلىپ ئاتىسى شىر، ئانىسى يولۋاس ئىككى شالغۇتقا بەرمەكچى ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىگىز. ئۇ تېنىگىزدىن ئايرىلىپ قالدەك ئاپئاق ئاقرىپ كەتكەن كۆكسىگىزنى ئادەم گۆشى سېغىنغان ھېلىقى ئىككى مەخلۇققا مېھرىبانلارچە تاشلاپ بەرسە، ئىككى مەخلۇق كۆكسىگىزنى تالاپ تىتما - تىتما قىلۇېتىدۇ. ئاچ كۆزلۈك بىلەن خورۇلداپ كېتىشىدۇ. مېھرىبانلىق يېغىپ تۇرغان چىرايىدا يېقىملىق تەبەسسۇم ئەكىس ئەتكەن ئاقساقال مۇلايىم ۋە تەجرىبىلىك ئاتىگىزغا ئوخشاش بىر جۈپ كۆكسىگىزنى سىلايىتتى. چىرقىرىۋەتتىگىز، ۋالڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئاستىدا يېتىپمۇ شۇنداق چىرقىرايىتتىگىز. چىرقىراپ كېتىۋىدىگىز، ئۇ ئۇششاق - چۈشىشەك نەرسىلەرنى ئوغرىلايدىغان ئوغرىدەك قورققىنىدىن چىرايى تاتىرىپ ئالدىغا ئېگىشكەن پېتى ئورنىدىن تۇردى. قاتتىق قولىدىن كۆكسىگىزنى ئاجرىتىۋالدىگىز، ئارىدىن ئۈچ سېكۇنت ئۆتتى. ئۇمىدسىزلەندىگىز، ئالاقزەدە بولىدىگىز، كۆكسىگىز خورلىنىشقا، يەنە تىك تۇرۇپ كېتىشكە موھتاج ئىدى.

— ياق، ئۇنداق قىلالمايمەن..... — ھۆسىن تۇزىگۈچى ئاۋازىنى قويۇپ بېرىپ ۋارقىراپ كەتتى، — ئۇنداق قىلالمايمەن.....

— ئېيتىڭە، نېمىدىن قورقىسىز، — دېدى يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى قىزغىنلىق بىلەن كانايىنىڭ ئاۋازىغا

ئوخشاش ئاۋازدا، ــ ئادەم گۆشىنىڭ گېپىنى قىلسام تىرىك ئادەمنى ئويلاپ كەتتىڭىز، بۇ ئۆز - ئۆزىنى قىينىغانلىق. ئۆلۈكلەر سىزنىڭ قولىڭىزدا، بۇ خۇددى لاي ھەيكەلتىراشنىڭ ئۇستىلىدە، چوشقا گۆشى قاسساپنىڭ ئەمىلىدە تۇرغانىدەك بىر ئىش، ئۇۋۇلامسىز ياكى ئويناميسز، چىمدامسىز ياكى سىلامسىز، شىلامسىز ياكى كېسەمسىز، ئىختىيارىڭىزدىكى ئىش ئەمەسمۇ؟ ئۆلگەن ئادەمنىڭ نېمىسى قالىدۇ؟ بىرەر نەرسىسى قالىدۇ دەمسىز؟ چوڭ باشلىقلار جەسىتىنى دوختۇرلارنىڭ ئانالىز قىلىشىغا ھەدىيە قىلۇېتىدۇ، چىقىرىندىلار قانچىلىك نەرسە ئىدى. چوڭ باشلىقلار خەلقنىڭ بەختىنى كۆزلەيدۇ، ئۆلگەنلەر ئۈچۈن تۆھپە يارىتىدۇ. چىقىرىندىلار نېمىگە ھېساب؟ شىر بىلەن يولۋاس ئەتىۋارلىق ھايۋان، خەلق ئاممىسى كۆرۈپ تاماشا قىلىدۇ. مۇشۇكئېيىق تۇغسا گېزىتلەرگە خەۋەر بېرىلىدۇ، تېلېۋىزوردا كۆرسىتىلىپ پۈتۈن دۇنيا خەلقىگە ئۇقتۇرۇلىدۇ. چىقىرىندىلار نېمىگە ھېساب؟

ــ ۋىجدانىم كۆتۈرمەيدۇ.....

ــ ئەبلەخ! ۋىجدانىنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان ئادەمدە ۋىجدان بولمايدۇ. شىر بىلەن يولۋاس ئاچ قېلىپ ئۆلسە دۆلەتكە زىيان بولىدۇ. ۋەتەننىڭ گۈل - غۇنچىلىرى ھېسابلانغان قىزىل گالىستۇكلۇق ئوماق ئۆسمۈرلەر، ۋىجدانىڭىز نەگە كەتتى، دەپ سىزنى سوراق قىلىدۇ؟ ــ يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى كۆكسىڭىزنى مىجىقلاپ خۇددى چەكسىز ھوقۇقنى قولىدا تۇتۇپ تۇرغان كەسكىن، ئادىل سودىيەدەك چەكسىز ھوقۇقنى قولىدا تۇتۇپ ۋىجدانىڭىزنى سوتلاپ كەتتى. ۋىجدانىڭىزنى يىغىشتۇرۇڭ! سىز بۇلۇت، يۇمشاق ياغاچ، شىلىم، ئۇچەيدىن قىلىنغان يىپ، چىقىرىندىلار بىلەن ياسالغان يالغان باشنى ئۆلگەن ئوغلۇمنىڭ گەۋدىسىگە ئورنىتىپ مېنىڭ ۋىجدانىمنى ئالدىغان ئەمەسمىدىڭىز؟ ۋىجدان ئەمەلىيەتتە بىر - بىرىنى ئالداش. بىر جۇپ كۆكسىڭىزگە

ئوخشاش، ئۇ ئەرلەرنىڭ سىلىشىنى ۋە چاينىاپ تىتما - تىتما قىلىۋېتىشىنى ئارزۇ قىلمىدۇ. بىراق، ئېرىنگىز كۆكسىگىزگە قىزىقمايدۇ. ۋىجدانىگىزنى دەپ كۆكسىگىزگە ئېتىبار بەرمەيسىز، ئۆزىگىزنى ئازابلايسىز. نورمال ئېستەكنى باسسىز. ۋىجدانىگىز نەگە كەتتى؟ سىز بىلەن مەن ۋىجدان ياسايدىغان ئادەملەر. سىز ئۆلۈكلەر بىلەن، مەن ۋەھشىي ھايۋانلار بىلەن ئالاقە قىلمەن.

سىز ئۇنىڭ قۇچىقىدا. ئۇنىڭ مۇكچەيگەن ئورۇق تېنىدە تەسەۋۋۇر قىلىش تەس بولغان زور كۈچ قاينىاپ تېشىۋاتاتتى. لەۋلىرى تەجرىبىلىك قاراقچىنىڭ لەۋلىرىگە ئوخشايتتى. ئۇ سىزنى ئۆلەر - تىرىلىشىگە باقماي سۆيەتتى. پوتلىگىز بىلەن ياش تەڭ ئاقتى، ھەتتا كىچىك تەرىتىگىزنىمۇ تۇتالماي قالدىگىز.

ئۇ سىزنى ئىختىيارىگىزغا قويۇپ بەردى، ئۆزىگىزنى چىملىققا تاشلىدىگىز، چىملىقتا «گۈل - گىياھلارنى ئاسرايلى، دەسسىمەيلى» دېگەن خەت يېزىلغان ئاق ياغاچ تاختاي بار ئىدى (كەينىدە: «خىلاپلىق قىلغۇچىلارغا جەرىمانە قويۇلىدۇ» دېگەن خەتمۇ بار ئىدى). پۇتلىرىگىزنى كېرىپ، ئوگدا ياتاتتىگىز، ئۇنىڭ يېرتقۇچ ھايۋانىدەك ئۇستىگىزگە ئېتىلىپ، چىش ۋە تىرناقلىرى بىلەن كىيىملىرىگىزنى يېرتىپ، قىلچە رەھىم قىلماستىن باسقۇنچىلۇق قىلىشىغا تەقەززا ئىدىگىز.

يېرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى سوغۇق كۈلۈپ تۇراتتى. سوغۇق ئاي نۇرىدا چىشلىرى پارقىراپ، كۆزۈمسىز چىرايى قىزىرىپ كەتكەنىدى. مۇزدەك بۇ كېچىدە ئاق قىروۋ يوپۇرماقلارنىڭ ئۈچىدا مەرۋايىتتەك چاقنايتتى.

ئۇ سوغۇق كۈلۈپ قويىدى، باسقۇنچىلۇق قىلىش مەقسىتى زادىلا يوق ئىدى.

غەيرىي نورمال ئېستەك غەيرىي نورمال غەزەپ - نەپرەتكە ئايلانىدى. ھۆسن تۇزىگۈچى ئولتۇرۇۋالدى. ئۇ چىمنى توپىسى

بىلەن يۇلۇپ ئېلىپ ئۇنىڭ يۈزىگە ئاتتى ۋە:

ــ ئىبلىس! بەتبەشىرە جىن! بەتبەشىرە ئىبلىس! ــ دەپ تىللىدى.

ــ مېنىڭ نېمە قىلىدىغانلىقىمنى بىلەمسىز؟ ــ ئۇ ئالدىڭىزدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ مۇشۇك چاشقانغا گەپ قىلىۋاتقاندەك ئەلپازدا ھەم تەلەپپۇزدا سىزگە: بىر تال يېپقا باغلىنىپ قالغان چۈمۈلىنىڭ قانداق ھەرىكەت قىلىدىغانلىقىنى بىلەمسىز؟ــ دەپ سورىدى.

قاراشلىرىدىن بىراقلا كەينىڭىزگە ئۆچۈپ كەتتىڭىز، ئۇ تۆمۈردەك تىرناقلىرى بىلەن ئېڭىكىڭىزنى كۆتۈرۈپ قويدى (ئوقتەك قىزىق تىرناقلىرىنىڭ تەسىرىدىن يەنە سىيۋەتتىڭىز). ئاغزىدىن كېلىۋاتقان ئاچچىق سامساق پۇرىقى يۈزىڭىزگە ئۇرۇلۇپ، كۆزىڭىزدىن ياش چىقىپ كەتتى. ئۇ مەركىزىي رادىيو ئىستانسىسىنىڭ دىكتورلىرىدىنمۇ ئۆلچەملىك، ئورتاق تىل تەلەپپۇزدا ئۇزۇپ ـ ئۇزۇپ:

ــ يادىڭىزدا بولسۇن! بۈگۈندىن تارتىپ ھەر شەنبە كۈنى كەچتە مۇشۇ جايغا كېلىسىز. بىر ھەپتە ئىچىدە يىغىلغان چىقىرىندىلارنى ماڭا تاپشۇرىسىز! ــ دەپ بۇيرۇق قىلدى.

ھۆسن تۈزىگۈچى يىغلاپ تۇرۇپ بېشىنى لىڭشىتتى.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باققۇچى بېشىنى كۆتۈرۈپ ئايغا قاراپ قورسىقى كۆپكەندەك دىمىقدا:

ــ ئۆيىڭىزگە قايتىڭ، ئېرىڭىزمۇ سىنىپتىن چىقىپ ئۆيگە بېرىپ بولدى، ــ دېدى.

ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ مېڭىشقا تەمشەلدى. سىز قورقۇپ تۇرۇپ:

ــ سىز زادى نېمە قىلىدىغان ئادەم؟ ــ دەپ سورىدىڭىز.

ئۇ كەينىگە ئۆرۈلمەي:

ــ مەن ئەسەبىي قىساسكار! لېكىن، سىزدىن تاتلىق قىساس

ئالمەن. مېنى ئېسىل يېمەكلىكلەرگە چىقىرىندىلىرىڭىزنى قەرەللىك تېگىشىدىغان چار بازارچى دەپ بىلىڭ. سىزگە مەنپەئەت يەتكۈزۈپ تۇرىمەن، — دەپ جاۋاب بەردى.

ئۇ چىملىقتىن سەكرەپ چىقىپ كەتتى. ھەربىرى بىر ھېسابتا كالانپاي ھەم بىر ھېسابتا چاققان. قەيسەر ھەم بوشاڭ، ۋەھشي ھەم مۇلايىم، سالاپەتلىك ھەم ئاۋارە، ھەممە ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان. ئۇ ئىبلىسمۇ ياكى پەرىشتىمۇ قىزىق سۈيدۈكنى ھېس قىلىپ، سۈتتەك ئايدىڭدا يېشىل سرلانغان رېشاتكىغا يېپىشىپ تىترەپ كېتىۋاتقان سايىگە، سايە دوقمۇشتا ئەگىپ كەتكۈچە گاڭگىراپ قاراپ ئولتۇردىڭىز.

تۇن كېچە، باغنىڭ ئىچكىرىسىدە يولۋاس نەرە تارتاتتى. شىر ھۆركىرەيتتى. چىلبۆرىلەر ھۇۋلايتتى. تاغىل ئاتلار ئاي نۇرىدا يۇمىلاق دائىرە ھاسىل قىلىپ تۇرۇشاتتى. ئۇلار ئافرىقىنى سېغىنغاچ، زەخىملەنگەن پۇتلىرى بىلەن ياغاچ رېشاتكىنى تېپىپ، يۇرتتىن ئايرىلىش قايغۇسىنى ۋە تۇتقۇنلۇققا بولغان غەزەپ - نەپرىتىنى ئىپادىلەيتتى.

سەن بىزگە: شۇ ئاخشىمى، ئالاھىدە ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ چۈش كۆرگەنلىكىنى دېدىڭ: باغچىدىكى يىرتقۇچ ھايۋانلار قەپەستىن قېچىپ چىقىپ، مەيدانغا بېرىپ ماگىزىنلارغا، كىنوخانىغا ئۇسۇپ كىرگەنمىش..... يىرتقۇچ ھايۋانلار قوشۇنىغا ئاتىسى شىر، ئانىسى يولۋاس «گۈزەل دۇنيا» دىكى چىقىرىندىلار بىلەن بېقىلۋاتقان ھېلىقى ئىككى شالغۇت ئاسلان باشچى ئىكەنمىش! ئۇلارنىڭ گەۋدىسى ناھايىتى زور ئىمىش. بىرسىنىڭ بېشى شىرنىڭ بېشىغا، تېنى يولۋاسنىڭ تېنىگە، يەنە بىرسىنىڭ تېنى شىرنىڭ تېنىگە، بېشى يولۋاسنىڭ بېشىغا ئوخشايمىش، ۋۇجۇدىغا يولۋاسنىڭ ۋەھشي ھەم قەيسەرلىكى، شىرنىڭ شەپقەتسىز ھەم ئۆكتەملىكى مۇجەسسەم بولغانمىش. ئىككىسى

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشلاپ كوچىلارنى بويلاپ مېڭىپ..... پۈتۈن شەھەرنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتكەنمىش..... ھۆسن تۈزىگۈچى بىر دەرەخكە سەكرەپ چىقىپ، بىر تال شاخنى قۇچاقلاپ تۇتۇۋالغانمىش..... يىرتقۇچ ھايۋانلار دەرەخنى قاتمۇقات ئورىۋېلىپ، قېپقىزىل كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ئۇنىڭ كۆتىگە قاراۋاتقانىدەكمىش..... ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ كەتكەنەمىش..... قالايمىقان ھۆركىرەرمىش..... يىرتقۇچ ھايۋانلار دەرەخنى..... كارت - كارت قىلىپ غاجاۋاتقۇدەكمىش.....

يوغان دەرەخ ئىرغاڭلاپ تۇرغۇدەكمىش.....

فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى چۈشىدە ئازابلىنىپ كېتىۋاتقان ھۆسن تۈزىگۈچىنى سىلكىپ ئويغاتتى ۋە:

— نېمە بولدى؟ — دەپ سورىدى.

يۈرىكى جايىغا چۈشمىگەن، چىپ - چىپ تەرلەپ كەتكەن ھۆسن تۈزىگۈچى بىردەم ئولتۇرۇپ، گەپ قىلماستىن، كارىۋاتتىن چۈشۈپ يۈزىنى يۇغىلى سۇ تۇرۇبىسىغا قاراپ ماڭدى. فىزىكا مۇئەللىمى ھەيران ھەم خۇشال بولغان ھالدا:

— ئانىسى، ئورنۇڭغا، خېلى چوڭ يەرگە سىيىپ قويۇپسەن! — دەپ توۋلىدى.

3

بۇنىڭدىن خېلى يىللار ئىلگىرى، قولىڭىزغا بىرىنچى قېتىم ئوپېراتسىيە پىچقى ئېلىپ مۇستەقىل ئىشلىگەن چېغىڭىزدا ئۆلۈكنىڭ بەتبەشىرە چىرايىغا يۈزلىنىپ تۇرۇپ پۈت - قولىڭىزنىڭ يۇمشاپ، پاتىڭىزنىڭ ئېچىشىپ ئاغرىپ، پەيدەك يېنىڭ ئوپېراتسىيە پىچقىنىڭ تەيشەن تېغىدەك ئېغىرلاپ كەتكەنلىكىنى ئەسلىدىڭىز. ئۇ شياڭ شيۇلىغا ئوخشاش قەھرىمان ئايال ئىدى.

دورا زاۋۇتنىڭ ئىشچىسى بولماستىن، توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ يېپ ئېگىرىش ئىشچىسى ئىدى. توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا ئوت كەتكەندە، دۆلەتنىڭ مال ـ مۈلكىنى قوغداش يولىدا باتۇرلارچە قۇربان بولغانىدى. ئۇنىڭ ئېرى ھەربىي قىسمدا جۇڭۇبي ئىدى. سىز ھۆسن تۇزەش سۇپىسى ئالدىدا ھاڭۇنقىپ تۇرغان چاغدا، ھېلىقى جۇڭۇبي ئۇچقانىدەك كېتىۋاتقان ئايال قەھرىمانغا يېقىنلىشىۋاتقانىدى.

ئوتتا كۆيۈپ كەتكەن ئايال ھۆسن تۇزەش كارىۋىتىدا ياتاتتى. ئۇنىڭ تويلۇق سۈرىتى خىزمەت سۈپىگىزنىڭ ئۈستىدە تۇراتتى. گۈل تۇتۇپ ئۆرە تۇرغان يېگى كېلىننىڭ چىرايىدا بەخت تەبەسسۇمى پارلايتتى. يېنىدا خەلق ئازادلىق ئارمىيەسىنىڭ بەختلىك بىر جۇڭۇبيى ئۆرە تۇرغانىدى. جۇڭۇبينىڭ چىرايىدىمۇ تەبەسسۇم ئويناپ تۇراتتى. تويلۇق سۈرەتتىكى خۇشاللىقتا چۆمگەن ئىككى ياش ئوتتا كۆيۈپ جىنىنىڭ قىياپىتىگە كىرىپ قالغان توقۇمچى قىزغا قاراپ تۇراتتى. بىر مىنۇتتىن كېيىن ئۆزىنىڭ قانداق قىياپەتتە بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ھېچكىم دەپ بېرەلمەيدۇ. شۇ چاغدا خەلق ئازادلىق ئارمىيەسى جۇڭۇبيىغا ئېچ ئاغرىتىڭىز. ۋەھىمە ۋە جىددىيلىكنى ئۇنتۇپ قەلبىڭىزدە يىرگىنىشلىك قىساس ئېلىش ئوتى يانىدى. بۇ جۇڭۇبي سىزگە سىزنىڭ بۇرۇنقى يۇرگىنىڭىز، كېيىن سىزدىن يۈز ئۆرۈپ توقۇمچى قىزنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتقان بولۇپ تۇيۇلدى. سىز يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىغا گۇركىرەپ تۇرۇپ:«چىرايلىق ئۆلۈك كىشىنى ئازابلايدۇ، سەت ئۆلۈك كىشىنى خۇشال قىلىدۇ. مەن ئۇنى ھايات ۋاقتىدىكىدىنمۇ چىرايلىق قىلىۋېتىمەن. لېكىن، ئۇ بىر دۆۋە چىرايلىق ساختا مالدىن باشقا نەرسە ئەمەس» دېدىڭىز.

ئايال قەھرىمانىنىڭ يۈزىدىكى بۇزۇلغان تېرە ۋە گۆشلەرنى تازىلىدىڭىز. كۆپ قەۋەتلىك يوغان داكا ماسكا تاقۇالغان

بولسىڭىزمۇ، لېكىن ئايال قەھرىمانلىقنىڭ تېنىدىكى پىشىپ كەتكەن گۆشىنىڭ خۇشبۇي پۇرىقى داكىدىن ئۆتۈپ دىماققا ئۇرۇلاتتى، ھەتتا ئاشقازىنىڭىزمۇ جۇپلىشىۋاتقان ئۆي كەپتەرلىرىدەك غۇرۇلداپ كەتتى. سىز كۈنجۈت مېيى، ماش ئۇنى، گىپىس تالقىنى، چىرىتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش سۈيۇقلىقىدىن ئەپچىللىك بىلەن سۈزۈالغۇ تەييارلاپ، ئايال قەھرىمانلىقنىڭ يۈزىگە ئاز - ئازدىن، بىر قەۋەت - بىر قەۋەت سۈركەپ، ئاندىن كېيىن ئۆلگۈچىنىڭ كاسىسىدىن ئېلىنغان، ئىنچىكە پىشىقلاپ ئىشلەنگەن تېرىنى ئۈستىگە چاپلىدىڭىز. كىرپىك كۆچۈرىدىڭىز، قاش تەرىدىڭىز، لەۋلىرىگە لەۋ سۈرۈخ سۈركىدىڭىز. يۈزىگە ئاق پاراشوك بەردىڭىز..... ئايال قەھرىمانلىقنىڭ گۈلگە پۈركەنگەندەك، گۈللەر ئارىسىدا نامايان بولغان چىرايى سىزگە گۈزەل چۈشىنى ئەسلەتتى.....

ئازادلىق ئارمىيە جۇڭۈبىيغا:

— ئۇ ھەقىقەتەن ئىنتايىن چىرايلىق، ئەپسۇس، ئۆلۈپ كەتتى! بۇنداق گۈزەل ئايالنىڭ دۇنيادا تەڭشىدىشى يوق، ئەپسۇس، ئۆلۈپ كەتتى! — دەپ سوغۇق تەگدىڭىز.

جۇڭۈبي ھۆركىرەپ كەتتى، ئاغزىدىن ئاپئاق ماغزاپ كېلىپ، ئايلىنىپ يىقىلىپ قالدى.

..... باشتا بايان قىلغاندىكىدەك، تاڭ ئالدىدىكى ئەڭ قاراڭغۇ ۋە ئەڭ سوغۇق پەيتە، فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ئىشكى چېكىلمەكتە. ھۆسن تۈزىگۈچى پۈتلىرىنى ساڭگىلىتىپ، رىتىملىق چېكىلۈاتقان ئىشكىنىڭ ئاۋازىغا مەپتۇن بولۇپ كارىۋىتىنىڭ قىرىدا ئولتۇراتتى. ئىشىك داۋاملىق چېكىلمەكتە.....

پۈتىگىزنى چېكىلۈاتقان ئىشكىنىڭ ئاۋازىغا تەڭكەش قىلىپ كارىۋاتنىڭ ئايىغ تەرىپىگە ئۇرغاچ ئىلگىرى قازانغان شان - شەرەپلىرىگىزنى ئەسلەۋاتىسىز..... ئوپېراتسىيە پىچقىنى بىرىنچى

قېتىم قولىڭىزغا ئېلىپ، گەرچە ئۆلگەن بولسىمۇ، ئىشقىلىپ، ئادەم تېنىگە ئۇرغان چېغىڭىزدا، جىددىيلەشكەن، قىزىرىپ كەتكەن، ئاغزىڭىزغا تۈكۈرۈكىڭىز لىق يىغىلىپ قالغانىدى. ھازىر، پەۋقۇلئاددە ئەھۋال بولمىسلا (مەسىلەن، ئاشنىسىنىڭ جەسىتىنى كېسىش توغرا كەلمىسە) پىچاقنى خۇددى چوشقىنىڭ چىرقىرىشىغا پەرۋا قىلمايلا تۇرغان قاساپتەك ئېگىز كۆتۈرىسىز. قاساپ ئادەتتىلەنگەن تەرتىپ بويىچە، پەرۋاسىز ھەم سوغۇق قىياپەتتە كالتەكىنى ئەپلىك ھەم دەل تۇتۇپ چوشقىنىڭ قۇلقىنىڭ كەينىدىكى يۇمشاق ئۇستىخىنىغا كېلىشتۇرۇپ بىرنى سالىدۇ. باتۇرلاردەك سالىدۇ، چوشقىنىڭ بەدىنى كىرىشىپ، تۆت پۇتى تارتىشىپ، تېرىسى تىترەيدۇ، قاساپ يېرىم مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى پىچاقنى چوشقىنىڭ گېلىغا تىقىدۇ، پىچاقنىڭ ئۇچى يۈرەككە بېرىپ قادىلىدۇ. قىزىلدىن يېشىلغا ئۆزگەرگەن قان بۇلدۇقلاپ داسقا ئاقىدۇ، بەش مىنۇتتىن كېيىن قان قاتىدۇ. قاساپ چوشقىنىڭ بېشىنى تەندىن ئاجرىتىۋېلىپ، ئاندىن تۆت پۇتىنى كېسىپ ئېلىۋالىدۇ..... ئاندىن كالىنىڭ قۇلقىغا ئوخشايدىغان پىچاق بىلەن چوشقىنىڭ قورسىقىنى ئوتتۇرىسىدىن بىر ئىلىك كەڭلىكتە يارىدۇ..... تېرىسىنى قورسىقىدىن باشلاپ ئومۇرتقىسىغىچە ئاجرىتىدۇ..... چوشقىنى ئېسىپ ئىچنى ئالىدۇ. يۈرەك، جىگەر، ئۆپكە ۋە ئۇچەينى بىراقلا سۇغۇرۇۋالىدۇ..... بېشى، پۇتى، ئىچ - باغرى ۋە جېنى يوق چوشقىنى تۇرۇبا سۈيى بىلەن چايقايدۇ..... ئىت بىر چەتتە زوڭزىيىپ ئولتۇرىدۇ، قاساپ چوشقىنىڭ كۆپىيىش ئەزاسىنى كېسىپ ئىتقا تاشلاپ بېرىدۇ..... ئۇستىخاندىن گۆشنى شىلىدۇ ..... قاساپنىڭ ۋەزىپىسى ئاساسەن تۈگەيدۇ..... بۇ جەريانىدا قاساپ چوشقىغا ئازراقمۇ ئىچ ئاغرىتمايدۇ. ئۇ يېنىدىكىلەر بىلەن بازار ئەھۋالى، ئەدەپ - ئەخلاق توغرۇلۇق پاراڭلاشقاچ، خاتالاشماستىن ئۆز

ئىشنى قىلىدۇ..... باللىق چاغلىرىڭىزدا شەھەر ئەتراپى رايونىدا چوشقىنىڭ بوغۇزلىنىش ۋە پارچىلىنىش جەريانىنى باشتىن - ئاياغ كۆرگەنسىڭىز. سىزگە چوڭقۇر تەسىر قىلغان. بۇنىڭدىن بىر ئۆمۈر نەپكە ئېرىشتىڭىز. شۇڭا، تاكى بۇگۈنكى كۈنگىچە پات - پات ئەسلەيسىز. چوشقا گۆشى يېگەنىدە، چوشقىنىڭ قىياپىتىنى ئاجايىپ بىر خىل تەسەۋۋۇر قىلمىسىز. چوشقىنىڭ گۆشى ئاساسەن ئوخشاش. ئەمما، چوشقىنىڭ قىياپىتى ھەر خىل. ئوخشاش قائىدە. ئۆلۈكنىڭ پۇرىقى ئوخشاش، ئەمما ئۆلۈكنىڭ چىرايى، ئۆلۈكنىڭ قىممىتى ھەر خىل..... ھېلىقى قاساپ قىزىل يۈزلۈك، تاقىر باش ئاقساقال. ئىچ مايماق، پۇتىنىڭ ئۈچى ئالدىغا كېتىپ قالىدۇ. بېلەكلىرى ئۇزۇن، تىمەن، ھاياتىي كۈچى ئۇرغۇپ تۇرىدۇ. قاساپ سىزنىڭ ئالتىنچى تاغىڭىز، ئۇ مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ ئانا تەرەپ ئالتىنچى بىر نەۋرە ئىنىسى.

ئالتىنچى تاغىڭىز چوشقىنى گۆش، ئۇستىخان ۋە تېرە قانۇنىيەت بىلەن قۇراشتۇرۇلغان مەخلۇق دەپ بىلىدۇ. ئۇزاق يىل قاساپلىق قىلغان تاغىڭىزنىڭ نەزىرىدە تىرىك چوشقا يوق؛ ئوخشاش قائىدە؛ مەن ئۆلۈكنى بۇزۇلغان جابدۇق دەپ بىلىمەن. مېنىڭ ۋەزىپەم تاشقى قىياپەتنى رېمونت قىلىش (ئىچىنى رېمونت قىلىش ئىچكى كېسەللىكلەر دوختۇرىنىڭ ئىشى)؛ ئۆلۈكنىڭ تاشقى قىياپىتىنى رېمونت قىلىش بىلەن ئۇزاق يىل شۇغۇللانغاندىن كېيىن، مېنىڭ نەزىرىمدە بېجىرىم ئادەم يوق بولدى. ماڭا پۇرسەت بېرىلسە، بەتبەشىرە ئادەمنى رېمونت قىلىپ قىران يىگىت قىلىۋېتىمەن (ئۇ بۇ ئويىنى ئون يىلدىن كېيىن تىرىكلەرنىڭ ھۆسنىنى تۇزەش ئۇستىسى بولغۇچە يوشۇردى)!

بىرىنچى قېتىم مۇستەقىل ھۆسن تۇزەپ غايەت زور مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتىڭىز. ئاخبارات ۋاستىلىرىنىڭ ئادىتى توختىماي زەربە بېرىش، ماختاش توغرا كەلسە پۈتۈن كۈچىنى

ئايىماي ماختاش، دۇمبالاش توغرا كەلسە، پۈتۈن كۈچىنى ئايىماي دۇمبالاش، شۇڭا شان - شەرەپ ئادەم ئۆلتۈرىدىغان ئاستا خاراكتېرلىك دورا. رەقىبلەرگە تاقابىل تۇرۇشنىڭ ئەڭ ياخشى چارىسى: ئۇنى بولۇشىغا ماختاش! يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ مېلودىيەسى ھۆسن تۈزىگۈچىنىڭ قەلبىدە قايتا نامايان بولدى. ئۇرچۇقنى قۇتقۇزۇش يولىدا قۇربان بولغان ئايال ئىشچىنى گېزىت ۋە تېلېۋىزوردا ماختاپ ئاسمانغا چىقىرىۋەتكەن چاغدا، «ھاياتىغا قارىمای، دۆلەتنىڭ مال - مۈلكىنى قۇتقۇزۇۋالغان ئايال قەھرىمان» نىڭ ئۇرۇق - تۇغقان ۋە يېقىن - يورۇقلىرىمۇ ئىز قوغلاپ زىيارەت قىلىنىش ئۈبىپكتىغا ئايلاندى. ئالدى بىلەن ئازادلىق ئارمىيە جۇڭۈيى نەزەرگە ئېلىندى.

جۇڭۈيىنىڭ مەرھۇم چىرايلىق ئايالىنى ئەسلەپ يازغان ماقالىسى 10 مىليون شەھەر ئاھالىسىنىڭ مەدھىيەسىگە ئېرىشتى. ئۇ كىشىلەرگە ھەسرىتىنى زوق - شوق بىلەن پەخىرلىنىپ تۇرۇپ بايان قىلدى. بىرىنچى قېتىم دەريا بويىدا كۆرۈشكەندە، مەرھۇمە ئۇنىڭغا: « پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ مەنپەئەتى تەھدىتكە ئۇچرىسا، كوممۇنىزم جەڭچىسى جىاڭ شۆچىنغا ئوخشاش كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىشىمىز كېرەك. چىرايىمىز ئۆزگەرمىسۇن، يۈرىكىمىز سوقۇپ كەتمىسۇن.....» دېگەن. تۇيۇ كېچىسى، ئۇ مەرھۇمە بىلەن مۇرىدەپ ئولتۇرۇپ ماۋجۇشىنىڭ شانلىق ئەسىرى «خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلايلى» نى تاڭ ئاتقۇچە ئۆگەنگەن، ئېرىگە «بېتىيونىنى خاتىرىلەيمىز» دېگەن ئەسەرنى يادلاتقۇزغان. بىر خەتنى خاتا يادلىغان بولسا، كارىۋاتقا چىقىشىغا رۇخسەت قىلمىغان..... ئۇ كۆپ قېتىم نەرسە - كېرەك تېپىۋالغان بولسىمۇ كۆز قىرىنى سېلىپ قويمىغان..... ئىككى قېتىم دەريا‌غا سەكرەپ سۇغا چۈشۈپ كەتكەن ئۆسمۇرنى قۇتۇلدۇرۇۋالغان.....

قەھرىمان ئايالنىڭ ئېرى يالغان گەپ قىلمايدۇ. ئۇ پولاتتەك

پاكىتلار ئارقىلىق شەھەر خەلقىگە قەھرىمان مانا مۇشۇنداق بولىدۇ، دەيدىغان ھەقىقەتنى چۈشەندۈردى.

شۇنىڭ بىلەن قەھرىمان ئايالنىڭ ئېرىمۇ قەھرىمانغا ئايلاندى. ئۇ ئۇچىسىغا قاتۇرۇلغان ھەربىي فورما، پۈتىغا كۆمۈردەك پارقىراپ تۇرىدىغان ئېسىل شىبلىت؛ قولىغا كۆك ئارىلاش ئاق پەلەي كىيگەنىدى. ئۇ ئالىي مەكتەپ، زاۋۇت، ئورگان ۋە يەسلىلەرگە بېرىپ، خوتۇنىنىڭ نەمۇنىلىك ئىش - ئىزلىرىدىن دوكلات بەردى. قەھرىمان دوكلات بېرىش داۋامىدا ئۇستا ناتىق بولۇپ كەتتى. مانا ئەمدى قەھرىمانىنىڭ ئېرىنى قايسى ئورۇن دوكلات بېرىشكە تەكلىپ قىلمىسا، شۇ ئورۇن نومۇسقا قالاتتى ھەم ئاۋارىچىلىككە ئۇچرايتتى. لېكىن، پاكىت ھەقىقەتەن شۇنداق ئىدى. ھەرقانداق بىر ئادەم ھەرقانداق بىر ئورۇننى قەھرىمانىنىڭ ئېرىنى دوكلات بېرىشكە تەكلىپ قىلىشقا مەجبۇرلىمايتتى.

قەھرىمان ئايالنىڭ ئېرى«گۈزەل دۇنيا» نىڭ زالىدا تۇرۇپ، دەپنە ئىدارىسىدىكى بارلىق خادىملارغا دوكلات بەردى. ئۇنىڭ ئاغزىغا كاللىسى يېتەكچىلىك قىلمايتتى. ئۇزاق مەشىقلەندۈرۈلگەن ئېغىز بىر خىل ئىنېرتسىيەنىڭ تەسىرىدە دېيىشكە تېگىشلىك گەپنى دەيتتى. ياش تۆكۈشكە تۇغرا كەلگەندە، كۆزىدىن ئىختىيارسىز ياش قۇيۇلاتتى. ئۆكسۈش توغرا كەلگەندە، بوغۇزىدىن ئۆكسۈگەن ئاۋاز چىقاتتى.

ئىشقىلىپ، كىشىلەر، قەھرىمانغا چوقۇنۇشنى خالايدۇ. قەھرىمان يوق دۆلەت دۆلەت ئەمەس، قەھرىمانغا چوقۇنمىغان ئادەم ئادەم ئەمەس. دەپنە ئىدارىسىدىكى لى يۈچەندىن باشقا ئايالارنىڭ ھەممىسى كۆزلىرى ئارقىلىق قەھرىمان ئايالنىڭ ئېرىگە مەدھىيە ئوقۇدى. لى يۈچەننىڭ كۆز ئالدىدا قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان قىسمەتتەك ئوت يالقۇنىدا كۆيۈپ كاۋاپ بولۇپ كەتكەن ئايال قەھرىمان نامايان بولاتتى. زالدا كۆيدۈرۈلگەن

جەسەتتىن چىققان خۇشبۇي پۇراق لەيلەپ يۇرەتتى. بۇ ئۆتكۈر پۇراقتا باش قېيىپ، قۇلاق ۋىڭلىداپ، قورساق گاز جىسمغا توشاتتى. قەھرىمان ئايال قالدۇرۇپ كەتكەن ئورۇننى تولدۇرۇش ئۈچۈن، قەھرىمان ئايال ياتقان ئورۇندا يېتىپ، قەھرىمان ئايال قۇچاقلىغان تەندىن ئۆزلىرىگە قەھرىمانغا خاس ئازراق جاسارەت يۇقتۇرۇشنى ئويلاپ، قىزلار بەس - بەستە يىغلىغان چاغدا، بىر پارچە قەغەزگە خەت يېزىپ چىقارتتىڭىز. قەغەزگە ھەققىي قەھرىمان ئوتتا تامام كۆيۈپ كەتتى. گۈللەرگە پۇركەنگەن قەھرىماننى، مەن ماي ۋە لاي بىلەن ياساپ چىققان دېگەن خەت يېزىلغانىدى!

قەھرىمان ئايالنىڭ ئېرى قەغەزدىكى خەتنى ئوقۇدى، چرايىدىكى قىزىللىق چاقناپ كەتتى. ئۇ كاللىسىنىڭ كونترولىدا:

— ئامبې هايات ۋاقتىدا تالاي قېتىم ماڭا: ئىنقىلابىي خىزمەت ئېسىل ۋە پەس، يۇقىرى - تۆۋەن دەپ ئايرىلمايدۇ، مەيلى قانداق خىزمەت قىلايلى، ھەممىسى خەلق ئۈچۈن، دېگەن. مۇشۇ پۇرسەتتە مەن كوممۇنىزم ئىشلىرى ئۈچۈن شەرەپ بىلەن قۇربان بولغان ئامبېگە ۋاكالىتەن دەپنە ئىدارىسىدىكى بارلىق يولداشلارغا ئالىي ئىھتىرام بىلدۈرىمەن (قىزغىن ئالقىش)! بولۇپمۇ ئامبېنىڭ ھۆسنىنى تۇزگەن ئاشۇ ئۇستامغا ئالىي ئىھتىرام بىلدۈرىمەن! (گۈلدۈراس چاۋاك ئاۋازلىرى) ! — دېدى.

تاك - تاك - تاك! چېكىلۈاتقان ئىشىكنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ ئەسلەۋاتىسىز! دەپنە ئىدارىسىنىڭ پارتكوم شۇجىسى سىزنى سەھنىگە باشلاپ ئاچقىپ قەھرىمان ئايالنىڭ ئېرىگە تونۇشتۇردى. پەستىكى چاۋاك ئاۋازلىرى بىردىنلا شالاڭلاپ قالدى. شۇ چاغدا ياش ھەم كېلىشكەن، تۇرقىدىن قەھرىمانلارغا خاس جاسارەت ئۇرغۇپ تۇرغان ئازادلىق ئارمىيە جۇڭۋېيى قولىڭىزنى

چىڭ تۇتتى، قارا كاشتاندەك يوغان بىر جۈپ كۆزلىرىدە مېھرىبانلىق ئەكس ئېتەتتى. پۇتكۈل ۋۇجۇدىڭىز ئوت بولۇپ يانىدى، ئادەتتىن تاشقىرى خۇشاللىقنى، ئادەتتىن تاشقىرى قورۇلۇشنى ھېس قىلدىڭىز. شۇ زامات ساغلام بولمىغان ھېسسىيات تۈپەيلىدىن ئەزەلدىن بىخ سۈرمىگەندەك، ھېلىقى قەغەز سىزنىڭ ئەمەستەك، ساھىبجامالنىڭ بېشىنى يامان نىيەتتە ياسىمىغاندەك ئاچچىق كۈنداشلىق، ئۆچلۈك شۇ زامان بۇلۇتتەك تارقاپ كەتتى.

ھېلىقى سۈرەت ئۇزاق بولغان سۈرەت ئىدى. جۇڭۇبې چىرايلىق قىزنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ تۇراتتى. سەھىنىنىڭ كەينىدىكى قەغەز بىلەن چېكىلگەن گۈللەرمۇ كۆرۈنۈش دائىرىسىگە كىردى. سىز تولۇق ئېچىلىپ بولالمىغان ئانارگۈلدەك بېشىڭىزنى سىلىپ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا تارتىنىپ تۇراتتىڭىز.

مۇخبىرلار ئوخشاش بولمىغان نۇقتىدىن ، ئوخشاش بولمىغان ئېگىزلىكتىن، ئوخشاش بولمىغان ئاپپاراتلار، ئوخشاش بولمىغان قىياپەتتە ھۆسن تۈزىگۈچى قىز بىلەن ئازادلىق ئارمىيە جۇڭۇبېي ئىككىسىنىڭ قول ئېلىشۇاتقان كۆرۈنۈشىنى بەس - بەستە سۈرەتكە تارتماقتا ئىدى. ماگنىي چىراغلار خۇددى پوجاڭزىدەك پاراسلاپ چاقنايتتى. مەڭگۈلۈك بۇ ئەسلىمە كۆڭلىڭىزنى ئاچچىق قىلىپ قويدى. مۇخبىرلار ئاپپاراتلىرىنى سىزگە توغرىلىغان چاغدا، پەستە چاۋاك ئاۋازلىرى توساتتىن شالاڭلاپ كەتتى. سان - ساناقسىز كۆزلەرنىڭ چاياننىڭ قۇيرۇقىغا ئوخشاش دۈمبىڭىزگە سانجىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىڭىز. ئاياللارنىڭ قارىشى چاياننىڭ ئەڭ ئۆتكۈر ھەم ئەڭ زەھەرلىك قۇيرۇقىغا ئوخشايدۇ.

ئەتسى، شەھەردە چىقىدىغان گېزىتكە جۇڭۇبې بىلەن قول ئېلىشىپ چۈشكەن چوڭ سۈرىتىڭىز بېرىلدى، ئالامەت سەۋىيەلىك يېزىلغان قىزغىن چۈشەندۈرۈش سۆزى قوشۇمچە قىلىنغانىدى.

بېشىڭىزغا شان - شەرەپ قوندى. دەپنە ئىدارىسىدىكى ئايال

خىزمەتچىلەر سىزگە بەك ئۆچ بولۇپ كەتتى.

تاك ئالدىدىكى ئەك قاراڭغۇ ھەم ئەك سوغۇق ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىش ئالدىدا تۇراتتى. چېكىلگەن ئىشىك ئاۋازى سەۋرسىزلىنىشكە، رىتمسى بۇزۇلۇپ بىراقلا يېقىمسىز ئاۋازغا ئايلاندى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە خەلق باغچىسىدىكى يېرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ھۆركىرىگەن، شىھەر ئەتراپىدىكى دېھقان ئۆيلىرىدىكى خورازلارنىڭ چىللىغان ئاۋازلىرى، مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ چۈش كۆرۈپ يېتىپ چىشىنى بىلىگەن چاغدىكى ئاۋازى خۇددى دولقۇنەك كىچىككىنە ئۆيگە يوپۇرۇلۇپ كىردى. ئەسلىمىنىڭ زەنجىرى قىسىلىپ قالدى. ھېيلە - مىكىرىسى كۆپ جۇڭۈبي ئۆيدىن چىقىپ، قاراڭغۇلۇقتا غايىب بولدى. 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ھاڭۋاقتى فىزىكا مۇئەللىمى جاك چىچيۇ ھاجەتخانىدىن چىقتى. ئۇ ئىچىدە بۇگۈن دۈشەنبە، نېمىشقا يەنە دۈشەنبە بولۇپ قالدۇ؟ — دەپ غودۇڭشىدى.

— ئىشىكنى ئۇرغان كىمدۇ؟ — دېدى ھۆسن تۈزىگۈچى كۆڭلىكىنى يېپىنچاقلاپ ئېرىگە.

— بىرسى ئىشىكنى چېكىۋاتامدۇ؟ — دەپ سوربدى جاك چىچيۇ.

— ئاڭلىمىدىڭمۇ؟

— ئاڭلىمىدىم.

— گاس بوپسەن!

ئۇ كېيىشنى سۆرەپ ئىشىك ئالدىغا بېرىپ، ئىشكنى ئاچتى. ھاكىنىڭ پۇرىقى سەھەرنىڭ تۇمانى بىلەن قوشۇلۇپ ئۆيگە يوپۇرۇلۇپ كىردى، كەينىدىن ئۆلۈم خەۋىرىنى ئېلىپ كەلگەن ۋاپادار بالىدەك ئاپئاق بىر ئادەم قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى. سىز ئۇ ئادەمنى يۆلەپ تۇرۇپ جاك چىچيۇنى چاقىرىڭىز. شۇ چاغدا قولىڭىزغا ھاكىتا كۆيگەن تېرىنىڭ ئۇرۇلغانلىقىنى سېزىپ شۇئان

قۇرۇلۇش مەيدانىدىكى ھاك كۆلچىكىنى ئويلىدىڭىز ۋە:

— سەن كىم؟ ھە، بۇ ئادەمگە نېمە بوپتۇ؟ — دېدىڭىز.

ھېلىقى ئادەم تىزلىنىپ چۆمۈچتەك بېشىنى ئېگىز كۆتۈردى. قارادەك ئاپئاق يۈزىدىكى ئىككى قارا چېكىت ئۇنىڭ كۆزلىرى ئىدى. ھاك يۇقۇندىلىرى ئارىسىدا ساقال - بۇرۇتى لايدا قۇرۇپ قالغان چۆپتەك دىردىيىپ تۇراتتى؛ ساقال - بۇرۇتىنىڭ ئۇستىدىكى تۆشۈكنى ئاغزىمكىن دېدۇق.

— جاڭ مۇئەللىم..... يۈيچېەن يەڭگە..... بىر ئامال قىلىپ ماڭا ياردەم بېرىڭلار.....

— ۋايجان! فاڭ مۇئەللىم، سىز ئۆلگەن ئەمەسمىدىڭىز؟

4

ھۆسن تۇزىگۈچى ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ يۈزى ۋە بوينىدىكى مايىنى تازىلاپ بولۇپ كېرىلدى - دە، كونا ئاشىنىسىنىڭ بۇرۇلغان چىرايىغا سوغۇق نەزەر تاشلاپ ھاياجانلاندى، ئاندىن كېيىن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەن كىندىكىنى مەركەز قىلىپ، شۇ يەرنى يېرىم چى ئۇزۇنلۇقتا يارىدى. ئازراقمۇ قان چىقمىدى. قانىنىڭ ھىدىمۇ پۇرىمىدى. ئاپئاق ماي پىچاق بىلەن يارغان جايدىن كۆتۈرۈلۈپ چىقتى. ئۇنىڭ قورسىقىدا ناھايىتى يوغان جۇخارگۈلى ئېچىلغانىدى.

بىر **ئادەمنىڭ** قورسىقىغا شۇنچىۋالا مايىنىڭ پاتقىنىغا ئۇ ھەيران بولدى. ھۆسن تۇزىگۈچى بىزنى ھەيران قالدۇردى.

مايىنى ئاجرىتىپ ئالدىڭىز. ئاقۇچ چىراغ يورۇقىدا، ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ مېيى كۆكۈچ رەڭگە كىرىپ يۇمشاق تۇيۇلدى. ماي ئىللىق، قاتتىقمۇ ھەم يۇمشاقمۇ ئەمەس، قولغا

بېرىدىغان سېزىمى ياخشى، ئەۋرىشىمچانلىقى كۈچلۈك ئىدى. بىر تال ماينى ئېلىپ بىر تام شام ياسىدىگىز. ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆچىيىدىكى ماينى بىر - بىرلەپ سىيرىپ ئېلىپ، خىزمەت سۇپىسىنىڭ ئاستىدىكى قارا سولياۋ خالتىغا سالدىگىز. كۆك ئۈچەيدىن ماينى سىيرىغان چېغىدا ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ قورسىقى بىئارام بولۇپ كەتتى. ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ دېرىزىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، پەردىنى قايرىدى - دە، چىراغلارنىڭ يورۇقى ۋە ئاي نۇرى يورۇتۇپ تۇرغان چۆچەكلەردىكىدەك مەنزىرىلىك كۆك دەريا غا، بىر - بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن ئېگىز - پەس ئۆسكەن ئاق تېرەكلەرگە، چەت - چۆرىلىرى قىزارغان بۇلۇتلارغا ھەسرەت بىلەن قارىدى، شىرىلداپ ئېقىۋاتقان دەريانىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدى.

ئۈچىينىڭ ئۈزۈلۈپ كېتىشىدىن بەك ئەنسىرىدىگىز، ئۈچەي ئۈزۈلۈپ كەتسە ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايتتى. ئالتىنچى تاغىگىز تېرىدىن ئاجرىتىلغان چوشقىنى چايقاپ تۇرۇپ ئۈچەيدىكى ماينى يۇرەكلىك ھالدا پەسكە سىيرىيتتى. ئۈچەينىڭ ئۈزۈلۈپ باققىنىنى كۆرمىگەنىدىگىز. بۇ ئۈچەينىڭ چىڭ، غەم قىلىشنىڭ ھاجىتى يوقلۇقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى. ماي ئۈچەيدىن ئايرىلغاندا ، ئۇ ئېغىر بىر يۇكنى ئىرغىتىپ تاشلىۋەتكەندەك ھۇزۇرلىنىش ھېس قىلاتتى. شۇ چاغدا چىققان ئاۋازمۇ ئۇنى خۇشال قىلىۋېتەتتى. ھايات ۋاقتىدا ئېغىر يۈك يۈدۈۋالغان ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئۈچۈن خورسىناتتى. ئۆلگەندىن كېيىن بوينى يېشىپ تاشلىۋەتكەن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنى قۇتلۇقلايتتى.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ھەر شەنبە كۈنى باغچىنىڭ سىرتىدىكى چىملىقتا ھۆسىن تۇزىگۈچى ئەكېلىدىغان چىقىرىندىلارنى تاپشۇرۇۋېلىش، ئۇنىڭ بەدىلىگە ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ قولىغا كالا گۆشى ياكى چوشقا گۆشى، ياكى

توڭلىتىلغان توشقان ۆەياكى توخۇنىڭ ئىچ - باغرىنى تۇتقۇزۇپ قويىاتتى. بىر كۈنى كەچتە يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ئۇنىڭغا بىر خالتا چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىينى بەردى. ئۇ ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ تۇرمۇشىدىكى مەخپىيەتلىكلەرنىڭ ھەممىسىنى موللا تاپاقاتەك بىلىۋالغانىدى، ھەتتا ئىرىنىڭ سوڭى چىقىپ كېتىش كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالغانلىقىدىنمۇ خەۋىرى بار ئىدى. چىقىرىندىلارنى سىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىۋاتقان قارا سولياۋ خالتىنى شۇ بەرگەنىدى.

ئۇ ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ قورسىقىدىكى مايلارنى پاك - پاكىز ئېلىپ بولغاندا، ھېرىپ ھاسىراپ كەتتى. بېلىنى مۇشتلاپ تۇرۇپ خىزمەت سۈپىسى ئاستىدا قاتار تۇرۇپ كەتكەن ئۈچ سولياۋ خالتىنى كۆردى. ھەربىر سولياۋ خالتىغا 15 جىڭ مايى سىغاتتى. ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئېغىرلىقى 45 جىڭ كېمەيىپ كەتكەنىدى. ئۇ: بۇنچىلىك ئېغىر خالتىلارنى مال تاپشۇرىدىغان جايغا قانداق ئاپىرارمەن؟ دەپ غەم قىلدى.

ھۆسن تۇزىگۈچى ئىنچىكە تېخنىكىسى بىلەن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ يۈزىنى ياسىدى. كاسىسىدىن، قورسىقىدىن ئېلىنغان تېرە ئادەتتىن تاشقىرى يۈمران ھەم ئادەتتىن تاشقىرى ئاق ئىدى. يۈزگە ئىشلەتسە يۈزىنىڭ ئەسلىي تېرىسى ئوتتۇرىسىدا ئاسانلا زىددىيەت يۈز بېرىپ، شەھەر خەلقىدە ئارتۇقچە ئۇقۇشماسلىق پەيدا بولۇپ قالاتتى. ھۇنەردە كامالەتكە يەتكەن ئالاھىدە ھۆسن تۇزىگۈچى ئۇستىسى ئالدىدا ھەل بولمايدىغان قىينچىلىق يوق ئىدى. ئۇ مايلىق بويىاق ئىشلىتىپ ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ يۈزىنىڭ رەڭگىنى بىرلىككە كەلتۈردى. ئىشقىلىپ، سارجا جۇڭسەنفۇنىڭ يېتەرسىزلىكىنى يېپىپ كېتەتتى. ئۇ توم يىگىنە بىلەن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ قورسىقىدىكى پىچاق يارىسىنى تىكىپ قويىدى. كېيىنى قايرىپ ئۆلۈكنىڭ

قورسقىنى تەكشۈرىدىغان ئىشنى ساراڭمۇ قىلمايدۇ.

ئەتە چۈشتە، ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ جەسىتى تەزىيە بىلدۈرۈش زالىدا چىرايلىق تارتىلغان، قورسىقى تەكشى، بەدىنى تۈپتۈز ھالەتتە ياتاتتى. ئەتراپى نەچچە دەستە ئاددىي ئاق نىلۇپەر گۈلى بىلەن زىننەتلەنگەنىدى. كۆزىنى يۇمۇپ، ئاغزىنى چىڭ كىرىشتۈرۈپ ياتقان تۇرقىدىن قەتئىيلىك ۋە سەلتەنەت ئەكس ئېتەتتى. جەسەت بىلەن ۋىدالاشش ئۈچۈن كەلگەن شەھەرلىك پارتكوم ۋە شەھەرلىك ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى، ئۆلگۈچىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ۋە ھايات ۋاقتىدىكى دوست - يارەنلىرى ئاق نىلۇپەر گۈللىرىنىڭ خۇشبۇي پۇرىقىنى پۇرىغاچ جەسەت ياتقۇزۇپ قويۇلغان كارىۋاتنى ئايلىنىپ ئاستا ماڭاتتى. ھەربىر ئادەمنىڭ جەسەتكە يېنىچە قارىغان كۆزلىرىدە ھەسرەت ئىپادىلىنەتتى. بۇ مەنزىرىنى شەھەرلىك تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ ئاپپاراتچىلىرى تېلېۋىزور ئېكرانىغا، شەھەردە چىقىرىدىغان گېزىت مۇخبىرلىرى گېزىت سەھىپىسگە ئېلىپ چىقتى.

شەھەر خەلقىنىڭ خورسىنىشى قايغۇ - ھەسرەتنى بېسىپ چۈشتى. تېلېۋىزور ئېكرانىدىن ياش ۋە قابىلىيەتلىك، ساغلام مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ كارىۋاتتا ياتقان ھالىتىنى كۆردۈق. تېلېۋىزور ئىستانسىسىنىڭ دىكتورى بىزگە:

— ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئۆلۈم ئالدىدا ئەڭ ئاخىرقى سېكۇنتقىچە خىزمەت قىلدى، — دېدى.

ناۋادا سىزنىڭ تىرىشچانلىقىڭىز بولمسا.

شەھەر خەلقىنىڭ غەزەپ - نەپرىتى قايغۇ - ھەسرەتنى بېسىپ چۈشتى. بىز تېلېۋىزور ئېكرانىدا سەمرىپ قوۋۇزلىرى تىقىلىپ كەتكەن، پاتقاق يوغان، سامان قورساق مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ كارىۋاتتا ياتقان ھالىتىنى كۆردۈق. تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ دىكتورى بىزگە:

— ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئۆلۈم ئالدىدا ئەڭ ئاخىرقى سېكۇنتقىچە خىزمەت قىلدى، — دېدى.

تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى دىكتورىنىڭ گېپىگە ھەممە ئادەم ئىشىنىدۇ. بىز پېنسىيەگە چىققان بىر پېشقەدەم ئىشچىنىڭ يوغان قورسىقىنى كەچۈرۈۋېتەلەيمىز. بىراق، بىر مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ يوغان قورسىقىنى كەچۈرۈۋېتەلمەيمىز. گەرچە ئادىل بولمىسىمۇ.

ئالاھىدە ھۆسن تۈزىگۈچىنىڭ مائاشى بىر دەرىجە كۆتۈرۈلدى.

بۇنىڭدىن نۇرغۇن يىللار بۇرۇن، جۇڭۇېي بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن، دەپنە ئىدارىسى پارتكومى سىزنى پارتىيە ئەزالىقىغا قوبۇل قىلدى.

تىرىكلەر ئۆلۈكلەرنىڭ جەسىتىنى دەسسەپ يۇقىرى ئۆرلەيدۇ. كىيىمنى سىز كىيدۈردىڭىز.

قورسىقىدىن ئېلىنغان مايلارنى قارا سولياۋ خالتىغا سېلىپ ئاغزىنى چىگىدىڭىز، ئاندىن تارتمىدىن پىچەت سېلىش ئۇسكۇنىسىنى ئېلىپ، خالتىنىڭ ئاغزىنى چىگكەن بوغقۇچقا پىچەت سالدىڭىز.

ۋەزىپە ئورۇنلانسا كۆڭۈل خۇش بولىدۇ. ھۆسن تۈزىگۈچى يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، ھۆسن تۈزەش كارىۋىتىدا ياتقان ئۆلۈككە كۆزلىرى بىلەن مەدھىيە ئوقۇدى. خۇشلۇقى بىردەمدىلا غايىب بولدى. ئۇ 20 يىلنىڭ ئالدىدىكى ھالىتىگە ئويمۇئوخشاش ئىدى. شۇ چاغدا مەن 20 ياشتا ئىدىم.....

..... جۇڭۇېيمۇ ھازىر قورساق سالغانمىدۇ؟ ئۇ سەھىنىدە مەن بىلەن قول ئېلىشقانىدى. ئەتىسى ئۇنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ تۇرغان سۈرىتى گېزىتكە بېرىلگەندىن كېيىن، گېزىت مۇخبىرى ئالتە پارچە سۈرەتنىڭ بىر پارچىسىنى ماڭا ئەكېلىپ بەردى. ئۇ كۆزلىرىنى مۇغەمبەرلىك بىلەن ئوينىتىپ، سۈرەتنىڭ ئاجايىپ

ياخشى چىققانلىقىنى، تويلۇق سۇرەتكە ئوخشاپ كېتىدىغانلىقىنى دېدى..... جۇڭۇپي بىلەن ئۇنىڭ خوتۇنىنىڭ تويلۇق سۇرىتى خىزمەت سۇپىسىنىڭ ئۈستىدە ئىدى. قەھرىمان ئايالنىڭ چىرايىنى تۇزەشتە پايدىلىنىش ئۈچۈن، قېينىئانىسى سۇرەتنى ئەكېلىپ بەرگەنىدى. قېينىئانىسى ئۇنىڭ تويلۇق سۇرەتكە بەكمۇ چىرايلىق كۇلۇپ چۈشكەنلىكىنى دېدى..... مەن خىجىل بولۇپ قىزىرىپ كەتتىم.

مۇخبىر 40 ياشلاردىن ئاشقان ئوتتۇرا ياشلىق ئادەم ئىدى. كۆزلىرى كىچىك، شۇڭا چىرايىدىن مۇغەمبەرلىك چىقىپ تۇراتتى. ئۇ جىنيۇ كوچىسى قورۇدا، ئانارگۈلى ئېچىلىپ كەتكەن. سول قولىدا زىيارەت خاتىرىسى، ئوڭ قولىدا «دوكتور» ماركىلىق قەلەم.

ــ ئېيتىڭە، سىز قانداقسىگە «گۈزەل دۇنيا» دا خىزمەت قىلىشنى ياقتۇرۇپ قالدىڭىز؟ دەڭە! ــ دەپ سىزدىن سوئال سورىدى.

گەپ قىلمىدىڭىز. ئانارگۈلدىن چۈچۈمەل پۇراق كېلەتتى. خەقلەر ئانارگۈلنىڭ پۇرىقى يوق دەيدۇ. ئانارگۈلنىڭ چۈچۈمەل پۇرىقىنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۈمۈرىمەن.

مۇخبىر «دوكتور» ماركىلىق تۇم قەلەمنى بىلەن زىيارەت خاتىرىسىگە نەچچە قۇر خەت يېزىپ، سىزدىن: بىزنىڭ داغدۇغىلىق سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرىمىز چوغدەك ئانارگۈلگە، ئىنقىلابىي خىزمەتلىرىمىز ئانار چېچىكىگە ئوخشايدۇ دەپ ھېس قىلامسىز؟ ــ دەپ سورىدى.

«ئانارگۈل؟» ئانارگۈل ئۇنىڭ كۆڭلىدە ئىدى. پۈتۈن ھېس ـ تۇيغۇسى ئانارگۈلنىڭ رەڭگى ۋە پۇرىقىغا چۆمۈلگەنىدى. جۆيلۇگەندەك: «ئانارگۈل؟» دەپ تەكرارلىدى.

مۇخبىر زوقلىنىپ قەلىمنى تېز تەۋرەتتى.

مۇخبىر يەنە:

ـــ ئاڭلىسام، بىر تاغىڭىز شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقىكەنغۇ؟ خىزمىتىڭىزنى ئالماشتۇرۇپ قويساي دېسە، ئۇنىماپسىز.....

تاغىسىمۇ رەڭگى بىلەن مىقدارى بارغانسېرى كۆپىيىپ كېتىۋاتقان ئانارگۈلنىڭ پۈرىقىغا كۆمۈلۈپ كەتكەنىدى.

.....

يەتتىنچى كۈنى، شەھەردە چىقىدىغان گېزىتنىڭ بىر بېتىگە مەزكۇر گېزىت مۇخبىرى زىيارەت قىلىپ يازغان «بىر توپ ياخشى ئانارگۈلى» ماۋزۇلۇق ئاخبارات خەۋىرى تولۇق بېرىلدى.

«بىر توپ ياخشى ئانارگۈلى» ماۋزۇلۇق ئاخبارات خەۋىرىدە، گېزىت مۇخبىرى سىزنى دەپنە ئىدارىسىدە ئېچىلغان چوغدەك بىر تۇپ ئانارگۈلگە، چوغدەك بىر توپ ئانارگۈلنى ئىنقىلابنىڭ سىمۋولىغا، كوممۇنىزم روھىغا ئوخشاتقانىدى. ئۇ سىزگە، سىز ئارقىلىق شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى قىلچە ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلىمەيدىغان تاغىڭىزغا تەھسىن ئوقۇدى؛ ئايال قەھرىمانىنىڭ ھۆسنىنى تۇزىگەنلىكىڭىز سىزگە، شۇ قاتاردا ئايال قەھرىمانىنىڭ ھەر يەردە دوكلات بېرىپ يۈرگەن ئېرىگە مەدھىيە يېگۈراتتى. ئۇ تىرىكلەرنى مەدھىيەلەش بىلەن بىللە ئۆلۈكنى مەدھىيەلەشنى ئۇنتۇپ قالمىدى. ئۇ ئۆلۈمنى تەسۋىرلىگەن چاغدا مۇھەببەت ئۇرۇقى چېچىشنى ئۇنتۇمايلا ئانارگۈلنى جۇڭگۇبىنىڭ مەيدىسىگە تاقاپ قويدى.

سەككىزىنچى كۈنى، ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى «گۈزەل دۇنيا» غا كەلدى.

پارتكوم شۇجىسى:

يولداش لى يۈچەن، تاغىڭىز سىزنى كۆرگىلى كەلدى، ـــ دېدى.

يالغان تاغىسى شۇجى ئىشخانىسىدا سافادا ئولتۇراتتى. قولىدا

ئىستالىن غاگزىسى، تاغىسى سەل تەن قويغان، قولىغا ئاق قورۇقلار چۈشكەنىدى.

ئۇ مۇرەمگە يەڭگىل ئۇرۇپ قويۇپ:

— يۈيچيەن، ئوبدان ئىشلەۋېتىپسىز! سىزدەك ياخشى جىيەن قىزىم بولسا مېنىڭمۇ يۈزۈم يورۇق بولىدۇ. ..... — دېدى.

— يولداش يۈيچيەن ئىدارىمىزگە كەلگەندىن بېرى «ماۋ جۈشى ئەسەرلىرى» نى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، ئاكتىپلىق بىلەن ئىلگىرىلىدى. ئىجتىهات بىلەن ئىزدەنىدى. لېكىن فېڭچە ياخشى ياش،— دېدى پارتكوم شۇجىسى.

سىز ماڭا كەسكىن هالدا:

— يۈيچيەن، سىز بەلگىلىك نەتىجە يارىتىپسىز، ماۋجۈشىنىڭ:«كەمتەرلىك كىشىنى ئالغا باستۇرىدۇ، مەغرۇرلۇق كىشىنى ئارقىدا قالدۇرىدۇ» دېگەن تەلىمىنى ئەستە ساقلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن،— دېدىڭىز.

چىرايىدا ئازراقمۇ مۇسىبەتلىك ئالامىتى كۆرۈنمەيتتى. ئانامنىڭ گىلاس رەڭگىدىكى ئەمچەك توپچىسى ئۇنىڭ ئىككى بارمىقى ئارىسىدا كۆتۈرۈلۈپ مىدىرلاپ تۇرغان مەنزىرە كۆز ئالدىمدا ئەلەڭلەپ تۇرىدۇ. بۇ پەقەت بىر چۈش. قۇرامىغا يەتمىگەن قىزلار غەلىتە چۈشلەرنى كۆرۈشكە ئامراق..... ئاچارام توساتتىن بىر سېزىمنى يادىمغا سالدى..... ئۇ مېنى تەربىيەلەۋاتىدۇ..... بۇ پەقەت بىر خاتا تۇيغۇ، چۈنكى غەلىتە چۈش كۆرۈشكە خۇشتار قىز خاتا تۇيغۇنىڭ يۈز بېرىشىنىمۇ ياقتۇرىدۇ..... سىز بارلىق كۈچىڭىز بىلەن شۇنداقتىمۇ ناهايىتى خاتىرجەم هالدا ۋاڭ مۇئاۋىن شەهەر باشلىقىنىڭ يەل بېرىلگەن تۇپىتەك كۆپۈپ كەتكەن قورسقىنى يارىدىڭىز. گويا غۇنچىلاۋاتقان جۇخارگۇلىنىڭ غۇنچىسىغا ئوخشاش توختىماي ئۈستىگە ئۆرلەۋاتقان كۆكۈچ ماي يوغان هەم ئەتلىك ئېچىلىدىغان جۇخارگۇلىنىڭ قىممەتلىك بىر تۈرىگە

ئوخشاپ كېتەتتى.....

تاغام مېنىڭ تۇيى ئىشمغا كۆڭۈل بۆلدى..... قىممەتلىك جۇخارگۈلگە يۈزلىنىپ تۇرۇپ، ئىشقىلىپ، سەل قورقتىگىز..... ئاچارىگىزدىكى سېزىم بېشىگىزغا چىقتى ..... ساختا تاغىگىز ئوتتۇرىدا مېڭىپ، ئايال قەھرىمانىنىڭ بوش قالغان ئورنىنى تولدۇرۇشقا سىزنى سايە قىلماقچى بولۇۋاتاتتى.

ئالاھىدە ھۆسن تۈزىگۈچى ئاي نۇرىدا، چىملىقتا ئولتۇراتتى، ئۇيى - خىيالى غۇۋا ئىدى. يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ئاللىبۇرۇن رېشاتكىنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەن، مۇكچەيگەن قامىتى، تىترەپ تۇرغان يوغان سايىسى كۆزدىن يىتكەنىدى. باغچىدا يىرتقۇچ ھايۋانلار ھۆركىرەيتتى، چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىيى قارا سولياۋ خالتىدا ئىدى. كۇمۇشتەك ئاي نۇرى ھەمىشە كۇمۇشتەك ئاق بولاتتى. كائىناتقا نۇرىنى چېچىپ، ھۆسن تۈزىگۈچىنىڭ ئۇستېبشىنى ئاقارتىۋەتتى. ئۇنىڭ تۇرقى ھاك ئازگىلىدىن تىرىشىپ - تىرمىشىپ چىققان فاڭ مۇئەللىمنىڭ تۇرقىغا ئوخشاپراق قالغانىدى.

ھېلىقى مۇخبىر «بىر توپ ياخشى ئانارگۈلى» ماۋزۇلۇق ماقالىسى ئۈچۈن شەھەرلىك تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇكاپاتلىشىغا ئېرىشىپ، مۇخبىرلار باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشقارما باشلىقلىقىغا كۆتۈرۈلدى. ئۇ توختىماي زىيارەت قىلىش، لى يۈچەننىڭ ۋۇجۇدىدىن ئالتۇن كولاش قارارىغا كەلدى.

مۇزدەك چىملىقتا ئوي بىلەن ئولتۇرىسىز. ھېلىقى مۇخبىر ماڭا چۈشەندەك چاپلاشتى..... دەپنە ئىدارىسىگە كەلگەندىن بېرى، چۈشىگە ئامراق بولۇپ قالدىم. ئانامۇ شۇنداق دەيدۇ..... ئۆلگۈر جاڭ چىچيۇ بەدىنىگىدىن ئۆلۈكىنىڭ ھىدى كېلىدۇ دەيدۇ..... ئۆز ۋاقتىدا كەيىنىمگە كىرىۋالغان چاغدا، بەدىنىمدىن كېلىۋاتقان ئۆلۈكىنىڭ ھىدى بۇرنىغا پۇرىمىغانىمكەن.....

كېچىلىك چارلاش ساقچىسى چىملىقتا ئولتۇرغان قارا

كىيىملىك ئايالغا دىققەت قىلدى.

شۇ كۈنى، سىز قارا چىپاۋ كىيىپ ئەرۋاھتەك ئاي نۇرىدا چىملىقتا ئولتۇراتتىڭىز.

ساقچىلار: ئۇ ئاننا كارىنناغا ئوخشاش ئايال ئىكەن (شەھەرلىك تېلېۋىزىيە ئىستانسىسدا كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى«ئاننا كارىننا» ئۇلاپ بېرىلۋاتاتتى)، ئاننا كارىننا قارا كىيىم كىيىپ پويىز چاقىغا ئۆزىنى ئاتقان، بۇ ئايالمۇ قارا چىپاۋ كىيۋاپتۇ، ئۆزىنى دەريا‌غا تاشلايدىغان ئېھتىمالى بار دەپ ئويلىدى.

مۇخبىرلار باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى مۇھەببەتنىڭ ھىدىنى پۇرىدى..... سىزنى قوراللىق دۇشمەننىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ كېتىۋاتقان ھالەتتە چۈشىدىم..... دېدىڭىز جۇڭۇبىغا. ھەر كۈنى كەچتە سىزنى قوراللىق دۇشمەننىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ كېتىۋاتقان ھالەتتە چۈشەيمەن. بەدىنىڭىزگە ئوت تۇتىشىپ كېتىتىمش. چېچىڭىز، كىيىمىڭىز ۋە ئۇستىبېشىڭىز كۆيۈۋاتقۇدەكمش، پۇتۇن بەدىنىڭىزدە سىرىق ئۇچقۇنلار سەكرەۋاتقۇدەكمش..... جۇڭۇبي گويا قەھرىمانىنىڭ ھەيكىلدەك جىممىدە ئولتۇراتتى..... مېنى ياخشى كۆرەمسىز؟ قورقۇمسىراپ سورىدىڭىز. خىجىللىقتا نەپەس ئېلىشىڭىز قىينىلاشتى..... تاغامنىڭ ئويى شۇ..... مەندە بۇنداق ئوي يوق..... جۇڭۇبېنىڭ كۆزلىرىدە تەشۋىش ۋە قايغۇ - ھەسرەت ئەكس ئەتتى. ئۇ ئەتە قارار قىلسام بولامدۇ؟ دېدى.

كېچىلىك شامال لى يۈچەن قىزنىڭ چاچلىرىنى تارايتتى، تېنىدە مامۇقتەك يۇمشاق ھىس - تۇيغۇ چايقىلاتتى. جىنيۇ كوچىسى قورۇنىڭ ئىشىك ئالدىدا مۇخبىرلار باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئالدىڭىزغا كۈلۈپ كەلدى. قولىڭىزنى چىڭ تۇتۇپ ھاياجانلانغان ھالدا: تەبرىكلەيمەن، چىن دىلىمدىن

تەبرىكلەيمەن..... كېلەر قېتىم يازىدىغان ئاخبارات خەۋىرىنىڭ ماۋزۇسىنى دېتلاپ قويىدۇم: «ئوتلۇق مۇھەببەت» — مۇخبىر بىر دەستە ماقالە قەغىزىنى شاراقلىتىپ — سىزگە بىرنەچچە ئابزاسنى ئوقۇپ بېرەي — ياق، سىزگە يەنىلا بۇ ئاخبارات خەۋىرى توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرەي — جۇڭۇبي ئىككىلارنىڭ مۇھەببىتى يېڭى دەۋردىكى يېڭى كەيپىياتنى ئەكس ئەتتۈردى. سىز دەپنە ئىدارىسىدىكى خىزمەتنى تاللىدىڭىز. كوممۇنىستىك خىسلەت — ئۇ سىزنى تاللىدى — سىز ئۇنىڭ خوتۇنى ئۇچۇن — ئايال قەھرىمان — ھۆسنىنى تۈزەش، ئايال قەھرىمان ئارقىلىق سىلەر ئىنقىلابىي ھەمراھ بولىدۇكلار — نېمىدېگەن دىراماتىك، نېمىدېگەن گۈزەل- ھە.....

مۇخبىرلار باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقىنى ئايلىنىپ، جىنيۇ كوچىسى 13- نومۇرلۇق قورۇغا جىممىدە كىرىپ كەتتىڭىز، مۇخبىر تەشۋىشلەنگەن ھالدا سىرتتا قالدى.

چىرايلىرىدىن ياش ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرغان كېچىلىك ئىككى ساقچى ئاق سىرلانغان پاكار تۆمۈر رېشاتكىدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ، ئاي نۇرى يورۇتۇپ تۇرغان چىملىققا كەلدى. جۇڭۇبي:

— يولداش يۈيچېەن، سىز بىلەن تۇيى قىلىشقا قوشۇلدۇم، — دېدى.

— خانقىز، بۇ يەردە نېمە قىلىپ ئولتۇرىسىز؟ — دېدى بىر ساقچى.

ھەر قېتىم بەختىگىزنى تاپقاندا، پۈتۈن بەدىنىڭىز مۇزلاپ كېتەتتى. جۇڭۇبىنىڭ ئالدىدا يۈزى ئېچىلمىغان قىزدىن بەكرەك ئىزا تارتىپ خاتىرجەمسىزلىنىپ كەتتىڭىز. ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بىلەن غالجىرانە بىرگە بولغان ئاشۇ قىز بىر پارچە تېرىگە ئايلاندى. كونا تېرە تاشلۇبتىلدى. يۈيچېەن يېڭىلاندى. ئۇ سىزنى قۇچاقلىدى. كۆزلىرىڭىزدىن ياش قۇيۇلدى.

ـــ خانقىز، يىغلاۋاتامسىز؟

مەكزىدە ياش، ئاي نۇردا مەرۋايىتتەك ياش تامچىسى كىشىنى ھاياجانغا سالىدۇ.

ـــ ئۆزىگىزنى دەريا‌غا تاشلاي دەمسىز؟

ياش ساقچىلار ئۆزلىرىچە ئۆزىنى دەريا‌غا تاشلاش ئالدىدا تۇرىدۇ دەپ خيال قىلغان قىزنى بۇ يولدىن توسماقچى بولۇشتى.

ـــ مۇھەببەتتە ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىدىگىزمۇ؟

ـــ ئىككىمىزلا مۇھەببەت باغلاپ باقمىدۇق!

ئۇلارنىڭ بۇرۇتلىرى تېخىچە قاتمىغانىدى. ھۆسىن تۇزىگۈچى بۇ ئىككى ياشنىڭ چىرايىدىن 8- ئوتتۇرا مەكتەپتە ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىش ئۈچۈن ئالدىن تاللانغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئارىسىدىن قالدۇرۇلغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ چىرايىدا كۆرۈلىدىغان ئۆزگىچە بىمەنە ئالامەتنى بايقىدى.

ئۇ ئىشنىڭ تەرەققىياتىنى كۈتۈپ گەپ قىلماي تۇراتتى. جۇڭۈبي بىر قارارغا كېلىپ قالغانىدەك ئۈيا‌قتىن بۇيا‌قا ماڭدى؛ ئىككى ساقچى بىرسى بىر بىلىكىگىزدىن تۇتۇپ تارتتى. جۇڭۈبي بۆرىدەك ئۇستىگىزگە ئېتىلدى. سىز بېشىگىزنى چايقىدىگىز. ئاغزىدىن ئۆزىگىزنى قاچۇردىگىز. بۇ چاغدا چوڭ ئۇچيىگىزدە: خىڭ - خىڭ - خىڭ، ئاقىل ئادەمنىڭ سوغۇق كۈلكە ئاۋازىغا، قايقاق گاز قويۇپ بەرگەن چاغدىكى ئاۋازغا ئوخشاش بىر ئاۋاز پەيدا بولدى. سىز قارشىلىق قىلغانسېرى، ئۇ شۇنچە غالجىرلاشتى. جۇڭۈبي پىيادە ئەسكەرلەر رازۋېدكىچى. ئۇ ئەسىر تۇتقانىدا ئىشتىلىدىغان سەككىز يۈرۈش ھەربىكەتنىڭ بىرسىنى ئىشلىتىپ، سىزنى كارىۋاتقا ئاتتى. دورا ھاراق ئىچىپ زەھەرلىنىپ بېشى قېيىپ قالغان بىر ئايالغا تاقابىل تۇرۇشتا، مەيلى، بەنت ئىشلىتىلسۇن، نەتىجىسى ئوخشاش بولىدۇ. سىز بوشلۇقتا 180 گىرادۇس ئايلانىدىگىز، ئېسىگىزگە كەلگەن چېغىگىزدا، ئايال

قەھرىماننىڭ ئورنىدا ياتاتتىڭىز. تاۋار يوتقاندا ئايال قەھرىماننىڭ بەدىنىنىڭ ھىدى قالغانىدى..... ھەدە، سىز نېمىشقا ئۆزىڭىزنى دەريا‌غا تاشلايسىز؟ تۇرمۇش ھەسەلدىنمۇ تاتلىق..... يۈزىنى سېرىق تۇك باسقان ئىككى بالا ئىككى تەرىپىڭىزدە تۇرۇپ ئاغزىنى قوۋۇزىڭىزغا ياقتى. سىز سول قولىڭىزنى كۆتۈرۈپ ئوڭ تەرىپىڭىزدە تۇرغان ساقچىنىڭ، ئوڭ قولىڭىزنى كۆتۈرۈپ سول تەرىپىڭىزدە تۇرغان ساقچىنىڭ ئاغزىغا ئوردىڭىز (ناھايىتى يەڭگىل ئوردىڭىز، ئاچچىقىڭىز كەلگەن قىياپەتتە ئويناشقاندەك). ئەبلەخلەر! كور بولۇپ قالدىڭلارمۇ، قانۇننى ئىجرا قىلىپ قانۇنغا خىلاپلىق قىلمۇاتسىلەر، ئاياللارغا چاقچاق قىلىپ يۈرۈپ، چاقچاق قىلمىغان قۇشناچىڭلار قالدىمۇ!

ئىككى ساقچى ئاغزىنى تۇتۇپ پىخىلداپ كۈلدى.

— قۇشناچىم، سىزنى بۇرۇنلا تونۇۋالغانىدۇق!

— قۇشناچىم، ئۆزىنى دەريا‌غا تاشلىمۇالارمىكىن دەپ ئەنسىرىدۇق!

— جۆيلۈشمە! — دېدى ھۆسىن تۇزىڭۇچى ،— مەن ئۆزۈمنى دەريا‌غا تاشلىغاندا سىلەر تېخى تۇغۇلمىغان!

— قۇشناچىم، بالدۇرراق ئۆيىڭىزگە قايتىڭ، ناۋادا لۈكچەكلەرنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ قالسىڭىز، بۇ چاقچاق قىلىدىغان ئىش ئەمەس.

— بۇ يەردە بىردەم سالقىنلىغاچ ئولتۇرىمەن.

ئىككى ساقچى ئىسقىرتقىنىچە، باشقا يەرنى چارلىغىلى كېتىپ قالدى.

كۆزلىرىڭىزدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلەتتى. ئايال قەھرىماننىڭ ئورنىدا يېتىپ نېمىشقىدۇر يىغلاپ كەتتىڭىز. شۇ چاغدا جۇڭۇبي سىزنى يەڭگىل سىلاۋاتاتتى، سىز غالجىر ئىتتەك ئۇنىڭ قوينىغا ئېتىلىپ كىرىپ كەتتىڭىز. ئۇنى سۆيدىڭىز. چىشلىدىڭىز. ۋاڭ

مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىدىن ئۆگەنگەن بىر يۇرۇش ماھارىتىگىزنى ئىشقا سالدىگىز، لېكىن.

جۇڭۇبي پاگون ۋە ئوردىن قادالغان ھەربىي چاپىنىنى كىيىپ، تاسمىسىنى باغلىدى، بېلىنىڭ تۆۋىنى يالىڭاچ، تۇمشۇقى يوغان خۇرۇم بەتىنكسىنىڭ سوڭىنى دەسسەپ كارىۋاتنىڭ ئالدىدا تۇراتتى. خەنجەردەك ئۆتكۈر قاراشلىرى قورسىقىگىزغا قادالغانىدى. ئۇنىڭ:

— سىز قىز ئەمەسكەنسىز!— دېگەن گېپىنى ئاڭلىدىگىز.

ئۇ ئېڭىشىپ ئىشتىنىنى كىيدى - دە، يەنە بىر قېتىم:

— كېسىپ ئېيتىمەن، سىز قىز ئەمەس!— دېدى. ئاڭلاپ تۇردىگىز.

ئۇ تەخمۇتەخ بولۇپ ئالدىگىزدا تۇرۇپ، كىيىملىرىگىزنى كىيىشكە بۇيرۇق قىلدى.

جۇڭۇبي كىيىملىرىگىزنى كىيىشىگىزگە ياردەملىشىپ:

— سىز ئۇچۇن مەخپىيەتلىكنى ساقلاشنى خالايمەن. لېكىن، بىر شەرتىم بار، تاغىگىزغا ۋە ئىدارىگىزنىڭ شۇجىسىغا، ئۇنى ياخشى كۆرمەيمەن دەيسىز، — دېدى.

5

دەرياغا تاشلىغان چاغدا، ھېچنېمىدىن، ھەتتا ئۆلۈمىدىنمۇ قورقمايدىغان قەھرىمان سياقتا بولاي، بولمسا، يۈزۈمنى كۆتۈرۈپ نەدە يۈرىمەن؟ شۇڭا، سىز بىمالال ھالدا كىيىملىرىگىزنى بىر - بىرلەپ سېلىپ، كەچكى شەپەققە كەينىنى قىلىپ تۇرغان ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىغا قارىتىپ ئاتتىگىز: كىيىملەر يوغان كېپىنەكتەك ئۇچۇپ بېرىپ ئۇنىڭ يەلكىسىگە ۋە بېشىغا قوندى.

يۈزۈمنى كۆتۈرۈپ نەدە يۈرىمەن، قۇلقىگىز تۆۋىدە

جۇڭۇبينىڭ ئەيىبلەش تەلەپپۇزىدا:

«سىز قىز ئەمەسكەنسىز!» دېگەن گېپى ياڭرايتتى.

دەل مۇشۇ چاغدا قىزلىق پەردىگىزنى يېۋالغان، سىزنى جۇڭۇبيغا سايە قىلغان «تاغىڭىز» خوتۇنى بىلەن قول تۇتۇشۇپ ئۇدۇلىڭىزدىن چىقىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن سىز بۇلۇتنىڭ چېتىدىن كەلگەن بۇيرۇقنى ئاڭلىدىڭىز.

كىيىمىڭنى سال!

نېمىشقا ماڭا كىيىملىرىڭنى سال دەيسىز؟

سىز قىز ئەمەس!

نېمىدەپ كىيىملىرىمنى سالغۇدەكمەن؟

كېسىپ ئېيتىمەن، سىز قىز ئەمەس!

كىيىملىرىڭىزنى سالدىڭىز. ئۆزىڭىزنى دەريا تاشلايدىغانلىقىڭىز تۇرغان گەپ ئىدى.

دەريا تاشلىغان چاغدا، قەھرىمان سىياقتا بولۇڭ، چۈنكى سىز ئۆلۈڭالماقچى بولۇڭاتسىز، قۇتقۇزۇڭۇبلىنغان چاغدا ھالىڭىز بەك خاراب ئىدى. چۈنكى، سىز ئۆلۈڭۇبلىشنى سىناق قىلدىڭىز. سىز لامزەللىدەك ياشىغاندىن ئۆلگەن ياخشى دېگەن مەڭگۈلۈك ھەقىقەتنى ھېس قىلغانىدىڭىز.

پۈتۈن ئەزايىڭىز لاي، چاچلىرىڭىزغا موخ چاپلاشقان، موخنىڭ ئۈستىدە نەچچە تال كىچىك راك پىلتىڭلاپ تۇراتتى. كىچىك راكلار دەريا سۈيىگە ئىنتىزار ئىدى. چىملىقتا يانداۋرۇپ ياتتىڭىز. ۋاقىڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ ئوغلى كۆزلىرىنى ھەۋەس بىلەن ئاتىسى ھەۋەسلىنىدىغان ئەزايىڭىزغا تىكتى.

ۋاقىڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ خوتۇنى ئوغلىنى بىر شاپىلاق سالدى. «چاقىڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ شاپىلاق سىزنىڭ يۈزىڭىزگە تەگكەندەك بولدى.

سىز قاتتىق ھاقارەتلەنگەن بولدىڭىز.

ـ ماڭ، يۇزى قېلىن!ـ ۋاڭ مۇئاۋىن ئىداره باشلىقىنىڭ خوتۇنى ئوغلىنى دۆشكەلەپ كەتتى. ۋاڭ مۇئاۋىن ئىداره باشلىقىنىڭ قىزى تېرەكلىككە شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى.

ئۇلار ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ ھۆكۈرەپ يىغلايتتى، ھېلىقى ئاۋاق ئايال بىلەن ئاق تېرەكلىكتە مۆكۈشمەك ئويناياتتى.

سىز ۋاڭ مۇئاۋىن ئىداره باشلىقىنىڭ يۇزىنى تاتىلاپ قېيما ـ چېيما قىلىۋەتتىڭىز.

ھاقارەت توساتتىن غەزەپ ـ نەپرەتكە ئايلاندى. چوغدەك كەچكى شەپەق چاقناپ تۇرغان دەريا مەنزىرىسى سالاپەتلىك ئاق تېرەكلەر، قاتتىق يىغلىغان پېتى جېنىنىڭ باربىچە يۇگۇرۇپ كەلمەكچى بولۇۋاتقان ئوغۇل بالا، بولۇشىغا تىللاپ ھېچنېمىگە قارىماي ئوغلىنىڭ ئالدىنى توسۇۋاتقان ئاۋاق ئايال. ئوغلى، ئۆزى ۋە قىزى، تېرەكلىكتە بىر ـ بىرىنى قوغلىماقتا. شۇ سەۋەبتىن ھاقارەت غەزەپ ـ نەپرەتكە ئايلانغانىدى. مۇئاۋىن ئىداره باشلىقىنىڭ ئورۇقلاپ تاياقتەك بولۇپ قالغان ئايالىنىڭ تۇرقىغا قاراپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتىڭىز.

مۇئاۋىن ئىداره باشلىقى كېيىملىرىڭىزنى يەردىن ئالدىراپ تېرىشتۇرۇپ ئەكېلىپ ئۇچىڭىزغا ئارتىپ قويدى. چىرايلىق كېيىملەرنى رەت قىلىپ، تىترەپ تۇردىڭىز. ئەر كىشى سىلاپ سەمرىتىۋەتكەن ساپسېرىق كۆكسىڭىز كەچكى شەپەق نۇرىدا پىلتىڭلاپ تۇراتتى. مەغرۇر كۆكسىڭىز ھېلىقى ئاۋاق ئايالنى كەينىگە ئۇچۇرۇۋەتتى. ئۇ بىر تۈپ دەرەخنى تۇتۇپ، قۇرۇق ھۆ قىلىپ، ئاستا ـ ئاستا دەرمانى قۇرۇپ، ئاخىر چۈشكە ئوخشاش دەرەخلەرنىڭ مۇرەككەپ سايىسىدا ئولتۇرۇپ قالدى. قاراپ تۇردىڭىز، شۇ چاغدا كۆكسىڭىز ئاندىن ھاسراشتىن توختىدى. سىز كېيىمنىڭ سىرتىدىن، ھېلىقى ئايالنىڭ قوۋۇرغىسىغا چاپلىشىپ قالغان خالتىدەك ئەمچىكىنى كۆردىڭىز.

ۋاڭ مۇئاۋىن ئىداره باشلىقىنىڭ ئىككى قۇلىقىنى سوزدىڭىز (بىرىنچى بابتا ئۇ جاڭ چىچيۇنىڭ قۇلىقىنى سوزغانىدى). ئۇ ئاغزىنى كالچايتىپ چىشىنى چىشلىدى. شۇ چاغدا ئاپئاق چىشلىرى بېجىرىم ئىدى. ئەتىسى، چىشلىرىنىڭ بېجىرىم ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم بايقىدىم. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، ئۇنىڭغا يېقىن يولىمىدىم. ئۇنى ئىدارىدىكى ئاممىۋى تېلېفونىنىڭ ئېكرانىدىن كۆرۈپ تۇردۇم. راستىنى دېسەم، شۇ قېتىمقى ئىشتىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلەن ئاپاق - چاپاق بولۇپ يۈرگۈم كەلمىدى. سىز مەندىن قورقتىڭىز. چۈنكى، سىز خوتۇنىڭىزدىن ھەم مەندىن، جامائەت پىكرىدىن قورقىسىز. شۇنداق قىلىپ، غايىب بولدىڭىز، ئەمما ئاغزىڭىز تېلېۋىزور ئېكرانىدا ئالتۇندەك پارقىراپ كەتتى. ئۇچ تال چىشىڭىزغا قاچان ئالتۇن قاپلىتۋالدىڭىز؟ «گۈزەل دۇنيا»دىكىلەر مەن تاغام دېۋالغان سىزنى ئۆلدى، ئۆلمىگەن بولسا پارتىيە - ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا يۆتكىلىپ كەتتى دەپ بىلەتتى. ياخشى «تاغا!» ئالدىدا ئانىسى بىلەن، ئاندىن قىز نەۋرىسى بىلەن ئوينىغان «تاغا!» ئالتۇن كەم تېپىلدىغان مېتال. ئېرىم، كۈچلۈك كىسلاتامۇ ئالتۇننى چىرىتەلمەيدۇ دېگەن. ساپ ئالتۇن ئوتتىن قورقمايدۇ. سىز ئۆلدىڭىز «تاغا». بۇ ئۇچ تال ئالتۇن چىشىنىڭ سىز ئۈچۈن ھېچقانداق ئەھمىيىتى قالمىدى. چىشىڭىزنى يۇلۇپ ئېلىۋالمەن. ئانامنى ئاشنا تۇتتىڭىز، مېنمۇ ئاشنا قىلىۋالدىڭىز..... ئاتامنىڭ روھىغا يېشىل بۆرك كىيدۈردىڭىز. ئېرىمنمۇ شۇ. ئەيدىز كېسىلى بايلىق كېسىلى ھەم بىزنى نامراتلىقتا قالدۇرۇپ سوڭى قانايدىغان، سوڭى چىقىپ قالدىغان قىلىۋەتتى..... ئۇ ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ سىرتتىكى شەپىگە قۇلاق سالدى. باشتا دېگەندەك موچىن بىلەن ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئالتۇن چىشىنى موچىن بىلەن قىستى. بۇ چىشلارنى يۇلۇپ ئېلىپ پۇل قىلىپ ئاتامنىڭ كېسىلىنى

داۋالىتىمەن! بۇ چىشلارنى يۇلۇپ ئېلىپ ھاقارەتنى يۈيىمەن! بۇ چىشلارنى يۇلۇپ ئېلىپ ئېرىمگە تاماكا ئېلىپ بېرىمەن! چەكچىيىپ قارىسىڭىزمۇ سىزدىن قورقۇپ قالمايمەن. مېنى مال - دۇنياغا ھېرىسمەن كۆرۈپ قالدىڭىزمۇ؟ ئوسۇرۇق! پۇلنى دېگەن بولسام، ھايات ۋاقتىڭىزدا مۇناسىۋىتىمىزدىن پايدىلىنىپ، سىزنى قاقتى - سوقتى قىلغان بولماسمىدىم؟ سۈرلۈك مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى قىياپىتىدە ماڭا ئۇدۇل كېلىۋاتقانلىقىڭىزنى كۆرۈپ ئايلىنىپ كېتىپ قالغانىدىم! قىساس ئېلىش ئۈچۈن شۇنداق قىلدىم! سىز تېخى ئاتامنىڭ روھى ئالدىدا بىر تال چىشقا قەرز! ئاپتوبۇسقا چىقسا پۇل تۆلەيدۇ! پاراخوتقا چىقسا بىلەت ئالىدۇ! ئاتقا مىنسە يەم - خەشەك پۇلى تۆلەيدۇ! شۇڭا..... ئۇ ئاغرىق ئازابىدا ۋايسايدۇ، سىز ئېچىلىپ كۈلىسىز.

كەچكى شەپەق چوغدەك قىزىل، ئاق تېرەكلىك لاۋۇلداپ يېنىپ تۇرغان مەشئەلگە ئوخشايدۇ. ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ خوتۇنى ئوتنىڭ شولىسىدا ئازاب بىلەن تولغىنىدۇ. سىز قىپىالىڭاچ، كىيىمىڭىزنى پۈلاڭلىتىپ تۇرىسىز، خۇددى تەبرىكلەش مۇراسىمىدا رەڭلىك بايراقلارنى پۈلاڭلاتقاندەك — ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ، سەكرەپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز — قولىنىڭ توپىغا پېتىپ كەتكەنلىكىنى كۆردىڭىز. بىر تال قارا بورنى ياكى بورغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر تال قۇرۇق شاخنى چاياۋاتاتتى، ئۇنى قارا بور دېيىشكە رازىمەن. توۋا، يالقۇن بىلەن ئېلىشۋاتقان يەنە بىر ئايال، بور يەيدىغان يەنە بىر ئادەم. مەن ئۇلۇغ - كىچىك تىندىم. ئەپسۇسكى، سىز ھازىر ئوتتا كۆيۈپ ئۇلۇپ كەتكەن .قەھرىمانغا چوقۇنمايسىز! چىشلىرىڭىزنى غىچىرلىتىپ كۈلدىڭىز. بەدىنىڭىزدىكى بىر ئەزانى كۆرسىتىپ ئەڭ شەرمەندە، ئەڭ ئۇياتسىز گەپلەر بىلەن ئوتقۇيروقلۇق قىلىپ، ئوتقا يېغ چاچتىڭىز.

سايىدەك يۈرىدىغان مۇخبىرلار باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى مۇخبىر دەريا بويىدا پەيدا بولىدۇ. ئۇ گويا ئاسماندىن چۈشكەن ئەرۋاھتەك پەيدا بولۇپ جىنسىي مۇناسىۋەتتىن قالغان ئاغرىق ئالامىتىنىڭ ئازابىنى تەڭ تارتىۋاتقان بۇ نەچچەيلەننى قۇتقۇزۇۋالدى.

مۇخبىر مۇشۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك پىرسوناژلارنى قىسقارتىپ، ئىككى ئىشنى قىلماقچى بولدى.

1) ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىغا ياردەملىشىپ سۇغا چۈشۈپ كەتكەن قىزنىڭ كىيىمىنى كىيدۈرۈش.

2) ئىشنىڭ ئالدى - كەينىنى تەپسىلىي ئىگىلەپ، قايتىپ بېرىپ ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ سۇغا چۈشۈپ كەتكەن قىزنى باتۇرلارچە قۇتقۇزۇۋالغانلىقى توغرىسىدا بىر پارچە تېز خەۋەر يېزىش.

6

يوپيۇرۇق ئاي نۇرى خەلق باغچىسىنى كۈمۈشتەك ئاپئاق دۇنياغا ئايلاندۇرۇۋەتكەنىدى. سالقىن ھەم يېقىملىق كېچىلىك شامالدا ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ياپراقلىرى ۋە شاخلىرى تەۋرىنىپ تۇراتتى. بۇ ھەقىقەتەنمۇ چىرايلىق كېچە ئىدى. يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى قولايلىق يارىتىپ، يىرتقۇچ ھايۋانلارنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ھۆسن تۈزىگۈچىنى باغچىغا ئەكىردى.

شۇ تاپتا باغچىدا ئۇ ۋە ھۆسن تۈزىگۈچى ئىككىسلا بار ئىدى. بۇ غەلىتە پۇراقلارغا تولغان قەپەستىكى بايان قىلغۇچىنىڭ خاتا يەكۈنى. مۇشۇكئېيىق سارىيىنىڭ يېنىدىكى بامبۇكزارلىقتا بىر قولىغا كالىنىڭ قۇلىقىغا ئوخشاش پىچاق ئالغان، يەنە بىر قولىدا سولياۋ خالتا كۆتۈرگەن بىر قۇلاق كەستىنىڭ يوشۇرۇنغانلىقىنى

بىلمىز. قۇلاق كەستى بىر ئەر بىلەن بىر ئايالنىڭ ئەگرى - بۈگرى چىغىر يولنى بويلاپ مايمۇنلار تېغى تەرەپكە كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

مايمۇنلارنىڭ ئاچچىق سۆيدۈكى ھاۋانى ئاجايىپ بۇلغۇتكەنىدى. مايمۇنلار تېغىدا بۇتقا ئوخشايدىغان ئالامەت يوغان بىر تاش بار ئىدى. بىر توپ مايمۇن غۇڭمەكلىشىپ تاغنىڭ بېشىدا ئۇخلاۋاتاتتى. بىر توپ مايمۇن ئاي نۇرىدا قوغلىشىپ، سەكرىشىپ، ئويۇن چىقىرىشىپ، خۇشال ئويناۋاتاتتى. سارغۇچ مايمۇن تۈكى چاقماق ئۇچقۇنىدەك چاقنايتتى.

ئۇ سىزنى تارتىپ مايمۇنلار تېغىغا يېقىن ئەكەلدى. شادلىققا چۆمگەن مايمۇنلار بەدىنىڭىزنىڭ رەڭگىنى كۆرۈپ ھۇۋۇلدىشىپ، يوپۇرۇلۇپ كېلىپ، سىزگە قاراپ ئېغىزلىرىنى كالچايتتى.

ــ سىزنىڭ تىرىك مايمۇنلارنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈشىڭىز!ــ كېسىپ دېدى ئۇ.

ھۆسن تۇزىگۈچى ئۇنىڭ چىقارغان يەكۈنىگە سۈكۈت قىلدى. كاللىسىدا غەلىتە ھەم بىمەنە بىر سوئال تۇغۇلدى. «ئانا مايمۇنلار ئاياللارغا ئوخشاش ئايدا بىر قېتىم ئاي كۆرەمدىغاندۇ؟»

ــ ھايۋانات باغچىسى تەربىيەۋى ئەھمىيەتكە ئەڭ باي جاي،ــ دېدى يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى رېشاتكىنى تۇتۇپ، ئۇنىڭ تۇرقى رېشاتكىنىڭ ئىچىدىكى ھايۋانلارنىڭ تۇرقىغا ئوخشاپ كەتتى،ــ ئىنسانلار ھايۋانلارنىڭ تۇرمۇشىنى ئۆگىنىشكە موھتاج، چىرايىغا دىققەت قىلىڭ. كۆزلىرى چوڭقۇر، رومانتىك پۇراقلا باي.....

رېشاتكىنىڭ ئىچىدىكى مايمۇنلار بىردىنلا شۇكلەپ قېلىشتى. ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سېلىۋاتقاندەك، تەستە ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

ــ ئېنگلس: مايمۇنلارنىڭ ئاناتومىيەسى ئادەم

ئاناتومىيەسىنىڭ ئاچقۇچى، دېگەن، — دېدى ئۇ، — مايمۇنلارنىڭ يۈزىدە ئەقىللىك بىر پېشانە بار، بىز ئۆزىمىزنى ئۇلاردىن دانا ھېسابلايمىز. سىز ئۇلارنىڭ ھازىرنىڭ ئۆزىدە نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى قىياس قىلالامسىز؟

مايمۇنلار كۆزلىرىنى تېز - تېز چىمچىقلىتىپ مىدىر - مىدىر قىلماي تۇراتتى. پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىدە ياش چاقناۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ھۆسىن تۇزىگۇچى ھەيرانلىقىنى باسالماي ئاستا ئۇچ قەدەم چېكىندى. بۇ چاغدا مايمۇنلارلا ئەمەس، رېشاتكىنى تۇتۇپ مايمۇنلارغا تەلىم بېرىۋاتقان يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىمۇ ئۇنىڭ نەزىر دائىرىسى ئىچىگە چۈشۈپ قالدى. ئۇ مايمۇنلارغا قوشۇلۇپ كەتتى. پەرقلەندۈرگىلى بولمىدى. سىز:«شىر بىلەن يولۋاس جۈپلەشسە ھەم شىرغا، ھەم يولۋاسقا ئوخشايدىغان غەلىتە ھايۋان تۇغۇلىدىكەن. ئۇنداقتا، ئادەم بىلەن چىشى مايمۇن جۈپلەشسە نېمە تۇغۇلار؟ ئادەمگە ئوخشايدىغان مايمۇن تۇغۇلارمۇ؟ مۇبادا ئادەم سىياق مايمۇن ئىنسانلارنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە ۋارىسلىق قىلىپ، مايمۇنلارنىڭ تىمەن ۋە چەبدەسلىكىنى جارى قىلدۇرسا، جاھان ئۆزگىرىپ قانداق بولۇپ كېتەركىن؟» دەپ ئويلىدىڭىز.

شۇ چاغدا بامبۇكزارلىققا يوشۇرۇنغان ھېلىقى قۇلاق كەستىنىڭ ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىققانلىقىنى كۆردۇق. ئۇ بويى ئانچە ئېگىز ئەمەس، ھەربىتى چاققان ئەبلەخ ئىدى. گويا يوغان قاپقارا قۇشقا ئوخشاش ماۋۇ دەرەخلىكتىن ئاۋۇ دەرەخلىككە ئۆتۈپ، ماۋۇ بىر پارچە تاشنىڭ كەينىدە غىلپال كۆرۈنۈپ قويۇپ، ئاۋۇ تاشنىڭ كەينىدە پەيدا بولاتتى.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى:

— ئاكا - ئۇكا ۋە ئاچا - سىڭىللار. خۇشاللىقنىڭ كەينىدىن يەنە خۇشاللىق كېلىدۇ، كۆزلىرىڭدىن ياش تۆكۈلدى،

ماڭقاڭلار چىقىپ كەتتى. سىلەرنى يوقلاپ ئەتە كەچتە يەنە كېلىمەن، — دېدى.

ھۆسەن تۇزنگۇچى مايمۇنلارنىڭ جىمجىت تارقىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆردى. ئۇلار دەردمەندەك مايمۇنلار تېغىدىكى قارا ئۆڭكۈرگە كىرىپ كېتىشتى. ئۇ رېشاتكىنى ئۇرۇپ ئىنچىكە ئاۋازدا ۋارقىرىدى. بۇ غەلىتە بىر خىل تىل ئىدى. ھۆسەن تۇزنگۇچى بىر ئېغىز گەپىنىمۇ چۈشەنمەيتتى. ئۇ يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ مەڭزىدىكى ياشنى، بېشىنى رېتىملىق لەڭشىتىۋاتقانلىقىنى كۆردى. ۋۇجۇدىڭىز يەنە بىر قېتىم مۇزلاپ: «مەن ئىبلىس بىلەن ئارىلىشىپ يۈرۈپتىمەن» دېدىڭىز.

مايمۇنلار تېغىدا قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەن مايمۇنلار توساتتىن چۈۋۈلۈپ كەتتى. تاش يوچۇقىغا يوشۇرۇنغان ياكى ئۆڭكۈرلەردىكى مايمۇنلار ئاۋازنى ئاڭلاپ يۈگۈرۈپ چىقىشتى. مايمۇنلار تاغدا كۈلەتتى. ئۇسسۇل ئوينايتتى. چوڭ بىرنەچچە مايمۇن ئالدى پۈتى بىلەن كاسىسىغا پاقىلدىتىپ ئۇراتتى.

چوڭقۇر تەسىرلەندىڭىز، تۇرۇپلا مايمۇنلار بىلەن ئوتتۇرىڭىزدا سىرلىق ھەم گۈزەل بىر خىل مۇناسىۋەت ئورنىتىلغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدىڭىز. قەپەسكە كىرىشكە، مايمۇنلار تېغىغا سەكرەپ چىقىشقا، مايمۇنلارغا قوشۇلۇپ ئۇسسۇل ئوينىشقا تەقەززا بولدىڭىز. كۆز ئالدىڭىز غۇۋالىشىپ كەتتى. بۇ ۋاقىتلىق ھادىسە ئىدى. غۇۋالىق ئارىسىدىن كۆزنى قامىشتۇرىدىغان قىزىللىق پەيدا بولدى. سەھەر پەيتىدە دولقۇنلۇق دېڭىزدىن قىزىل قۇياش چالا - پۇچۇق كۆتۈرۈلۈپ چىققاندەك مەنزىرە شەكىللەندى. ھەقىقەتەن دېڭىزدىن كۈن چىققانغا ئوخشايتتى. قىپقىزىل رەڭ ئەۋرىشىم، لېكىن ئۆز زېمىنىنى كۆچەپ كېڭەيتىۋاتاتتى. زېمىنى كېڭەيگەنسېرى قىزىل نۇر قىزغۇچ ئالتۇن نۇردەك چاقناپ كېتىۋاتاتتى. ئاشۇ بىر پارچە قىزىللىق ئاستا - ئاستا يېيىلىپ قەلبىڭىزنى مىسلىسىز

چاقنىتۇەتتى. سىز تېخى ئاشۇ بىر پارچە قىزىللىقنى ئاددىي بىر نوتا دەپ، قىزىللىق كېگىيىپ پارلاق قىزغۇچ ئالتۇن نۇرغا ئايلىنىشنى ئاددىي نوتىنىڭ تەرەققىي قىلىپ سەلتەنەتلىك مۇزىكىغا ئايلىنىش جەريانى بىلەن ئوخشاش دەپ ھېسابلىدىڭىز. پارلاق نۇر سوغۇقنى ھەيدىدى، بەدىنىڭىز ئوت بولۇپ يېنىشقا باشلىدى. تەپتارتماستىن ۋارقىراۋاتقان، تەرلەپ پىشىپ كەتكەن، كۆزلىرى ياش مايمۇنلارغا قوشۇلۇپ ئۇسسۇل ئويناشقا زار ئىدىڭىز. ئەسەبىيلىك چەكسىز خۇشاللىقنىڭ ئانىسى، ئانىسى ئۇنىڭ ئاشنىسى. يىراق قەدىمىي زامانىدا قۇياش قەدىمىي زېمىننى يورۇتقان. مايمۇنلار تېغى شادلىققا چۆمگەنىدى. قولىنى سايىۋەن قىلىپ يىراقلارغا قارىدى. ئۇزاق يىل سىرتلاردا مۇساپىر بولۇپ يۈرگەنلەر يۇرتىغا قايتىپ كەلدى. تۆمۈر سالاسۇن يەڭگىل پەلەكىكە ئايلاندى. مايمۇنلارنىڭ قولتۇقلىشى بىلەن ئويناقشىپ ئېگىز تاغقا چىقتىڭىز ۋە چوڭقۇر جىلغىغا سەكرىدىڭىز. پېلەكلەر كۆزىڭىزگە ئىلەڭگۈچتەك كۆرۈنۈپ كەتتى. تارتىپ ئەكېلىپ ئولتۇردىڭىز. ھەربىرىڭىز قاتتىق، ھۆركىرەپ كەتتىڭىز. ھۆركىرەشنىڭ بىر خىل ھەقىقىي ئىچ پۇشۇقى چىقىرىش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىڭىز. ھەقىقىي ئىچ پۇشۇقى چىقىرىش ھەقىقىي خۇشاللىق، ھەقىقىي ئىچ پۇشۇقى چىقىرىش ھەقىقىي خۇشاللىقنىڭ ئانىسى. ئانىڭىزنىڭ ئىزىنى بېسىپ ئۇنىڭ ئاشنىسى بولۇپ قالدىڭىز.

خۇشال ئۇسسۇل داۋام ئەتمەكتە. بىز كۆرۈپ قالغان ھېلىقى ماھارەتلىك قۇلاق كەستى يىرتقۇچ ھايۋانلار سارىيىنىڭ يېنىدىكى يوغان دەرەخكە چىقىۋالدى. تۆمۈر قەپەستە ياتقان ھېلىقى سۇرلۇك شەرقىي شىمال يولۋىسىغا يۇقىرىدىن نەزەر تاشلىدى. ئۇ شۇ جايدا تۇرۇپ مايمۇنلار تېغىدىكى قىزىقچىلىقلارنى كۆردى. مايمۇنلارنىڭ شاۋقۇن - سۇرەنلىرىنى شەھەر خەلقىنىڭ يېرىمى ئاڭلاپ تۇراتتى.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى كەينىگە ئۆچ قەدەم

چېكىندى. بايامقىدەك پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتاتتى. مايمۇنلارغا، رېشاتكىنىڭ تۇتقۇچىغا ۋە بەدىنىنى تولغاۋاتقان ئالاھىدە ھۆسن تۇرنىگۇچىگە سوغۇق نەزەردە قارىدى.

كېيىن ئۇ ناخشىسىنى توختاتتى. ھېرىپ ھالىدىن كېتىپ بىر پارچە تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ يېنىدىن ئىككى تال ئاسپىرىن ئېلىپ ئاغزىغا سالدى. مايمۇنلار بارا - بارا تىنچلاندى. بىر قىسمى ئۇخلىغىلى تاغنىڭ ئۈستىگە ئۆمىلەپ چىقىپ كېتىشتى. بىر قىسمى يەنە يېنىپ كېلىپ تۆمۈر رېشاتكىنى تۇتۇپ ھاڭۇىقىپ تۇرۇشاتتى. ھۆسن تۇرنىگۇچى يەردە ياتاتتى.

ھۆسىن تۇرنىگۇچى قاباھەتلىك چۈش كۆرۈپ ئويغىنىپ كەتكەندەك غۇۋا ئېسىگە كەلدى. ئۇ ئىشكىتىن چىقىپلا ئۆزىگە مىختەك قادىلىپ تۇرغان بىر تۇپ مايمۇنغا ئۇچراپ قالدى. مايمۇنلارنىڭ كۆزلىرىدىن دەرۇەقە سىرلىق ھەم رومانتىك ئالامەت چىقىپ تۇراتتى. ئۇلار سىزگە يىراق بىر جايدىكى بىر ئۇچۇرنى يەتكۈزۈۋاتاتتى. ئۇچۇر تېنىڭىزگە چوڭقۇرلاپ كىرىۋاتاتتى. سىز باشقا بىر نۇقتىدا، مايمۇنلارنىڭ ئوي - پىكىرلىرىنىڭ يىغىلىپ مۇقەددەس خىتابقا ئايلانغانلىقىنى، مۇقەددەس خىتابنىڭ ئەرشتىكى ئاتىڭىزنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاپ كېتىدىغانلىقىنى سەزدىڭىز. بۇ ئاۋاز نۇرغۇن يىللار ئالدىدىكى ئاۋازغا ئوخشاپ كېتەتتى. شۇ چاغدا ئاتىڭىز سىزگە كىيىملىرىڭىزنى بىر - بىرلەپ سېلىشنى بۇيرۇغانىدى. ئۇ ئەمدى سىزگە مايمۇنلارنى قۇچاقلاش توغرىسىدا خىتاب قىلماقتا.

ئۇ ئېگىزدە تۇرۇپ سىزگە بۇيرۇق قىلدى.

— مايمۇنلارنى قۇچاقلا.

ئارىسالدى بولىدىڭىز. ناۋادا چىشى مايمۇنلار ئايالارغا ئوخشاش ئاي كۆرسە، ئۇ چاغدا ئەركەك مايمۇنلار..... قۇچاقلاش ئادەتتىكى ئىش، ئەممىا ئىشنىڭ ئاخىرى سۆيۈشۈش بىلەن

ئاياغلىشىدۇ.....

ئۇ بۇلۇتلارنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ جاھىللىق بىلەن سىزگە بۇيرۇق قىلدى.

— مايمۇنلار بىلەن سۆيۈش.

سۆيۈشۈش جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشقا قاراپ تەرەققىي قىلاتتى.

ئۇ شەپقەتسىزلىك بىلەن سىزگە بۇيرۇق قىلدى.

— مايمۇنلار بىلەن ئىشقۇازلىق قىل!

ھۆسىن تۇرنىگۈچىنىڭ كۆز ئالدىدا مايمۇنلار تېغىغا قاراپ سوزۇلغان قىيپاش نۇرانە يول پەيدا بولدى. ئۇ يەردە قىممەت باھالىق تويلۇق كارىۋات قويۇلغانىدى. شۇ يەرگە بارماقچى بولۇپ سول پۇتىگىزنى كۆتۈردىگىز. قاراڭلار، ئۇ سول پۇتىنى كۆتۈردى. شۇ چاغدا قورسىقىگىزنىڭ قاتتىق ئاغرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىدىگىز. باشتا يەل قاپلىشىپ قالغانمىكىن دەپ، كېيىن ئاشقازىنىم ئاغرىۋاتقان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىگىز. ئاخىر ئېنىق بولدى. بالىياتقۇگىز قاتتىق ئاغرىپ كەتكەنىدى.

بۇ چاغدا ئاي نۇرىدا ياتقان شەرقىي شىمال يولۇسى ئېگىزدىن كەلگەن چاقىرىقنى ئاڭلىدى.

— تۇر، تۇر!

يولۋاس ئورنىدىن تۇردى. كېرىلىپ ئەسنىدى. قەدىمنى چوڭ ئېلىپ قەپەستىن ئايلىنىپ ماڭدى. يۇمشاق بىرنەرسە بېشىغا تېگىپ تۇراتتى. يولۋاس بېشىغا تەگكەن نەرسىنىڭ گۆش ئىكەنلىكىنى بايقىدى - دە، گۆشنى تۇزۇت قىلىپ ئولتۇرماستىن يېۋەتتى. گۆشنى يەپ بولۇپ، قەپەسنى ئايلىنىپ ماڭماقچى بولۇۋېتىپ، سول پۇتىنى يۆتكىشگە، قورسىقىنىڭ قاتتىق ئاغرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. بۇ چاغدا ھۆسىن تۇزنىگۈچىنىڭ قورسىقىمۇ قاتتىق ئاغرىپ كەتكەنىدى. يولۋاس ھۆركىرەپ سەكرەپ

كەتتى، قاتتىق ئاغرىق ئازابىدا تولغىنىپ يەرگە يىقىلدى.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى يىنىدىن ئىككى تال ئاسپىرىن ئېلىپ ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ ئاغزىغا سېلىپ قويدى ۋە چايناپ يۇتۇۋېتىشىنى، ئاغرىق شۇ زامات ئاستا - ئاستا قويۇپ بېرىدىغانلىقىنى دېدى. ئۇ ئاسپىرىننى چاينىاپ يۇتۇۋەتتى. دېگەندەك ئاغرىق ئاستا - ئاستا قويۇپ بەردى.

ئۇ تىرناقلىرى ئۆسۈپ كەتكەن قاتتىق قولى بىلەن يۈمشاق قولىگىزنى تارتتى. بالىياتقۇگىزنىڭ ئىچىدە چىشلىرى ئۆتكۈر، بەدىنى يۇگلۇق بىر كىچىك ھايۋان بارەك، قەدىمگىزنى چوڭ ئېلىپ ماگسىگىزلا، ھېلىقى كىچىك ھايۋان بالىياتقۇگىزنى چىشلەپ تىتما - تىتما قىلىۋېتىدىغانىدەك ئەيمەنمەي مېگىشقا پېتىنالمىدىگىز. سىزنى بىر قېرى مايمۇن تارتىپ ئەكېتىۋاتقاندەك تۇيغۇدا بولدىگىز.

— ئۆزىگىزنى بۇلغىۋالماڭ، — دېدى ئۇ. ئۇنىڭ كۆزلىرى يالتىراپ ئوماقلىشىپ كەتكەنىدى، — زامانىۋى ئىلىم - پەننىڭ قولىدىن كېلىدۇ. ھاملىدار بولۇش بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئايرىلىپ كەتتى. مۇبادا خالىسىگىز، دۇنيانى لەرزىگە سالغان ئانا بولالايسىز.

بالىياتقۇگىز سىزنى چەكسىز ۋەھىمىگە سېلىپ تارتىشىپ كەتتى، ھېلىقى كىچىك ھايۋان چۇقان كۆتۈردى.

— بىلەمسىز - بىلمەمسىز، مەن شىرنىڭ ئىسپىرمىسى ۋە يولۋاسنىڭ تۇخۇمىدىن سۈيۈملۈك يېگى شەيئىنى ياراتتىم. بۇ ئىلاھنىڭ كەشپىياتى، ئىلاھنىڭ كەشپىياتىنى كىشىلەر ئالقىشلاۋاتىدۇ. شەھەردە چىقىدىغان گېزىتتە «شىر يولۋاس» دۇنياغا كەلدى دەپ تەنتەنە قىلدى. مېنىڭ كەشپىياتىمنى شەھەرلىك تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى كۆرگەزمە قىلدى. سىز يېگى تاڭ نۇرىغا تامامەن ھاملىدار بولىسىز، — دېدى ئۇ.

— ياق - ياق!..... — دېدىڭىز يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ، — ياق، مەن قىلالمايمەن.

ئۇ كەڭ قورساقلىق بىلەن كۈلدى. شۇ چاغدا بۇغا سولانغان قەپەسنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتتىڭىز. ياغاچ رېشاتكىنىڭ ئىچىدە زىرائە چىرايلىق دەرەخكە ئوخشاش بوينىنى تىك تۇتۇپ تۇراتتى.

— سىلەر قولۇمدىكى پىچاقتا ئۆلۈپ كېتىسىلەر! — دېرىزىدىن يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ ۋىجىرلىغان ئاۋازى كەلدى..... ئاۋات شەھەر خارابىلىككە ئايلاندى. يىرتقۇچ ھايۋانلار شەھەرنى ماكان قىلدى..... ئۇنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ساقلاشقا ئىلاھ رۇخسەت قىلمايدۇ، — دېدى ئۇ، — ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بىلەن تېرەكلىكتە بىرگە بولغاندا، بىر فوتو ئاپپاراتىنىڭ كۆزى سىلەرگە مىختەك قادالغان.

ھۆسن تۇزىگۇچى ئىگىرىدى، بالىياتقۇدىكى ئادەتتىن تاشقىرى سېزىمنى ۋاقتىنچە ئۇنتۇدى. ئۇ تىل بىلەن ئىپادىلەپ بەرگۈسىز غەزەپ - نەپرەتنى سەزدى - دە، يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ يۈز - كۆزىنى تاتىلاپ قېيما - چېيما قىلىۋېتىش ئۈچۈن قولىنى كۆتۈردى. يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى.

— ئاچچىق قىلماڭ، — دېدى ئۇ، — مەن سىزنى مەڭگۈ تەڭلىكتە قويىمايمەن، ئاۋۋال ئۇلارنى كۆرەيلى.

بۇ پېشانىڭىزگە پۈتۈلگەن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ئىشتەك ئىتائەتنەنلىك بىلەن كەينىدىن ماڭدىڭىز.

نېمىشقا ئەتىسى كەچقۇرۇن ئاق تېرەكلىكنىڭ سىرتىدا ئايلىنىپ يۈرگەندىمەن؟ بۇنىمۇ پېشانەمگە پۈتۈلگەن ئىش دەپ ئويلىدىڭىز. دەريا يەنىلا تۇنۇگۈنكىدەك جىمجىت ئاقماقتا. كەچكى شەپەق چوغدەك قىزىل.

مەن ئالايىتەن ئۇنىڭ كىيلىشىنى كۈتۈپ تۇرغاندىمەنمۇ؟

— شۇنداق، ئۇنىڭ كىيلىشىنى كۈتۈپ تۇردىڭىز، — دېدى يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى، — ئاۋۇ ئاق قۇ، ئىشقىۋاز قۇش، — قولى بىلەن ئالدى تەرەپتىكى ئەينەكىتەك كۆلنى كۆرسىتىپ. كۆلدە ئاق قاشتاشتەك بىرنەچچە يوغان ئاق قۇ تۇراتتى. ئۇلار خېلى بىرھازاغىچە مىدىرلىمىدى، مىدىرلاپلا كەتسە، سۇ يۈزىدە قاتمۇقات چەمبىرەك ھاسىل بولۇپ، ئەينەك سۇنۇقلىرى بىر - بىرىگە سۈركەلگەن چاغدىكىدەك ئاۋاز چىقاتتى.

يولۋاسنىڭ پىيى تارتىشىپ كەتتى. ئۇ دەرەخنىڭ ئۈستىدىن بىر قارا كۆلەڭگىنىڭ ئۈچقانىدەك پەسكە چۈشكەنلىكىنى كۆردى. بېشىغا بالا - قازا كەلگەنلىكىنى بىلگەن بولسىمۇ، ھېچقانداق ئامالى يوق ئىدى. يولۋاس قەپەستە تۇغۇلۇپ، قەپەستە چوڭ بولغان بولسىمۇ، بىردىنلا قاتمۇقات تاغلارنى، كۆككە بوي سوزغان قەدىمىي دەل - دەرەخلەرنى ئەسلىدى. خاتىرىسىگە چوڭقۇر ئورناپ كەتكەن ئورمانلىقتىكى يېشىل موخ ۋە چىرىگەن گۈل - گىياھلارنىڭ پۇرىقى بۇرنىغا ئۇرۇلدى.

بۇرنىڭىزغا سۇنىڭ سېسىغان پۇرىقى ئۇرۇلدى. ئانارگۈلنىڭ يېقىملىق پۇرىقىنى ئەسلىدىڭىز. ئۇ يول توسىدىغان قاراقچىدەك كەچكى شەپەق نۇرىغا پۈركەنگەن ھالدا، ئاق تېرەكلىكتىن ئېتىلىپ چىقتى.

— سىز مۇشۇنى كۈتۈپ تۇرغانىدىڭىز، ئۆزىڭىزنى ئۇنىڭ قوينىغا ئېتىڭ دەپ قارايمەن، — دېدى يىرتقۇچ ھايۋانلانى باشقۇرغۇچى ئوبيېكتىپ ۋە ئادىل تەلەپپۇزدا.

ئۇ سىزنى قۇچاقلاپ ئورماندا ماڭدى — سىزنى خالىي يەرگە باشلاپ بارماقچى. ئىككىڭلار دەرەخلىكنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا باردىڭلار. بۇ ناھايىتى ئۇزاق يول. سىزدە ئازراقمۇ تېرىكىشىش ئالامتى كۆرۈلمىدى.

ئۇنى كۆرۈپلا ئايلىنىپ قالدىم. تۇنۇگۈنكى ھەم تۇنۇگۈننىڭ ئالدىدىكى ھاقارەتلەر غايىب بولدى. ئۇ يول توسىدىغان قاراقچىدەك مېنى قۇچاقلىدى.

سىز ئۇنىڭ قوينىدا رايىش قوزىدەك ياتتىڭىز.

مەن ئۇنىڭ ئورۇقلاپ جەينەكتەك بولۇپ قالغان خوتۇنىنى ئويلىدىم. مەن غەلىبە قىلدىم. زور غەلىبىگە ئېرىشتىم. ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىپ، جېنىنى ئېلىپ جاڭگالدا قويماقچى بولدۇم. ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ دەرەخنىڭ كەينىدە، دەرەخنىڭ قوۋزىقىنى غاجاپ تۇرۇپ ئېرى بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئېلىشقىنىمىزنى كۆرۈشىنى ئۈمىد قىلدىم.

ــ ئۇ كىيىمىڭىزنى سالدۇردى، ئۇنىڭغا ماسلاشتىڭىز. شۇ كۈنى كالتە ئىشتانمۇ كىيمىگەنىدىڭىز. سىلەر چىملىقتا پومىداقلىشىپ كەتتىڭلار. سىز باشتا شۇ كۈنلۈك گېزىتنى كاسىڭىزغا قويۇپ ئولتۇرغانىدىڭىز. شۇ كۈنلۈك گېزىتكە بىر پارچە تېز خەۋەر بېرىلگەنىدى. تېز خەۋەردە پۈتۈن شەھەر خەلقىگە ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ھاياتىنىڭ خەۋپىكە ئۇچرىشىغا قارىماي، سۇغا چۈشۈپ كەتكەن بىر ياش قىزنى باتۇرلارچە قۇتقۇزۇۋالدى دېگەن ئۇچۇر تارقىتىلغانىدى. سىز بىر خىل سۈيۇقلۇق بىلەن گېزىتتىكى تېز خەۋەرنى ھۆل قىلىۋەتتىڭىز.

ھېسسىياتىڭىز دەسلەپتىلا يۇقىرى پەللىگە چىقىپ كەتكەنىدەك بولدى. يىراقتىكى يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ھۆركىرەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم. دوقمۇشتىن ئايلانسىلا يىرتقۇچ ھايۋانلار ساريىغا بارغىلى بولاتتى. ئۇ سىزگە ئاۋۋال كونا ئاشىڭىزنىڭ مېيىدىن ياسالغان ئالىي دەرىجىلىك يەم ـ خەشەكنى كۆرۈپ بېقىشنى دېدى. زەھەرلىنىپ سەكرات ئۇستىدە ياتقان يولۋاسنىڭ قايغۇسى، غەزەپ ـ نەپرىتى ۋە تەشۋىشىنى قىياس قىلدۇق. ئۇنى كۆرسەملا ھۆركىرەپ كېتىمەن، كالپۇكلىرى بىلەن ئاغزىمنى ئېتىۋېلىپ مېنى

ھۆركىرىگىلى قويمايدۇ، مېنى چىشلەيدۇ..... كېسىپ ئېيتىشقا بولىدۇكى، شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئالتۇن قاپلىغان چىشى يوق ئىدى.....

— ئاۋازىڭلار بەكمۇ يېقىمسىز، ئەر - ئايال بىرگە بولۇش رومانتىك ھەم شېرىن تۇيغۇ. لېكىن، بىرگە بولغان چاغدىكى ھەرىكەت ۋە ئاۋاز سەت، فوتو ئاپپاراتىمغا سىلەرنىڭ نەچچە ئون خىل ھەرىكىتىڭلار چۈشۈرۈلگەن. كۆزۈم ئېچىلىپ كەتتى. سىلەرنىڭ مۇناسىۋىتىڭلارنى بىلدىم.

ئۇنىڭدىن ھەممىنى تەلەپ قىلدىم. ئۇ ئۆلۈك ئىتنەك تۇگۈلۈۋالدى. ھېچقانداق ئىنكاس يوق. يولۋاسنىڭ ئازابىنى پەرەز قىلدۇق. ئۇ تېرە شىلىش تېخنىكىسىغا ئالاھىدە پىشقان ئادەم، قاسساپ ئەمەس، چىرايلىق ئىشنى مۇتلەق تېز قىلالمايدۇ.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ قان ھىدى دىماققا ئۇرۇلدى. يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى تۆمۈر قەپەسنىڭ يېنىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان يېگانە ئاق ئۆينىڭ ئىشكىنى ئاچتى، ھۆسن تۇزىگۇچنىڭ قولىنى تارتىپ ئىچىگە ئەكىردى. چىراغ ياندۇرۇلدى. ئۆينىڭ ئاراچلىرىدىن چۈشكەن ئاي نۇرىنى بېسىپ كەتكەن چىراغ نۇرى ئۆي ئىچىنى كۈندۈزدەك يورۇتۇۋەتتى. ئۇ كۆيۈنگەن ھالدا ھۆسن تۇزىگۇچىدىن:

— بەك بىئارام بولۇپ كېتىۋاتامسىز؟ — دەپ سورىدى.

— ياق، تولىمۇ راھەتلىنىپ كېتىۋاتىمەن، — دەپ جاۋاب بەردى ھۆسن تۇزىگۇچى.

— ئىككىڭلار ئۇزان مۇددەت مەشىق قىلغان. بولمىسا ياخشى ئىشنى بۇنداق ئېسىل قىلماق تەس! قاتتىق تەسىر قىلدى، فوتو ئاپپاراتىنمۇ قورۇلۇپ، چېپىلداپ تەرلەپ كەتتى.

ئۇ ئۆلۈك ئىتنەك ياتاتتى. مەن ئۇنىڭ ئۆلۈك ئىت، قەغەز يولۋاس بولۇپ قېلىشنى ئۇمىد قىلمايتتىم. مېنىڭ ئۇمىد

قىلىدىغىنىم ھەقىقىي يولۇاس، مېنى يېۋېتىدىغان جەسۇر يولۇاس ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى قوينىدىم. ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ مەندىن:

— راھەتلەندىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ياق، راھەتلەنمىدىم، — دېدىم.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ئېگىز قونچلۇق رېزىنكە ئۆتۈكنى ۋە قوزۇقنا ئىلىقلىق تۇرغان ئاق خالاتنى كۆرسىتىپ:

— سىلەرنىڭ «گۈزەل دۇنيا» دىكىلەرنىڭ خىزمەت كىيىمى بار، بىزنىڭمۇ بار. خىزمەت كىيىمىنى كىيىسەك پاك پەرىشتىگە ئوخشاپ قالىمىز. ھەر كۈنى ئەتىگەندە، رېزىنكە ئايىغىنى، خالاتنى كىيىپ، مۇشۇ يەرگە كېلىمەن، — ئۇ ئىشكنى ئاچتى، — يىرتقۇچلارغا ئەتىگەنلىك تاماق تەييارلايمەن. پۈتۈن خەلق گۆشسىز تاماق يەيدۇ. بىزنىڭ بۇ يەردە گۆش يېيىلىدۇ. ئۇ مۇزلاتقۇنى ئاچتى، ھۆسىن تۇزنىگۈچى مۇزلاتقۇدىكى قىپقىزىل كالا گۆشى، ئاپئاق چوشقا گۆشى، توخۇ ۋە توشقانلىنىڭ ساغرىسىنى كۆردى. بىز بەزىدە تېرىك توخۇ، تېرىك توشقانلارنىمۇ ئەكېلىمىز. يىرتقۇچلارنىڭ تۈتۈپ يېيىشى ئۈچۈن قەپەسكە تاشلاپ بېرىمىز. بولمىسا ئۇلار ئۆزگىرىپ ئۆي ھايۋانلىرىغا ئايلىنىپ كېتىدۇ. نەچچە ئون يىلدىن بېرى ھەر كۈنى گۆش يەپ كېلىۋاتىمەن. «ئاپەت ئېلىپ كەلگەن بەخت» دېگەن مانا مۇشۇ.

ئۇ تام ئىشكاپىنى ئاچتى، توك ئوچاق، تۆمۈر قازان قاتارلىق ئاشخانا بۇيۇملىرىنى ۋە ھاراق، تۇز، بەش خىل تەملىك دورا - دەرمانلارنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— دۆلەت رەئىسى يېسىۋېلەك يەيدۇ، مەن يەنىلا گۆش يەيمەن، — دېدى.

شۇنداق، مەن راھەتلەنمىدىم. ئۇنىڭغا ئازابلاپ گەپ قىلدىم. ئۇنىڭ قېنى مېنى ساراڭ قىلىۋەتتى. ئەڭ پەسكەش گەپتىن نەچچە يۈزنى دەپ ئۇنىڭ چىشىغا تەگدىم. يەنە يۈزىگە سىيدىم.

— مەن ئەسلىدە ئايالالرنىڭ ئاغزى ناخشا ئېيتىشقا يارالغان دەپتىكەنمەن.

يۈزىگە سىيىۋىدىم، ئۇ ئالجىپ قالدى.

— سىز مەيلى نېمە دەڭ، ئەرلەرنىڭ يۈزى سۈيدۈك قاچىسى ئەمەس.

فوتو ئاپپاراتچىپلىداپ تەرلەپ كەتكەن بولسىمۇ، سۈيدۈكئىز يۇزۈمگە چۈشكەن چاغدىكى ھەيران قالارلىق ھادىسىنى خاتىرىلىۋالدىم.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى تامدىكى نەچچە ئون پارچە سۈرەتنى كۆرسىتىپ:

— بۇ يولۋاسلارنىڭ سۈرىتى. بۇ يولۋاسنىڭ ئىسمى ئەنئەن، شەرقىي شىمال يولۋىسى، ئەركەك يولۋاس. 1959 ـ يىلى تۇغۇلغان. 1964 ـ يىلى يۈرەك ـ ئۆپكە بىرىكمە كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ ئۆلدى. ئۇنىڭ تېنى ئەۋرىشكە قىلىنىپ، شەرقىي شىمال ئۇنىۋېرسىتېتى ھايۋان ئەۋرىشكىلىرى ئورنىغا قويۇلدى. ئۇستىخىنىنىڭ كۆپ قىسمى تاشلىۋېتىلدى..... بۇ كىچىك يولۋاسنىڭ ئىسمى تۇنتۇن، ئەنئەننىڭ بالىسى..... ئاۋۇ ئۇنىڭ ئاچىسى، ئىسمى تانە. رۇس بىر ئايال قەھرىمانىنىڭ ئىسمى، بىلەمسىز؟ ئۇ ھازىر موما بولۇپ قالدى، تىيچۈەن شەھەرلىك ھايۋانات باغچىسىدا كۈتۈنۈۋاتىدۇ..... ئاۋۇ شىر ئافرىقىدىن كەلتۈرۈلگەن. يېنىدىكىسى ئوغلى ..... مانا بۇلار بىزنىڭ ئەتىۋارلىقىمىز! سول تەرەپتىكىسى يۈەن يۈەن، ئوڭ تەرەپتىكىسى فاڭ ـ فاڭ. ئاۋۇ شەرقىي شىمال يولۋىسى ئۇلارنىڭ ئانىسى كاڭ كاڭ. ئاۋۇ كونگو شىرى ئۇلارنىڭ ئاتىسى. بۇ ئۇلارنىڭ يېڭى تۇغۇلغان چاغدىكى سۈرىتى..... مەندە ئۇلارنىڭ ئالبومى بار..... ئەستايىدىللىق بىلەن ئوچ قېتىم كۆرۈشىۋالدىم. شەھەردە چىقىدىغان گېزىتكە بېرىلگەن سۈرەتنى كۆرەلەيمىز. ئۇ

سۇرەت ئىككىسىنىڭ قىرقى توشقان چاغدىكى سۈرىتى..... بۇ يەردە ھەيران قالارلىق بىر ئۆزگىرىشنى بىلەلەيسىز. ئۇلارنىڭ تۈكىنىڭ رەڭگى بىردىنلا پارقىراپ كۆزنى چاقنىتىدىغان بولۇپ كەتتى. بۇرۇن چۈشكۈن ئىدى. ھازىر بوي بەرمەيدۇ. بارا - بارا ھەقىقىي يىرتقۇچ ھايۋانغا ئايلانىدى..... بۇ ئۆزگىرىشنىڭ سەۋەبىنى بىلگۈڭىز بارمۇ؟ بۇ ئىككىمىز تۇزگەن توختامنىڭ باشلىنىشى، سىزنىڭ چىقىرىندىلىرىڭىز زور رول ئويناندى! تۆمۈر قەپەستە ھەقىقىي يىرتقۇچ ھايۋان يېتىلگەنلىكى ئۈچۈن سىزگە رەھمەت ئېيتىمەن. ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا ئۇزۇلمەس رىشتە بار. ئەجەبا سىز مېنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى بىلەلمەيۋاتامسىز؟ مېنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى راستىنلا بىلمەمسىز؟ يېقىندا تارتقان ماۋۇ بىرنەچچە پارچە سۈرەتكە قارىڭ! ئىككىسىنىڭ قاراشلىرىدىن ئادەم شۈركۈنۈپ كېتىدۇ، سۈرىتىنى كۆرۈپ لاغلداپ تىترەپ كېتىسىز! بالىلار ھازىر ئۇلار سولاپ قويۇلغان قەپەسنىڭ ئالدىدا ئويناشقا پېتىنالمايدۇ. بۇنداق يىرتقۇچ ھايۋان ئالدىدا ئادەم ئاجىز ھەم قورقۇنچاق. بۇ ئۆزگىرىش سىز تەمىنلىگەن ھېلىقى ئۈچ چىقىرىندىنىڭ كۈچى بىلەن مەيدانغا كەلدى! ئۈچ خالتا ماي، ئۈچ خالتا ئاق ئالتۇن.....

ھۆسن تۇزىگۈچى ئۇ ئىككى غەلىتە مەخلۇقنىڭ ئۆزىگە يېنىچە قاراۋاتقانلىقىنى بايقىدى. بىرسىنىڭ بېشى يولۋاسىنىڭ بېشىغا، تېنى شىرنىڭ تېنىگە، يەنە بىرسىنىڭ بېشى شىرنىڭ بېشىغا، تېنى يولۋاسىنىڭ تېنىگە ئوخشايتتى. چۈشىدە كۆرگەن غەلىتە ھايۋانغا ئوخشاش ئىدى. تەقدىرگە ئوخشاپ كېتىدىغان مەنزىرە يەنە نامايان بولدى. بۇرۇن تارىخ نامايان بولغان، بۇ قېتىم كەلگۈسىنى ئالدىن ھېس قىلدى. ۋەھىمنى ھېس قىلىپ تۇرۇپ ئالبومنى ياپتى. بۇ ئالبومنى يەنە ئېچىشنى مەڭگۈ ئويلىمايسەن.

سىز زادى كىم؟

مەن سىزنى ياخشى كۆرگەن ئادەمنىڭ رەقىبى ھەم سىزنى يامان كۆرىدىغان دوستىڭىز.

ھۆسىن تۇزىڭىۋچى پاكىزراق كۆرۈنگەن تاختايغا قاراپ يىغلىغان تەلەپپۇزدا.

— مېنى يات دېمىڭىز، مەن رەت قىلمايمەن، — دېدى.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى بۇ گەپتىن تەسىرلەنگەندەك.

— مەن بۇ ئۆمرىدە ئىنسانلار ئارىسىدىكى چىشى جىنسلىقلار بىلەن ئوينىمايمەن، شۇنداق قىلسام مېنىڭ يىرتقۇچ ھايۋانلىرىم ئاشقازان كېسىلىگە مۇپتىلا بولۇپ قالىدۇ! — دېدى.

— يۇزىڭىزگە سىيۇبتىشمدىن قورقمامسىز؟ — دېدى ھۆسن تۇزىڭىۋچى زەھەرخەندىلىك بىلەن كۈلۈپ.

— ئەرلەرنىڭ يۈزىگە سىيگەن چاغدا تارتىلغان سۈرەتنى ساقلاپ قويىدۇم، — دېدى يىرتقۇچ ھايۋانلانى باشقۇرغۇچى ئېڭىكى بىلەن ئالبومنى شەرەتلەپ ئۆكۈنۈش بىلەن، — ئەپسۇس، ئۇ چاغدا رەڭلىك لېنتا يوق ئىدى.

— چۈشەندىم.

— ئالبومنى سىز ئېلىپ كېتىڭ. ئوغلۇم بەرگەن سوۋغا بولۇپ قالسۇن.

ھۆسن تۇزىڭىۋچى شايى مۇقاۋىلىق ئالبومنى قولى بىلەن بېسىپ تۇردى، چىرايىدىكى كۈلكە ئاستا - ئاستا ئۆچتى.

قۇلاق كەستى يولۋاسنىڭ تېرىسىنى شىلىپ بولدى. بېشى بىلەن قۇيرۇقىدىكى تېرىنى پىچاق تەگكۈزمەي شىلىۋالىمەن دېمىگەن بولسا، ئاللىقاچان ئىشنى تۈگەتكەن بولار ئىدى. مانا ئەمدى، كۆز ئالدىمىزدا يولۋاس تېرىسىنى ئۆشنىسىگە ئېلىپ كېلىۋاتقان قۇلاق كەستىنىڭ كېلەڭسىز سىياسى بۇلۇتتەك قويۇق چاتقاللىقنىڭ ئارىسىدا غايىب بولدى.

تۇن نىسپى، شەھەر ئەتراپىدىكى خوراز ئىككىنچى قېتىم چىللىدى.

7

ھېلىقى ئادەم تىزلىنىپ، چۆمۈچتەك بېشىنى ئېگىز كۆتۈردى. قاردەك ئاپئاق يۈزىدىكى ئىككى قارا چېكىت ئۇنىڭ كۆزلىرى ئىدى. ھاك يۇقۇنىدىلىرى ئارىسىدا ساقال - بۇرۇتى لايدا ئۇنۇپ قالغان چۆپتەك دىردىيىپ تۇراتتى. ساقال - بۇرۇتنىڭ ئۇستىدىكى تۆشۈكنى ئاغزىمكىن دېدۇق.

— جاڭ مۇئەللىم، يۈيچيەن يەڭگە..... بىر ئامال قىلىپ ماڭا ياردەم بېرىڭلار.

— ۋايجان! فاڭ مۇئەللىم، سىز ئۆلگەن ئەمەسمىدىڭىز؟ — دېدى ھۆسىن تۇزىگۈچى ھەيران بولۇپ، مەن سىزنى مۇزلاتقۇغا سېلىپ قويغانىدىمغۇ؟

جاڭ چىچيۇ تامنىڭ بۇلۇڭىغا كىرىپ كەتكەنىدى. تىلى قېتىپ قالغان، كالپۇكلىرى ئاپئاق، ئىختىيارسىز ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ گېپىنى تەكرارلايتتى.

— ۋايجان! فاڭ مۇئەللىم، سىز ئۆلگەن ئەمەسمىدىڭىز؟

ئۇ خىجىل بولغان ھالدا كەينىگە شوخشۇپ، ئىشىك تۈۋىگە كەلدى. ئاۋاق تېنىنى ھاكمۇ يوشۇرالمىغانىدى. روھىي ھالىتىدىن ئالاقزادىلىك چىقىپ تۇراتتى. توساتتىن كىشىلەر كۆزى ئوخشايدۇ دەپ قالغان ئەزاسىدىن ئىككى تامچە ياش تارىلاپ تۆكۈلدى. ھاكنىڭ رەڭگى ئاق، ياشنىڭ رەڭگى سارغۇچ كۆرۈنىدى. ھۆسىن تۇزىگۈچى ئۇلۇغ - كىچىك تىنىدى. ئۆلۈكلەرمۇ ئەلەمگە چىدىمايدۇ. ئەلەم چەكسە ئۆلۈكلەرمۇ يىغلايدۇ.

— فاڭ مۇئەللىم، ئەسلىدە ھۆسىنگىزنى تۇنۇگۈن چۈشتىن

ئاۋۋال تۇزىمەكچى بولغانىدىم. ئەمما، ئىش ئۈگدىن كەلمىدى، ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ جەسىتى ئېلىپ كېلىندى. بۇنى ئۆزىڭىز بىلىسىز. شەھەرلىك پارتكوم رەھبىرى شەخسەن ئۆزى ماڭا بۇيرۇق قىلدى. نائىلاج سىزنى مۇزلاتقۇغا سېلىپ قويدۇم. ھەقىقەتەن كەچۈرىسىز. بىز كونا قوشنا، مېنى كەچۈرۈڭ.....

— جاڭ يەڭگە، — دېدى ئۆلۈك ھاك ۋە لاي بىلەن بۇلغانغان قولىنى پۇلاڭلىتىپ، — ئۇنداق دېگۈچى ئەمەسمەن، ئۇنداق دېگۈچى ئەمەسمەن.

ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ كۆڭلىدە كۆڭۈلسىز داۋالغۇش پەيدا بولدى. كۈندۈزى ۋە كېچىسى ئۇزۇلمىگەن غەلىتە قىسمەت، ئېغىر ئەمگەك تەسىرىدە بېشىنىڭ كېپەك باسقان ئورنى قالايمقانلىشىپ، ئورنىدىن ۋاقىچە تۇرماقچى بولغان لى يۈچەن يەنە بۇ ئۆلۈككە دوقۇرۇپ قالدى! «يىراقتىكى تۇغقاندىن يېقىندىكى قوشنا ياخشى، يېقىندىكى قوشنىدىن ئارىتام قوشنا ياخشى»، «ئەپۇ قىلىش توغرا كەلسە ئەپۇ قىلۇېتىش»، «كىشىگە ئاسانلىق تىلىگىنىڭ ئۆزۈڭگە ئاسانلىق تىلىگىنىڭ»، «ياخشى گەپ بىلەن كۆڭۈل ئىللىپ قالار، يامان گەپ بىلەن دىل ئازار يەپ قالار»..... دېگەن ماقال - تەمسىللەرنى ئويلىدى.

ئالتۇنىدەك بىر قاتار ماقال - تەمسىللەر كاللىسىغا كېلىپ، شۇنىڭ بىلەن چىرايى ئېچىلدى - دە:

— فاڭ مۇئەللىم، جىددىيلەشمەڭ، سىزگە ئالدىرىماي دەپ بېرەي. كونىلاردا: «ئالدىدا كەلگەن تاماقنى ئالدىدا يەيدۇ، كەينىدە كەلگەننى كەينىدە» دېگەن گەپ بار. ئۆمرىدە بىر قېتىم كېلىدىغان ھۆسن تۇزەشتەك چوڭ ئىشمۇ شۇنداق بولۇشى كېرەك ئىدى. سىز ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىدىن بالدۇر ئېلىپ كېلىنگەن. قائىدە بويىچە سىزنى ئاۋۋال بىر تەرەپ قىلىش كېرەك ئىدى. بىراق، نېمىشقا سىزنى ئالدى بىلەن بىر تەرەپ قىلماي،

ئەكسىچە ئۇ ئالدى بىلەن بىر تەرەپ قىلىندى؟ بۇ مەن دېمىسەممۇ سىزگە ئايان، ــ دېدى.

ــ ماڭا ئايان، ماڭا ئايان، ــ دېدى ئۇ، ــ مەيلى بالدۇر ياكى كېيىن بولسۇن، ماڭا بەربىر، مەن ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ نامرات ئوقۇتقۇچىسى، مېنى ئۆلتۈرۈۋەتسىمۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىدىن ئىلگىرى ـ كېيىنلىك تالاشقۇدەك يۇرەك مەندە يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ مېنىڭ نىجاتكارىم. شەھەردە چىقىدىغان گېزىتتە بۇ توغرۇلۇق خەۋەر بېرىلگەن. ماشىنىدا تۇنۇگۈن مەكتەپ مۇدىرى ماڭا دېدى. سىزنىڭ ھۆسنۈمنى تۇزەشكە بەلگىلىنىشىڭىز قائىدىنى بۇزغانلىق بولۇپ ھېسابلىنىدىكەن. تۇنۇگۈن ئوقۇتقۇچىلار بايرىمى بولغاچقا، شۇنداق بولغان ئوخشايدۇ.

ــ «ئوقۇتقۇچىلار بايرىمى» ئۈلۈشكۈن، ــ دېدى تامنىڭ بۇلۇڭىغا كىرىپ كەتكەن جاڭ چىچيۇ تىترەپ تۇرۇپ گەپ قىستۇرۇپ، ــ ئەسلىدە سىز ئوچۇن ماتەم مۇراسىمى ئاچماقچى بولغان. ۋايجان، سىز دېگەن ئۆلگەن ئادەم!

ــ ئۆلگەن ئادەم قانداق قورقۇنچلۇق بولىدۇ؟ ــ دېدى ھۆسىن تۇزىگۈچى ئېرىنىي ئەيىبلەپ، ئۇۋياڭ شەنبىن دوكتور: «ھايات ـ ماماتنىڭ ئارىسىدا ئېنىق پەرق يوق» دېگەن. قارىماققا سەن تىرىك بولغىنىڭ بىلەن ئاللىقاچان ئۆلگەن ئىكەنسەن؛ كۆپچىلىكنىڭ ھەممىسى ئۇنى ئۆلدى دېدى. ئۇ تىرىلىپ قالغان بولسا كېرەك. سەن نېمىگە جىددىيلىشىسەن؟

جاڭ چىچيۇنىڭ قورقۇنچى بېسىلدى. يۇزىدىكى مۇسكۇللار بوشاپ، ئاغزىدىن ئېقىۋاتقان شالۋىقىنىڭ توختاپ قالغانلىقىنى كۆردۇق.

ــ فاڭ مۇئەللىم، سىز قايتىپ تۇرۇڭ. بۇگۈن ئىشقا چۈشۈپلا ئالدى بىلەن سىزنى بىر تەرەپ قىلىۋېتىمەن، ــ دېدى ھۆسن تۇزىگۈچى، ــ يا بولمىسا، تۇ شاۋېيڭ بىلەن بىللىرىڭىزنى

كۆرۈپ چىقمامسىز؟ ھۆسنىگىز تۇزىلىپ بولغاندىن كېيىن پۇرسەت چىقماي قالىدۇ.

ــ ياق، ياق..... دېدى فاڭ فۇگۇي ناله قىلغانىدەك، ــ ئۇنىڭغا كۆرۈنسەم بولمايدۇ، ئۇ مەندىن قورقىدۇ.....

ــ بۇ تامامەن نورمال ئىش، ــ دېدىگىز، ــ جۇڭگوداﺀ: «ئادەم ئۆلسە يولۇاستەك، يولۇاس ئۆلسە قويدەك بولۇپ كېتىدۇ» دېگەن گەپ بار.

ــ شۇڭا مەن سەندىن قورقمەن، ــ دېدى جاڭ چىچيۇ بۇلۇڭدىن چىقىپ. تەلەپپۇزىغا تىرىكلەرنىڭ ئۆلۈكلەرنى كەمسىتىش تۇسى ئارىلاشقان ئاۋازى غەلىتە ياڭراق چىقىپ كەتتى.

ــ فاڭ مۇئەللىمگە ئورۇندۇق ئەكېلىپ بەر، ــ دېدى ھۆسن تۇزىگۈچى جاڭ چىچيۇغا.

ــ كېرەك ئەمەس، كېرەك ئەمەس، ــ دېدى فاڭ فۇگۇي قولىنى پۇلاڭلىتىپ، ــ ئۇستىبېشىم ھاك، بەدىنىمدىن كېلىۋاتقان ئۆلۈك ئادەمنىڭ پۇرىقى ئۆزۈمگىمۇ پۇراۋاتىدۇ.

ــ لاۋفاڭ، ــ دېدى جاڭ چىچيۇ لى يۇچەنگە قاراپ قويۇپ، ــ نېمىگە تۇزۇت قىلىسىز؟ ئىككىمىز بىر ئىشخانىدا ئون نەچچە يىل بىللە ئولتۇردۇق. بىر ـ بىرىمىزدىن نەرىمىز ئارتۇق؟

ــ مۇزلاتقۇدىكى ئۆلۈكنىڭ سېسىق پۇرىقى بەدىنىمگە سىڭىپ كەتتى.....

ــ بىزنىڭ ئۆيدە تام ـ تورۇسلارنىڭ ھەممىسىدە مۇشۇ پۇراق، ــ جاڭ چىچيۇ مانېۋىر ئىمتىھان قەغىزىنى تەكشۈرگەندە ئولتۇرىدىغان ئورۇندۇقنى تارتىپ ئەكېلىپ، فاڭ فۇگۇينى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

فاڭ فۇگۇي ئېھتىيات بىلەن ئورۇندۇقنىڭ قىرىدا ئولتۇردى. جاڭ چىچيۇ ئوچاققا ئوت قالاپ شوۋىگۈرۈچ قىلغىلى ماڭدى. لى يۇچەن پالەچ ياتقان كېسەلنىڭ سۈيدۇك قاچىسىدىكى سۈيدۇكنى

تۆككىلى ئارىلىقى يېراق ھاجەتخانىغا ماڭدى. ئۇ ئۆڭكۈردىكى باللارنىڭ كىتاب يادلاۋاتقان، يان ئۆيدە بىر ئايالنىڭ پەس ئاۋازدا يىغلاۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلىدى. يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ بەك بىئارام بولۇپ كەتتى. ئازابتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇردى. قېتىشىپ يېرىلىشقا باشلىغان ھاكنىڭ بەدىنىدىن تۆكۈلۈپ ئۆي ئىگىلىرىگە ئاۋارىچىلىك تېپىپ بېرىشىدىن ئەنسىرەپ، ئاۋايلاپ مېڭىپ ھېلىقى كىچىك ئۈستەلنىڭ يېنىغا كەلدى. مانېۋىر ئىمتىھان قەغىزىدىن بىرنى سۈغۇرۇپ ئالدى. ۋاڭ دوكتۇرغا يۈزى يۇمىلاق، كۆزلىرى كىچىك..... كۆرۈمسىزرەك قىز..... شەھەر بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ فىزىكا مۇسابىقىسىدە ئىككىنچىلىككە ئېرىشكەن.....

ئاي شارىدىكى ئېغىرلىق كۈچىگە سۈرئەتنى قوشسا يەر شارى/1 بولىدۇ. بىر تال قىزىل ئارقان كۆپ بولغاندا 2000 گىرام جىسمنى كۆتۈرەلەيدۇ. ئاي شارىدا مۇشۇ قىزىل ئارقانىنىڭ بوشلۇقتا ئېسىلىپ تۇرۇش سۈپىتى ئەڭ كۆپ بولغاندا — گىرام جىسىم. مۇشۇ قىزىل ئارقانىنىڭ ئاي شارىدا گورىزونتال سەۋىيە يۆنىلىشىنى بويلاپ تارتىش سۈپىتى 2000 گىرام بولسا نىشانغا يېتىپ بېرىشتا ئەڭ يۇقىرى تېزلىكى قانچە (سۈركىلىش ھېسابلانمايدۇ)؟

مۇشۇنداق ئاددىي بوش ئورۇن تولدۇرۇشنى ۋاڭ دوكتور تولدۇرالمىغانىدى! نېمە گەپ ئەمدى، مۇشۇنداق ئوقۇسا ئالىي مەكتەپكە ئەمەس، ھەتتا ئوتتۇرا تېخنىكومغىمۇ ئۆتەلمەيدۇ! فىزىكا مۇئەللىمى ئىختىيارسىز غەزەپلىنىپ كەتتى. خۇددى ھېلىقى ۋاڭ دوكتور ئالدىدا تۇرغانىدەك ئۇ يەنە شۇ زامات: «مەن ئۆلگەن ئادەم، ئۆلگەن ئادەمنىڭ غەزەپلىنىش ھوقۇقى يوق.....» دەپ ئويلىدى. ئۇ يەنە بىر ئىمتىھان قەغىزىنى ئالدى..... كۆرۈپ كۆزلىرىدىن ياش قويۇلدى. يۈزىنى بويلاپ ئاققان ياشتىن بىر

قەۋەت ھاك قېتىم كەتكەن يۈزىدە ئېرىقچىلار ھاسىل بولدى. ئۇ چىداپ تۇرالماي ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى.

جاك چىچيۇ دولىسغا يەڭگىل ئۇرۇپ ھېسداشلىق قىلغان تەلەپپۈزدا:

— لاۋفاك، سىز ئۆلۈپ بولغان ئادەم، تىرىكلەرنىڭ ئىشى ئۇچۇن ئۆزىڭىزنى ئاۋارە قىلماك، — دېدى.

فاك فۇگۇي بېشىنى چايقىدى. ياش ئىككى مەڭزىنى بويلاپ ئاقاتتى. ئۇ:

— لاۋجاك، مېنىڭچە، يەنىلا تىرىك يۈرگەن ياخشىكەن، — دېدى.

— ھەممىسى ئوخشاش، ئۆزىڭىزنى قىينىماڭ، سىز ئۆلدىڭىز، ئىككى سىنىپنىڭ فىزىكا دەرسى ماڭا يۈكلەندى. سىز ئۆلۈپ قۇتۇلدىڭىز، تىرىكلەر يەنىلا داۋاملىق جاپا چېكىدۇ. ئەتىلىككە خىزمىتىمدىن ئىستېپا بېرىپ ئوقەت قىلىمەن. بولمىسا سىزگە ئوخشاش دەرس مۇنبىرىدە يىقىلىپ ئۆلۈپ تۇگىشىمەن.

ھۆسن تۇزىڭۇچى سۇيدۇكنى تۆكۈۋېتىپ كەلدى، فاك فۇگۇي ۋارقىراۋاتاتتى.

— مەن ئۆلمىدىم! مەكتەپ مۇدىرى ياشىشىمغا يول قويمىدى! مەن 50 ياشقىمۇ كىرمىدىم! مېنىڭ تېخى خوتۇنۇم ۋە باللىرىم بار. مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلار ياتاق بىناسى سېلىۋاتىدۇ. يېڭى ئۆيىدە ئولتۇرىمەن! مەن ئۆمرۇمدە چوشقا جىگىرى يەپ تويۇپ باقمىغان! بىرەر تېمىم ماۋتەي ھارىقى ئىچىپ باقمىغان! بىرەر قېتىممۇ دېڭىز ئادەمگىياھى يەپ باقمىغان!

ئۇ ئورۇندۇقتا ئاغزىنى پۈرۈشتۇرۇپ ئولتۇراتتى، ئەمما كۆزىدە ياش يوق، قۇرۇقتىن - قۇرۇق كۈلەتتى. قېتىشقان نەچچە پارچە ھاك يۈزىدىن چۈشۈپ كېتىپ، تۇرۇپ سىرىققا، تۇرۇپ يېشىلغا مايىل يۈز تىرىسى كۆرۈنۈپ قالدى. ئۇ نەچچە پارچە ھاك

پارچىسىنى ئالدىراش تېرىپ، ئالىقىنىغا ئالدى - دە، ئاستا:
— كەچۇرۈڭلار..... كەچۇرۈڭلار..... دېدى.
ھۆسن تۇزىنگۈچى كەڭ قورساقلىق بىلەن:
— ھەي، نېمىدېگەن بىچارە، سىلەر ئەپەندىلەر، لېكىن كىم بىچارە ئەمەس؟ — دېدى.
بىردىنلا ئۆپكىڭىز ئۆرۈلۈپ سۈيدۈك قاچىسىنى تاشلۇۋېتىپ، ئۆزىڭىزنى كارىۋاتقا ئېتىپ يىغلاپ كەتتىڭىز.
— يەڭگە، ئازابلانماڭ، — دېدى فاڭ فۇگۇي، — مەن ئەسكى، ھايات چېغىمدا سىلەرنى ئاۋارە قىلغىنىم يەتمىگەندەك، ئۆلۈپ كېتىپمۇ سىلەرگە ئاۋارىچىلىك تېپىپ بەردىم. مۇشۇ بىرلا قېتىم، كونىلاردا: «يارەدەم قىلساڭ ئاخىرىغىچە قىل، ئاپىرىپ قويساڭ ئۆيىگىچە ئاپىرىپ قوي» دېگەن گەپ بار. مەن «گۈزەل دۇنيا» دىن قېچىپ چىقتىم. ئەمدى كېتەلمەيمەن. تاڭ يېڭىلا ئاتتى. كوچىلاردىمۇ ئادەم ئاز. مېنى ئاپىرىپ قويۇڭ. سىزدە ھېلىقى ئىشكىنىڭ ئاچقۇچى بار.
ھۆسن تۇزىنگۈچى كارىۋاتتىن ئۆمىلەپ تۇرۇپ، يېشىنى سۈرتتى- دە:
— لاۋفاڭ، سىلەر ئەرلەر ھەرھالدا ياخشى، بىز ئاياللارغا قانچىلىك تەس، سىلەر بىلمەيسىلەر، — دېدى.
شۇ چاغدا تۇ شاۋيىڭ يىغلىمىغان بولسا، ھۆسن تۇزىنگۈچى تاڭ سەھەردە كوچىلاردا ئادەم ئاز پەيتىتە، فاڭ فۇگۇينى دەپنە ئىدارىسىگە ئاپىرىپ، كۇندۇزى يۇزىنى يۇيۇپ، ساقال - بۇرۇتىنى ئېلىپ، يۇزىگە رەڭ بېرىپ، مۇناسىۋەتلىك رەھبەرلەرگە ۋە ئائىلە تاۋابئاتلىرىغا كۆرسىتىپ، يوغان ئوچاقنىڭ ئالدىغا سۆرەپ ئاپىرىپ كۆيدۈرگەن — جەسەت كۇلىنىڭ بىر قىسمى قۇتىغا قاچىلانغان، بىر قىسمى يەنە تۇرخۇن ئارقىلىق ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپ — ئايلىنىۋاتقان پۈتمەس - تۈگمەس ماددىلارغا

يېڭىباشتىن قوشۇلۇپ كەتكەن بولاتتى ــ تۇ شاۋيىڭ يىغلىمىغان بولسا، ھەممە ئىش ئاخىرلىشاتتى ــ تۇ شاۋيىڭ يىغلىغان بولسىمۇ، يىغا ئاۋازى تامنىڭ بۇ تەرىپىگە ئاڭلانمىغان بولسا ــ يىغا ئاۋازى تامنىڭ بۇ تەرىپىگە ئاڭلانغان بولسىمۇ فاڭ فۇگۇينىڭ قۇلقىغا كىرىپ قالمىغان بولسا، ھەممە ئىش ئاخىرلىشاتتى.

تۇ شاۋيىڭنىڭ يىغا ئاۋازى تامدىن ئۆتۈپ فاڭ فۇگۇينىڭ ھاك كىرىپ پۈتۈپ كەتكەن قۇلقىغا ئاڭلاندى. بايان قىلغۇچىنىڭ بوينى ئارقان بىلەن باغلاقلىق، بور يەپ بايانىنى داۋام قىلۇاتقانلىقىنى كۆردۇق. ھېكايىنىڭ راۋاجىغا دىققەت قىلدۇق. بايان قىلغۇچى بويندا ئارقان، تۆمۈر قەپەستىكى توغرىسىغا قويۇلغان قونداقتا ئولتۇرۇپ توختىماي ھاسرايتتى، يۆتىلەيتتى.

ــ مېنىڭ قېينىچىلىقىمنى بىلمەيسىلەر.

ــ سىلەر ئاياللارنىڭ قېينىچىلىقىنى بىلمەيسىلەر..... دېدى ھۆسەن تۇزىگۈچى ئازاب بىلەن يىغلاپ تۇرۇپ. ئالىيومەن قازاندىكى سۇ ناخشا ئېيتۋاتاتتى. تۇ شاۋيىڭ ھەسرەتلىك يىغلاۋاتاتتى.

ــ مەن بىلىمەن..... دېدى فاڭ فۇگۇي بېشىنى چاڭگاللاپ، ــ ئۇ يىغلاۋاتىدۇ. ئۇ ئۆمرىدە يېڭى ئۆيدە ئولتۇرۇپ باقمىدى..... بىرەر تېمىم ماۋتەي ھاربقى ئىچىپ باقمىدى! چوشقا جىگىرىمۇ يەپ تويۇپ باقمىدى! بىرەر قېتىم دېڭىز ئادەمگىياھى يەپ باقمىدى! بىر قېتىم بولسىمۇ كالا گۆشى قىيمىلىق جۇۋاۋا يېگۈسى بار ئىدى..... مەن ئۆلسەم بولمايدۇ..... ئۆلسەم بولمايدۇ..... ئۇنىڭغا بىر قېتىم بولسىمۇ ماۋتەي ھاربقى ئىچۈرۈپ مەست قىلۋېتىمەن! چوشقا جىگىرىنى تويغۇچە يېگۈزىمەن! دېڭىز ئادەمگىياھى يېگۈزىمەن!!! بىر جاۋۇر كالا گۆشى قىيمىلىق جۇۋاۋىسى يېگۈزىمەن!!! يەنە يېڭى ئۆيدە!!!!!

ئۇ ۋارقىراۋاتاتتى. جاڭ چىچيۇ قورقۇپ تۇگۈلۈپ كەتتى.
ئۇ ھالسىزلانغان ھالدا:
ــ مەكتەپ مۇدىرىنىڭ يېنىغا بارىمەن. ئۆلمىگەنلىكىمنى دەيمەن. تىرىشىپ خىزمەت قىلىمەن، مائاشىمغا پۇل قوشۇلۇشىنى قولغا كەلتۈرىمەن، ئالاھىدە ئوقۇتقۇچى بولۇپ باھالىنىپ، ئۇنى.....ــ دېدى.
ھۆسن تۇزىگۈچى خورسىنىپ، بىر قاچا شوۋىگۈرۈچ ئۈسۈپ، فاڭ فۇگۈيگە بەردى ۋە:
ــ لاۋفاڭ، قورسىقىڭىز ئېچىپ كەتتى بولغاي، ئازراق بىرنەرسە يەپ ئاندىن گەپ قىلىڭ،ــ دېدى.
فاڭ فۇگۈينىڭ قاچىنى قولىغا ئالغان چاغدىكى ئەھۋالى بەك مۇرەككەپ ئىدى.
ــ سىز مەيلى ئۆلۈپ كەتكەن ياكى ئۆلمىگەن، ياكى ئۆلۈپ يەنە تىرىلگەن، ئەسلىدە ئۆلمەي تىرىك يۈرگەن بولۇڭ،ــ دېدى ھۆسن تۇزىگۈچى،ــ بۇ ئۆزىڭىزنىڭ ئىشى، بىراق شەھەردىكىلەر، دەپنە ئىدارىسىدىكىلەر، مەكتەپ تۇ شاۋىيىڭ ۋە فاڭ لوڭ بىلەن فاڭ فۇ سىزنى ئۆلۈپ كەتتى دەپ بىلىدۇ، شۇڭا سىز تىرىك يۈرەلمەيسىز.
ــ شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە مەكتەپكە بارىمەن.
ــ ھەرگىز بارغۇچى بولماڭ،ــ دېدى جاڭ چىچيۇمۇ،ــ مەكتەپكە بارسىڭىز، مەكتەپ قالايمىقان بولۇپ كېتىدۇ. ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇشىغا تەسىر يېتىدۇ. ھازىر، مەكتەپتىكى ساۋاقداشلار قايغۇنى كۆچكە ئايلاندۇرۇپ، يۇقىرى نومۇر ئېلىپ روھىڭىزغا تەسەللى بەرمەكچى بولۇۋاتىدۇ، مەكتەپ مۇدىرى ساۋاقداشلارغا، ئالىي مەكتەپكە بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ئارتۇق ئۆتكەنلىكى فاڭ مۇئەللىمگە بىر گۈلچەمبىرەك، يەنە كېلىپ ئەك چىرايلىق بىر گۈلچەمبىرەكنى ئارتۇق تەقدىم قىلغانلىق بىلەن

باراۋەر دېدى. ئۆلۈمسىز مۇناسىۋەتنى بىلەن مەكتەپتە ماقالە يېزىش بولۇۋاتىدۇ: ئۆلۈمسىز مۇناسىۋەتنى بىلەن جەمئىيەتكە مۇراجىئەت قىلىنىۋاتىدۇ. ئۆلۈمسىز مۇناسىۋەتنى بىلەن ئوقۇتقۇچىلارنىڭ تۇرمۇشى ياخشىلىنىۋاتىدۇ.....

ــ ئەگەر ئۆلمەي يەنە تىرىلىپ قالسىڭىز، كىم بىلىدۇ، قانچىلىك ئادەم جاپا تارتىدۇ..... دېدى ھۆسن تۇزىنگۇچى.

ــ ناۋادا ئۆلمەي، تىرىلىپ قالسىڭىز، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئۆي مەسىلىسى كۆپۈككە ئايلىنىپ كېتىدۇ، ــ دېدى جاڭ چىچىۇ.

تۇ شاۋېيگىنىڭ يىغا ئاۋازىغا دىققەت.

فاڭ مۇئەللىم ھايات ـ ماماتلىق تاللاشقا دۇچ كەلدى.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بىرسى كاتتا فىزىك ئېينىشتېيىندىن نەسىيلىك نەزەريەسىنىڭ قانداق ئىشلىقىنى سوراپتۇ ۋە چۈشەندۈرۈپ قويۇشنى ئۆتۈنۈپتۇ. ئېينىشتېيىن چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دەپتۇ: ناۋادا سىز ۋوگزالدا پويىز ساقلاپ تۇرسىڭىز، ئىككى سائەت ۋاقىت تولىمۇ ئۇزاق، تولىمۇ ئۇزاق بىلىنىدۇ؛ ئەگەر ياخشى كۆرگەن سۆيگىنىڭىز بىلەن بىللە بولسىڭىز، ئىككى سائەت ۋاقىت ناھايىتى قىسقا، ناھايىتى قىسقا بىلىنىدۇ.

ئېينىشتېيىننىڭ قائىدىسىگە ئاساسلانغاندا، بۇگۈنكى بۇ سەھەر بىز ئۇچۇن بەك ئۇزاق. ئۇزاققا سوزۇلغان ئازابلىق بۇ سەھەردە ھۆسن تۇزىنگۇچى يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى سۆزلەپ بەرگەن بىر ھېكايىنى ئەسكە ئالدى: بۇنىڭدىن ئۇزاق يىللار ئىلگىرى، دېڭىزدا پالاكەتكە يولۇققان بىر ئادەم بىر قاقاس ئارالغا چىقىپ قاپتۇ. ئارال ئاجايىپ چوڭ ئىكەن، دەل ـ دەرەخلىك، دەل ـ دەرەخلىكتە زەھەرلىك يىلانلار ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلار بار ئىكەن. ئۇ ئادەم غەم قىلىپ ئولتۇرغانىنىڭ ئۈستىگە تۈيۇقسىز چوڭ بىر چىشى مايمۇن كەپتۇ. مايمۇن ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئۈچ قېتىم ئايلىنىپتۇ. ئۇ ئادەم تۇرلۇك قىياسلاردا بوپتۇ، ئانچە

قورقۇپمۇ كەتمەپتۇ. مېنى يەمسەن؟ يېگىن! دەپ مايمۇنلاردىن سوراپتۇ. مايمۇن بېشىنى چايقاپ ئۇنى ئۆشىنىسىگە ئارتىپ ئېلىپ مېڭىپتۇ. ئۇ ئادەم قارشىلىق كۆرسەتمەي، ئىختىيارىنى مايمۇنغا تاپشۇرۇپتۇ. مايمۇن ھېلىقى ئەرنى ناھايىتى يوغان بىر ئۆڭكۈرگە ئەكىرىپتۇ. ئۆڭكۈرگە قۇرۇق ئوت - چۆپ سېلىنغان، ياۋا گۈللەر تىزىپ قويۇلغان، ئىچى ئاجايىپ راھەت ئىكەن. ئۇ ئەر ھېرىپ كەتكەنلىكتىن، بېشىنى قويۇپلا ئۇخلاپ كېتىپتۇ. قانچىلىك ۋاقىت ئۇخلىغانلىقى نامەلۇم. بىر چاغدا ئويغانسا، ھېلىقى مايمۇن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ قالغانىكەن، ئۇ ئەر: مېنى يەمسەن؟ يېگىن، دەپتۇ. مايمۇن بېشىنى چايقاپ، ئۆڭكۈردىن يۇگۈرۈپ چىقىپ كېتىپ بىر قۇچاق ياۋا مېۋىلەرنى ــ ياۋا نەشپۈت، تاغ ئۈزۈمى، چۇچۇمەل چىلان، سېرىق بانان..... كۆتۈرۈپ كىرىپتۇ. مايمۇن كۆزلىرى ۋە ھەربىكەتلىرى ئارقىلىق ئۇ ئەرگە: مەن سېنى يېمەيمەن، سېنى يېيىشكە قانداقمۇ كۆزۈم قىيىسۇن؟ دەپ ئۇقتۇرۇپتۇ. ئۇ ئەر قورسىقى بەك ئېچىپ كەتكەچكە. نېرى - بېرىسىنى سۈرۈشتە قىلماي، تاتلىق، چۇچۇمەل ۋە ئاچچىق مېۋىلەرنى بىر قورساق يەپتۇ. ئۇسساپ كەتكەندەك بولىتۇ. مايمۇن يوغان بىر قۇلۇلە قېپىغا تاتلىق سۇ ئەكىرىپ بېرىپتۇ. ئۇ ناۋاتتەك تاتلىق تاغ سۈيى ئىكەن. كۈندۈزى مايمۇن ئۇزۇق تاپقىلى چىقىپ كېتىدىكەن. ئۇ ئەر ئۆڭكۈردىن چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ، ئۆڭكۈر ئاغزىنىڭ يوغان بىر تاش بىلەن ئېتىپ قويۇلغانلىقىنى بايقاپتۇ. تاشنى مىدىرلىتالماپتۇ. مايمۇننىڭ ئاجايىپ كۈچلۈك ئىكەنلىكىنى ئويلاپتۇ. يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ھېكايىسىنى قىسقارتىپ داۋام قىپتۇ: شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، مايمۇن ئۇزۇق تېپىپ كېلىپ ئەرنى بېقىپتۇ. كەچتە ئىككىسى بىر ئۆڭكۈردە ياتىدىكەن. كۈنلەر ئۆتۈپ، ئايلار ئۆتۈپ مايمۇن ھامىلدار بولۇپ قاپتۇ. كۆپ ئۆتمەي ئاپئاق، پاقلاندەك بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. بالىلىق بولغاندىن كېيىن،

مايمۇن ئەرگە بولغان نازارەتنى بوشاشتۇرۇپ قويۇپتۇ. ئۆگكۈرنىڭ ئاغزىنى ئەتمەيدىغان بوپتۇ. ئەر بالىنى كۆتۈرۈپ تاغ - دالىنى سەيلە قىلىدىكەن، كۈنلىرى كۆڭۈللۈك ھەم ئەركىن ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى، مايمۇن ئوزۇق تاپقىلى چىقىپ كېتىپتۇ. ئوغلى ئۇخلاپ قاپتۇ. ئەر سەيلە قىلىش ئۈچۈن سىرتقا چىقىپتۇ. توساتتىن، بىر كىمە قىرغاققا يېقىنلىشىپتۇ. ئەر بۇنى كۆرۈپ، شۇ ئان كاللىسىغا كىشىلىك دۇنياغا قايتىدىغان پۇرسەت كەلدى، دېگەن ئويلار كەپتۇ. ئۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ كىمچىگە پۈتۈن ئىشنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئاق كۆڭۈل كىمچى ئۇنى بىللە ئېلىپ كېتىشكە ماقۇل بوپتۇ. ئەر ئۆگكۈرگە بېرىپ قاتتىق ئۇخلاۋاتقان ئوغلىنى قۇچاقلىغان پېتى قىرغاقتىكى كىمىنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. بۇ چاغدا ئوغلى قاتتىق يىغلاپ كېتىپتۇ. ئەر كىمچىنى كىمنى تېز ھەيدەشكە ئۇندەپتۇ. شۇ چاغدا ئارالدىن كىشىنى ۋەھىمىگە سالىدىغان بىر ئاۋاز كەپتۇ. ئانا مايمۇن قىرغاققا قاراپ ئوقتەك كېلىۋاتقانىكەن. ئوغلى مايمۇنغا قولىنى ئۇزىتىپتۇ. ئەر كىمچىنى كىمنى تېز ھەيدەشكە دەۋەت قىپتۇ. كىمە ئاستا سىلجىپتۇ. شۇ ئارىلىقتا، مايمۇن ئۇزۇن قولىنى سوزۇپ كىمنىڭ قۇيرۇقىنى تۇتۇۋاپتۇ. ئەر ئوغلىنى چىڭ قۇچاقلاپ قويۇپ بەرمەپتۇ. ئوغلى قولىنى ئۇزىتىپ، ئۇزۇپ - ئۇزۇپ: Ma — Ma — Ma — دەپ تۇرۇپتۇ. مايمۇن: سەن نېمىدېگەن باغرى تاش! نەچچە يىل تاغقا سۇ ئاچقىپ ساڭا سۇ بەردىم. ئورمانلىقتىن مېۋىلەرنى ئۇزۇپ ئەكىلىپ سېنى باقتىم. ئاغرىپ قالساڭ دورا چۆپ بىلەن داۋالىدىم. تەرىتكىنى ئاچقىپ تۆكتۈم، قىزلىق ئىپپىتىمنى ساڭا تەقدىم ئەتتىم. ساڭا پاقلانىدەك بىر بالا تۇغۇپ بەردىم. لېكىن، سەن..... ۋاپاغا جاپا قىلىدىڭ! ئاھ دەردىمەي..... دەپ ئەلىمنى ناخشا ئارقىلىق بايان قىپتۇ.....

ئۆز ۋاقتىدا بۇ ئارالغا تەنها كېلىپ قالغانىدىڭ،
ئۇستىبېشىڭ يارا ئىدى، قورسىقىڭ ئاچ، جاندىن ئۈزگەنىدىڭ.
كېلىشكەن ئەر ئىكەنسەن، ئىچىم ئاغرىپ، زىيانكەشلىك قىلمىدىم،
قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ كېلىپ هالىڭدىن ئوبدان خەۋەر ئالدىم.
دەرەخلەرگە يامىشىپ چىقىپ، سېنى مېۋىلەر بىلەن باقتىم،
ئۆزۈمنى ساڭا پۈتۈنلەي ئاتىۋەتتىم.
بىر ياستۇققا باش قويغاندا چىن ۋەدىلەرنى بەردىڭ،
دېڭىزلار قۇرۇپ، تاغۇتاشلار يېرىلىپ كەتسىمۇ.
مۇشۇ جەننەت ماكاندا سەن بىلەن بىللە ياشايمەن، دېدىڭ،
كىم بىلسۇن ياستۇقتىكى تۈكۈرۈكۈڭ قۇرۇماي تۇرۇپ.
قەسىمىڭ تېخى قۇلاق تۈۋىدىن كەتمەي تۇرۇپ،
سەن، سەن، سەن..... مېنى تاشلاپ، ئوغلۇمنى ئېلىپ كەتتىڭ.
ۋىجدانسىز ئوغرى، ۋاپاسىز هايۋان، كىشىلىك دۇنياغا قايتىسەن،
ئېيتە، كىشىلىك دۇنيانىڭ نېمىسى ياخشى.
تاش يۈرەكلىك قىلىپ، مېنى تاشلاپ كېتەمسەن،
سۇنى كۆرمەي ئۆتۈك سېلىپسەن.
ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يەپسەن،
ئورمانلىققا كەتكەن ئوت پەلەككە يەتتى.
دەريا - كۆللەر بۇلغىنىپ بېلىق - راكلار قالمىدى،
كەتسەڭ ئۆزۈڭ كېتىۋەر.
هەمراه بولسۇن ماڭا بالامنى قويۇپ قوي،
ئاه..... دەردىمەي.....

يىرتقۇچ هايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ناخشىنى ئېيتىپ بولغۇچە، يۈزىنى بويلاپ ئاققان ياش ئاي نۇرىدا يالتىرايتتى. يىرتقۇچ هايۋانلار هاسىرايتتى، شامال ۋىزىلداپ چىقىۋاتاتتى، ئەتراپتىن مىسكىن ئاۋازلار كېلەتتى.

— كېيىن قانداق بولدى؟— دەپ سوردى ھۆسن تۇزىگۈچى تەقەززالىق بىلەن.

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى يۈزىدىكى ياشنى يېڭى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، يۇقىرى ئاۋازدا ناخشا ئېيتىپ، ئاۋازى بوغۇلۇپ كەتكەندى — ئاۋازى بوغۇق بولسىمۇ، ياگراق ئىدى — سەپۇەن تىياتىردا چېلىنىدىغان دۇمباق ئاۋازىغا ئوخشاش تەسىرلىك ئىدى.

ئۇ:

— مايمۇن قايغۇ - نەپرەت ئارىلاشقان بۇ ناخشىنى ئېيتىپ، ئۇ ئەرنى قېيىن ئەھۋالغا سېلىپ قويۇپتۇ.

مايمۇن:

— كۆزۈم كور بولۇپ قالغانكەن، ھەقىقىي قىياپىتىڭنى بىلمەپتىمەن. بولار ئىش بولدى، كەتسەڭ كېتىۋەر، كونىلاردا «خام ئۈزۈلگەن مېۋە تاتلىق بولماس»، «تاشنى تاياقتا تاڭغىلى بولماس» دېگەن گەپ بار. ئۆتۈنۈپ قالاي، بالامنى تاشلاپ كەت،— دەپتۇ.

ئوغلى ئانىسىنىڭ كۆكسىنى كۆرۈپ، Ma — Ma — Ma— دەپ ئانىسىغا تەلمۈرۈپتۇ.

ئەر:

— ياق، بالامدىن كەچمەيمەن.

مايمۇن:

— سەن كېچەلمەسەڭ مەن كېچەلەيمەنمۇ؟ كونىلاردا: «ئۆيدىن ئايرىلغان بالىلاردىن ئانىسى غەم يەيدۇ» دېگەن گەپ بار!— دەپتۇ.

ئەر:

— بالىمزنىڭ ئىستىقبالى ئۈچۈن قولۇڭنى قويۇۋەت، بىز ماڭايلى.

مايمۇن:

باسمىسىنىڭ ئارچىسى

— بولمايدۇ، مېنمۇ بىللە ئېلىپ كەت، بالا ماڭا موھتاج.

ئەر:

— بولمايدۇ! ھايۋان بىلەن بىرگە بولغىنىمنى كىشىلەر بىلىپ قالىدۇ! ھەي، ھەرگىز بولمايدۇ.

كېمىچى بىر پالتىنى ئەرنىڭ ئالدىغا تېپىپ:

— بۇرادەر، يەنىلا كېمىدىن چۈشۈپ كەت، دەپتۇ.

ئەر نائىلاج بىر قولىدا بالىسىنى تۇتۇپ، بىر قولىغا پالتىنى ئېلىپ، مايمۇننىڭ كېمىنى چىڭ تۇتۇۋالغان قولىنى چېپىپ تاشلاپتۇ. ئەتراپقا قان چاچراپتۇ، مايمۇننىڭ يوغان قولى كېمىدە قاپتۇ. مايمۇن ئېچىنىشلىق چىرقىراپ بىلىكىنى تارتىۋاپتۇ.

كېمە قىرغاقتىن ئايرىلىپ، قۇرۇقلۇققا قاراپ يۈرۈپ كېتىپتۇ.

كېيىن ئۇ ئەر ئوغلىنى كۆتۈرۈپ يۈرتىغا قايتىپتۇ. يۈرىكى ئازابلانغاچقا، ئۆيلەنمەسلىك توغرۇلۇق قەسەم ئىچىپتۇ. ئوغلى بەش ياشقا كىرگەندە، مۇئەللىم تەكلىپ قىلىپ ئوقۇتۇپتۇ. بۇ بالا پەۋقۇلئادە ئەقىللىك ئىكەن. بىر كۆرگىنى ئېسىدە قالىدىكەن. بىرنەرسىنى ئۆگىنىش جەريانىدا باشقا نەرسىلەرنىمۇ ئۆگىنىۋالىدىكەن. كەم يېرىنى تولدۇرۇپ ماڭىدىكەن. مۇللا، ئاندىن خەتمە كەررىدە، خەتمە كەررىدىن تەشرىپدار بوپتۇ، ئوردا ئىمتىھانىدا نەتىجىسى ئالاھىدە ياخشى بولۇپ، ئەلىيۇلئەلا بوپتۇ، يۈرتىغا قايتىپتۇ. يۈرت ئەھلى قاينام - تاشقىنلىققا چۆمۈپتۇ. ئۇزۇن گەپنىڭ قىسقىسى، ئەلىيۇلئەلا ئاتىسىدىن ئانىسىنى سوراپتۇ. ئاتىسى باشتا ئوغلىنىڭ تەلىپىنى قايتا - قايتا رەت قىپتۇ. ئوغلى سوراپ قىستاپ تۇرۇۋالغاچقا، ئامالسىزلىقتىن ھەقىقىي ئەھۋالنى دەپ بېرىپتۇ. ئەلىيۇلئەلا بىر كېمىنى ئىجارە ئېلىپ دېڭىزدىن ئۆتۈپ، قاقاس ئارالغا — ئۆڭكۈرنى ئىزدەپ بېرىپتۇ. قۇرۇپ قالغان بىر جەسەت، جەينەكنىڭ تۆۋىنى يوق بىر قولنى كۆرۈپتۇ. ئەلىيۇلئەلا داد - پەريات سېلىپ يىغلاپ، تەزىيە بىلدۈرۈپتۇ.

تەزىيە بىلدۈرۈپ بولۇپ تاشقا ئۇسۇپ ئۆلۈپتۇ.....

ئۇزاققا سوزۇلغان مۇشۇ ئەتىگەنده، فاكۇ فۇگۇي بىر قولىدا ئوغلى، بىر قولىدا پالتا تۇتۇپ كېمىنىكۇ بېشىدا تۇرغان ھېلىقى ئەرگە، مايمۇننىكۇ چولاق بىر قولىنى تۇتۇپ ئانىسىنكۇ جەسىتىگە يۇزلەنگەن ئەلىيۇلئەلاغا ئوخشاش تاللاشقا دۇچ كەلگەنىدى. بۇ ھال لوگىكىدىكى دېلىلىماكاتېگورىيەسىگە ئوخشايتتى. زىخمۇ - كاۋاپىمۇ كۆيمەيدىغان ئىش بولمايدۇ. مۇنداقچە ئېيتقاندا، بۇ «بېلىق بىلەن ئېيىق تاپىنى بىر - بىرىگە قوشۇلمايدۇ» دېگەندەك ئىش.

مايمۇن بىلەن مايمۇننىكۇ بالىسى ئوتتۇرىسىدىكى مۇقەددەس ھېسسىياتقا ئېتىبارسىز قارىيالمايسەن، لېكىن بالا بىلەن سېنىكۇ ئوتتۇراگىدىكى ھېسسىيات مۇقەددەس، ئىززەت - ھۆرمىتىگىنى ساقلاش ھەم بالىدىن ئايرىلىپ قالماسلىق ئۈچۈن مايمۇننىكۇ قولىنى جەزمەن كېسۈۋېتىسەن. كونكرېت ئىدىيەۋى كۆرەش بۇنىڭدىن نەچچە ھەسسە مۇرەككەپ.

ئۇ مايمۇن سېنىكۇ ئاناكۇ. ئەمما، ئۇ مايمۇن. ئەلىيۇلئەلا ئانىسىنى ئىزدەپ بېرىپ بىر چىشى مايمۇننى تاپتى، ئەلىيۇلئەلا بەختلىك ھەم ئىستىقبالى پارلاق. مايمۇندىن تۇغۇلغان ئەلىيۇلئەلا جامائەت پىكرىگە چىداشلىق بېرەلەمدۇ؟ ئاتىسىنكۇ ئانىسىنكۇ قولىنى كېسۈۋېتىشى رەھىمسىزلىكۇ، بىراق ئاتىسى مايمۇن ئانىسىنكۇ قولىنى كېسۈەتمەي قانداق قىلىدۇ؟ ئەلىيۇلئەلا سۈپىتىدە ياشاش شان - شەرەپ، ئادەم بىلەن مايمۇنىكۇ مەھسۇلى بولۇپ ياشاش چەكسىز ھەسرەت. ئانىسىنى ئىزدەپ تاپماسلىق ئازاب، ئىزدەپ تاپقان ھامان تاشقا ئۇسۇپ ئۆلمەي ئامال يوق — ئىدىيەۋى كۆرەش بۇنىڭدىن تۇمەن ھەسسە مۇرەككەپ.

سەن ئۆلمەي دەيسەن، لېكىن خوتۇنۇڭغا، ئوغلۇڭغا ھەم قىزىڭغا چىدىمايسەن، ئېسىل شاراب، ئېسىل نازۇنېمەتلەرنى ئۇنتۇپ قالالمايسەن؛ تىرىك يۈرەي دەيسەن، ئۇنداق قىلساكۇ،

مەكـــتەپ مۇدىرىغـــا ، خىزمەتداشـــلىرىڭغا زىيانكەشـــلىك قىلغـــان بولـــسەن ، ئۆلەلمەيـــسەن ، تىرىـــك يۈرەلمەيـــسەن ، قـــاچىنى تۆتـــۈپ ھاڭۇنقىپ ئولتۇرىسەن .

جاڭ چىچيۇ فاڭ فۇگۇيىنىڭ چىرايىغا مىختەك تىكىلىپ قاراپ :

ــ مەندە بىر ئەپچىل چارە بار ، پايدىلانساڭ بولىدۇ .

ئۇزاققـــا ســـوزۇلغان مۇشـــۇ ســـەھەردە ، ئـــۇلار ئالىيجانـــابلار كېلىشىمى ئىمزالىدى :

1) ھۆسن تۈزىگۈچى فاڭ فۇگۇيىنىڭ جاڭ چىچيۇنىڭ چىرايىغا ئاساســەن ئوخـــشاپ كېتىـــدىغان چىرايىنـــى ســـەل ئۆزگەرتىـــپ جـــاڭ چىچيۇنىڭ سىياقىغا ئەكېلىدۇ . فـــاڭ فۇگـــۇي 8 ـ ئوتتـــۇرا مەكتەپتە دەرس ئۆتىدۇ .

2) جاڭ چىچيۇ ئەسلىي قىيـــاپىتىنى ســـاقلاپ قېلىـــپ ، ســـىرتقا چىقىپ تىجارەت قىلىدۇ .

3) فاڭ فۇگۇي جاڭ چىچيۇنىڭ ئورنىدا دەرس ئۆتـــۈپ تاپقـــان مائاشى بىلەن جاڭ چىچيۇ تىجارەت قىلىپ تاپقان پـــۇلنى قوشـــۇپ ، ئوتتۇرىدىن بۆلۈپ ، ئىككى ئائىلىنىڭ تۇرمۇشى قامدىلىدۇ .

4) ئاشخانىغا فاڭ فۇگۇي ئۇچۇن بىر كارىۋات قويۇلـــدۇ ، فـــاڭ فۇگـــۇي تـــۇ شـــاۋيىڭ بـــىلەن يېتـــىپ قوپۇشـــتا بىللـــە بولـــۇش ئەركىنلىكىدىن داۋاملىق بەھرىمەن بولىدۇ .

كېلىشىم ئىمزالىنىپ بولغان چاغدا ، ئۆڭكـــۇردىن مۇنـــداق ئـــاۋاز ئاڭلاندى .

ـ beef, beef broth, sreak ـ

جـــاڭ ئائىلىـــسىنىڭ بـــالىلىرى ئىنگلىزچىنـــى يادقـــا ئوقۇغـــاچ ، زىيادە تەكە ئىشتىھا ساقلاۋاتاتتى .

بەشىنچى باب

1

ھېلىقى ئەرنىڭ ئۆتكۈر پالتىنى كۆتۈرۈپ، ئانا مايمۇننىڭ بىر قولىنى چېپىۋەتكەنلىكى، كېسۈۋېتىلگەن قولنىڭ كېمىگە تاشلاپ قويۇلغانلىقى، مەنزىرىنىڭ ئېچىنىشلىق ئىكەنلىكى سۆزلەندى. تولۇقلاپ قويۇشقا تېگىشلىك بىر نۇقتا بار: «كېمىنىڭ قۇيرۇقىنى تۇتۇۋالغان مايمۇننىڭ غايەت زور قولى كېسۈۋېتىلگەندىن كېيىن، ئانا مايمۇن قىرغاقتا داد ـ پەريات كۆتۈردى. ئەرنىڭ كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈلدى. مەيلى نېمە بولسۇن، سەن ئۇنىڭ بىلەن شۇنچە يىل بىرگە تۇرغان، ئۇ ساڭا يارامليق بىر ئوغۇلنى تۇغۇپ بەردى. كېمە يەلكىنىنى ئېچىپ قۇرۇقلۇققا قاراپ ماڭدى. مايمۇننىڭ نالە ـ پەريادىنى ئۆركەشلەۋاتقان دولقۇنلار يۇتۇپ كەتتى. ئارال دولقۇنلارنىڭ ئارىسىدا غايىب بولدى. لېكىن، كېسۈۋېتىلگەن قول كېمىدە قالغانىدى. كېمىچى:

ــ بۇرادەر، ئاۋۇ نەرسىنى دېگىزغا تاشلىۋەت. بىر توپ ئاكۇلا كېمىگە ئەگىشىپ كېلىۋاتىدۇ، ــ دېدى.

ــ ياق، ياق!ــ دېدى ھېلىقى ئەر.

ئۇ ئەسكى چاپىننى سېلىپ، مايمۇننىڭ قولىنى چاپىنىغا ئوراپ يۇرتىغا قايتىپ كەلدى. ئون نەچچە يىلدىن كېيىن، ئوغلى ئىمتىھانىدا ئەلىيۇلئەلا بولدى، ئاتىسىدىن ئانىسىنىڭ دېرىكىنى قىلىپ تۇرۇۋالدى. ئاتىسى قىزىل شايى لېنتا چىگىلگەن، سېرىق

تاۋار تاشلىق قۇتىنى ئېلىپ، ئېچىدىن مايمۇننىڭ قۇرۇپ قالغان بىر قولىنى چىقاردى. ئەلىيۇلئەلا قۇتىنى ئېلىپ، ئانىسىنى ئىزدەپ دېگىزدىكى ئارالغا باردى. ئەلىيۇلئەلا ئۆلۈشتىن ئاۋۋال، ئاتىسى ئېسىلىپ ئۆلۈۋاتقانىدى. بۇ ھېكايىدە، ئۆلۈم، مۇكەممەل ۋاستە ھەم سىمۋولغا ئايلانغانىدى.

تولۇقلىما ئىككىنچى: سىياقنى ئۆزگەرتىش كېلىشىمى تۈرۈلۈشتىن بۇرۇن، لى يۈچەن فاڭ فۇگۈيگە يوغان بىر قاچا شوۋىگۇرۇچ بەردى. ئۇ قاچىنى ئىككى قوللاپ ئالدى. شوۋىگۇرۇچنىڭ خۇشبۇي ھىدى «گۈپپىدە» دىمىقىغا ئۇرۇلدى. نەچچە كۈندىن بۇيان ئاغرىغا بىر تېمىم سۇ ھەم گىياھ چاغلىق نەرسە ئالمىغان فاڭ فۇگۈي دىمىقىغا ئۇرۇلغان تاماقنىڭ ھىدىدىن شۇ زامان نەپسى تاقىلداپ كەتتى. ھايات ـ مامات مەسلىسىنى پاك ـ پاكىز ئۇنتۇپ كەتتى. شوۋىگۇرۇچ ئىچىش ھەممىدىن مۇھىم ئىدى. شوۋىگۇرۇچنى چاينىماي يۇتقان چاغدىكى قەبىھ قىياپىتىنى ھۆسىن تۈزىگۈچى ۋە ئۇنىڭ ئېرىدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى. شوۋىگۇرۇچ قىزىق ئىدى. ئاغزىنىڭ بىر قات تېرىسى كۆيۈپ قالدى. بىرىنچى قوشۇق شوۋىگۇرۇچنى يۇتۇۋەتتىڭ، ئاشقازىنىڭ غەلىتە ئاغرىپ كەتتى. چېچىڭنىڭ چۆرىسىدىن چېپىلداپ ئاققان تەردە يۈزۈڭدىكى ھاك پارچە ـ پارچە بولۇپ چۈشۈپ كەتتى، بەزىلىرى قاچاڭغا چۈشۈپ تاماق بىلەن بىللە قورسىقىڭغا كىردى، يەرگە چۈشكەنلىرىنى لى يۈچەن سۈپۈرۈپ گۈرجەككە ئالدى.

تولۇقلما ئۇچىنچى: «نىسپىيلىك نەزەرىيەسى» ئاساسىدا، ئېينىشتېيىن مۇنداق قارايدۇ. ۋاقىت بىر ئۆلچەملىك ئەمەس. ۋاقىت ئالدىغا ماڭىدۇ ھەم كەينىگە چېكىنىدۇ، قىسقىرىدۇ ھەم ئۇزىرىدۇ. ئۇ قاچىنى تۇتۇپ، شوۋىگۇرۇچنى غۇرتلىدىتىپ ئىچۈاتاتتى. شوۋىگۇرۇچ ھەقىقەتەن سۈيۇق ئىدى، نەچچە تال گۈرۈچ ۋە نەچچە يىپراق كۆكتات بار ئىدى. سۈيىدە 17ـ18 ياشلارغا

كىرگەن بىر بالىنىڭ قوشۇقتەك يۈزى كۆرۈندى. ئازادلىق ئارمىيە جەڭچىسى توپ ئوقلىرى ئارىسىدىن قۇتۇلدۇرۇۋالغان ھېلىقى بالا ھازىر تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئىدى. قورسىقى تويغۇدەك تاماق، ئۇچىسى ئىللىغۇدەك كىيىم بولمىسمۇ، روھى توق ھەم خۇشال ئىدى. ئۇ شۇڭگۇرۇچ ئىچۋاتقانىدا، كۆز ئالدىدا بىر رۇس قىزنىڭ تولغان چىرايى گەۋدىلەندى. چاچلىرى زىغىر رەڭ، بوينى سۈزۈك ھەم تىك، كۆكسى تولغانىدى. ئوڭىدا كۆرگەن چۈش كېيىن مۆجىزىدەك رېئاللىققا ئايلانىدى. ئادەم 30 ياشتىن كېيىنمۇ ئۆزگىرىدۇ. تۇ شاۋېڭنىڭ چېچى ئاستا - ئاستا زىغىر رەڭگە كىردى. بوينى سۈزۈكلىشىپ، تىكلىشىپ، كۆكسى يېتىلىپ رۇس قىزلىرىنىڭ كۆكسىدەك تولدى ھەم يوغىناپ كەتتى، ئېرىنىڭ قەلبىدىكى سەنەمنىڭ رۇخسارى ۋە تۇرقىغا ئاساسەن ئۆزىنىڭ رۇخسارى بىلەن تۇرقىنى ئۆزگەرتەلەيدىغان خوتۇن، شەك - شۈبھىسىز سېغىنىشقا ئەرزىيتتى. شۇڭا، يانىدىكى ئۆيدىن يىغلاۋاتقان تۇ شاۋېڭنىڭ يىغا ئاۋازى ئاڭلانغانىدا، ئۇنىڭدىكى ياشاش ئارزۇسى ئۇستۈنلۈكنى ئىگىلەپ كەتتى.

تولۇقلىما تۆتىنچى: تامغا شەھەردە چىقىدىغان سارغىيىپ كەتكەن بىر پارچە گېزىت چاپلانغان. گېزىتكە ئوۋياڭ شەنبىن دوكتورنىڭ «يەنە ھايات - ماماتنىڭ ئايلىنىش مەسلىسى توغرىسىدا» ماۋزۇلۇق بىر پارچە ماقالىسى ۋە ئىككى پارچە غەلىتە خەۋەر بېسىلغانىدى. بىر پارچە غەلىتە خەۋەردە: جۇڭگونىڭ مەلۇم ئۆلكىسىدە بىر يىگىت بىلەن بىر قىز تۇي قىلغان. خوتۇنى تۇغقاندىن كېيىن، ئەردە توساتتىن ئايالارغا خاس ئالاھىدىلىك پەيدا بولغان. دوختۇرلار تەكشۈرۈپ، ئەردە ئەر - ئايالالاردا بولىدىغان ئىككى يۈرۈش كۆپىيىش ئەزالىرىنىڭ بارلىقىنى بايقىغان. ئاددىي ئوپېراتسىيەدىن كېيىن، ئەر خوتۇنى بىلەن ئاجرىشىپ، ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئەرگە تەگكەن، كېيىن بىر قىز

تۇغقان. ئەر بىر ئوغۇل بالىنىڭ ئاتىسى، يەنە كېلىپ بىر قىز بالىنىڭ ئانىسى بولۇپ قالغان دېيىلگەن. يەنە بىر غەلىتە خەۋەردە، ئامېرىكىدىكى بىرمۇنچە ئەرلەر بىر ئامال قىلىپ قىز بالىغا ئايلىنىپ قېلىشنى ئويلايدىغان بولۇپ قالغان. ئاددىي ئوپېراتسىيەدىن كېيىن دەرۋەقە، ئۇلارنىڭ تۇرقى قىزلارنىڭ تۇرقىغا ئوخشاپ قالغان (ئىككى پارچە سۈرەت بېرىلگەن. ئوپېراتسىيەدىن ئىلگىرى، ئۇلار ساقاللىق، بۇغدىيەكلىرى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان، ئوپېراتسىيەدىن كېيىن چىرايلىرى سىيدام، كۆكسى تولغان، بۇغدىيەكلىرى يوقالغان) دەپ يېزىلغان.

تولۇقلىما بەشىنچى: ھۆسن تۇزىگۈچى فاڭ فۇگۇي بىلەن جاڭ چىچيۇ ئىككىسىنىڭ يۈز كېپتىنى تەتقىق قىلىپ، ياڭاق سۆڭىكىنىڭ ئېگىز، ئېڭىكىنىڭ ئۇچلۇق ئىكەنلىكىنى، ئىككىلىسىنىڭ يوغان كۆزئەينەك تاقايدىغانلىقىنى بايقىدى. ئوخشىمايدىغان تەرىپى: فاڭ فۇگۇي يالاڭ قاپاق، جاڭ چىچيۇ قوش قاپاق؛ جاڭ چىچيۇنىڭ بۇرنىدا تارتۇق بار، فاڭ فۇگۇينىڭ بۇرنىدا تارتۇق يوق. ھۆسن تۇزىگۈچى خۇرسەن بولۇپ:

ــ يالاڭ قاپاقنى قوش قاپاق قىلىش قوش قاپاقنى يالاڭ قاپاق قىلغاندىن نەچچە ھەسسە ئاسان؛ بۇرۇنغا تارتۇق چىقىرىش بۇرۇندىكى تارتۇقنى ئېلىۋەتكەنگە قارىغاندا نەچچە ھەسسە ئاسانغا توختايدۇ، ــ دېدى.

تەھلىل ئارقىلىق، فاڭ فۇگۇينى جاڭ چىچيۇنىڭ سىياقىغا كىرگۈزۈش كىچىك ئوپېراتسىيە، سوقۇر ئۇچەينى ئېلىۋەتكەنگە ئوخشاش ئاددىي، دەپنە ئىدارىسىگە ئاپىرىشنىڭ ھاجىتى يوق دەپ قارىلىپ، ئوپېراتسىيە ئۆيدىلا قىلىنىدىغان بولدى.

تولۇقلىما ئالتىنچى: تېخىمۇ ئوخشاشلىقنى يارىتىش ئۈچۈن، ھۆسن تۇزىگۈچى ناشتىدىن كېيىن، ئىشقا بېرىشتىن ئاۋۋال جاڭ چىچيۇ بىلەن فاڭ فۇگۇي ئىككىسىنىڭ چېچىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

فاڭ فۇگۇينى مۇنچىغا چۈشۈشكە بۇيرۇدى. فاڭ فۇگۇي مۇنچىغا چۈشكەندە سەل خىجىل بولدى. ھۆسن تۇزىگۇچى يالغان راستلاردىن:

ــ پات ئارىدا مېنىڭ ئېرىم بولۇپ قالمىسز، نېمىگە خىجىل بولمىسز؟ــ دېدى.

تولۇقلىما يەتتىنچى: ھۆسن تۇزىگۇچى ماگىزىنغا بېرىپ ئىككى يۈرۈش ماش رەڭ فورما ئالدى. مال ساتقۇچى:

ــ ناۋادا سىز مومماي بولمىسىڭىز، قوشكېزەك ئوغلىڭىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنىگە سوۋغاتلىق ئېلىۋاتىدۇ دەپ قارايمەن،ــ دېدى. ھۆسن تۇزىگۇچى:

ــ ناھايىتى توغرا دېدىڭىز،ــ دېدى.

تولۇقما سەككىزىنچى: ھۆسن تۇزىگۇچى خىزمەتكە بارغاندىن كېيىن، ھۆسنى تۇزىلىپ بولۇنغان ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنى ئالاقىدار خادىملارغا تاپشۇردى. ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنى يۆتكىگەن چاغدا، ھۆسن تۇزىگۇچى ئۇلارغا ئېھتىيات قىلىشنى، يەڭگىل قويۇشنى، جەسەتنى زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىتىۋەتمەسلىكنى جېكىلىدى.

تولۇقلىما توققۇزىنچى: 8- ئوتتۇرا مەكتەپكە تېلېفون قىلىپ، تېلېفوندا فاڭ مۇئەللىمنىڭ چىرايىنى ئىمكان بار تېزرەك تۇزەش كېرەكلىكىنى، ئوقۇغۇچىلارنى جەسەت بىلەن ۋىدالىشىشقا تەشكىللەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ، مەكتەپتىكىلەرنى دەپنە ئىدارىسىكىلەرنى ئالدىرىتىشقا ھەيدەكچىلىك قىلدى.

تولۇقلىما ئونىنچى: كەچتە، دەپنە ئىدارىسىنىڭ يۇچەن بىلەن ھۆسن تۇزەش كارىۋىتىدا بىرگە بولغان مۇئاۋىن باشلىقى ئۇنىڭغا:

ــ لى ھەدە، بۇگۈن كەچ ئىسمىنا قوشۇپ ئىشلەپ 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ھېلىقى نامرات ئوقۇتقۇچىسىنى بىر تەرەپ

قىلىۋېتىڭ. ئۇلار ئەتە ئوقۇغۇچىلارنى تەزىيە بىلدۈرۈشكە تەشكىللەيدىكەن، ــ دەپ ئۇقتۇردى. ھۆسىن تۇزىگۈچى نەق مەيداندىلا ماقۇل بولدى.

ــ مېنى سېغىندىڭىزمۇ؟ــ دەپ سوردى مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئۇنىڭدىن ئاستا.

ھۆسىن تۇزىگۈچى ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىدى. چۈنكى، ئۇ چۈشتە ئۆيگە بېرىپ تاماق يەيدىغان ۋاقتىتىن پايدىلىنىپ، فاڭ فۇگۈينى جاڭ چىچيۇنىڭ سىياقىغا كىرگۈزۈپ بولغانىدى.

ــ ماڭا ئۆچ بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟ــ دەپ سوردى مۇئاۋىن شەھەر باشلىق ئۇنىڭدىن ئاستا.

لى يۈچەن بۇ گەپنى ئاڭلىمىدى. سەۋەبى يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش.

2

سياق ئۆزگەرتىش ئوپېراتسىيەسى ئاشخانا ئۆيىدە بولىدىغان بولدى. ئۇزاققا سوزۇلغان چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتى ئوپېراتسىيە ۋاقتى ئىدى. ئاشخانا ئۆي تازىلانىدى، ئوپېراتسىيە ئالدىدىكى تەييارلىق ئۇچۇن ئاددىي بىر كارىۋات قويۇلدى. داچيۇ بىلەن شاۋچيۇ ئىككىسى چۈشلۈك تاماقنى ھەرقايسىسى ئۆزىنىڭ مەكتىپىدە يەيتتى. جاڭ چىچيۇ بىرمۇنچە ئېغىر ـ يېنىك ئىشلارغا قارىشىپ، نۆۋەتچىلىك قىلىش ئۇچۇن 8ـ ئوتتۇرا مەكتەپكە ئالدىراش ماڭدى. ھۆسىن تۇزەشكە يارەمچى كەتمەيتتى. ئۇ رۇخسەت سوراپ قايتىپ كېلىپ يارەملەشمەكچى بولغانىدى. ھۆسىن تۇزىگۈچى لازىمى يوقلۇقىنى، مۇستەقىل ئىشلەشكە ئادەتلىنىپ كەتكەنلىكىنى دېدى.

ئاشخانا ئۆيىدە پۈتۈن تەييارلىق پۈتتى. مومدىن پۈتكەن

ساھىبجامالىنىڭ كارىكراپ ئوپېراتسىيەگە تەسىر يەتكۈزۈپ قويماسلىقى ئۈچۈن، ھۆسن تۇزىگۈچى ئۇنىڭ ئاغزىغا ئۇچ تال ئۇخلىتىش دورىسى سېلىۋەتتى. بىردەمدىن كېيىن لاپاستىن مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالىنىڭ ئېغىر خورەك ئاۋازى كەلدى.

ھۆسن تۇزىگۈچى سېنى ئاشخانا ئۆيگە چاقىردى. قىزغۇچ سومكىسىدىن ئاق چىنە تاۋاق ئېلىپ، گۆش توغرايدىغان ئەمبەلگە قويغىنىنى كۆردۈڭ، ئاندىن يەنە بىر قۇتا سۇس كۆك ئىسپىرتنى ئېلىپ، رېزىنكە ئاغزىنى ئېچىپ، ئىسپىرتنى چىنە تاۋاققا تۆكتى. ئىسپىرت چىنە تاۋاقتا سۇس ماش رەڭگە كىردى؛ قارەك ئاپئاق سايمانلارنى قايچا، موچىن، ئامبۇر، چوڭ - كىچىك يىڭنە قاتارلىقلارنى ئېلىپ.....ھەممىسىنى چىنە تاۋاققا قويدى. نەرسىلەر ئىسپىرتقا چىلىشىپ تۇراتتى. پەقەت بىرلا سايمان ساپسېرىق پارقىرايتتى. ئۇ سۆگەت يوپۇرمىقىدەك نېپىز پىچاق ئىدى. چىنە تاۋاقتىكى ئىسپىرتقا چىلىنىپ تۇرغان پىچاق ناھايىتى ئۆتكۈر ئىدى. ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ قىزغۇچ قول سومكىسى كۆزۈڭگە ئەتىۋارلىق ساندۇقتەك كۆرۈنۈپ كەتتى. ئىچىدىن دورا - دەرمەك ۋە پۈكمەنزە سېلىپ قورۇلغان بىر تاۋاق جىگەر قورۇمىسى چىققان بولسىمۇ ھەيران قالمايتتىڭ. ئۇ قىزغۇچ قول سومكىسىدىن يەنە پىلاستىر، داكا، دورىغا چىلانغان پاختا، ئۇچەي يىپ، سۇزۇك پىلاستىر، مەلھەم، دورا پاراشوكى، ئوكۇل..... قاتارلىق نەرسىلەرنى ئالدى. ئاخىرىدا، ئۇ ئاشخانا ئۆينىڭ سىرتىدا كىيىملىرىنىڭ ھەممىسىنى سالدى. ھېچنېمىنى يوشۇرغۇسى يوق ئىدى. ئۇ سېنى تىرىك ئادەم قاتاردا كۆرمىدى. ئۇ بىمالال ھالدا، ئالدىرىماي تەرتىپ بويىچە، ئاۋۋال سىرتقى كىيىملىرىنى، ئاندىن ئىچ كىيىملىرىنى سېلىپ ئاندىن تۇغما بولدى. سەنمۇ چىرايىڭنى ئۆزگەرتمەي ئۇنىڭ ھەممە ئەزالىرىنى كۆردۈڭ. ئۇنى سوغۇق قانلىق بىلەن كۆزەتتىڭ. لېۋىنىڭ ئۇستىدىكى مايسىدەك بۇرۇتىنى

كۆردۇڭ، تۇ شاۋيىڭنىڭ ياۋروپا ئاياللىرىغا خاس يوغان ئاغزى ۋە سېمىز لېۋىنى ئۇنتۇدۇڭ؛ قارامتۇل قىزىل، سەل - پەل چوقچايغان ئەمچەك توپچىسىنى كۆرۈپ تۇ شاۋيىڭنىڭ رۇس ئاياللىرىغا خاس تولغان ئەمچىكىنى ئۇنتۇدۇڭ..... سېلىشتۇرۇلسا ئاندىن پەرقلەندۈرگىلى بولىدۇ. بۇ: ھەركىمگە ئۆزىنىڭ بالىسى ياخشى، ئۆزۈڭنىڭ خوتۇنىدىن خەقنىڭ خوتۇنى ياخشى ــ دەيدىغان ئادەتتىكى كاتېگورىيەگە مەنسۇپ.

ئۇ كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ، ئاشخانا ئۆيگە كىردى. قىزغۇچ قول سومكىسىدىن ئاپئاق خالاتنى ئېلىپ ئېچىۋىدى، نېرۋىنى غىدىقلايدىغان سوپۇننىڭ يېڭى ھىدى بۇرنۇڭغا ئۇرۇلدى. ئۇ ئېڭىشىپ قىزغۇچ قول سومكىسىدىن خالاتنى ئېلىپ سىلىغاندا، كاسىسى چوقچىيىپ كەتتى ــ قىسقا ئارىلىققا يۈگۈرەيدىغان تەنھەرىكەتچىلەرنىڭ ھەممىسى يۈگۈرۈش سىزىقىدا كومانداغا بەرگۈچىنىڭ تاپانچىدىن ئوق ئۇزۇشىنى كۈتۈپ تۇرغان چاغدا، كاسىسىنى مۇشۇنداق چوقچايتىۋالاتتى. گويا ھەرقانداق ۋاقىتتا ئالدىغا ئوقتەك يۈگۈرەيدىغاندەك ــ ئۇنىڭ نەچچە ئەزاسى سەندىن يىراقلاشتى. بەدىنىنىڭ بۇ قىسمى ساڭا يېقىنلاشتى ــ بۇ ھەقىقەتەن قىزىكىدىكى ئۇلۇغ ساقلىنىش قانۇنىغا ياتىدۇ ــ قانچىلىك نەرسىگە ئېرىشسەڭ شۇنچىلىك بەدەل تۆلەيسەن ــ كاللىسى سەندىن يىراقلاشتى، كاسىسى ساڭا يېقىنلاشتى؛ تەتۈرىمۇ ئوخشاش. غەلىتە يېرى شۇكى، ئۇ ئالدىڭدا تىك تۇرغان چاغدا، سەن سوغۇق قان بولدۇڭ. ئەمما، ئۇ بۇ خىل تەڭپۇڭلۇقنى بۇزۇۋېتىپ، يادىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغان يا ئوقەدەك قىياپەتتە تۇردى ــ تۇرغان ۋاقتى گەرچە بىر مىنۇت بولسىمۇ ــ سەندىكى سوغۇق قانلىق يىمىرىلىپ كەتتى. ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ پارقىراق كاسىسى ھەرقانداق بەدەل تۆلەشتىن ئايانماي ياشاشنى قولغا كەلتۈرۈش ئىشەنچىگىنى قەتئىيلەشتۈردى. پارقىراپ تۇرغان كاسا

كىشىلىك دۇنيادا ياشاشنىڭ گۈزەل كەيپىياتىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ.

ھۆسەن تۇزنىگۈچى خالاتنى تۆتەپ تۈرۈپ ساقا قاراپ پىسكىكىدە كۈلۈپ قويدى. كۈلكە ئوينىغان چىراي يۈزۈكگە قاتتىق ئۇرۇلدى، سەن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇڭ. يۈزۈكنىڭ تېرىسىگە قان يۈگۈردى، ھاك چىرىتىۋەتكەن تېرەڭ ئاغرىپ كەتتى.

ئاخىرىدا، ھۆسەن تۇزنىگۈچى قىزغۇچ قول سومكىسىدىن چۈننىڭ قانىتىغا ئوخشاش سۈزۈك كاۋچوك پەلەينى ئېلىپ، قولىغا كىيدى. گۈل كەشتىلەنگەن قەدىمىي تاۋار كىپىشنىڭ سوگىنى دەسسەپ تۇراتتى. كىپىشنىڭ ئىككىلا پېيىغا سۈمۈرغنىڭ مودەنگۈل بىلەن ئوينىشۋاتقان تەسۋىرى چۈشۈرۈلگەنىدى. ئۇ سول قولى بىلەن ئوڭ قولىدىكى پەلەينىڭ قاتلاشقان يېرىنى، ئوڭ قولى بىلەن سول قولىدىكى پەلەينىڭ قاتلاشقان يېرىنى تۇزلىدى. ھەممە تەييارلىق پۈتتى. ئۇ جىلۋىلىك قىياپەتتە ئالدىڭدا كۈلۈپ تۇراتتى. بۇ دەقىقىمۇ ئۇزاققا سوزۇلدى. سەن قىياپىتىنى كۆرسەتكەن جىگجۇ تىياتىرى ئارتىسى بىلەن بوۋاسىر دوختۇرىنى بازارغا سالغان ئاق ئېلاننى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈردۈڭ. ئىلىم - پەننىڭ ئالاھىدە ئىقتىدارى تامنىڭ بۇلۇڭىدا قىستىلىپ قالغان، قولىدا قالقان، قالقانغا جۇھەنشۇ شەكىلدە: مەيدان دېگەن خەت چۈشۈرۈلگەن. ھۆسەن تۇزنىگۈچىنىڭ «مەيدانى» سېپىنىڭ «مەيدانىڭ» نى قاتتىق پاراكەندە قىلدى. «مەيدانىڭ» دا قالايمىقانچىلىق يۈز بەردى، سەندە ئىچىڭ سۈرۈپ كېتىدىغاندەك بىر سېزىم پەيدا بولدى.

ئۆز ۋاقتىدا، فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ئۇرۇشتا قورقۇپ كەتكەن ئاتىسىنىڭ ئوق ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھامان ئىچى سۈرۈپ كېتەتتى.

— جىددىيلىشۋاتامسىز؟— دەپ سوردى ئۇنىڭدىن ھۆسەن تۇزنىگۈچى كۈلۈمسىرەپ، — قورقماڭ، ماڭا ئىشىنىڭ، تىرىكلەرنىڭ

هۆسنىنى تۇزەش بىلەن ئۆلۈكلەرنىڭ هۆسنىنى تۇزەشنىڭ خاراكتېر جەهەتتىن هېچقانداق پەرقى يوق. پەرق: تىرىكلەر دېزىنفېكسىيە ئارقىلىق مىكروبسىزلاندۇرۇلىدۇ؛ ئۆلۈكلەرنىڭ چىرايىغا ماي ۋە ئۇپا سۈركىلىدۇ. ھۇنىرىمگە ئىشىنىڭ، ــ هۆسن تۇزىگۈچى ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ (ئىككى تال «بوۋاسىر» دورىلا كەم ئىدى)ــ ئىككى قولۇمغا ئىشىنىڭ، ــ دېدى.

سەن «مەيدان» تەرتىپىنىڭ نورمال هالەتكە كەلگەنلىكىنى هېس قىلدىڭ. ئۇنىڭ تەبەسسۇمى سوغۇقلۇق دورا ئارىلاشتۇرۇلغان نۆكچە دورىنىڭ رولىنى ئويناتتى.

ــ هاجەتخانىغا بېرىپ كېلىڭ، ــ دېدى تارتىنغان هالدا.

هۆسن تۇزىگۈچى كۆكۈچ يوغان ماسكا تاقۇالغانىدى. قولىغا ئەينەك ئالدى ۋە:

ــ ئۆزىڭىزنى كۆرۈڭ، چىرايىڭىز دەرهال باشقا سىياققا كىرىدۇ. سىزنى تېخىمۇ چىرايلىق قىلىۋېتىمەن. كۇنلاردا: «هەرقانچە جاپا تارتساڭمۇ يەنىلا ئۆز يۈرتۇڭ ياخشى»، «ئوغۇل كۆرۈمسىز ئانىسىدىن، ئىت نامرات ئىگىسىدىن چانمايدۇ»، «ئەسكى بولسىمۇ ئۆزۈمگە ياخشى» دەيدىغان گەپلەر بار. ئەسلىي چىرايىڭىزغا ئاخىرقى قېتىم قارىۋېلىڭ، ــ دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى هۆسن تۇزىگۈچىگە قارىتا ياخشى تەسىراتتا بولىدى، تاپىلاشلىرىغا خۇشاللىق بىلەن ئىتائەت قىلىدى. هاجەتخانىغا بار دېدى. هاجەتخانىغا باردىڭ، ئەينەككە قارا دېدى، ئەينەككە قارىدىڭ.

ئەينەكتىن ئۆزۈڭنىڭ گازىرەڭ كۆزۈڭنى كۆردۇڭ: ئىشىپ پەسكە ساڭگىلاپ كەتكەن قاپىقىڭا ئۆچلۇكۇڭ كەلدى. پارقىراپ كەتكەن قاڭشارلىق بۇرنۇڭنى كۆردۇڭ. بۇرنۇڭغىمۇ ئۆچلۇكۇڭ كەلدى. بۇرنۇڭنىڭ ئوپېراتسىيە قىلىنىشىغا تەقەززا بولدۇڭ. هاك چىرتىپ سارغايغان يۇزۇڭنىڭ ئەينەكتىكى ئەكسىگە خۇددى

قاسراق تاشلىغان سېرىق تومۇزغىنىڭ چۆپلۈكتە قالغان قاسرىقىغا سەپسېلىپ قارىغاندەك قاردىڭ.

سەن ئەينەكتىكى كىشىگە سەپسېلىپ قاراۋاتقان چېغىڭدا، — نۇرانە بىر جۈپ كۆز — يۇزۈڭنىڭ سېرىق رەڭگە كىرگەن تېرىسىنى يېپىۋالدى، — ھۆسن تۇزنىگۈچى كەينىگە تۇرۇپ ئېڭىشتى. چاچلىرىدىن خۇشبۇي پۇراق تارقالدى. ئادەمنى تىترىتىۋېتىدىغان بۇ خۇشبۇي پۇراقتىن مەست بولۇپ كەتتىڭ، ھەربىر ھۈجەيرەڭ ئويناقشىپ كەتتى. ئۇنىڭ پاخپايغان چاچلىرى بوينۇڭغا تېگەي - تېگەي دەپ قالغانىدى — چېچىڭنى بايام چۈشۈرۈۋەتكەچكە، چېچىڭنىڭ تېرىسى ناھايىتى سەزگۈر ئىدى — ئۇنىڭ بىر تۇتام چېچى ئېغىرلىقىنى بېشىڭنىڭ تېرىسىگە سالغانىدى. ئۇنىڭ چېچىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى چوڭقۇر ھەم ئىنچىكە ھېس قىلغانىدىنمۇ بەكرەك ھېس قىلدىڭ. بېشىڭنىڭ تېرىسى سەزگۈر ھەم ھېسسىياتچان ئىدى. چېچىڭنىڭ ئۇۋۇلىشىدىن بېشىڭنىڭ تېرىسى ئىستاتىك ئېلېكتىر قوزۇپ بەردى، مانا بۇ فىزىكا! ئىنچىكە قان - تومۇرلار كۆپچۈدى، بېشىڭنىڭ تېرىسىگە قان يۈگۈردى. بارچە شادلىق ۋە خۇشاللىق ئۆزىگە قانغا تويۇنغان ياكى يېرىم تويۇنغان جانلىقنى ھەمراھ قىلدۇ. سېنىڭ ھەقىقەتەن يىغلىغۇڭ كەلدى.

— ئۇ گەپ قىلدى، — ئاۋاز كۆكۈچ ماسكىسىدىن ئۆتۈپ، چىڭ ھەم تىترەپ چىقتى.

— چىرايىڭىز ۋاي دەپ كەتكۈدەك بولسىمۇ، راست گەپ قىلسام، چىرايىڭىزنى مەنمۇ ياقتۇرۇپ كەتمىدىم، شۇنداقتىمۇ ۋاز كېچىشتىن ئاۋۋال، ئېھتىياتچان بولۇش كېرەك. ئويلاپ كۆرۈڭ، «بىرەر ئىشقا يولۇققاندا ئوبدانراق ئويلانسا، ئىشنىڭ ئاخىرى خەيرلىك بولۇر» دېگەن گەپ بار.

— مەن پۇشايمان قىلمايمەن، — دېدىڭ.

نۇرانە كۆزلىرى ئەينەكتە ئەكس ئەتتى. ئەينەكتىن قايتقان يورۇقتا چرايىڭ تۇتۇق كۆرۈندى.

ئۇ سېنى ئەينەكنى قويۇپ قويۇشقا بۇيرۇدى؛ ئەينەكنى قويۇپ قويدۇڭ. ئۇ سېنى ھېلىراق قويۇلغان تاختاي ئۈستىدە يېتىشقا دەۋەت قىلدى. سەن تاختايۇ ئۈستىدە ياتتىڭ. تاختاي غىچىرلاپ كەتتى.

— قورقماڭ، غىچىرلىمايدىغان كارىۋات يوق. قورقماڭ، بۇ كارىۋات ئىككى ئادەمنى كۆتۈرىدۇ. كۆزىڭنى يۇمۇڭ، — دېدى ئۇ يەنە، سەن ئۇنىڭ بوينىغا قارىدىڭ، — ئازابىڭنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن، — بوينىدا ناھايىتى چوڭقۇر يول - يول قورۇق بار ئىدى، — نارکوز قىلمەن، — يول - يول قورۇق سەندە سەل - پەل ئېچىنىش تۇيغۇسىنى ئويغاتتى، — ئوكۇل ئۇرۇش تېخنىكامىدىن گۇمانلىنىۋاتىسىز ھەقىچان، غەم قىلماڭ، — ئۇ رەڭسىز، سۈزۈك سۇيۇقلۇققا چىلانغان ئوكۇلنى قولىغا ئېلىپ چەكتى، ئوكۇل يىڭنىسىنىڭ ئۇچىدىن ئون نەچچە تامچە سۇيۇقلۇق ئېتىلىپ چىقتى، — مەن تېببىي ئىنستىتۇتتا ئۆگەنگەن، ئەلۋەتتە يالغان دوختۇر. ئالىي دەرىجىلىك تاشقى كېسەللىكلەر دوختۇرى، — ئۇ ئىسپىرتقا چىلانغان كۆكۈچ پاختىنى موچىن بىلەن قىسىپ ئالدى، — ئادەمنىڭ چرايى بىر پارچە لاي، قانداق قىلىش توغرا كەلسە شۇنداق قىلغىلى بولىدۇ. رازى بولغان بولسىڭىز ماڭا قاراڭ، كېيىن تويغۇچە كۆرۈۋالىسىز، — بىر تال تامچە مۇزدەك ئىسپىرت بۇرنۇڭنىڭ ئۇچىغا چۈشتى، سوغۇق نەپەس ئالدىڭ.

— كۆزىڭنى يۇمۇڭ!

سەن ئىتائەتمەنلىك بىلەن كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ. ئۆزۈڭنى ئانىسىنى ئېمىپ تۇرۇپ ئۇيقۇغا كەتكەن بەختلىك بوۋاقتەك ھېس قىلدىڭ، ئۇزاق يىل غەپلەت ئۇيقۇسىدا ياتقان خاتىرەڭ كاللاڭدا غۇۋا پىچىرلىماقتا ئىدى. ئىسپىرتنىڭ كۈچلۈك پۇرىقى سېنى بىئارام

قىلىپ قويدى. لېكىن، ئىسپىرتتىن يۇرۇڭنىڭ تېرىسىدە ھاسىل بولغان سالقىنلىق سەندە قارامىلقتىن كېيىنكى مۇزدەك خۇشاللىقنى پەيدا قىلدى ــ قارامىلىق ۋە جىنسىيەت بىر - بىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك، بىرىنچى قېتىم پاراشوت بىلەن سەكرىگەن ئەرلەردە ئىختىيارسىز ئېھتىلام بولۇش ئالامىتى كۆرۈلدىكەن، سەن بىزگە توختىماي گەپ قىلىپ بېرىۋاتسەن.

ــ قورقماڭ، قورقماڭ..... ــ ئۇنىڭ ئاۋازى ئېغىز بوشلۇقتىن كېلەتتى، غۇۋا ھەم سىرلىق ئىدى. ئۇيقۇ كەلتۈرەتتى، ــ قورقماڭ..... ــ ئاغزىڭ ئىختىيارسىز مىدىرلاپ كەتتى. ئاۋازىڭ تىترەپ چىقاتتى. ھوۋ، ھوۋ ــ بۇ ئانىسىنى ئېمىۋاتقان بالىنىڭ ئاغزىدىن چىققان ئاۋاز ئىدى.

تۇيۇقسىزلا، ئۆتكۈر بىر سېزىم شېرىن گۈڭگىلىقنى ئۇرۇپ قويدى، سان - سانا قسىز ئاغزى ئۇچلۇق قۇرتلار تېرە بىلەن گۆش ئارىلىقىدا لۆمشۇپ يۇرمەكتە ئىدى. نارکوز كۈچىنى كۆرسىتىۋاتاتتى.

ــ ئاغرىدىمۇ..... ــ دەپ سورىدى ئۇ.

زۇۋان سۇرمىدىڭ، چۈنكى يۇزۇڭ ھېچنېمىنى سەزمەس بولۇپ قالغانىدى. يۇزۇڭنىڭ ۋۇجۇدۇڭدىن ئايرىلىپ ئاستا كېتىپ قالغانلىقىنى كاللاڭدا ھېس قىلىۋاتاتتىڭ.

ــ بولدى! ــ دېدى ئۇ. ئوپېراتسىيە تۈگىگەنىدى.

نارکوزنىڭ تەسىرى تېخى كەتمىدى. ئاغزىڭ گەپكە كەلمەيتتى. ئوپېراتسىيە تۈگىمىدى دەپ ئويلايتتىڭ.

ــ بولدى! ئوپېراتسىيە تۈگىدى دېگەن گېپىنى ئاڭلىدىڭ.

3

ئۇچ كۈندىن كېيىنكى چۈشتە ئۇ ساڭا:

ــ يۈزىگىزدىكى داكىنى ھازىرلا ئېلىۋېتىمەن.

جددىيلەشمەك، مەندە مۇتلەق ئىشەنچ بار. ئوپېراتسىيە مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى، — دەپ ئۇقتۇردى ئۆزىگە چېكىنىش يولى قالدۇرۇپ، — مۇۋەپپەقىيەتلىك بولمىسا كېرەك يوق، مۇۋاپىق بولماي قالغان يېرىگە ئىشلىسەك بولىدۇ، — دېدى يەنە.

قاراڭغۇلۇق ئىچىگىنى سەزمۇتكەنىدى. ئوپېراتسىيەدىن كېيىن ھۆسىن تۇزىگۈچى يۇزۇڭنى داكا بىلەن تېڭىۋەتكەن. نەپەس ئېلىشىك ئۇچۇن بۇرنۇڭ، تاماق يېيىشىك ئۇچۇن ئاغزىڭ ئوچۇق قالدۇرۇلغانىدى. تاماق يېيىش بىر خىل ھۇزۇر. شېرىن ۋە غۇۋا بۇۋاقلىق چاغلار پۈتكۈل تاماقلىنىش جەريانىنى چۈمكەپ ئالغانىدى. ھەر قېتىم تاماقلىنىش ئالدىدا، ئۇ ھەمىشە بىر لۆڭگىنى بوينۇڭغا ئوراپ قويىاتتى، تاماق ۋە قورۇمىنىڭ ھىدى چاچلىرىدىن تارالغان ئالاھىدە خۇشبۇي ھىدنى بېسىپ كېتەلمەيتتى. سەن قىزىقشىڭنى باسالماي كېكەچلەپ تۇرۇپ:

— يەڭگە، چېچىڭىزغا قانداق خۇش پۇراق مايلىرى ئىشلىتىسىز؟ — دەپ سورىدىڭ.

ئۇنىڭ سوغۇق كۈلكىسىنى ئاڭلايسەن. كۆز ئالدىڭ سېرىق رەڭدە، سەن داكىدىن ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسىنى كۆرۈشكە تىرىشسەن. ئۇ:

— كۆزىڭىزنى ئاچمايسىز، مەن بۇرۇنلا دېگەن، ھامان بىر كۈنى قانغۇچە كۆرۈۋالسىز.

سەن كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ، سېرىق رەڭلەر كۆز ئالدىڭدىن ئوخشاشلا لەيلەپ ئۆتتى.

— خوتۇن ئارىسى بولۇپ قالغاندا، چېچىمغا يەنە قانداق مايلىرى ئىشلىتەتتىم. تۇ شاۋىيىڭ چېچىغا خۇش پۇراق مايلىرى سۈرەمدۇ، ئۇ گۈزەل رۇس ئايالمۇ؟

ئۇنىڭ گېپىدە سەل بىنورمال كەيپىيات بار، سەن تەكرار - تەكرار ئويلاندىڭ.

— ئاغزىڭىزنى ئېچىڭ! — دېدى ئۇ، — توخۇ شورپىسى ئىچىڭ. چىنە قوشۇق ئاغزىڭىزغا تېگىدۇ. توخۇ شورپىسى بەك تەملىك.

ئىككىنچى قېتىم توخۇ شورپىسى ئىچكەن چاغ كەچقۇرۇن ئىدى. يۇزۇڭ داكا بىلەن تېڭىقلىق، چىراغنىڭ كۆزنى قاماشتۇرۇۋېتىدىغان نۇرىنى سەنمۇ ھېس قىلاتتىڭ. ئۇ چىنە قوشۇقنى ئاغزىڭغا يېقىن ئەكەلگەندە، بىرسىنىڭ چىشىنى غىچىرلىتىپ ھاسىرىغان ئاۋازى، يولۋاس بىلەن شىرنىڭ سېسىقچىلىقتا ھۆركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭ.

سەن تاماق ۋاقتىغا ئىنتىزار بولاتتىڭ. سەل ھەسرەت ئارىلاشقان ئاشۇ شېرىن دەقىقىگە ئىنتىزار ئىدىڭ. بۇ دەقىقە تولىمۇ قىسقا، قالغان ۋاقىت ئۇزاققا سوزۇلۇپ كەتكەندى. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامال غەلىتە خىرقىراپ ياتاتتى خۇددى سېنى چاقىرىۋاتقاندەك. تۇشاۋېتىڭنىڭ ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان يىغا ئاۋازى كېلەتتى. ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان يىغا ئاۋازىمۇ ساڭا مۇناسىۋەتلىك. تۇنۇگۈن چۈشتىن ئاۋۋال 8- ئوتتۇرا مەكتەپ مۇدىرى، ياچېيكا شۇجىسى ۋە ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى رەئىسى ئائىلە تاۋابئاتلىرىڭنى يوقلاپ كەلگەنلىكىنى بىلدىڭ. ئۇلارنىڭ خوتۇنۇڭ بىلەن سەن ئۇچۇن ئۆتكۈزۈلىدىغان تەزىيە بىلدۈرۈش مۇراسىمى توغرۇلۇق ئارىلاپ - ئارىلاپ قىلىشقان پارىڭنى ئاڭلىدىڭ. تۇ شاۋېيڭ:

— ئۇنى بىر قېتىم كۆرۈۋېلىشىمغا ئىمكان بېرىڭلار! — دەپ ۋاقىراپ كەتتى.

ھۆسن تۇزىگۈچى سېنى ئولتۇرۇشقا بۇيرۇدى. سەن كارىۋاتتا تۇپتۇز ئولتۇردۇڭ. ئەتراپ جىمجىت. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ خورىكى تەكشى ھەم بوش ئىدى. ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ تىنىقىنى ئاڭلىغىلى بولمايتتى. لېكىن، ئۇنىڭدىن كېلىۋاتقان كۈچلۈك خۇشبۇي پۇراقنى ھېس قىلغىلى بولاتتى. ئۇ

يۇمشاق قوللىرىنى ئايلاندۇرۇپ بېشىگە كەينىگە ئەكەلدى، داكىنىڭ تۆگۈچى شۇ پەردە ئىدى. بىز بۇرۇنلا قاراپ تۇرغانىدۇق، يېگى چىراي دۇنياغا كەلگەن مۇقەددەس پەيتنى كۈتۈۋېلىش، دىنىي مۇراسىم خاراكتېرىنى ئالغان تەنتەنىلىك پەيتكە پاراكەندىچىلىك يېتىپ قالماسلىق، مۇتلەق جىمجىتلىقنى ساقلاش، هاياجاندا «دۇكۇلدەپ» سوقۇپ كېتىۋاتقان يۈرەكنىڭ ئاۋازى بىلەن تومۇرلاردا بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان قانلارنىڭ ئاۋازى تەڭكەش قىلىندىغان بىردىنبىر مۇزىكا ئورنىدا خاتىرجەم ئىشلىتىش ئۈچۈن، هۆسن تۇزىگۈچى مومدىن پۈتكەن هەسەتخور ساهىبجامالنىڭ ئاغزىغا ئوچ تال ئۈيقۇ دورىسى سېلىپ قويدى. ناۋادا يەنە ئوچ تالنى قوشۇپ بەرگەن بولسا، ئۇ قەستەن قاتىللىق قىلماقچى بولغان دېگەن گۇمانغا قالغان بولاتتى. هۆسن تۇزىگۈچى ئەپچىل بارماقلىرى بىلەن داكىنىڭ تۆگۈچىنى يەشتى. بارماقلىرىنى كۆز ئالدىگا يەنە ئايلاندۇرۇپ، پەسكە چۈشۈردى، ئاندىن ئۇستىگە كۆتۈردى. هەربىرىكەت رىتمى ئېنىق، نەپىس ئىدى. كۆز ئالدىغا ئاناڭ توقۇۋاتقان رەختتىن پىلە غوزىكىدىكى تالانى ئېلىپ تاشلىغان چاغدىكى مەنزىرە كەلدى. بېشىڭ بارا - بارا كىچىكلىدى. يۈرەك سوقۇشۇڭنىڭ كۈچىيىپ كېتىۋاتقانلىقنى ئاڭلىدىڭ؛ تومۇرلىرىڭدىكى قان ئۇچقاندەك ئايلىنىۋاتاتتى. ئۇ سېنىڭ يۈرەك سوقۇشۇڭنى ئاڭلىدى. يۈرىكىڭنىڭ سۇ پومپىسىدەك كېڭىيىپ - تارىيىۋاتقانلىقنى كۆردى. داكا ئېلىنىۋاتقان شۇ دەقىقىدە ئۇنىڭ مەۋج ئۇرۇۋاتقان كاللىسىنىڭ ئاقۇچ قېتىقىنى كۆردۈم، بېغىر رەڭ مۇشۇ ماددىلارنىڭ ئارىسىغا سەرەڭگە قېپىچىلىك بىر كۆك ئېكران يوشۇرۇنغانىدى. ئېكراندا بىر قۇر، بىر قۇر خەتلەر زاهىر بولدى.

سېنىڭ ئىدىيەڭنى كۆردۈم.

كۆكۈچ ئېكرانىڭدا «تەڭرىگە شۈكرى» دېگەن خەت

سەكرەيتتى. «مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغاي» دېگەن خەت چاقناپ تۇراتتى. «تەڭرىم، يېڭىش - يېڭىلىش دائىملىق ئىش» دېگەن خەتلەر ئېكراندا تەكرار - تەكرار كۆرۈنەتتى.

قولىڭىز تىترەيتتى. كۇچلۇك نۇر ئەڭ ئاخىرقى بىر قەۋەت داكىنى — قاپقىڭنى تېشىپ ئۆتتى. تولغان قىزغۇچ بەدىنىڭىزنى كۆردۈم، ئىچ باغرىڭىز ئەكسىچە تۇتۇقلىشىپ كەتتى. ئاخىرقى ھەرىكەتلەر ئېھتىياتچانلىق بىلەن قىلىندى. ئۇنىڭ تىنىقمۇ توختاپ قالغانىدى. مومىدىن پۇتكەن ساھىبجامال خورەك تارتىۋاتاتتى. شىر بىلەن يولۋاس ھۆركىرەۋاتاتتى. 8- ئوتتۇرا مەكتەپ ھويلىسىدىكى سۆگەت دەرىخىدە تومۇزغا چىرىلدايتتى. ئاخىرقى بىر يېپ ئېلىۋېتىلدى، سالقىن شامالنىڭ يۇزۇڭگە ئۇرۇلغانلىقىنى ھېس قىلدىڭ. بۇ راھەتلىنەرلىك ھەم ھەيران قالارلىق تۇيغۇ ئىدى. ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ كاللىسىدىكى ھېلىقى كۆكۈچ ئېكراندا شادلىق ۋە خۇشاللىق مەنە ئىپادىلەنگەن بىر قاتار سۆزلەر ئوقتەك دوملاپ چىقىۋاتاتتى. سەن كۆرۈپ تۇراتتىڭ.

سېنىڭ قارىشىڭچە، ئۇنىڭ كەيپىياتى سەل چېكىدىن ئېشىپ كەتكەنىدى.

يۇزۇڭنىڭ تىرىسى يېڭىلا قاسىراق تاشلىغان سارغۇچ تومۇزغىنىڭ تېرىسىدەك ناھايىتى يۇمران بىلىنىدى.

— سىز..... كۆزىڭىزنى ئېچىڭ..... — ھۆسن تۇزىگۈچى ئەڭ تۆۋەن ئاۋازدا شۇنداق دېدى. يېلىنغان تەلەپپۇزدىكى بۇ بۇيرۇقنى ئۇ ئاڭلىدى دېگەندىن كۆرە، يۇزىنىڭ يۇمران تېرىسىگە ئۇرۇلغان تىنىقى ئارقىلىق ھېس قىلدى، شۇ تىنىققا ئاساسەن گېپىنى پەرقلەندۇردى، تېنىق ئۇنىڭغا يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەن يۇزىنىڭ ئىنتايىن سەزگۈر ھەم ئاجايىپ ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇرۇپ قويدى دېگەن تۇزۇك ئىدى. ئۇ بىباھا گۆھەر، بۇ بىباھا گۆھەرنى قوغداش — باش تارتقىلى بولمايدىغان مەڭگۈلۈك ۋەزىپەڭ.

يۇرىكى سېنى كۆزۈڭنى ئېچىشقا ئۇندىمەكتە ئىدى. داكا ئېلىۋېتىلدى. ھۆسەن تۇزىگۈچىنىڭ ئىچ - باغرى ۋە تومۇرلىرىدا ئايلىنىپ ئېقىۋاتقان قانلارنىڭ كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان مەنزىرىسى غۇۋالاشتى. ئالدىڭدا ئۇنىڭ تېنى، مايىسىدەك بۇرۇت چىققان لېۋى، پۈتۈن بەدىنىنى بېسىپ كەتكەن ساپسېرىق يۇمران تۇك، يۇزۈڭگە قارىتىپ چوقچايتقان ئۆپكىدەك ئاپئاق كاسىسى تۇراتتى. تېخى يېقىندىلا مەن ئاتوم بومبىسى پارتلىغان چاغدىكى مەنزىرىنى مۇنداق سۆزلەر بىلەن تەسۋىرلەپ ئۇلارغا:

— غايەت زور بىر ئوت شارى ئەتراپقا نۇر چېچىپ ئاستا كۆتۈرۈلدى، ئەممىا يېڭى كۆتۈرۈلۈپ چىقىۋاتقان قۇياشقا ئوخشمايتتى، دېگەندىم دېدى.

— سىز..... كۆزىڭىزنى ئاچسىڭىز بولىدۇ..... — ھۆسەن تۇزىگۈچى ماڭا شۇنداق دېدى. لېكىن، شۇ دەقىقىدە مەن نېمىشقا كۆزۈمنى ئاچمىغۇدەكمەن؟ فىزىكا مۇئەللىمى خېلى زامانلارغىچە مۇشۇ مەسىلىنى يەشمەكچى بولۇپ يۈردى. نېمىشقا جاھىللىق قىلىپ كۆزۈمنى ئېچىشنى خالىمىدىم؟ كۆزۈمنى ئاچقان ھامان، بىرنەرسەمنى يىتتۈرۈپ قويۇشتىن ئەنسىرىگەن ئوخشىمامدىم؟ شۇنداق، مەيلى ئوققادەك ئاپئاق بولسۇن، كاسا ئادەمنىڭ يۈزىنىڭ، كونا ئەسلىمىلەرنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ.

— مېنىڭچە..... مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى..... ئۆتۈنۈپ قالاي، كۆزىڭىزنى ئېچىڭ..... — دېدى ھۆسەن تۇزىگۈچى ئۆتۈنۈش ئارىلاش، — نېمىدىن قورقىسىز؟ كۆزىنى ئۇزاق ۋاقىت ئاچمىغان ئادەم يورۇقلۇقتىن ئەڭ قورقىدۇ، سىزنى چۈشىنىمەن. بىراق، كونىلاردا: «دۇغۇ تەييار بولسا ئاچقىپ ساتسەن؛ بالىلىق بولساڭ ئەلۋەتتە باقسەن؛ ئۆيگە كىرگەن يېڭى كىيىن قېيىنئاتا ۋە قېيىنئانىدىن كۆرىدۇ؛ لەگلەك تەييار بولسا ئۈچۈرىسەن» دېگەن گەپلەر بار. كۆزىڭىزنى ئېچىڭ!

كۆزۈمنى ئاچماسلىققا ھېچقانداق باھانە - سەۋەب قالمىدى. تونۇش ھەم ناتونۇش بىر ئايالنىڭ يېغا ئاۋازى تامدىن ئۆتۈپ قۇلاق پەردەمنى لەرزىگە سالاتتى. شۇنداق، ھۆسن تۇزنىگۈچى كونىلارنىڭ مۇنداق بىر ئېغىز گېپىنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيتتى. «بىر بولسا ئامەت، بىر بولسا ئاپەت، ئاپەت بولسا قېچىپ كېتەلمەيسەن».

فىزىكا مۇئەللىمى بىرەر قەھرىمانلىنىڭ ياكى بىرەر ئۇلۇغ ئادەمنىڭ جەستىنى بىلەن ۋىدالىشۋاتقان تەزىيە بىلدۈرگۈچىلەرنىڭ ئاستا بېسىلغان قەدىمىگە ئوخشاش كۆزنى ئاستا ئاچتى. كۆزنى ئاستا ئېچىۋېتىپ: ئۇستۈنكى قاپقىنىڭ قىسقىرىپ، كۆزىنىڭ يوغىناپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى. كۆزىنىڭ قارىچۇقىنى داۋاملىق يېپىپ تۇرىدىغان ئۇستۈنكى قاپقى شۇ تاپتا ھاۋانىڭ ھەم يورۇقلۇقنىڭ تەسىرىنى سېزىپ تۇراتتى. كونىلاردا: «كۆزنىڭ قارىچۇقىغا ئۇششۇك يارىسى چىقماس» دەيدىغان گەپ بار. ئەمما، كۆزنىڭ قارىچۇقى سوغۇقنى ھېس قىلالايدۇ.

كۈچلۈك يورۇقلۇق ھۆسن تۇزنىگۈچىنىڭ ۋۇجۇدىدا بەرق ئۇرۇپ، قىلتىقسىزلىق ئەكس ئەتكەن مايسىدەك بۇرۇتى لىكىلداپ تۇراتتى. ئۇ ئۇچسىغا مەڭگۈ چاڭ - توزان قونمايدىغان ئاق خالات كىيگەن ھالەتتە ئىدى. خالتىنىڭ ئالدىغا «گۈزەل دۇنيا» دېگەن قىزىل خەت چوڭ قىلىپ بېسىلغانىدى. ئۇ بىر قەدەم كەينىگە چېكىندى، مايسىدەك بۇرۇتى ئاستىدىن ئىنچىكە سادا كەلدى. «ياھ»، «ئوھۇي» دېگەن سۆزلەرگە تەقلىد قىلغىلى بولاتتى. بۇ غايەت زور مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئادەم خۇشاللىقىدا ئىختىيارسىز توۋلاپ سالغان چاقىرىق، كېيىن ئۇ قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن لېۋىنى سۈرتتى، شۆلگەي قولىنىڭ دۈمبىسىدىكى ئۈگىلەرنى ھۆل قىلىۋەتتى. قولىنىڭ دۈمبىسىنى چىشلىشىگە ئەگىشىپ

تۆكۈلگەن كۆز ياشلىرى قولىنىڭ دۈمبىسىگە تامچىلىدى.

— مۇۋەپپەقىيەتلىك بوپتۇ، فاك..... ياق..... سىز مېنىڭ ئېرىمنىڭ سىياقىدا، لېكىن بەدىنىڭىز فاك مۇئەللىمنىڭ بەدىنى، سىزنى قانداق چاقىرسام ياخشى بولىدىكىن؟— ئۇ ئۈسسۈل ئويىنغاندەك قوللىرىنى پۈلاڭلىتىپ بىلجىرلاپ كەتتى. ئۇ سېنى ئاشخانا ئۆيىدىن سۆرەپ ئاچقىچ، ئۇزاق يىل تامغا تاقاپ قويۇلغان پارقىراق كىيىم ئىشكاپىنىڭ ئالدىغا ئەكەلدى. كىيىم ئىشكاپىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كىشىگە سىرلىق تۇيغۇلارنى ئەسلىتىدىغان ئېللىپس شەكىللىك ئەينەك، ئەينەكنىڭ ئوڭ تەرىپىنىڭ ئۈستىدە بىر سۇمۇرغىنىڭ قاپارتما تەسۋىرى تۇراتتى. قاپارتما تەسۋىر ئەينەكنىڭ ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرۇشىغا تەسىر يەتكۈزمىگەنىدى. ئەسلىدە رەڭگى توق قىزىل بولغان، ھازىر قارامتۇل رەڭگە كىرىپ قالغان قاپارتما تەسۋىردە سىياھدان چوگلۇقىدىكى كىچىك ئەينەك ئېسىلغان. ئەينەككە ھۆسن تۇزىگۈچى بىلەن قىزىكا مۇئەللىمنىڭ تويلۇق سۈرىتى ئېلىنغانىدى. ھۆسن تۇزىگۈچى چىرايلىق، لېكىن تۇرقىدىن تەشۋىش ئەكىس ئەتكەن. ئۆزىنى دەرياغا تاشلىۋالغان چاغدىكى كۆرۈنۈش، ئانارگۈل ۋە ئوتتۇرا بارماق بىلەن نامسىز بارماق ئارىلىقىدىن كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ تۇرغان قىپقىزىل ئەمچەك توپچىسىغا ئوخشاش سىمۇول خاراكتېرلىك قىزىل جىسىم، سىمۇول خاراكتېرلىك كۆرۈنۈشلەر. بۇ كۆرۈنۈشلەر ھېلىمۇ ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ كاللىسىدا قايتا - قايتا ئەكىس ئېتىپ تۇراتتى. قىزىكا مۇئەللىمۇ كېلىشكەنىدى، چېچى ئوتتۇرىدىن ئىككىگە ئايرىلغان، پارقىراق، قۇلاقلىرى چۆچۈپ كەتكەن توشقان سىياق ھايۋانلارنىڭ قۇلاقلىرىدەك تىك ئىدى. ئۇ سېنى ئەينەكنىڭ ئالدىغا ئەكەلدى ۋە ھاياجان بىلەن:

— ئۆزىڭىز كۆرۈڭ، بەك چىرايلىق بوپ كەتتىڭىز! — دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئەينەككە قورقۇمسىراپ قاراپ، بېشىغا كالتەك تەگكەندەك كۆز ئالدىدا ئوت چاقناپ، قولاقلىرىنىڭ ئىچى ۋاڭشىپ پۈتۈن ئەزايى تۇرۇپلا مۇزلاپ كېتىۋاتقاندەك، تۇرۇپلا ئۆتكەن قېتىم ئەينەككە قارىغۇچە بولغان ئارىلىقتا كۆرۈلگەن سىزىم داۋام قىلىۋاتقاندەك ئالامەت يۈز بەردى: شۇ چاغدا دوۋسۇنى ئولتۇرۇشۇپ كەتتى. بۇ نېرۋا خاراكتېرلىك ئىچ سۇرۇشنىڭ ئالامىتى ئىدى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئەينەكتىن نېمىنى كۆردى؟ ئۇ دېمىسىمۇ بىز بىلىمىز. بىز ناھايىتى خاتىرجەم. بايان قىلغۇچى بىلەن بايان قىلغۇچىنىڭ قەلبى ئاستىدىكى ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ بىر تۇرلۇك ئىللىتى بارلىقىنى ھېس قىلىدۇق. بۇ تۇرلۇك ئىللەت: ھەيران قالماق، دەپ ئاتىلىدۇ. ئۆز چىرايىنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە جاڭ چىچيۈنىڭ چىراي قىياپىتىگە كىرگەنلىكىنى فاڭ فۇگۈي ئوچۇق بىلەتتى. يوغان كۆزنىڭ كىچىك كۆزدىن چىرايلىق ئىكەنلىكى؛ تارتۇق بار بۇرۇننىڭ تارتۇق يوق بۇرۇندىن كىشىنى بەكرەك جەلپ قىلىدىغانلىقىنى، كەمتۈكلۈكنىڭ گۈزەللىك ئىپادىسى ئىكەنلىكىنى بىزمۇ بىلىمىز. ئۇنىڭ ئۇستىگە قىياپەت ئالماشتۇرۇش پائالىيىتى ئارقىلىق فاڭ فۇگۈي سەلتەنەتكە ئېرىشتى. كونىلار: «ھاياتلىق قىممەتلىك» دەيدۇ. سەن خۇنۈك قىياپىتىڭنى كېلىشكەن قىياپەتكە ئۆزگەرتىپ قىممەتلىك ھاياتقا ئېرىشتىڭ. «مۇھەببەت تېخىمۇ قىممەتلىك» دەيدۇ كونىلار. سەن خۇنۈكلۈكنى قۇربان قىلىپ بىر ئايال بىلەن مۇھەببەتلىشىدىغان ھوقۇققا سازاۋەر بولدۇڭ. گۈل ئۇستىگە گۈل كەلتۈرۈلدى. توي قىلىش يولىدا ئالتۇن زىخچە تېپىۋالدىڭ ــ خۇشاللىق ئۇستىگە خۇشاللىق ــ بەخت ئۇستىگە بەخت ــ ياخشى ئىشلارنىڭ ھەممىسى سەپ تارتىپ فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ بېشىغا قوندى. سەن نېمىشقا قايغۇلۇق قىياپەتكە كىرىۋالىسەن؟ پۈتۈن ئەزايىڭ مۇزلاپ

كەتسە نېمە بوپتۇ؟ دوۋسۇنۇڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتسە نېمە بوپتۇ؟ مەنپەئەتكە ئېرىشكەنلىكىڭنى ياۋاشلىقىڭدىن كۆرسەڭ بولامدۇ؟

بۇ قەپەسنى ئۆزىمىز داۋاملىق توقۇۋېرىمىز. قەپەستىكى ئادەمنى ئۈيقۇ باسقان، كالپۇكىنىڭ چۆرىسىگە چاپلاشقان بورنىڭ ئۇۋاقلىرى مايسىدەك بۇرۇتقا ئوخشايدۇ. سەن ئېللىپىس شەكىللىك ئەينەكتىن پوستى سويۇۋېتىلگەن پىشىق تۇخۇمغا ئوخشاش يېپىبگى چىراينى كۆردۇڭ. تەشۋىشىڭ پەللىسىگە يەتتى — تەشۋىشىڭ جىنسىيەت بىلەن مۇناسىۋىتى قويۇق — بۇ مەنمۇ؟ بۇ ئۇ شۇمۇ؟ مەن كىم؟— بۇ ياش يۈزىنىڭ قېرىغان بەدىنىگە ئورنىتىلىشى زادىلا ماس كەلمىگەندەك كۆرۈنەتتى. چۈنكى، مەڭگۈ ئىللىق، ھەتتا تومۇز ئىسسىق مەزگىلىدە، باش قەھرىمانىنىڭ ھەرقانداق ۋاقىتتا تېنىنى بىزگە كۆرسىتىشى ئاسانراق ئىدى. شۇڭا، فىزىكا مۇئەللىمى نېپىز كالتە يەڭ كۆڭلەك كىيگەن، كۆڭلەكنىڭ ئەڭ ئۈستۈنكى تۈگمىسىنى ئەتمىگەن. ئاستىدىكى تۈگمىسى نەچچە كۈندىن بۇيانقى سەرسانچىلىقتا ئۈزۈلۈپ كەتكەنىدى. شۇ سەۋەبتىن ئېللىپىس شەكىللىك ئەينەكتە قورۇق يوق، پارقىراق، نەمخۇش، ياش ھەم كېلىشكەن بىر چىراي كۆرۈنۈپلا قالماي، پۈتۈنلەي ئەمەس (ئوپېراتسىيەدىن ئاۋۋال ھۆسن تۈزىگۈچى ئۇنى مۇنچىغا چۈشۈرگەنىدى، ئەمما ئادەملەر چاڭ - توزانىنى جەلپ قىلىدىغان نەرسىلەرگە ئامراق)، كىر باسقان، بۇغدىيىكى يوغان، قان تومۇرى (بويۇن تومۇرى) كۆپكۆك، قورۇقلار گىرەلىشىپ كەتكەن بويۇنمۇ تەڭلا كۆرۈندى. ئاشۇ چىرايلىق يۈزدە قوش قاپاق، يوغان كۆز، بۇرۇننىڭ ئۈستىدە كۆك تارتۇق، يوغان بولسىمۇ، كىشىنى ھەقىقەتەن زوقلاندۇرىدىغان ئېغىز بار ئىدى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئۆزىنى ئەينەكتىن ئېپ قاچتى، كاتەكتەك تار بۇ ئۆيدە تۇرغۇسى يوق ئىدى، مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ لاپسىغا كىرىشنىمۇ خالمايتتى — ئۈيقۇ دورىسى ئۇنى ئۇخلىتىپ

قويغان بىلەن جۆيلۈشىگە، چىشلىرىنى غىچىرلىتىشىغا چەك قويالمايتتى ــ داچيۇ بىلەن شاۋچيۇنىڭ ئۆگكۈرىگە ئەسلا كىرەلمەيتتى. ئۇلارنىڭ بىرى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزۈش ئالدىدا تۇرۇۋاتاتتى، يەنە بىرى تولۇقسىز ئوتتۇرىنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتاتتى. ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانى دەخلىسىز، دەخلى ـ تەرۇز قىلىشقا بولمايتتى. چوڭ كوچىغا چىقىپ كېتىش كېرەكمۇ؟ ئوتتۇرا مەكتەپكە كېتىپ قالسۇنمۇ؟ ئۇنىڭدا بۇنداق جاسارەت يوق ئىدى. ئاشۇ ئۆيگە قېچىپ كىرىپ ئارام ئالماي ئامال يوق ئىدى. ھېلىقى ئۇزۇن داكا ئاشخانا ئۆيىدىن ئېللىپىس شەكىللىك ئەينەكنىڭ ئالدىغىچە سوزۇلۇپ يەردە ياتاتتى. بايام ھۆسن تۇزنىگۇچى سۆرەپ يۇرگەنىدى. داكا ئاشخانا ئۆي بىلەن ياتاق ئۆي ئارىلىقىدا تاق ئالاقە لىنىيەسى ھاسىل قىلغانىدى. شۇ كۈنى، خۇددى چۈشىدە كۆرگەنىدەك تۈيۈلغان ئاق چىنە تاۋاق، كۆكۈچ ئىسپىرت، ئىسپىرتقا چىلاپ قويۇلغان بېغىر رەڭ پىچاق، قايچا، ئامبۇر، موچىن، نارکوز سۈيۇقلۇقى قاچىلانغان ئوكۇل قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى كۆزدىن غايىب بولغانىدى. شۇ تاپتا ئاشخانا ئۆينى قانداقمۇ ئوپېراتسىيە بۆلۈمى دېگىلى بولسۇن؟ گۆش توغرايدىغان ئەمبەلدە ئىككى پىچاق تۇراتتى. ئۇن خالتىسىدا ئۇن، گۈرۈچ خالتىسىدا گۈرۈچ بار ئىدى. پوم كۆمۈر قالايدىغان ئوچاقنىڭ ئاغزى ئېتىك ئىدى. مۇشۇ بىر پارچە تاختايدا غىچىرلىغان ئاۋاز بىلەن چۈش كۆرۈۋېتىپ قىلىشقان پاراڭغا ئالاقىدار نەرسە يەنە بىر قېتىم كۆرۈلدى. يېقىملىق بىر ئاۋاز كاللاڭنىڭ ئۈستىدىن ساڭا:

ــ غىچىرلىمايدىغان كارىۋات يوق، قورقماڭ، بۇ كارىۋات ئىككى ئادەمنى كۆتۈرەلەيدۇ، ــ دېگەنىدى.

ھۆسن تۇزنىگۇچى داكىنى ئوراپ خۇددى ئىتنىڭ بوينىدىكى ئارقاننى بويلاپ ماڭسا ھامان ئىتنى تېپىۋالىدىغانىدەك ئاشخانا

ئۆيگە كىردى. شاپتۇل چېچىكىدەك ئېچىلىپ كەتكەن چىرايى ساڭا: «مەن بەك خۇشال! مەن بەك زوقلىنىپ كېتىۋاتىمەن» دەۋاتاتتى.

ئۇ بىر ئورام داكىنى تۇتۇپ ئالدىڭدا خۇشال ھەم زوق - شوق بىلەن:

— مەن بەك خۇشال! مەن بەك زوقلىنىپ كېتىۋاتىمەن! — دېدى.

كېيىن ئۇ ساڭا، مۇشۇنداق ناچار شارائىتتا ئوپېراتسىيەنىڭ مىسلىسىز مۇۋەپپەقىيەتلىك بولىدۇ، دەپ ئويلىمىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلغاندىكىدىنمۇ ياخشى بولغانلىقىنى ئېيتتى. يۈز تېرىسى يەنىلا سەل يۇمران، شامالغا ھەم ئاپتاپقا چىدىمايتتى، ئەمما مەسىلە چوڭ ئەمەس، كونىلاردا: «قاسراق شامالنى كۆرسە قېتىۋالىدۇ» دەيدىغان گەپ بار.

— ئەمما، بۇنىڭدىن كېيىن سىزنى قانداق ئاتىسام ياخشى بولىدىكىن؟ — دېدى ھۆسن تۇزىڭگۈچى ئوڭايسىزلانغان ھالدا قولىنى ئىشقىلاپ، — ماڭا مۇئەللىم دەي دېسەم، چىرايىڭىز ماڭا مۇئەللىمنىڭ چىرايى ئەمەس؛ جاڭ چېچىۋ دەي دېسەم، بەدىنىڭىز جاڭ چېچىۋنىڭ بەدىنى ئەمەس.

ئىشنىڭ تەسلىكىنى ئۆزۈڭمۇ ھېس قىلدىڭ. بۇنىڭدىن ئۇزاق يىللار ئالدىدىكى توپ ئوقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن ئىس - تۈتەك قاپلىغان دالا، ئالىي مەكتەپ قىرائەتخانىسىدا تۇ شاۋېڭغا قىلىنغان ھۇجۇم، دەرس مۇنبىرىدە يېرىلغان پېشانە، دەپنە ئىدارىسىدىكى جەسەت ساقلايدىغان مۇزلاتقۇ، ھاك ئازگىلىدىكى جاپالىق تىرمىشىش، ھۆسن تۇزىڭگۈچىنىڭ ئۆپكىدەك ئاپئاق كاسىسى، يۈز تېرىسىدە ھازىرغىچە رولىنى جارى قىلدۇرۇۋاتقان ناركوز..... ئەجەبا دۇنيادا مۇشۇنداق پەلىپەتىش ئىشلار راستىنلا يۈز بەردىمۇ؟ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىر فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى ئۆلدى،

ئۇ دەپنە ئىداربسىدىن قېچىپ چىقتى، يولدا ھاك ئازگىلىغا چۈشۈپ كەتتى. ھاك ئازگىلىدىن يامشىپ چىقىپ خىزمەتدىشىنىڭ ئۆيىگە كەلدى، ئەخمەقلىق قىلىپ چىراي قىياپىتىنى ئۆزگەرتىۋەتكىنى نېمىسى؟

فىزىكا مۇئەللىمى تىلىنىڭ ئۇچىنى چىشلىدى، تىلىنىڭ ئۇچى ئۇنىڭغا: «بۇ چۈش ئەمەس!» دېدى. ئۇ يۈرىكى جايلاشقان ئورۇننى سىلىدى. يۈرىكى ئۇنىڭغا: «راست» دېدى. سەندە بىردىنلا ئەخلاقلا زىت كېلىدىغان بېكىتىش ئۇسۇلى پەيدا بولدى: سەن ئالدىڭدا تۇرغان ھۆسن تۇزنىگۈچىنى سۆيمەكچى بولدۇڭ، مۇشۇ پائالىيەتتىن راھەتلەنسەڭ، بۇ فاكۇلتېتىدىكى ئىسمىلىك بىر فىزىكا ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ھەقىقەتەن مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى، ئۇ يەنىلا مەۋجۇت، پەقەتلا سىياقنى ئۆزگەرتكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى.

ئۇ ئالدىغا بىر قەدەم سىلجىدى. خۇددى بىرىنچى قېتىم ئوغرىلىق قىلىۋاتقان ئادەمدەك، سەن كەينىڭدىن كېلىۋاتقان غايەت زور تەھدىتنى ھېس قىلدىڭ.

ئۇنىڭ ئۇستىگە مايىسىدەك بۇرۇتى بار لەۋلىرى سېنى ئۆزىگە تارتىپ مىدىرلىدى. ئۇ قوپاللىق بىلەن ھۆسن تۇزنىگۈچىنى بېلىدىن قۇچاقلىدى. ھۆسن تۇزنىگۇچى لەۋلىرىنى ئۇچلاپ:

— تۇ شاۋىيىڭ كېلىۋاتىدۇ، — دېدى.

سەن يا ئوقىدەك ئەسلىي ئورنۇڭغا قايتتىڭ. ئاجايىپ خىجىل بولۇپ كەتتىڭ. سەن شۇ تاپتا چىراي قىياپىتىڭنى ئۆزگەرتكەنلىكىڭنى ئۇنتۇغانىدىڭ. ئەخلاق سوتى ئاچتى: شۇمۇ قىلىقمۇ؟ سەندە مۇشۇنداق رەزىل نىيەت پەيدا بولدى، جاپاكەش خوتۇنۇڭغا يۈز كېلەلەمسەن؟ ئۆزۈڭ بىلەن بىر ئىشخانىدا خىزمەت قىلىدىغان جاڭ مۇئەللىمگە يۈز كېلەلەمسەن؟ «دوستۇڭنىڭ ئايالىغا چېقىلما» كونىلار شۇنداق دەيدۇ.

سەن بەك قورۇنۇپ كەتتىڭ، يۇزۇڭنىڭ تېرىسىدىن تەر ئاقاتتى. ھۆسىن تۇزىگۈچى ئالدىڭغا كەلدى- دە، كۇلۇمسىرەپ تۇرۇپ:

— يۇزىڭىز ئېرىمنىڭ يۇزىگە ئوخشايدۇ، ئەمما كۆڭلىڭىز تۇ شاۋيىڭغا باغلانغان، — ئۇ يۇزۇڭنى ئالىقىنىغا ئېلىپ، يۇزۇڭگە خۇددى بىر پارچە قاشتاشقا قارىغاندەك قارىدى، — قارىسىغا ھاياجانلانماڭ. مۇقىم بىر مەزگىل بولىدۇ. يىغلاش، كۇلۇش ۋە يۇقىرى ئاۋازدا سۆزلەشلەر يۇزىڭىزنىڭ شەكلىنى ئۆزگەرتىۋېتىدۇ، — دېدى.

كۆزلىرىدە ئىپادىلەنگەن ھېسسىياتتىن ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئايالنىڭ 18 ياشلىق بالىغا بىلدۈرۈۋاتقان مېھرىبانلىقى ئەكس ئېتەتتى.

— سىزنى سۆيۈپ قويايى، — دېدى ئۇ.

يۇمشاپ، ئىسكەتىنى يوقتىپ قويغان لېۋى بىلەن مەڭزىڭىنى يالاپ قويغانلىقىنى ھېس قىلدىڭ، ئاندىن يەنە لېۋىنى ئاۋۋال سول كۆزۈڭگە، ئاندىن ئوڭ كۆزۈڭگە يەڭگىل تەگكۈزدى، بۇرنۇڭنىڭ ئۇچىنى يالىدى؛ ئاخىرىدا، لېۋى ئاستا لېۋىڭگە تەگدى. لېۋىدىن كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان، ئىشتەينى ئېچىۋېتىدىغان لازا بىلەن قورۇلغان توخۇ قورۇمىسىنىڭ ھىدى كېلەتتى. فىزىكا مۇئەللىمى توخۇ قورۇمىسىنىڭ ھىدىنى تەقەززالىق بىلەن سۈمۈرۈش ئۈچۈن ئاغزىنى يوغان ئېچىۋىدى، جاۋغىيىنىڭ مىدىرلاپ كېتىشىدىن نارکوزىنىڭ كۈچى ئاساسىي جەھەتتىن كېتىپ قالغان قوۋۇزلىرى زىڭىلداپ ئاغرىپ كەتتى.

مۇشۇ پاراگراف تۇگەش ئالدىدا، ھۆسىن تۇزىگۈچى فىزىكا مۇئەللىمىنى ئىككىنچى قېتىم سۆرەپ قەدىمىي كېيىم ئىشكاپىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىنغان ئېللىپىس شەكىللىك ئەينەكنىڭ ئالدىغا ئەكەلدى. ئەينەكتىن بۇ يېڭى يۈزگە مۇنداقلا ئەمەس، بەلكى

ئەستايىدىل قاراش كېرەكلىكىنى ئەسكەرتتى. ئېللىپىس شەكىللىك ئەينەكنىڭ يۇقىرى تەرىپىگە ئېسىپ قويۇلغان تويلۇق سۈرەتكە قاراپ تەقلىد قىلىنغان چىراي بىلەن ئەسلىي چىراينىڭ ئارىسىدىكى پەرقنى تېپىپ چىقىشنى ئۈمىد قىلدى. پەرق بايقالسا شۇ زامان ئوڭشايتتى. بۇنداق رېئاللىققا تۇغرا قارىشىڭ زۆرۈر: بىر جۈپ قوش قاپاق، يوغان كۆز، تارتۇق چۈشكەن بۇرۇن ۋە چىرايلىق ئېغىز بىلەن يېڭى يۈزنىڭ دۇنياغا كېلىشى بىر تۇركۈم كونا ئەسلىمىلەرنى دەپنە قىلۇېتىدۇ. بەزىلىرى دەپنە قىلىنۇاتقان بولىدۇ، دەپنە قىلىنماي قالغانلىرى لوكقىدىكى گۈلگە ئايلىنىپ قالىدۇ. ھازىرچە ئېچىلىپ تۇرغان بىلەن كۆز ئالدىڭدا سولىشىپ قۇرۇپ كېتىدۇ. تۇ شاۋېيڭ ياندىكى ئۆيدە يەنە ئۆكسۈپ يىغلىدى. پۇشايمانغا ئوخشاپ كېتىدىغان سېزىم تامقىنىڭ ئاستىدىن ئۆمىلەپ يۇقىرىلاۋاتاتتى.

— پۇشايمان قىلۇاتامسىز؟— دەپ سورىدى ھۆسەن تۇزىگۈچى ئاستا.

چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇرسىمۇ، لېكىن سەن ئۇنىڭ كۈلكىسىدىن ئاجىز ھەسەت بىلەن ھېسداشلىق ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان مەسخىرىنى كۆرۈپ يەتتىڭ. ئۇ:

— كونىلاردا: «كېپىنەك مىجەزلىك ئادەم بولما..... كۆڭۈلنى ئىككىگە بۆلمە» دېگەن گەپلەر بار،— دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى تۇيۇقسىز ئۆزىنىڭ قىپقىزىل ئەخمەق ئىكەنلىكىنى، لېكىن پۇشايمان قىلغان بىلەن ئەمدى ئۇلگۈرەلمەيدىغانلىقىنى سەزدى.

4

ئۇ خوتۇنى، ئوغلى ۋە قىزى بىلەن جەم بولۇش ھوقۇقىنى

قولغا كەلتۈرۈش ئۇچۇن سىياقنى ئۆزگەرتكەنىدى؛ سىياقنى ئۆزگەرتكەن هامان بۇ هوقۇق خەۋپ - خەتەرگە دۇچ كەلدى.

هۆسن تۇزنگۇچى غىدىك - پىدىك قىلىشىڭغا قارىماي كىيىمىڭنى سالدۇرۇۋەتتى. بايان قىلغۇچى بۇنداق ئىشلارنى تەسۋىرلەۋېتىپ هەمىشە ئاسان ئۇقۇشماسلىق پەيدا قىلىپ قويىاتتى: ئەرلەرنىڭ كىيىمنى سالدۇرۇشقا ئامراق ئايال زادى قانداق ئايال؟ هۆسن تۇزنگۇچىنىڭ يامان نىيىتىنىڭ يوقلۇقنى كۆردۇق، ئاندىن ئۇ ئىشكاپتىن 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى جاڭ چىچيۇنىڭ ئۇچىسىدىكىگە ئوپمۇئوخشاش ماش رەڭ فورمىنى ئالدى. سەن ئۆلۈم ئالدىدا جان تالىشۋاتقاندەك ياكى ئاخىرقى پوزىتسىيەنى جاھىللىق بىلەن ساقلاۋاتقان مەغلۇپ بولغان ئەسكەردەك قوپاللىق بىلەن ئۇنىڭ قولىنى ئىتتەردىڭ. هۆسن تۇزنگۇچى قوشنىسى تۇشاۋېيگىنىڭ زىمىنغا تاجاۋۇز قىلىۋاتاتتى. تاجاۋۇزچى جۇشقۇن، تاجاۋۇز قىلىنغۇچى ئاجىز هەم زەئىپ بولىدۇ، نەتىجىنىڭ شۇنداق بولۇشى مۇقەررەر: فىزىكا مۇئەللىمى قىلىن فورمىنى كىيىپ قالپىقى ئېلىپ تاشلانغان پوچىكەشكە ئوخشاپ قالدى. فىزىكا مۇئەللىمى ئۇچىنچى قېتىم ئەينەك ئالدىغا كەلدى. ئۇنىڭغا ئاسمان - زىمىن چۆرگۈلەپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ گەپ قىلالماي قالدى.

هۆسن تۇزنگۇچى ئۇنى ئاشخانا ئۆيدىكى هېلىقى چاتاق بار كارىۋاتقا ئورۇنلاشتۇردى. كۆزىنى يۇمۇپ ئارام ئېلىشنى تاپىلىدى، كۇتۈلمىگەن ئەھۋاللاردىن ساقلىنىش ئۇچۇن، ئۇ قولىغا تېز تىنچلاندۇرىدىغان ئىككى ئاق تابلېتكىنى ئېلىپ، مۇشۇ دورىنى يېسە، ئۇچ مىنۇتتىلا قاتتىق ئۇخلاپ كېتىدىغانلىقىنى ئېنىق ئۇقتۇردى. هۆسن تۇزنگۇچىنىڭ گېپىگە قارشى تۇرغىلى بولمايتتى. فىزىكا مۇئەللىمى ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئاغزىنى ئاچتى.

چۇشتىن كېيىنكى ۋاقىت قىسقا، زاۋال بولۇشى بىلەن تەڭ

كوچا چىراغلىرى يېنىپ كەتتى، جاڭ چىچيۇ بىلەن داچيۇ ۋە شاۋچيۇ بىرلا ۋاقىتتا ئىشكتىن كىردى. ئۇلار ئىشكتىن كىرىۋاتقاندا (ئۇلار ئاتا - بالا بولسىمۇ، يۈز كۆرۈشكەنده سالام قىلىشمايتتى)، ئىككى تال تېز تىنچلاندۇرۇش تابلېتكىسى بىلەن تۆت تال ئۈيقۇ دورىسى يېگەن فاڭ فۇگۈي ئويغىنىپ كەتكەنىدى. ئاشخانا ئۆي بىلەن مومدىن پۈتكەن ساھىبجامال ياتقان لاپاس تۇتاش ئىدى. ئارىسىنى ئۇچ مىللىمېتىرلىق بىر قەۋەت كارتون قەغەز ئايرىپ تۇراتتى. فىزىكا مۇئەللىمى ئۆرۈلۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ بېشىنى كۆتۈردى، كۆزىنى چىمچىقلىتىپ، ئۆزىنىڭ كىملىكىنى، نەدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالمىدى، بۇ چاغدا مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ غەزەپلىك ھۆركىرىشى ئاڭلاندى، ئۇنىڭدىن باشقا، داچيۇ بىلەن شاۋچيۇ يۇقىرى ئاۋازدا قورساق جېدىلى قىلىۋاتاتتى. ئۇ شۇ ھامان ئۇخلاش ئالدىدىكى جەريانىنى ئەسلىدى، ئەمما سەن بۇ ئىشلارنىڭ زادى چۈش ياكى رېئاللىق ئىكەنلىكىدىن گۇمانلىنىپ گاڭگىراپ قالغانىدىڭ.

— ئاتا، ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ بىزگە تاماق ئېتىپ بەرگىن، — دېدى داچيۇ، شاۋچيۇ ئىككىسى غەزەپ بىلەن ۋارقىراپ.

— ئوغۇللىرىم، — دېدى جاڭ چىچيۇ، — ياخشىسى يەنىلا ئاناڭلارنى ساقلايلى، بۇگۈن كۈنگە شەنبە، ئاناڭلار بىزگە يەنە كالا گۆشى ياكى چوشقا گۆشى ۋەياكى قوي گۆشى، ياكى بولمىسا توخۇ گۆشى، چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىينى ئالغاچ كېلىدۇ.

— تاپشۇرۇق جىق، ئىشلىمىسەك بولمايدۇ.

— مېنىڭ تەكلىپىم: ئاۋۋال ئۆڭكۈرۈڭلەرگە كىرىپ تاپشۇرۇقۇڭلارنى ئىشلەپ تۇرۇڭلار. ئاناڭلار كەلگەندە تاماق ئېتىدۇ، تاماقنىڭ خۇشبۇي ھىدى بۇرنۇڭلارغا ئۇرۇلغاندا چىقىڭلار.

سەن مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ بىر - بىرىگە ئۇلىنىپ

كەتكەن ھۆركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ قېينىلىپ كەتتىڭ. ماش رەڭ فورما خۇددى مۇز ساۋۇتتەك قاتقۇلىنىڭ تېنىگە زۇلۇم سېلىۋاتاتتى، نائىلاج شۇنداق دېيىشكە توغرا كېلەتتى. شۇ يۇز سېنى ھەقىقەتەن بىئارام قىلىۋاتاتتى، شۇ يۇزنىڭ ئىگىسى شۇ تاپتا ئاشخانا ئۆيىدە ئۇيقۇتىن بۇياققا مېڭىپ يۇرەتتى، ماڭغاچ ئاھ ئۇراتتى (جاڭ چىچيۇنىڭ ئۇنى ئۇنتۇپ كەتكەنلىكىنى قاتقۇلۇي بىلمەيتتى. 8- ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان فىزىكا دەرسى سەۋەبىدىن ئاھ ئۇرۇۋاتقانىدى). سەن شۇ يۇزنىڭ ئىگىسى قىممەتلىك تەۋەررۈك گۆھەرنى يوقتىپ قويغانلىقى ئۈچۈن پۇشايمان قىلىۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ شۇ يۇزنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بەرمەكچى بولدۇڭ. يۇزنى بېرىۋەتسەم مەن كىم بولۇپ قالىمەن؟ دەپ شۇ زامان ئىككىلىنىپ قالدىڭ.

ئاياغ تىۋىشى ئاشخانا ئۆيگە يېقىنلاشتى. چىشلىرىڭ بىر - بىرىگە تېگىشىپ كېتىۋاتاتتى. جاڭ چىچيۇ ئاشخانا ئۆيىنىڭ مىلەڭزىسىنى قايرىدى. ئوخشاش فورما كىيگەن، چىرايى ئوخشاش ئىككى فىزىكا مۇئەللىمى گويا قېتقىزىل ھاماقەتلەردەك بىر - بىرىگە قارىشىپ ئۆرە تۇراتتى.

— سىز كىم؟

— مەن كىم؟

— ماڭا ئوخشايدىكەنسىز؟

— سىزگە ئوخشامدىكەنمەن؟

بوسۇغىدا تۇرغان فىزىكا مۇئەللىمى بىردىنلا چۈشەندى. ئۇ ھۆسن تۇزىگۈچى ئاشخانا ئۆيگە يېڭىدىن يوغان ئەينەك قويدۇرغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدى. ئىككىنچى قېتىم بىردىنلا چۈشەندى، بۇنىڭغا كۆزئەينەك سەۋەب بولدى. ئاشخانا ئۆيىدە تۇرغان فىزىكا مۇئەللىمى تاقىغان كۆزئەينەكنىڭ دەستىسىگە قارا پىلاستىر ئورالغانىدى.

جاڭ چىچيۇ ھەسرەت بىلەن:

ــ ئېسىمگە كەلدى، لاۋفاڭ، فاڭ مۇئەللىم، سىزدىكى ئۆزگىرىشنىڭ مېنى بۇنچىلىك بىئارام قىلىۋېتىشنى پەقەت ئويلىماپتىمەن، ــ دېدى.

ــ بۇ سىز كۆرسەتكەن ئەقىل! ــ سەن چۈشىنىكسىزلا قاياناپ كەتتىڭ. ھۆركىرىۋىدىڭ، جاۋغايلىرىڭ ئاغرىپ كەتتى، ــ يۈز تازا ئۆزلىشىپ كەتمىگەنىدى، ــ مېنى سىزنىڭ نىقابىڭىزنى كىيىشنى خالايدۇ، دەپ ئويلامسىز؟ قايتۇرۇپ بېرىشكە ھەر ۋاقىت تەييارمەن! ــ دېدىڭ.

جاڭ چىچيۇ شۇ زامان يۇمشىدى، مېنىڭ چىرايىمغا ئوپمۇئوخشاش چىرايىدىن ئۈنىڭ ئاجىز ھەم ئۈمىدسىز ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. ئۇ ماڭا:

ــ لاۋفاڭ، كونىلاردا: «ئاتقان ئوق قايتىپ كەلمەس» دېگەن گەپ بار، ئەمدى پۇشايمانىنى ئالىدىغان قاچا يوق، ــ دېدى.

ئاغزىدىن ماقال ـ تەمسىل چۈشمەيدىغان بۇ بىر جۈپ ئەر ـ خوتۇن قۇرغان تۇزاققا گويا تۇزاققا چۈشۈپ كەتكەن توشقاندەك چۈشۈپ كەتتىم. تېرىكەشكەنسېرى تۇزاق شۇنچە چىڭىپ كېتەتتى. ئاخىر كۆزۈم چەكچىيىپ قالدى. سىياقىنى ئۆزگەرتكەن فىزىكا مۇئەللىمى ئازاب بىلەن ئويلايتتى. قەلبىدە غەزەپ كۆتۈرۈلدى. جاڭ چىچيۇنىڭ چىرايىدىكى ئىپادىنىڭ خۇددى ئۇ مېنىڭ غوجايىنمدەك، مەن ئۈنىڭ قۇلدەك شەپقەتسىز ھەم تەكەببۇرانە ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. ھويلىدىن تاقىلدىغان ئاياغ تىۋىشى كەلدى. مەسلىھەتلىشۈالغاندەك كۆزلىرىمىز ئىشكىنىڭ مەيدىنەت ئەينىكىگە تىكىلدى. يىراقتىكى ئىئون چىراغلارنىڭ شولىسى ئەينەككە چۈشكەنىدى. بۇ شولا دەسلەپتە خىرە ـ شىرە، ئاندىن تۇتۇق كۆرۈندى؛ خىرە ـ شىرە، تۇتۇق كۆرۈنۈشىدىن بىرىكىپ مۇجمەل

ۋە ئېنىقسىز بىر پۈتۈن تەسىرات ھاسىل قىلغانىدى. ئۇ نېمىنى ئويلىدى، نامەلۇم، مەن ئۇنىڭ چېچىدىن تارقالغان كىشىنى ئەقىل - ھوشىدىن ئايرىۋېتىدىغان ھېلىقى ئالاھىدە پۇراقنى ئويلىدىم. ئۇ قانداق ھېسسىياتتا، بىلمەيمەن، چېچىدىن تارقالغان ئالاھىدە پۇراقنى ئەسلىگەندىن كېيىن، قەلبىمدىكى قىرلىق بۇرجەكلەر گاللىشىپ، يۇمىلاقلىشىپ، مۇلايىم تەرىپى گۈگۈم پەيتىدە كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. شۇنداق، ئۇ ئىشىكنى ئىتتەردى، ئىللىق شامال ئۆيگە كىرگەندەك بولدى، چاقناپ كەتكەن كۆزلىرىمىز بىلەن ئۇنىڭ سولغۇن چىرايىنى كۆتۈۋالدۇق. سولغۇن چىرايى جەزبىلىك ئىدى. پىلدىرلاپ قالغان كۆزلەر ئۇچراشتى. ئىككىمىز ئوخشاش ماش رەڭ فورما كىيگەن، چىرايىمىز ئوخشاش — ئۇ ھەقىقەتەن مېنىڭ ئەينىكىم ئىدى. قوشكېزەك ئىنىمگە ئوخشايتتى. ئۇ مەن ئۈچۈن تەھدىت ئىدى. شۇ ئەسنادا، بۇ ئائىلىدە، بىز ھوقۇقتا باپباراۋەر دەپ ھېس قىلدىم.

ئۇنىڭ سولغۇن چىرايى جەلپكارانە ئىدى، قالايمىقان چاچلىرى تېخىمۇ شۇنداق. پاخپايغان سارغۇچ چاچلىرى تۈلكىنىڭ قۇيرۇقىغا ئوخشايتتى.

ئۇ تېڭىرقاپ قالدى، قولىدىن قارا سولياۋ خالتا خىش ياتقۇزۇلغان يەرگە «پوككىدە» چۈشۈپ كەتتى. ئۇنىڭ قاتمۇ قات غەمدە قالغانلىقىنى سەزدىم، بۇنى ھېس قىلغان - قىلمىغانلىقىنى بىلىشكە ئامالسىزمەن، سولياۋ خالتا قولىدىن يەرگە چۈشۈپ كەتكەن شۇ دەقىقىدە، يۈزىدىكى مۇرەككەپ فىزىكا مۇسابىقە ئىمتىھان سوئالىنى ئوقۇدۇم، ئۇ سەزدىمۇ - يوق بىلمەيمەن.

فاڭ فۇگۇي ئۆزىنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى بىلەتتى، قىلىقسىز پىسخىكىسى سەۋەبىنىڭ تايىنى يوق قىساس ئېلىش پىسخىكىسىنى ببسپ تۇردى. شۇڭا، ئۇ ئالدىغا ماڭسا مەنمۇ ئالدىغا ماڭدىم، ھېلىقى سولياۋ خالتىنى ئېلىش ئۈچۈن ئېگىشىۋىدى، مەنمۇ

ئېگىشىپ سولياۋ خالتىنى ئېلىشقا ھەرىكەت قىلدىم.

ھۆسىن تۇزىگۈچى ئاربىدىكى تەشۋىشلىك كەيپىياتنى بېسىۋەتتى، بۇنى ھېس قىلدىم، ئۇ ھېس قىلدىمۇ - قىلمىدى، بىلمەيمەن. ئۇنىڭ يالغان كۈلكىسىنى ئىككىمىز تەڭلا ئاڭلىدۇق، ئۇ مېنىڭ يۈزۈمنى، ئاندىن ئۇنىڭ يۈزىنى سىلىدى ۋە:

— سىز مېنى كولدۇرلاتماڭ، ئېرىمنىڭ كىملىكىنى بىلمەن، — دېدى.

مەن بېشىمنى مەغرۇر كۆتۈردۈم، نېمىشقا مەغرۇرلىنىپ كۆتۈرمىگۈدەكمەن؟ كىيىمىمىز ئوخشاش، چىرايىمىز ئوخشاش ئىكەن، ھوقۇقتىن تەڭ بەھرىمەن بولمىز - دە.

— سىلەر قېيىدىشىپ قالغان كىچىك بالىلارغا ئوخشاپ قاپسىلەر، سىلەر بىزنىڭ پەرقىمىز يوق دەپ ئويلاۋاتىسىلەر، لېكىن ئاۋاز پەردىسى ئوخشىمايدۇ، ئاۋازىنى ئۆزگەرتىشكە ئامالى يوق، — دېدى ئۇ.

جاڭ چىچيۇ ئاۋازىنىڭ ئىنچىكە ھەم يېقىمسىز ئىكەنلىكىنى دەپ قەستەن چىشىمغا تېگىپ، ساقلىنىپ قالغان ئالاھىدىلىكنى بولۇشىغا جارى قىلدۇرۇپ:

— ئانىسى، قايتىپ كەلدىڭمۇ؟ بۇگۈن ئەجەب كەچ قالدىڭغۇ؟ جاپا چەكتىڭ، بىرەر كۆڭۈلسىز ئىشقا يولۇقۇپ قالمىغانسەن؟ چايداندا ئازراق قاياق سۇ بار، ئىچكۈڭ بولسا، بىر ئىستاكان قاياق سۇ قۇيۇپ بېرەيمۇ؟ ئەپسۇس، سالىدىغان چاي يوق، بىراق، بىزدە سالىدىغان چاي بولىدۇ. پەقەت پۇللا بولسا، تۇرمۇشىمىزنى ئوبدانلا ياخشىلايمىز، لاۋفاڭنىڭ ھەمكارلىشىشىغا تۇغرا كېلىدۇ، بۇگۈن مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ مائاشى ئۆستۈرۈلىدىغانلىقى توغرۇلۇق پاراڭ بولدى، كۆپچىلىكنىڭ ھېچقايسىسى ئىشەنمىدى، دۆلەت ئىقتىسادىي قىينىچىلىقتا تۇرۇۋاتىدۇ، ھەرقايسى كەسىپلەر ئۆزىنىڭ مۇھىملىقىنى

تەكتلەۋاتىدۇ، پۇل ئېلىش ئۇچۇن شۇنداق قىلىۋاتىدۇ. 7- ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3- سىنىپتىكى تۆت ئوقۇغۇچى ئۆزلىرىنى دەريادا تاشلاپتۇ، ئىككىسى سۇدا ئۆلۈپتۇ، ئىككىسى ئۇزۇپ قىرغاققا چىقىۋاپتۇ. ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئاتا - ئانىلىرى مەكتەپ يۇقىرى ئۆرلەش نىسبىتىنى بىر تەرەپلىمە قوغلىشىپ، ئوقۇغۇچىلارنى ئۆلۈۋېلىشقا مەجبۇر قىلغان، دەپ ئەرز قىلىدىغانلىقى توغرۇلۇق داۋاڭ سالغان. شەھەردە چىقىدىغان گېزىت ئوقۇغۇچىلارنىڭ ۋەسىيەتنامىسىنى باسقان. مەكتەپ مۇدىرى گېزىتنى كۆرۈپ: «ئەجەبا بىز يۇقىرى ئۆرلەش نىسبىتىنى قوغلىشىشنى خالايمىزمۇ؟ كۆپچىلىكنىڭ ھەممىسى شۇنى قوغلىشىدۇ، بىزنىڭ قوغلاشماسلىقىمىز ئوقۇتۇش سۈپىتىمىزنىڭ ناچارلىقىنى، خىزمىتىمىزنىڭ ياخشى بولمىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئوقۇتقۇچىلارنىڭ دەرىجىسىنى ئۆستۈرۈشتە سان ئاز بېرىلىدۇ. دۆلەتلىك مائارىپ كومىتېتىنىڭ ھۆججىتى كېرەكسىز قەغەزنىڭ ئورنىدا، نېمىشقا مائارىپ قانۇنى تۈزمەيدۇ؟ كىم يۇقىرى ئۆرلەشنى بىر تەرەپلىمە قوغلاشسا، شۇنى قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىش كېرەك» دەپ ئاغزىنى بۇزغان. مەكتەپ مۇدىرى يەنە: ھازىر، ئوقۇغۇچىلار چارچاپ كېتىپ ئۆزىنى دەريادا تاشلاۋاتىدۇ، ئوقۇغۇچىلار چارچاپ كېتىۋاتىدۇ، ئېسىلىپ ئۆلۈۋاتىدۇ، تولۇق بىرىنچى يىللىقتا پەنلەر ئايرىۋېتىلدى، ئىجتىمائىي پەنگە بۆلۈنگەنلەر فىزىكا بىلەن خىمىيەنى ئۆگەنمەيدۇ؛ تەبىئىي پەنلەرگە بۆلۈنگەنلەر تارىخ بىلەن جۇغراپىيەنى ئۆگەنمەيدۇ؛ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگەنلەرنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىچىلىك سەۋىيەسى يوق. بۇ قانداق مائارىپ بولسۇن! ئوقۇغۇچىلار مۇئەللىمنى، مۇئەللىملەر مەكتەپ مۇدىرىنى تىللىسا، مەكتەپ مۇدىرى بولغان مەن كىمنى تىللايمەن؟ ھەقىقەتەن قاپقاراڭغۇچىلىق!» دېگەن. ياچېيكا شۇجىسى مەكتەپ مۇدىرىنىڭ

يەلكسىنى بېسىپ: « مەكتەپ مۇدىرى، ئۆپكىڭىزنى بېسىۋېلىڭ! 1957 - يىلى بولغان بولسا، سىز ئاللىقاچان ئوڭچى بولۇپ قالاتتىڭىز!» دېگەن، مەكتەپ مۇدىرى: «شۇ ۋاقىتتىكى ئۆلچەم بويىچە ئوڭچى قىلىپ قويۇلغان بولسا، 1 مىليارد ئادەمنىڭ 300 مىڭى تارتىپ چىقىرىلىپ ئوڭچى بولۇپ كەتكەن بولار ئىدى» دېگەن، بۇ گەپلەرنىڭ هەممىسىنى بىزگە شاۋگو دەپ بەردى.....

— راست، مائارىپنىڭ مەقسىتى ۋە ئىستىقبالى قاراڭغۇ! — هەسرەت بىلەن شۇنداق دېدىم.

— فاڭ مۇئەللىم، — دېدى هۆسن تۇزىگۇچى، — شۇڭا هازىر كۆپچىلىكنىڭ هەممىسى «ئۆزىنى قۇتقۇزۇش هەرىكىتى» توغرۇلۇق ئويلاۋاتىدۇ. كونىلاردا «سەككىز ئەۋلىيا دېڭىزدىن ئۆتكەندە، هەرقايسىسى ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىپتۇ» دېگەن گەپ بار. هەربىر ئادەم بىر ئامال قىلىپ ئۆز خىزمىتىدىن نەپكە ئېرىشىدۇ. سىلەر ئوقۇتقۇچىلارغا نەپ ئالغۇدەك قولايلىق يوق، سىياق ئۆزگەرتىش چارىسىنى قىلىشقا توغرا كېلىدۇ، سىز ئىشلەيسىز، چىچىۇ ئوقەت بىلەن شۇغۇللىنىپ پۇل تاپىدۇ.

مەن جاڭ چىچىۇنىڭ ئاۋازىنى دوراپ سۆزلەش قارارىغا كەلدىم.

هۆسن تۇزىگۇچى قارا سولياۋ خالتىدىن قان تەپچىرەپ تۇرغان بىر پارچە كالا گۆشىنى، كۆكرىپ كەتكەن ئىككى توخۇنى ئالدى.

— تەبرىكلىشىمىز كېرەك! جاڭ، سەن گۇرۇچنى يۇيۇپ دەملىۋەت: فاڭ، سىز مەن بىلەن بىللە قورۇما قورۇيسىز. كالا گۆشى دۇملىمىسى، سۇدا قاينىتىپ پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى. داچىۇ، شاۋچىۇ! چىقىڭلار، مومالارنىڭ سۆيدۈك لاتىسىنى يەڭگۈشلىۋېتىڭلار. ئىككى تاقىر باش ئوغۇل بالا بىرسىنىڭ بويى

ئېگىز، مايسىدەك بۇرۇتى بار، يەنە بىرسىنىڭ بويى پاكار ئىدى. چىرايى جاڭ چىچيۇنىڭ چىرايىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى. ياپىر! مېنىڭ چىرايىمغۇ قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى.

ھۆسن تۇزىگۇچى ئوغۇللىرىغا:

— يېزىدىن ئاتاڭنىڭ ئىنىسى كەلدى، شەھەردە تىجارەت قىلىدۇ، كۆرۈشۈڭلار! — دېدى قولى بىلەن بىزنى كۆرسىتىپ، زادى كىم «يېزىدىن كەلگەن ئىنىسى؟» ئىككى ئوغۇل بالا ئىككىمىزگە مۇنداقلا باش لىڭشىتىپ قويدى.

5

مەززىلىك كالا گۆشى دۇملىمىسى بىلەن سۇدا قاينىتىپ پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى داستىخانغا كەلتۈرۈلدى. لېكىن، قول تەگكۈزۈشكە بولمايتتى. ئېسىل تائام يېيىش خۇددى تەڭرىگە تاۋاپ قىلىشقا ئوخشايتتى. سەۋر - تاقەت بىلەن ساقلىشىمىز زۆرۈر ئىدى.

ھۆسن تۇزىگۇچى مۇشۇ ئائىلىنىڭ قۇياشى ئىدى. قۇياش يورۇتمىسا ھېچقايسىمىز پارقىرىمايتتۇق.

ھۆسۈن تۇزىگۇچىنىڭ بىر ئىشى جامائەتچىلىكنىڭ مەدھىيەلىشىگە، شەھەردىن چىقىدىغان گېزىتنىڭ ئەخلاق بېتىدە زور كۆچ بىلەن تەشۋىق قىلىشقا تېگىشلىك ئىش ئىدى. ئۇ مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ تويماس قارىنىنى ئالاھىدە بىر خىل تائام بىلەن تويدۇراتتى.

بۇ تائامنى تەييارلاشقا كېتىدىغان ماتېرىياللارنى پىششىق يادلىۋالدىم:

سۇدا قاينىتىپ پىشۇرۇلغان توخۇنىڭ تۆش گۆشىدىن ئىككى سەر، كالا گۆشى دۇملىمىسىدىن ئىككى سەر، گۈرۈچ تامىقىدىن

ئۇچ سەر، ئۇيقۇ دورىسىدىن ئۇچ مىللى.

تەييارلاش ئۇسۇلىنىمۇ پىششىق يادلىۋالدىم:

توخۇ گۆشى بىلەن كالا گۆشى چاناپ ئۇماچتەك قىلىنىپ، گۈرۈچ تامىقىغا ئارىلاشتۇرۇلۇپ، ئۇيقۇ دورىسى يانجىلىپ تالقان قىلىنىپ تاماققا سېپىلىدۇ، تەكشى ئارىلاشتۇرۇلىدۇ.

مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ شالاپلىتىپ تاماق يەۋاتقان چاغدىكى ئاۋازى قۇلقىمىزغا كىرىپ تۇراتتى. ئۇ چىشلىرى بىلەن دات باسماس پولات قوشۇقنى توختىماي چىشلەيتتى. ھۆسىن تۇزىگۈچى قوشۇقنى تىقىۋەتتى. ئىشتىهاسى شۇنداق ياخشى ئىدى. شۇڭا، بىر ئايدىن كېيىن مەلۇم پەيتتە، لاپاستا تىمىسقىلاپ سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، پاشىلىققا ئىشلىتىلگەن بامبۇك تاياقچىغا ھاسا ئورنىدا تايىنىپ، ئۆي بىلەن ھويلا ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەن چېغىدا ھەيران قېلىش ئورۇنسىز تۇيۇلاتتى.

ھۆسىن تۇزىگۈچى مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنى تويدۇرۇپ بولۇپ، ئالدىرىماي داستىخانغا كەلدى. داستىخانغا ئەمدىلا كېلىپ ئولتۇرۇشقا مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ تاتلىق خورەك ئاۋازى ياڭراپ كەتتى. شۇ كۈنى ئاخشىمى ئۇ ئويما ياقىلىق كەڭ كۆڭلەك كىيگەن، دىردىيىپ چىققان كۆكسى كىشىگە ئۇنىڭ چىداملىق ئايال ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇراتتى. مېغىز رەڭ كالته ئىشتان كىيگەن پاچاقلىرىدىكى قويۇق ساپسېرىق تۈكلەر كىشىگە پارقىراق ھەم يۇمشاق ئىكەن، ذېگەن تەسىراتنى بېرەتتى. قىسقىسى، ئۇزۇن - قىسقا قىلىپ كىيىۋالغان كىيىملىرى ئۇنىڭ جەلپكار ھۆسنىگە قىلچە نۇقسان يەتكۈزەلمىگەنىدى.

ھۆسىن تۇزىگۈچى ساندۇقتىن بىر بوتۇلكا قىزىل ھاراق ئالدى، ئۆيده بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئاچىدىغان سايمان يوق ئىدى. ئۇ چىشى بىلەن ئاچتى، ئاندىن يوغان ئاپقۇر چىنىگە قۇيۇپ:

ــ ئەتە فاك 8- ئوتتۇرا مەكتەپكە بېرىپ دەرس ئۆتىدۇ،

جاڭ تىجارەت قىلىدۇ، ھەمكارلاشقانلىقىمىز ئۇچۇن، خوشە! ــ دېدى.

مەن ھاراقنى قولۇمغا ئالدىم، يۈرىكىم دۈكۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. ئۇدۇلۇمدا ھېلىقى ئېللىپىس شەكىللىك ئەينەك، چىرايىم ئەينەكتە يەنە بىر قېتىم ئەكس ئەتكەنمىدۇ؟ يۈزۈم يوق بولدى، يالغان نىقاب تارتىۋالدىم. ئويۇن قويۇشقا باشلىدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى ماڭا مەدەت بېرىۋاتىدۇ. چىراغ يورۇقىدا ھەممە نەرسە غۇۋا، سۇدا قاينىتىپ پىشۇرۇلغان توخۇنىڭ قاراشلىرى نۇرلۇق. تاۋاقتا ئۇسسۇل ئويناۋاتىدۇ. ھاراقنى گېلىمغا ئاتتىم، ئىچىم راھەتلىنىپ كەتتى، ئۇلارنىڭ چىرايىدا مۇغەمبىرانە كۈلكە، بوينۇمدا شۇلار تاشلىغان سالما، بۇرنۇمدىن يېتىلەپ ماڭىدۇ. غەزەپلەنگەن ئادەم مەن ئەمەس، مەن فاڭ فۇگۇي، مۇڭلۇق مۇزىكىغا ئوخشاش ئاجىز فاڭ فۇگۇي بارا - بارا يىراقلاپ كەتتى.

شۇ چاغدا يەنە توساتتىن، كارامتى شۇنچىلىك بايان قىلغۇچىنىڭ ئاغزىغا رام بولۇپ كەتكەن گەپلىرى قۇرۇپ كەتكەن بىر دۆۋە شاختەك كۆز ئالدىڭلاردا ئوتتۇرىغا چىقتى ــ تۇ شاۋېڭنىڭ يىغىسى تامدىن ئۆتۈپ ئۆي ئىچىدە لەيلەپ يۇرەتتى ــ كېيىن يۈز بەرگەن ئىشلارنى شەھەردە چىقىدىغان گېزىتنىڭ قوشۇمچە بېتىدە ئېلان قىلغىلى تامامەن بولاتتى ــ ھېلىقى كىيىم ئىشكاپىنىڭ ئوتتۇرىغا ئېلىنغان ئېللىپىس شەكىللىك ئەينەك چارس - چۇرس قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ نەچچە يۈز پارچە بولۇپ، سۇنۇقلىرى شاراقلاپ يەرگە چۈشتى. مەن چۆچۈپ داڭ قېتىپ قالدىم. مەن فاڭ فۇگۇي، خوتۇنۇمنىڭ ھەسرەتلىك يىغىسىنى ئاڭلىدىم. ئۇ مېنى خاتا ھالدا ئۆلدىگە چىقىرىۋەتتى. مەن ھايات، دەرھال بېرىپ ئۇنى كۆرمەن، ئۇنىڭغا تەسەللى ئېيتىمەن.

ھۆسن تۇزىنگۈچى، خىزمەتدىشىم جاڭ چىچيۇ ۋە ئۇلارنىڭ

ئىككى ئوغلى چېقىلىپ كەتكەن ئەينەككە ئەجەبسىنىپ قاراپ قالغانىدى. كونا پاسوندىكى تىكلىمە ئىشكاپنىڭ ئوتتۇرىسى ئېللىپس شەكىللىك يوغان ئېغىزغا ئوخشاپ قالدى. كىيىملەر رەتسىز، ئون نەچچە پارچە ئۇچلۇق ئەينەك پارچىلىرى ھەرىنىڭ ئۆتكۈر چىشىدەك كۆرۈنەتتى.

جاڭ چىچيۇنىڭ كالپۇكى سەل - پەل مىدىرلىدى؛ ئىككى كېپىنەك لىچىنكىسى كۆۋرۈك ياساۋاتقاندەك قىلاتتى. مەن مېنىڭ كالپۇكۇم بۇنداق پەسكەش ھەرىكەتنى قىلمىسكەن دەيمەن.

— جاڭ چىچيۇنىڭ جەينىكى تېگىپ كېتىپ ئەينەك چېقىلىپ كەتتى! كونىلاردا: «كونىنى بۇزمىغۇچە يېڭىنى تىكلىگىلى بولمايدۇ» دېگەن گەپ بار. شۇڭا، ئۆي جاھازلىرىنىڭ ئىچىدە مۇشۇ تىكلىمە ئىشكاپتىن خۇشۇم كەتكەن، مۇشۇ كىيىم ئىشكاپىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىنغان ئېللىپس شەكىللىك ئەينەكمۇ كۆزۈمگە سەت كۆرۈنەتتى. ئەينەك چېقىلىپ بەك بەلەن بولدى. بۇ ياخشىلىقتىن بېشارەت! دېمەك: پالاكەتلىك كۈنلەر مۇشۇ ئەينەككە ئوخشاش كۈكۈم - تالقان بولۇپ كەتتى؛ ياخشى كۈنلەر يېتىپ كېلىش ئالدىدا، — دېدى ھۆسن تۇزىگۈچى.

— ئېللىپس شەكىل كارامەت، ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ھەرىكەت ئورىنتىسى ئېللىپس شەكىللىك، مەسىلەن، يەر شارى ھەم قۇياش..... — دېدى جاڭ چىچيۇ.

— ھەرقانداق ئىشنى مۇنداق مۇتلەقلەشتۈرۈۋەتسە بولمايدۇ، — دېدى يالغان جاڭ چىچيۇ، — چەكسىز كەتكەن كائىناتتا ئىنسانلارنىڭ بىلىدىغىنى پەقەت دېگىزنىڭ بىر تامچىسى، ھەتتا دېگىزنىڭ بىر تامچىسىغىمۇ بارمايدۇ. ھۆددە قىلىشقا قانداق پېتىنىدىڭ. كائىناتتا، بەزى ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ھەرىكەت ئورىنتىسى ئېللىپس شەكىللىك بولماي قالسىچۇ؟ ھۆددە قىلىشقا قانداق پېتىنىدىڭ. بەزى ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ھەرىكەت

ئوربىتسى يۇملاق ئەمەس، ھەتتا يېرىم يۇملاق، پاراللىبوگرام بولۇپ قالسچۇ؟

ــ قالايمقان گەپ قىلماڭلار! كەسىپ دائىرەڭلەردىن چەتنەپ گەپ قىلىدىكەنسىلەر، ــ دېدى ھۆسىن تۇزىگۇچى، ــ ئەتىدىن باشلاپ كارامىتىڭلارنى كۆرىمىز. دېگىنىز ئادەمگىيىاھى يېيەلەمدۇق. ماۋتەي ھارىقى ئىچەلەمدۇق، يېتەرلىك ئاق ئۇن ۋە يېتەرلىك يېگۈى كۆكتات يېيەلەمدۇق، بۇ سىلەرنىڭ پۇل تېپىشىڭلارغا باغلىق! كونىلار بەكمۇ توغرا ئېيتقان: «ئېشەك ئورۇق بولسىمۇ تۇكى تىك تۇرىدۇ، نامراتنىڭ گېپى ئاقمايدۇ، باينىڭ ئوسۇرۇقى سېسىق بولسىمۇ، پۇرىقى تۇخۇم سېرىقىنىڭ پۇرىقىدەك، ئاۋازى شاتۇتىنىڭ ئاۋازىدەك» پۇل تېپىڭلار.

ئېغىر ھەم شەكىلسىز يۇڭ جاڭ چىچيۇنىڭ يەلكىسىنى باستى، كالپۇكنىڭ كۆۋرۈك ياساش ھەرىكىتى تېخىمۇ غولداپ كەتتى.

ــ ئەزمەڭلارنى ئەزمەڭلار! ــ دېدى بۇرۇتى خەت تارتقان داچيۇ، ــ تاماق يەيلى.

ھۆسن تۇزىگۇچى جىندېجىندا چىققان يۇملاق چىنە تاۋاقنى ئەكەلدى. بۇ تاۋاق 8- ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلار بايرىمىدا تارقاتقان خاتىرە بۇيۇم ئىدى، تاۋاقنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر - بىرىدىن ئورۇق ئۇچ قارا ئاتنىڭ تەسۋىرى چۈشۈرۈلگەنىدى.

بۇ تاۋاقنى ھۆسن تۇزىگۇچىگە ئوخشاش ئىشلەتمەي تامغا ئېسىپ قويۇپ تاماشا قىلسا بولاتتى. تاۋاقنى لۆڭگە بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، كالا گۆشى دۇملىمسىدىن ئازراق، توخۇنىڭ ئىككى پاچىقى بىلەن بىر قانىتىنى تاۋاقا ئالدى. تاۋاقتىكى نەرسىلەرنى خۇددى بىرسى بۇلاپ كېتىدىغاندەك ئىككى ئوغلىنىڭ كۆزلىرىدىن يېشىل نۇر چاقناپ كەتتى.

ــ بۇنى تۇ شاۋېيڭ، فاڭ لۇڭ ۋە فاڭ فۇغا ئاچىقىپ

بېرىڭ، ــ دېدى ھۆسن تۇزىگۈچى.

جاڭ چىچيۇ ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ قالدۇق، ئۇ قايسىمىزنى بۇيرۇۋاتىدۇ؟ ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ كۆزلىرى ماڭا قادالغانىدى. مەن ئاچچىپ بېرىدىكەنمەن - دە، مەن كۆرۈنۈشتە جاڭ چىچيۇ، ئەمەلىيەتتە فاڭ فۇگۇي، تاۋاقنى قولۇمغا ئالدىم.

تۇ شاۋيېڭنىڭ يېغىسى مېنى چاقىرىۋاتاتتى. ئۇزۇلمەي داۋام قىلىۋاتقان يېغا كىشىگە يالغاندەك بىر خىل تۇيغۇ بېرەتتى. ئەمما، سېنى يەنىلا كۈچلۈك جەلپ قىلاتتى. سەن ئىشىك ئالدىغا باردىڭ. ھۆسن تۇزىگۈچى ئاغزىنى قۇلىقىغا يېقىپ تۇرۇپ يېقىملىق ئاۋازدا:

ــ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئوبدانراق ياساپ قويۇڭ، ــ دېدى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان مەپتۇنكارانە پۇراقتىن تەسىرلەندىم، ــ يېنىدا قونۇپ قالسىڭىز بولىدۇ، مەن تارلىق قىلمايمەن، ئۇنىڭ گېپىدىن ئاشنا ئۇيغۇرلارغا خاس بىئەدەپلىك ئوچۇق چىقىپ تۇراتتى. شۇڭا، ئۇ كاسسىنى چوقچايتقان ئوخشىمامدۇ؟

ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايالارغا تەسەللى بېرىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى شۇكى، ئۇنى قۇچاقلاڭ، سۆيۈڭ، كارىۋاتقا چىقىپ بىرگە بولۇڭ. ئۇنىڭ جىنسىيەتكە بولغان ئوچۇق - يورۇق پوزىتسىيەسى مېنى ھەيران قالدۇردى. تېخىمۇ تەسىرلەندۈردى، ئۇ چىن دىلىدىن ماڭا ياخشى بولسۇن دەۋاتاتتى، چېچىدىن تارىغان ئالاھىدە پۇراق ماڭا: سىز ھېچنېمىگىزنى يوقاتمىدىڭىز. سىز تېخىمۇ كۆپ نەرسىلەرگە ئېرىشىسىز، دېگەندەك مەنىنى تولۇق چۈشەندۈرۈپ بېرىۋاتاتتى، ــ ئەمەلىيەتتە، بۇ سىزنىڭ ماھارىتىڭىزگە باغلىق. سىزگە بىر سىرنى دەپ بېرەي: ئۇ ئىتائەت قىلمىسا، سىز تىزلىنىڭ!

ئۇ ئىككى توخۇ پاچىقى، بىر توخۇ قانىتى، ئازراق كالا گۆشى دۈملىمىسى سېلىنغان تاۋاقنى كۆتۈرۈپ ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ

ئىشكىدىن چىقتى. دوقمۇشتىن قايرىلىسلا تۇل خوتۇن — تۇشياۋىنكىڭ ئىشكى ئالدى ئىدى. يىراق - يېقىندىكى ئېگىز بىنالارنىڭ ئالدىدا بۇ كونا ئۆيلەر تېخىمۇ بىچارە كۆرۈنەتتى. چىراغلار چاراقلاپ يانغان، دەريالار قاراڭغۇدا ئېقىۋاتقان، ئىللىق مۇھەببەتكە تولغان كېچىدە يىرتقۇچ ھايۋانلار ھۆركىرەۋاتقاندى. كۆز ئالدىدىكى ئىشىك ياغاچ ئۆكەك ياساشقا ئىشلىتىدىغان ئىككى تال تاختايدىن ياسالغان، ئىشىككە كەپسىز ئۇششاق باللار رەڭلىك بور بىلەن مەنىسى تېرەن، سىرلىق بەلگىلەرنى سىزىپ قويغانىدى.

تۆت - بەش كۈننىڭ ئالدىغۇ دەيمەن؟ مەن دەپنە ئىدارىسىدىن قېچىپ چىقىپ، دەريا بويىدىكى مەنزىرىلىك جاي — ئاق تېرەكلىكتە مۇھەببەتلىشۋاتقان بىر قىز بىلەن بىر يىگىتكە يولۇقۇپ قالدىم، كېيىن ھاك ئازگىلىغا چۈشۈپ كەتتىم. شۇ كۈنى كەچتە ئىشكىنىڭ ئىككى قانىتى بوش يېپىقلىق تۇرغانىدى. ھازىر مۇشۇنداق بولسىدى، مەن تولا ئىشىك چېكىپ قىرچىلىپ كەتكەنمەن..... ئىشىك ئېتىكلىك، ئىشكىتە كەپسىز باللار رەڭلىك بور بىلەن سىزىپ قويغان مەنىسى چوڭقۇر، سىرلىق بەلگىلەر تۇراتتى.

ئۇنىڭ بىر قولىدا بارغانچە ئېغىرلاپ كېتىۋاتقان تاۋاق، بوش قالغان قولى بىلەن ئىشكىنى چەكتى.

ئۇ ئىشىك چېكىشنى مەشىق قىلغان.....

— كىم؟— بىر قىز بالىنىڭ زىل ئاۋازى ئاڭلاندى. جاۋاب بېرەي دەپ تۇرغان چېغىدا، مۇرەككەپ ھېسسىيات گىلىكىغا كەپشىلىپ قالدى. گەپ قىلىشقا ئامالسىز قالدىڭ. كۆز ياشلىرىڭ ئىككى مەڭزىڭنى بويلاپ ئاقتى.

ئىشكىنىڭ تاقىقى ئېلىۋېتىلىپ، ئىشىك ئېچىلدى، فاڭ فۇ ئالدىغا تۇراتتى. ئەتىۋار قىزىم..... بويى بىر مېتىر 50

سانتىمېتىر، ياپون قىزلىرىدەك چېچىنى پېشانىسىگە تەكشى چۈشۈرۈپ، قىسقا ياساتقان. يۈزلىرى يۇمىلاق، گازىر كۆز، قاڭشارلىق، ئاغزى ئويماقتەك، بىلىكىگە قارىلىق، مەيدىسىگە ئاق گۈل تاقىۋالغانىدى. قىز ئەدەپ بىلەن ئېگىلىپ:

تىنچلىقمۇ، جاڭ تاغا؟ــ دېدى.

تاۋاقنى كۆتۈرۈپ تۇرۇۋېرىپ بىلىكىڭ تېلىپ كەتتى. تامشۇكدا دوملاپ يۇرگەن مۇرەككەپ ھېسسىيات تېخىچە يوقاپ كەتمىدى. فاڭ فۇنىڭ كەينىدىن ئۆيگە كىردىڭ. خۇشاللىق بىلەن ئۆزۈڭگە كىرىپ تونۇشلۇق بولغان ھەربىر تال خىشنى دەسسىدىڭ. ئۆيكەڭ تېخىچە ۋۇجۇدۇڭدىن كەتمىگەن ھاكىنىڭ ھىدىنى سۈمۈرۈۋاتاتتى. فاڭ فۇنىڭ پارقىراق چاچلىرى كالپۇكۇڭنى ئۆزىگە تارتتى. لېكىن، ئۇ سەندىن ناھايىتى يىراقتا تۇراتتى.

ــ ئانا، جاڭ تاغام سېنى يوقلاپ كىرىپتۇ!ــ دەپ توۋلىدى فاڭ فۇ.

تۇ شاۋېيڭنىڭ يىغىسى بېسىقىپ قالدى، پەقەت بەش سېكۇنت ئارىلىقتا «ئۇھ» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. بۇ تولا يىغلاۋەرگەنىنىڭ ئالامتى ئىدى. تۇ شاۋېيڭ كارىۋاتتىن تۇرۇپ، چۈۋۈلۈپ كەتكەن ئىككى تال زىغىر رەڭ چېچىنى تۈزەشتۈردى، ئۇ چېچىنى تۈزەشنى ئۇنتۇپ قالمىغانىدى، مۇشۇنىڭدىن قايغۇسىنىڭ ئۇزۇل ـ كېسىل ئەمەسلىكىنى بىلىۋالغىلى بولاتتى ــ قاپاقلىرى قىزىرىپ ئىششىپ كەتكەن، يۈز ـ كۆزى ياش يۇقى ئىدى.

ئۇ مەن ئۈچۈن ياش تۆككەن، لېكىن مەن ھۆسىن تۈزىگۈچىنىڭ چېچىدىن تارقالغان خۇشبۇي پۇراقنا مەستخۇش، ھەتتا كاسىسغا مەپتۇن بولۇپ ئەقىل ـ ھوشۇمنى يوقتىپ يۈرۈپتىمەن، فىزىكا مۇئەللىمى ئۆز ـ ئۆزىنى قاتتىق تەنقىدلىدى. ئۇنىڭ رۇس ئاياللىرىغا خاس كۆكسى مېنىڭ ئۆلۈمۈم بىلەن سوغلىپ كەتمەي، بۇرۇنقىدەك تولغان ھەم سېمىز ھالەتتە ئىدى.

تۇ شاۋيلك بىر ئورۇندۇقنى تارتىپ، ئۇستىدىكى توپا - چاڭنى سۈرتۈۋەتتى — قايغۇسى ئۆزۈل - كېسىل ئەمەس ئىدى. ئەمما، بۇ تۇشياۋيىڭنىڭ تەربىيە كۆرگەنلىكىنىڭ ئالامتى ئىدى. كارىۋىتىمدا ياستۇقۇم، ياستۇقۇمغا بىر تال چېچىم چاپلىشىپ قالغانىدى. كارىۋاتنىڭ ئۈستىدە تويلۇق سۈرتىمىز ئېسىقلىق تۇراتتى. ئەينەك رامكىنىڭ ئۈستىگە قارا لاتا تارتىپ قويۇلغان، ئەسلىدە پۈرمە قەغەز قارا سىياھ بىرىلىپ قارا لاتا ئورنىدا ئىشلىتىلگەنىدى. راست، بىز بەك نامرات. تۇ شاۋيلك ئورۇق جۇڭگولۇق قىز ئىدى. رۇس خوتۇن - قىزلىرىغا خاس ئالاھىدىلىكى ئازراقمۇ ئاشكارىلانمىغانىدى. رۇس خوتۇن - قىزلىرىغا خاس ئالاھىدىلىكى قاچاندىن تارتىپ ئاشكارىلانغان؟ تۇي كېچىسىدىن باشلاپ ئاشكارا بولغان..... تۇ شاۋيلك ئۇنىڭدىن: كىتاب خالتىسى، ئېيتىڭە، مېنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشتىن بۇرۇن، بىرەرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانمىدىڭ؟ دەپ سوريغانىدى..... ياق..... راست..... مۇمكىن ئەمەس..... قانداق قىزلارغا قىزىقىپ قالغانلىقىم توغرۇلۇق ئويلاپ تارىخنى ئاختۇرۇۋاتقانىدىم..... خىيال قىلىشمۇ ھېسابمۇ؟..... ئەمەلىيەتتە ھېساب، خىيال تېخىمۇ قورقۇنچلۇق..... مەن بىر سوۋېتلىك قىزنى خىيال قىلغان، شۇ چاغدا، ئۇنىڭ بىلەن تۇي قىلسام ياخشى بولاتتى، دەپ ئويلىغان..... ئۇ كارىۋاتتا تېپىچەكلەپ كەتكەنىدى. شۇ چاغدا كۆكسى ئوغۇل بوۋاقنىڭ مۇشتۇمدەك مەيدىسىدە تۇگۇلگەن ھالەتتە تۇراتتى..... رۇس تىلى فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى مېنى مۇشتلاپ، سوۋېتلىك قىز بىلەن بولغان مۇھەببەت تارىخىنى تاپشۇرۇشقا مەجبۇرلىغانىدى. كۈنچىلىكى گويا راستتەك..... مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ۋاقتىمدا تۇتقان خاتىرەمنى ئېچىپ، ئىچىدىن گېزىتتىن قېيىۋالغان بىر پارچە سۈرەتنى ئالدىم: ئۇ چاچلىرى زىغىر رەڭ، يوغان ئاغزى

ئايدەك ئەگىم، بويىنى سىلىق، تولغان كۆكسى يوغان سىير ساغقۇچى كولخوز قىزنىڭ سۈرىتى ئىدى. سوۋېت ئىتتىپاقى ئەمگەك قەھرىمانى بىزگە قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى..... ئۇ چىرايلىقمىكەن؟..... بىلمەيسەن، لېكىن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن..... ئۇ ئۆرۈلۈپ قېيىدىغاندەك: بېرىپ سىير ساغقۇچى قىزنى تېپىۋىلىڭ، يوغان سىير..... كېيىن ئۇ ساڭا: هامان بىر كۈنى مېنىڭ چېچىمىۋ زىغىر رەڭ، كۆكسۈمىۋ سىير ساغقۇچى قىزنىڭكىدەك بولىدۇ دېگەنىدى..... دېگەندەك شۇنداق بولدى، ئەمما بىزگە بەخت ئەمەس، بالايىئاپەت ئېلىپ كەلدى.....

ئۆتمۈشتىكى ئەسلىمىلەردىن ئىچىم ئاچچىق بولۇپ كەتتى، يۈز - كۆزلىرى ياش يۇقى «يوغان سىيرىم» غا قاراپ، ئىختىيارسىز: يوغان سىيرىم..... مەن ئۆلمىدىم..... دېدىم.

تۇ شاۋېيڭ تىترەپ، شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى — هۆسن تۈزىگۈچى ئانارگۈلنىڭ رەڭگى، ئانارگۈلگە بولغان قايغۇسى ۋە شادلىق توغرۇلۇق كاپىلداپ سۆزلەپ بەرگەن چاغدىكى مەستانە-لىكتىن هازىرغىچە قايمۇقۇپ يۈرۈۋاتقاندەك تۇيغۇدا ئىدىم — بىردىنلا ئېسىمگە كەلدىم: فاڭ فۇگۇي ئۆلدى، تۇ شاۋېيڭ چاچ تارايدىغان چاغدا قارايدىغان يۇمىلاق ئەينەكتە: جاڭ چىچيۇ ماش رەڭ بىر يۈرۈش فورما كىيىپ، قولىدا يۇمىلاق تاۋاق، تاۋاقتا توخۇنىڭ ئىككى پاچقى، بىر قانىتى، ئازراق كالا گۆشى دۇملىمىسى بار، مەرهۇم خىزمەتدىشىنىڭ ئايالىدىن هال سوراپ ئۆيگە كىردى.

— جاڭ مۇئەللىم، ئولتۇرۇڭ، ئۇ هەرهالدا ئالىي تەربىيە كۆرگەن. هازىر مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىدا توشقان تېرىسى شىلىۋاتقان بولسىمۇ، تەربىيەلەنگەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. خۇددى كونىلار ئېيتقاندەك: «ئوروق تۆگىنىڭ ئۆلۈكىمۇ ئاتتىن چوڭ.»

ـــ فاڭ ۋۇ، جاڭ تاغاڭغا چاي كەلتۈر!

مەن قولۇمدىكى لەنتىنى تاۋاقنى يەرگە قويۇپ قويۇپ، ئىنتايىن قينالغان ھالدا:

ـــ ئۇ..... چيۈنىڭ ئانسى مەندىن باللىرىڭىزغا ۋە سىزگە ئازراق تائام سۇندى ..... ئازابلىنىپ..... يىغلاپ سالامەتلىكىڭىزنى يوقتىپ قويۇشىڭىزدىن ئەنسىرەپ، ھال سوراشقا مېنى كىرگۈزدى..... دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى قايغۇ ـ ھەسرىتىنى بېسىپ ئولتۇراتتى، گەپلىرى قولاشمايتتى، ئۇ ئالمان ـ تالمان يۇزىنى ئېتىۋالدى، ياش بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن سىرغىپ ئاققانىدى.

سەن يىغلۇۋاتقاندا، ئۇمۇ يىغلاپ تاشلىدى. ئىككىڭلار تەڭلا يىغلۇۋاتقىلار، فاڭ فۇمۇ يىغلاپ كەتتى (فاڭ لوڭ نەگە كەتكەندۇ؟). ئاخىر، تۇ شاۋيىڭ يىغىسىنى توختاتتى (تولا يىغلاپ كۆز ياشلىرى قۇرۇپ كېتەي دېگەنىدى). يېنىڭغا كېلىپ (يېنىڭغا كەلگەندە، ۋۇجۇدىدىن..... رۇس سىيىرىنىڭ ھەدىنى سەزدىڭ..... ئالىقىنىڭ بىلەن يۇزۇڭنى توسۇپ ئولتۇراتتىڭ). جاڭ مۇئەللىم، مەندىن ھال سوراپ كېرىپسىز، يىغىدىن ئۆزىمىزنى باسالماي قالدۇق.....ـــ دېدى ئۇ بارمىقىنىڭ ئۇچىنى يەلكەڭگە تەگكۈزۈپ،ـــ جاڭ مۇئەللىم، ئادەم ئۆلسە تىرىلمەيدۇ. لاۋفاڭ بىلەن ياخشى ئۆتەتتىڭلار، بۇنى بىلىمەن. ئۇ ئۆلۈپ كەتتى، يەيدىغان رىزقى شۇنچىلىككەن. ئۆزىڭنى ئاسرىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن، فۇگۇيگە ئوخشاش چارچاپ كېتىپ دەرس مۇنبىرىدە ئۆلۈپ قالماڭ.....

ـــ فۇگۇي، ھەي فۇگۇي، مېنى ئالغاندىن تارتىپ سېنى پالاكەت باسقىلى تۇردى. مەن سوۋېت ئىتتىپىيونى دەپ تارتىپ چىقىرىلىپ كۇرەش قىلىندىم، سەن مەن بىلەن تەڭ جاپا تارتتىڭ: مەن مەكتەپتىن ھەيدەلدىم. سەن بىر كىشىلىك مائاشىڭ

بىلەن بىزنى باقتىڭ..... سەن ئۆمرۈڭدە بىر يۇتۇم ماۋتەي هاربقى ئىچىپ باقمدىڭ..... بىر قېتىم كالا گۆشى دۇملمىسى يەپ باقمدىڭ..... سۇدا پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشىنمۇ تويغۇدەك يەپ باقمدىڭ..... باللار خىزمەتكە چىقسا، پۇل تېپىپ، ساڭا كالا گۆشى دۇملمىسى يېگۈزمەكچىدىم..... بىراق، سەن كېتىپ قالدىڭ.....

سەن يەنە يۇزۈڭنى تۇتۇپ نېمىگە يىغلايسەن؟

— جاڭ ئاكا، سىز قايتىڭ، يەڭگەم ئەنسىرەپ قالمىسۇن، — ئۇ مېنى چىقىپ كېتىشكە ئالدىراتتى.

ئۇ تاۋاقتىكى توخۇ ۋە كالا گۆشىنى بىر چىنىگە تۆكۈپ، بىر دەم ئويلاندى - دە، تاۋاقنى قويۇپ قويۇپ، تامنىڭ بىر بۇلۇڭدىكى پېچەتلەنگەن قۇتىنى ئېچىپ، قولىنى تىقتى، ئىچىدىن تۇزلانغان توشقان بېشىدىن ئۈچنى ئېلىپ تاۋاققا قويدى ۋە:

— جاڭ ئاكا، بۇ زاۋۇتىمىزنىڭ چىقىرىندىسى، ئاچىقىپ پىشۇرۇپ يەڭلار، — دېدى. ئەمدى چىقىپ كەتمەسلىككە ھېچقانداق باھانە - سەۋەب يوق ئىدى.

6

ھۆسىن تۇزنىگۈچى ئىككى فىزىكا مۇئەللىمگە بىردەم سول تەرىپىگە، بىردەم ئوڭ تەرىپىگە، بىردەم ئالدىغا، بىردەم كەينىگە ئۆتۈپ ئوغلىنى ھەربىيلىككە يولغا سالغان مېھرىبان ئانىدەك ئەستايىدىل سەپسېلىپ قارىدى. ئۇ جاڭ مۇئەللىم بىلەن فاڭ مۇئەللىمنىڭ كۆزئەينىكىنى ئالماشتۇردى. قارا، كۆك ۋە سېرىق بورنى يانجىپ تالقاندەك قىلىپ، فاڭنىڭ سەل ئاقۇچ كۆرۈنگەن يۇزىگە سۈركىدى. ئۆي ئىچى بورنىڭ خۇشبۇي پۇرىقىغا تولدى. ھۆسن تۇزنىگۈچى پىلان بويىچە ھەربىكەت قىلىشقا بۇيرۇق بەردى.

ئىككى فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى تارتىنىپ تۇرۇپ قول ئېلىشتى. فاكۇ مۇئەللىم كارتون قەغەزنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ دەرس ئۆتكىلى 8-ئوتتۇرا مەكتەپكە ماڭدى.

يول تونۇش، يول بويىدىكى نەرسىلەرمۇ بۇرۇنقىدەك ئىدى. ئۇچ چاقلىق ۋېلىسىپىتىنى مىنىپ كەينىگىدىن كېلىۋاتقان ماگىزىنىنىڭ ئايال غوجايىنى ساڭا يېتىشۋالدى، يېنىگىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ سۇرئىتىنى ئاستىلاتتى. ھارۋىدىكى ئۇستىگە قويۇلغان يەشىكلەرنى كۆردۈڭ، يەشىكلەردە تاماكا، ھاراق ۋە قەنت - گېزەك بار ئىدى. سەن ئادەتتە بۇ ئايال بىلەن سالام - سەھەت قىلمايتتىڭ، ئۇمۇ سېنى تونۇماسقا سالاتتى، بۈگۈن ئۇ ساڭا سەپسېلىپ قاريدى، سەن دەككە - دۈككە ئېچىدە قالدىڭ.

— تاماق يېدىگىزمۇ؟— دەپ سوريدى ئايال غوجايىن سەندىن يېقىملىق ئاۋازدا.

— مەندىن سوراۋاتامسىز؟

— خۇپسەن بولۇۋالغىنىنى! — دېدى ئايال غوجايىن زەردە بىلەن، — مېھرىگياھ تاماكىسى ئەكەلدىم. بىر يۇرۇش ئېلىپ قويايمۇ؟

— مەن ئەزەلدىن تاماكا چەكمەيمەن، — دەپ سەل ئالدىراپ جاۋاب بەردىڭ.

— ئوھوي! ئۆلۈكنىڭ ساقال - بۇرۇتىنى چۈشۈرىدىغان خوتۇن سىزنى ئەجەب بىر ھالغا چۈشۈرۈپ قويۇپتۇ! چوپچوڭ بىر ئەر كىشى تۇرۇپ بىر يۇرۇش تاماكا ئېلىپ چەككۈدەك ھوقۇق بولمسا، ئۇنداق ئادەمنى قانداقمۇ ئەر كىشى دېگىلى بولسۇن!

— ئەدەپ - ئەخلاققا دىققەت قىلىڭ!

ئايال غوجايىن ۋېلىسىپىتىنى ئىرغىپ چۈشۈپ زەھەرخەندىلىك بىلەن:

— پاھ، نېمىش بۇ، سىزگە كېسەل تەگدىمۇ؟ نەچچە

كۈننىڭ ئالدىدا ماڭا بەزدەك قاراپ كېتەتتىڭىز، بۈگۈن نومۇسچان بولۇپ كېتىپسىزا!ــ دەپ مازاق قىلدى.

سەن تۆگۈلۈپ تۇرۇپ تىل - ھاقارەت ئىشتىشكە مەجبۇر بولدۇڭ.

ــ خوتۇنىڭىز ماش رەڭ ئىشتان - چاپان كىيدۈرۈپ قويۇپتۇ، ماش رەڭ شەپكىلا كەم قاپتۇ! ــ دېدى ئايال غوجايىن مۇغەمبىرانە كۈلۈپ ئالدىڭغا كېلىپ،ــ ئايال كىشى ئايال كىشىنىڭ دۈشمىنى. سىز بىلمىسىز، سىزگە دەپ قويماي، سىزنىڭ ئاۋۇ ئىنسابلىق خوتۇنىڭىز ھايۋانات باغچىسىدىكى يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى قېرى بىلەن تېپىشىپ قاپتۇ، ئىككىسىنىڭ پادۇپ دەرەخلىكىدە قۇچاقلىشىپ ئولتۇرغانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم.....

فىزىكا مۇئەللىمى غەزەپلەندى، چوڭ تەرەت قىلغان بىرەرسىنىڭ كۆتىنى ئېرتىپ قويغاندەك ئاۋارىچىلىك ھېس قىلدى.

ــ مېھرىگىياھ ماركىلىق تاماكىدىن بىر يۇرۇش ئېلىپ قويىمەن، قورقماڭ، ماش رەڭ فورما كىيگەن تۇرۇقلۇق يەنە نېمىدىن قورقىسىز؟ــ ئايال غوجايىن شۇنداق دەپ ئۇچ چاقلىق ۋېلىسىپىتىنىڭ پىدالىنى تېپىپ يۈرۈپ كەتتى.

مەكتەپنىڭ قارا خىزمەتچىسى ــ سىزنى كۆتۈرۈپ دەپنە ئىدارىسىدىن ئۈسۈپ كىرىپ كەتكەن ھېلىقى قەھرىمان ــ قولىدا سۈپۈرگە، 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ پېشايۇنىنى قايتا - قايتا سۈپۈرۈۋاتاتتى. رەڭگارەڭ كىيىنگەن توپ - توپ ئوقۇغۇچىلار ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشىپ دەرۋازىدىن كىرىۋاتاتتى. ساڭا سالام - سەھەت قىلاتتى.

ــ خەيرلىك سەھەر، جاڭ مۇئەللىم!

ــ خەيرلىك سەھەر، جاڭ مۇئەللىم!

ــ لى گاڭ، مەندىن ئالغان ئون يۈەننى قاچان قايتۇرىسەن؟

بىر ئوغۇل ئوقۇغۇچىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭ.

ــ كىملەر ئايدا قايتۇرىمەن، ئاتامغا مۇكاپات پۇلى تارقاتقاندا، ــ دېدى لى گاڭ.

ــ ئۆسۈمى قوشۇلۇپ ماڭىدۇ جۇمۇ!

ــ ئەلۋەتتە بىر تىيىنىڭ كەم بولمايدۇ!

سەن بۇگۈنكى دەۋردىكى ئوغۇل ـ قىزلارنى كارامەت دەپ ھېسابلايسەن، يانچۇقىدىكى قەلەمدانىدا كىيدۈرمە ساقلىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى چۈشكۈنلەشكەن دېگىلى بولامدۇ؟ فىزىكا مۇئەللىملىرىنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ شاۋگۈنىڭ يۇقىرى ئاۋازدا چىڭقىلىپ تۇرۇپ دەۋاتقان گەپلىرىنى ئاڭلىدىڭ: ئەخلاقشۇناسلار نېمىدەپ ھەيران قالىدۇ؟ ئەخلاق دېگەن بۇ نەرسە ماھىيەت جەھەتتىن ياسالما نەرسە. تالاي چوڭ ئەربابلار پالاكەتكە يولۇققاندا، ھامان بىرەرسى ئۇلارنىڭ ئىشقۇازلىقىنى پاش قىلىدۇ. بىر تال كىيدۈرمە ئۈچۈن بىر ئوقۇغۇچىنى مەكتەپتىن ھەيدەش ئادىللىق ئەمەس! بىز ھەم سىلەر، ھەممىمىز ئادەم، سىلەر ھازىر ياش ئەمەس، ياشلارغا ئۆچمەنلىك قىلىش، بۇ دېگەن كۆرەلمەسلىك! مەسىلەن، مېڭ ئاقساقال، ئاڭلىساق ياشلىقىڭىزدا، سىز تازا ئىشقۇاز ئىكەنسىز. سىزنىڭ نەچچىنچى ـ نەچچىنچى بوۋىڭىز مېڭ كې، لەقەمى«ياشىن» ئۇ ياش ۋاقتىدا كۆڭچىۇ ھەزرەتنىڭ خوتۇنىنى يولدىن چىقارغانكەنمىش! كۆڭچىۇ ھەزرەت نەزى بىلەن تېپىشىپ قالغانمىش. نەزىنىڭ ئېرى كۆڭچىۇ ھەزرەتنى ئۇرۇپ يۇز ـ كۆزىنى كۆكەرتىۋەتكەنمىش. كۆڭچىۇ ھەزرەت لالما ئىتتەك، توردىن چۈشۈپ قالغان بېلىقتەك ئالاقزەدە بولۇپ بەدەر تىكىۋەتكەنمىش. نەزى: «بولمايدۇ» دېگەنىكەنمىش. كۆڭفۇزى: «سالغا چۈشۈپ دېڭىزغا چىقىپ كېتىمەن» دېگەنمىش. مۇھەببەت ئۈچۈن كۆڭفۇزى قاقاس ئارالغا كەتكەنمىش، ئەۋلىيالار شۇنداقكەن، ئاددىي ئادەملەر قانداق

بولماقچىدى؟
مېڭ ئاقساقال بېشىنى چايقاپ:
ــ بۇ بۇتىنىڭ بېشىغا تەرەت قىلغانلىق! ئەدەپ ـ ئەخلاقنى ھاقارەتلىگەنلىك! ــ دېدى.
شادلىققا تولغان كەيپىيات. فىزىكا ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ھەممىسى كۈلۈشمەكتە.
سەن خۇددى سۇغا ئېرىشكەن بېلىقتەك راھەتلەنىدىڭ. بۇرۇنقى ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇپ،ئۆزۈڭنىڭ ئۇستىلى ئالدىغا كەلدىڭ.
تونۇش قول ناتونۇش قەلەمگە تەگدى. بىرەيلەن يەلكەڭگە ئۇرۇپ، قۇلىقىڭغا:
ــ جاڭ مۇئەللىم، ئۆزىڭىزنىڭ ئورۇندۇقىدا ئولتۇرۇڭ، ــ دېدى.
ئۇ قوشكېزەكلەرنىڭ بىرسى سېنىڭ ئوقۇغۇچۇڭ، سېنىڭ شاگىرتىڭ، سېنى كۆتۈرۈپ دەپنە ئىدارىسىگە بۆسۈپ كىرگەنلەرنىڭ بىرسى ئىدى، سېنى قوغلاۋاتاتتى.
ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. ئوقۇغۇچۇڭ ئورنىدا ئولتۇردى. قالغانلار كاسىلىرىنى ئۇستەلنىڭ قىرىغا يۆلەپ، قوللىرىنى قوۋۇشتۇرۇپ، دەرس ئالدىدىكى ئازادلىكتىن بەھرىلەنمەكتە ئىدى. سەن:
ــ قايسى ئورۇن جاڭ مۇئەللىمنىڭ؟ــ سەل ئاۋايلاپراق سورىدىڭ.
قوشكېزەكلەرنىڭ بىرسى ساڭا ھەيران بولۇپ قاراپ:
ــ ھە؟ جاڭ ئەپەندى، ئالجىپ قىلىۋاتامسىز؟ــ دېدى.
ــ ياق، سوراۋاتىمەن، جاڭ مۇئەللىمنىڭ قايسى.....
قوشكېزەكلەرنىڭ بىرسى ئورنىدىن تۇرۇپ ئەتراپىڭدا چۆرگۈلەپ، ئۇنىڭ:
ــ فاڭ مۇئەللىمنىڭ جېنى چاپلىشىپ قالدىمۇ نېمە؟

ئـاۋازىڭىز..... يـۇرۇش - تۇرۇشـىڭىز..... دېـگەن گەپنـى ئاڭلىدىڭ.

ئۆلۈمنىڭ ھىدى. فىزىكا مۇئەللىملىرىنىڭ يىغلىغۇسى كەلدى.

قوشـكېزەكلەرنىڭ بىرسـى سـېنى يـۆلەپ جـاڭ چىچيۇنـىڭ ئورۇندۇقىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويىدى.

ــ كـۆپچىلىككە بىـر خەۋەرنـى دەپ بېـرىمەن، ــ دېـدى شاۋگۇ، ــ نېمىشقا فـاڭ مۇئەللىمنـىڭ ماتەم بىلـدۇرۇش مۇراسـىمى ئۆتكـۈزۈلمەي كېلىۋاتـىدۇ؟ ئاڭلاشـلارغا قارىغانـدا فـاڭ مۇئەللىمنـىڭ جەسىتى ئوغرىلىنىپ كېتىپتۇ!

ــ ياڭغـــان، ــ دېـــدى مېـــڭ ئاقـــساقال، ــ ئـــالتۇن ئوغرىلايـــدىغان، كۈمـــۈش ئوغرىلايـــدىغانلار بـــار، جەســـەت ئوغرىلايدىغانلارمۇ بارمىكەن!

ــ كـالا بوغۇزلايـدىغان قاسـاپلار ئـوغرىلاپ كـالا گۆشـىگە ئارىلاشتۇرۇۋەتكەنىدۇ!

ــ ياڭغان گەپ.

ــ بۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىش ئەمەس.

ســـەن چايقىلـــىپ ئورنۇڭـــدىن تـــۇرىدۇڭ، چايقىلـــىپ يەنە ئولتۇرۇۋاتىسەن.

ــ جاڭ مۇئەللىم، نېمە بولدىڭىز؟

ــ چىرايىڭىز بۆلەكچىلىنىۋ.

ــ مەكتەپنىڭ دوختۇرى كېلىپ كۆرۈپ باقسۇن.

ــ بولدىلا، ئۇ دوختۇر كەلسە ئاسپىرىن بېرىدۇ.

ــ ئاسپىرىن يېگەندىن كۆرە ئىككى تال بور يېگەن ياخشى!

كـارىـــدوردا ئېلىكـــتر قوڭغـــۇرىقى چېلىنـــدى، ئوقۇتقـــۇچىلار ئارقا - ئارقىدىن ئىشخانىدىن چىقىپ كېتىشتى.

سەن قوشكېزەكلەرنىڭ بىرسىگە ئۆتۈنۈپ تۇرۇپ:

ــ مېنى..... سىنىپىمغا ئاپىرىپ قويۇڭ.....دېدىڭ.

— جاڭ مۇئەللىم، دەرسىڭىزنى مەن ئۆتىۋەتتىم.
— ياق - ياق!— سەن تۈيۇقسىزلا «باتۇرنىڭ ھاياجىنى» دېگەن گەپنىڭ مەنىسىنى چۈشەندىڭ. قوشكېزەكلەرنىڭ بىرسى يول باشلاپ ماڭدى، سەن دەرس پىلانىنى قىستۇرۇپ كەينىدىن ماڭدىڭ.

7

1) فاڭ مۇئەللىم ئۆلۈپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ دەرس ئۆتكەن چاغدىكى ئاۋازى ھېلىھەم كاردىوردا ياڭرايدۇ.
2) پۈتۈن شەھەر بويىچە تازىلىق تەكشۈرۈشنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلار بىرلىشىپ، ھاجەتخانىنى پاكىز تازىلاپ، ھاجەتخانا ئىشىكىگە قىزىل قەغەزدە پىچەت چاپلاپ قويۇش.
3) سۇخانىدىكى يېڭى ئەر - خوتۇنلار يېقىندا قىز پەرزەنت كۆردى. كېلىن توي قىلماي تۇرۇپ ھامىلدار بولۇپ قالغان. كۈيۈ ئوغۇلنىڭ ئاكتىپ پوزىتسىيەسىدىن قارىغاندا، ئۇ قىز بوۋاقنىڭ ئۆز ئاتىسى ئىكەن.
4) فىزىكا ئوقۇتقۇچىلىرى چىشىنى چىشلەپ تۇرۇپ پۇل يىغىش قىلىپ يوغان مۇشۇكئېيىق ئويۇنچۇق ئالدى. مۇشۇكئېيىقنىڭ بېشىغا ئىلغۇچ بىلەن يوغان قىزىل قەغەز ئىلىپ قويۇلدى. ئۇستىگە «سۇخانا گۈلىگە تەقدىم»؛ ئاستىغا «8-ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بارلىق فىزىكا ئوقۇتقۇچىلىرىدىن» دېگەن خەتلەر يېزىلغانىدى.
5) كىيىدۇرمە يوشۇرۇپ ساقلىغان ئوغۇل ئوقۇغۇچىنى مەكتەپتىن ھەيدەش.
6) بىر قىز ئوقۇغۇچى ئۆزىنى دەريا‌غا تاشلاپ ئۆلۈۋالدى.

7) قوشكېزەكلەرنىڭ بىرسى: «ئەتە يەكشەنبە چۈشتىن ئاۋۋال كۆپچىلىك بىللە فاكۇلتېتنىڭ خوتۇن - بالىلىرىدىن ھال سوراپ ئۆيىگە بارىمىز..... سوۋغا ئېلىش - ئالماشلىق ھەركىمنىڭ ئىختىيارى، «كۆزدىن يىراق كۆڭۈلدىن يىراق بولۇپ قالمىسۇن!» دېگەن تەكلىپنى بەردى.

ئالتىنچى باب

1

شەھەر ئەتراپى رايونىدىكى خوراز ئۇچ قېتىم چىللىدى. ئاقىرىپ كېلىۋاتقان تاڭ ئەينەكتە ئەكس ئەتتى. فاڭ فۇگۇينىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىگە يېرىم ئايدىن ئاشتى. ئۆينىڭ ھەربىر بۇلۇڭىدا، ھەربىر ئۆي جاھازىسىدا لەنتى پۇراق دىماققا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. كۈندۈزى سۇس ئىدى، قاراڭغۇ چۈشكەندە كېچىدىكى تۇمانغا ئوخشاش ئاستا - ئاستا يامرايتتى: خوراز ئۇچ قېتىم چىللىغاندا، كېچىدىكى تۇمان قويۇقلىشىپ يۇقىرى پەللىگە يېتەتتى، ھېلىقى پۇراقمۇ قويۇقلىشىپ يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلەتتى.

شۇ تاپتا لەنتى پۇراق يۇقىرى پەللىگە يەتكەنىدى. تۇ شاۋ يىڭنىڭ قۇرغاقلىشىپ كەتكەن كۆزلىرى چىدىغۇسىز ئاغرىپ كەتتى: ئېرىدىن ئايرىلىپ قېلىش بىر ئايالنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ چوڭ بۇرۇلۇش — تۇنۇگۈن سەن خوتۇن ئىدىڭ. بۈگۈن تۇل خوتۇن بولۇپ قالدىڭ. ئېرىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن تەڭ ئەگىشىپ كەلگەن لەنتى پۇراق رەڭلىك ئىدى. ئۇ قارا، ئاق - قارا روشەن سېلىشتۇرما. ئۇ قىزىل رەڭ بىلەن سىغىشالمايدۇ. قىزىل خۇشاللىقا، ئاق ئۆلۈمگە ۋەكىللىك قىلىدۇ. قارا قىزىلنىڭ توقۇلمىسى، قارا ئاقنىڭ گۇماشتىسى. ئالدىنقى كۈنى، فاڭ فۇ قىزىل باغىرداقنى شاپتۇل چوڭلۇقىدىكى كۆكسىگە تاقىدى. تۇ

شاۋينگنىڭ قاراشلىرىدىن قۇسۇر ئىزدەۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

ــ خۇزى، ئالماشتۇرۇۋەت، ــ دېدى ئۇ قىزىغا.

ــ نېمىشقا؟ ــ دەپ سورىدى قاڭ خۇ چۈشەنمىگەندەك، ــ نېمىشقا ئالماشتۇرۇۋېتىمەن؟ ئانا، سەتمىكەن يا؟

ــ ئاتاڭ يېقىندا ئۆلدى.

ــ ئاتامنىڭ يېقىندا ئۆلۈشى بىلەن بۇنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى؟

ــ ئاتاڭ ئۈچۈن قارىلىق تۇتىمىز، قىزىل، يېشىل نەرسىلەرنى ئارتىۋالساق بولمايدۇ.

ــ ئانا، ھاجىتى يوق، ئۇنى تاقىمسامۇ ئاتام ئۆلۈپ كەتتى. تاقىسامۇ ئاتام ئۆلۈپ كەتتى!

ــ تاقىما خۇزى، ھېچبولمىغاندا ئاتاڭنىڭ ماتەم بىلدۈرۈش مۇراسىمىدىن كېيىن تاقا. بولمىسا ئاق كۆڭلىكىڭ باغىرداقىنىڭ رەڭگىنى يوشۇرالمايدۇ. كىشىلەر بىزنى مازاق قىلىدۇ.

قاڭ خۇ كۈلۈپ قويدى، بېشىنى چايقىدى؛ باغىرداقىنى ئېلىپ، ياستۇقىنىڭ ئاستىغا تىقىۋەتتى.

تۇ شاۋيىڭ راھەتلەنگەندەك بولۇپ قالدى. قىزى ئۇنىڭغا:

ــ ئانا، ئۆزۈڭنى بۇنداق ئازابلىما، ئاتام ئۆلدى، بىز ياشىشىمىز كېرەك: ئۆلگەن ئادەمنىڭ تىرىك ئادەمنى قويۇپ بەرمەيدىغان يولى يوق! ئاكام ئىككىمىز مەسلىھەتلەشتۇق. بىزنىڭ بەختىمىز ئۈچۈن، ئەلۋەتتە ئالدى بىلەن ئۆزۈڭنىڭ بەختى ئۈچۈن، دەرھال ياتلىق بول. ئاكام نەچچە كۈندىن كېيىن ئۇنىۋېرسىتېتقا قايتا ياتلىق بولۇشى» دېگەن ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئەكىلىمەن دېدى، ئاڭلاپ بىقىپ، شۇنىڭدىن تەربىيە ئال. بۇنداق يىغلاپ ئۆتۈۋەرسەك، بىزنىڭ ساغلام ئۆسۈپ ـ يېتىلىشىمىزگە تەسىر يېتىدۇ، ــ دېدى.

يېرىم يالىڭاچ بولۇۋالغان، يېڭى ئېچىلغان غۇنچىدەك قىزىغا قاراپ بىر خىل ناتونۇش تۇيغۇ بىردىنلا تۇ شاۋيىڭنىڭ بېشىغا

چقتى. گەپ قىلغۇسى كەلدى- يۇ، گەپ قىلمىدى. قىزىنىڭ بارا - بارا تولۇپ كېلىۋاتقان بەدىنى ئۇنى ۋەھىمىگە سېلىپ قويدى. چىرايلىق قىز ئاتا - ئانا ئۈچۈن ئاپەت؛ ئۇنىڭ ئاتىسى ئۆلدى، بۇ ئاپەتنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ بېشىغا چۈشتى.

مەرھۇم ئىرىنى سېغىنىش داۋامىدا تۇ شاۋيىڭ شىمالىي جۇڭگو يېزىلىرىدا تارقىلىپ يۈرگەن بىرنەچچە ھېكايىنى بەزى - بەزىدە ئېسىگە ئېلىپ قويياتتى. سەن بۇ ھېكايىلەرنى تۇ شاۋيىڭنىڭ بايان خاراكتېرىدىكى تەپەككۇرىدىن سۈزۈپ ئېلىپ، بىرلەشتۈرۈپ نەچچە ھېكايىگە ئايلاندۇرۇپ بىزگە سۆزلەپ بەر — كونا ھېكايە بولسىمۇ مەيلى، بىز چىشمىزنى چىشلەپ، چەكچىيىپ تۇرۇپ ئاڭلايمىز.

بىرىنچى ھېكايە:

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا، بىر ئادەل ئەمەلدار مەپدە كېتىۋاتقانكەن. توساتتىن، بىرپەس قۇيۇن چىقىپ كېتىپتۇ. مەپكەش كۆزلىرىنى ئاچالماي يولنى داۋام قىلىشقا پېتىنالماپتۇ. ئەمەلدارنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشۈپتۇ. مەپكەشنى توختاشقا بۇيرۇپتۇ. ئەمەلدار مەپىدىن چۈشۈپ ئەتراپقا قاراپتۇ. كۇن پارقىراپ تۇرغان، غەيرىي ئەھۋالنى بايقىماپتۇ. ئەمەلدار تەپسىلىي قاراپ، سۆگەتلىكنىڭ ئىچىدە بىر يېڭى قەبرىنى كۆرۈپ قاپتۇ. قەبرىنىڭ يېنىدا بىر ئايال يىغلاپ ئولتۇرغانىكەن. ئەمەلدار بېرىپ ئۇ ئايالدىن گەپ سوراپتۇ. ئۇ ئايال قاش - كۆزى كېلىشكەن، قارىلىق كىيىم كىيگەن چىرايلىق ئايال ئىكەن. ئەمەلدار قەبرىنىڭ ئۇنىڭ ئېرىنىڭ قەبرىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. ئايال سورالغان سوئاللارغا سۈرەك راۋان جاۋاب بېرىپتۇ. گۇمان قوزغىغۇدەك ئورۇن قويماپتۇ. ئەمەلدار: بايامقى قۇيۇن ئۇۋال قىلىنغان بىرەرسىنىڭ ھال ئېيتقىلى كەلگەن روھى ئەمەس ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپتۇ.

ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا يەنە قۇيۇن كۆتۈرۈلۈپتۇ. قۇيۇنىدا ھېلىقى ئايالنىڭ قارىلىق كىيىمىنىڭ ئىچىدىكى قىزىل كۆڭلىكى كۆرۈنۈپ قاپتۇ. ئەمەلدار يايلىرىغا ھېلىقى ئايالنى داتاڭغا ئاپىرىشنى بۇيرۇپتۇ. قارىلىق كىيىمنىڭ ئىچىگە نېمىشقا قىزىل كۆڭلەك كىيۈۋالغانلىقىنى سوراپ، قاتتىق قينىپتۇ. ھېلىقى ئايال قەيسەر ئايال ئىكەن، ئۇ يولۋاس ئورۇندۇقتا ئولتۇرغۇزۇلۇپتۇ، لازا سۈيى قۇيۇلۇپتۇ، ئەۋلىيا كۆۋرۈكىدىن ئۆتكۈزۈلۈپتۇ، گېلىغا بور توزۇندىسى پۈۋلىنىپتۇ.....ئۇ زادىلا ئېغىز ئاچماپتۇ. ئەمەلدار ئەقىل ئىشلىتىپ، بىر يايىغا ھېلىقى ئايالنى قالايمىقان قىچقىلاشقا بۇيرۇپتۇ، ھېلىقى ئايال كۈلۈپتۇ ھەم يىغلاپتۇ، «قىچقى» قا چىدىماپتۇ، ئاخىر ھەممىنى ئىقرار قىپتۇ. ئۇ ئەسلىدە ئاشنا ئوينىاپ ئېرىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن بولۇپ، كىشىلەرنىڭ كۆزىنى بويىاش ئۈچۈن قارىلىق كىيىم كىيۈۋالغانىكەن.

ئىككىنچى ھېكايە:

بۇرۇنىنىڭ بۇرۇنىسىدا، بىر ئادەم ئۆيگە كېتىۋېتىپ ياش بىر ئايالنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئايال قارىلىق كىيىم كىيگەن، قولىدا يەلپۈگۈچ، يىغلىغان پېتى قەبرىنى يەلپۈپ ئولتۇرغانىكەن. ھېلىقى ئادەمنىڭ ئىچى پۇشۇپ ئايالنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن:

— يەڭگە، قەبرىدە ياتقان ئادەم نېمىڭىز بولىدۇ؟— دەپ سوراپتۇ. ئايال:

— ئېرىم بولىدۇ.....دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— ئۆلگىلى نەچچە كۈن بولدى؟

— ئۈچ كۈن بولدى.

— يىغلىغىنىڭىز نېمىسى، قەبرىنى يەلپۈگىنىڭىز نېمىسى؟

ھېلىقى ئادەم قەبرە بېشىدا ئولتۇرغان خوتۇنىنىڭ ئېرى ئۆلۈپ

كەتكەندىن كېيىن قەبرىسى قۇرۇغان ھامان ياتلىق بولىدىغانلىقى توغرۇلۇق ئېرى بىلەن ئالدىنئالا كېلىشكەنلىكىنى بىلمەيدىكەن، ئۇنىڭ ئۆلگىنىگە ئۈچ كۈن بوپتۇ. لېكىن، قەبرە قۇرۇماپتۇ. ئايال قەبرە بالدۇرراق قۇرۇسا، تېزرەك ياتلىق بولۇشنى ئويلاپ قەبرىنى يەلپۈپ ئولتۇرغانكەن. ھېلىقى ئادەم بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەيران بوپتۇ. ئۆيگە بېرىپ، يولدا كۆرگەن ئىشنى خوتۇنىغا دەپ بېرىپتۇ. خوتۇنى ئۇ ئايالنى نومۇسسىز دەپ تىللاپ كېتىپتۇ. ھېلىقى ئادەم كۈلۈپ تۇرۇپ خوتۇنىدىن:

— مەن ئۆلۈپ كەتسەم، سەن نەچچە كۈن تۇل ئولتۇرالايسەن؟— دەپ سوراپتۇ. خوتۇنى چىرايىنى ئۆزگەرتمەستىن:

— ئەگەر سەن ئالدىمدا كېتىپ قالساڭ، مەن ئۆمۈر بويى ياتلىق بولمايمەن. «ياخشى ئاتقا ئىككى ئېگەر ياراشماس، ياخشى ئايال قايتا ياتلىق بولماس»، — دەپتۇ.ھېلىقى ئەر:

— راستمۇ - يالغانمۇ؟— دەپ سوراپتۇ يەنە.

خوتۇنى تېرىكىپ چىچاڭشىپ كېتىپتۇ.

شۇ ئاخشىمى ھېلىقى ئادەم راستتىنلا ئۆلۈپ قاپتۇ. خوتۇنى ئازابلىنىپ يىغلاپتۇ. ئېرىنى ياغاچ ئۆكەككە سېلىپ، جەسەت ساقلاش ئۈچىگە قويۇپ، ئېرىنىڭ روھىنىڭ كۈلپەتتىن خالىي بولۇپ، بالدۇرراق بېھىشكە كىرىشى ئۈچۈن راھىبلارنى چاقىرىپ نوم ئوقۇتۇپ، قەغەز كۆيدۈرۈپتۇ.

شاۋقۇن - سۈرەنگە تولغان كۈندۈزى ئۆتۈپ كېتىپ، زېرىكىشلىك كېچە يېتىپ كەپتۇ. قېرى راھىبلار ھۇرۇن ئىكەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇخلىغىلى بۇتخانىغا كېتىپ، جەسەتنىڭ يېنىدا تاك - تاك ئۇرغاچ، نوم ئوقۇپ بىر ياش راھىب قاپتۇ. ھېلىقى ئايالنىڭ كۆزىگە قانداق ئۇيقۇ كەلسۇن؟ زىل چىقىۋاتقان تاك - تاك ئاۋازى ئۇنىڭغا يۈرىكىنى چېكىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپتۇ. ياش راھىبنىڭ ئاۋازى سۈزۈك ئىكەن. نومنى ناخشا ئېيتقاندەك

ئوقۇيدىكەن. ھېلىقى ئايال ئىچىدە: ئىشقىلىپ ئۇخلىيالمىدىم، ياش راھىب بىلەن پاراڭلىشىپ ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقىراي، دەپ ئويلاپ، ئورنىدىن تۇرۇپ، بىر پىيالە چاي قۇيۇپ، ئىككى قوللاپ تۇتۇپ، جەسەت ساقلاش ئۆيىگە كىرىپتۇ، ھېلىقى ئايال:

ــ ئۇستام، نوم ئوقۇپ جاپا چەكتىلە، چاي ئىچىپ، گاللىرىنى نەمدىۋالسىلا، ــ دەپتۇ.

ياش راھىب نومنى قويۇپ قويۇپ، چاينى قولىغا ئېلىپ، چاينى ئىچىپ لېۋىنى تامشىتىپتۇ. ھېلىقى ئايال قارىسا، ياش راھىب قاش ـ كۆزى كېلىشكەن، لەۋلىرى قىزىل، چىشلىرى ئاپئاق، خۇددى تاڭ سىڭغا ئوخشاش كىشىنىڭ ئامراقلىقى كەلگۈدەك راھىب ئىكەن. چاي ئىچىۋاتقان ياش راھىب ھېلىقى ئايالغا يېۋېتىندىغاندەك تىكىلىپ قاراپ قاپتۇ. ھېلىقى ئايال:

ــ تازچاق، ماڭا نېمانداق بەزدەك قارايسەن؟ــ دەپتۇ.

ياش راھىب ئارتۇق گەپ قىلماي، قولىدىكى چىنىنى تاشلۇېتىپ ئېتىلىپ بارغان پېتى ھېلىقى ئايالنى بېسۋاپتۇ. ئىككىسى ياغاچ ئۆكەكنىڭ ئالدىدا ئىشنى پۈتكۈزۈپتۇ.

ئەتىسى ئاخشىمى يەنە ئىشقىۋازلىق قىلىشىپتۇ. ياش راھىب:

ــ ئاچا، مۇشۇنداق بەدەنلىرىگە تاۋار كۆڭلەك كىيىسلە، قىزىلگۈل تاقىسلا، نېمىدەپ قارىلىق كىيىم كىيىلا؟ــ دەپتۇ.

ھېلىقى ئايال شۇ زامات قارىلىق كىيىمنى سېلىۋېتىپ، تاۋار كۆڭلەك كىيىپ، چېكىسىگە قىزىلگۈل قىستۇرۇپ، ياش راھىب بىلەن كېچىچە پەيزى قىپتۇ.

ئۇچىنچى كۈنى، ئىككىسى كۆڭۈللىرىنى بىر قېتىم خۇش قىلىشىپ بوپتۇ. ياش راھىب بىردىنلا بېشىنى قامىلاپ تۇتۇپ، ئاغرىپ كەتتى، دەپ ناله قىپتۇ. ھېلىقى ئايال نېمە قىلىشىنى بىلمەي ئالدىراپ كېتىپتۇ. ياش راھىب:

ــ كونا كېسىلىم قوزغالدى، ئۆلۈپ كېتىمەنمكىن دەپ

قورقمەن، ــ دەپتۇ.

ھېلىقى ئايالنىڭ كۆزلىرىدىن تۆكۈلگەن ياش مەڭزلىرىنى بويلاپ ئېقىپتۇ ۋە:

ــ بۇنىڭغا داۋا تېپىلمامدۇ؟ــ دەپ سوراپتۇ. ياش راھىب:

ــ تىرىك ئادەمنىڭ مېڭىسىنى بىر قاچا يېسەم، جېنىم ئامان قالاتتى، ــ دەپتۇ. ھېلىقى ئايال:

ــ تىرىك ئادەمنىڭ مېڭىسىنى نەدىن تاپقىلى بولىدۇ؟ــ دەپتۇ. ياش راھىب:

ــ يېڭى ئۆلگەن ئادەمنىڭ مېڭىسىمۇ بولۇۋېرىدۇ!ــ دەپتۇ. ھېلىقى ئايال جىددىي پەيتتە ئەقىل تېپىپ، ياغاچ ئۆكەكنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

ــ ماۋۇ ئىبلىسنىڭ مېڭىسى بولامدۇ؟ــ دەپ سوراپتۇ، ياش راھىب:

ــ يوقتىن ياخشى، ــ دەپتۇ.

ھېلىقى ئايال ئالدىراش پالتا تېپىپ، ياغاچ ئۆكەكنى يېرىپ، مەرھۇم ئېرىنىڭ مالىخىيىنى بېشىدىن ئېلىۋېتىپ، مېڭىسىنىڭ ئوتتۇرىسىنى چەنلەپ، پالتا ساپتۇ!

سوغۇق كۈلكە ئاۋازى بىلەن تەڭ ئۆلۈك ياغاچ ئۆكەكتىن ئېتىلىپ چىقىپتۇ.

بۇ ئىككى ھېكايە خۇددى ئىككى يىلانىدەك خىيال ـ پىكرىنىڭ يوچۇقلىرىدا ئۇياقتىن بۇياققا ئۆتۈشۈپ، تۇ شاۋېڭنىڭ ئارامنى قويماپتۇ. ئېرىنىڭ ئۆلۈمى ئايال كىشى ئۈچۈن سىناق. ناۋادا بىر ياش راھىب پەيدا بولۇپ قالسا، مەن ئۇنىڭ ئازدۇرۇشىغا بەرداشلىق بېرەلەرمەنمۇ؟

جەزمەن بەرداشلىق بېرىمەن، جەزمەن. تۇ شاۋېڭ ھەربىر ئېغىز گەپكە فېئودالزمنىڭ زەھىرى سىڭىپ كەتكەن چاكىنا ھەم يۈزە بۇ ئىككى ھېكايىدە ناھايىتى بىمەنە ئىشلار بايان قىلىنغان.

قاش - كۆزى كېلىشكەن ياش راھىب ھەرگىز ئاسماندىن چۈشمەيدۇ! قەبرىنى يەلپۈشۈمنى كۈتۈپ قەبرە بېشىدا تېخىمۇ تۇرمايدۇ! مەن داڭلىق پېداگوگىكا ئۇنۋېرسىتېتىنىڭ رۇس تىلى فاكۇلتېتىنى پۈتكۈزگەن ئەلاچى ئوقۇغۇچى، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسى ياشلار ئىتتىپاقىغا ئەزا بولغان، تەشۋىقات ھەيئەتلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن! دەپ ئويلىدى. بىراق، بۇ قالتىس كەچۈرمىشلەر «ياش راھىب» ۋە «قەبرىنى يەلپۈش» پائالىيىتىنى توسۇيالمايدۇ، خۇددى بېلىقتەك بېشىنى چايقاپ، قۇيرۇقىنى پىلتىڭلىتىپ سۇدا ئۈزۈپ يۈرۈۋېرىدۇ. مانا ئەمدى، ئۇ مۇشۇنداق كەچۈرمىشلەرگە چىرمىلىپ قېلىشتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشتىن ۋاز كېچىپ، ھېلىقى تاقىر باش راھىبنىڭ شەھۋانىي كالتىكى ۋە سىرتىغا قارىلىق كىيىم، ئىچىگە قىزىل كۆڭلەك كىيگەن ھېلىقى پەسكەش ئايالنىڭ خالىغانچە قىزىقتۇرۇشلىرىغا ئىمكان يارىتىپ بېرىۋاتاتتى. ئون نەچچە كۈندىن بۇيان ھەر ۋاقىت شۇنداق ئىدى. فاڭ خۇ شاپتۇل چوڭلۇقىدىكى كۆكسىگە قىزىل باغىرداق تاقىغان چاغدا، ئۇنىڭ كاللىسىدا قەبرە يەلپۈگەن ئايالنىڭ ئوبرازى شەكىللەنگەنىدى. ئالدىنقى كۈنى، ھە ئالدىنقى كۈنى تاۋاق كۆتۈرۈپ (تاۋاقتا توخۇ بىلەن كالىنىڭ ئۆلۈكى بار ئىدى) ئۆيگە كىرگەن ھېلىقى ئەرنىڭمۇ بېشىدا چاچ يوق ئىدى. دەرۋەقە تاقىر باش راھىبقا ئوخشاپ كېتەتتى!

مۇزىكىنىڭ رىتمىغا ئوخشاش ئىككى ھېكايىنىڭ قايتا - قايتا ئوتتۇرىغا چىقىشى تاسادىپىيلىقمۇ؟ ئەخلاقسىزلىق يولغا كىرىپ كېتىش خەۋپى تەقدىرگە ئوخشاش يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇراتتى.

لەنتى پۇراق مەۋج ئۇرۇپ يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلگەن چاغ ئىدى. بېشىدىكى ۋە ياستۇقىدىكى پۇراق يۇقىرى پەللىنىڭمۇ يۇقىرى پەللىسى ئىدى. بۇ زادى قانداق ماددىدىن تەركىب تاپقان

پۇراق؟ نېمىشقا مەزكۇر كىتابتىكى پېرسوناژلار پۇراققا قارىتا ئالاھىدە تەسىراتقا ئىگە - يوق، لېكىن نېمىشقا تىلىنىڭ مەنتىقىلىقىغا پەرۋاسىز قارايدۇ؟ بۇ پەرۋاسىزلىقنى بايان قىلغۇچىنىڭ بۇر بىلەن بۇلغىنىپ كەتكەن كاللىسىغا ئارتىپ قويىمىز. غەلىتە مەنزىرە ۋە بىمەنە پۇراق تۇ شاۋېيگنى ئۈيقۇدىن تەرك قىلغان بولسىمۇ، يوتقانغا كىرىپ ئۇخلايدىغان ئادەتكە نائىلاج ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتاتتى. قۇياش كۆتۈرۈلۈپ، سادا ياڭرىدى. ھايۋانات باغچىسىدىكى تۇلكە تۇتۇق ئايغا قاراپ ھۇۋلىدى. تۇلكىنىڭ ھۇۋلىشى ئايالارنىڭ يىغىسىغا ئوخشايتتى. تۇ شاۋېيڭ تۇلكىنىڭ ھۇۋلىشىدىن قورقاتتى. فاڭ فۇ پۇتىنى ئۇنىڭ پاچىقىغا ھۇزۇرلىنىپ سۈركىدى. ئورنىدىن تۇرىدىغان ۋاقىت بولغانىدى.

ئورنىدىن تۇرۇپ كارىۋات ئالدىدا ئۇيان - بۇيان ماڭدى. تاڭ سەھەردىكى تۇرلۇك ئاۋازلارغا قۇلاق سالدى. يانداقى ئۆيدىن چىقىۋاتقان ئاۋاز بەك ئېنىق ئىدى، داچىۇ بىلەن شاۋچىۇ ئىنگلىزچە تاۋۇشلارنى يادلاۋاتاتتى — steak beef, beef. broth, — مومای ھۇۋلىماقتا — ھۆسن تۇرنىگۇچى بىرسىنى تىللاۋاتاتتى — جاڭ چىچىۇ غۇدۇراۋاتاتتى. بۇ ئاللىبۇرۇن ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن، باشقىچە بىر ئەھۋال — ئۇدا نەچچە كۈن بولدى، ئۇ يانداقى ئۆيدىن چىقىۋاتقان تونۇش بىر ئاۋازنى ئاڭلاپ قالدى، ئۇ بۇنى ئۆزىنىڭ خىيالى، قۇلقىغا شۇنداق ئاڭلىنىپ كەتكەن دەپ چۈشەندى، ئەمما بۇ يەكۈنىدىن ئۇنىڭ ئۆز - ئۆزىنى ئالداۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. مەرھۇم ئېرىنىڭ ئاۋازى يانداقى ئۆيدىن گۈركىرەپ چىقىۋاتاتتى! فاڭ فۇگۈينىڭ ئاۋازى يانداقى ئۆيدىن گۈركىرەپ چىقىۋاتاتتى! بۇ نېپىز تام ئاۋاز ئۆتكۈزمەيدىغان تام ئەمەس، بەلكى ئاۋازنى چوڭايتىۋېتىدىغان تام ئىدى. بىر ئايالنىڭ ئېرى ئۆلۈپ كەتتى، جەسىتى دەپنە ئىدارىسىگە ئېلىپ ئەكېتىلدى، لېكىن ئۇنىڭ ئاۋازى ھەر كۈنى ھۆسن تۇرنىگۇچىنىڭ

ئۆيىدىن گۈركىرەپ چىقىۋاتاتتى ــ مەيلى قايسى نۇقتىدىن تەكشۈرۈلسۇن، بۇ ئىش كىشىنى ئويغا سېلىپ قويىدىغان ئىش ئىدى!

2

توشقان تېرىسى شىلدىغان تۇ شاۋيلىڭ باشتا دەپ ئۆتكىنىمىزدەك خاربىنلىق ئىدى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئېقىۋاتقان قانىڭ يېرىمى رۇسلارنىڭ قېنى ئىدى. جۇڭگو كومموۇنىستىك پارتىيەسى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقى پارتىيەسى بىر - بىرىدىن يۈز ئۆرۈمگەن چاغدا، بۇ ھەقىقەتەن ئېيتىخارلىنىشقا تېگىشلىك ئىش ئىدى. ئەمما، ئۇ چاغدا ئۇ بويى ئېگىز، ئۆزى ئاۋاق ئىدى. شالغۇت ئىكەنلىكىدىن ئازراقمۇ ئىزنا يوق ئىدى. شۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ جۇڭگولۇق بىلەن رۇسنىڭ قېنىدىن ئاپىرىدە بولغانلىقىنى ئاشكارىلىغان بولسا، كۆپچىلىك ئۇنى ئۆزىنى پەدازلاپ كۆرسىتىۋاتىدۇ، دەپ مازاق قىلغان بولاتتى. ۋۇجۇدىدا شالغۇت ئىكەنلىكىنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلگەندە، جۇڭگو - سوۋېت ئىتتىپاقى چېگراسىدا ئۇرۇش پارتلىدى. باشتا ئېيتقاندەك، ئۇ پېداگوكىگا ئۇنۇبرستېتنىڭ ئەلاچى ئوقۇغۇچىسى ئىدى. ئۇ ئىنگلىز تىلى ياكى باشقا تىللارنى تاللىماي، نېمىشقا مەخسۇس رۇس تىلىنى تاللىدى، بۇنى ئۇ ۋە ئۇنىڭ ئانىسى ئىككىسلا بىلەتتى. باشتا دەپ ئۆتكەندەك، شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆكسى ئالمىدەك بار ئىدى. فاڭ فۇگۇي ئۇنىڭ كۆكسىگە ئۇسۇۋالغان چاغدا، كۆكسى ئۇنىڭغا ئىللىق ۋە يۇمشاق تۇيۇلۇپ كەتكەنىدى. ئەمەلىيەتتە، قىزلارنىڭ كۆكسى چىڭ ھەم مۇزدەك بولىدۇ. كۆتۈرۈلۈپ تۇرغانلىقتىن تېمپېراتۇرىسى بەدەننىڭ باشقا ئەزالىرىنىڭ تېمپېراتۇرىسىدىن تۆۋەن. فاڭ فۇگۇينىڭ بېشىنىڭ سېزىمى

نىسپىي جەھەتتىن ئېيتقاندا توغرا. ئۇنىڭ بېشى قاتتىق ھەم مۇزدەك.

تۇ شاۋېيڭ شۇ كۈنى سۇس مايسا رەڭ كۆڭلەك كىيگەن، تېرىسى كىرىشپ تۇراتتى. قارام بىر ئوغۇل ئوقۇغۇچى ئۇسكەن پېتى قوينىغا كىرىپ كەتتى. مەيلى نېمىلا دېگەنبىلەن ئوسال ئەھۋال يۈز بەرگەنىدى. تۇ شاۋېيڭ سەل - پەل بىئارام بولدى، تولراق ئىزا تارتىپ كەتتى. ئۇنىڭ سىپسىيدام ئۇچلۇق بېشى، دۈم كۆمتۇرۈلگەن پارقىراق قاپاقلا ئوخشايتتى. بېشى بۇنداق ئوغۇل ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوننىڭ توققۇزى ئەلاچى بولاتتى. جەسەت ئالدىدا تاك - تاك چېلىپ ئولتۇرغان ياش راھىب قىستۇرۇلۇپ كىردى. ئۇنىڭ قاتتىق بېشى كۆكرەك قەپسىمدىكى مۇھەببەت قوڭغۇرىقىنى چالدى. شۇ چاغدا ھېلىقى بالا كەچۈرۈم سوراپمۇ قويمىدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاغزى گەپكە گال ئىدى. ئۇ ئەمدى توختىماي سۆزلەۋاتاتتى. تونۇش ئاۋاز تامدىن ئۆتۈپ بۇياقلا ئاڭلىناتتى: «يەڭگە، ئۆتۈنۈپ قالاي.....» ئۇ نېمىنى ئۆتۈنىدىغاندۇ؟ ۋاڭ مۇئاۋېن شەھەر باشلىقى بىلەن ئاشنا ئويناپ يۈرگەن بىر ئايالدىن نېمىنى ئۆتۈنىدىغاندۇ؟ ئاچچىق سۇيۇقلۇق ئاغزىدىن كۆۋەجەپ چىقتى، بۇ كۈنداشلىق سۇيۇقلۇقى ئىدى. تام تۈۋىنى بويلاپ يۈگۈرەۋاتقان چاشقاندىنمۇ ئۇنىڭ لەنتى پۈرىقى كېلەتتى. تۇ شاۋېيڭ تامدىن ئۆتۈپ ھۆسىن تۈرنىگۈچىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەتكەن چاشقانغا قاراپ تۇردى. مۇھەببەت بايان قىلىنغان ئېپىك شېئىرنىڭ بىر بېتى ئېچىلدى.

— باشتا ئېيتىپ ئۆتكەندەك، كىتاب خالتىسى ھېسسىياتىنى ئىشقا سالغاندا شىردىن چەبدەس ئىدى. قىرائەتخانىنىڭ تار كارىدورىدا ئۇنىڭ بىلەن يەنە بىر قېتىم ئۇچرىشىپ قالدىڭىز. كارىدوردا بېشىنى كۆكسىڭىزگە ئۇسۇۋالغان شۇ ئىشتىن كېيىن، بۇنداق ئەھۋال ھەر كۈنى دېگۈدەك تەكرارلاندى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ

كۆزلىرىدىن يېشىل نۇر چاقناپ تۇراتتى. تەجرىبىلىك ئاياللارنىڭ ھەممىسى بۇنىڭ مۇھەببەت نۇرى ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. تۇ شاۋېيلڭ تەجرىبىسىز ئىدى. ئۇ بۇ نۇرغا يەتتە ئۇلۇش ئىنتىلدى ۋە ئۇچ ئۇلۇش ۋەھىمە بىلەن بۇ ئۆتكۇر نۇردىن ئۆزىنى قاچۇردى. بۇنداق كۈچلۈك نۇر ئاياللارنىڭ كۆزىگە زىيانلىق ئىدى. شۇنداقتىمۇ قىزىقىشىڭىزنى باسالماي نۇرغا قاريدىڭىز. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ھېلىقى بالىنىڭ بېشى تەگكەن كۆكسىڭىزنىڭ تېمپېراتۇرىسى بىردىنلا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. كېڭىيىپ كېتىۋاتقان سېزىمدىن خورلىنىش شەكىللەندى. تۇ شاۋېيلڭ ئىختىيارسىز بېلىنى ئەگدى.

بايان قىلغۇچىنىڭ دېيىشىچە، شۇ ئاخشىمى مەكتەپتە سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ بىر كىنوسى قويۇلغان، قىرائەتخانىدا ئاساسەن ئادەم يوق، ھالقىلىق پەيتتە، قىرائەتخانىغا توك يەتكۈزۈپ بېرىۋاتقان توك يولىدىن چاتاق چىققان. خۇددى ئۆتكەن قېتىم ئىككىسى بىر ـ بىرىگە تاسادىپىي سوقۇلۇشۇپ كەتكەنگە ئوخشاش بۇ قېتىمقى ئىشمۇ تاسادىپىي يۈز بەردى. توك توختاپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن پولاتتىن چاچرىغان ئۇچقۇنغا ئوخشاش ئىزىتقۇ نۇرلار چاقنايتتى. تۇ شاۋېيلڭ ئۆزىگە كېلەر ـ كەلمەستىن، فاڭ فۇگۇي چىشىنى چىشلەپ (چىشلىرى غىچىرلايتتى) تۇ شاۋېيگۇغا ئېتىلدى.

شۇ چاغدا سىز شۇك بولۇپ قالدىڭىز. ئۇي ـ پىكرىڭىز سوغۇقتا توڭلاپ قالغانىدى. بەل ئومۇرتقىڭىز غاراسلاپ كەتتى. ئاشقازىنىڭىزدىكى تاماقنىڭ بىر قىسمى تۆۋەنلەپ، بىر قىسمى ئۆرلەپ كېتىۋاتاتتى. بۇ چاغدا يەردە يېتىش پۈتۈنلەي مۇۋاپىق ھەرىكەت ھېسابلىناتتى. ناۋادا تەڭرىنىڭ ئىرادىسى بىلەن فاڭ فۇگۇي بېلىدىن قۇچاقلىۋالمىغان بولسا، تۇ شاۋېيگۇغا يەردە ياتماقتىن باشقا تاللاش بولمىغان بولاتتى. تىنچلىق ھۆكۈم

سۇرۇۋاتقان يىللاردا، بىز تەڭرىنىڭ ئەمچەكلىرى يوغان ئوتتۇرا ياشلىق ئاياللارغا ئوخشاش شەپقەتلىك ئىكەنلىكىگە تولۇق ئىشىنىمىز، تۇ شاۋيىڭنىڭ كۆزلىرى بوخەي دېگىزىنىڭ سۈيىگە ئوخشاش كۈل رەڭ ئىدى: چاچلىرى زىغىرنىڭ رەڭگىدە (قۇرۇق گەپ)؛ دېگىلى بولمايدىغان بىر نۇقتا ..... دەپلۇمەت ! سەندىن ھېچنېمىنى يوشۇرماسلىقىنى ئىلتىماس قىلغانىدۇق. ماقۇل، سەن ئەمەلىيەتتە بۇ ساغلاملىقنىڭ ئىپادىسى. ھاياتىي كۈچىنىڭ ئىپادىسى دېدىڭ: تۇ شاۋيىڭنىڭ جىنسىي ھەۋىسى ئۇرغۇپ ئۇزاققىچە پەسەيمىدى. بولمىسا ئۇ ئالتۇنىدىن قۇيۇلغان ئورۇندۇقتىن غۇلاپ چۈشكەن بولاتتى. غالجىرلاشقان ئەرگە تەڭرىمۇ تاقابىل تۇرالمايدۇ. تۇ شاۋيىڭنىڭ ئىرادىسى بىر ئەركەكنىڭ قۇچاقلىشى بىلەن شۇ ھامان يەڭگىل بۇلۇتقا ئايلىنىپ كەتتى. لەنتى پۇراق يۇقىرى بېسىملىق قازانىنىڭ كىلاپانىدىن ئېتىلىپ چىقتى، ئۇنى يۇقىرى تېمپېراتۇرىمۇ يوقىتالمىدى. ئۇ يانداكى ئۆيدە ھۆسن تۇزنىگۇچى بىلەن كۈسۈرلىشۋاتاتتى. تۇ شاۋيىڭ ئۇ ھۆسن تۇزنىگۇچى بىلەن ئۆزى توغرۇلۇق بىرنېمە دېيىشۋاتىدۇ دەپ جەزم قىلدى - دە، ئىختىيارسىز يىغلاپ تاشلىدى. تۇ شاۋيىڭ يىغا ئاۋازىنى مەقسەتلىك ھالدا تامنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئاڭلاتتى. بۇ قارشىلىق، ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى ئىدى. قارغىشتىن پەرقلەنمەيتتى؛ سېھىرگە ئوخشاش ئالاھىدە ئىقتىدار دەپ چۈشەنسىمۇ بولۇۋېرەتتى. جۇپتىدىن ئايرىلغان تەنھا تۇرنىنىڭ نالىسى؛ قەپەستىكى چىلبۆرنىنىڭ ئايغا قاراپ ھۇۋلىشى ئىدى. تۇ شاۋيىڭنىڭ ئۆكسۈپ يىغلىغان يىغىسىدىن ھامان بىر كۈنى قولىنىڭ ئۈچىدا قويۇرۇلغان تام ئۆرۈلۈپ چۈشەتتى — بۇ كېيىنكى گەپلەر، ھازىرچە تىلغا ئالماي تۇرايلى.

يېگەن نەرسە يۇقىرى ئۆرلەپ، بىر خىل پۇراق تۇ شاۋيىڭنىڭ ئېغىز بوشلۇقىغا بۆسۈپ كىردى (كۆڭلىمىز ئاينىدىمۇ -

ئاينىمىدىمىدۇ، كارىلىك يوق)، بۇ كۈدىنىلىك پۈرىقى ئىدى. ئاغزىڭىزدىن كۈدە پۈرىقى پۇراپ تۇرغانلىقتىن سىزدە ئۆز - ئۆزىنى كەمسىندۇرۇش تۇيغۇسى پەيدا بولدى..... بۇ چاغدا فاك فۇگۇي ئاغزىنى ئاغزىڭىزغا يېقىپ بولغانىدى. مەن ئاغزىمنى چىلىك يۇمۇۋالدىم. بۇ ئەھۋال ئۇزاق داۋاملاشمىدى. تۇ شاۋىيلىك توكقا ئوخشاش بىرنەرسىنىلىك ئومۇرتقىسىدىن ئۆتۈپ ئارقا مېڭىسىگە تەسىر قىلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، ئاغزىنى ئاچتى (بۇ چاغدا ئۇ دەريا سەدەپ قۇلۇلسىنى ئەسلىدى. دەريا سەدەپ قۇلۇلىسى تۇتۇلغان چاغدا ھەمىشە ئاغزىنى چىلىك يۇمۇۋالاتتى، ئىسسىق سۇنى كۆرسە ئاغزىنى ئاچاتتى، ئۆلۈك دەريا سەدەپ قۇلۇلىسى ئىسسىق سۇدىمۇ ئاغزىنى ئاچمايتتى.

كۈدىنىلىك پۈرىقىنى ساڭا بەردىم!

ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراش ئاغزىڭىزغا تۆكۈلدى!

مېنىلىك پۈرىقىمنى ۋە ۋارقىرىشىمنى ئازراقمۇ ئاشكارىلىمايسىز!

ئۇ ئىككى نەرسە مۇھەببەتنىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتى!

ئېسىل شاراب ئىچكەندىن كېيىن ئىسپىرتنىلىك زەھەرلىشىگە بەرداشلىق بېرىشكە تەييار تۇرماي بولمايدۇ!

ئۇنداقتا، بۇرنۇڭلار بىلەن نەپەس ئېلىۋاتقىنىڭلارنى ھېس قىلدۇق.

بايان قىلغۇچىنىلىك دېيىشچە، مەكتەپ گىمناستىكا مەيدانىدا سۆزبەت ئىتتىپاقىنىلىك داڭلىق بىر كىنوسى قويۇلغان. خېلى ئۇزاقتىن كېيىن، شۇ كىنونىلىك «جەنۇبقا ئۇچقان تۇرنىلار» ناملىق كىنو ئىكەنلىكىنى بىلدۇق. فاشىستلارنىلىك ئايروپىلانلىرى شەھەرنى بومبارداىمان قىلماقتا، بىنالارنىلىك ئەينەكلىرى چېقىلاتتى، ئەينەك پارچىلىرى شارىلداپ پولغا چۈشەتتى. ھېلىقى چىرايلىق ئايال ھېلىقى ئەرنىلىك كاچىتىغا 26 قېتىم چاڭىلىدىتىپ سالدى! ئەرنىلىك كۆزلىرىدىن يېشىل ئېزىتقۇ نۇر چاقناپ كەتتى. كۆزلىرىدىن ئېزىتقۇ

نۇر چاقنىغان ئەرنى پەيلىدىن ياندۇرغىلى بولمىدى! ئۇ ئىنسانىڭ خوتۇنىنى قۇچاقلىدى. خوتۇن ئۆزىنى كەينىگە تاشلىدى.

سىز چېقىلغان ئەينەكنىڭ يەرگە چۈشكەن چاغدىكى ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭىز. ئورنىدىن تۇرغانلىقىنى كۆردىڭىز. خۇددى ئۆلۈكتەك قوللىرىنى ساڭگىلىتىپ تۇراتتى. سىزمۇ ئۆزىڭىزنى ئۆلۈكتەك ھېس قىلدىڭىز. كۆز ياشلىرىڭىز ئېقىپ بوينىڭىزغا چۈشتى. تۇ شاۋېيڭ قىزلىق پەردىسى يىرتىلىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئۆكسۈپ يىغلاۋاتامدۇ؟ بۇ «؟» كە جاۋاب يوق.

تۇ شاۋېيڭ ئۆمىلەپ ئورنىدىن تۇردى، كۆڭلى بەك پاراكەندە ئىدى. شۇ چاغدىكى تۇيغۇ ئۇنىڭ كاللىسىدا ھېلىھەم ساقلانماقتا. كېيىن ئۆمىلەپ، قولى بىلەن يەرنى تېرەپ كاسسىنى، قورسىقىنى يەردىن كۆتۈردى..... ھەربىر ھەرىكىتى نومۇسلۇق ھەم ئېغىر ئىدى. ئۇ يۈزىنى يېقىن ئەكەلدى، سەن قانىغان چىشلارنىڭ پۈرىقىنى پۈرىدىڭ.

تۇ شاۋېيڭ فاڭ فۇگۈيىنىڭ كاچىتىغا بىرنى سالدى، ئۇ يۈزىنى قامالاپ تۇتقان پېتى ئوقتەك يۈگۈرۈپ قېچىپ كەتتى.

سىز گىمناستىكا مەيدانىغا قېچىپ كىلۇالدىڭىز. گىمناستىكا مەيدانىغا سىزنى جىن باشلاپ كەلگەنىدى. ئۇرۇش ئايالاشتى، جەڭچىلەر يۈرتلىرىغا قايتىشتى. مىڭلىغان - ئونمىڭلىغان خوتۇن - قىزلار، ئۇششاق بالىلار ۋوگزالغا يىغىلغانىدى..... قۇچاقلىرىدا گۈل بار ئىدى. سىز ئۇنى بىر دەستە گۈلنى قۇچاقلىغان، كۆز ياشلىرى مەڭزلىرىنى بويلاپ ئېقىۋاتقان ھالەتتە كۆردىڭىز، ئادەملەر مىڭ - مىڭ، قىستا - قىستاڭ، چەكسىز خۇشاللىق دولقۇنلىرى قوينىدا تەۋرىنەتتى، ئۇرۇش غەلىبىلىك ئايالاشتى. ئۇ ئۆزىگە ئۇچرىغان ھەربىر ئادەمگە گۈل تەقدىم قىلدى. ئۇ ئاق كۆڭۈل، مېھرىبان ھەم پەرۋاسىز ئىدى.

ــ تۇ شاۋېيڭ، يىغلىدىڭىزمۇ؟ــ دېدى بىز قىز ساۋاقدىشى

خەيرخاھلىق قىلغان تەلەپپۇزدا، ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ چۆرىسى قىزىرىپ كەتكەنىدى.

ــ ياق، يىغلىمىدىم!ــ سىز شۇنداق دەپ قول ياغلىقىڭىزنى چىقىرىپ كۆزلىرىڭىزنى سۈرتتىڭىز. چىرايىڭىزدىكى خورلۇقتىن قىزىكا فاكۇلتېتىدىكى ھېلىقى دوقا ماڭلاي، قارام بالىغا ئۆچ بولۇپ كەتتىڭىز.

ــ كۆڭلىكىڭىز نېمانداق مەينەت؟ــ قىزلار ياتقىدا ھېلىقى قىز ساۋاقدىشىڭىز سىزدىن سوۋىدى،ــ ۋاي - ۋۇي، چاچلىرىڭىزچۇ تېخى!

شۇ چاغدا چاچلىرىڭىز ئۆلچەملىك جۇڭگولۇقلارنىڭ چېچىغا ئوخشاش قاپقارا ئىدى، چاچلىرىڭىزنى تۈزەشتۈردىڭىز، مەڭزلىرىڭىز قولنى كۆيدۈرەتتى، قولىڭىز مۇزدەك، بارماقلىرىڭىزنىڭ ئۇڭلىرى كېڭىيىپ كەتكەچكە قېتىپ كەتكەنىدى، سىز:

ــ يېقىلىپ كەتتىم..... بەك بىئارام بولدۇم..... دېدىڭىز.

تۇ شاۋيىڭ ھېلىقى ئوغۇل ئوقۇغۇچىغا ئەمدى قارىماسلىق قارارىغا كەلدى. ئۇ تېخى ئۇنىڭ ئىسمىنمۇ بىلمەيتتى، ئۇنىڭغا تېگىپ قېلىشنى ئەسلا ئويلىمايتتى. قىزلىق ئىپپىتىدىن ئايرىلدى، ھېلىقى بىرنېمە پايدا ئالدى. مەن قاراپ تۇرۇپ زىيان تارتتىم.

شۇ چاغلار ئىپپەتنى جاندىن ئەزىز بىلىدىغان چاغلار ئىدى، تۇ شاۋيىڭ ئىنتايىن ئېغىر زىيان تارتتى.

3

تۇ شاۋيىڭ ئىشىك چېكىلىشتىن ئاۋۋال ئايىغ تىۋىشىنى ئاڭلىدى. ئېرى ئۆلۈپ كەتتى، شان - شەرەپ ئارقا - ئارقىدىن كېلىۋاتاتتى. ئۇ ئېرىدىن ئايرىلىپ قېلىپ ئۆزىنى تاشلىۋېتىدىغان ئايالالارغا ئوخشىمايتتى. ئۆزىنى خىزمەت ئورنىدا كۆرەش قىلىپ

قۇربان بولغان قەھرىماننىڭ ئايالىدەك تۇتۇش زۆرۈر ئىدى: قەلبى قايغۇلۇق، چىرايى خاتىرجەم؛ ئاۋازى بوغۇق، گەپ - سۆزلىرى رىتىملىق، پەزىلىتى ئالىيجانىاب — تەشكىلگە ھېچقانداق تەلەپ قويمىدى، قىينىچىلىق بولسا ئۆزى ھەل قىلىدىغان بولدى: غايىسى قەتئىي ئىدى — تىرىشىپ خىزمەت قىلىپ، بالىلىرىمنى ياخشى تەربىيەلەپ، مەرھۇم ئېرىمدىن قالغان يۇكنى ئۇستۇمگە ئالىمەن.

كۇنىدۇزى، ۋاقتىلىق جەسەت توشۇش ماشىنىسى قىلىنغان مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى زاۋۇتقا توشقان توشۇيدىغان ماشىنىنىڭ كابىنكىسىدا ئولتۇرىدىكى كۆكۈچ نۇرلارنى ھەم دەريا ياقىسىدىكى ئاق تېرەكلەرنىڭ ئاپئاق غولىنى كۆرىدىكىز. مەكتەپ مۇدىرى فاڭ فۇگۇيىنىڭ جەسىتىگە ھەمراھ بولۇپ ماشىنىنىڭ كوزۇپىدا ئولتۇراتتى. سىز كابىنكىسىدا ئولتۇرۇپ ئالاھىدە ئىمتىيازدىن بەھرىمەن بولدىكىز. كۆڭلىكىز پاراكەندە. كېيىن مەكتەپ مۇدىرى بىلەن مەكتەپتىكى قارا ئىشچىلارنىڭ فاڭ فۇگۇيىنىڭ جەسىتىنى كۆرۈپ دەپنە ئىدارىسىگە ئەكىرىپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇرىدىكىز. مەكتەپ مۇدىرى فاڭ فۇگۇيىنىڭ بېشىنىڭ كەينى تەرىپىنى توختىماي سىلاپ تۇراتتى. خۇددى ئەپسۇن ئوقۇۋاتقاندەك ئاغزى مىدىرلايتتى. مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ھەرىكىتىدىن تەسىرلەندىكىز. فاڭ فۇگۇيىنىڭ بېشىنىڭ كەينىنى ئېچىنىش بىلەن سىلايتتى، چۈنكى شۇ يەرگە نۇرغۇن قىزىكىلىق قائىدىلەر قاچىلانغانىدى. ئۇ ئوتتۇرا ياشلىق مۇنەۋۋەر بىر ئوقۇتقۇچىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن قايغۇراتتى.

— يولداش تۇ شاۋيىڭ، سەۋر قىلىڭ ..... دەيتتى مەكتەپ مۇدىرى كۆزىگە لىققىدە ياش ئېلىپ، — خىزمەت مەسىلىكىز توغرۇلۇق شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە مەخسۇس دوكلات يازىمەن. رۇس تىلى مەخسۇس كۇرسىنى پۈتكۈزگەن ئوقۇغۇچى توشقان تېرىسى شىلسا - ھە! ئىختىساس ئىگىلىرىنى ئىسراپ

قىلغانلىق! فاڭ مۇئەللىم بالدۇر كېتىپ قالدى، ئۇ بىزنى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا مۇراجىئەت قىلىش پۇرسىتى بىلەن تەمىن ئەتتى. بىز تۆمۈرنى قىزىقىدا سوقۇپ مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىمىز!

تۇ شاۋيىڭنىڭ يىغلىغۇسىلا كېلەتتى. ھەرگىزمۇ ئېرى ئۆلۈپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئازابلىنىپ ئەمەس، بەلكى پارتىيە بىلەن تەشكىلنىڭ ئىللىقلىقىنى ھېس قىلغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق ھېسسىياتتا ئىدى. شۇ چاغدا ناۋادا مەكتەپ مۇدىرى پارتىيەگە ۋەكىللىك قىلىپ، خەلق مەنپەئەتى ئۈچۈن كۆز قارىچۇقىنى چىقىرىپ بېرىشكە بۇيرۇسا، ئۇ قىلچە ئىككىلەنمىگەن بولاتتى.

ــ مۇدىر، مەكتەپتىكى ئىشلىرىڭىز بەك ئالدىراش، مېنىڭ ئىشىم ئۈچۈن ۋاقتىڭىزغا دەخلە يېتىپ قالمىسۇن، «ئادەم ھامان ئۆلىدۇ، بەزىلەرنىڭ ئۆلۈمى تەيشەن تېغىدىنمۇ قەدىرلىك، بەزىلەرنىڭ ئۆلۈمى ھاڭگىرت پېيىندىنمۇ قەدىرسىز بولىدۇ». مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونىسىرۋا زاۋۇتىدىكى خىزمىتىم ناھايىتى ياخشى، بەك ياخشى.....

فاڭ لوڭ سوغۇق كۈلۈپ قويدى. ئۇ ئىش كۈتۈپ تۇرغان ياش ئىدى. ئادەتتىكى جانلىقلار نەزەريىسىگە ئاساسلانغاندا، ئۇ ئىككىنچى ئەۋلاد شالغۇت ئىدى، ئارتۇقچىلىقمۇ ناھايىتى چوڭ ئىدى. ئۇنىڭ يېشى ھەم تارىخى ئېنىق ئەمەس. ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا قاتناشتىمۇ يوق، بۇ بىزگە بەلگىسىز. ئۇ بىر مۆجىزىدەك كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ قالدى.

بايان قىلغۇچى بۇ ياشنى ئىنچىكە كۆزەتكەنلىكىنى ئېيتتى ھەم ئۇنىڭ قىياپىتىنى تىل بىلەن تەپسىلىي تەسۋىرلىدى: بويى 1 مېتىر 88 سانتىمېتىر؛ پۇتلىرى ئۇزۇن ھەم ساغلام؛ قورسىقى بىر پارچە پولات تاختايەك تۇيۇلۇز؛ مەيدىسى كەڭ؛ يەلكىسى بىلىنەر ـ بىلىنمەس ھالدا قىيپاش؛ قوللىرى ئىنۇزۇن ھەم كېلەڭسىز؛ يۇزى ئۇزۇنچاق، بۇرنى قاڭشارلىق، ئادەم ھەيران

قالىدۇ؛ كالپۇكلىرى نېپىز ھەم چىڭ؛ كۆزى سەل ئىچكىرى، شوخ ھەم سەزگۈر، سۈر كۆك نۇرلار چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى يېقىشلىق. بۇرۇتى ساپسېرىق، چاچلىرىمۇ شۇ رەڭدە.

مەكتەپ مۇدىرى، مەكتەپ پارتىيە ياچېيكا شۇجىسى، مەكتەپ ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى رەئىسى قاتارلىقلار ئورۇندۇقلاردا ئولتۇراتتى، چىرايلىرى قايغۇلۇق ئىدى. ئۇلار بەزىدە قايغۇلۇق، بەزىدە غەزەپلىك تەلەپپۇزدا تۇ شاۋېڭغا تەسەللى بېرەتتى. سىز گويا بىر كېچىدىلا چوڭ ئادەمدەك بولۇپ كەتكەن ئوغلىڭىزنىڭ مۇرىسى بىلەن ئىشىكنىڭ كېشىكىنى تىرەپ توختىماي، رېتىملىك تەۋرىنىپ تۇرغان گەۋدىسىنى كۆردىڭىز، ئاغزىدىن ۋە بۇرنىدىن چىققان سوغۇق كۇلكە ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭىز.

مەكتەپ مۇدىرى قاتارلىق باشلىقلار بۇ سوغۇق كۇلكىنىڭ تەھدىتىنى ئايرىم - ئايرىم ھېس قىلىشتى. كۇلۇۋاتقان ئادەمگە ھېچقايسىسى توغرا قاراشقا پېتىنالمىدى. ئۇلارنىڭ باشلىرى بارا - بارا تەرلەپ، كۆڭلەكلىرىنىڭ يېقىلىرى ھۆل بولدى. كاسىلرىنى قىمىرلىتىشقا باشلىدى، بۇ ئۇلارنىڭ ئۆيىدىن ئۇزاپ چىقىپ كېتىشكە ئالدىراۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرەتتى.

— يولداش تۇ شاۋېڭ، شۇنداق بولسۇن، سەۋر قىلىڭ، سەۋر قىلىڭ، بەزىلەر: «فاڭ مۇئەللىم ئۆلۈپ كېتىۋىدى، 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى تېرەكلەر قاتتىق ھەسرەتلەندى» دېدى،— بۇ گەپ توغرا.....

قېرىلىق يەتكەن، ئاغزىدىن گېپى چۈشۈپ قالىدىغان مەكتەپ ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى رەئىسى:

— بۇنداق دېسەم خۇراپاتلىقنى تارقاتقان بولۇپ قالمەن: بۇگۈن ھاۋا شۇنداق ئوچۇق، ئاسماندا بىرەر پارچە بۇلۇتمۇ يوق، لېكىن شامالمۇ يوق. ھېلىقى يوغان تېرەك، ھاجەتخانىنىڭ يېنىدىكى ھېلىقى يوغان تېرەك تۇيۇقسىز ئىرغاڭلاپ كەتتى،

يوپۇرماقلىرى شالدىرلاپ، پۇرچاق چوڭلۇقىدا سۇ تامچىسى تۆكۈلدى. تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدىم، يامغۇر ياغقان ئوخشايدۇ، دەي دېسەم، ئاسماندا ئالىقانچىلىك بۇلۇت يوق! تومۇزغىلار سىيگەن ئوخشايدۇ دەپمۇ ئويلىدىم: لېكىن، ئاق تېرەكتە چىرىلدىشۋاتقان تومۇزغۇلار يوق. قاتتىق ئويلاندىم، ئاخىر چۈشەندىم: ئاق تېرەك ياش تۆككەنىكەن! بۇ ئىشنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. باشقا بىرەيلەن دېگەن بولسا ئىشەنمىگەن بولاتتىم، ئەمما مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، شۇ چاغدا مەن ھاجەتخانىدا كىچىك تەرەت قىلىۋاتاتتىم.....دېدى.

مەكتەپ ياچېيكا شۇجىسى ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى رەئىسىنىڭ گېپىنى دەل ۋاقتىدا ئاڭچىلاپ، ئورنىدىن تۇردى - دە:

— يولداش تۇ شاۋيلىڭ، ئەتە سىزنى ۋە باللىرىڭىزنى بىللە ئېلىپ يولداش فالڭ فۇگۇيىنىڭ جەسىتى بىلەن ۋىدالىشىشقا بارىمىز. مەكتەپ پارتىيە ياچېيكىسى فالڭ مۇئەللىمگە ئالاقىدار شەرەپ گۇۋاھنامىلىرىنى سىزگە تاپشۇرىدۇ. سەۋر قىلىڭ، سەۋر قىلىڭ..... —دېدى.

مەكتەپ دائىرلىرىدىن ئۈچ چوڭ ماگنات سەۋر قىلىش كېرەكلىكىنى دەپ، باشلىرىنى توختىماي لىڭشىتىپ، گەۋدىلىرىنى سىرتقا سىلجىتتى، ئىشكىتىن چىقىدىغان چاغدا، ئۇلار قورقۇنچ ھېس قىلىشتى. فالڭ لوڭ ئىشكىنىڭ ئوڭ تەرەپتىكى كېشىكىگە يۆلىنىپ تۇراتتى، ئۇلار ئىشكىنىڭ سول تەرىپىدىكى كېشىكىگە سۈركىلىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

— ھەتتا تېرەكمۇ ياش تۆكتىمۇ؟— دېدى فالڭ لوڭ ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك.

ھويلىغا چىقىۋالغان مەكتەپ ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى رەئىسى كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئۆي ئىچىگە قارىدى. ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتكەن ئاپتاپپەرەستەك ساپسېرىق ئىدى. ئۇ ئەزەلدىن ئاقساپ

ماڭاتتى.

ئۇلار چۈشكە ئوخشاش پەيدا بولۇپ، چۈشكە ئوخشاش يوقالدى. تۇ شاۋيلڭ ئۆيگە قايتىپ كىرىۋېتىپ، ئوغلىنىڭ كۆزلىرىدە چاقناۋاتقان سوغۇق نۇر بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى، ئۇ قانداقتۇر ۋىجدانىغا خىلاپ بىرەر ئىش قىلىپ قويغانىدەك بۇ نۇردىن ئۆزىنى قاچۇردى.

ئوغلى ئىشتىنىنىڭ كەينىى يانچۇقىدىن ئون يۈەن قىممەتلىكى يىپيېڭى بىر تاتارا پۇلنى چىقىرىپ چەكتى ــ خەلق پۇلىدىن مېتالنىڭ ئاۋازى كەلدى ـ دە، ئۇستەلگە تاشلىدى:

ــ ئانا، ــ دېدى ئۇ، ــ بۇ ئادەملەرنىڭ قۇرۇق گەپلىرىگە قۇلاق سالماڭ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىنسابسىز كىشىلەر. «ئىنتېرناتسيونال گىمنى» دا مۇنداق دېيىلگەن، «ئەزەلدىن يوق قۇتقۇزغۇچى خۇدا، يۆلەنمەيمىز ئەۋلىيا خانغا» تاتلىق ـ تۇرۇم ۋە ئاچچىق ـ چۈچۈك نەرسە يېيىش ئۈچۈن ئۆزىمىزگە تايىنىمىز!

ئۇ پۇلنى ئۇستەلگە تاشلاپ قويۇپ، ئىككى قولىنى ئىشتىنىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ، پۇلاڭشىپ سىرتقا قاراپ ماڭدى. قىياپىتىدىن ئائىلىنىڭ غوجايىنى ئىكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى.

خەلق پۇلى ئۇستەل ئۇستىگە يەلپۇگۈچ شەكلىدە يېيىلغانىدى. بىر توپ ئىشچى ـ دېھقان ۋە ئەسكەرلەرنىڭ چىرايىدا كۈلكە، بېشىنى كۆتۈرۈپ ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتقان كۆرۈنۈشى چۈشۈرۈلگەنىدى. دۇنياغا كېلىپ مۇشۇ كەمگىچە تۇ شاۋيلڭ بۇنچىلىك نۇرغۇن پۇلنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈشى ئىدى.

تۇ شاۋيلڭ ئىشكىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ چىقتى، كاسسىنى قولى بىلەن يېپىۋالماقچى بولغانىدەك، قولىنى ئىشتىنىنىڭ كەينى يانچۇقىغا سېلىپ ئىرغاڭلاپ كېتىۋاتقان ئوغلىغا يەنە بىر قېتىم نەزەر تاشلىدى.

تۇ شاۋيىڭ بۇ پۇللار نەدىن كەلگەن پۇللار دەپ ئويلىدى.
ئەمما، ئۇ ئېغىز ئېچىشقا جۇرئەت قىلالمىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ كاتتا قەھرىمان كۆڭۈلسىز گۇگۇم قويىندا غايىب بولغانىدى.
شۇ ئاخشىمى ئۇ ئۇخلىيالمىدى، تۇرۇپ «گۈزەل دۇنيا» دا قالغان فاڭ فۇگۈينىڭ جەسىتىنى ئويلايتتى؛ تۇرۇپلا ئوغلىنى لوم تۆمۈر بىلەن شەھەرلىك خەلق بانكىسىنىڭ بىخەتەر ئىشكاپىنى قومۇرۇۋاتقان ھالەتتە كۆرگەنىدەك بولاتتى. قىزى فاڭ خۇ ھۇجرىسىدا قانداقتۇر بىرنەرسە ئاختۇرۇپ يۈرەتتى. يانىدىكى ئۆيدە«دوڭ - دوڭ» قىلغان ئاۋاز ئاڭلانىدى، جاڭ ئائىلىسىنىڭ ئىككى ئوغلى خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتاتتى.
شەھەر ئەتراپى رايونىدا خوراز ئۈچىنچى قېتىم چىللىغاندا، ئۇ بىرسىنىڭ ئالدىراش ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلىدى.
تۇ شاۋيىڭ ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ كەتتى. يۈرىكى دۈكۈلدەپ سوقۇپ تۇراتتى. ئۇ ئۇستىبېشى قان ئوغلىنى كۇتۇۋېلىش ئۈچۈن تەييار ئىدى.
ھاكىنىڭ پۇرىقى بۇرنىنى ئېچىشتۇرۇۋەتتى. شەھەردىكى كېچىلىك چىراغنىڭ يورۇقىدا، ئىشىك ئالدىدا تۇرغان ئۇستىبېشى ئاپئاق بىر ئەرۋاھنى كۆردى. ھېلىقى ئەرۋاھ بىچارىلەرچە كۆزلىرىنى چىمچقلىتىپ:
ــ ئانىسى، مەن ئۆلمىدىم..... قورقما، مەن ئەسلىي ئۆلمىگەن.....ــ دېدى.
باشتا بايان قىلغانىدەك، تۇ شاۋيىڭ غەلىتە چىرقىراپ، ئايلىنىپ يىقىلدى.

4

پۇل رەزىل نەرسە، لېكىن ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ ياشىغىلى

بولمايدۇ. ئامالنىڭ يوقىدا ئوغلىڭىز ئۇستەلگە پىرقىرىتىپ تاشلىغان بىر تاتارا پۇلدىن ئىككى ۋاراقنى ئېلىپ ئاشلىق سېتىۋالغىلى ئاشلىق پونكىتىغا قاراپ ماڭغان چېغىڭىزدا، يانچۇقىڭىزدىكى پۇللارنىڭ شاراقلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭىز، ئاشلىق دۇكىنىدىكى ھېلىقى قىزغا شۇ پۇللارنى بەردىڭىز، ھېلىقى قىزنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن سىزگە نەچچە قېتىم تىكىلىپ قارىغانلىقىنى بايقىدىڭىز. ئىچىڭىزدە: «بۇ پۇللار ساختا پۇل ئەمەستۇ؟» دەپ غوتۇلدىدىڭىز. ناۋادا ساختا پۇل بولسا، بۇ ئاتا تەربىيەسىدىن ئايرىلغان ئوغلىڭىزنىڭ يالغان پۇل ياسايدىغان گۇرۇھقا ئارىلىشىپ قالغانلىقىنى چۈشەندۈرەتتى! جىنايەت ئېغىر، سىز قارشى تەدبىر توغرۇلۇق ئويلىنىشقا باشلىدىڭىز. ئوغلىڭىزنى ھەرگىز سېتىۋەتمەيدىغانلىقىڭىز ئۆزىڭىزگە ئايان. خۇپسەن بولۇۋالىسىز، كاسسىر بەرگەن مائاشىم، دەيسىز.

ئۇن ساتىدىغان قىز قىزىل لاك سۇركەلگەن بارماقلىرى بىلەن ھېلىقى يىپيېڭى پۇلنى چەكتى. تاراقلىتىپ چېكىشى شۇنچىلىك قورقۇنچلۇق، شۇنچىلىك سىرلىق ھەم شۇنچىلىك غەرەزلىك! يەنە بىر قولىنى پەشتاختا ئىچىگە ئاپىرىپ بىر ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى بايقىدىڭىز، ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالىنى باسقانلىقىنى، ئاشلىق پونكىتىنىڭ ئەتراپىدا يوشۇرۇنغان ساقچىلارنىڭ ئاشلىق پونكىتىنى قورشاپ بولغانلىقىنى قىياس قىلدىڭىز. قورالنىڭ قاپقارا ئاغزى بېلىڭىزگە تىرەلگەن بولدى.

ئۇن ساتىدىغان قىز چاچلىرىغا يۇققان بىر قەۋەت ئۇن بىلەن ئىدىشتىكى چاشقانغا ئوخشاپ كېتەتتى. ئۇ سەۋرسىزلىك بىلەن:

ــ يەنە نېمىگە ھاڭۇنقىپ تۇرىسىز؟ــ دېدى.

ئۇ مېنى قولۇمنى كۆتۈرۈپ ساقچىلارغا ئەل بولۇشقا دەۋەت قىلىۋاتاتتى.

ــ ئەكېلىڭە،ــ دېدى قىز ۋارقىراپ.

مەن تىترەپ تۇرغان قولۇمنى كۆتۈردۈم.
ــ ئاشلىق كىنىشكىگىزنى ئەكېلىڭ!ــ قىز شۇنداق دەپ قولىگىزدىكى ئاشلىق كىنىشكىسىنى تارتتى.
ئاشلىق كىنىشكىسىدە، ئائىلە باشلىقى يەنىلا فاڭ فۇگۇي ئىدى.
گۇرۇچنى يۇدۇپ قايتتىگىز، ھېلىقى ئىككى ۋاراق پۇلنىڭ راستلىقىدىن گۇمانلىناتتىگىز.
ئېپىپەت قىممەتلىك، بىراق ئۇنى يوقتىپ قويۇپمۇ ئوخشاشلا ياشغىلى بولىدۇ.
تۇ شاۋېيڭ فىزىكا فاكۇلتېتىدىكى ھېلىقى قارام كىتاب خالتىسىغا ئەمدى قارىماسلىق توغرىسىدا قەسەم قىلدى. بۇ قارارىدا ئاران بىر ھەپتە تۇرالىدى. تۇ شاۋېيڭ چۈشىدىمۇ ئۇنىڭ سايىسىدىن قۇتۇلالمىدى، ئايالغلىرىنى تىزگىنلىيەلمەي قالدى، ئايالغلىرى يولسىزلىق بىلەن گەۋدىسىنى ۋە باشقا ئەزالىرىنى، تىرىشىپ قارشىلىق كۆرسىتىۋاتقان مېڭىسىنى قوشۇپ قىرائەتخانىنىڭ كارىدورىغا ئەكەلدى.
تۇ شاۋېيڭ كارىدوردا تۇراتتى، مېڭىسى غۇڭۇلداپ كېتىۋاتاتتى. رۇسلارنىڭ بىر قاتار ئەسەبىي مۇھەببەت سۆزلىرى ئاشقازىنىدا كولدۇرلايتتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئاچارىسى تەرلەپ كەتتى.
تۇ شاۋېيڭ چۈشەندى. ئۇنىڭغا تەگمىسە بولمايدىغانلىقى پىشانىسگە پۈتۈلگەنىدى. نەپرەتلىك ئىش، ھېلىقى بىرنېمە ئۇنى كۆرسە ئەگىپ ئۆتۈپ كېتەتتى. ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۇرۇشى تۇ شاۋېيڭنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى.
ئاخىر، گىمناستىكا مەيدانىدا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ يەنە بىر كىنوسى قويۇلدى، بايان قىلغۇچى كىنونىڭ بىر كۆرۈنۈشىنىلا ئېسىدە تۇتۇۋالغانىدى: بىر قارا ئات ئالما يەۋاتاتتى.

تۇ شاۋيىڭ بىلەن ئۇ قىرائەتخانىنىڭ تار كارىدورىدا تۇراتتى. توك يولى راۋان، چىراغلار يېنىقلىق ئىدى. سايىسى يولغا چۈشۈپ تۇراتتى. پولغا ئۇنىڭ قىممەتلىك بىر تامچە قېنى يۇقۇپ قالغانىدى.

— نېمىشقا مەندىن ئۆزۈڭنى قاچۇرىسەن؟— دەپ سورىدى تۇ شاۋيىڭ ئۇنىڭدىن. ئۆزىنىڭ بۇنچىلىك سالماق بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدى.

— چۈنكى، سېنى ياخشى كۆرۈپ قېلىپ ئەقلىمدىن ئاداشتىم،— دېدى جاۋابەن فاڭ فۇگۇي، بۇنداق مۇغەمبەرلىك بىلەن جاۋاب بېرىدىغانلىقىنى تۇ شاۋيىڭ خىيالىغا كەلتۈرمىگەنىدى.

— ئەمىسە بېكىتتۇق، مەن ساڭا تېگىمەن، مەكتەپ پۈتكۈزگەندىن كېيىن توي قىلىمىز،— دېدى تۇ شاۋيىڭ.

— سەن بىلەن توي قىلىشقا شۇنچىلىك ئىنتىزار ئىدىم.

— ئەمىسە، بېرىپ كىنو كۆرەيلى.

ئىككىسى گىمناستىكا مەيدانىغا بېرىپ، ھېلىقى قارا ئاتنىڭ ئالما يەۋاتقان كۆرۈنۈشىنى كۆردى.

بۇ شەك - شۈبھىسىز بىر سىمۇول ئىدى: تىمەن بىر قارا ئات بىر تال كۆك ئالمىنى غاجاۋاتاتتى. بىرنى يەپ بولۇپ يەنە بىرنى يېدى. قارا ئات جەمئىي پوستى ئاق كۆك ئالمىدىن ئىككىنى يېدى. باشتا بىز ئوقۇپ ئۆتكەنىدۇق. تۇ شاۋيىڭنىڭ بىر جۈپ كۆكسى پوستى ئاق بىر جۈپ كۆك ئالمىغا ئوخشايتتى.

ئات ئالمىنى يەپ بولغاندىن كېيىن، ئېكرانىدا كۆكسى تولغان، كاسسى سېمىز بىر رۇس چوكان پەيدا بولدى. ياغلىقىدىن زىغىر رەڭ چاچلىرى چىقىپ تۇراتتى.

فاڭ فۇگۇي گېزىتتىن قىيۋالغان شۇ سۈرەتنى سوۋېت كىنوسىدىن ئېلىنغان كۆرۈنۈش دەپ ھۆكۈم قىلىپ ئەتىۋارلاپ

ساقلىدى.

تۇ شاۋيلىڭ گىزىتتىن قىيىۋېلىنغان سۈرەتكە ئاساسەن ئۆزىنى ۋە چىرايىنى تەرەققي قىلدۇردى. ئۇ ئۆزىنىڭ رۇسلار بىلەن يېرىم قانداش ئىكەنلىكىنى ئېتىبارغا ئالمىدى.

مەكتەپ پۈتكۈزگەندىن كېيىن، ئۇلار بۇ گۈزەل شەھەرگە تەقسىم قىلىندى، فاڭ فۇگۇي 8- ئوتتۇرا مەكتەپتە فىزىكا دەرسى بەردى، تۇ شاۋيلىڭ شۇ مەكتەپتە رۇس تىلى دەرسى ئۆتتى.

5

تۇ شاۋيلىڭ دەرس مۇنبىرىدە كۆرسەتكۈچ تاياقنى تۇتۇپ، ئوقۇغۇچىلارغا ئۇلۇغ رۇس تىلىنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن، مەكتەپ رەھبەرلىرىنىڭ ئۆزى دەرس ئۆتكەن سىنىپقا قايتىدىن قايتىشىغا يارىدەم بېرىشنى ئەمەس، بەلكى ئېرىنىڭ جەسىتى بىلەن ۋىدالىشىش ئۈچۈن، باللىرى بىلەن ئۇنى «گۈزەل دۇنيا»غا باشلاپ بېرىشنى كۈتۈپ يۈردى.

ئۇ بىر ھەپتە كۈتتى.

بۇنداق كۈتۈشىنىڭ نەتىجىسى بولمايدىغانلىقىدىن خەۋرىمىز بار.

تۇ شاۋيلىڭ دەرس مۇنبىرىگە يېڭىباشتىن قايتىشىدىن بۇرۇنلا ئۈمىد ئۆزگەندى. ئەينى يىللاردا، ئۇ رۇس تىلى بىلەن رۇسلارغا قانداش بولۇپ قالغانلىقى سەۋەبىدىن قامچا بىلەن مۇشتنىڭ تەمنى يەتكۈچە تېتىدى. كېيىن ئۇ كۈل رەڭ، ئاقۇچ، قارا ۋە كۆك توشقان تېرىلىرىنى شىلغاندا، مۇنداق بىر داۋلىنى ئاخىر چۈشەندى: توشقاننىڭ رەڭگى مەيلى قانداق بولسۇن، تېرىسى شىلىنغاندىن كېيىن ئوخشاش بولىدۇ: توشقاننىڭ رەڭگى مەيلى قانداق بولسۇن، ئاقۇتنى ئوخشاش بولىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن تۇ شاۋيىڭ مەقسەتلىك ئۇنتۇشقا باشلىدى، ھەربىر ئىبارىنى، ھەربىر قامچا ئىزىنى، ھەربىر ئېغىز ھاقارەتنى، ھەتتا ئۆزىنىڭ چىرايىنىمۇ ئۇنتۇدى.

تۇ شاۋيىڭ توشقان تېرىسىنى شىلغان چاغدا ھېس قىلغان ھەقىقەت بىلەن ھۆسن تۇزنىگۇچى ھۆسن تۇزەش كارىۋىتى ئالدىدا ھېس قىلغان ھەقىقەت ئوخشاش ئىدى. ھۆسن تۇزنىگۇچى ھېس قىلغان ھەقىقەت: ئادەم ھايات ۋاقتىدا مەيلى قانداق ئورۇندا بولسۇن، ئۆلگەندىن كېيىن جەسىتىدىن كېلىدىغان پۇراق ئوخشاش.

رۇس تىلىنى ئاللىبۇرۇن ئۇنتۇپ كەتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەردە رۇس تىلى دەرسى يوق. خۇددى مەكتەپ مۇدىرى ياكى مەلۇم بىر رەھبەر ئالدىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنى رۇس تىلى دەرسى ئۆتۈشكە تەكلىپ قىلىۋاتقاندەك ئۆز - ئۆزىگە گەپ قىلدى.

ئۇنى يا دەرس ئۆتۈشكە، يا جەسەت بىلەن ۋىدالىشىشقا ھېچكىم تەكلىپ قىلمىدى، ئۇ توشقان تېرىسى شىلىشقا يېڭىباشتىن تەقەززا بولدى.

ئۇ تالا - تۇزگە چىقالمايتتى، چۈنكى ئېرىنىڭ جەسىتى بىلەن تېخىچە ۋىدالىشالمىغانىدى.

يەكشەنبە كۈنى ئەتىگەندە، ئۇ كارىۋاتنىڭ قىرىدا ھاڭۇنقىپ ئولتۇرۇپ كەتتى. ئوغلى ئاخشام كېچىچە كەلمىدى. قىزى چالا - بۇلا ناشتا قىلىپ، سىرتقا چىقىپ كەتكىنىچە يوقالدى. بۇ چاغدا ئۇ ھېلىقى ئىككى ھېكايىنى مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىنىڭ پۇرىقىنى يەنە ئەسلەپ قالدى. ياندىكى ئۆيدە ئاۋازى مەرھۇم ئېرىنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش بىرسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇستىبېشىدىن ھاك پۇراپ تۇرغان، ئاپئاق ئەرۋاھنى كۆز ئالدىغا ئەكەلدى.

ئۇ ئايلىنىپ يېتىپ قالغاندىن كېيىن، قىزى بىلەن ئوغلى تەنقىد قىلىپ:

ــ نېرۋاڭ كاردىن چىقىپتۇ! ئادەم ئۆلسە جەسەتكە ئايلىنىپ كېتىدۇ، جىن نېمە قىلىسۇن؟ ئەرۋاھىتىن تېخى ھاك پۇرىقى كېلەمدىكەن؟ــ دېدى.

ئەرۋاھتىن ناۋادا پۇراق كەلسە، ئۇ جەزمەن ھاكنىڭ پۇرىقى.

تۇ شاۋيىڭ بەزىدە، ئېرىنىڭ جەسىتى ھۆسىن تۇزەشىنى كۈتۈپ قانچىنچى رەتتە تۇرۇۋاتىدۇ؟ ياكى كۆيدۈرۈپ بولغانمىدۇ؟ دەپ سوراپ باقماقچى بولاتتى.

چۈشكە يېقىن، 8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىر توپ مۇئەللىمى تىزىلىپ كىرىپ كەلدى. ئارقا ـ ئارقىدىن ھويلىغا كىرگەنلەرنىڭ ھەربىرىنىڭ چىرايى يېغلامسىرىغان ھالەتتە ئىدى. بىر توپ جىنايەتچىگە ئوخشايتتى.

تۇ شاۋيىڭ ئەڭ ئاخىرىدا كىرگەن ھېلىقى تاقىر باشنى كۆرۈپ قالدى. بىر تاۋاق توخۇ ۋە كالا گۆشى ئەكىرگەن شۇ ئىدى. ئۇ ئەڭ ئاخىرىدا ماڭغان بولسىمۇ، تۇ شاۋيىڭ ئۇنىڭغا ئالدى بىلەن دىققەت قىلدى. ماڭغان چاغدىكى قىياپىتى ۋاڭ فۇگۈيىنىڭ ماڭغان چاغدىكى قىياپىتىگە ئوخشايتتى. تۇ شاۋيىڭ خىيالىدا ئۇ باشقىچە سىياقتا كىرىپ ئۆزىنىڭ خوتۇنى بىلەن چاقچاقلىشىۋاتىدۇ دەپ ئويلىدى.

ئەڭ ئالدىدا ياشانغان مېڭ ئاقساقال ماڭغانىدى. قولىدا ھەيران قالارلىق سېمىز بىر غاز بار ئىدى. پوكىنىغا بىر توپ بېلىق كىرىۋالغاندەك كۆرۈنەتتى. ئوقۇغۇچىلار ئۆيگە قىستىلىشىپ كىردى، غاز شۇ ئان يوغناپ كەتتى. ئۆي كېڭىيىپ كېتىۋاتاتتى. ئورۇندۇق چەكلىك بولغانلىقتىن، بىر ئورۇندۇقتا ئىككى ئادەم قىستىلىشىپ ئولتۇردى. ياش ئوقۇتقۇچىلار ــ جۇملىدىن فاڭ فۇگۈيىنىڭ ئامراق شاگىرتلىرى قوشكېزەكلەر ــ نائىلاج ئۆرە تۇرۇشتى. ھەممىسى

جەنۇبقا ــ قۇياش نۇرىدا پارقىراپ كەتكەن دېرىزىگە يۇزلىنىپ تۇرۇشاتتى. دېرىزىنىڭ يېنىغا قوش كىشىلىك كارىۋات قويۇلغان. ئۇلار ئەسلىي كارىۋاتنىڭ قىرىدا ئولتۇرسا بولاتتى. ئەمما، ئۇنداق قىلمىدى. ئۇ ئاڭ مۇئەللىم ھايات ۋاقتىدا چالا ئەجنەبىنى قۇچاقلاپ ياتقان، ئىككىسىنىڭ ئاستىدا توختىماي غىچىرلىغان كارىۋات ئىدى. ئەسلىدە ئاددىي كارىۋات ئىدى. ئەمدى مىراكلغا ئايلانغانىدى. كارىۋاتنىڭ قىرىدا ئولتۇرغان ئايالمۇ تەڭلا مىراكلغا ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى. مەن بايام دېگەنىدەك ئۆلگۈچىنىڭ مۇقەددەس روھىغا قىلىنغان ھۆرمەتسىزلىك بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ھېچقايسىسى كارىۋاتتا ئولتۇرمىدى. بىزنىڭ قارىشىمىزچە (بىز ھەمىشە پاكىتنى ئاساس، نەزەرىيەنى يېتەكچى قىلىپ، ئىمكان بار بىرقەدەر مۇڭاپىق بولغان مەنتىقىلىق خۇلاسە چىقىرىمىز)، ئۇلارنىڭ كارىۋىتىنىڭ قىرىدا ئولتۇرماسلىقىدىكى سەۋەب، بىرىنچىدىن، قارىلىق كىيىم كىيگەن، ۋۇجۇدىدىن رۇس ئاياللىرىنىڭ پۇرىقى كېلىدىغان بۇ ئايال بىلەن بىللە ئولتۇرۇشنى خالىمىدى (پۇراق تولا ھاللاردا شەھۋانىي ئىستەكنى قوزغاپ قويىاتتى)؛ ئىككىنچىدىن، ئۆزىنى ھۆرمەت تاپقان ئورۇنغا قويغۇسى كەلمىدى. بۇنىڭدىن باشقا، تېخىمۇ خۇپىيانە بولغان پىسخىكىنى بىز ھېس قىلالمايمىز. ئاغزىڭىزدىن چىققان گەپكە قۇلاق سالماي ئامال يوق.

ھۆرمەتكە چوڭ مېڭىڭ ئاقساقال ئەلۋەتتە، ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئورۇن ئالدى. ئورۇندۇقتا ئۆزى يالغۇز ئولتۇردى. كاسسى يوغان بولغاچقا، ئۇنىڭ بىلەن قىستىلىپ ئولتۇرىدىغان ئادەم چىقمىدى ئەمەس، بەلكى قالغانلار ئوڭايسىزلاندى. باشقا ئوقۇتقۇچىلار ئۇنىڭدىن ياش، ئاساسەن ئۇنىڭ شاگىرتلىرى ئىدى. بۇ بىر توپ ئوقۇتقۇچىلار ئۇ ئاپىرىدە قىلغان بىر توپ ئۇششاق مايمۇنلارغا ئوخشايتتى. چاچلىرى ئاقارغان مېڭىڭ ئاقساقالنى

چۆردىشىپ ئۆرە تۇرغان ياكى ئولتۇرغان ئوقۇتقۇچىلار تاغ پادىشاھنىڭ ئەتراپىغا ئولاشقان بىر توپ مايمۇننى ئەسلىتەتتى. بۇ ئوخشىتىشنى ئىنتايىن بىمەنە ئوخشىتىش دەپ ئويلايمىز.

مېڭ ئاقساقالنىڭ قۇچىقىدىكى غاز ئاق ھەم سېمىز، پەيلىرى پارقىراپ تۇرغان يوغان غاز ئىدى. ئۇزۇن بويىنى تىزىدا پەسكە ساڭگىلاپ تۇراتتى. بويىندا پىچاق يارىسى بار ئىدى.

ــ شاۋېڭ، ــ دېدى مېڭ ئاقساقال، ــ قۇگۈي كېتىپ قالدى. مەن بەك ئازابلاندىم..... ئەسلىي ئالدىدا مەن كېتىشىم كېرەك ئىدى، بىراق..... ــ كىشىگە ياش تۆكۈۋاتقان تۇيغۇنى بېرىش ئۈچۈن، ئۇ كۆزىنى ئاستا چىمچىقلاتتى، قورقۇپ كەتكەن كۆزلىرىدە ياش، ياق، چاپاق، ئاپئاق چاپاق قاينىاپ تۇراتتى. كۆزىنى چاپاق باسقان ئەرلەرگە ئاياللار بەك ئۆچ. تۇ شاۋېڭ ئايال كىشى، يەنە كېلىپ جىنسىي ھەۋىسى كۈچلۈك ئايال ئىدى. ئۇ قانداق ئويلاۋاتىدۇ؟ ئۇ كۆرمەي قالدى، پۈتۈن دىققىتى ئاشۇ سېمىز غازغا مەركەزلىشىپ قالغانىدى. غازنىڭ ئاغزىدىن ۋە بويىنىدىكى پىچاق يارىسىدىن سارغۇچ ۋە دۇغراق سۇ چىقىپ كەتتى. ئېقىش مىقدارى كىچىكىرەك ئوغۇل بالىنىڭ سۈيدۈكىنىڭ ئېقىش مىقدارىدىن قىلىشمايتتى. ئاغزىدىن چىقىۋاتقان سۇ ئۇدۇل يەرگە چۈشتى. قىزىقارلىق بۇ ئىشنى ئوتتۇرا ياشلىق بىر فىزىكا مۇئەللىمى بىلەن تۇ شاۋېڭ بىرلا ۋاقىتتا بايقىدى. ئەمما، ئۇ گەپ قىلمىدى. چۈنكى، مېڭ ئاقساقال 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بارلىق ئوقۇتقۇچىلارغا ۋاكالىتەن تۇ شاۋېڭدىن ھال سوراۋاتاتتى. غاز بىلەن سۆنىڭ مەسلىسى ئاساسىي مەسىلىگە دەخلى قىلسا بولمايتتى. ئۇ: «سۇ ناھايىتى ياخشى ئۆتكۈزگۈچ جىسىم، ئىچىگە سۇ قاچىلىۋېتىلگەن غازمۇ ناھايىتى ياخشى ئۆتكۈزگۈچى جىسىم. غازنى قۇچاقلاپ ئولتۇرغان مېڭ ئاقساقالمۇ ھەم شۇنداق. ناۋادا شۇ تاپتا يەردە تۇك بولسا، تۇك ئېقىمى يەرنى بويلاپ غازنىڭ

بەدىنگە، غازىنىڭ بەدىنىدىن مېڭ ئاقساقالنىڭ بەدىنگە ئۆتىدۇ. شۇنداق بولسا، مېڭ ئاقساقالنىڭ ھال سوراش مەزمۇنىدىكى گەپلىرى گېلىدا تۇرۇپ قالىدۇ، گەۋدىسى تارتىشىپ، قولاقلىرىدىن قىزغۇچ سېرىق نۇر چىقىپ كېتىدۇ. بۇ توك سوققانلىقىنىڭ ئالامىتى ئىدى!

چېچىنى يېڭىلا چۈشۈرۈۋەتكەن بىرەيلەننىڭ كاللىسى مۇشۇ خىياللار بىلەن بەند ئىدى. ئۇ جاڭ چىچيۇنىڭ سياقىدا قىزىكا ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئارىسىدا تۇراتتى. ئۇ يەنە قىزىقارلىق باشقا بىر ھېكايىنى غازىنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان سۇ بىلەن ئوغۇل بالىنىڭ سۈيدۈكىگە مۇناسىۋەتلىك بىر ھېكايىنى خىيالىغا كەلتۈردى: كەپسىز بىر ئوغۇل بالا يەردىكى بىر تال توك سىمنى بايقاپ قالىدۇ. ئۇ ئۆيىگە بېرىپ ئىزولياتسىيەلىك (توك ئۆتكۈزمەيدىغان) رېزىنكە ئۆتۈكنى كىيىدۇ. لېيې فېڭدىن ئۆگىنىپ ياخشى ئىش قىلماقچى بولىدۇ. توك سىمىدىن چاچراپ كېتىدۇ. سۇ ئوتنى ئۆچۈرەلەيدۇ. سۈيدۈكمۇ سۇ، توك سىمىدىن چاچرىغان ئۇچقۇن ئوت. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئوتنى ئۆچۈرمەكچى بولۇپ توك سىمغا سىيىدۇ. پۈتۈن بەدىنى ئۆيۈشۈپ قالىدۇ. ئۇ يۈگۈرۈپ ئۆيىگە بېرىپ توكچى ئاتىسىغا ھال ئېيتىدۇ. بالىنىڭ ئاتىسى بالىسىغا: ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقىپ، قىزىكا ئۆگەنگەندە توك سوقۇۋەتكەنىنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنىدىغانلىقىنى، ئەمما ساۋاقنى قوبۇل قىلىپ، كۆرۈنگەنلا يەرگە سىيمەسلىكىنى دەيدۇ.

— ھەممىمىز نامرات ئوقۇتقۇچىلار، ئۆزىڭىز بىلىسىز، — دېدى مېڭ ئاقساقال، — ئازراق پۇل يىغىش قىلىپ مۇشۇ سېمىز غازنى ئالدۇق، — دەپ قوشۇپ قويدى.

غازىنىڭ ئىچىدىن چىققان سۇ تاختايدا لۆمۈشۈپ تۇراتتى. ئولتۇرغان ئوقۇتقۇچىلار سۇغا ۋە بىردىنلا سارغىيىپ، ئورۇقلاپ كەتكەن غازغا قاراپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ كەتكەندى. شاۋگۇ:

ـــ هەيران قالماڭلار، بۇ تېما ئىچىدىكى بىر مەزمۇن!ـــ دېدى.

ـــ غازنىڭ ئىچىدىن سۇ چىققان ئىش قانداقسىگە «تېما ئىچىدىكى بىز مەزمۇن» بولسۇن،ـــ مېنىڭ ئاقساقال تېرىكىپ شاۋگۇدىن،ـــ سەن قانداق غاز ئالدىڭ؟ـــ دەپ سورىدى.

شاۋگۇ سوغۇق قانلىق بىلەن:

ـــ بۇ غاز بوغۇزلانغاندىن كېيىن، بىرسى يوغان يىگىنە بىلەن تىرىسى ۋە گۆشىنىڭ ئارىسىغا ئىككى جىڭ سۇ ماڭدۇرۇۋەتكەن، بۇنى بىلمەن. بازاردا ئىچىگە سۇ ماڭدۇرۇلمىغان غازنى تاپقىلى بولمايدۇ؛ قارىنىنى يارغاندا، قورسىقىدا بىر جىڭ تاش بارلىقى بايقىلىدۇ. تاش مەقئەت ئارقىلىق كىرگۈزۈۋېتىلگەن. قائىدىسى ئوخشاش، بازاردا مەقئەت ئارقىلىق تاش كىرگۈزۈۋېتىلمىگەن غازنى تېپىش تەس،ـــ دېدى.

ئوقۇتقۇچىلار تاماقلىرىنى چاكىلدىتىشىپ كەتتى. مېنىڭ ئاقساقال غازنى بىرسىگە بەردى، ئۇ كىشى غازنى ئوتۇن دۆۋىسىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويدى.

تۇ شاۋېيڭ سەل بىئارام بولدى. داۋلى ناھايىتى ئاددىي ئىدى. غازنىڭ ئىچىدىكى سۇ ئوتۇننى ھۆل قىلىۋېتەتتى، ھۆل ئوتۇن قۇرۇق ئوتۇندەك ئوت ئالمايتتى.

تۇ شاۋېيڭ شۇنداقتىمۇ ئۆزىنى بېسىۋېلىپ:

ـــ ھەرقايسىڭلارغا رەھمەت، رەھمەت سىلەرگە! كۆپچىلىكنىڭ تۇرمۇشى غورىگىل، مېنى ھەقىقەتەن خىجىل قىلىپ قويدۇڭلار،ـــ دېدى.

ـــ كىچىككىنە كۆڭلىمىز. سۇغا يەنە تاش قېتىلدى. يۇزىمىز بىر تېپىن بولدى،ـــ دېدى مېنىڭ ئاقساقال،ـــ كۈنلىردا: «ئاز بولسىمۇ كۆپكە تاۋاپ» دەيدىغان گەپ بار. ئىچىگە سۇ ماڭدۇرۇلغان، تاش كىرگۈزۈۋېتىلگەن بولسىمۇ، ئىشقىلىپ، غاز

يەنىلا غاز، بالىلىرىڭىز بىلەن پىشۇرۇپ يەسىز، بۇ بىز ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كۆڭلى.....

ــ ناۋادا فۇگۇينىڭ روھى ئەرشتە بولسا، ھەرقايسىڭلاردىن مىننەتدار بولۇپ، سىلەرگە رەھمەت ئېيتقان بولاتتى.

تۇ شاۋيىڭ تاقىر باش جاڭ مۇئەللىمنىڭ بىرقىسما بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى، چىرايىنىڭ كەينىدە يەنە بىر چىراي بارەڭ چىرايىنىڭ بىردەم ـ بىردەم ئۆزگىرىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى بايقىدى. بىر تۇرلۇك مەخپىي ھەم كارامەت ئۇچۇر مېڭىسىدىكى بىر تال تومۇرغا تەسىر قىلىۋاتاتتى، بۇ بىر تال تومۇر تىترەيتتى، ئاۋاز چىقىراتتى، ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارغا ئىلتىجا قىلاتتى.

شاۋگۇ ۋەزىيەتنى چۈشەنمەيدىغاندەك بىر ئىشنى ھېكايە قىلىپ سۆزلەپ كەتتى.

ــ مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، ئىشىنەمسىلەر- يوق، ئىختىيارىڭلار. ئالدىنقى كۈنى، شەھەرلىك سودا ـ سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىگە قاراشلىق بىر ئورۇندىكى ئايال باشلىق غاز سېتىۋاتقان بىر يىگىتنى تۇتۇۋالدى. ئايال ئەمەلدار ئۇنىڭدىن غازنىڭ قورسىقىغا نېمىدەپ تاش كىرگۈزگەنلىكىنى سورىدى. يىگىت:

ــ مەن ئۇنداق قىلمىدىم، غازنىڭ قورسىقىدا ئەسلىدە تاش بار، ئۇ دېگەن غازنىڭ ئورۇقدېنى، ئىسمىدىن مەلۇمكى، بۇ تاش غازنىڭ بەدىنىدە بار تاش، ــ دەپ جاۋاب بەردى. ئايال ئەمەلدار خىجىل بولۇپ كېتىپ قالدى.

ــ قىيقىرىل يالغان! ــ دېدى مېڭ ئاقساقال ئورنىدىن تۇرۇپ، ــ ماڭايلى، بۇنىڭدىن كېيىن ئۆيدە نېمىش بولسا، بىزگە دەڭ، جاڭ مۇئەللىم، سىلەر قوشنا، سىز پات ـ پات كېلىپ خەۋەر ئېلىپ تۇرۇڭ.

ئۇنىڭ باش لىگىشتقانلىقىنى كۆرۈپ پۇتۇن بەدىنىڭىز

قىچىشىپ كەتكەندەك بولدى. تاقىر باش جاڭ مۇئەللىم بىرقىسما بولۇپ كېتىۋاتاتتى. كۆڭلىڭىزگە سەل قورقۇنچ چۈشتى.

ئوقۇتقۇچىلار كەلگەن چاغدىكىگە ئوخشاش قاتار تىزلىپ ئۆيدىن چىقىشتى. ئۇ يەنە هەممىنىڭ كەينىدە قالدى. كۆزئەينىكىدە چاقنىغان ئىككى پارچە ئېزىنتقۇ ئوت سىزگە قادالغانىدى. پىداگوگىكا ئۇنۋېرسىتېتىنىڭ تار كاردورىدىكى مەنزىرە بىردىنلا كۆڭلىڭىزدە ئايان بولدى.

تۇ شاۋېيڭ ئىختىيارسىز ئىگىرىۋەتتى. ئۇ 20 يىلنىڭ ئالدىدىمۇ شۇنداق ئىگىرىغانىدى. ئۇ بويىدىن بىرسى سۆرەپ ماڭغاندەك سەپكە ئەگىشىپ كېتىۋاتاتتى. نەچچە قەدەم مېڭىپ ئىشىك ئالدىغا كەلدى. مېڭ ئاقساقال:

ــ ئىككى ئائىلىنىڭ ئارىلىقى هەقىقەتەن بەك يېقىنكەن!ــ دېدى.

ئۇنىڭ چىرايىنىڭ«شاپپىدە» ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆردىڭىز:

ــ شۇنداق، شۇنداق،ــ دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىڭىز.

تۇ شاۋېيڭ ئۇنىڭغا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ، ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئەسكىرىپ كەتكەن ئىشىكنىڭ ئىككى قانىتىنى يېپىۋېتىش كېرەكمۇ ياكى يوغان ئېچىۋېتىش كېرەكمۇ؟ ئۇ ئىككىلىنىپ قالدى. خۇددى بىرنەرسىنى كۈتۈۋاتقاندەك ئۇ ئىككىلىنىپ قالدى.

سىز ئەسكىرىپ كەتكەن ئىشىكنى ئوچۇق قالدۇرۇپ هويلىدىن ئىرغاڭلاپ ئۆتتىڭىز، هويلىدا ئانارگۈل، هەتتا هاجەتخانىمۇ يوق ئىدى. ئەتراپىدىكىلەرنىڭ هەممىسى ئوپچە هاجەتخانىغا باراتتى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، سىزگە تالاغا چىقماي ئامال يوق ئىدى. ئۇنىڭ غەلىتە كۆزلىرى بىلەن هەر كۈنى ئۇچرىشىپ تۇراتتىڭىز. بەدىنى، هەربىتى، ئاۋازىدىن بىئارام

بولاتتىڭىز، قىيماي قالاتتىڭىز. توخۇ پاچىقى، قانىتى ۋە كالا گۆشى سېلىنغان چىنە تاۋاقنى كۆتۈرۈپ ئۆيىڭىزگە يوقلاپ كىرگەندىن بۇيان، ئۇ ھېكايىدىكى يىپيېڭى بىر پېرسوناژغا ئايلىنىپ قالدى. سىزنىمۇ بۇ ھېكايىنىڭ ئىچىگە ئەكىرىپ كەتتى. بۇ ھېكايىنى ئىككىڭلار بىرلىكتە توقۇشقا باشلىدىڭلار. تاقىر باش راھىب توغرىسىدىكى ھېكايە بىلەن قەبرىنى يەلپۈگەن ئايال توغرىسىدىكى ھېكايە پۈتمىگەن بۇ ھېكايىنىڭ ئورگانىك تەركىبىگە ئايلاندى. بۇ بىر قاتار ھېكايىلەر ھاك پۈرىقى كېلىدىغان ئاپئاق ئەرۋاھ بىلەن بىرىكىپ كەتتى. ئۆزىڭىزدە بۇ ھېكايە بىلەن قارشىلاشقۇدەك مەنتىقىلىق كۈچ يوقلۇقىنى، ئاقىۋىتىنىڭ بەلگىلىنىپ بولغانلىقىنى مۆلچەرلەپ بولىدىڭىز. سىزنىڭ تەقدىرىڭىز قەپەستىكى ئادەمنىڭ قولىدا ئىدى.

ئوتۇن دۆۋىسىنىڭ ئۈستىنى «مىچچىدە» ھۆل قىلىۋەتكەن غازغا ئەمدىلا كۆزى چۈشكەن تۇ شاۋېيڭ بىرسىنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە چىقۇاتقان ھاسىراش ئاۋازىنى ئاڭلىدى. بۇ ھاسىراش ئاۋازى ئۇنىڭغا تونۇش ئىدى. قىزىق تىنىق تۇ شاۋېيڭنىڭ رۇسلارغا خاس بولغان سىلىق بوينىغا ئورۇلدى. بۇ تىنىقتا ئالاھىدە سېسىق پۇراق بار ئىدى. بۇ فاڭ فۇگۈيىنىڭ ياللۇغلانغان چىشىدىن چىقۇاتقان پۇراق ئىدى. ئۇ ئادەتتىكى ئايالار ياقتۇرمايدىغان پۇراققا ئادەتلىنىپ قالغانىدى. پۇراق ئەر - خوتۇن ئارىسىدا بولىدىغان مېھىر - شەپقەتنى ئويغاتتى. فاڭ فۇگۈي رۇسلارغا خاس ئەمچىكىزنى تۈتۈپ، قۇلقىڭىز تۈۋىگە كېلىپ«يوغان سىيىر» دەپ توۋلىدى.

ــ يوغان سىيىر..... مېنىڭ يوغان سىيىرىم.....

«يوغان سىيىر»نىڭ كۈچى پۈتمەس - تۈگىمەس، بوشلۇقتا غوڭۇلدايتتى.

بايان قىلغۇچى«يوغان سىيىر» دېگەن گەپنىڭ فاڭ فۇگۈي

بىلەن تۇ شاۋيىڭنىڭ كارىۋاتتىكى مەخپىي گېپى ئىكەنلىكىنى، ئاڭ فۇگۇيىنىڭ «يوغان سىير» دەپ تۇ شاۋيىڭنىڭ ھېسسىياتىنى ئويغىتىپ، ئاندىن ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولىدىغانلىقىنى ئەسكەرتىپ ئۆتكەنىدى. ئىشقىۋازلىق پەللىگە كۆتۈرۈلگەنىدە، ئاڭ فۇگۇيمۇ «يوغان سىير» دەپ تووۋلاپ كېتەتتى ياكى «يوغان رۇس سىيرى» دەپ ئېنىقلىما بېرەتتى.

بويىنىڭ كەينىدىكى چاچلىرىنىڭ چۆرىسى قىمشىپ، بەدىنى قىزىپ كەتتى. ھېلىقى ئەڭ پىنھان يېرىدىن (پۈتۈنلەي ياسالما ئىلاھنى ياراتقانغا ئوخشاش) سىلىق بىر خىل سۈيۇقلۇق ئېقىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ ھەيران قالدى. بۇنداق ھالەتنىڭ مەنىسى چوڭقۇر ئىدى. سەل قاراشقا بولمايتتى. ئۇ ئۆزىنى باسالماي بېشىنى چايقىدى، زىنھار رەڭ چاچلىرى ئېغىرلاشقان زىنھار رەڭ دولقۇنلاردەك مۇھەببەت ئىزھار قىلغۇچىنىڭ يۈز - كۆزىنى يۇياتتى. كەلگۈلۈك كۆزئەينەككە كەلدى.

كۆپىنچە ھاللاردا ئەڭ مۇھىم پەيتتە تۇيۇقسىز ئۆزگىرىشلەر يۈز بېرەتتى. ئۇ بېشىنى چايقىغاندا، چۆرىسىگە سىياھ بېرىپ قارايتىلغان پۈرمە قەغەز تارتىلغان تويلۇق رەسىمگە كۆزى چۈشۈپ قالدى. ياش ئاڭ فۇگۇيىنىڭ مۇھەببەتلىك كۆزلىرىدە مەسخىرىلىك نۇر چاقناپ تۇراتتى. ئۇ ۋۇجۇدىنىڭ بىراقلا مۇزلاپ كەتكەنلىكىنى، دۇمبىسىگە چاپلىشىپ تۇرغان ئادەمنىڭ يان ئۆيدىكى ئەر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئاڭ فۇگۇي ياساپ چىققان خىيالىي مەستلىك شۇ ھامان جانغا تېگىدىغان نەرسىگە ئايلاندى. ئۇ ياخشىلىق قىلغاننى بىلمەي ئەدەپسىز قىلىقلارنى قىلماقتا. جاۋابقا ئېرىشەلمەيدىغان بۇنداق شاللاقلىق تۇ شاۋيىڭدا مەنىستمەسلىك ھەم بىزارلىق تۇيغۇسىنى قوزغىدى.

شۇنداقتىمۇ، تۇ شاۋيىڭ يەنىلا مۇلايىملىق بىلەن دۇمبىسىگە چاپلىشىپ تۇرغان ئەرنى ئۆزىدىن نېرى قىلدى ۋە يېلىنغاندەك:

ــ جاڭ مۇئەللىم، جاڭ ئاكا، مەن ..... ئۇ بىزگە قاراپ تۇرىدۇ، ــ دېدى.

تۇ شاۋيىڭ ئەينەك رامكىدىكى تويلۇق سۈرەتنى كۆرسەتتى.

تۇ شاۋيىڭنىڭ چىرايىدا خىجىل بولۇش ئالامتى يوق ئىدى. تامامەن تۇغرا، چىرايىدىكى ئىپادە خىجىللىق ئەمەس، بەلكى غەزەپ ـ نەپرەت ئىدى. ئۇ سۈرەتتىكى فاڭ فۇگۇيىنىڭ كۆزلىرىگە قارىدى، كۆزلىرىدىن نەمخۇش ۋە يورۇق نۇر چاچرىدى. «رەقىبلەر بىر ـ بىرىنى كۆرگەندە، كۆزلىرى ئادەتتىن تاشقىرى قىزىرىپ كېتىدۇ» دېگەن دەل مانا مۇشۇ ئىدى.

ــ كۆڭلىڭىزنى چۈشىنىمەن..... سىزنى ئەيىبلىمەيمەن..... سىزمۇ ئادەم، ــ دېدى تۇ شاۋيىڭ كەڭ قورساقلىق بىلەن، ــ يەڭگەمگە يۈز كېلەلمەيدىغان ئىشنى قىلسام بولمايدۇ.....

ــ شاۋيىڭ .....دېدى ئۇ. ئۇ ھەقىقەتەن يىغلاپ سالغانىدى، ــ مەن ئۆلمىدىم..... مەن فاڭ فۇگۇي..... سېنىڭ ئۆز ئېرىڭ.....

ــ نېمىلەرنى دەۋاتىسىز! ــ دەپ تۇ شاۋيىڭ غەزەپلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

ــ ئاۋازىمدىن بىلمىدىڭمۇ؟ سېنىڭ سول پۇتۇڭدا بىر تارتۇق بار، كىچىكىڭدە قالغان.

تۇ شاۋيىڭ كەينىگە داجىدى، ناتونۇش ھەم تونۇش بۇ ئەر ئۇنىڭ فىزىيولوگىيەلىك ئالاھىدىلىكلىرىنى، تۇرمۇشتا ئۆتۈپ كەتكەن قىزىقارلىق ئىشلارنى خۇددى كىينىمنى بىر ـ بىرلەپ سالدۇرغاندەك بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى.

ئۇ سۆزلەۋېتىپ ئالدىغا ماڭاتتى، سىز تىترەپ تۇرۇپ كەينىڭىزگە شوخشۇيتتىڭىز.

ــ سىز..... يېنىمغا كەلمەڭ..... سەن دېگەن

جىن.....ۋايجان..... تۇ شاۋيىڭ ۋارقىرىۋەتتى.

ئۇ ئالاقزەدە بولۇپ چىقىپ كەتتى.

ئۇ ناۋادا جىن بولسا ۋارقىراپ قويغانغا قېچىپ كېتەرمىدى؟

ناۋادا ئۇ جىن ئەمەس بولسا، مېنى قانداقلەرچە مۇشۇنچىلىك چۈشەنگەن بولار ئىدى؟

ئۇچ ھېكايە داۋاملىق ئۆزگىرىش ياساۋاتقان بۇ چوڭ ھېكايىگە قىستۇرۇلۇپ كەتتى.

ئۇ ئۇچىنچى ھېكايە جىن بىلەن رېئاللىقنىڭ بىرىكىپ كەتكەن مەھسۇلى ئىدى. ھېكايىنىڭ جىن توغرىسىدىكى بۆلىكىدە، ئۆلۈپ كەتكەنگە ئۇزاق يىل بولغان بىر خوتۇننىڭ روھى ئېرىنى سېغىنىپ كېتىپ، ئالاقىدار ئورۇنلارنىڭ تەستىقلىشى بىلەن يېڭى ئۆلگەن بىر ئايالنىڭ تېنىدە قايتا تىرىلگەنلىكى سۆزلەنگەن (بۇ ھېكايىنىڭ ئون نەچچە خىل ۋاريانتى بار). رېئاللىق توغرىسىدىكى بۆلىكىدە، تۇ شاۋيىڭنىڭ سوتسىيالىستىك تەلىم - تەربىيەگە قاتناشقان چاغدا كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرى سۆزلەنگەن. تۇ شاۋيىڭ چۈشكەن ئۆيدە ئۆي ئىگىسى 20 ياشتىن ئېشىپ، چوپچوڭلا بولۇپ قالغان بىر قىز بار ئىدى، داۋاملىق ئاغزىدىن كۆپۈك كېلىپ ئايلىنىپ يېتىپ قالاتتى، ئېسىگە كەلگەندە، ئۆلۈپ كەتكەن ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ گەپ قىلاتتى. ھېلى مومىسىنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ گەپ قىلسا، ھېلى بوۋىسىنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ گەپ قىلاتتى. قىزنىڭ ئاتىسىنىڭ دېيىشىچە، قىزى تۇغۇلغاندا، بوۋىسى بىلەن مومىسى بۇرۇنلا ئۆلۈپ كەتكەنىكەن. ئەمما، قىزنىڭ گەپ قىلغان چاغدىكى ئاۋازى، بەدىنى ۋە يۈرۈش - تۇرۇشلىرى ئاللىبۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن شۇلارنى تارتقانىكەن. شۇ چاغدا ئۇ قىز تېخى ياشلار ئىتتىپاقى ئەزاسى، ماتېرىيالىزمنىڭ قوغدىغۇچىسى ئىدى. مەن قىزنىڭ ئاتىسىغا:

— قىزنىڭ نېرۋىسى نورمال ئەمەس، — دېسەم، قىزنىڭ ئاتىسى قايىل بولماي:

— ئۇ سۆزلىگەن كونا ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئىلگىرى يۈز بەرگەن ئىشلار، — دېدى.

مەن گاڭگىراپ قالدىم. شۇنداقتىمۇ ھېلىقى بوۋايغا قەتئىي دېدىم.

قىزىڭىزنىڭ نېرۋىسى چاتاق؟

مېنىڭ نېرۋامۇ چاتاقمىدۇ؟

جاڭ چىچيۇ نېرۋا كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالغانمىدۇ؟

كېچە، تۇ شاۋيىڭ فاڭ خۇنى يېنىغا ئەكىرىۋالدى، كۆڭلىنىڭ پاراكەندە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلاتتى، كۆز يۇمغان زامات پۈتۈن بەدىنى ئايئاق ئادەم كارىۋاتنىڭ ئالدىغا كېلىۋاتاتتى، بۇرنىغا يېقىملىق ھاك پۇرىقى ئۇرۇلاتتى. كۆزىنى ئاچسا ھېچكىم يوق.

تۈن نىسپى، ئوغلى تېخىچە قايتىپ كەلمىدى.

6

ئۇ بىرگە 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئورنىنى زادىلا ئېنىق دەپ بەرمىدى. بىر تۇرۇپ كۆك دەريانىڭ بويىدا، بىر تۇرۇپ «گۈزەل دۇنيا» نىڭ يېنىدا، بىر تۇرۇپ يەنە خەلق باغچىسىنىڭ ئەتراپىدا دەيتتى. ئۇچار قۇشلار بىلەن يىرتقۇچ ھايۋانلار بېقىلىدىغان ھايۋانات باغچىسى باغچا ئىچىدىكى باغچا ئىدى. ھازىر بىر ئۆتۈشمە كۆۋرۈك 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ يان تەرىپىدە قەد كۆتۈردى. ھەشەمەتلىك ئېگىز بىر مېھمانخانا بىناسىنىڭ شولىسى 8- ئوتتۇرا مەكتەپ ھويلىسىنى چۈمكەپ تۇراتتى. ئېتىز چاشقىنى كامېرىنىڭ ئاغزىنى بىلمىگەندەك تۇ شاۋيىڭ بىلەن ھۆسىن تۈزىگۈچىنىڭ ئۆيىنىڭ ئىشكىنىمۇ بىلمەيمىز. نەگىلا قارىسا ھاك

ئازگىلى، خىش - كاھىش ۋە ياغاچ ماتېرىياللار، كىرانلارنىڭ غايەت زور بىلەكلىرىنى كۆرگىلى بولاتتى. شەھىرىمىزدە قۇرۇلۇش قىلىنۋاتاتتى. يېڭى ئۆزگىرىشلەر كۈنسايىن يۈز بېرىۋاتاتتى. بايان قىلغۇچى بىزگە سۆزلەپ بەرگەن ئېنىق تەسىرات مانا مۇشۇ.

ئۇ داۋاملىق كاپىلداپ گەپ قىلىۋاتاتتى. ھەشەمەتلىك مېھمانخانىنىڭ تېخى شولىسى چۈشمىگەن چاغدا (ئوچۇقراق ئېيتقاندا، ھەشەمەتلىك مېھمانخانا تېخى پۈتمىگەن)، تۇ شاۋېيلڭ توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىغا ئىشقا چۈشتى.

خىزمەت قىلىش پۈرسىتىگە قايتا ئېرىشكەن تۇ شاۋېيلڭ چەكسىز خۇشاللىققا چۆمدى. مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى زاۋۇتنىڭ باشلىقى ئاغزى كالاچتەك، چاچلىرى قاپقارا بىر موماي ئىدى. تۇ شاۋېيلڭ زاۋۇتقا بېرىپ ئىشقا چۈشكەن تۇنجى كۈنى، مومانىڭ بۇركۇتنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن ئۇستىبېشىغا بىر قۇر سەپسالغانلىقىنى سەزدى. مۇشۇنداق ئەھۋالدا، تۇ شاۋېيلڭ ئۆزىنى پاھىشخانىغا يېڭى كىرىپ پاھىشخانا غوجايىنىنىڭ تەكشۈرۈشىنى قوبۇل قىلىۋاتقان پاھىشدەك قىپيالىڭاچ ھالەتتە ھېس قىلدى. بۇ پەقەت ھېس - تۇيغۇ، چۈنكى تۇ شاۋېيلڭ پاھىشە ئەمەس، موماي ھەم پاھىشخانا غوجايىنى ئەمەس، سوتسىيالىزم شارائىتىدا پاھىشخانا يوقىتىلغان، باشقا ھەممە مەكتەپلەرگە ئوخشاش 8- ئوتتۇرا مەكتەپمۇ پۇل تېپىش كويىدا غالجىرلىشىش دەرىجىسىگە يەتكەن بولسىمۇ، پاھىشخانا ئېچىشقا جۇرئەت قىلالمايدۇ. تۇ شاۋېيلڭ توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتى باشلىقىنىڭ تەكشۈرۈشىنى قوبۇل قىلىۋاتاتتى. زاۋۇت باشلىقى يوغان چاك كەتكەن ئىش ئۇستىلىنىڭ كەينىدە ئولتۇراتتى. يا قولىدا، يا ئۇستەلدە ھاسا يوق ئىدى. سىز ئۇنى ھاسىغا تايىنىپ ئالدىمغا كېلىدۇ دەپ ئويلىمايدىكىز. ئۇ سارغۇچ دورا قۇتىسىنى ئېلىپ ئالقىنىغا بىر تۇتام قىزغۇچ دورىنى تۆكۈپ ئاغزىغا سالغانلىقىنى كۆردىكىز. توشقان

گۆشى كونسېرۋاسىنىڭ ئەڭ ئالىي رەھبىرىنىڭ پارقىراق چىرايىنى ئازابلىق ئالامەت قاپلىدى. پۈتكۈل ئىشخانىدىن بىر تال ھاسا تېپىش بۇنچىلىك تەس بولسىمۇ، لېكىن سىز ئۇنى يەنىلا ئالدىمغا ھاسىسىغا تايىنىپ كېلىدۇ، دەپ ئويلايتتىڭىز. كىيىملىرىڭىزنى ئۇ ئاللىقاچان سالدۇرۇۋەتكەنىدى. ئاغزىدىن سىرتى تاتلىق دورىنىڭ پۇرىقى كېلەتتى. قوللىرى دىققاق ئىدى، كۆزىڭىزگە توختۇنماس پەنجىسىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇ قاتتىق قولى بىلەن بەدىنىڭىزنىڭ جۇڭگو ئەنئەنىسىگە ئۇيغۇن بولمىغان يەرلىرىنى مۇجۇيتتى.

— تېرەڭ نېمىشقا بۇنداق ئاق؟ چار پادىشاھ ئەۋەتكەن رۇس جاسۇسى! ئېيتە، سەن قانچىلىك ئاخبارات ئوغرىلىدىڭ؟

— ئەمچىكىڭ نېمانداق چوڭ؟ قانچىلىك كادىرلارنى ئازدۇردۇڭ؟ جىنباۋ ئارىلى ۋەقەسى بىلەن قانداق مۇناسىۋىتىڭ بار؟

— چاچلىرىنىڭ غەلتىلىكىنى! راتسىيە بىلەن پېرىداتچىكنى نەگە يوشۇرۇپ قويدۇڭ؟ مەخپىي خەت يازىدىغان دورا سۈيى، يان قورال، ئوغرىلىقچە ئاڭلاش ئەسۋابى قېنى؟

ئۇ سىزدىن شۇنچىلىك بىزار ئىدى. رەھبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتەۋاتقان ھەرقانداق بىر ئايال قول ئاستىدىكى ئۆزىدىن ياش ھەم ئۆزىدىن چىرايلىق ئاياللارنىڭ ھەممىسگە چىش - تىرنىقىغىچە ئۆچ ئىدى. ئۇلارنىڭ جىنسىنى ئۆزگەرتىۋەتكۈسى ياكى يۇزىگە، ئىشقىلىپ، ئەرلەرنى جەلپ قىلىدىغان يېرىگە كىسلاتا ياكى قايناق سۇ چېچىۋەتكۈسى كېلەتتى. تۇ شاۋيىڭ يېڭى رەھبەرنىڭ روھىي ھالىتىنى بىلمەيتتى. تېنى بىلەن روھى تولىمۇ قورۇلۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئىخلاسمەن ئىدى. ۋەھىمە تاقەت قىلىپ تۇرغۇسىز دەرىجىگە بېرىپ يەتتى، ئۇ يەنىلا ئىخلاسمەن قىياپەتتە تۇراتتى. بۇنداق ھالەت: تەڭرى سىز بىلەن بىرگە بولىدۇ، سىزنى ئۇ ياراتقان، تەن بىلەن روھنى ئۇ سىزگە ئىلتىپات قىلغان. سېمىز

توخۇسىنى ئۆلتۈرۈپ گۆشىدىن بەھرىمەن بولغان دېھقانىدەك، تەڭرىمۇ سىزدىن بەھرىمەن بولىدۇ، دېگەن گەپ بولۇنۇۋاتقان چاغدىكى ھالەتتىن پەرقلەنمەيتتى.

چۈنكى، ئۇ مۇقەددەس نەرسىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ، چۈنكى ئۇ خەلققە ۋەكىللىك قىلىدۇ.

ئۇ ئورۇق قولى بىلەن بەدىنىڭىزنى داۋاملىق مۇجۇيتتى.

كۆڭلىڭىزدە يىراقتا ئورۇنلىنىۋاتقان قىزىل، تەسىرلىك ھەم سەلتەنەتلىك مۇزىكىنىڭ ساداسى ياڭرايتتى. مۇزىكىنى بىر توپ ئەسكەر ئورۇنلاۋاتاتتى. پىيانىنو ئەسەبىي ئاۋازدا گۈرگىرەيتتى؛ ساپسېرىق ئۈچ كانايىنىڭ ئاۋازى ياڭراق، ئىككى غىجەكنىڭ ئاۋازى پىغانلىق ئىدى، ئون سۇناي مىسكىن ئاۋازدا ناله قىلاتتى. بۇ سازلارنىڭ بىرىكىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز ئەڭ بالدۇرقى ئىپتىدائىي ھەرىكەت ھالىتىدىكى ئادەملەر يۈكسىلىپ، تەڭرىگە ئۆزىنى بېغىشلۇۋېتىدىغان چاغدىكى مۇقەددەس مۇزىكا ئىدى.

تۇ شاۋېيلىڭ مۇشۇنداق مۇقەددەس مۇزىكا ئىچىدە قالتىس بىر كادىرنىڭ پايدىلىنىشىغا تاپشۇرۇلدى. ئۇ كادىر چىشى ۋە بارماقلىرى ئارقىلىق سىزدىن بەھرە ئالدى. سىز كۆڭۈل قويۇپ يۇغان بەدىنىڭىز ئۇنىڭ يۇمشاپ كەتكەن كۆپىيىش ئەزاسىدىن قاتتىق يىرگىنىپ كەتتى. ئۇ ئۆتۈپ كەتكەن ئاشۇ ئىشلار كىنوغا ئوخشايتتى: شانلىق ئاساسى مۇزىكىغا؛ رەڭگارەڭ تۇسكە؛ ھەيران قالارلىق يۇقىرى پەللىگە ئىگە ئىدى.

ئۇلار كۈچلۈك ھەققانىي غەزەپكە، قويۇق سىنىپىي ھېسسىياتقا ۋە يالقۇنلۇق قىساس ئېلىش روھىغا تولغان كۆپىيىش ئەزاسىنى سىزنىڭ يېڭى چار پادىشاھنىڭ پۇرىقى كېلىدىغان كۆپىيىش ئەزايىڭىزغا نۆۋەت بىلەن نىقتايتتى.

ئۇ چاغدا مۇزىكا ئاتالمىش «ئېسىل باسقۇچ» قا كۆتۈرۈلەتتى. سىز چىدىغۇسىز روھىي ئازابنى سەزمەيتتىڭىز. ئۇلار كەتكەندىن

كېيىن، سىزگە تەۋە ئىش ــ ئاستا ئۆيگە قايتىش ئىدى. تەن چەككەن ئازاب تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيتتى. شۇڭا، ئۆز ۋاقتىدا فاك فۇگۇيىنىك ھەسىرەت بىلەن يىغلاشلىرىغا ئانچە ئېتىبار بەرمىگەنىدىڭىز. ئۇنى ياسالمىلىق قىلۋاتىدۇ، دەپ بىلەتتىڭىز. ئىنقىلاب يىللىرىدا ياش تۆكۈش بىھاجەت ئىدى. چۈنكى، شۇ يىللاردا قانلار دەريا بولۇپ ئاققان، كۆز يېشىنىك قىممىتى يوق ئىدى. شۇ قېتىملىق ئىشتىن كېيىن، سىزنى ھېچكىم ئاۋارە قىلمىدى. شۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ئەسلىي گۇناھتىن مەلۇم ئۇسۇللار ئارقىلىق ساقىت بولۇپ كەتكىلى بولىدىكەن.

ــ ئاڭلىساق، سەن «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا زىيانكەشلىككە ئۇچراپتىكەنسەنغۇ؟ ــ دېدى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىنىك «ئايال سىياسىي كومىسسارى» (كۆپ ئۆتمەي تۇ شاۋېيك زاۋۇتتىكى مەيلى توشقان تېرىسى شىلدىغان ياكى توشقانىنىك بېشىغا كالتەك بىلەن ئۇرىدىغانلار بولسۇن، ئۇنى ھەممىسىنىك شۇنداق ئاتايىدىغانلىقىنى ئاڭلىدى). قولىدىكى ئەينەك ئىستاكانىنى ئۇستەلگە قويۇۋېتىپ (ئەينەك ئىستاكان ئېگىز، قورساق قىسمى يۇمىلاق، سىرتى سولياۋدىن توقۇلغان قاپ بىلەن قاپلانغان) ھېيلىگەرلىك بىلەن.

سىز زۇۋان سۇرمىدىڭىز. ئۇ كەسكىن ھالدا:

ــ زىيانكەشلىككە ئۇچرىغانمۇ ـ ئۇچرىمىغانمۇ بۇنىك بىلەن كارىم يوق. مۇنداقچە ئېيتقانىدا، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغان بولساڭمۇ ..... قاتتىق تەلەپ قويماي تۇرالمايمەن. ئۇنچىلىك ئازاب نېمىتى؟ تارتقان ئازابنى ئۇنتۇپ، جان تىكىپ ئىشلىشىڭنى ئۈمىد قىلمەن، قانچە كۆپ ئىشلىسەك شۇنچە كۆپ ھەق ئالىسەن. داۋلى ناھايىتى ئاددىي.

مەن زىيانكەشلىككە ئۇچرىدىممۇ؟ دەپ ئويلىدىڭىز.

ــ قانداق ئارتۇقچىلىقىك بار؟ ــ دەپ سورىدى «ئايال

سياسي كومىسسار» سىز جاۋاب بەرگۈچە، ئۇ:

ــ رۇس تىلى ئۆگەنگەنمىش. يەنە تېخى رۇسلارغا قانداش كېلىدىكەن. زاۋۇتىمىز سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن ئالاقە باغلاپ قالسا، سېنى ئېسىمگە ئالمەن. ھازىر بىرىنچى سېخقا بېرىپ ئۆزۈڭنى تەربىلەت. ئۇلار نېمە قىلىدىغانلىقىڭنى ۋە قانداق قىلىدىغانلىقىڭنى ساڭا دەيدۇ.

«ئايال سياسي كومىسسار» تېلېفوننى قولىغا ئېلىپ، قارشى تەرەپكە نەچچە ئېغىز گەپ قىلدى. سىز ئۇنىڭ كالپۇكلىرىنىڭ ئەپچىل ھەرىكەتلىرىگە ھاڭۋېقىپ قاراپ قالدىڭىز. ئۇ تېلېفوننى قويۇپ قويدى. سىز ئۇنىڭدىن:

ــ يەنە باشقا ئىش بارمۇ؟ ــ دەپ سورىدىڭىز.

ــ كەتسەڭ بولىدۇ.

بىرىنچى سېخ بوغۇزلاش سېخى ئىدى. سېخ مۇدىرى كېلىشكەن ھەم چىرايلىق سۆزلەيتتى. ئۇنىڭغا ئەسلىي سەھنە يېكى تېلېۋىزور ئېكرانى يارىشاتتى. ئۇ سىزگە قاپقارا تېرە پەرتۇق، بىر جۈپ قونچۇلۇق رېزىنكە ئۆتۈك تاشلاپ بەردى. رېزىنكە ئۆتۈكنى پۇتىڭىزنىڭ ئۇزۇنلۇقىغا ئاساسەن مۇۋاپىق كەلگۈدەك بىر جۈپ رېزىنكە ئۆتۈككە ئالماشتۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن كۆيۈنگەن ھالدا سىزدىن نەچچىنچى نومۇرلۇق كەش كىيىدىغانلىقىڭىزنى سورىدى.

سېخنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى تامدا تۆت بۇرجەك كىچىك تۆشۈك بار ئىدى، تۆشۈك يېنىدا ياش قۇرامى سىزدىن كۆپ پەرقلىنىپ كەتمەيدىغان بىر ئايال تۇراتتى. سىز ئۇنى ھەر كۈنى كۆرۈپ تۇرغانىدەك يېكى بىرىنچى قېتىم كۆرۈپ تۇرغانىدەك ھېسسىياتتا بولدىڭىز. ئۇ قاپقارا رېزىنكە بولقا تۇتۇپ تۆشۈكنىڭ يان تەرىپىدە تۇراتتى. تۆشۈكنىڭ سىرتىغا بىر پارچە تاختاي چىقىرىلغان. تاختاي تەختەربىيە سارىيىدىكى سۇغا سەكرەش

سۇپىسىغا ئوخشايتتى. سېخ مۇدىرى سىزگە ئەھۋال چۈشەندۈرۈپ:
— بۇ بىرىنچى ئىش تەرتىپى؛ توشقان رېزىنكە بولقا زەربىسىدە ئايلىنىپ قالىدۇ. «توشقان ئۇچۇن ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى بېرىش» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.
سېخ مۇدىرى سىزگە رېزىنكە بولقا تۇتۇپ مەشغۇلات قىلىۋاتقان ھېلىقى ئايالنى ئىما قىلدى.
ھېلىقى ئايال ئايىغى ئاستىدىكى بىر يەرنى دەسسىدى. تۆشۈكتىن بىر قەۋىتى سۇزۇك تۇغرا ياغاچ ئاستا - ئاستا كۆتۈرۈلدى. ئىككى سېكۇنتتىن كېيىن، سېمىز قوڭۇر توشقان تۆشۈكتىن چىقىپ كەلدى. ھېلىقى ئايال پۇتىنى بوشاتتى. سۇزۇك تۇغرا ياغاچ بارا - بارا پەسلىدى. ئۆي توشقىنى بوشلۇقتىكى ياغاچتا نېمە قىلارىنى بىلمەي ئۇيان - بۇيان قارايتتى. ھېلىقى ئايال قاپقىنى تۇرۇپ، كۆزىنى قىيا ئېچىپ، ئۆي توشقىنىنىڭ مېڭىسىگە توغرىلاپ، دەل جايىغا چاققانلىق بىلەن بىرنى سالدى. ئۆي توشقىنى چىرقىراپ ياغاچ تاختايغا يىقىلدى - دە، تۆمۈر قاپلىق ھارۋىچاققا چۈشۈپ كەتتى. ھېلىقى ئايال ئايىغى ئاستىدىكى بىر يەرنى يەنە دەسسىدى، تۆمۈر قاپلىق ھارۋا باشمالتاق كەڭلىكىدىكى رېلىستا شەپە چىقارماي سىيرىلغان پېتى تېرە شىلىدىغان بىر ياشانغان ئايالنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇ ئايالمۇ ماھارىتىنى كۆرسەتتى. ئوخشىمايدىغان يېرى، تەكشىلىكتىن ئۇرۇپ چۈشۈرۈلگەن توشقان قارامتۇل قىزىل ئەمەس، بەلكى جىگەر رەڭ ئىدى. قالغانلىرى، جۈملىدىن بوشلۇقتىكى تاختايدىن چىرقىراپ چۈشۈپ كەتكەن ھېلىقى توشقان بىلەن ئوخشاش ئىدى.
— مۇشۇ خىزمەتنى خالامسىز، بولمىسا باشقا خىزمەتكە ئالماشتۇرۇپ قويۇشۇم مۇمكىن. مۇشۇ خىزمەت ئورنىدا، سىز ھەر كۈنى تەخمىنەن 800 توشقانىنى ئۇرۇپ ئايلاندۇرۇۋېتىسىز. ئۇلارنى تېرە شىلىدىغان ھەربىر خادىمغا يەتكۈزۈپ بېرىشكە مەسئۇل

بولسىز. بۇ خىزمەتكە قويۇلىدىغان تەلەپ يۇقىرى ئەمەس. قىيىن تەرىپى، بولقىنى توشقانلىقنى مېڭىسىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا دەللەپ ئۇرىسىز، ئىككى قېتىم ئۇرسىڭىز بولمايدۇ. ناۋادا توشقاندىن بىرنى ئۆلتۈرۈپ قويسىڭىز، شۇ كۈنلۈك مائاشىڭىزنىڭ ئوندىن بىرى، بىر قېتىم ئۇرۇشىڭىزدا توشقان ئايلىنىپ كەتمىسە، شۇ كۈنلۈك مائاشىڭىزنىڭ ئوندىن بىرى تارتىلىدۇ.

ماش رەڭ يەنە بىر توشقان ئۇرۇپ ئايلاندۇرۇۋېتىلدى ۋە تۆمۈر قاپلىق كىچىك هارۋىچاققا چۈشۈرۈۋېتىلدى. هېلىقى ئايالنىڭ نەپەس ئېلىشلىرى تەكشى، چىرايى خاتىرجەم، ئارتۇق هەرىكىتى يوق ئىدى.

يەنە بىر توشقان ــ زىغىر رەڭ توشقان بوشلۇقتىكى ياغاچ تاختاي ئۈستىدە رېزىنكە بولقا يەپ ئايلاندۇرۇۋېتىلىشنى كۈتمەكتە ئىدى.

ــ ئويلىنىپ كۆرۈڭ، ــ دېدى سېخ مۇدىرى، ــ مۇشۇ يەردە ئىشلىگۈڭىز بولسا، سىناق قىلىشىڭىز ئۈچۈن ئالدى بىلەن 100 توشقان بېرىمەن. توشقانىنى بىرلا بولقا ئۇرۇپ ئايلاندۇرۇۋېتەلەيدىغان بولغاندا رەسمىي ئىشقا چۈشىسىز. ئەلۋەتتە، پىراكتىكا ۋاقتىڭىزدا سىزگە مائاش بېرىلمەيدۇ.

سىز ئاشۇ قاپقارا هەم چىرايلىق توشقانلارنىڭ كۆزلىرىگە قاراشتىن قورققاندەك بۇ خىزمەتنى ئۆزىڭىزگە لايىق كۆرمىدىڭىز.

سېخ مۇدىرى سىزگە ئىككىنچى ئىش تەرتىپىنى كۆرسەتتى. ئۇ:

ــ سىپايە گەپ بىلەن ئېيتساق، بۇ خىزمەت تەرتىپى: «تونىنى سالدۇرۇپ مالىخاينى ئېلىۋېتىش» دەپ ئاتىلىدۇ. ئەمەلىيەتتە توشقانلار ئېسىگە كەلگۈچە تېرىسى شىلىۋېلىنىدۇ، ــ دېدى ۋە سىزنى هېلىقى ياشانغان ئايالنىڭ يېنىغا باشلاپ كەلدى. ياشانغان ئايال سېخ مۇدىرى بىلەن سىزنىڭ بارلىقىڭىزنى هېس

قىلمىغاندەك پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئىشلەۋاتاتتى.

— بۇ خىزمەتنىڭ ياخشى تەرىپى شۇكى، ئولتۇرۇپ ئىشلىسە بولىدۇ. پۈتىدىكى ۋېنا تومۇرلار كېڭىيىپ كەتكەن ئادەملەرگە ماس كېلىدۇ.

ياشانغان ئايال سىيرىلغان پېتى ئالدىغا كەلگەن تۆمۈر قاپلىق ھارۋىچاقتىن كۈل رەڭ بىر توشقاننى ئېلىپ، ئىلمەككە ئاستى. توشقان پەقەت ھوشىدىن كەتكەن، ئۆلمىگەن. قورسىقىنىڭ كېڭىيىپ ۋە تارتىشىپ، كۆپۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگىلى بولاتتى. ياشانغان ئايال بىر تال ئۇچلۇق چوقچىلىغۇچنى ئالدى ۋە توشقاننىڭ يوتىسىدىن بىر تۆشۈك ئاچتى. ئاندىن كېيىن چوقچىلىغۇچنى بىرنەچچە قېتىم سانجىدى. كېيىن يەنە بىرنەچچە قېتىم سانجىدى، ئاندىن يەنە بىر رېزىنكە شىلانكىنى ھېلىقى تۆشۈككە تىقتى. ۋېكلیۇچاتىلنى ئاچتى. يەل ۋىشىلداپ توشقاننىڭ تېرىسى بىلەن گۆشى ئارىلىقىغا ئۆتۈپ، توشقان تېزلا كۆپۈپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، ھەربىر تال تۈكى تىك تۇرۇپ كەتتى، قۇلاقلىرى تىترەيتتى. ئاندىن كېيىن ياشانغان ئايال يەل چىقىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن توشقاننىڭ يوتىسىنى باغلۇۋەتتى. ياشانغان ئايال تېرەك يوپۇرمىقى شەكىللىك كىچىك پىچاقنى ئېلىپ توشقاننىڭ قورسىقىنىڭ ئوتتۇرىسىنى يارىدى، پۈتىغا نەچچە قېتىم ئۇرۇپ، تېرىسىنى ئاستا سىيرىپ چۈشۈرۈۋالدى. بىر تېمىم قان چىقمىدى.

— بۇ خىزمەتنىڭ قىينىلىق دەرىجىسى ئاز. قىينىلىق نۇقتىسى ئىككى ھالقىدا كۆرۈلىدۇ: بىرى، تېرىنى بۇرۇۋۈەتمەسلىك؛ يەنە بىرى، قان چىقارماسلىق.

ياشانغان ئايان توشقاننى بىر تەرەپ قىلىپ بولۇپ، تېرىسىنى يېنىدىكى تۆمۈر قاپلىق ھارۋىچاققا قويدى، نومۇرى چۈشۈرۈلگەن تۆمۈر تاختاينى تېرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، ھارۋىنى ئىتتەردى، ھارۋا مېڭىپ كەتتى. تېرىسى شىلىنغان توشقان

ھېلىھەم تىترەپ، كۆزلىرىدىن سوغۇق نۇر چاچراپ تۇراتتى، ئۇ يەنە بىر ياقتىكى تۆمۈر قاپلىق ھارۇنچاققا تاشلاندى، ياشانغان ئايال نومۇرى چۈشۈرۈلگەن تۆمۈر تاختاينى توشقانلىق ئۈستىگە قويۇپ، ھارۇنىنى ئىتتىردى، ھارۇا مېڭىپ كەتتى.

— مېنىڭچە، سىزمۇ ئارىسالدى بولماڭ، «تونىنى سالدۇرۇپ مالىخاينى ئېلىۋېتىش» بىلەن مەشغۇل بولۇڭ. پەقەت بولمىغاندا ئاندىن ئالماشتۇرۇۋۇپتەي، — دېدى سېخ مۇدىرى.

— پۈتۈن كۈچۈم بىلەن خىزمەتنى ياخشى ئىشلەشكە تىرىشىمەن، — دېدى كۆزىگە لىق ياش ئالغان تۇ شاۋيلىڭ سېخ مۇدىرىغا قاراپ.

— بۈگۈن ئىشقا چۈشۈڭ، — دېدى سېخ مۇدىرى، — مەندە تەپسىلىي يېزىلغان بىر ماتېرىيال بار، ئەكېتىپ ئوقۇڭ. ئاساسىي نۇقتا ئىككىنچى بابتا. سىز مەشغۇل بولىدىغان خىزمەتنىڭ ئەھمىيىتى، تېخنىكلىق تەلەپ، مەشغۇلات ئۇسۇلى، دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسى بار. ئەتە ئەتىگەن سائەت 7 دە ئىشقا كېلىسىز، كېچىكىپ قالسىڭىز شۇ كۈنلۈك مائاشىڭىزنىڭ ئوندىن بىرى تۈتۈپ قېلىنىدۇ.

سىز ئىككى سائەت ۋاقىت سەرپ قىلىپ ماتېرىيالنى ئوقۇپ بولدىڭىز. سىز ھەقىقەتەن ئالىي تەربىيە كۆرگەن زىيالىي.

بىر ھەپتىدىن كېيىن سېخ مۇدىرى ئاممىنىڭ ئالدىدا سىزنى قەلبى قىزىل ۋە قولى چېۋەر نەمۇنىلىك ئىشچى، دەپ ماختىدى.

سىز سېخنى ۋە خىزمەتنى سېغىندىڭىز، خىزمەت قىلغاندىلا ئادەملەر بەختلىك بولالايتتى.

7

تۇ شاۋيلىڭ توشقانلىڭ تېرىسىنى توختىماي شىلسا، ئاندىن

كۆڭلىنىڭ تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلىيالايتتى. مۇزدەك قوللىرى خىزمەت داۋامىدا ئىللىقلىق تاپالايتتى. رەڭگارەڭ توشقان تۈكلىرى، قىپقىزىل گۆشى قولىڭىزغا ئىللىقلىق بېرەلەيتتى. توشقانلار رەزىل سىنىپىي دۈشمەنلەردەك تېرىسى شىلىنغىنى بىلەن ھاياتتىن ئۈمىدىنى ئۈزمەيتتى. تۇ شاۋيىڭ كۆرسەتكۈچ بارمىقىدا توشقانىنىڭ يۇرىكى جايلاشقان ئورۇننى بېسىپ تۇرۇپ، قەيسەرلىك بىلەن تېز سوقۇۋاتقان يۇرەكنىڭ تىۋىشىنى ھېس قىلىشقا خۇشتار ئىدى. شۇ چاغدا سىز يېڭى ھاياتىي كۈچىنىڭ تېنىڭىزگە كىرىۋاتقانلىقىنى، يۇرىكىڭىزنىڭ توشقانىنىڭ يۇرىكى بىلەن ئوخشاش رېتىمدا سوقۇۋاتقانلىقىنى، ماس قەدەمدە سوقۇۋاتقان يۇرەك سىزنى چەكسىز خۇش قىلىۋېتىدىغانلىقىنى سېزەتتىڭىز. توشقانىنىڭ يۇرىكى جايلاشقان ئورۇننى ئۇزاق ۋاقىت بېسىپ تۇرالمايتتىڭىز. ئۇنداق قىلىسىڭىز خىزمىتىڭىزنىڭ ئۇنۇمىگە تەسىر يېتەتتى. خىزمەت ئۇنۇمى ئىقتىسادىي كىرىمگە تەسىر كۆرسىتەتتى، بۇ بىر مەسىلە، ئەڭ مۇھىمى: سىز باشقىلارنىڭ كەينىدە قېلىشنى خالىمايتتىڭىز. توختىماي چەكسىز خۇشاللىق تېپىش ئۈچۈن، جەزمەن توختىماي توشقانىنى تېرىدىن ئايرىپ قىپقىزىل گۆش ھالىتىگە ئەكېلىشىڭىز كېرەك ئىدى. قىپقىزىل گۆش ھالىتىدىكى توشقانىنى ئىلمەكتىن ئېلىپ، تۆمۈر قاپلىق ھارۋىچاققا سالىسىز؛ كەم بولسا بولمايدىغان بۇ خىزمەت جەريانىدا، كۆرسەتكۈچ بارمىقىڭىز بىلەن توشقان يۇرىكى جايلاشقان ئورۇننى بېسىپ تۇرىسىز، بىر ياقتىن خىزمەت قىلىسىز، يەنە بىر ياقتىن خىزمەت ئۇنۇمىڭىز ھەسسىلەپ يۇقىرى كۆتۈرۈلىدۇ. ئوخشاش خىزمەت تەرتىپى ئورنىدىكى ياشانغان ئاياللار ئۆچلۈك قىلىپ تېرىڭىزنى توشقان تېرىسىنى شىلىغاندەك شىلىۋەتكۈسى كېلىپ كېتىدىغان ھەقىقىي ھېسسىياتنى ھېس قىلىسىز.

بىر كۈنى يان تەرەپتىكى بىر ياشانغان ئايال ئاقۇچ بىر

توشقاننى ئىلمەككە ئىلدى. ياشانغان ئايال ئاغزىنى پۈرۈشتۈرۈپ:

— بۇ چىشى رۇس توشقىنى! كۆرۈڭلار، بىر چىشى رۇس توشقىنى قولۇمغا چۈشۈپ قالدى! — دەپ ئاغزىنى بۇزدى.

ياشانغان ئايال بىرمۇنچە سەت گەپلەرنى قىلدى، ھەتتا يامان ئاتىقى چىقىپ كەتكەن مۇنۇ بايان قىلغۇچمىزنىڭ بۇ گەپلەرنى بىزگە دېيىشكە تىلى بارمىدى.

سېختىكى ياشانغان ئاياللارنىڭ ھەممىسى ھۇزۇرلىنىپ كۈلۈپ كېتىشتى. ئوت ئۈستىگە ياغ چېچىشتى. مۇشۇنداق بىر توپ ياشانغان ئاياللار ئالدىدا، تۇ شاۋېيڭ ئۆزىنى ئىلمەكتە ئېسىقلىق تۇرغان ئاشۇ ئاقۇچ توشقانغا ئوخشاش سەزدى.

تۇ شاۋېيڭ مۇشۇنداق قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغاندا، تالاي قېتىم ئۆزىنى تېرىسى شىلىنىۋاتقان ھالەتتە چۈشەيتتى. تېرىسىنى ئەرلەر تۇرماق، ھەتتا ئاياللار، باللار شىلاتتى.

تەرلەپ كەتكەن تۇ شاۋېيڭنىڭ توغاچتەك قىپقىزىل مەڭزى (خىزمەت ۋاقتىدا ئۇ ھەمىشە قىزىرىپ كېتەتتى) ئاقىرىپ كەتتى، كۆز ياشلىرى تەر تامچىلىرى بىلەن بىرگە ئاقتى.

سېخ مۇدىرى (شۇ كۈنى ئۇ ئالامەت چىرايلىق بولۇپ كەتكەنىدى) قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ، ھېلىقى ياشانغان ئايالنى ئەيىبلىدى.

— لېيۇ جىنخۇا، خىزمەت ۋاقتىدا قالايمىقانچىلىق چىقاردىڭىز، بىر ئايلىق مۇكاپات پۇلىڭىز تۈتۈپ قېلىنىدۇ.

لېيۇ جىنخۇا قايىل بولمىدى، مۇكاپات پۇلى تۈتۈپ قېلىندى.

كېيىن بىر تالاي ئەپقاچتى گەپلەر پەيدا بولدى. كېيىن يەنە تۇ شاۋېيڭ سېخ مۇدىرىنىڭ كۆرسەتمىسىگە ئاساسەن، لېيۇ جىنخۇانىڭ ئەدىپىنى بەردى (سېخ مۇدىرى بىر سائەت ئىچىدە ئىككى تۈرلۈك گۇمپا ئۆگىتىپ قويغانىدى).

تۇ شاۋېيڭ ئېرىنىڭ جەسىتى بىلەن ۋىدالىشىشنى كۈتۈپ

ئولتۇرغـان كـۇنلەردە، مەپتـۇن قىلىـش كـۇچىگە بـاي خىزمەتنـى سېغىندى. ئارزۇ - ئىستىكى كۇچلۇك ئىدى.

مەرھـۇم ئېرىنىـڭ چىرايىغـا ھـۆرمەت بىلـدۇرۇش تەقەززاسـى بـىلەن خـىزمەت تەشـنالىقى يالقۇنغـا ئوخـشاش تـۇ شـاۋىيڭنى كۆيـدۇرۇپ كېتىۋاتقـان چاغـدا، مەكـتەپ ئـىشچىلار ئۇيۇشمـىسى رەئىسى 200 يۈەن پۇل بىلەن قىيقىزىل بىر گۇۋاھنـامىنى كۆتـۇرۇپ كەلـدى. ئـۇ مۇناسـىۋەتلىك ئـورۇنلار فـاڭ مۇئەللىمنـڭ ئـارخىپىنى رەتلەۋاتقانـدا، ھايـات ۋاقتىـدا يازغـان بىر پـارچە ۋەسـىيەتنامىنى بايقـاپ قالغـانلىقىنى دېـدى. ۋەسـىيەتنامىدە: ئۆلگەنـدىن كېيىن، بىرىنچـــدىن، ھۆســـن تۇزىمەســـلىك؛ ئىككىنچـــدىن، ۋىدالاشماســلىق؛ ئۈچىنچـدىن، تەزىـيە بىلـدۇرۇش مۇراسـىمى ئۆتكۈزمەسلىك؛ تۆتىنچىدىن، تەتقىقات ئىشلىرى ئۈچۈن جەسـەتنى تېببىي ئىنسىتىتۇتقا تەقـدىم قىلىۋېتىش، دېيىلگەنـدى. ئـىشچىلار ئۇيۇشمـىسى رەئـىس 200 يـۈەن پـۇلنى تېببـي ئىنـسىتىتۇت بەرگەنلىكىنـى (تېببـي ئىنـسىتىتۇت بىـر جەسـەتكە 100 يـۈەن بېرەتتى)، فاڭ مۇئەللىمنىڭ روھىدىن تېببىي ئىنسىتىتۇتتىكىلەرنىڭ تەسرلىنىپ كەتكەنلىكىنـى ئېيتتـى. قىزىـل گۇۋاھنـامىنىمۇ تېببـي ئىنستىتۇت بەرگەنىدى. زارىقىپ كۆتۈش ئاخىر ئاياغلاشتى.

يەتتىنچى باب

1

جاڭ چىچيۇ قولتۇقىغا كارتون قەغىزىنى قىستۇرۇپ ئىشكتىن چىقىپ كېتىۋاتقان ساۋاقدىشىنى كۆزلىرى بىلەن ئۇزىتىپ قويدى. ئۇ كەينىگە قارىمىدى. كەينىگە قارىغان بولسا ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۆرلەپ كەتكەن بولاتتى. ناۋادا ئىشكتىن چىقىپ كېتىۋاتقان شۇ دەقىقىدە، ئۇ كەينىگە قارىغان بولسا، چىرايىدا غەزەپ ـ نەپرەت يېكى شۇنداقراق ئالامەت كۆرۈلگەن بولسا، بايان قىلغۇچى دېدىكى: ئۇنداقتا، كۆزەتكۈچىدە غوجايىنىڭ، چاكارنىڭ، بويسۇندۇرغۇچىنىڭ، بويسۇندۇرۇلغۇچىنىڭ، يۇقىرىدىكىلەرنىڭ، تۆۋەندىكىلەرنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان ئىپتىخارلىق تۇيغۇسى پەيدا بولاتتى. ئۇ ھەتتا قىلچە ھېيىقماستىن دەرس پىلانىنى ئېلىپ ئۆيۈمنىڭ ئىشكىدىن ئۆز ئۆيىنىڭ ئىشكىدىن چىققاندەك ئەركىن چىقىپ كەتتى. ئۇ 8ـ ئوتتۇرا مەكتەبكە بېرىپ مېنىڭ ئورنۇمدا فىزىكا دەرسى ئۆتىدۇ..... كوچىدا بىر ئايالنىڭ ئۇنىڭغا سالام ـ سەھەت قىلغانلىقىنى ئاڭلىدىڭ:

ــ جاڭ مۇئەللىم، دەرس ئۆتكىلى ماڭدىڭىزمۇ؟

ئۇنىڭ سالام ـ سەھەتىنى ئىلىك ئېلىپ، بەرگەن جاۋابىنى ئاڭلىمىدىڭ، ھېلىقى ئايالنىڭ تۆۋەن ئاۋازدا:

ــ بۇر يەيدىغان سېسىق كىتاب خالتىسى! قانچىلىك

نېمىتىڭ سەن؟ گېپىمگە جاۋاب بەرمەيدىغان يۈمشاقباش يوغان تاشپاقا! ــ دەپ ئۇنى تىللىغانلىقىنى ئاڭلىدىڭ.

ئايالنىڭ ئاغزىدىن چىققان ھاقارەتنى ئاڭلىغان جاڭ چىچيۇ تولىمۇ پاكار ھەم تولىمۇ ئورۇق ئاتقا مىنگەنىدەك ئىككى پۇكلىنىپ بوسۇغىدىلا ئولتۇرۇپ قالدى. ئورۇق ئاتنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ كاسسى ئاغرىپ كەتتى. ئاغرىق تېنىنىڭ ئوتتۇرا سىزىقىنى بويلاپ يۇقىرىلاپ، پۈتۈن پەللە تۇتاشقان جايغا يېغىلدى. ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ تىل ـ ئەدەبىيات دەرسلىكىدىكى «شى فاڭپىڭ» ماۋزۇلۇق تېكىستنى ئويلىدى. تېكىستتە: شى فاڭپىڭنى دوزاخ ئىلاھى زالىدىكى بىر كىچىك جىن ھەرىدەپ ئىككى پارچە قىلىۋېتىپ، بىر تال ئاق يىپەك يىپ بىلەن باغلاپ قويغانلىقى سۆزلەنگەنىدى. ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ تىل ـ ئەدەبىيات دەرسلىكىنى ئويلاۋېتىپ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ فىزىكا دەرسلىكىنى، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ فىزىكا دەرسلىكىنى ئويلاۋېتىپ، فىزىكا مۇئەللىمى يادىغا يېتىپ، ئۆزىنى ئەسكە ئالدى. شۇنىڭ بىلەن ئىككى پارچە قىلىۋېتىلگەن چاغدىكى ئازابىنى ئۇنتۇپ، بوسۇغىدىن ئىرغىپ تۇرماقچى بولدى. بىر قېتىم ئىرغىپ باقتى، ئىككى قېتىم ئىرغىپ باقتى، ئورنىدىن تۇرالمىدى. ئاخىر بولماي، بوسۇغىنى تۇتۇپ گەۋدىسىنى ئاستا ـ ئاستا كۆتۈردى.

كارىۋاتتا ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغان مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالغا تەڭشەپ بېرىلگەن يېمەكلىك كۈچىنى يوقاتقانىدى. ئۇ زېھنى ئوچۇق ھالەتتە ھۆركىرەيتتى ــ ئۇ ھۆركىرىگەن چاغدا ھەر كۈنى ئاۋازىنى ئۆزگەرتىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى ساز باھار كۈيچىسىگە نېمىدېگەن ئوخشىغان! بۇگۈن ئۇنىڭ ھۆركىرىگەن چاغدىكى ئاۋازى قاقاقلاپ كۈلگەن سوغۇق كۈلكىنىڭ ئاۋازىغا ئوخشايتتى. «سوغۇق» ۋە «قاقاقلاپ كۈلۈش» بىرلىشىپ

كەتكەندى. ئۇ مەقسەتلىك شۇنداق قىلغان. خوتۇنى ئىشقا كەتتى (ئۇ ئىشقا ماڭىدىغان چاغدا، ئىككىمىزنى ئوخشاش ئورۇنغا قويغاندەك بىزگە بۇيرۇق قىلدى! بىرىنىڭ ئىككىگە بۆلۈنۈشى! مەن ئىككى پارچە قىلىۋېتىلدىمۇ؟) ساڭا يۈكلەنگەن ۋەزىپە (ئوقەت قىلىپ پۇل تېپىش) يەلكەڭنى ئېغىر بېسىپ تۇراتتى. داچىۋۇ بىلەن شاۋچىۋۇ مەكتەپكە كەتتى. ئۆيدە قېلىشنىڭ قورقۇنچلۇق بولىدىغانلىقىنى بىرىنچى قېتىم ھېس قىلدىڭ. مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ ئاغزى قورقۇنچنىڭ مەنبەسى ئىدى. ئۇ كارىۋاتتا ھەممە نەرسىنى كۆزىتىۋاتقاندەك ياتاتتى.

بۇنداق «قاقاقلاپ كۈلگەن سوغۇق كۈلكە» دە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش مۇشكۈل ئىدى. سەن قېچىپ كەتمەكچى بولدۇڭ.

ئۇ قاچمىدى. ئۆزىنى يۇرەكلىك تۇتۇپ مىلەڭزە ئورنىدا ئىشلىتىلىپ كېلىۋاتقان كونا ئەدىيالنى قايرىدى، ئۇ ساھىبجامالنىڭ ئەمەس، بەلكى ئىككى چاشقاننىڭ ئاپئاق كۆزلىرىنى كۆردى. ئىككىلىسى كۆزلىرى قىزىل، ئېغىزلىرى قىزغۇچ، تۈكلىرى ئاپئاق چىرايلىق چاشقان ئىدى. ئىككى چاشقان مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ بىرسى بىردىن ئىككى قۇلقىنى غاجاۋاتاتتى. ئادەمنىڭ قۇلقىنى غاجاۋاتقان چاشقانلارنى سەن تۇنجى قېتىم كۆردۇڭ. قۇلاقنى غاجىغاندا، چاشقاننىڭ ئۇستۈنكى ۋە ئاستىنقى قىزغۇچ كالپۇكنىڭ ھەربىكتى خۇددى ئۇجمە يوپۇرمىقى يەۋاتقان قۇرتنىڭ ھەربىكتىگە ئوخشاپ كېتەتتى. چاشقانلار سېنى كۆرۈپ قورقۇپ ھودۇقۇپ كەتمىدى. ئاپئاق ئىككى چاشقان ئوماق بېشىنى كۆتۈرۈپ ساڭا قىزىقسىنىپ سەپسالدى. زىياپىتىگە كاشىلا قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن، ئىككىسىنىڭ ساڭا قارشى ئالمايدىغان پوزىتسىيەدە بولۇۋاتقانلىقىنى سەزدىڭ. ئاپئاق چاشقان گەرچە مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ قۇلقىنىڭ 50% قىسمىنى غاجاپ بولغان بولسىمۇ، ئىسكەتىگە تەسىر يەتمىگەن مايلىق قۇلاق

يەنىلا دىردىيىپ تۇراتتى. سىرىق مومدىن پۇتكەندەك قۇلقىدىن بىر تامچە قان چىقمىغانلىقى قىزىق ئىش بولدى. تامىقىنى چاكىلداتتىك، چاشقانلار ئاغزىنى ئىرتىۋېتىپ، تام ياقىلاپ ئاستا مېڭىپ كەتتى.

مومدىن پۇتكەن ساھىبجامال تەخمىنەن بىر مىنۇت جىمىپ قالدى. مۇشۇ بىر مىنۇت ئىچىدە، ئۇ خاسىيەتلىك كۆزلىرىنى ساڭا مىخىتەك تىكتىي. بۇ بىر جۈپ كۆزنىك سىنى نازارەت قىلۋاتقانلىقىنى، ئۇستىخان چىرىۋاتقان چاغدىكى ئىچىنىشلىق مەنزىرىنى ھېس قىلدىك. ئۇ بىر پارچە تار تاختايدا ياتاتتى. سەن كىچىك ۋاقتىڭدا ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرگەن ھېلىقى دەھشەتلىك ئۇرۇشنى ئەسكە ئالدىك.

— سەن ئىلگىرى بىزگە دەپ بەرگەن. شۇ قېتىملىق ئۇرۇشنى ساڭا فۇگۇيمۇ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن. ئۆيلەر، دەل - دەرەخلەر، ياۋا ئوت - چۆپلەر گۈرۈلدەپ كۆيۈپ تاختايلاردا ياتقان يارىدارلارنى يورۇتۇۋەتكەنىدى.

ئىلگىرى - كېيىنلىك تەرتىپى ئايرىلماي، تارىخ ۋە رېئاللىق ئارىلىشىپ كەتكەن بىر چاغدا، مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ، يارىدارلارنىڭ ۋە ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ چاچلىرىنىڭ ھىدى قەلبىگە يوپۇرۇلۇپ كىردى. ئازراق پۇل تېپىپ مومايىنىڭ كىرلىكىنى پاكىز كىرلىككە يەڭگۈشلەپ بېرىش كېرەكلىكىنى ئويلىدىڭ. ئۇ نېمىلا دېگەنىبلەن ساڭا تونا دەرىخى ئۇندۇرمىسىگە چوشقا گۆشى ئارىلاشتۇرۇلغان قىيمىدا جۇۋاۋا تۇگۈپ بەرگەنىدى. ئادەم ۋاپاسىزلىق قىلسا بولمايدۇ. سەن شۇنداق ئويلىدىڭ.

سەن توساتتىن ئۆيدە چاشقان دورىسى بارلىقىنى يادىڭغا ئالدىڭ - دە، ساندۇق ۋە ئىشكاپلارنى ئاختۇردۇڭ، تاپالمىدىڭ.

جاڭ چىچىۇ چاشقانلارنىڭ يەنە كېلىپ قېينىئانىسىنىڭ قۇلقىنى غاجاپ كەتمەسلىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن چاشقان

دوربىسى ئىزدەپ تاپالمىدى. ئۇ ئەقلىنى ئىشلىتىپ، ھۆسىن تۇزنىگۇچى تىقىپ قويغان ئۈيقۇ دوربىسىنى تاپتى، سامساقلا ئارىلاشتۇرۇپ يانجىدى، توغرالغان بىر تال يېسىۋېلەكنىڭ ئۈستىگە چېچىپ، ئىككى تەخسىگە سېلىپ مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ ئىككى قۇلقىنىڭ يېنىغا بىردىن قويدى. ئىككى ئاق چاشقانىنىڭ ئىشتىھاسىنى قوزغاش ئۈچۈن، ئىككى تەخسىنىڭ ھەربىرىگە ئىككى - ئۈچ تېمىم كۈنجۈت مېيى تېمتىتى. ئاندىن سىرتقا چىقىپ ئوقەت قىلىپ پۇل تېپىشنىڭ تەييارلىقىغا چۈشتى.

نېمە ئوقەت قىلىش كېرەك؟ قانداق پۇل تېپىش كېرەك؟ ئۇنىڭ كۆڭلىدە سان يوق ئىدى. بىر پۇتى ئۆيدە، بىر پۇتى سىرتتا، يا ئالدىغا، يا كەينىگە ماڭالماي ئوسال ئەھۋالدا قالدى، فاڭ فۇگۈي شۇ تاپتا جاڭ چىچيۇنىڭ سىياقىدا دەرس ئۆتۈۋاتىدۇ. يالغان جاڭ چىچيۇ دەرس مۇنبىرىدە ئوقۇغۇچىلارغا پوپوزا قىلىۋاتىدۇ. راست جاڭ چىچيۇ بوسۇغىغا مىنۈپلىپ نېمە قىلىشنى بىلەلمەيۋاتىدۇ. بۇ سودىدا، زادى كىم پايدا ئالدى، كىم زىيان تارتتى؟ سەن مۇشۇ ئويدا ئىدىڭ.

ئۇ ئالەمنىڭ قاراڭغۇ ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ پەرىشان بولۇپ كېتىۋاتقان بىر چاغدا، دۇمچەك بىر بوۋاي بوش يېپىلغان ئىشكىنى «تاراققىدە» ئېچىپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. بۇ بوۋاي ساڭا ناھايىتى تونۇشتەك بىلىندى. لېكىن، قاچان، نەدە كۆرگەنلىكىڭنى دەمال ئېسىڭگە ئالالمىدىڭ.

— جاڭ مۇئەللىم بولامسز؟— دەپ سوردى بوۋاي.

— سىلى..... — فىزىكا مۇئەللىمى گەپ قىلىشىغا، يىراقتىن غايەت زور بىر ئاۋاز كەلدى، ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى. كۆكۈچ كىران ئاستا - ئاستا بىر ياققا قىڭغىيىپ كېتىۋاتاتتى. ئارقىدىنلا كۆز يەتمەيدىغان بىر يەردىن ئاقۇچ ئىس - تۈتەك كۆتۈرۈلدى.

— ئاھ! — دېدى فىزىكا مۇئەللىمى.

— مېنى بۇ يەرگە ھۆسن تۇزىگۈچى لى يۈچەن ئەۋەتتى. ماۋۇنى سىزگە بېرىپ قويۇشۇمنى تاپىلىدى.

ئاغزىغا سۇزۇك پىلاستىر چاپلانغان، سېرىق قەغەزدىن ئېتىلگەن قېلىن بىر لېپاپنى ساڭا بېرىپ بوۋاي كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئىشككە قاراپ ماڭدى.

— بىردەم ئولتۇرۇپ ماڭمامىلا؟— دېدى فىزىكا مۇئەللىمى تەكەللۇپ بىلەن.

— بىردەم ئولتۇرسام ئولتۇراي.

سەن نائىلاج ئورۇندۇق ئاچقتىڭ. بوۋاي ھويلىدا ئولتۇردى. ئەتىگەن سائەت 8—9 بولغان چاغ، قۇياش ئىللىق نۇرلىرىنى بوۋاينىڭ يۈزىگە سېپىپ تۇراتتى. سەن ئۇنىڭ كونىنى چىقىرىپ، يېڭىنى قوبۇل قىلىپ ئۇزاق ئۆمۈر كۆرىدىغان تاشپاقىدەك كۆزىنى قىسىپ، چوڭقۇر نەپەس ئېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈڭ.

بۇ چاغدا چاشقانلارنىڭ يېسىسۇبلەكنى غاجاۋاتقان چاغدىكى ئاۋازى كەلدى.

بوۋاي ئورۇندۇقتا تەمكىن ھەم ھۇزۇرلىنىپ ئولتۇراتتى. سەن ئۆزۈڭنىڭ ئارتۇقچە ئىكەنلىكىڭنى ھېس قىلىپ بوۋاينىڭ يېنىدا تۇراتتىڭ.

كېيىن بوۋاي كەتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئاۋۋال لېپاپنى ئېچىش كېرەكمۇ ياكى چاشقانلارغا قاراپ بېقىش كېرەكمۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىدىيەدە كەسكىن كۆرەش قىلدى. ئاخىر ئالدى بىلەن چاشقانلارغا قاراپ بېقىش نىيىتىگە كەلدى. ئۇ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ مومدىن پۈتكەن ساھىبجامال ياتقان ئۆڭكۈرگە يېقىنلاشتى. تامغا تارتىقلىق كۆل رەڭ ئەدىيالغا يېقىن بارغاندا، «دۈك، دۈك» قىلىپ سوقۇۋاتقان يۈرەك تېۋىشىنى ئاڭلىدىڭ. «غىچىر - غىچىر»

قىلغـــان ئـــاۋاز يەنـــلا توختىمىغانـــدى. دېـــمەك، چاشـــقانلار يېسىسۇپلەك يەۋاتـاتتى. ئەدىيالغـا تەگـكەن قولـۇڭنى ئەدىيالـدىن يەنە تارتىۋالدىڭ. ئەدىيالدىن قولـۇڭنى تارتىۋالغـان چاغـدا ئىككـى پۇكلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدىڭ. ئەدىيالنـىڭ ئايـاغ تەرىپـدىكى ياماق چوڭلۇقىدىكى بىر تۆشـۈككە يـۇزۇڭنى يېقىـپ تـۇرۇپ، بىـر كـۆزۈڭ بىلەن چىرايلىق ھەم يېقىملىق بىر كۆرۈنۈشنى كۆردۈڭ.

ئىككـى چاشـقان ئىككـى تەرەپـتە بىـر - بىـرىگە يۈزلىنىـپ تۇراتتى. ئۇنتۇرىسىدا ياتقان مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ يـۈزى پـــارقىراپ كەتكەنـــدى. چاشـــقانلارنىڭ چـــوڭ - كىچىكلىكىنـــى پەرقلەنـدۈرگىلى بولمـايتتى. ئىككـى چاشـقان قـۇيرۇقىنى كارىۋاتقـا تىرەپ بىرسى بىردىن تەخسىنىڭ قىرىدا تۇراتتى. چاشقانلار ئالـدى پـــۇتى بىـــلەن يېســـسۇپلەكنى تۇتـــۇپ، كۆكۈلـــۈك يەۋاتـــاتتى. چاشـقانلارنىڭ خۇشـچاغ ئىكەنلىكىنـى قانـداق ئىسپاتلاپ بەرگىلـى بولىدۇ؟ چاشقانلار قۇيرۇقىنى پۇلاڭلىتىۋاتاتتى.

چاشـقانلارنىڭ يېسىسۇپلەكنى مۇشـۇنداق كۆكۈللـۈك يېيىـشى قانـداقمۇ چىرايلىـق كۆرۈنـۇش بولـۇپ ھېسابلانـسۇن؟ چاشـقانلار يېسىسۇپلەكنى ئۇچ چىشلەم (نەچچە ئـون قېتىم تەكرارلانـدى، بـۇ ھەرگىز تاسادىپىي ئەمەس) بىـر - بىـرىگە سالام يـوللاپ بېشىنى لىڭشىتاتتى. بىرلىيانتقـا ئوخـشاش قىپقىزىـل كۆزلىرىـدە يـۇملاق، كۆركەم چەمبەر ھاسـىل بـولاتتى. چاشـقانلار بىـر - بىـرىگە سـالام يـوللاپ، باشـلىرىنى لىڭـشىتىپ قويـۇپ، سەكرىـشەتتى. مومـدىن پـــۇتكەن ســـاھىبجامالنىڭ يۈزىـــدىن ھالقـــىپ ئۆتـــۇپ، ئـــورۇن ئالماشـــتۇراتتى. ئـــورۇن ئالماشـــتۇرمىغان چاغـــدىكىگە ئوخـــشاش يېسىسۇپلەكنى يەنە يەيتتى.

ئـۇچىنچى قېتىم ئـورۇن ئالماشـتۇرغاندىن كېيىن، چاشـقانلار مۇرىدىشىپ، مومـدىن پـۇتكەن ساھىبجامالنىڭ يەلكىسىگە چىقىـپ تەڭـلا: چـا! چـا! چـا! ــ چـا! چـا! چـا! ــ دەپ ۋارقىرىـشىپ

كەتتى ــ چاشقانلار شۇ ئان توۋلاپ ئادەمدەك ئۆرە تۇرۇشتى، تەمتىلەپ ماڭغان بالدەك ماڭدى. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ قوۋۇرغىسىدىن، قوۋۇرغىسىغا يېپىشىپ تۇرغان ئەمچىكىدىن ئۆتۈپ..... پۇتنىڭ ئۇچىغا باردى. ئاپئاق ئىككى چاشقان ئۇشتاق بالىلار ئويناۋاتقاندەك كېتىۋاتاتتى، چاشقانلارنىڭ قەدىمى بىلەن تەڭ مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ پۇتى كۆتۈرۈلدى، ئۇنىڭ ئازاد بولغان پۇتى باشقۇرۇلدىغان سىناردەتەك 45 گىرادۇسلۇق بۇلۇڭ چىقىرىپ تامنى كۆرسىتىپ تۇراتتى.

سەن ئاق چاشقانلارنىڭ ئۇخلاپ قېلىشىنى كۆرۈشكە تەقەززا بولغانىدىڭ. ئەمەلىيەتتە ئاق چاشقانلارنىڭ قىيغىتىپ ئويناپ يۈرگەنلىكىنى كۆردۇڭ.

ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. كۆزلىرىنىمۇ كۈل رەڭ ئەدىيالنىڭ تۆشۈكىدىن قاچۇردۇڭ. چاشقانلارنىڭ ساددا ئويۇنىنى ئەدىيال توسۇۋالدى. چاشقانلارغا ئىككى تەخسە يېمەكلىك ھازىرلاش ئۈچۈن شۇنچىلىك ۋاقىت سەرپ قىلىپ ئەخمەق بولغانلىقىڭنى ھېس قىلدىڭ. ھويلىغا چىقىپ، ھېلىقى ئېغىر لېپاپنى ئاچتىڭ.

لېپاپقا 100 يۈەن خەلق پۇلى (ھەممىسى بىر يۈەنلىك پۇل) بىلەن «گۈزەل دۇنيا» نىڭ بىر پارچە ئىش قەغىزى سېلىنغانىدى. ئىش قەغىزىگە بىرنەچچە قۇر خەت يېزىلغان. ئۇ خەت يازالامدۇ؟ ئۇنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيەسى قايسى دەرىجىدە؟ خەت يېزىشنى قايسى مەكتەپتە ئوقۇغانكەن؟ بۇ قەدىمىي مەسىلە قاملاشمىغان بىر چاغدا ئوتتۇرىغا چىقىپ قالدى.

خەتنىڭ مەزمۇنى تۆۋەندىكىدەك ئىدى: ھۆسن تۇزىگۈچى دەپنە ئىدارىسىگە بېرىپ، ئۇقەت قىلىش ئۈچۈن دەسمايە كېتىدىغانلىقىنى ئېيتسىگە ئالغان. ئۇ ئاۋارىچىلىككە يولۇقۇپ قېلىپ،

ئىداربىدىن ئايرىلالماي، بىرسىدىن 100 يۈەن ئەۋەتكەن. جاڭنى قىينىچىلىقنى يېڭىشكە، مەغلۇبىيەتتىن، دەسمايىدىن ئايرىلىپ كېتىشتىن قورقماسلىققا ئۇندىگەن. كونىلارنىڭ «جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتكىلى بولماس» دېگەن گېپىنى مىسال قىلغان.

خەلق پۈلى بىلەن ئىشەنچتىن ئۇنىڭدا ناھايىتى زور كۈچ پەيدا بولدى. بۇ كۈچ ئۇنىڭ ئىشكىتىن چىقىشىغا تۈرتكە بولدى.

ئۇ ئۆيدىن چىقىپ خۇددى بىر كۆزلۈك نەچچە ئون ئاپپاراتنىڭ ئارىسىدا يېڭىياچە ئوغرىدەك ھودۇقۇپ كەتتى.

بايان قىلغۇچى بىزگە بۇرۇنلا دېگەن: قولىدا پۇللا بولسا، ئۇ ئىشكىتىن چىقىپ، شەرققە قايرىلىپ، يىل بويى سۇ يىغلىپ، پاشا بىلەن چۈشىنەر تويلاشقان ھېلىقى سېپىق ئۆستەڭدىن سەكرەپ ئۆتەتتى (پاشا - چۈشىنەر شۇ سېپىق ئۆستەڭ بويىدا يىل بويى كۆپىيەتتى). ئۆستەڭنىڭ بويى بولۇق چۆپلۈك ئىدى. ئېچىلىپ كەتكەن قىزىلگۈللەر ھەقىقەتەن چىرايلىق ئىدى..... ياغاچلىرى چىرىپ كەتكەن ھېلىقى تار ياغاچ كۆۋرۈكتىن ئۆتمەي، سېپىق ئۆستەڭدىن سەكرەپ ئۆتۈپ، ئەگرى - بۈگرى كوچىلار ئارقىلىق تاماكا، ھاراق، قەنت - گېزەك، چاي - ئاچچىقسۇ ۋە جىمگۈ قاتارلىق نەرسىلەر سېتىلىدىغان يەككە تىجارەتچىنىڭ دۇكىنىغا بارغىلى بولاتتى.

سېپىق ئۆستەڭ بويىدا ئېچىلغان قىزىلگۈللەر كىشىلەرنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى قىزىلگۈللەردىن چىرايلىق ئىدى. ئادەتتىن تاشقىرى چىرايلىق بولغاچقا، كېسەل تەگكەنىدەك كۆرۈنەتتى. فىزىكا مۇئەللىمى ئۆسۈملۈكشۇناس ئەمەس، ئەمما ئۇنىڭدىن ئاز - تولا خەۋىرى بار ئىدى. قىزىلگۈللەرنىڭ غولى، ئادەمنىڭ بويىدىن ئېگىز ياپراقلىرى يەلپۈگۈچسىمان بولۇپ، ساڭگىلاپ تۇراتتى. غولى تۇم ھەم مەزمۇت، سىرتىقا مايىل، پۆپۈكلىرى ئاقۇچ، ياپراقلىرى

قبلىن. ئاق قۇنىڭ پېيىغا ئوخشاش كۆڭ، ئۇچىدىن تا تۇۋىگىچە غولىنىڭ ئىككى تەرىپىدىن تەڭلا ياپراق چىقىرىدىغان ئاۋۇ ئۆسۈملۈك..... قايسى ئۆسۈملۈك بولغىيتتى؟

ئۇ بايام ئۆزىنى بىر كۆزلۈك نەچچە ئون ئاپپاراتنىڭ ئارىسىدا قالغانىدەك پەرەز قىلغان. مانا شۇ تاپتا ئەتراپىدا ئاپپارات پەيدا بولدى. يەتتە مۇخبىر ئاپپاراتلىرىنى كۆتۈرۈپ سېپ ئۆستەڭنىڭ بويىدىكى گۈل - گىياھلارنى ئوخشاش بولمىغان نۇقتىدىن تارتىپ يۈرەتتى. سېپ ئۆستەڭدىن تارقالغان پۈراق فىزىكا مۇئەللىمگە ئۆزى تۈرۈۋاتقان يەردىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدىكى 8- ئوتتۇرا مەكتەپ بىناسىدىن كېلىدىغان پۈراقنى ئەسلىتەتتى.

بايان قىلىنغۇچىنىڭ خىيالى: ھېلىمۇ ياخشى ئاپپاراتقا ھىد چۈشمەيتتى. ئۇلار تارتقان مەنزىرە كۆرۈنۈشكە ئايلىنىپ مېڭىغان - ئون مېڭىغان ئائىلىلەرنىڭ تېلېۋىزور ئېكرانىغا چىقاتتى ياكى سۈرەت كۆپەيتىلىپ رەسىملىك ژۇرنال مۇقاۋىسىدىن ئورۇن ئالاتتى.

ئوپېراتورلار كۆپىنچە ھاللاردا كۆز ئالدىدىكى گۈزەل مەنزىرىلەرنى كۆرۈپ ئاياغ ئاستىدىكى يولغا دىققەت قىلمايتتى. شۇڭا، فىزىكا مۇئەللىمنىڭ نەزىرىدە ئۇلار قالايمىقان ھەرىكەت ھالىتىدە تۇرۇۋاتقان جىسىم ئىدى. ئۇ پۈتى تولمۇ قىسقا بىر مۇخبىرنىڭ خۇددى چاققا ئوخشاش گۈلدۈرلىگەن پېتى ئەھۋالنى بىلدىغان ئادەملەر ماڭمايدىغان تار ياغاچقا قاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى — ئۇ كۆۋرۈكنىڭ ئوستىدە يېتىپ تۇرۇپ سېپ ئۆستەڭ بويىدىكى قىزىلگۈللەرنى تارتماقچى بولۇۋاتاتتى — تار ياغاچ كۆۋرۈكنىڭ ئازابلىق ئىگىرىغانلىقىنى ئاڭلىدىڭ، ئولتۇرۇشۇپ، سۈنۈپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈڭ. پۈتى قىسقا مۇخبىر ئاپپاراتنى كۆتۈرگىنىچە سۈنغان كۆۋرۈك بىلەن تەڭلا سېپ ئۆستەڭگە چۈشۈپ كەتتى. بۇ ئەھۋال چاقماق تېزلىكىدە يۈز بەردى. سېپ

ئۆستەڭگە چۈشۈپ كەتكەن مۇخبىر يارەم تەلەپ قىلىپ ۋارقىرايتتى. سەن ئەسلىدە بۇ ئىشتىن ئۆزۈڭنى قاچۇرماقچى بولغانىدىڭ، لېكىن بىر تۈلۈك ئىنپرتسىيەلىك كۈچ جىسمىڭ بىلەن ئىدىيەڭنى بىر - بىرىگە رەقىب قىلىپ قويدى — ئىدىيەڭ كەينىگە چېكىنىشكە ئۇندەيتتى، جىسمىڭ ئالدىغا قاراپ ئېتىلىشقا تەييارلىق تۇراتتى. سېپىستىن ئۆستەڭنىڭ سۈيى چوڭقۇر ئەمەستەك قىلاتتى. لېكىن، سۇ مۇخبىرنىڭ ئېگىكىدىن ئاشقانىدى. خۇددى مۇخبىرنىڭ پۈتىنى قانداقتۇر بىرنەرسە چىشلەپ تارتىۋاتقانىدەك. شۇڭا، قۇتقۇزۇۋالمىسا ئۇ ئۆلۈپ كېتىدىغان ئەھۋالدا ئىدى.

فىزىكا مۇئەللىمى مىخ بار بىر تال تاختاينى سېپىستىن ئۆستەڭنىڭ ئوتتۇرىسىغا سۈڭگۈتتى. مۇخبىر تاختاينى تۇتۇۋالدى، ئۇ تاختاينى كۈچەپ تارتىپ مۇخبىرنى قىرغاققا ئاچىقىۋالدى.

فىزىكا مۇئەللىمى بىلمەي قالدى. ئەتىسى، شەھەردە چىقىدىغان گېزىتتىڭ بىرىنچى بېتىنىڭ سول بۇرجىكىگە، «سۇغا چۈشۈپ كەتكەن ئادەمنى قۇتقۇزۇش» ماۋزۇلۇق بىر پارچە يوغان سۈرەت 50 خەتلىك تېخنىكىلىق چۈشەندۈرۈش بىلەن بېرىلدى.

2

شۇ تاپتا فىزىكا مۇئەللىمى يۇرىكى پۈتۈن، خام خىيالدىن خالىي هالدا دۇكاندا — پەشتاختىنىڭ ئالدىدا تۇراتتى. ئىككى ئېغىر قاڭالتىر دۇكاننىڭ ئۈدۈلىدا نەچچە ئون تۈپ تال دەرىخى بار ئىدى. تاللىقىنىڭ ئارىسى چاتقاللىق ئىدى. ئارىلاپ - ئارىلاپ ياۋا توشقان، لالما ئىت ۋە لالما مۇشۇكلەر پەيدا بولۇپ قالاتتى؛ ئادەملەرنىڭ سايىسى يىراقتىن كۆزگە چىلىقاتتى. فىزىكا مۇئەللىمى چۆلدەرەپ قالغان پەشتاختا ئالدىدا تۇرۇپ بىردىنلا: «ئۇ مېلىنى كىمگە ساتىدىغاندۇ؟» دەپ ئويلاپ قالدى.

ئايال غوجايىن قاتتالتىر ئۆينىڭ ئىچكىرىسىدىن چىقتى. ئۇ بۇگۈن قولىغا ئەرزان باھالىق سەدەپ قۇلۇلىسى مېيى سۈركىمىگەن، ۋۇجۇدىدىن دىماققا ئۇرۇلۇپ تۇرىدىغان خۇش پۇراقمۇ يوق، چىرايى تۇرۇك ئىدى. تۇتۇلۇپ ئاقىرىپ كەتكەن يوغان يۈزى، كۆزى ۋە ئاغزى يۈزىدىكى يارا ئاغزىغا ئوخشاپ كېتەتتى.

— ھىم! — بۇرنىدىن چىققان ئاۋازنى ئاڭلىدىڭ. كەينىدىن:

— ھا - ھا - ھا! ھا - ھا - ھا! — ئاغزىدىن چىققان ئاۋازنى ئاڭلىدىڭ.

مەنىلىك ئاۋاز سېنى بىئارام قىلىۋەتتى - دە:

— بىر قاپ تاماكا ئالمەن..... دېدىڭ.

— تېخى بايىلا تاماكا تاشلىدىم دېگەن ئەمەسمىدىڭىز؟ بارچە ئادەمگە ئۇلگە بولىدىغان قىياپەتتە كۆرەڭلەپ يۈرگەن ئەمەسمىدىڭىز؟ — دېدى ئايال غوجايىن زەھەرخەندىلىك بىلەن.

— تاماكا تاشلىدىم، دېمىدىمغۇ.....

— ھە، دېمىدىڭىز، ئەمىسە يۇمشاقباش بىر ئەبلەخ دەپتۇ- دە!

— يۇمشاقباش دېگىنىڭىز كىم ئۇ؟

— كىم بولماقچىدى، يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باقىدىغان ھېلىقى ئادەم بىلەن تېپىشىپ قالغان ئايالنىڭ ئېرى!

— ئۇ كىم؟

ئايال غوجايىن ئاچچىق كۈلكىسىنى نائىلاج يىغىشتۇرۇپ، جىددىي ھالدا:

— نەق سىز شۇ! مېنى كولىدۇرلاتماڭ، تاماكا ئالغىلى كەلگىنىڭىز يالغان، خەۋەر ئۇققىلى كەلگىنىڭىز راست. سىزمۇ ياخشى ئادەم ئەمەس. سىزنى ئىككى مىنۇتنىڭ ئىچىدىلا ئىنىدەككە كەلتۈرۈۋالىمەن. ئىشىنەمسىز؟ شۇڭا، خوتۇنىڭىزنىڭ ئىشىنى

بىلمەسكە سېلىپ يۈرۈۋاتىسىز! ــ دېدى.

ــ مەن راستىنلا تاماكا ئالغىلى كەلدىم! ــ ئېلىشىپ كەتكەن فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ تاماكا چەككۈسى كەلگەنىدى.

ئايال غوجايىن ئىچكىرىگە كىرىپ كېتىپ، فىزىكا مۇئەللىمى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان، ھەتتا ئويلىسا خىيالىغمۇ كىرىپ چىقمايدىغان، پەقەت خان سارايلىرىدىلا بولىدىغان ئېسىل تاماكىدىن ئاچىقتى.

ــ پۇلى قانچە؟ــ دەپ سورىدى ئۇ.

ــ قانچە پۇلىڭىز بار؟ــ دېدى ئايال غوجايىن تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ.

يىپيېڭى بىر يۈەنلىك پۇلدىن يۈزى يانچۇقۇڭدا چۇقان كۆتۈرمەكتە ئىدى. بۇ پۇللار كەپتەرگە، دۇنيا تىنچلىقىنىڭ سىمۋولى بولغان پاك 100 دانە ئاق كەپتەرگە ئوخشاش يانچۇقتىن چىقىپ كۆك ئاسماندا پەرۋاز قىلىشنى ئويلايتتى. ئۇ ئۆزىچە ماش رەڭ فورمىسىنىڭ يانچۇقىنى ئۇستىدىن بېسىپ قويدى.

فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ گەپ قىلىشىغا قاراپ تۇرماي، جىلۋىگەر ئايال غوجايىن زاڭلىق قىلغان تەلەپپۇزدا:

ــ بېيىپ كەتكەن ئوخشىمامسىز؟ قانچىلىك پۇلىڭىز بار، پەرەز قىلىپ باقاي،ــ دېدى ۋە نەچچە مىنۇت ئويلىنىپ، ئاندىن كەسكىن ھالدا بىر بارمىقىنى چىقىرىپ:

ــ يانچۇقىڭىزدا 10 يۈەن پۇل بار! ــ دەپ توۋلىدى.

ئۇ يانچۇقىنى ئۇستىدىن تېخىمۇ بەكرەك باستى.

ــ 100 يۈەن پۇل، سېرىق قەغەز لېپاپىنىڭ ئىچىدە،ــ ئۇ جەزمەلەشتۇرۇپ شۇنداق دېدى.

ــ ئالاھىدە ئىقتىدار! ــ فىزىكا مۇئەللىمى قورقۇپ چىرقىراپ كەتتى. بۇنداق يېرىم ئەۋلىيا ئالدىدا ھېچنېمىنى يوشۇرۇپ قالغىلى بولمايتتى،ــ راست، 100 يۈەن، توپتوغرا چىقتى.

ــ تاماكىنىڭ باھاسى 100 يۈەن، ئېلىڭ، بىر قولۇمدا پۇلنى ئالىمەن، بىر قولۇمدا مالنى بېرىمەن.

ــ نېمانداق قىممەت؟

ــ ئادەمنى خۇشتار قىلىدىغان يەرلىرىنى دېمىسەم، سىزگە 100 يۈەنگىمۇ بەرمىگەن بولاتتىم،ــ دېدى ئايال غوجايىن سەمىمىيلىك بىلەن.

ــ ئالمايمەن..... ــ دېدى فىزىكا مۇئەللىمى چارىسىز ھالدا.

ــ تاماكا ئالغىلى كەلمىگىنىڭىزنى بۇرۇنلا بىلگەنىدىم!ــ ئايال غوجايىن شۇنداق دەپ ھېلىقى بىر پاچكا تاماكىنىڭ سېرىق سولياۋ پېچىتنى يىرتتى. بىر قەۋەت پارقىراق سولياۋ قەغىزى ئاجرالدى. ئۇ يەنە ئاقباش بىر تال سولياۋ پېچىتنى يىرتتى. يەنە بىر قەۋەت ئاچ يېشىل سولياۋ قەغىزى ئاجراپ، قەغەز كۇرۇپكىغا ئورالغان تاماكىنىڭ ھەقىقىي رەڭگى ئايان بولدى. ئۇ قەغەز كۇرۇپكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، بىر قاپ تاماكىنى سۇغۇرۇپ ئالدى. بىر تال سېرىق يىپنى ئۈزدى، بىر قەۋەت رەڭسىز، پارقىراق سولياۋ قەغەز ئاجرالدى، ئۇ تاماكا قېپىنى ئېچىپ، بارمىقى بىلەن تاماكا قېپىنىڭ تېگىگە ئىككى قېتىم يەڭگىل چەكتى. ئىككى تال تاماكىنىڭ بېشى كۆرۈندى. ئۇ تاماكىنىڭ قېپىنى ئاچقان چاغدىلا، تاماكىنىڭ خۇشبۇي ھىدى فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ بۇرنىغا ئۇرۇلغانىدى. بۇ ئالاھىدە ھەم ئاجايىپ پۇراق ئىدى. فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ بۇرنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن مىدىرلاپ كەتتى. ئۇ تاماكىنى ساڭا تۇتۇۋېتىپ جاھاندىن رايى قايتقان، پۇلنى قەغەزنىڭ ئورنىدا خەجلەيدىغان ئەلپازدا:

ــ پۇلسىز تىرىكچىلىك قىلغىلى بولمايدۇ. پۇل جىق بولسا تېخى. ئادەم چېكىدۇ، ئىچىدۇ، يەيدۇ، كىيىدۇ،ــ دېدى تەلەپپۇزىنى ياساپ.

فىزىكا مۇئەللىمى بوردەك قاتتىق ئىككى بارمىقىنى چىقاردى. قولىنىڭ بېغىشى تاماكىنىڭ ئېغىرلىقىنى سەزدى. ئېسىل تاماكىنى بارماقلىرىڭ بىلەن قىسىپ تۇردۇڭ، قەلبىڭدە قاينىاق دولقۇن ئۆركەش ياسىدى، كۆز قارىچۇقلىرىڭ كېڭىيىپ، چاناقلىرىڭ ئاغرىپ كەتتى. سەن تومۇرۇڭدا گۈر - گۈر قىلىپ ئېقىۋاتقان قانىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭ. بۇ ئاۋاز خۇددى شامالنىڭ ئۇرۇلۇشىدىن قىپقىزىل بايراقتىن چىققان ئاۋازغا ئوخشايتتى.

ئۇ بېشىنى ئېگىپ تاماكا قېپىدىن بېشى چىقىپ تۇرغان تاماكىدىن بىرنى ئېلىپ ئاغزىغا قىستۇردى، ئاندىن چاقماقنى ياندۇرۇپ تۇتاشتۇردى. چاقماقنىڭ ئوتى يورۇق هەم ئىسسىز ئىدى. چاقماقتا كۆكۈچ سۇيۇقلۇق تەۋرىنىپ تۇراتتى.

ئۇ ئوتنى ساڭا تۇتتى. ئايال غوجايىن تۇتقان ئوت فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ يۈزىنى يورۇتتى. فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ قەلبى تىراگېدىيە تۇسىدىكى ئىللىق هەم مۇھەببەتلىك مەيدان دولقۇنىنى ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم هېس قىلدى. ئاغزىدىن شالاپ - شالاپ قىلغان ئاۋاز چىقتى. شۆلگىيى ئاستىنقى كالپۇكىغا ئېقىپ چۈشكەنىدى. ئۇ يەلكەڭگە شۇنداق يەڭگىل، شۇنداق مۇلايىم هەم شۇنداق مەنىلىك ئۇرۇپ قويدى، چوڭقۇر مەنە يوشۇرۇنغانىدى. بوغۇزنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن چىققان خورسىنىشنى ئاڭلىدىڭ. ئاغزىدىكى تاماكا ئوتى هەربىر ئۈچقۇنلىغاندا، بۇرنىدىن بۇلۇتتەك قويۇق ئىس چىقاتتى.

بۇ چاغدا ئېسىل تاماكىنىڭ ئالاهىدە خۇشبۇي پۇرىقى بىر سېكۇنت توختاپ قالماي تارقىلاتتى. داۋاملىق تارقالماقتا ئىدى. تاماكىنىڭ خۇشبۇي پۇرىقى بەزىدە تۇرۇم - تۇرۇم، بەزىدە قىلدەك، بەزىدە هالقىسمان، بەزىدە ئاق، بەزىدە كۆك، بەزىدە قويۇق، بەزىدە شالاڭ هالەتتە تىنىمسىز ئۆزگىرىپ تۇراتتى. فىزىكا مۇئەللىمى ئەتراپىدا لەيلەپ يۈرگەن تاماكىنىڭ خۇشبۇي پۇرىقىدا

مەست بولۇپ ئۆزىنى بۇلۇتلار ئۈستىدە يۈرگەن پەرىزاتتەك سەزدى. ئايال غوجايىنىنىڭ چىرايى تاماكا ئىسىدا گويا ئۇچسىدا نېپىز تور، بۇلۇتلارنىڭ ئارىسىدا دەم كۆرۈنۈپ، دەم يوقاپ كېتىدىغان شەپقەتچى مەبۇدنىڭ چىرايىغا ئوخشاش غۇۋا ئىدى.

فىزىكا مۇئەللىمنى تاماكىنىڭ پۈرىقى مەست قىلىۋەتتى. ئۇ ئايال غوجايىنىنىڭ كۆيۈنۈش تەلەپپۇزىدا:

— بىچارە..... بىچارىيەي..... دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى.

سەن مېھرىبانلىق ئەكىس ئەتكەن ئاشۇ چىرايغا قارىدىڭ. قەلبىڭ ئەينەكتەك تەكشى ئىدى. فىزىكا مۇئەللىمنىڭ قەلبى شۇ تاپتا كەچكى شەپەقنىڭ نۇرى چۈشكەن تىپتىنچ كۆلگە ئوخشايتتى. ئاشۇ كۆلدە نېلۇپەر گۈللىرى ئېچىلىپ كەتكەن، ئاقۇچ يوغان قۇشلار ئارام ئېلىۋاتقان، شەپسىز شامال يېپەكتەك شۇرلايتتى..... سەن يىغلىدىڭ.....

ئۇ يېشىڭنى ئېرتتى، ھەرىكتى شۇنچىلىك ئاستا ئىدى. سېنى قاڭالتىر ئۆينىڭ ئىچكىرىسىگە قاچانلاردا ئەكىرىپ كەتتى. سەن بۇنى بىلمەيتتىڭ. ئىتائەتمەن قوزىدەك گۈل نەقىشلەنگەن كارىۋاتنىڭ قىرىدا ئولتۇراتتىڭ. خۇشبۇي پۇراق داۋاملىق تارقالماقتا.....

— يۈرىكىڭ بەك دەردلىك، بۇنى بىلمەن..... بىچارە بايقۇش..... — ئۇنىڭ تولغان كۆكسى بىلەن يۇزۇڭنىڭ ئارىلىقى بىر مىللىمېتىر، ھۆسن تۇزىگۈچنىڭ بەدىنىدىن كېلىدىغان پۇراققا ئوخشىمايدىغان بىر خىل پۇراق تاماكىنىڭ خۇشبۇي پۈرىقىنى بېسىپ چۈشۈپ، سېنى ئۆزىگە ماگنىتتەك تارتىۋالدى. ئۇ ئەسلىدىمۇ ئۇچسىدىكى مۇشۇ قېنىق كۆك، تومۇزغىنىڭ قانىتىدەك نېپىز قىسقا كۆڭلەك كىيەمتى؟ كۆڭلىكىدىن چىقىپ تۇرغان يۇمران كۆكسى فىزىكا مۇئەللىمنىڭ بېشىغا تېگىپ تۇراتتى. فىزىكا مۇئەللىمى يۇزىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئايال

غوجايىنىڭ يۇزىگە يېقىپ ئەمەس، بەلكى ئايال غوجايىن كۆكسىنى ئۇنىڭ يۇزىگە يېقىپ تۇرغانىدەك..... ئۇزاق يىل يوقتىپ قويغان ھاياجان فىزىكا مۇئەللىمنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سالدى. سەن ئۇنى قۇچاقلىدىڭ.

— سىزنى يولدىن چىقارغان ئەسلىي مەن ئەمەس..... — ئايال غوجايىن ھاسىراپ تۇرۇپ، فىزىكا مۇئەللىمنىڭ ئاغزىدىن ئاغزىنى قاچۇرغاندەك بوينىنى قىڭغىر قىلىپ،— سىز ماڭا پەقەت بىچارىدەك كۆرۈنمىسىز..... خوتۇنىڭىز سىزنى يۇمشاقباش قىلىۋەتتى..... سىز بىلمەيسىز، بۇ جايدا كەچتە، يولۋاسنىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى بولىدۇ..... — دېدى.

ئۇنىڭ تاقا - توقا گەپلىرى فىزىكا مۇئەللىمنىڭ قۇلىقىغا ئەينەكنى كېسىۋاتقان ئالماسنىڭ ئاۋازىدەك يېقىمسىز ئاڭلىنىپ كەتتى. ئۇ بىردىنلا ئېسىگە كەلدى. ئەخلاق قامچىسى ۋىجدانىغا تارسلدىتىپ تېگىشكە باشلىدى. ئۇ گويا ئۆزىنىڭ تۇۋسىز پاتقاقتا پېتىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ قورقتى. فىزىكا مۇئەللىمى دەرمانسىز بىلەكلىرىنى چۇشۇرۇۋالدى.

بىلەكلىرىنى چۇشۇرۇۋېلىپ شۇ ھامان ئېسىنى تاپتى. تەرگە چۆمۈلۈپ كەتكەن، ماش رەڭ كىيىمى ھۆل، كۆزئەينەكنىڭ ئەينەكلىرىمۇ ھوردالغانىدى. كۆزئەينەكنىڭ ئەينەكلىرىنى سۈرتتى - دە، ئايال غوجايىنىڭ شاپتۇل چېچىكى رەڭگىگە كىرگەن چىرايىنى كۆردى. قوۋۇزىدىكى ئۇپىنىڭ ئاستىدا قالغان خالى ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىك سەۋەبىدىن قىزغۇچ رەڭگە ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى. بۇ نۇقسان سەندە بايان قىلىش تەس بولغان ھېسسىياتنى ئويغاتتى. ئۇ خۇددى بىر ئەر كىشى ئۇنى قۇچاقلاپ تۇرغاندەك تولغنىپ تۇراتتى. ئايالار بىر - بىرىگە ئوخشمايدۇ، ئۇ بىرىنچى قېتىم لى يۈچەننى قۇچاقلىغان چاغنى ئەسلىدى. شۇ چاغدا لى يۈچەننىڭ تېنى كىرىشىپ كەتكەنىدى.

ئۇنىڭ لەۋلىرى ئوت يالقۇنىدا كۆيۈپ قۇرۇپ كەتكەن، لەۋلىرىنىڭ ئارىسىدا چىشلىرى پارقىراپ تۇراتتى. يەرگە تېگىي ئاق، گۈللىرى قىزىل سولياۋ رەخت سېلىنغان. كارىۋات بېشىدا بەش كىشىلىك ئايلاغ تۇراتتى. ھەممىسى ئېگىز پاشىنلىق، شەكلى كېمىنىڭ شەكلىگە ئوخشايتتى. قىزىل، كۆك، قارا، ئاق ۋە قىزغۇچ ئايلاغلار ئىدى. كارىۋاتنىڭ بېشىدا تاغاردەك يوغان بىر ياستۇق. ئۇستى تەرەپتە گۈل چىقىرىلغان ياغاچ رامكىغا ئېلىنغان ئېللىپس شەكىللىك يوغان ئەينەك بار ئىدى.

ئۆتكەن قېتىم ئەينەك توساتتىن چېقىلغان كۆرۈنۈش بىردىنلا يادىغا كەلدى. چىرايىنىڭ ئۆزگەرتكەن ئىشمۇ كاللىسىغا كىرىپلىۋالدى.

قىزىكا مۇئەللىمى ئەينەكتە ئەكس ئەتكەن چىرايىغا قاراشقا پېتىنالمىدى. ئۇ تۇتۇق چىراي ئىدى.

— دەرسىڭىزنى ئۆتمەي، مۇشۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ يېنىمغا كەلگەنمىدىڭىز؟— دېدى ئۇ ئاغزىنى قىيسايتىپ.

ئۇ دەرس ئۆتۈۋاتقان فاڭ فۇگۈيىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدى.

— مەن..... خىزمىتىمدىن ئىستېپا بەردىم..... — دېدى قىزىكا مۇئەللىمى كېكەچلەپ.

— ھە! ئىستېپا بەردىڭىزما؟..... دەپ ھەيران قالغان ئايال غوجايىن يوتىسىغا ئۇردى.

— ھەئە، ئىستېپا بەردىم! — دېدى ئۇ، — ئىستېپا بەردىم، ئىستېپا بەردىم!

— نېمىشقا ئىستېپا بەردىڭىز؟

— ئوقەت قىلىش ئۈچۈن، — دېدى قىزىكا مۇئەللىمى قەسەم بەرگەندەك تۇگۈلگەن مۇشتىنى كۆتۈرۈپ، — نۇرغۇن پۇل تاپمەن!

— پاھ! — ئايال غوجايىن تاماكا قېپىدىن بىر تال تاماكىنى

ئېلىپ لېۋىگە قىستۇردى: تاماكا قېپىدىن يەنە بىر تال تاماكىنى ئېلىپ فىزىكا مۇئەللىمنىڭ لېۋىگە قىستۇرۇپ تۇتاشتۇرۇپ، ئاندىن ئۆزىنىڭ ئاغزىدىكى تاماكىنى تۇتاشتۇردى. خۇشبۇي پۇراق ئاق تۈمانده‌ك دولقۇنلىناتتى، ــ چاپسان ده‌ك، سىز نېمە ئۈچۈن قىلاي ده‌يسىز؟ پۇل تېپىپ نېمە قىلسىز؟ــ دېدى.

ــ نېمىشقا مەندە پۇل بولمايدۇ؟ نېمىشقا ئېسىل تاماكا چېكه‌لمه‌يمه‌ن؟ نېمىشقا ئېسىل هاراق ئىچه‌لمه‌يمه‌ن؟ نېمىشقا ئېسىل نازۇنېمه‌تله‌رنى يېيه‌لمه‌يمه‌ن؟ نېمىشقا ئېگىز بىنالاردا ئولتۇرالمايمه‌ن؟ نېمىشقا.....

ــ چۈنكى، سىزنىڭ پۇلىڭىز يوق، شۇنداقمۇ؟ــ گەپ ئارىلىدى ئۇ، ــ پۇل بولمسا هوقۇق بولسمۇ بولىدۇ، سىزده پۇل هەم هوقۇق يوق. شۇڭا، ناچار تاماكا چېكىسىز (بەزىده ناچار تاماكىمۇ چېكه‌لمه‌يدۇ). ناچار هاراق ئىچىسىز، غورىگىل تاماق يەيسىز، كەپه ئۆيله‌رده ئولتۇرىسىز، بۇ تامامەن نورمال ئىش.

ــ «پۇلى بارنىڭ يۈزى يورۇق، پۇلى يوقنىڭ يۈزى چورۇق» دېگەن تەمسىلگه ئوخشاش، خوتۇنۇم شۇنداق دەيتتى.

ــ خوتۇنىڭىز ئاجايىپ دەپتۇ، ــ دېدى ئايال غوجايىن. ئايال غوجايىننىڭ ئاغزىدا تاماكا، سالاپەتلىك كۆرۈنەتتى. لەۋلىرىنىڭ ئۇستى تەرىپى سىلىق ئىدى. بىرەر تال تۈكمۇ كۆرۈنمەيتتى (هۆسن تۈزىگۈچىنىڭ لەۋلىرىنىڭ ئۈستىده مايسىده‌ك بۇرۇت بار ئىدى). بۇنداق لەۋلەر ئالدىدا فىزىكا مۇئەللىمى خىجالەت تارتىپ قالدى. ئايال غوجايىننىڭ ئاغزىدىكى تاماكا ئاغزىنىڭ مىدىرلىشىغا ئەگىشىپ قارماقنىڭ ئۇچىدىكى لەيلىمه بەلگىگه ئوخشاش مىدىرلاپ تۇراتتى.

ــ ئاده‌مده پۇل بولمسا بولمايدۇ. بۇ داۋلىنى بىلمه‌ك تەس ئەمەس. بىراق، سىز قانداق پۇل تاپماقچى بولۇۋاتىسىز؟

فىزىكا مۇئەللىمى ئۆزىچه يانچۇقىدىكى پۇلنى يەنە ئۈستىدىن

بىسىپ قويدى.

— سىزنىڭ دەسمايىڭىز شۇمدى؟ 100 يۈەن؟

— بايام خوتۇنۇم ئەۋەتىپ بەردى. سىزدىن يارەم سوراپ كەلدىم. ئېيتىڭە، نېمە قىلسام بولىدۇ؟

— چۈشەندىم، — دېدى ئايال غوجايىن، — ئىككىمىزنىڭ رىزقىمىز بىركەن. سىزگە يارەم قىلماي قالمايمەن. سىز سودا قىلىدىغان ئادەم ئەمەس. ھەممە يەردە ئالتۇن چېچىلىپ ياتىدۇ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بولۇش ئەڭ جاپالىق، ئوقەت قىلىشقا بىلىم كەتمەيدۇ، ھاماقەتمۇ پۇل تاپالايدۇ، دەپ ئويلايدىكەنسىز، سىز پەقەت گۆش يەۋاتقان بۆرىنى كۆرۈپ جاپا تارتىۋاتقان بۆرىنى كۆرمەپسىز، ماقۇل! سىزگە يارەم قىلاي! 100 يۈەن پۇلىڭىزنى ماڭا بېرىڭ. مەن سىزگە توپ تارقىتىش باھاسىدا تۆت پاچكا تاماكا بېرىمەن. يۇقىرى باھادا، بىر قېپىنى ئۇچ يۈەن بەش مودىن ساتىسىز، سېتىپ بولالىسىڭىز، قولىڭىزغا 40 يۈەن پايدا قالىدۇ.

قولىدىكى تۆت پاچكا تاماكىنىڭ ئورنىشى بايام ئۇ كۆرگەن تاماكىنىڭ ئورنىشىدەك ھەيۋەت بولمىسىمۇ، لېكىن ھەرھالدا ئۇنىڭدىن قېلىشمايتتى. ئۇ تاماكىلارنى فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ قوينىغا تىقتى ۋە:

— بۇنداق تاماكىنى ماگىزىنىدىن ھەرگىز ئالغىلى بولمايدۇ، دۆلەت ھەربىر پاچكا تاماكىنىڭ باھاسىنى 25 يۈەندىن بېكىتكەن، ناۋادا سەۋرچان بولسىڭىز ھەربىر پاچكا تاماكىنى 50 يۈەندىن ساتالايسىز. مۇنداقچە ئېيتقاندا، تۆت پاچكا تاماكىدىن سىزگە 100 يۈەن پايدا قالىدۇ. بۇ دېگەن سىزنىڭ بىر ئايلىق مائاشىڭىز، شۇنداقمۇ؟ — دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى بېشىنى لىڭشىتتى. كەيپىياتى خۇشال ئىدى. بېشىدا بەخت قۇشى پەرۋاز قىلىپ ئەتراپىدا ئايلىنىپ

يۇرەتتى. بەخت قۇشى سول مۇرەكگە قوندىمۇ ياكى ئوك مۇرەكگىمۇ؟ سەن بەخت قۇشى قانات قاققان چاغدىكى سەلكىن شامالنىڭ ئاۋازىنى، ياگراق ناخشىسىنى ئاگلىدىڭ.

ــ سىز..... نېمىشقا ماگا بۇنداق مەردلەرچە ياردەم قىلىسىز؟

ــ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىغا مۇھەببىتىم بار، ــ دېدى ئۇ ئاۋازىدىن مازاق قىلىۋاتقانىدەك ھەم سەمىمىيتىنى بىلدۈرۈپ دەۋاتقاندەك مەنە چىقاتتى، ــ بولۇپمۇ سىزگە ئوخشاش ئائىلە يۇكى ئېغىر، خوتۇنى ۋاپاسىز فىزىكا مۇئەللىملىرىگە بەك ياردەم قىلغۇم كېلىدۇ.

فىزىكا مۇئەللىمى دەرگۇماندا تەشۋىشلىنىپ قالدى.

ئايال غوجايىن:

ــ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىڭىزنى بىلمەن: بۇ ئايال كىم؟ ئايال جاسۇسىمۇ ـ ئەمەسمۇ؟ مېنى ئۆزىگە تارتىپ ئەر جاسۇس قىلماقچىمۇ؟ قاقاس جايغا جايلاشقان بۇ قاگالتىر ئۆي جاسۇسلارنىڭ مەخپىي ئالاقىلىشىش ئورنىمىدۇ؟ ئۇنىڭغا ھەر ئايدا زور مىقداردا پائالىيەت راسخوتى بېرىلەمدىغاندۇ؟ــ سىز شۇ تاپتا مۇشۇنى ئويلاۋاتىسىزغۇ دەيمەن؟

ــ ياق، ئۇنداق ئويلىمىدىم، ــ فىزىكا مۇئەللىمى ئاغزىدا ئىنكار قىلغان بىلەن، كۆڭلىدە ئېتىراپ قىلاتتى. تالاي كىنودىكى كۆرۈنۈشلەر كۆز ئالدىدىن ئۆتۈپ تۇراتتى. ئۇ تەرلەپ كەتكەنلىكتىن تېرىسىنىڭ بىئارام بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

ــ دەگە، ــ ئايال غوجايىن فىزىكا مۇئەللىمنىڭ يەلكىسىنى قامالاپ تۇتۇپ، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان كۆزلىرىنى كۆزئەينەك كەينىدىكى كۆزلىرىگە تىكىپ (فىزىكا مۇئەللىمى ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تۇغرا قارىيالمىدى، ئۆزىنى بۇركۇتنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان

توشقاندەك سېزەتتى)، كەسكىن ھالدا، ــ ئۆلۈمدىن قورقامسىز؟ ــ دېدى.

ــ ياق..... قورقايمەن.....

ــ سىز راست گەپ قىلمىدىڭىز، ــ دېدى ئايال غوجايىن كەڭ قورساقلىق بىلەن كۈلۈپ، ــ ئۆلۈمدىن زادى قورقامسىز، قورقامسىز، ئوبدان ئويلانمىدىڭىز. ئۆلۈمدىن قورقماسلىقىڭىزنى ئۇمىد قىلىمەن. ئىشنى ياخشى قىلىش كۆڭۈللۈك ياشاشنىڭ ئالدىنقى شەرتى. جاسارىتىڭىزنى يوقتىپ، ئىككى تايىن بولۇپ قالغاندا، ئۆلۈمنىڭ دەرۋازىسىنىڭ سىزگە ئوچۇق ئىكەنلىكىنى ئويلاڭ. ئۇ يەردە گۈل - گىياھ، مۇزلىكا بار، غەم يوق، ئازاب يوق، مەيلى قانداق مېڭىڭ، شۇ يەر ئاخىرقى بېكەت ــ ۋۇجۇدىڭىزدا جاسارەت ئۇرغۇپ تاشىدۇ. بەختنى قولغا كەلتۈرۈشكە يېتەرلىك كۈچ ھاسىل بولىدۇ. ئالدى - كەينىڭىزگە قاراپ دېلىغۇل بولىسىڭىز، ئاغزىڭىزدىكى گۆشنى خەقىە تارتتۇرۇپ قويىسىز، گېپىمنى چۈشەندىڭىزمۇ؟ فىزىكا مۇئەللىمى گالۋاڭ ئادەمدەك بېشىنى لىڭشىتتى. غوجايىن ئايالنىڭ كۆزلىرىدىن پارلىغان نۇر بىر خىل خۇشبۇي پۇراققا ئايلىنىپ، ئۇنىڭ تېنىدىن كېلىۋاتقان خۇشبۇي پۇراققا، تاماكىنىڭ خۇشبۇي پۇرىقىغا ئارىلىشىپ كەتكەندەك قىلاتتى ــ بۇ پۇراق ئۇنى ناتونۇش، جەلپكار دۇنياغا يېتەكلەپ كېتىۋاتاتتى. ئۆز ۋاقتىدا، ئاق تېرەكلەرنىڭ شاخلىرى ۋە گۈللەرنىڭ بەرگلىرىنىڭ چۈچۈمەل ھىدى سېنى جىنيۇ كوچىسى 13 - نومۇرلۇق قورۇغا باشلاپ بارغان ۋە لېۋىنىڭ ئۇستىدە مايسىدەك بۇرۇتى بار قىز بىلەن تۇيۇ قىلىشىڭغا سەۋەب بولغانىدى. ئۇ نەچچە ئون يىل غۇربەتچىلىكتە ياشىدى، مانا ئەمدى، تۇرمۇش توساتتىن پورەكلەپ ئېچىلغان گۈلدەك خۇشبۇي پۇراق چاچتى! بۇ پۇراق ئەمدى مېنى نەگە باشلاپ باردۇ؟

ـ سىز بەك گۈمانخور ئىكەنسىز، دۇنيادا گۈزەل مۇھەببەتنىڭ بارلىقىدىن گۇمانلىنىسىز. ماڭا زىيانكەشلىك قىلىدۇ، تۇزاق قۇرۇۋاتىدۇ، دەپ ئويلاۋاتىسىز. مەن تۇزاق قۇرۇشقا ئۇستا، ئەمما سىزگە تۇزاق قۇرمايمەن. بىر ئادەم ئەل ئۆمرىدە ھاياتنىڭ ئازراقمۇ خوۋلۇقىنى كۆرمىسە، نېمىدېگەن بىچارىلىك، نېمىدېگەن ئادالەتسىزلىك. يۈرەكلىك بولۇپ، مەن بىلەن بىللە ئىشلەڭ. ئويناپمەن دېسىڭىز مېنى كارىۋاتقا بېسىڭ، يەرگە باسسىڭىزمۇ مەيلى، باي بولمەن دېسىڭىز، تالاغا چىقىپ تاماكا سېتىڭ. نېمە قىلغۇڭىز كەلسە شۇنى قىلىڭ. قىسقىسى، مەن سىزنى بەختلىك ئادەم قىلىمەن!

غوجايىن ئايال كۆڭلىكىنى كۆتۈرۈپ لەپىلدىتىۋىدى، راك بىلەن جياگيۇنىڭ پۇرىقى ئارىلاش خۇشبۇي پۇراق ئەتراپىنى بىر ئالدى ـ دە:

ـ مۇشۇنداق چىرايلىق پۇتلىرىم بىلەن ئايال جاسۇس بولسام، بۇنىڭ نېمە يامىنى بار؟ـ دېدى.

قىزىكا مۇئەللىمى چوڭقۇر ھاڭ ئالدىدا تۇراتتى. يوتىلىرىنىڭ تىترىشى بېسىلمايۋاتاتتى. غوجايىن ئايال مەن ئۇچۇن كۆڭلىكىنى كۆتۈردى. چىرايلىق ھەم سىلىق يوتىلىرىنى كۆردۈم (ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ يوتىلىرىدىن كاسسىغچە بىر قەۋەت سېرىق تۇك قاپلاپ كەتكەنىدى). سىرلىق قاڭالتىر ئۆينىڭ ئېلېكتىر چىرىغى ئۆچۈرۈلدى. شام ياندۇرۇلدى. تاشقى دۇنيا بىلەن ئالاقە ئۈزۈلدى. يېنىۋاتقان شامنىڭ ئاۋازى ۋە بىر ئەر بىلەن بىر ئايالنىڭ دۇكۇلدەپ سوقۇۋاتقان يۈرەكلىرىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. غوجايىن ئايالدىن كېلىۋاتقان پۇراقنىڭ چاقىرىق كۈچى زور ئىدى. يۇرىكىنىڭ ئۇرۇلۇشىدىن گېلىڭ ئاغرىپ كەتتى. ئالدى تەرەپ خۇشبۇي پۇراق تارقىلىۋاتقان جاي. ئۇ ئەما كۈچۈكتەك خۇشبۇي پۇراق چىقىۋاتقان تەرەپنى كۆزلەپ تىمسىقلاپ ئالدى تەرەپكە

ماڭدى.

قولى ئايال غوجايىنىڭ ئوتتەك قىزىق تېنىگە تەگكەن چاغدا، ۋۇجۇدىدا زەررىچە كۈچ قالمىدى، سوغۇق تەردىن بېشى ھۆل بولۇپ كەتتى. ئايال غوجايىن يۈمشاق لەۋلىرىنى يېقىپ ئۇنىڭ لەۋلىرىنى كۆيدۈردى، ئۇنىڭغا مەدەت بەردى، باش - كۆزىدىن سوغۇق تەر بىر خىلدا ئېقىپ تۇراتتى.

فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ قەلبى چوڭقۇر ئازابىنىڭ تەسىرىدە ئۆزىنىڭ نىمجان بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئىلگىرى خوتۇنىنىڭ ئالدىدا كارغا كەلمەيدىغانلىقى بىلىنىپ قالغانىدا، نوچىلىقى تۇتۇپ كېتەتتى؛ مانا ئەمدى، ئەپسۇس - نادامەت ئىچىدە خورسىنىۋاتقان ئايال غوجايىن ئالدىدا يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدى. ئېلېكتىر چىرىغى قايتا يانىدى، ئايال غوجايىن كەپسىز قىز بالىدەك قىزىل كالتە ئىشتىنىنى ئەپچىللىك بىلەن كۆتۈرۈپ كاسسىغا ئاپارغاندا، فىزىكا مۇئەللىمى ئايال غوجايىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ، يۈزىنى يۇمىلاق تىزىغا ياقتى. ئايال غوجايىنىڭ چېچىنى تۇتقانلىقىنى سەزدى.

— دوختۇرغا كۆرۈنۈڭ، قەدىرلىكىم، — دېدى ئۇ، — خوتۇنىڭىزنىڭ ئاشنا ئويناپ يۈرگىنى بىكار ئەمەسكەن، ئەيىب ئۇنىڭدا ئەمەسكەن.....

فىزىكا مۇئەللىمى يۈزىنىڭ ئىنتايىن پاسكىنا بولۇپ كەتكەنلىكىنى، تەر بىلەن ياشنىڭ پاسكىنا سۈيۈقلۇق ئىكەنلىكىنى، ئايال غوجايىنىڭ تىزىنى مەينەت قىلىۋەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇ يۈزىنى ئايال غوجايىنىڭ تىزىدىن ئاستا تارتىۋالدى.

ئايال غوجايىن تىزىنى لۆڭگە بىلەن سۈرتتى — ئۇ مېنىڭ پاسكىنا ئىكەنلىكىمنى بايقىغانىدى — ئاندىن كېيىن فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ يۈزىنىمۇ لۆڭگە بىلەن ئېرتىپ قويدى — ئۇ پاسكىنا

دەپ مەندىن يىرگەنمىدى ــ ئۇ مېنى تاشلىۋەتتى.

ــ ئوزۇقلۇقىڭىز بەك ناچار ئوخشايدۇ، ــ دېدى ئۇ، ــ دورىخانىدىن ئادەمگىياھ، ھەسەل ۋارىنسى، بۇغا مۈڭگۈزى تالقىنى، بۇغا چۈنقى ھارىقى قاتارلىق قۇۋۋەت دورىلىرىنى ئېلىپ ئىچىڭ. ئەلۋەتتە بۇنىڭغا پۇل كېتىدۇ!

شام ئۆچۈرۈلدى. ئايال غوجايىن توك تارغىقى بىلەن دولقۇنسىمان قاپقارا چاچلىرىنى تارىدى. نېلۇپەر غولىغا ئوخشاش بىلەكلىرىمۇ سېنى ئازابلايتتى.

قاڭالتىر ئۆينىڭ سىرتىدا سايراۋاتقان قۇشلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلانىدى. قۇشلار دەل ـ دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىدا سايرىشاتتى. فىزىكا مۇئەللىمنىڭ روھىغا ئاسىيلىق قىلغان يۈزى بۆلەكچىلا تارتىشىپ كەتكەنىدى.

ــ ھەسرىتىڭىزنى بىلىمەن، ــ دېدى ئۇ، ــ سىز يەنىلا ئالدى بىلەن تاماكا سېتىڭ، قانداق؟ ئۆزىڭىزگە ئىشىنىڭ. سىز باتۇرلارچە ئالدىڭىزغا بىر قەدەم تاشلىدىڭىز. ئىستىقبالىڭىز پارلاق. ئۇ كارىۋات ئاستىدىن ئۈچ خىل رەڭلىك بىر سايا‌ھەت سومكىسىنى تېپىپ، سىيرىتمىسىنى ئېچىپ، تۆت پاچكا تاماكىنى ئىچىگە سالدى.

سايا‌ھەت سومكىسىنى ساڭا بەردى ۋە ئاغزىنى قىيسايتىپ مەنىلىك كۈلۈپ قويدى. ماۋۇ بىر قاپ تاماكىنى ئېلىۋېلىڭ، ــ دەپ ئايال غوجايىن ئاغزى ئېچىلغان ھېلىقى بىر قاپ ئېسىل تاماكىنى فىزىكا مۇئەللىمنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويدى ــ تاماكا ساتىدىغان ئادەم ئېسىل تاماكا چېكىدۇ.

فىزىكا مۇئەللىمى يانچۇقىدىكى 100 يۈەن پۇلنى ئېسىگە ئالدى. ئايال غوجايىن:

ــ پۇل ئۆزىڭىزدە قالسۇن، قورسىقىڭىز ئاچسا ئاشخانىغا كىرىسىز، ــ دېدى.

ــ ماڭا، نېمشقا بۇنداق ياخشى مۇئامىله قىلىسىز، ــ دېدى فىزىكا مۇئەللىمى تەسىرلىنىپ.

ــ مەن دېگەن ئايال جاسۇس، ــ دېدى ئۇ فىزىكا مۇئەللىمىنى نوقۇپ، ــ ئەسلىدە سىزگە تاماكا سېتىش ماھارىتى بىلەن ئۇسۇلىنى ئۆگىتىپ قويماي دېگەنىدىم. لېكىن، يالتىيىپ قالدىم. بۇنىڭدى باشقا، «ئۆگەتكەن غەزەلنىمۇ ئەپلەشتۇرۇپ ئېيتالمايدىغان ئوخشايسىز» ئۆزىڭىز ھېس قىلىپ بىلىۋېلىڭ.

ئايال غوجايىن تەلەيلىك فىزىكا مۇئەللىمىنى قاڭالتىر ئۆيىدىن ئىتتىرىپ چىقىرىۋەتتى. ئۇ كۇن نۇرىدا كۆزىنى ئاچالماي قالدى.

3

فىزىكا مۇئەللىمى ئايرىلغۇسى كەلمەي تال دەرەخلىرى بىلەن نامسىز قىزىلگۈللەر توسۇۋالغان قاڭالتىر ئۆيگە كەينىگە ئۆرۈلۈپ قارىدى. ئايال غوجايىن ئىشىك ئالدىدا ساڭا قاراپ قول پۇلاڭلىتاتتى. چىرايىي ئۇنىڭ قەلبىدە پاتماس قۇياشقا ئايلانغانىدى. ئامەت كۆپىنچە ھاللاردا ئادەمنىڭ بېشىغا تۇيۇقسىز قونىدۇ، باش چىڭقىلىپ قېيىپ كېتىدۇ.

فىزىكا مۇئەللىمى ساياھەت سومكىسىنى كۆتۈرۈپ كوچىدا ئايالارنىڭ تېنىگە مۇناسىۋەتلىك ئەسلىمىلەرگە بېرىلىپ مەقسەت ـ نىشانسىز كېتىۋاتاتتى. ئۇ ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ تېنى بىلەن ئايال غوجايىننىڭ تېنىنى يېنىش ـ يېنىش سېلىشتۇرۇپ، ئىككىسىنىڭ تېنىدىكى ئوخشاشلىق بىلەن پەرقنى يەكۈنلىدى. كوچا ئاپتوبۇسى ئالدىدا توختىدى. ئىشىك ئېچىلىپ، ئاپتوبۇستىن قىستىلىشىپ بىرمۇنچە ئادەم چۈشتى، يەنە بىرمۇنچە ئادەم قىستىلىشىپ ئاپتوبۇسقا چىقتى.

ــ جاڭ مۇئەللىم، كامانىدىروپكىغا ماڭدىڭىزمۇ؟ ــ دەپ

ئىلگىرى سەندە ئوقۇغان، ئىسمى يادىگىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن بىر ئوقۇغۇچى پىيادىلەر يولىدا تۇرۇپ سەندىن ئەھۋال سورىدى. قولىدا 10 تىرىك توخۇ بار ئىدى.

ئۇ مەجەزى يېنىك ياش ئىدى. يۇمىلاق كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، سالپاك قۇلاقلىرىنى مىدىرلىتىپ، كالپۇكلىرىنى ئۇچلاپ تۇراتتى. ساڭا بەرگەن تەسىرى: ئۇ زېرەك، ئەمما كازاپ ئەمەس، خۇشال، ئەمما خۇشاللىقى ياسالما ئەمەس ئىدى. سەن قوشۇماڭنى تۇرۇپ ئىسمىنى يادىڭغا ئەكېلىشكە تىرىشتىڭ. نېمىشقا ئىسمىنى يادىڭغا ئەكېلەلمىدىڭ؟ چۈنكى، ئىككى ئايالنىڭ تېنى سېنى پاراكەندە قىلۋاتاتتى. ئۇلار ئىنچىكە بېلىنى تۇتۇپ (بىرسىنىڭ بەدىنى سېرىق، يەنە بىرسىنىڭ بەدىنى قارىدەك ئاپئاق)، كاللاڭدا ئۇيان - بۇيان مېڭىپ يۈرەتتى. ئۇلار ھەتتا خۇددى سوقۇشۇش ئالدىدا تۇرغان چۈجە خورازلاردەك بىر - بىرىنىڭ چىرايىنى كۆزەتمەكتە ئىدى.

فىزىكا مۇئەللىمى يالىڭاچ ئىككى ئايالنىڭ كاسىسىدا پاخپىيىپ تۇرغان خورازنىڭ قۇيرۇقىنى غۇۋا كۆردى (بۇ تىپىك خىيالىي تۇيغۇ ئىدى).

ــ جاڭ مۇئەللىم، سىز چوقۇم بېيىپ كېتىپسىز. مانا نامرات ئوقۇغۇچىڭىزنىمۇ تونۇيالمايدىغان بولۇپ قاپسىز، ــ دېدى توخۇ كۆتۈرۈۋالغان يىگىت ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن.

ــ ئىسمىڭ تىلىمىنىڭ ئۇچىدا تۇرىدۇ..... ــ دېدى فىزىكا مۇئەللىمى ئوڭايسىزلىنىپ، شۇ تاپتا، ھېلىقى ئىككى ئايال بەدىنىدىكى نۇقسانىنى تۇتۇۋېلىپ بىر - بىرىنى ئەيىبلەۋاتاتتى ــ بەدىنىڭدە كىشىنى يىرگەندۈرىدىغان بىر قەۋەت سېرىق تۇك بار ئىكەن ــ سېنىڭ بەدىنىڭ يىلانبېلىقىنىڭ سىلىق تېنىگە ئوخشايدىكەن ــ سەن تېنىنى سېرىق تۇك قاپلىغان ئايال بىلەن تېنى يىلانبېلىقىنىڭ تېنىگە ئوخشايدىغان ئايالنىڭ قايسىسىنىڭ

ئېسىل، قايسىسىنىڭ ناچارلىقىنى زادىلا پەرقلەندۈرەلمىدىڭ. ئۇلار ھۆكۈم قىلىشىڭنى كۈتۈپ جەزبىلىك كۆزلىرىنى ساڭا تىكىپ تۇراتتى. كاللاڭ خۇددى ئۇشتۇمتۇت تېگىپ، كەينىدىن ئاپتاپتا قالغان تاتلىقياڭگىيۇنىڭ يېگىلەپ قالغان يوپۇرمىقىدەك بەرداشلىق بېرەلمەي قالدى. ئۇ پىيادىلەر يولىدا مۇز مەلھەمىنىڭ قەغىزى بىلەن قان يۇقى قېتىشىپ قالغان بىر پارچە گېزىتنى كۆردى.

— مېنىڭ ئىسمىم ما خوڭشىڭ، جاڭ مۇئەللىم، ئەمدى يادىڭىزغا كەلگەندۇ؟— دېدى ئۇ. بىر مۇرىسى پەسلەپ كەتكەنىدى. چۈنكى، قولىدا توخۇ بار ئىدى. بىر مۇرىسى كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى، چۈنكى قولىدا توخۇ يوق ئىدى. توخۇلارنىڭ قۇيرۇقى ئاسمانغا، ئاغزى يەرگە قارىتىلغان. ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن ئاققان شۆلگەي سېمونت يولنى ھۆل قىلىۋەتكەنىدى.

8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى فىزىكا مۇئەللىملىرىنىڭ دەرس تەييارلايدىغان ئىشخانىسىدا نازارىلىق سادالىرى توختىماي كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى. تۇرمۇش بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك ئىككى ئايال قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ ئۇنىڭ بىلەن ۋاقتىنچە خوشلاشتى. كاللىسمۇ ئاساسەن سەگەكلىشىپ قالدى — كەسكىن قارشىلىشۋاتقان ئىككى خىل پۇراقنىڭ بىرسى، دەپنە ئىدارىسىدىكى تىل بىلەن تەسۋىرلەپ بەرگىلى بولمايدىغان بەتبۇي پۇراق؛ يەنە بىرسى، قاۋاتلىتىر ئۆيدىكى ئېنىق بايان قىلىش تەس بولغان خۇشبۇي پۇراق ئىدى. خىزمەتداشلارنىڭ نازارىلىق ساداسىنىڭ كۆتۈرۈلۈشىگە ئەگىشىپ، كاربىدوردا سېسىق پۇراقمۇ تەڭلا پەيدا بولدى. بۇ سېسىق پۇراقنىڭ رەڭگى ماش رەڭ ئىدى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ چوڭ - كىچىك تەرتىبى سېسىق پۇراقنىڭ مەنبەسى ئىدى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ كۈنگە قاراپ دىققىتىنى يىغىپ ئۆتمۈشىنى ئەسلىدى. مەكتەپتىكى مۇقەددەس ئورۇندىن

ئايرىلغىنىغا يېرىم كۈن بولا - بولماي (كۈن دەل جەنۇب تەرەپتە ئېسىلىپ تۇراتتى — بېيجىڭ ۋاقتى سائەت دەل 12 بولغانىدى — كانايدا — چۈشتىن ئاۋۋالقى ئەڭ ئاخىرقى دەرستىن چۈشۈش ۋاقتى بولدى، دېيىلدى. مەن بورنى بور قۇتىسىغا تاشلاپ، قولۇمدىكى بور توزۇنىدىلىرىنى قېقىۋېتىپ خىرقىراق ئاۋازدا: دەرستىن چۈشۈڭلار، دەيتتىم. سىنىپ باشلىقى: تۇرۇڭلار! دەپ توۋلايتتى. 50 ئوقۇغۇچى ئورۇنلىرىدىن ئېگىز - پەس تۇرۇشۇپ سالام مۇئەللىم دەيتتى — ئۇلار كېرىلىپ كىتاب - دەپتەرلىرىنى شاراقلىتىپ، پارتا - ئورۇندۇقلارنى تاراقلىتىپ مېنىڭ ئەمگىكىمگە سالام يوللايتتى)، ئارىدىن ئۇزاق، ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۆتۈپ كەتكەن ئۇزاق ۋاقىتقا قارىتا قەلبىدە ھېس قىلىش تولىمۇ تەس بولغان سۈس ھەسرەت پەيدا بولدى.

— ئاڭلىسام، يامان ئەمەس ئىش قىلۋېتىپسەن، — دېدى. ئۇ ئەسلىدە، «ئاڭلىسام، بېيىپ كېتىپسەن» دېمەكچىدى. تىلىنىڭ ئۇچىغا كېلىپ قالغان گەپنى ئۆزگەرتىپ شۇنداق دېدى.

ماخوڭشىڭ توخۇلارنى بۇ قولىدىن ئۇ قولىغا ئالدى. كەينىگە بىر قەدەم شوخشۇپ چاققان گەۋدىسىنى قىيپاش قىلىپ يول بويىدىكى چىنىنىڭ ئاغزى چوڭلۇقىدىكى تېرەككە يۆلەندى — دەرەخنىڭ غولىغا بىر قەۋەت ھاك بېرىلگەنىدى — ئۇ چېچەنلىك بىلەن:

— ھەرھالدا بولىدۇ، ئوقۇش ئەسقاتمىدى، ئاز - تولا نەپ تېگىدىغان ئىش قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم. كونىلاردا: «توخۇمۇ ئۆزىنىڭ يولىدا، ئىتمۇ ئۆزىنىڭ يولىدا ماڭىدۇ» دەيدىغان گەپ بار. ئاتام ماڭا ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى بولىدىغان كاللىنى بەرمەي، توخۇ گۆشى قوردىقى دۇكىنى ئېچىپ جان باقىدىغان كاللىنى بەرگەنىكەن، — دېدى.

ــ ناھايىتى ياخشى، بەك بەلەن.....

ــ مەيلى ياخشى بولسۇن ياكى يامان بولسۇن ئەھۋالىم مۇشۇ، ــ دېدى ماخوگشىك، ــ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە، مۇئەللىم سىز ماڭا يامان قىلمىغان ــ ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمىسەم ماتېرىيال چىقمىدى، دەپ مەندىن ئاغرىنغانىدىڭىز ــ ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمەي يۈرىگىزنى ئۆرە قىلالمىدىم، مۇئەللىم، توخۇ گۆشى قوردىقى يېسىڭىز يېرىم باھادا بېرىمەن، ناۋادا پۇلدىن قىسىلىپ قالغان بولسىڭىز، تارتىنماي دەڭ، جىق بېرەلمىسەممۇ، 4ــ5 يۈز يۈەن بېرىپ تۇرالايمەن.

ــ پۇلدىن قىسىلىپ قالمىدىم. پۇلۇم بار!

ــ مۇئەللىم، تۇزۇت قىلماڭ، ئۇستاز بىلەن شاگىرت ئاتا ـ بالىغا ئوخشاش، تۇزۇت قىلماڭ.

ــ ئىش بولسا جەزمەن سىزنى ئىزدەيمەن.

ــ تاماق يەيدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى، ــ ماخوگشىك بېغىشىنى كۆتۈردى، قول سائىتى پارقىراپ تۇراتتى، ــ دۇكىنمغا بېرىپ بىرەر ـ يېرىمدەم ئولتۇرۇڭ، سىزنى شاراب بىلەن مېھمان قىلىمەن.

ــ ئالدىراش ئىشىم بار، باشقا بىر كۈنى، باشقا بىر كۈنى.....

ما خوگشىك بىلەن خوشلاشتىك. قورسىقىك كۆرۈكىراپ كېتىۋاتاتتى. ئىككى ئايال كاللاكىدا بىر ـ بىرىدىن قۇسۇر ئىزدەپ، يەنە ئۇياقتىن بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى. تۆت پاچكا ئېسىل تاماكا بەك ئېغىر بىلىنىپ كەتتى. بۇنى قانداق پۇل قىلغىلى بولىدۇ؟ سەن بايام ئازراق تەجرىبە سۆزلەپ بېرىش توغرۇلۇق ماخوگشىكىغا ئىلتىماس قىلساڭ بولاتتى. تەجرىبە سۆزلەپ بېرىش توغرۇلۇق مەيلى كىمگە ئىلتىماس قىل، لېكىن ماخوگشىكىغا ئىلتىماس قىلساڭ بولمايدۇ. ھەممە ئادەم ئىشتىن چۈشكەن چاغ، كىچىك

شەھەردىكى ئادەملەرنىڭ تولىسى تاماق يېگىلى ئۆيلىرىگە ۋېلىسىپىتلىك قايتاتتى، چوڭ - كىچىك كوچىلاردا ۋېلىسىپىتتىن دەھشەتلىك دولقۇن ھاسىل بولغانىدى. ۋېلىسىپىت پىيادىلەر يولىنلا ئەمەس، ماشىنا يولىنمۇ ئىگىلەپ كەتكەنىدى. ۋېلىسىپىتنىڭ زاپچاسلىرى قايتقان كۈن نۇرىدا كىشىگە ئاقىرىپ كۆرۈنگەن دەريانى ئەسلىتەتتى. شەھەر باشلىقىنىڭ پىكاپىمۇ دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ ئۆملەپ كېتىۋاتاتتى. قاتناش ساقچىلىرى ئامالىنىڭ يوقىدىن تاماكا چېكىپ تۇراتتى. ۋېلىسىپىت قوڭغۇرىقىنىڭ ئاۋازى قۇلاق - مېڭىنى يەيتتى. ۋېلىسىپىتلىك كېتىۋاتقان كىشىلەرنىڭ چىرايىدا ھېچقانداق ئىپادە يوق ئىدى. كۆچىلىك ئالدىدىكى دولقۇننى كەينىدىكى دولقۇن ئىتتىرىۋاتقاندەك، ۋېلىسىپىت ئېقىمغا ئەگىشىپ مەقسەت - نىشانسىز كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئىتتىرىلىپ بىر بىنانىڭ سايىسىغا چىقىپ قالدى. ئوچۇقچىلىقتىكى يايمىلارغا تىزىپ قويۇلغان رەڭگارەڭ مالىلارنىڭ ئۈستىگە بىر قەۋەت چاڭ - توزان قونغانىدى. يايمىچىلارنىڭ كۆپىنچىسى رەڭگى ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان كۆزئەينەك تاقىغان، كۆزئەينەكنىڭ ئەينىكى قىزغۇچ، ئۇنىڭ كەينىدىكى كۆزلەر كۆك، تېرە قىزىل، يايمىچىلارنىڭ رەڭگرويى قەبىھ ئىدى. سەن رەخت سېتىۋاتقان، مېۋە - چىۋە سېتىۋاتقان، كىيىم - كېچەك سېتىۋاتقان، كۆزئەينەك سېتىۋاتقان، كەش سېتىۋاتقان يايمىچىلارنى كۆردۈڭ..... تاماكا سېتىۋاتقان يايمىچىلارنى كۆرمىدىڭ.

تامدىكى ئېلان تاختىسىدا يېمەكلىك بىلەن نەرسە - كېرەك كۆتۈرۈۋالغان چىرايلىق بىر ئايال چوڭ يولدا كېتىۋاتقان ئادەملەرگە قاراپ كۈلۈمسىرەيتتى — سەن زىراپە، تۆگە قوي ۋە يا‌ۋا كالىنىڭ ئەتراپىدىكى رەڭلىك بورلارنى يەپ تۇگەتتىڭ. ئىستىكىڭنى

قاندۇرۇش، روھىي ھالىتىگىنى ساقلاپ قېلىش ئۇچۇن، ھاياتىمىزنىڭ خەۋپىكە ئۇچرىشىغا قارىماي، يىرتقۇچ ھايۋانلار ساريىنىڭ ئەتراپىغا بېرىپ — بۇ ئېسىل «يېمەكلىك» نى يولۋاس، بۆرىلەرنىڭ ئاغزىدىن تارتىۋالدۇق، يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ نەشتەردەك تىكىلىپ قاراشلىرىدىن قارا تەرگە چۆمۈپ كېتەتتۇق. بۇر تۇتقان قوللىرىمىز ئىبلىسنىڭ قولىدەك ئالا - چىپار بولۇپ كەتتى. غەلىتە مەخلۇق، يېگىن، يەۋەرگىن! سەن بىزنى ئاجايىپ تەسىرلەندۇرۇۋەتتىڭ. بىزگە ئۇنىڭ ئېلان تاختىسىدىكى سول قولىدا توقماق چوڭلۇقىدا قىزغۇچ سېرىق پىلتا قۇيماق، ئوڭ قولىدا مايدا پىشۇرۇلغان سېرىق بىر تاۋاق مانتا كۆتۈرۈپ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان سېمىز ئايالنى كۆرگەنلىكىنى دېدىڭ؛ ئاشۇ سېمىز ئايالنىڭ يېنىدا ئۇنىڭدىنمۇ سېمىز بىر ئايال كۆكسى ئوچۇق، بىر چوشقا پاچىقىنى غاجىغان پېتى كۆپۈكلىنىپ تۇرغان بىر بوتۇلكا پىۋىنى كۆتۈرگەن ھالدا تەبەسسۇم بىلەن ئۇنىڭغا قاراۋاتاتتى.....

قورسىقىدا كۆتۈرۈلگەن غەلىيان توختىمىدى، فىزىكا مۇئەللىمى قورسىقىنىڭ ئاچقانلىقىنى سەزدى.

— ئۇ نېمىشقا بور يېمەيدۇ؟— دەپ سورىدۇق.

ئەسلىدە مەن شۇ تاپتا ئۇستەلنىڭ بىر تەرىپىدە، سول قولۇمدا مەكتەپ ئاشخانىسىنىڭ شۇلتىسى ئۆتۈپ سارغىيىپ كەتكەن مومىسىنى، ئوڭ قولۇمدا قىزىل بىر جۇپ چوكىنى تۇتۇپ تاماق يەپ ئولتۇرغان بولاتتىم. ئۇدۇلۇمدا ھۆسن تۇزىگۈچى، سول يېنىمدا داچىيۇ، ئوڭ يېنىمدا شاۋچيۇ ئولتۇراتتى. مومىدىن پۈتكەن ساھىبجامال تەڭشەپ بېرىلگەن تائامنى يەپ خورەك تارتىپ ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. داستىخاندا پىشۇرۇلغان كالا گۆشى ياكى چوشقا گۆشى بولاتتى (فىزىكا مۇئەللىمى: يېقىنقى بىر مەزگىل، داستىخاندا نېمىشقا گۆش يېمەكلىكلىرى پات - پات پەيدا بولۇپ قالىدۇ؟ دەپ گۇمانلىناتتى. چوشقىنىڭ يوغان ئۇچىيىمۇ گۆش).

ئـۇ ئـادەملەر توپلاشـقان، خېرىـدارلار قىستىلىـشىپ تـۇرۇپ كېتىـشكەن ئاشـخانا، مېھمانخانـا ۋە مەيخانـا ئـشىكى ئالدىـدا ئايلىنىپ يـۈرۈپ بـىردىنلا: بـوش قالغـان ئورنۇمـدا چىرايـى مېنىـڭ چىرايىمغا ئوخـشاش، كىيىمـى مېنىـڭ كـىيىمىمگە ئوخـشاش، ماڭـا ئوخـشاش تـاقىر بـاش، ماڭـا ئوخـشاش كـۆزئەينەك تاقىغـان، بىـر قارىسا ماڭا ئوخشايدىغان، بىر قارىسا ماڭا ئوخـشمايدىغان بىرسـى ئولتۇرىدۇ، دەپ ئويلىدى.

ئۇ داچىيۇ بىلەن شاۋچيۈنىڭ ئاتىسىنىڭ سـياقىغا كىرىۋېلىـپ مېنىڭ ئورنۇمدا ئولتۇرىدۇ!

ئۇ ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ ئېرىنىڭ سياقىغا كىرىۋېلىـپ مېنىـڭ ئورنۇمدا ئولتۇرىدۇ!

ئـۇ مومـدىن پـۇتكەن سـاھىبجامالنىڭ كۇيـۇ ئـوغلى سـياقىغا كىرىۋېلىپ مېنىڭ ئورنۇمدا ئولتۇرىدۇ!

مومـدىن پـۇتكەن سـاھىبجامالنىڭ سـياقىغا كىرىۋالغـان كۇيۈئوغۇل ساھىبجالنىڭ پوق - سۈيدۈكىنى تۆكـۈپ، ئۇسـسۇزلۇق ۋە تامىقىنى بېرىپ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشى كېرەك. بۇنىڭمـۇ كـارى چاغلـىـق؛ ھۆسـىن تۇزىگۈچىنـىڭ ئېرىنـىڭ سـياقىغا كىرىۋېلىـپ راست - يالغاندىن ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ياتىدۇ!

فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ يـۈرىكى توسـاتتىن پەسـكە تارتىـشىپ، قولىـدىكى تاماكـا يەرگە چۈشـۈپ كەتكىلـى قىـل قالـدى. يـۈزىنى ئۆزىگە مەنسۇپ بولمىغان ھېلىقى كـۆزئەينەك دەستـسىنىڭ چىـڭ قىـسىپ تۇرغـانلىقىنى ھـېس قىلـدى. كۆزئەينەكنـىڭ قاتـقىرىغا تېگىـپ تۇرغـان ئىككـى تەرىپـى بۇرنـۇڭنى بېـسىپ تـۇراتتى. ئۇستىبـشىكدا تەر تەپچـرەپ قىلتىرىـق كىرىۋالغانـدەك، ئۇچـاڭ قىچىـشىپ كېتىۋاتـاتتى. ئـۆيگە كېـتىش كېـرەك، كېـتىش كېـرەك! ئـۆي، ئـۆي، ئـۆي..... كـىشىنى تەشۋىـشكە سـېلىپ قويىـدىغان ئـۆي، بىزنـى شـۇنچىلىك بـىزار قىلىـۋەتكەن، ئەممـا قۇتـۇلغىلى

بولمايدىغان ئۆي، مۇھەببەتنى دەپنە قىلىۋېتىدىغان ئۆي، دەرد - ئەلەمگە خېمىرتۇرۇچ بولىدىغان ئۆي، بولمىسا مۇكەممەل ئادەم ھېسابلانمايدىغان ئۆي؛ بولسا كۆڭۈلنى تولىمۇ غەش قىلىۋېتىدىغان ئۆي.

قورسىقىدا ياڭراق ناخشا چۆرگىلەپ يۈرمەكتە. بۇ ئائىلە بىلەن مۇھەببەت ۋە بەخت بىلەن ئازابقا مۇناسىۋەتلىك دىيالېكتلىق ناخشا ئىدى. ناخشىدا نەچچە ئون يىل كەسىپكە بەند قىلىنغان، نەچچە ئون يىل تۇرمۇشىنىڭ ئېغىر بېسىمىدا ئۆتكەن، داۋالغۇپ تۇرغان جەمئىيەتتە نەچچە ئون يىل تاسقىلىپ تۇنجى قېتىم ئازادلىققا چىققان، تۇنجى قېتىم قولى پۇل كۆرگەن، جىنسىيەت بىلەن مۇھەببەت ساھىلىدا تەبىئەت مەنزىرىلىرىدىن تۇنجى قېتىم بەھرىلىنىۋاتقان بىر فىزىكا ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئارىسالدىلىقتا قالغان ئۆزگىرىشچان زىددىيەتلىك روھىي ھالىتى بايان قىلىنغانىدى.

ناخشا ساداسى گويا گۈل - چېچەكتەك فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ قورسىقىدا ئاستا - ئاستا پورەكلەپ ئېچىلىۋاتاتتى. پىل چىشىدەك قاتتىق، بىرىلىيانتتەك جۇلالىق گۈل بەرگلىرى چوغدەك تاۋلىنىپ تۇراتتى. مۇزىكا مىسكىن، ھاردۇق يەتكەن ئەر كىشىنىڭ مۇھەببىتىگە تولغانىدى. بۇ ئادەمگە ئېچىنىشلىق ھەم ھۇزۇرلۇق تۇيغۇ بېرىدىغان مۇھەببەت ئىدى — ئېچىنىشلىق ھۇزۇر — بەدەن ھۇزۇرى — مۇھەببەتتىكى ئېچىنىش چېكىگە يەتكەنىدە، تەن مۇھەببەتكە ئاسىيلىق قىلىپ ھۇزۇر سۇرۇشكە ئىنتىلىدۇ — بۇنداق ھۇزۇر جىنسىي لەززەتنىڭ ئۆزگەرگەن تۈرى — فىزىكا مۇئەللىمى قورسىقىدىكى مۇزىكىنىڭ گۈمبۈرلىگەن ئاۋازىغا قۇلاق سالغاچ پەيز سۈرۈۋاتاتتى. مۇزىكا ئورۇنلاۋاتقان قىزىل كانايىنىڭ مۇھەببەتكە ئاسىيلىق قىلغان تەنىنىڭ خۇشاللىقى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى — باشتا دېيىلگەن: چېكىدىن ئاشقان قىلمىشتا يا

كۆپ، يا ئاز جنسي تۈس بولىدۇ. مۇزىكانت مۇزىكا ئاڭلاۋاتقان ياكى يېقىملىق مۇزىكىنى ئورۇنلاۋاتقان چاغدا، پاراشوتتىن سەكرەش تەنھەرىكەتچىسى، جۈملىدىن دېسانت بىرىنچى قېتىم ئايروپىلانىدىن، يەنە 10 مىڭ مېتىر ئېگىزلىكتىن يەرگە ئوقتەك چۈشۈۋاتقان چاغدا، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان ئەر مەھبۇس جازا مەيدانىغا يالاپ ئاپىرىلغان چاغدا، جىنسىيەتكە مۇناسىۋەتلىك ھادىسىلەر كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ ــ فىزىكا مۇئەللىمى ئۆزىنى ئۆزىنىڭ مۇزىكىسى، شۇ مۇزىكىدىكى زىددىيەت كۆتۈرۈپ تۇرغانىدەك، يالتىراپ تۇرغان ئاقۇچ چاقلارنىڭ قېپقىزىل پارقىراق چىرايلارنىڭ ئارىسىدا مېڭىپ يۈرگەن يۇمشاق سازاڭدەك ھېس قىلاتتى. بۇ خۇددى دەريا بويىدىكى ئاق تېرەكلەر ئارىسىدا تولغىنىپ يۈقىرى كۆتۈرۈلگەن مېلودىيەگە ئوخشاش، ماددىدىن ھالقىغان ھەتتا ماددىغا قارشى ھەرىكەت.

بۇنداق ھېس - تۇيغۇنى ئادەتتىكى كىشىلەر ئاسان ھېس قىلالمايدۇ. تۇرمۇشتا بۇنداق ماددىدىن ھالقىغان ھېس - تۇيغۇ بولمىغانلىق ئەھمىيەتسىز ياشىغان بىلەن باراۋەر، شۇڭا بىز بايان قىلغۇچى تەسۋىرلىگەن ئاجايىپ مەنزىرىلەرگە مەست بولۇپ كەتتۇق: بۇ بىر مەزگىللىك تۇرمۇشنى فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ئۆزىمۇ ئۆمۈر بويى ئونتۇلۇپ كېتەلمەيدۇ.

ئۇ داۋاملىق مېڭىپ يۈرەتتى، پۈت - قوللىرى قاڭالتىر ئۆينىڭ ئالدىدىكى شامالدا ئىرغاڭلاپ تۇرغان تال دەرەخلىرىنىڭ شاخلىرىدەك يۇمشاپ كەتكەنىدى. تۆت پاچكا ئېسىل تاماكا سېلىنغان (200 يۈەنگە ساتقىلى بولاتتى) سايامەت سومكىسى قولۇڭدا، ھاڭگىرت پېيىدەك يەڭگىل، سەن ئىرغاڭلاپ، چۆرگۈلەپ كېتىۋاتقىنىڭ، سايامەت سومكىسىمۇ سەن بىلەن تەڭ ئاقار يۈلتۈزدەك ياكى قۇيرۇقىنى پۈلاڭلاتقان ئەجدىھادەك قولۇڭدا پۈلاڭلاپ تۇرىدۇ. ئۇ دولقۇنغا، ئىنفىرا نۇرغا، بۇلۇتقا، مۇھەببەتكە

ئوخشاش، ئۇ سېنى، سەن ئۇنى باشلاپ كېتىۋاتىسەن. ئۇ سومكا بىلەن تاماكىنىڭ بىرلىشىشى، ئۇ قەتئىيلىك بىلەن بىقارارلىقنىڭ مەھسۇلى. ئۇ ئايال غوجايىنىنىڭ پارقىراق ھەم ئاپئاق روھىنىڭ ھەربكىتى قاچىلانغان بۇيۇم. ئۇ سېنىڭ ئورگانىزمىنىڭ تەركىبىي قىسمىغا ئايلىنىپ كەتتى. سېنىڭ قېنىڭ ئۇنىڭ تالالىرى بىلەن تومۇرلىرى ئارىسىدا ئېقىۋاتىدۇ. شۇڭا، تەڭداشسىز ئۇ چاق بىلەن تەننى بىر - بىرىگە مايىل قىلىۋېتەلەيدۇ، نۇر دەستىسىنى گىرەلەشتۇرۇۋېتەلەيدۇ. ۋېلىسىپىت بىلەن ۋېلىسىپىتلىك ئادەملەرنى قىستاپ بىر يەرگە ئەكېلىپ قويالايدۇ. ئۇلار بىر - بىرىنىڭ ئۈستىگە يېقىلىپ، بىر - بىرىنى باسىدۇ. سول تەرەپ، ئوڭ تەرەپ، ئالدى، كەينى تەرىپىمىز ئوخشاش. باشقىلارنىڭ كۆزئەينىكى سېنىڭ كۆزۈڭدە كۆكۈچ نۇر چېچىپ تۇرۇپتۇ. بۇنداق بولسا مۇۋاپىق بولمايدۇ. كۆكۈچ نۇردا ھەممە نەرسە بۇلۇتتەك يېنىك لەيلەپ يېرىمى راست، يېرىمى يالغان، يېرىمى خىيالىي تۇيغۇغا رېئاللىق ئارىلاشقان «ماددىي فورماتسىيە» ھالىتىدە تۇرىدۇ.

ئادەملەرنىڭ چىرايى نىقابقا ئوخشاش، بىقارار ئېغىزدىن چىققان تىل - ھاقارەت خۇددى دېڭىز يوسۇنى ۋە مارجانلارنىڭ قىزىل، قىزغۇچ سېرىق ۋە يېشىل ياپراقلىرىنى بويلاپ دېڭىز تېگىدە ئۇزۇپ يۈرگەن بېلىقلارنىڭ ئاغزىدىن كەينى - كەينىدىن كۆتۈرۈلۈپ چىققان ھەم شۇ زامات يېرىلىپ، شۇ زامات پەيدا بولىدىغان كۆپۈكچىنىڭ نەق ئۆزى. غۇۋالىقتا قاتتىق، ئۆتكۈر رەڭ سەل نامايان بولىدۇ: بىر قول، قىزىل بىر قول، يەرنى بېسىپ تۇرغان بىر قول، بىر تال ئۇستىخان، نەيزىنىڭ ئۇچىدەك ئۇچلۇق بىر تال ئاق ئۇستىخان، تېرە بىلەن گۆشنى تېشىپ بىلەكتىن چىققان ئۇستىخان.

فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ مېڭىسىنىڭ كەينىگە قاشاڭ بىرنەرسە

زەرب بىلەن تەگدى. كاللىسى ۋىگىلداپ كەتتى. خام خىيال غايىب بولدى. ماددىدىن ھالقىغان ھالەت ئاياغلاشتى. ئۇ بىر توپ ئادەمنىڭ ئارىسىدا تۇرغانلىقىنى بايقاپ ھەيران بولدى. چوغدەك كۆن نۇرىنى تەرلەپ كەتكەن چىرايلارغا چېچىپ تۇراتتى. ماشىنىلارنىڭ «دىت، دىت» سىگنال ئاۋازى بېنزىن پۇرىقى ئارىلىشىپ كەتكەن ئاچچىق تەر ھىدىغا تولۇپ كەتكەنىدى.

— ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىش كېرەك! — دەپ ۋاراقىرىدى بىرەيلەن، — ئۇ جەزمەن نېرۋا كېسىلى!

— ساقچىلار قېنى؟ چاپسان ساقچىلارنى چاقىرايلى! ساقچىلار ئۇخلاۋاتامدۇ؟

— زىيالىيدەك قىلىدۇ.

— زىيالىيلار نېرۋا كېسىلىگە ئاسانلا گىرىپتار بولۇپ قالىدۇ!

— سومكىسىدا نېمە باركىن، قاراپ باقايلى!

— پەخەس بولۇڭلار، كۇچلۇك پارتلىتىش دورىسىنى سېلىۋالغان بولۇشى مۇمكىن!

— قاراۋۇلخانىنى پارتلاتقىلى ماڭغان ئوخشىمامدۇ؟

— كاساندىرا كۆۋرۈكىنى پارتلاتقىلى ماڭغان بولۇشى مۇمكىن.

— شەھەرلىك ھۆكۈمەتنى پارتلاتقىلى ماڭغان بولسا كېرەك!

— سومكىسىدا بىر تۇمەن خەلق پۇلى باردۇر ھەقىچان!

— قاراڭلار! سومكىسىنى مەيدىسىگە تېڭىۋاپتۇ!

— نېرى تۇرۇڭلار! نېرى تۇرۇڭلار! — بىلىگە ئاق تاسما تاقىغان، ساقچى كالتىكى كۆتۈرۈۋالغان ئىككى ساقچى كالتىكى بىلەن قوللىرىنى ئىشقا سېلىپ تامدەك تۇرۇپ كەتكەن ئادەملەرنى ئىتتىرىپ، توپنىڭ ئىچىگە كىردى ۋە:

— چاپسان تارقىلىڭلار! توپلىشىپ تۇرۇشقا بولمايدۇ! — دەپ ۋاراقىرىدى.

سەن قاراپ تۇردۇڭ. ساقچىلارنىڭ دۆشكەلىشىدىن قوۋۇرغىسىغا ئاغرىق كىرىپ كەتكەن قوناق شېخىدەك ئورۇق بىر ياش غەزەپلىنىپ بىر ساقچىنىڭ بېغىشىنى تۇتۇۋالدى، ساقچىنىڭ بىلىكىدىكى سائەتكە قولى تېگىپ كەتتى. ساقچى كالتىكىنى قوناق شېخىدەك ئورۇق بالىنىڭ قوناق شېخىدىنمۇ ئىنچىكە بىلىكىگە تەگكۈزۈپ قويۇۋېتىدى، ياش بالا يېرىلىپ كەتكەن بىلىكىنى تۇتۇپ:

— ۋايجان، ۋاي ئانىمەي..... دەپ توۋلاپ كەتتى.

سوزۇلۇپ چىققان بۇ ئاۋاز يېقىملىق تۇيۇلۇپ كەتكەنمۇ - قانداق، ۋېلىسىپىتلىك كېتىۋاتقان كۆپ ساندىكى ئايال پۇقرالارنىڭ نەزىرىنى ئۆزىگە تارتتى.

سەن تاماكا سېلىنغان سايامەت سومكىسىنى خۇددى ئاتا - بوۋاڭدىن قالغان تەۋەررۈك بۇيۇمنى قۇچاقلىغاندەك قۇچاقلاپ تۇراتتىڭ. قولۇڭ تىك تۆت بۇلۇڭ شەكىللىك تاماكىنى سېزىپ تۇراتتى. سايامەت سومكىسىدىكى تاماكا ئۇركۈپ كەتكەن ئۇششاق جانىۋاردەك چۆچۈپ كەتكەنىدى. شامال تاۋۇزنىڭ ھىدىنى ئەكەلدى. كۆل رەڭ ئۆي كەپتەرلىرى كىچىك بىر بىنانىڭ تېلېۋىزور قويۇلغان ئۆيىنىڭ سىرتىدىكى ئانتېننىدا «گو،گو» قىلىپ پەس ئاۋازدا ئۆزلىرىنىڭ ناخشىسىنى ئېيتىۋاتاتتى. پارقىراق تۇكۇرۇڭ يىراقتىن ئوقتەك ئۇچۇپ كەلدى. كاللاڭدا «تۇكۇرۇڭ» دېگەن ئۇقۇم لىپلا قىلىپ ئۆتۈپ كېتىشىگە، تۇكۇرۇڭ ئۇدۇل كېلىپ بۇرنۇڭنىڭ ئۇچىغا قوندى. بۇرنىڭدا قىزغۇچ تارتۇق بار ئىدى. سەن ھەسرەت بىلەن قورسىقى تويۇپ كېكىرىپ، داستىخاندىن تۇرۇپ كەتكەن باشقا بىر فىزىكا مۇئەللىمنى يەنە بىر قېتىم كۆز ئالدىڭغا ئەكەلدىڭ. ئۇنىڭمۇ بۇرنىدا سېنىڭ بۇرۇنۇڭدىكىگە ئوخشاش تارتۇق بار ئىدى. ئۇستەلدە تېگىدە ئازراق پۇڭا قالغان ئىككى بۇتۇلكا پۇڭا شېشىسى تۇراتتى. ئۇ پۇڭا كېكەردى. ئاغزىدىن

يول بويىدىكى مەيخانىدىن مۇزدەك پىۋنىسك ھىدى كېلەتتى. ئۇ پىۋنىنى قانغۇچە ئىچتى، تاماقنى تويغۇچە يېدى، خەۋپ - خەتەر كۆچەيدى. بۇرنىدىكى تۈكۈرۈككە قاراشقا چولىسى تەگمىدى. ھۆسن تۈزىگۈچى ئۆيدە كارى يوق يالىگاچ بولۇۋالاتتى. قورسىقى تويسا، كالتە ئىشتاندىن باشقا ھەممە كىيمىنى سېلىۋېتەتتى. كۆكسىنىك قىزغۇچ توپچىسىنى دىگگايتىپ، ساپسېرىق تۈك باسقان تېنىنى داملىتىپ، پۇتىدا كېپىش، تار ئۆيدە مېڭىپ يۈرەتتى. بۇنى سەن بىلىسەن — قورقۇنچلۇق يېرى شۇكى، ئۆي تار، ئۇ ئۆزىنى دالدىغا ئالىمەن دېسىمۇ، دالدىغا ئالغۇدەك يەر يوق — خەقنىك يالىگاچ خوتۇنىدىن كىم ئۆزىنى قاچۇرىدۇ؟— ئاقىۋەتنى تەسەۋۋۇر قىلماق تەس!

ئۆيدىكى مۇزكا فىزىكا مۇئەللىمنىك كاللىسىدا يەنە ياڭراشقا باشلىدى. ئۇ سومكىنى كۆتۈرۈپ، ئادەملەر زىچ توپلاشقان يەرگە ئۆزىنى ئاتاتتى. ئۆي..... ئۆي..... ئۆي..... ئۆي..... كىشلىك مۇھەببەتكە تولغان ھەم شەپقەتسىزلىكنى يېتىشتۇرىدىغان قاچا ۋە پارنىك. بىر توپ ئادەم «تارقىلىپ كېتىڭلار» دەپ ئېگىز - پەس ۋارقىراۋاتاتتى. سەن قاچمىدىك، زەنجىرلەنگەن ئىتتەك غەزەپلەنگەن ھالدا كىشلەرگە ئېتىلدىك. بىراق، شۇ ئان سەنتۈرۈلۈپ كەتتىك، زەنجىر يىغلىپ قوزۇقتا يۆگىلىپ قالدى. ساقچى پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئامبۇردەك قوللىرى بىلەن پاتاڭدىن ئالدى.

ئۇ بۇغدىيىكىنىك تارتىشىپ، ئاغزىنىك ئېچىلىپ، كۆز قارىچۇقىنىك تومپىيىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى. شۇ ئارىلىقتا پۇتلىشىپ يىقىلىپ چۈشتى.

— دەرھال ئۆيۈڭلەرگە قايتىڭلار! قاتناشقا دەخلى قىلماڭلار! پۇقرالار، دەرھال ئۆيۈڭلەرگە قايتىڭلار! قاتناشقا دەخلى قىلماڭلار! — ساقچى ئايىغى ئاستىدا ياتقان فىزىكا مۇئەللىمنى

دەسسەپ تۇرۇپ، ھەيۋە بىلەن پۇقرالارغا بۇيرۇق چۈشۈرۈۋاتاتتى. ئامما ئاستا - ئاستا تارقالدى. ساقچى فىزىكا ئوقۇتقۇچىسىنى خورازنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ يول بويىغا قويدى. تۇرۇپ كەتكەن ماشىنىلار ئورنىدىن قوزغالدى. پىكاپنىڭ كانىيىدىن راھەت ۋە ئىللىق ئاۋاز كېلەتتى. ساقچى فىزىكا مۇئەللىمنى ساقچىخانىغا سۆرەپ ماڭدى، فىزىكا مۇئەللىمى ساياھەت سومكىسىنى چىڭ تۇتۇپ ساقچىغا ئەگىشىپ ماڭدى.

ئۆيدىكى مۇزىكا تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى. سەندە تېرىكەشكۈدەك مادار يوق ئىدى. سەددىچىن سېپىلىدەك مەزمۇت ساقچى ھەيۋەت بىلەن كۆز ئالدىدا تۇراتتى. بارلىق تېرىكىشىشلىرىڭ بۇ سەددىچىن سېپىلىنىڭ ئالدىدا بىھۇدە ئاۋارىچىلىك ئىدى. سەندىكى ساراسىمە ۋە تەشۋىش چېكىگە يەتكەن چاغدا، مەنئۇيىتىڭ بىلەن جىسمانىيىتىڭ بىر - بىرىگە ئاسىلىق قىلىپلا قالماي، ھەرقايسىسى ئۆزىگە ئاسىلىق قىلدى. جىسمانىيەتنىڭ ئۆزىگە ئاسىلىق قىلىشى يۈكسەك دەرىجىدە ئۆزىنى قويۇۋېتىش ھالىتىدىن يۈكسەك دەرىجىدە جىددىيلىشىشتە ئىپادىلەندى؛ مەنئۇيەتنىڭ ئۆزىگە ئاسىلىق قىلىشى ھالقىپ ئۆتۈپ كەتكىلى بولمايدىغان ئازاب ۋە كەلگۈسىدىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، يىراق ئۆتمۈشنى ئەسلەشتە ئىپادىلەندى.

فىزىكا مۇئەللىمنى ساقچى سۆرەپ ئالدىغا ماڭاتتى. ئۇنىڭ ئۇيى - خىيالى تېزلىكتە كەينىگە چېكىنىپ كېتىۋاتاتتى. 80- يىللاردىن 70- يىللارغا، 70- يىللاردىن 50—60- يىللارغا چېكىنىدى..... تېرەكلەردىن چۈچۈمەل پۇراقلار تارقالغان ئاشۇ باھار كەينىگە يانغان ئۇي - خىيالىنى يېلىم تۇتۇپ قالدى. يېلىم ۋاقىتنىمۇ تۇتۇپ قالدى، ئۇ يېلىمغا پېتىپ قالغان قوڭغۇزدەك جان تالىشىپ تېپىرلايتتى. تېرەك دەرىخىدىن چۈچۈمەل پۇراق كېلەتتى. ئوتقاشتەك ئانارگۈلى جۇلالىنىپ تۇراتتى. ۋاقىت چوغقا ئوخشايتتى.

جان تالشاتتى، تېپىرلايتتى: ئانارگۈلى جۇلالىنىپ تۇراتتى.

بايان قىلغۇچى بىرگە ۋاقىتقا مۇناسىۋەتلىك بىر مەنزىرىنى سۆزەتلەپ بەردى: ۋاقىت ئالدىغا قاراپ ئۇچقانىدەك ئىلگىرىلەيتتى خۇددى ئۆركەشلىگەن ئەزىم دەريادەك. كېچە - كۈندۈز دېمەي، دېگىزغا ئاقاتتى. دېگىز ئەزىم دەريانىڭ ماكانى ۋە بۆشۈكى ئىدى. ئەزىم دەريانىڭ ئالدىغا قاراپ ئاقماي، ئارقىغا يانىدىغان چاغلىرىمۇ بولاتتى. بەزىدە تېز، بەزىدە ئاستا ۋە بەزىدە تولغىنىپ كەينىگە يانىاتتى. غايەت زور توپتەك توختىماي پىرقىرايتتى؛ چېچىلىپ ياتقان مىڭلىغان، ئون مىڭلىغان ئۇچلۇق تىكەنىدەك بىز بىلىدىغان ھەم بىلمەيدىغان نىشانغا قاراپ ئۇزىرايتتى. تەكشىلىكتە ئىپادىسىنى تاپاتتى. تەرەپ - تەرەپكە قاراپ ئاققان ۋاقىت تېرە ئاستىدىكى گىرەلىشىپ كەتكەن قان تومۇرلاردىن تۇمەن ھەسسە مۇرەككەپ ئىدى. ئۆزگىرىشچان ھەم شەكىلسىز ئىدى. قۇياش نۇرىدا ئىپادىلىنەتتى. سۈپۈرگە يۇلتۇزىنىڭ قۇيرۇقىدىن تۇتۇپ تىزگىنلەيتتى. گۇل - چېچەكلەرنى ئېچىلدۇرالايتتى ھەم سولدۇرالايتتى..... ۋاقىت كۆڭلەك سېلىۋاتقان ھۆسىن تۇزىگۈچىگە، پىلاستىر چاپلانغان كۆزئەينىكى تەرلەپ كەتكەن بۇرنىدىن سىيرىلىپ توختىمايۋاتقان فىزىكا مۇئەللىمگە قارىدى. ۋاقىت ئانارگۈلىنىڭ رەڭگى بىلەن تېرەكنىڭ ھىدىغا چىرمىشىپ قالدى. ۋاقىت تەڭرىنىڭ نامايانىدىسى ئىدى. تەڭرى ئالاھىدە ماتېرىيالدىن ياسالغان، قاتتىقلىقتا بىرلىيانتقا، يۇمشاقلىقتا سۈيۇق لايغا، ئەۋرىشىملىكتە رېزىنكىگە ئوخشايتتى.

چوڭ يولدىن كېسىپ ئۆتكەن چاغدا، تومۇز ئىسسىقتا شەكلى ئۆزگىرىپ كەتكەن قارا ماينىڭ كۆيۈۋاتقان رېزىنكىسىدەك يۇمشاپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىڭ. بوينىغا ئالما چېچىكى رەڭدە يۇمشاق شارپا ئارتىۋالغان، لېۋىنىڭ ئۈستىدە مايسىدەك بۇرۇتى بار ياش قىز يىقىلىپ كېتىپ، قولىنىڭ بېغىشىنى سۈندۇرۇۋالغان ياش

قىز بىلەن جەم بولدى. ۋاقىت تولغىنىپ دەستىلەندى ــ لەۋلىرى يېقىشلىق، ئەۋرىشىم (يەل بېرىلگەن رېزىنكىگە ئوخشايتتى) ئىدى. ئايال غوجايىن بۇ توپقا قېتىلدى ــ ئارىلاشتۇرغىلى بولمايدىغان ئۇچ خىل رەڭ. سەن مېنى سۈۋايسەن، مەن ئۇنى سۈۋايمەن، يەنە كېلىپ، ئۇ سېنى سۈۋايدۇ. يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە قوۋزىقى يېشىل تۈخۈمەك دەرەخلىرى قويۇلغانىدى. قاسقان شەپكىسىنى ئېلىۋەتكەن، چاچلىرى ئاقارغان ياشانغان بىر ساقچى ئېگىز ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، قايچا بىلەن مېغىز رەڭ تۈخۈمەك گۈلىنى كېسىۋاتاتتى. ساقچىخانىنىڭ ئالدى تۈخۈمەك دەرىخىنىڭ خۇشبۇي ھىدىغا تولغانىدى. پاخپايغان چاچلىرى قاپقارا ھەم يىرىك، مەڭزلىرى توقاچتەك قىپقىزىل، يۈزى يۇمىلاق ياش ساقچى ئايال شەپكىسىنى تۈزەپ ياشانغان ساقچى كەسكەن گۈللەرنى ئالغىلى ماڭدى. ئۇ بىر پارچە سوپۇننى چىشلىۋالغانىدى (؟) ئالا ـ چىپار ماغزاپ ئويماقتەك ئاغزىدىن چىقىپ، يۇقىرى ئۆرلەپ، تۈخۈمەك دەرىخىنىڭ شاخلىرى ئارىسىدا مېڭىپ يۈرەتتى.

ــ كەپسىزلىك قىلماڭ! ــ ياشانغان ساقچى ئۇنىڭ يۈزىدىكى كۆپۈكچىنى سۈرتۈۋېتىپ، ئۆزىنى ئەتەي جىددىي تۇتۇپ.

ــ تېز تۇر، كەپسىزلىك قىلما! ــ دارازا ساقچى شۇنداق دەپ فىزىكا مۇئەللىمىنى ساقچىخانىنىڭ سولاقخانىسىغا ئىتتىرىپ كىرگۈزۈۋەتتى. ئۇ دەلدەڭشىپ يىقىلىپ چۈشكىلى قىل قالغانىدا، ساقچىنىڭ بۈيرۇق تەلەپپۇزىدا ۋارقىرىشى بىلەن تەڭ، مۆجىزە يۈز بېرىپ دەلدەڭشىپ كېتىۋاتقان ئۇ شاپپىدە ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

ساقچى قەدىمىنى تېز ئېلىپ ھاجەتخانىغا قاراپ ماڭدى. ساقچىنىڭ دۈمبىسى، ئاساسەن ئاق تاسمىسىنىڭ چۆرىسى تەرلەپ شور ئۆرلەپ كەتكەنىدى. چىرايلىق تۈيۈلۈپ كەتكەن شورغا قاراپ، ساقچىغا ئىختىيارسىز ھۆرمىتىڭ قوزغالدى. ساقچى ھاجەتخانىدا

گـــال ۋە بۇرنـــدىكى غەلـــدە - غەشـــلەرنى قىرقـــراپ تـــۇرۇپ تازىلاۋاتاتتى.

قـۇرۇق چـىلەككە شـارقىراپ چۈشـۈۋاتقان سـۇنىڭ ئـاۋازىنى ئاڭلىـــدىڭ. ســـۇنىڭ ئـــاۋازى بـــلەن قورســـقىدىكى ئاۋازنـــىڭ ئوخـــشاش رېتمـــدا ئىكەنلىكىنـــى، يـــراقتىن بـــر - بـــرىگە ماسلىـشۇاتقانلىقىنى ھـېس قىلـدىڭ. مـۇھەببەتكە ھۆرمەتـسىزلىك قىلمـــپ، گـــۈزەل شـــېئىرىيەتكە بۇزغۇنچىلىـــق ســـېلىپ، قورقۇنچلـــۇق قارا سىمۇولغا ئايلانغان بۇ ئاۋاز كەچ كۈز پەسلىنىڭ ئالاھىدىلىكىگە (تېرەكنـــىڭ چۈچـــۈمەل پـــۇرىقى، ئانارگۈلنـــىڭ ئوتقاشـــتەك رەڭگـــى، مىجىلغان تونا دەرىخى ئۇندۇرمىسىنىڭ خۇشبۇي پـــۇرىقى) چۈشـــلۈك تاماقتىن كېيىنكى مەزمۇنغا (ھۆسن تۇزىگۈچى كالتە ئىشتان بـــلەن تار ئۆيدە ماڭاتتى. جاڭ چىچيۇنـــىڭ سىياقدىـــشى پەرۋا قىلماســـلىقى قانـــداق مـــۇمكىن بولـــسۇن)، ئاپتاپتـــا يۈمـــشاپ كەتـــكەن قـــارا مايغـــا، توسۇلۇپ قالغان يولغا، كېسىلگەن تۇخۇمەك دەرىخىنىڭ گۈلىگە ۋە ئېتىلـــپ چىقىۋاتقـــان ماغزاپقـــا..... رېئـــال ۋاقىتقـــا قادالغانـــدى. شـــۇنىڭ بـــلەن ئۆتمۈشـــتىكى كۆرۈنۈشـــلەر ۋە باشـــقا بوشـــلۇقتىكى خىيالىي ئوبرازلار تۇيۇقسىز يوقاپ كەتتى، سۇرلۇك خەلق ساقچىـــسى ئىشتىنىنى كۆتۈرۈپ ھاجەتخانىدىن چىقتى.

باشتا تىلغا ئېلىنغان ساقچىمۇ ساقچىخانىغا كىـــردى. كەينىـــدە بـــر تـــوپ ئـــادەم بـــار ئىـــدى. توپنـــىڭ ئالدىـــدا يېقىلـــپ چۈشـــۈپ بېغـــشىنى سـۇندۇرۇۋالغان ھېلىقـــى ســـېمىز يـــاش قـــز ۋە ســـاقچى كالتىكى تېگىپ بېغىشى يارىلانغان قوناق شېخىدەك ھېلىقـــى يـــاش تـــۇراتتى. يـــاش قـــز ئـــوڭ قولىنـــىڭ بېغـــشىنى ســـول قـــولى بـــلەن، قوناق شېخىدەك ياش ئوڭ قولىنىڭ بېغـــشىنى ســـول قـــولى بـــلەن كۆتۈرۈۋالغانىدى. بىرى سېمىز، بىرى پاكار، بىرىنـــىڭ ســـول قـــولى، بىرىنىڭ ئوڭ قولى زەخىملەنگەن، غەلىتە ماسلىقتىن گۈزەللىـــك ۋە قىزغىن مۇنازىرىدىن قايىل قىلارلىق كۈچ ھاسىل بولغانىدى.

ئۇ ساقچى قاۋۇل بولمىسمۇ، بېشى چاسا، يۈزى قارا، قول - پۇتلىرى كالته ئىدى، تۇرقىدىن شجائەت چىقىپ تۇراتتى. يېقىن بېرىشتىن ھەمىمە ئادەم ئەيمىنەتتى. ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ غەزەپ بىلەن ۋارقىرىسا، كەينىدىن كېلىۋاتقان بىر توپ ئادەم كەينىگە داجيىتتى: كەينىگە ئۆرۈلگەن ھامان، كەينىگە داجىغان بىر توپ ئادەم يەنە دەۋرەپ كېتەتتى.

— يوقىلىش! — ئۇ ساقچىخانىنىڭ ئىشكى ئالدىدا تۇرۇپ چېچىلغان ھالدا، ئامانلىق تەرتىپىنى بۇزدۇڭلار! يوقىلىش! سەنلەر! دەپ تىل سالدى.

— ئو — ئو، — بېغىشنى كۆتۈرۈۋالغان ياش بالا بىلەن ياش قىزنى ئارىغا ئېلىۋالغان ئاما:

— ساقچى تاغا ئادەم تىللىدى! ساقچى تاغا ئادەم تىللىدى! — دەپ چۇقان كۆتۈرۈشتى.

قاۋۇل ساقچى ئىشىك ئالدىغا چىقىپ:

— سىلەر نېمە قىلماقچى - ھە؟ زادى نېمە قىلماقچى، — دېدى.

سېمىز ياش قىز زەخىملەنگەن بېغىشنى كۆتۈرۈپ، ھۇپپىدە قىزارغان ھالدا:

— يىقىلىپ چۈشۈپ قولۇمنىڭ بېغىشى سۇنۇپ كەتتى، قانداق قىلىمەن؟

— قولىڭىزنىڭ بېغىشى قانداق سۇنۇپ كەتتى؟

— ۋېلىسىپىتتىن يىقىلىپ چۈشۈپ سۇندۇرۇۋالدىم.

— سىزنى بىرسى ۋېلىسىپىتتىن ئىتتىرىپ يىقىتىۋەتتىمۇ ياكى ۋېلىسىپىتتىن ئۆزىڭىز يىقىلىپ چۈشتىڭىزمۇ؟

— ئېنىق بىرنەرسە دەپ بېرەلمەيمەن.....

— ھەقىقەتەن مۇتتەھىمكەنسىز! — دېدى ساقچى تاغا، — ئۆزىڭىزمۇ دەپ بېرەلمەيدىغان ھالىڭىزغا نېمىدەپ بىزنى ئىزدەپ

كېلىسىز! بىز سىزنىڭ باققۇچىڭىزمۇ؟ ئەتە ئەتىگەنىدە خامىرىڭىزنى يېرىۋالىسىڭىزمۇ بىزنى ئىزدەپ كېلەمسىز؟ بۇگۈن كەچ ئورنىڭىزغا سىيىپ قويىسىڭىزمۇ بىزنى ئىزدەپ كېلەمسىز؟ شۇمۇ گەپ بولدىمۇ!

ئاما توختماي كۈلۈشۈپ كەتتى.

ــ ھېلىقى نېرۋا كېسىلى بار ئادەم سومكىسىنى قالايمقان پۇلاڭلىتىپ، مېنى ۋېلىسىپىتتىن يىقىتىۋەتتى، ــ دېدى ياش قىز.

ــ قىزچاق، ــ دېدى ساقچى، ــ ئىدارەڭلەردە قانۇننى ئومۇملاشتۇرۇش تەربىيەسى بولمىدىمۇ؟ نېرۋا كېسىلى بارلار قاتناللىق قىلىسمۇ ئېتىلمايدۇ. ھېلىغۇ سىزنى ۋېلىسىپىتتىن يىقىتۇېتىپتۇ! يەنە كېلىپ، جاھاننى كۆرىدىغان كۆزىڭىز، ساپ ھاۋادىن نەپەس ئالىدىغان ئاغزىڭىز بارىدۇ؟ ئۇنىڭ سومكىسىنى قالايمقان پۇلاڭلاتقانلىقىنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟

ــ قولۇمنىڭ بېغىشىنىڭ سۇنغىنى سۇنغان بوپتۇ - دە! ــ دېدى ياش قىز ئۆكسۈپ، ــ مەن كەشتىچى، قولۇم سۇنغان تۇرسا قانداق كەشتە توقۇيمەن؟

ــ قىزچاق، قول سۇنۇپ كەتسە ئىش قىلماق بىئەپ بولىدىغانلىقىنى بىلىمەن. قول سۇنۇپ كەتسە كەشتە توقۇش تۇرماق، چوكا تۇتۇپ تاماق يېگىلى، چاچ تارىغىلى، ھەتتا ئىشتانىڭ تاسمىسىنمۇ ئۆڭۈشلۇق بوشاتقىلى بولمايدۇ! سىزگە ھېسداشلىق قىلىمەن ــ سىز سولخايمۇ؟

ــ سىز قانداق بىلىسىز؟ نېمە جېنىمنى چىقىرىدۇ!

ــ ئوھوي، بىلىپ قالدىم! سولخاي ئادەم ئەپلىك ئىش قىلىدۇ، چۈنكى سىزنىڭ ئوڭ قولىڭىز سۇنغان، ئوڭ قول ئەسلىدە تەڭلىك، لېكىن قايسىلا سۇنسۇن ھەرھالدا ياخشى ئەمەس. شۇڭا، تېزرەك دوختۇرخانىغا بېرىشىڭىزنى دەۋەت قىلىمەن، ــ تاماق يېيىشكە ئۆيگە بېرىشقا ئالدىرىماڭ ــ ئېرىڭىز داستىخان ئۈستىدە تۆت كۆزى بىلەن يولىڭىزغا قاراپ ئولتۇرغان بولسىمۇ مەيلى ــ

ياتلىق بولغانمۇ ــ داستىخاندا نازۇنبىمەتلەر تىزىلىپ، ئىستاكانغا لىققىدە پىۋا قۇيۇلغان، پىۋا ئىستاكانىدىن تېشىپ كەتكەن بولسىمۇ مەيلى ــ ئاۋۋال دوختۇرخانا، سۆڭەك بۆلۈمىگە بېرىڭ، غەربىچە داۋالاش بىلەن جۇڭگوچە داۋالاش بىرلەشتۇرۇلگەن.....

ــ ئاغزىڭىز نېمانداق ياغلىق، ــ دېدى سېمىز قىز ۋارقىراپ، ــ ئېرىمنىڭ بىر ئايال بىلەن قېچىپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ مېنى مازاق قىلىۋاتىسىز! ئېشىكى ئۆلگىلىۋاتسا قوڭى غېجەك تارتىپتۇ، دېگەن شۇدە! ئىچى يامان! ئېشەكنىڭ قۇلىقىغا غېجەك چالغان ئوخشايمەن! ۋايجان،ۋاي ئانىمەي ــ قولۇم بەك ئاغرىپ كەتتى. سېمىز قىز بېغىشىنى تۇتۇپ يۇگۇرگەن پېتى كەتتى. ساقچى تىلىنىڭ ئۇچى بىلەن دورداي كالپۇكىنى يالاپ، ئاپئاق چىشلىرىنى چىقىرىپ كۈلدى.

ھەمراھىدىن ئايرىلىپ قالغان قوناق شېخىدەك ياش بالا قورسىقى كۆپۈپ تىترىگەن پېتى ئالدىغا سۈرۈلۈپ بېرىپ:

ــ ساقچى يولداش، مېنىڭ بېغىشىمنى سىز ئۇرۇپ سۈندۈرۈۋەتكەن.....

ــ سەن ئادەم تۇپلاپ جېدەل چىقىرىپ، قاتناشقا توسقۇنلۇق قىلدىڭ. نۆۋەتچىلىك قىلۋاتقان جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ خادىمىنى ئۇردۇڭ. ساڭا جەرىمانە قويۇش ياكى سولاپ قويۇش ۋەياكى كېسىش كېرەك، ــ دېدى ساقچى، ــ ھاۋا بەك ئىسسىق، ئاۋارە بولغۇم كەلمەي، ساڭا رەھىم قىلدىم، بۇنى بىلمەي ئۆز ئايىغىڭ بىلەن ئالدىمغا كەلدىڭمۇ؟ لاۋلى، ماۋۇ ئورۇق مايمۇننى سولاپ قوي!

قوناق شېخىدەك ياش بالا كەينىگە ئۆرۈلۈپ قېچىپ كەتتى.

ئاممىا قاۋۇل ساقچىنىڭ گەپتانلىقىغا بىرلىكتە ئالقىش ياڭراتتى.

يەنە بىر ساقچى:

ــ پۇقرالار، تارقىلىپ كېتىڭلار! ئۆيۈڭلەرگە بېرىپ تاماق يەڭلار! ۋېلىسىپىتنى ئاستىراق مىنىڭلار! قىزىل چىراغدىن بۆسۈپ ئۆتمەڭلار! بىخەتەرلىكىكە دىققەت قىلىڭلار! ئۇچ مىنۇت ساقلاپ تۇرۇڭلار، بىر سېكۇنتنى تالاشماڭلار! خۇشال ئىشقا بېرىپ، ئۆيۈڭلەرگە ئامان ـ ئېسەن قايتىڭلار! ــ دېدى.

ئامما ئىككى ساقچىغا ئىسقىرتتى. تەنە قىلدى، مال باھاسىنى تىللىدى، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىشىپ تەرەپ ـ تەرەپكە تارقىلىپ كېتىشتى.

ساقچى سېنى گەجگەڭدىن قامىللاپ تۇتۇپ سولاقخانىغا ئەكىرىپ:

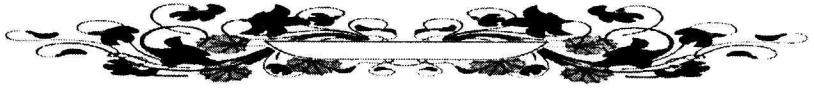
ــ ياۋاشلىق بىلەن تۇرۇپ تۇر. ئۆيدىكى بۇيۇملارغا بۇزغۇنچىلىق قىلما، بولمىسا، ــ ئۇ ئاتنىڭ پۇتىدەك مۇشتۇمىنى يۇزۇگە تەڭلەپ، ــ مېڭەڭنىڭ قېتىقىنى چىقىرىۋېتىمەن! ــ دېدى.

سۇرلۇك ئەمەسرەك بىر ساقچى ئىشكنى ياپتى. قۇلۇپنىڭ شاراقلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭ. كۆز ئالدىڭنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

ــ لاۋلى، «شەنكېلەي»گە بېرىپ ئىككى ئىستاكاندىن پىۋا ئىچىپ كەلمەيلىمۇ؟

ــ ماقۇل، سەن مېھمان قىل!

فىزىكا مۇئەللىمى ئىككى ساقچىنىڭ شۇنداق دېيىشىپ مېڭىپ كەتكەنلىكىنى بايقىدى. ئۇ زوڭزىيىپ ئولتۇردى، بېشى ئايلىنىپ، كۆزلىرى ئىمىر ـ چىمىر، قۇلىقى ئاڭلىماس بولۇپ، ئۇچەيلىرى تارتىشىپ كەتتى. كۆڭلى دېگىلى بولمايدىغان دەرد بىلەن تولغاندى.

سەككىزىنچى باب

1

قاچانلاردىدۇر بىر كۈنى، ھۆسىن تۇزنگۈچى بىلەن قەپەستىكى بايان قىلغۇچى دەپنە ئىدارىسىنىڭ ئالدىدا ئۇچرىشىپ قالدى. سەن بىزگە مۇنداق دېدىڭ: مەن ئالدىراش ئېگىلىپ كەچۈرۈم سورىدىم. كاتتا مېھمانسارايىنىڭ ئالدىدا خېرىدارلارنى تەڭرى ئورنىدا كۆرۈپ، ئۇلاردىن كۆز قارىچۇقىنى ئاسرىغاندەك ئاسراپ تۇرىدىغان كۇتكۈچى بالىغا ئوخشاش بىر چەتكە ئۆتۈپ ئەزىز ئايال مېھمانىنى كۇتۇۋالدىم. ئۇ گەپ قىلماي ماڭا سوغۇق نەزەردە قاراپ قويدى. ئۇدا نەچچە كۈن چارچاپ كەتكەن بولسامۇ، چىرايىنىڭ يەنە ياخشى تۇرغانلىقىنى بايقىدىم. يۈزى قىپقىزىل، بۇرۇتى يېشىل ئىدى، بوينىغا ئالما چېچىكى رەڭدە يېشىل يىپەك شارپا سالغانىدى.

بۇ يىپەك شارپا مەندە باشقا بىرەيلەننىڭ بۇرۇنقى چاغلاردىكى مۇھەببەت كەچۈرمىشلىرىنى ئەسلەتتى. شۇ چاغدىكى ھېلىقى باھار كۈنلىرى گۈللىگەن ئاق تېرەكلەرنىڭ چۈچۈمەل پۇرىقىنى پۇرىغاندەك بولدۇم. خۇش پۇراقنىڭ يېتەكلىشى بىلەن جاڭ چىچيۇ ھۆسن تۇزنگۇچىنىڭ كەينىگە چۈشكەنىدى. باشتا دەپ ئۆتۈلگەندەك، شۇ چاغدا ھۆسن تۇزنگۈچى ۋالىلداپ تۇرغان ۋېلىسىپىتنى مىنىپ، كىچىك شەھەرنىڭ كەڭ كوچىلىرىدا

غۇيۇلداپ ماڭاتتى. فىزىكا مۇئەللىمى «99» دېگەن رەقەم بېسىلغان تەنتەربىيە كىيىمىنى كىيىپ، جىنىۋ كوچىسى 13- نومۇرلۇق قورۇدىن «گۈزەل دۇنيا» ياكى «گۈزەل دۇنيا» دىن جىنىۋ 13- نومۇرلۇق قورۇ ئوتتۇرىسىدا ۋېلىسىپىتلىك چاپاتتى. كۈنلەرنىڭ كەينىدىن ئايلار، ئايلارنىڭ كەينىدىن يىللار سۈدەك ئۆتۈپ كەتتى. ئۆز ۋاقتىدىكى ئاشۇ ۋېلىسىپىت ھازىر قەيەرلەرگە كەتتىكىن؟

ئادەم ئوتتۇرا ياشقا بارغاندا ھۆسىن تۈزىگۈچىگە ئوخشاش ئۆكتەم ھەم سەپرا بولۇپ كېتىدۇ، بۇ ماڭا ناھايىتى ئېنىق، شۇڭا ئۇ مېنى تىللاپ كەتمىدى (سوقۇلۇپ كېتىپ قورساق بوشلۇقىغا كىرىپ كەتكىلى قىل قالدىم). چۈنكى، كۆڭلى ياخشى ئىدى. يېقىندىن بۇيان ئۇنىڭغا سەل ئامەت كەلدى: سەمرىپ قورساق سالدى. تۇرقى ھۆسىن تۈزەش جەريانىدا ئورۇقلىتىۋېتىلگەن خىيانەتچى، پاريخور ئەمەلدار ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ بۇرۇنقى تۇرقىغا، پارقىراپ تۇرغان چىرايى پۈتۈن ۋۇجۇدىنى خەلق ئىشلىرىغا بېغىشلىۋەتكەن خەلق چاكىرىنىڭ چىرايىغا ئوخشاپ قالغاندى. 100 يۈەن مۇكاپات پۇلى ئالدى: ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئۈچ تال ئالتۇن چىشىنى قومۇرۇۋېلىپ مەخپىي يەرگە تىقىپ قويۇپ ساقلاۋاتاتتى. فاڭ فۇگۈيىنىڭ سىياقىنى ئۆزگەرتىش ئۈپىراتسىيەسىنى قىلدى. جاڭ چىچيۇنى ئوقەت قىلىپ يول تېپىشقا سالدى. قەلبىدە شادىيانە مۇزىكا ئورۇنلىنىۋاتاتتى. بۇ مۇزىكىدىكى بىلىنەر - بىلىنمەس مىسكىنلىك، ئاساسىي مېلودىيە بىلەن نوتا ئوتتۇرىسىدىكى ماسلاشماسلىق ئالامىتىنى ھېس قىلدى. لېكىن، ئارتۇقچە ئويلاپ كەتمىدى.

مەن چۈچۈمەل پۇراققا ئەگىشىپ چۈچۈمەل باھار پەسلىگە، چۈچۈمەل باھار پەسلىدىن تومۇز يازغا كىرىپ قالغانەك بولدۇم. 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ياش فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ھەر كۈنى

تەلۆلەرچە ۋېلىسىپىت بىلەن مۇسابىقىلىشىپ، پۈتىنىڭ ئۇزىرىپ يوغىناپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. ئىككى جۈپ «خۇيلى» ماركىلىق توپ كەشى تېشىلىپ كەتتى، ئۇنى ئۇستا موزدۇزغا ياماتتى. كۆزىنىڭ ئېقىدا ئۆمۈچۈك تورىدەك قان يىپچىلىرى پەيدا بولدى. كالپۇكلىرىغا قاپارتما چىقىپ كەتتى. ئۇ توختاپ قالمىدى. جىنيۇ كوچىسى 13 - نومۇرلۇق قورۇغا ئۈسۈپ كىرىپ، ھۆسىن تۇزىگۈچى ئىككى قوللاپ ئۇزاتقان ئىلمان چايىنى تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئالدى. چېكسىگە ئانارگۈل قىستۇرۇۋالغان مومدىن پۇتكەن ساھىبجامال ئۆز قولى بىلەن قورۇغان داڭلىق قورۇملارنى يېدى: تونا دەرىخى ئۇندۇرمىسى بىلەن قورۇلغان راك. بازاردا خېلىدىن بېرى راك تاپقىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەنىدى. بۇ داڭلىق قورۇما ئۆمرىدە ئۇنتۇلغۇسىز خاتىرە بولۇپ قالدى.

ھۆسىن تۇزىگۈچى «گۈزەل دۇنيا» نىڭ زارلىرىدىن ئالدىراش ئۆتۈپ، ئۆزى خىزمەت قىلىدىغان ئىشخانىغا قاراپ ماڭدى. سۇنئىي گىرانىت تاشقا تەگكەن كەشنىڭ پاشنىسىدىن جاراڭلىق ئاۋاز چىقاتتى. دەپنە ئىدارىسىنىڭ ئىشكى ئۆزلۈكىدىن ئېچىلىپ، ئۆزلۈكىدىن يېپىلىپ قالاتتى. ھۆسىن تۇزىگۈچى گىرانىت تاشنى تاقىلدىتىپ دەسسەپ ئىشكىتىن كىرىپ كەتكەن چاغدا، ئىشىك ئاستا - ئاستا يېپىلىپ قالاتتى. بايان قىلغۇچى چاي رەڭگىدىكى ئەينەكنىڭ ئۇ تەرىپىدە تۇراتتى. شۇنداقتىمۇ ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ سىيماسىنى كۆرەلەيتتى.

ئۇ ئاچقۇچنى چىقىرىپ، خىزمەت ئۆيىنىڭ ئىشكىنى ئاچتى. نۇرغۇن كىنولاردا كۆرسىتىلىدىغان مەنزىرىگە ئوخشاش ئۆزىنى ئۇستەلگە ياكى ئورۇندۇققا ئۇرماي، دۇمبىسىنى ئىشككە يېقىپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئېڭىكىنى ئۇچلاپ، بوينىنى تۇز تۇتۇپ تۇردى. سىمۇوللۇق مەزمۇنغا ئىگە ئالما چېچىكى رەڭدىكى يېشىل يىپەك ياغلىقى قولىدا ئىدى. كۆكسى بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسىيەتتى.

يۇرىكى ھاياجان بىلەن قوۋۇرغىسىغا ئۇرۇلغانلىقتىن، كۆكرىكى بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسىيەتتى، كۆزلىرىدىن ئاققان ياش مەڭزلىرىنى بويلاپ ئاقاتتى.

مېنىڭچە ئۇنىڭ كۆز يېشى قىلىشىغا كىشىنىڭ ئەقلى يەتمەيدۇ. بىز ئىگىلىگەن ماتېرىياللارغا ئاساسلانغاندا، ھۆسن تۇزنىگۇچى دەردەمەن ئايال ئەمەس. ئۇ نېمىشقا يىغلايدۇ؟ ھۆسن تۇزنىگۇچى بىلەن بايان قىلغۇچى ئىككىسى بىرنى گۇمانغا سېلىپ قويدى. بايان قىلغۇچى ئىشكىنىڭ سىرتىدا خىيالغا چۆمۈپ ھاڭۇنقىپ تۇراتتى. ھۆسن تۇزنىگۇچى دۇمبىسىنى ئىشىككە يېقىپ يىغلاۋاتاتتى.

مەن نېمىشقا ياش تۆكىمەن؟ مەن يىغلاپ تاشلىغانىدىم. ئۇ بىر تۇرۇپ ئۆز - ئۆزىگە گەپ قىلىۋاتقانىدەك، بىر تۇرۇپ بىزگە ھال ئېيتىۋاتقانىدەك قىلاتتى. ئادەم خۇشال بولۇپمۇ، ئازابلىنىپمۇ يىغلايدۇ. مەن نېمىشقا يىغلايمەن؟ ھۆسن تۇزنىگۇچى ئېرىنچەكلىك بىلەن ئىشكتىن سۈرۈلۈپ، يىپەك شارپىسىنى ساڭگىلىتىپ، ئۇستىگە يېڭى كىرلىك سېلىنغان، سولياۋ گۈل قويۇلغان خىزمەت ئۇستىلىنىڭ ئەتراپىنى سول تەرەپتىن ئوچ قېتىم، ئوڭ تەرەپتىن ئۈچ قېتىم ئايلاندى، ئاندىن تەشتەكتىكى سولياۋ گۈلگە تىكىلىپ قارىدى. تەشتەكتىكى گۈل سېرىق ئېچىلىدىغان جۇخارگۈل ئىدى. بەرگىلىرى ساھىبجامالنىڭ چاچلىرىدەك ساڭگىلاپ، يەنە ئۇستىگە تۇرۇلگەن، شالاڭ يېپىل ياپراقلىرى قىزغۇچ تەشتەكنىڭ چۆرىسىنى دېگۈدەك يېپىۋالغانىدى. ئۇ پەس ئاۋازدا غۇدۇراۋاتاتتى. باشتا نېمىدەپ غۇدۇراۋاتقانلىقىنى ئوچۇق ئاڭلىيالمىدۇق، كېيىن ئېنىق ئاڭلىدۇق.

خىزمەت ئۇستىلىدىكى جۇخار گۈلگە قاراپ تۇرغان ھۆسن تۇزنىگۇچى بىزگە غۇدۇراپ بەردى:

مەيلى قانچىلىك چىرايلىق بول، سەن ساختا، ساختا سەن!

جۇخارگۇلده بار قىياپەت سەندىمۇ بار، لېكىن ئىچىڭ كاۋاك، جۇخارگۇلده بار خۇشبۇي پۇراق سەنده يوق. يوپۇرماقلىرىڭ جۇخارگۇلنىڭ يوپۇرماقلىرىغا ئوخشايدۇ. ئەممىا، سېپىنىڭ يوپۇرماقلىرىڭدا شىرنە يوق. سەن ساختا، كۆركەم ھەم كارامەت كۆرۈنىسەن. بىراق، سەن نېمىلا دېگەنبىلەن ساختا. ھا ـ ھا! ھا ـ ھا!

ئۇ قولىدىكى يىپەك شارپىسى بىلەن سېرىق ئېچىلىدىغان جۇخارگۇلنى ئۇردى، ئۇردى دېگەندىن كۆرە گۈلگە قونۇپ قالغان چاك ـ توزاننى سۈرتتى دېگەن تۇزۇك ئىدى. ھەرىكىتى، چىراي ئىپادىسى ۋە كۈلكىسى گويا دەرىجىسى تۆۋەن ئارتىسلار ئوينىغان قوپال نومۇردەك سۈنئىي، ياسالما ئىدى. بىزنىڭمۇ غىدىقمىز كېلىپ كەتتى. قاراپ تۇرساق، ئۇ تەشتەكنى خىزمەت ئۈستىلىنىڭ ئاستىغا ئىتتىرىپ چۈشۈرۈۋەتتى. تەشتەك يەردە دومىلاپ، بىر چاغدا مۆجىزىدەك ئۆرە بولۇۋالدى. غۇنچىلىرى بۇرۇنقىدەك سېرىق، يوپۇرماقلىرىمۇ بۇرۇنقىدەك يېشىل، بەرگلىرى قاقاقلاپ كۈلۈۋاتقان ئايال كىشىنىڭ چاچلىرىدەك پۈلاڭلاپ تۇراتتى. شۇنداقراق خىيال ئارىلاشقان كۈلكە ئاۋازىدىن كۆرەڭلىك، يولسىزلىق ۋە كۈچلۈك تەھدىت چىقىپ تۇراتتى!

مەن كۆرۈپ قالغاندەك بولدۇم. سەن بىزگە، ئۇ كاسىسىنى چوقچايتىپ، ۋاقتى مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ قارامتۇل چاسا يۈزىگە توغرىلاپ سىيدى، سۈيدۈكى قىزغۇچ سېرىق ئىدى. بۇ شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇرۇق ـ ئەۋلادىغا ۋە ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالارغا قىلىنغان ھۆرمەتسىزلىك ئىدى. غەلىتە يېرى شۇكى، ۋاقتى مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى ھەرگىز خاپا بولمىدى، ئەكسىچە سۈزۈك چىرايىدا تەبەسسۇم جىلۋە قىلدى. ئۇ قىلىقسىز ئوغۇل بالىغا؛ ھۆسىن تۇزىگۈچى قىلىقسىز قىز بالىغا ئوخشايتتى. تەردە ھۆل بولۇپ كەتكەن فوتو ئاپپارات كۆتۈرۈۋالغان مۇخبىرلار باشقارمىسى مۇئاۋىن

باشلىنىڭ ئۇزاق ۋاقىت داۋام قىلىنغان ئاشۇ ئويۇننى تىترەپ تۇرۇپ تارتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندەك، ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ قەلبىدە، دەريا دولقۇنلىرىدا، تېرەكلەرنىڭ سۈتىدە ۋە قارلىغاچلارنىڭ پارقىراق، مايلىق پەيلىرىدە ئايلىنىپ يۇرۇۋاتقان «ئانارگۈل» ناملىق چىرايلىق مۇزىكىنىڭ ساداسىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم. ھەممىسى ناخشا ئېيتىۋاتاتتى. ناخشا «ئوتلۇق مۇھەببەت» دېگەن ناخشا ئىدى. ئوتلۇق يىللاردىلا ئوتلۇق مۇھەببەت پەيدا بولىدۇ، ئەلۋەتتە.

بۇ يەردە بىر تېخنىكىلىق خاتالىق يۈز بەرگەنلىكىنى سەزگەندەك بولدۇق. سەن: ھۆسن تۇزىگۈچى ۋاڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ يۈزىگە سىيىپ بولۇپ، خۇددىي بىلمەي جىنيۇ كوچىسى 13 - نۇمۇرلۇق قورۇغا قايتىپ، ئەمچەك شەكىللىك تۇتقۇچ ئورنىتىلغان ئىشىكنىڭ ئالدىدا ياخشى خەۋەر ئاڭلاشنى كۈتۈپ تۇرغان مۇخبىرلار باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بىلەن كۆرۈشۈپ قالدى، دېگەنىدىڭ. سەن ئۇنى شۇ تاپتا تېرەكلىكتە سۆرەت تارتىۋاتىدۇ، دەيسەن!

ھۆسن تۇزىگۈچى ھېلىقى تەشتەكتىكى ساختا گۈلنى تېخىچە سوتلاۋاتاتتى: سەن ھەمىشە ئېچىلىپ تۇرىسەن، لېكىن سەن جانسىز. سەن ھەقىقىي جۇخارگۈلدەك ساپ ھاۋادىن نەپەس ئالالمايسەن، سۇنۇپ كەتسەڭمۇ سەندىن سۈيۇقلۇق چىقمايدۇ. ئۇ ئاغزىدا جۇخارگۈلنى سوتلاۋاتقىنى بىلەن، كۆڭلى يىرتقۇچ ھايۋانلار سارىيىنىڭ يېنىدىكى ئاق ئۆيگە ئۇچۇپ كەتكەنىدى..... ئالبومنىڭ سارغىيىپ كەتكەن تاۋار تاشلىق مۇقاۋىسىنى سىلىدىم. سەل ئارىسالدى بولۇپ، ئالبومنى شارتتىدە ئاچتىم. بۇنداق سۈرەتلەرنى تارتىش قېيقىزىل لۇكچەكلەرنىڭ قولىدىن كېلىدۇ..... ئۇنىڭ يۈزىگە سىيدىم. سەن بۇرناكۇن بۇ خىزمەت سۈپىسىنىڭ ئۈستىدە ئۆز ۋاقتىدا ياپيېشىل چىملىقتا ياتقان

چاغدىكىدەك ياش ھەم سۇرلۇك ھالەتتە ياتقانىدىكى. تۇنۇگۈن پولات تاختايدىكى تەپكە سېنى گۇرۇلدەپ ئوت كۆيۈۋاتقان ئوچاققا ئىرغىتىپ تاشلىدى..... ئىبلىس! يانچۇقچى! جاسۇس! ھۆسەن تۇزىگۈچى ئالبومنى قولىغا ئېلىپ يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ تاقىر بېشىغا سالدى..... ھېلىقى تەشتەكتىكى سولياۋ گۈلنى بىرنى تەپتى. سولياۋ گۈل دومىلاپ بۇلۇڭغا بېرىپ، نەچچە رەت چايقىلىپ، يەنە ئۆرە بولۇۋالدى. چېچەك، غول، يوپۇرماق قىلچە زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىمىغانىدى. ئۇ پۈتىنى تۆتۈپ پولدا ئولتۇرۇپ قالدى. تەشتەكنى تەپكەن پۈتى ئاغرىپ كەتكەنىدى. ھەقىقىي گۈللەر تامنىڭ سىرتىدا پىچىرلىشىپ، كاكتۇس گۈلى دېرىزە تەكچىسىدە كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

مايمۇنلار تېغىدىكى قىيقاس - چۇقانىنى ئاڭلىغانىدەك، شەرقىي شىمال يولۇنسىنىڭ جەسىتىدىن كېلىۋاتقان سېسىق پۇراق بۇرنىمىزغا ئۇرۇلغاندەك بولدى. شۇ ئاخشىمى يوپيورۇق ئاي نۇرىدا كۆز، چىش ۋە تىرناقلىرىمىز پارقىراپ كەتكەنىدى.

ــ ئېيتىگە، سىز نېمىشقا ئۆزىڭىز ياخشى كۆرمەيدىغان جاڭ چىچيۇغا تەگدىڭىز؟ــ دېدى يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ھۆسەن تۇزىگۇچىنىڭ قولىنى تۇتۇپ ھەم كۈچەپ سىقىپ تۇرۇپ. ھۆسەن تۇزىگۇچىنىڭ قولى قاتتىق ئاغرىپ كېتىپ، بارماقلىرى ئېچىلىپ كەتتى - دە، قولىدىكى قەدىمىي ئالبوم ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ مېيىدىن تەييارلانغان شىر بىلەن يولۋاسىنىڭ يېمى ئۈستىگە چۈشۈپ كەتتى.

ھۆسەن تۇزىگۈچى غەزەپ بىلەن ئۇنىڭ يۈزىگە تۈكۈردى، تەپتى، قولىنى كۆزىگە ئاپاردى. ئۇ ھۆسەن تۇزىگۈچىنىڭ قولىنىڭ بېغىشىنى قايرىۋىدى، پۈتۈن بەدىنى لەسسىدە بوشاپ، شۇ زامان ياۋاشلاپ قالدى.

يېشىل كالېندارنى كۆرگەنىدەك بولدۇم. شەنبە كۈنى گۈگۈم

پەيتى ئىدى. كەچكى شەپەق نۇرىدا ئانارگۈلى توزۇپ كېتىپ ئورنىدا قىزىل ۋە يېشىل ئانار چۈشتى. سېزىمى سەزگۈر ھېلىقى مۇخبىرلار باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقىغا پەرۋا قىلماي، ئىشكتىن ئۈسۈپ، ئانىگزىنىڭ ھەشەمەتلىك قورۇسىغا كىردىگىز، بۇ قورۇ ھازىر خاتىرىگىزدىكى مەنزىرىگە ئايلانغانىدى. ئۇخلىتىش ئىقتىدارىغا ئىگە يېمەكلىكنى ئانىگزىنىڭ ئاغزىغا تىققان چاغدا، دەريا قىسقۇچپاقىسى بېقىلۋاتقان ئىدىشقا چۈشكەن ئانار دەرىخىنىڭ ئەكسىنى قانداقمۇ سېغىنماي تۇرالايسىز؟ گۈل - چېچەكلەر ئېچىلغان ئاشۇ پەسلىدە ئانا - بالا ئىككىگلار ھويلىدا يالىگاچ مېگىپ يۈرەتتىگلار ئەمەسمۇ؟ تونا دەرىخىنىڭ يالىگاچ شېخىدا يېگىدىن ئۇنىدۇرمە بىخ سۈردى. پەيلىرى گۆش رەڭ قارلىغاچ ئۆيىمزگە ئۇچۇپ كىرىپ، لىمغا چاقىگا تىزدى..... ھالا بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەنىدە، پىتلار شوراپ سېنى كۈل رەڭ ئاقۇچ تېرىگە ئايلانىدۇرۇپ قويىاي دېدى. نوچىلىقنى ئۆزۈگگە ئادەت قىلىۋالغان ئانا، سىز پىتلارنى يوقاتتىگىز، تامىقىغا يەنە تاغ مېھرىگىياھىنىڭ تالقىنىنى ئارىلاشتۇرىدىگىز. قورۇغا مۇناسىۋەتلىك ئەسلىمە ئانا - بالا ئوتتۇرىسىدىكى چوڭقۇر مېھىر - مۇھەببەتنى قوزغىدى. سىز كارىۋاتتا ياتىسىز، زاۋال ۋاقتى ئىدى. ئانىگز ئۆزىنىڭ مول تەجرىبىسى ئارقىلىق سىزگە نەسىھەت قىلاتتى: ئۆزۈگنىڭ تېنى بىلەن قارىشىلاشما! قارلىغاچلار چاقىگىسدا ۋىچرلايتتى. كېيىن ئاسماندا قارا بۇلۇتلار پەيدا بولۇپ باھار يامغۇرى ياغدى. يامغۇر لەمپىنىڭ كاھىشىغا ئۇرۇلاتتى. كاھىشلار تاراقلايتتى، كېچىچە تاراقلاپ توختىمدى، تاڭ سەھەر سۈرەتتەك گۈزەل ئىدى، ئېتىز - دالىلاردىن كۆتۈرۈلگەن شامال كىچىك شەھەرگە كىرىپ كەلدى. شامالدا تۇخۇمەك گۈلى، بىخ سۈرگەن ئوت - چۆپ، پاقىلارنىڭ كۇركىراشلىرى، مۇھەببەت ۋە قۇمچاق بار ئىدى. جىنيۇ كوچىسدا ئىلگىرى سېۋەت كۆتۈرگەن يېزىلىق بىر

قىز پەيدا بولاتتى. يېقىملىق ئاۋازدا ۋارقىراپ گۈل ساتاتتى. كىچىك شەھەردە كىچىچە ياغقان يامغۇردىن كېيىن كوچىلاردا ئۆرۈك چېچىكى سېتىلاتتى. ئۆرۈك چېچەكلىرى ئاللىبۇرۇن توپىغا ئايلىنىپ، شاپتۇل چېچەكلىرى شاختىلا سېسىپ كەتكەنىدى. نەشپۈت چېچەكلىرى شامالدا دومىلاپ يۈرەتتى، يېزىلىق قىزنىڭ قايىان كەتكەنلىكى بەلگىسىز ئىدى. بەشىنچى ئاي ساپسېرىق ئېچىلىدىغان كوسەيخۇا گۈلى سېتىلىدىغان مەزگىل ئىدى. شۇ كۈنى تاڭ سەھەردە، مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالنىڭ 8- ئوتتۇرا مەكتەپكە سوكۇلداپ بېرىپ، قىزىكا مۇئەللىمى جاڭ چىچيۇنىڭ ئىشىكىنى چېكىپ ياتقىغا كىرگەنلىكىنى كۆرگەنىدەك بولدۇم. جاڭ چىچيۇ ئەينەككە قاراپ ساقال - بۇرۇتىنى ئېلىۋاتاتتى. ئېڭىكىنىڭ ئاستى ماغزاپ ئىدى. قولىدا سەھرالىق تۆمۈرچى ئۇستام سوققان ئۇستىرا بار ئىدى. ئۇستىرا كۆرۈمسىز بولغىنى بىلەن بەك ئىتتىك ئىدى. جەزمەشتۇرۇشكە تامامەن بولىدۇكى، مومدىن پۈتكەن ساھىبجامال كەلگەچكە، قىزىكا مۇئەللىمى تەمتىرەپ كېتىپ ئۆزىگە چاتاق تېپىۋالدى — ئۇستىرا قىزىكا مۇئەللىمنىڭ بۇرنىنىڭ يېنىنى يوغانلا كېسۋېتىپ، تارتۇق بولۇپ پۈتتى. روشەن بەلگە بولۇپ قالدى. نەچچە ئون يىلدىن كېيىن فاڭ فۇگۇيىنىڭ سىياقىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن تەييارلىق ھازىرلانغانىدى.

— ئۇنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىڭىزنى بىلىپ تۇرۇپ، يەنە ئۇنىڭغا تەگكىنىڭىز قىزىق،— دېدى يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى ئۇنى قويۇۋېتىپ.

ھۆسن تۇزىگۈچى ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى. قاراشلىرى غەمكىن ئىدى. يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ يېمەكلىكلىرى قويۇلغان ئىشكاپتىن قۇرۇپ قالغان بىر پارچە قارا گۆشنى ئېلىپ، يالماپ بىر چىشلەم چىشلىدى. گۆشنى چاينىغان ھالىتىدىن ئۇنىڭ چىشلىرىنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى مەزمۇت

ئىكەنلىكىنى قىياس قىلىدىكىز. قوۋۇزىدا كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان گۆشلىرىنى كۆرۈپ قوۋۇز مۇسكۇلىنىڭ ئۇزاق مۇددەت چېنىقىپ ئالاھىدە تەرەققىي قىلغانلىقىنى جەزملەشتۈردىكىز. قۇلىقى تۈۋىدە يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ شەپقەتسىز ئاۋازى ياڭرىدى.

ــ ھاملىدار بولۇپ قالغاچقا ئۇنىڭغا تەگدىكىز؟ ئۇ چاغدا دوختۇرخانىدا ھامىلە ئالدۇرۇۋېتىش ئاۋارىچىلىك ئىدى. تۇيۇخېتىنى، ئىدارىنىڭ ئىسپاتىنى، ئەرنىڭ ئىمزاسىنى كۆرسىتىشكە توغرا كېلەتتى.

ھۆسىن تۈزىگۈچىنىڭ ماتكىسى ھاملىدار بولغان چاغدىكى تۇنجى تەسراتىنى ئەسلەشكە باشلىدى. ماتكىسى ئۇرۇق بالىياتقۇ تېمىغا تەگكەندەك بىلىنەر ـ بىلىنمەس تەۋرەپ كەتتى. مايمۇنلار تېغىدىكى مايمۇنلار ئەسەبىيلەرچە ئۈسۈل ئويناۋاتاتتى. كېمىدە قېپقالغان ھېلىقى مايمۇننىڭ قولى كۆز ئالدىكىزدا سەكرەيتتى. سىز كۆزلىرىكىزنى توسۇپ، ئۆكسۈپ تۇرۇپ:

ــ ياق، مەن خالىمايمەن..... ــ دېدىكىز، گەپ ئاغزىكىزدىن ئۇزۇلۇپ چىقتى.

بۇ چاغدا يامغۇر ھىدىنى ئېلىپ، قولىدا بىر دەستە گۈل، قان يۇقى بىر پارچە ئاق داكىنى بۇرنىغا تۇتۇپ، تىزى ھۆل ۋە لاي بولۇپ كەتكەن 8ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ فىزىكا مۇئەللىمى ئىشكىنى ئالدىراش ئاچتى ـ دە، يېنىكىزغا كىرىپ كارىۋىتىكىزنىڭ ئالدىدا بىچارىدەك تۇردى. شۇ كۈنى يەكشەنبە ئىدى. پۈتۈن ئەزايىنىڭ بازار شامىلدا تىترىگەن گۈلدەك تىترەۋاتقانلىقىنى كۆردىكىز. ئەينى چاغدا، ئۇ خۇشاللىقدا خۇددىنى يوقىتىپ تىترەپ كەتكەنىدى. سىز بۇنى سەزمىدىكىز.

ۋۇجۇدىدىن بۇغداي چېچىكىنىڭ، بۇغدايلىقتىن ئەمدىلا شۇڭغۇپ چىققان چوشقا كۈچۈكىنىڭ ھىدى كېلەتتى. تاغا..... ۋايجان، مېنىڭ «تاغام»..... تاغىسى ئۆيىدە بىر قېرى مىكىجىن

باققانـــدى. قېـــرى مكىجـــن بـــر قـــورۇ كۆچۈكلـــدى..... كۆچۈكلەرنىڭ ئاق ۋە قارا تېرىلىرى تاۋاردەك يالتىرايتتى..... قاسساپ تاغىسى چوشقا بېقىشقا چېۋەر ئىدى.....

فىزىكا مۇئەللىمى دىمىقدا:

ــ ئاغرىپ قالغانلىقىڭنى ئاچاشتىن ئاڭلاپ يوقلاپ كەلدىم..... مۇنۇ گۈلنى.....

ئۇ ھۆل ئەتىرگۈلنى كارىۋىتىڭ قىرىغا قويۇپ قويدى. بۇرنىدا ئاق داكا، چاڭچىلە ئېيتىدىغان قىزنىڭچىغا ئوخشايتتى! راكقا ئوخشاش ئېگىلىپ تۇراتتى! دىڭ تۇرۇپ كەتكەن چاچلىرى ھاڭۋاقتى خورازنىڭ تاجىسىغا ئوخشاپ قالغانىدى!

ئۇ يىغلىدى. كۆز ياشلىرى داكىغا ئاقاتتى. كۆز يېشى سېرىق ئىدى. قۇلاقلىرى دۇفۇ تېرىسىغا ئوخشاش كۆرۈمسىز ئىدى!

ــ راست..... مەن ئۇنى ھېچقاچان ياخشى كۆرگەن ئەمەس..... ــ دېدى ھۆسن تۇزىگۈچى ئۇنلۇك يىغلاپ تۇرۇپ.

مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ پۇتىدىكى سېرىق پاتقاقنى كۆرگەندەك بولدۇم. شۇ چاغلاردا كىچىك شەھەرنىڭ ناھايىتى كۆپ جايلىرى پېتىقچىلىق بولۇپ كېتەتتى. ئۇ سېرىق پاتقاقنى كېچىپ كېتىۋېتىپ ھاسىرايتتى. ئۆزىنىڭ نوچى چاغلىرىنىڭ چېكىگە يەتكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، قىزى ھەم ئۆزى ئۈچۈن كۆيۈۋ ئوغۇل ئىزدەپ يۈرگەنلىكى ماڭا مەلۇم ئىدى. شۇ كۈنى ئەتىگەندە كۈن جامالىنى ئارانچە كۆرسىتىپ قويۇپ، يامغۇرغا ئورنىنى بوشىتىپ بېرىپ غايىب بولدى. كۈل رەڭ بۇلۇتلار 200 مېتىر ئېگىزلىكتىكى بوشلۇقتا تۇرۇلۇپ يۈرەتتى. يامغۇر بەزىدە قاتتىق، بەزىدە پەسلەپ قالاتتى. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامال چىرايلىق جۇۋاۋا تۇگدى. يەنە ھاراق ئالدى، قورۇما قورۇدى. ئۇ چۈشتىن كېيىن سائەت 4 تە ئىشكىنى ئەتتى ۋە تاماق سېلىپ قويدى..... ئۇ ھېلىقى تەشتەكتىكى ساختا گۈلگە خۇشياقمىغاندەك بىرپەس

قاراپ، كىيىمنى سېلىپ، خىزمەت كىيىمىنى كىيدى. مۇزلاتقۇنى ئاچتى، ئۆلۈكتىن سېسىق ھىد كەلدى، مۇزلاتقۇنى يېپىپ قويدى. بۇگۈن ھۆسن تۇزەيدىغان ئۆلۈك يوق ئىدى.

يامغۇر ئاۋازى ئىچىدە كۆزىنى يۇمغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ:

— مەن ئۆلۈكلەر بىلەن ھەپىلىشمەن، ئېغىر ئالمامسەن؟— دېدى.

كۈلكىسى قورقۇنچلۇق ھەم رەزىل ئىدى.

— ئېغىر ئالمايمەن،— دېدى فىزىكا مۇئەللىمى كارىۋاتنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قەسەم قىلغاندەك،— ئېغىر ئالمايمەن!

ھۆسن تۇزىگۈچى يوتقىنىنى قايرىپ ئېچىۋەتتى، يالىڭاچ پۇتلىرى كۆرۈنىدى ۋە كۆپنى كۆرگەن ئايالدەك ئەدەپسىزلىك بىلەن:

— يوتقانغا كىرە! — دېدى.

2

ئالاھىدە ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ خىزمەت ئۆيىنىڭ بىر ئاچقۇچى ئىدارە باشلىقىنىڭ يېنىدا ئىدى. ئۇ ئىشكىنى ئېچىپ، لى يۈچەننىڭ ئېڭىكىنى ئالقىنىغا قويۇپ ھاڭۋىقىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى.

— ھىم،— دېدى ئۇ بوش ئاۋازدا،— 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىن تېلېفون كېلىپ، ھېلىقى فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ جەسىتى بىلەن قاچان ۋىدالاشقىلى بولارکىن، دەپ ئالدىرىتىپ كېتىۋاتىدۇ.

ئۇ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى. ئاغزى ئېللىپس شەكىللىك كامارغا ئوخشاپ قالدى.

— چارچاپ كەتمىگەن بولسىڭىز، ساقال- بۇرتلىرىنى قىرىپ، يۇز- كۆزىنى يۇيۇپ قويۇپلا بولدى قىلىڭ. ئىشقىلىپ،

ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسىكەنغۇ، ئابرۇيلۇق ئەربابمۇ ئەمەسكەن، — ئىدارە باشلىقى ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭ بېشىنى كۆيۈنۈپ تۇرۇپ سىلاپ، نەمخۇش لېۋى بىلەن بوينىنى سۆيۈپ قويدى، — ھېلىقى يوغان قورساق سىزنى نەچچە كۈندىن بېرى بەك چارچىتىۋەتتى، بىلىمەن! شەھەردىكى رەھبەرلەر ئىنتايىن رازى، سىز مېنىڭ پەخرىم، — دەپ قوشۇپ قويدى.

ئىدارە باشلىقى كەينىگىزدىن قۇچاقلاپ، كۆكسىگىزنى سىلىدى: بۇ ھەربىكەتكە ئۇ ئادەتلىنىپ كەتكەنىدى. ئۇ ئادەتلەنگەن ھەربىكەتكە سىز داۋاملىق قىزغىن ئىنكاس قايتۇراتتىڭىز. ئۇ يېنىدىكى ئاچقۇچ بىلەن خىزمەت ئۆيىگىزنىڭ ئىشىكىنى ئاچاتتى؛ كەينىگىزدىن قۇچاقلاپ تۇرۇپ كۆكسىگىزنى سلايتتى، سىز قايرىلىپ ئۇنىڭ بىلەن سۆيۈشەتتىڭىز، ئاندىن ئىككىگىلار ئىتتىرىشىپ، قۇچاقلىشىپ دېگۈدەك ئېگىزلىكى 100 مىللىمېتىر، كەڭلىكى 100 مىللىمېتىر، ئۇزۇنلۇقى 200 مىللىمېتىر كېلىدىغان، ئۈستىگە قاردەك ئاپئاق كىرلىك يېپىلغان ھۆسن تۇزەش كارىۋىتىغا چىقاتتىڭلار، سان - ساناقسىز ئۆلۈك ياتقان بۇ كارىۋات ھەر يان چايقىلىپ يايراپ كېتەتتى. ئىدارە باشلىقى كېلىشكەن ئاق كۆڭۈل ئەركەك ئىدى. بۇ يىل خالىسانە قان تەقدىم قىلىشتا 2000 مىللىلىتىر قان يىغىلغانىدى (بۇ ھەقىتە شەھەردە چىقىدىغان گېزىتتە خەۋەر بېرىلدى). ئۇ سىزنى گۈللەر ياقىلىتىپ قويۇلغان پەلەمپەينىڭ يېنى بىلەن ئېلىپ ھۆسن تۇزەش كارىۋىتىغا چىقىشقا دەۋەت قىلدى، سىز چىقمىدىڭىز. ھۆسن تۇزىگۈچى ئۇنىڭ قۇچىقىدا 180 گىرادۇس ئايلانىدى. پېشانىسى ئۇنىڭ لېۋىگە توغرىلىنىپ قالدى. ئۇ پېشانىگىزگە ئۇچ قېتىم سۆيدى. بۇنى ھېس قىلىپ بېشىگىزنى ئېگىز كۆتۈرىدىڭىز، بىر - بىرىڭلارغا قارىشىپ تۇراتتىڭلار، تىنىق ئېلىۋاتقان ئاغزىڭلار، دۇكۇلدەپ سوقۇۋاتقان يۈرىكىڭلار بىر - بىرىگە ئۇدۇل (ھۆسن

تۇزىگۈچىنىڭ يۈرىكى ئوڭ تەرەپتە ئىدى. بۇنداق ئادەم ئون مىڭنىڭ ئارىسىدىن بىرسى چىقاتتى). يۈرىكىگىزدە يالغاندىن ئەمەس، بەلكى ھەقىقەتەن غايەت زور قايغۇ - ھەسرەت سادىر بولغانىدى. باشلىقىگىزنىڭ قوينىدا پۈتۈن ئەزايىگىزنىڭ بوشاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىگىز. ئۇ قوۋۇرغىگىزدىن تۇتۇپ كۆتۈردى. قوللىرى كۆچلۈك ئىدى. سىز سارغىيىپ كەتكەن قارىياغاچ چېچىكىدەك يېنىكلەپ، لۈكچەكلەرنىڭ بوزەك قىلىشىغا ئۇچراپ خورلۇق تارتقان قىزچاققا ئوخشاپ قالدىگىز. سىز دىمىقىگىزدا:

— باشلىق..... قانداق قىلغۇلۇق؟ دەڭە، قانداق قىلغۇلۇق؟— دېدىگىز.

— قەدىرلىكىم، قانداق قىينىچىلىققا يولۇققىگىز؟— دېدى ئۇ سىزنى چىڭ قۇچاقلاپ ھەم توختىماي سۆيۈپ،— سىزنى باشقا بىر ئەر ياخشى كۆرۈپ قالدىمۇ ياكى سىز باشقا بىر ئەرگە مەپتۇن بولۇپ قالدىگىزمۇ؟

— جۆيلۈمەك! جۆيلۈۋاتىسىز! — دېدى ھۆسن تۇزىگۈچى ئىدارە باشلىقىنىڭ قۇلىقىنى سوزۇپ نازلانغان ھالدا.

— قانداق ئىش سىزنى بۇنچىلىك پەرىشان قىلىۋەتتى.

— ھېلىقى..... ئوتتۇرا مەكتەپ مۇئەللىمىنىڭ جەستى يوق تۇرىدۇ!

— قۇرۇق گەپ! — دېدى ئىدارە باشلىقى،— ئالتۇن، كۈمۈش ئوغرىلايدىغانلار بار، ئەجەبا جەسەت ئوغرىلايدىغانلارمۇ بارمۇ؟

— راستىنلا يوق تۇرىدۇ.

— جەسەتنى نەگە قويغانسىدىگىز؟

— مۇزلاتقۇغا.

ئىدارە باشلىقى تامغا چاپلاپ قويۇلغان يوغان مۇزلاتقۇنى

ئاچتى. مۇزلاتقۇدا بىرمۇنچە چىقىرىندىلار بىلەن نەچچە قارا سولياۋ قەغەز خالتا تۇراتتى.

— جەسەتنى مۇشۇ ساندۇققا سالغانمىدىڭىز؟— دەپ سورىدى ئىدارە باشلىقى.

— ھەئە، ئاشۇ ساندۇققا سېلىپ قويغانىدىم.

— جەسەت پارغا ئايلىنىپ كەتكەنمىدۇ؟— دەپ ئىدارە باشلىقى ئۆتكۈر كۆزلىرىنى سىزگە مىختەك قادىدى.

يۈرىكى پوك - پوك بولسىمۇ، غەزەپ بىلەن:

— ماڭا نېمىشقا بۇنداق تىكىلىپ قارايسىز؟ جەسەتنى ئوغرىلاپ ئۆيۈمگە ئەكىتەمدىم؟ ئادەم گۆشى يېسەمۇ، سېمىزنى ھەم ياشراقنى تاللاپ يەيمەن،— دېدى.

ئىدارە باشلىقى كۈلۈمسىرەپ قويدى، ئاندىن مۇزلاتقۇنى، تامنىڭ ھەربىر بۇلۇڭىنى، ھەربىر دېرىزىنى ئەستايىدىل كۆز ئۆڭدىن ئۆتكۈزدى، ھەتتا ھۆسن تۇزەش كارىۋىتىنىڭ ئاستىغا كىرىپ تەكشۈردى.

— بۇ ئىشنى تىلغا ئالماڭ،— دېدى ئىدارە باشلىقى،— 8- ئوتتۇرا مەكتەپ تەرەپكە چۈشەنچە ببرىشكە مەن مەسئۇل. ئەمما، مەيلى قانداقلا بولسۇن، بۇ ئىشنى چۈشەنمەك تەس.

3

ئەتىدىن كەچكىچە، ھېلىقى غايەت زور مايمۇننىڭ قولى كاللىسىدا توختىماي ئەكس ئېتىپ تۇردى. مايمۇننىڭ قولى چاك كەتكەن (چاك كەتكەن يەرگە چىگە يىپ بىلەن شۇددە ئارىلاش نەرسىلەر كەپلەپ قويۇلغانىدى) كېمىدە تۇراتتى. پارقىراق تىرناقلار چاقناپ تۇرغان كۆزدەك كۆك ئاسمانغا، ئاپئاق بۇلۇتلارغا، كۆكتە پەرۋاز قىلىۋاتقان چايكىلارغا تىكىلگەنىدى. كۈل رەڭ دولقۇنلار

ئېرىنچەكلىك بىلەن كېمىگە ئۇرۇلاتتى. ياماق چۈشكەن يەلكەن كونا بايراقتەك قايغۇلۇق ھالەتتە ساڭگىلاپ كەتكەنىدى. قولىنىڭ ئارىلىقىدا بەدىنىنى سېرىق تۈك باسقان ئوغۇل بوۋاق بىلەن چىرايى سارغايغان، بىردىنلا قېرىپ 100 ياشقا كىرگەن بوۋايدەك بولۇپ قالغان ئوغۇل بوۋاقنىڭ ئاتىسى گىرەلىشىپ كەتكەنىدى. مايمۇن ئانىنىڭ ناخشىسى كىنودىكى مۇزىكىغا ئوخشاش تەكرار - تەكرار ياڭرايتتى.

ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ تەپەككۇر ئادىتى تۇ شاۋېيڭنىڭ تەپەككۇر ئادىتى بىلەن ئوخشاش ئىكەنلىكىنى بايقىدۇق: ھېكايىنىڭ ئارىلىقىدا پىكىر قىلاتتى ۋە ئىشلەيتتى.

ھۆسىن تۇزىگۈچى 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچىلار ياتقىغا ۋېلىسىپىتلىك ياكى ئاپتوبۇستا، ياكى پىيادە مېڭىپ بارغانمىدۇ؟ ئۇ خەلق باغچىسىنىڭ رېشاتكىسى سىرتىدا ئايلىنىپ يۈرگەنمىدۇ؟ ئېگىز پىتىسىپە قارىغىيىدىن يالتىراق ماي تەپچىرەپ چىقىپ، ھاۋادا لەيلەپ يۈرگەن قارىغاينىڭ خۇشبۇي پۇرىقى بۇرنىغا ئۇرۇلغانمىدۇ؟ ئۆيى بىلەن «گۈزەل دۇنيا» نىڭ ئارىلىقى پەقەت 200 مېتىرلا چىقامدۇ؟ توپتوغرا 10 كىلومېتىر چىقىدۇ — بايان قىلغۇچى خەلق باغچىسىدىكى چاتقاللىققا يوشۇرۇندى. چاتقاللىقتا ئۇنىڭ (ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ) نۇرلۇق كۆزلىرى كۆرۈندى. چۈشكۈرگەنلىكىنى ئاڭلىدۇق. شەرق شامىلى يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ گۈركىرەشلىرى بىلەن ئاغزىدىن چىقىۋاتقان بەتبۇي پۇراقلارنى ئەكەلدى.

ناۋادا ۋاقىت كەچكە بېكىتىلسە، بۇ يېڭى تۇرمۇشتا تۇنجى ئاخشامنىڭ باشلانغانلىقى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بايان قىلغۇچى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈشكە باشلىدى: مومدىن پۈتكەن ساھىبجامال يېمەكلىكنىڭ تەڭشەپ تەييار قىلىنىشىنى، داچىۇ بىلەن شاۋچىۇ كەچلىك تاماقنى، فاڭ فۇگۇي ھۆسىن تۇزىگۈچىنى ساقلاپ

تـۇراتتى. ھۆسـن تۇزنـگـۇچى بېغـىر رەڭ سومكـسىنى كۆتـۈرۈپ، بېشىنى تىك تۇتۇپ، مەيدىسىنى كېرىپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

سىز ئىشكتىن كىرگۈچە ئاقۇچ بىر تال تابلېتكىنى ئاغزىگىزغا سالدىگىز، لېكىن يۇتۇۋەتمىدىگىز، تىلىگىزنىڭ ئۇچىدا ئېرىپ كەتكەن دورىنىڭ ھىدىنى ھېس قىلدۇق: يېرىمى چۈچۈمەل، يېرىمى تاتلىق، يۇتۇۋەتمەك تەس ئەمەس ئىدى. سىز تەجرىبىلىك ئادەمـدەك تىلىگىزنـى ئايلانـدۇردىگىز، ئېغـىز بوشـلۇقىگىز غـدىقلىنىپ، بەز يـولى زور مىقـدارىدا شـۆلگەي ئـاجراتتى. ئېغـىز بوشلۇقىگىزدا شۆلگەي بىلەن دورا، دورىنى ئاسانلا يۇتـۇۋەتتىگىز. بۇنى ھايال ئۆتمەي بىلىپ قالدۇق.

ئۇ يەنە بىزگە، سىزنىڭ يانچۇقىگىزغا يىل بويى مۇشـۇنداق ئاقۇچ دورا سېلىپ يۈرىدىغانلىقىگىزنى دەپ بەردى. غەمكىن بولۇپ قالغـان چاغـدا، دورا سـىزنى روھلانـدۇرۇپ، خۇشـال قىلـىپ؛ ھاياجانلىنىپ، تەلۈلىشىپ كەتـكەن چاغـدا، دورا سـىزنى تەمكـىن ھەم مۇلايىم قىلىپ قويىدىكەن.

سىز ئۆيگە كـىرىپلا سـىمتاناب تۇۋرۇكـىدە مۇھەببەتلىشۋاتقان قۇشقاچقا ئوخشاش ئۆزىگىزنى خۇشال ھەم تېتىك تۇتتىگىز، خۇرۇم بەتىنكىنـى سـېلىۋېتىپ، كـېپىش، ئـىشتاننى سـېلىۋېتىپ، فۇچـۇ رەختتىن تىكىلگەن يوغان كـالتە ئـىشتان كىيـدىگىز، شـۇ ئارىلىقتـا سىزگە ئالتە كۆز تىكىلىپ قاراپ تۇردى.

سـىز داچيـۇ بىـلەن شـاۋچيۇنى ئىتتىرىـپ ئۆڭكـۇرگە كىرگـۈزۈۋەتتىگىز. ئىككـى ئوغـۇل بـالا ئـاغزىنى بـۇزۇپ غـۇدۇراپ كەتتى.

شـەھەر چىراغلىرىنـڭ يـورۇقى بۇرۇنقـدەك ئـۆيگە چۈشـۈپ تـۇراتتى. ھۆسـن تۇزنـگـۇچى فـاڭ فۇگـۇيگە قـاراپ، مـۇغەمبەرلەرچە كۈلۈپ، ئاستا:

ــ قانداق بولدى؟ بىرەرسى بىلىپ قالمىغاندۇ؟ــ دېدى.

فاڭ فۇگۇينىڭ يۈزىدىكى قورۇق يىغىلىپ قالدى، ماش رەڭ فورمىسىغا بىر قەۋەت رەڭلىك بور توزۇندىلىرى قونغانىدى. فاڭ فۇگۇينىڭ ئاغزى ئاچچىق بولۇپ كەتكەنىدەك بىر خىلدا خىڭىلدايتتى.

— بىرىنچى كۈنى ئادەتلىنىپ كەتمەك تەس، — دېدى ھۆسن تۈزنىگۈچى ۋە ئالدىغا مېڭىپ فاڭ فۇگۇينىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچىغا لېۋىنى تەگكۈزۈپ قويدى. ھۆسن تۈزنىگۈچى لېۋىنى سەل تەگكۈزۈش ئارقىلىق ناھايىتى چوڭ تەسەللى بەرگەنلىكىنى ئۇ ئوچۇق ھېس قىلدى، پەرىشان كۆڭلى كۈن نۇرى چۈشكەندەك يورۇپ كەتتى.

— ئۆزىڭىزنىڭ ئۆزىڭىز ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇڭ، ئۆزىڭىزنىڭ ئۇ ئىكەنلىكى ھەر ۋاقىت يادىڭىزدا بولسۇن. يۈزىڭىز، تىلىڭىز، يۈرىكىڭىز، يەلكىڭىز ئۇنىڭ..... ئۇزۇن گەپنىڭ قىسقىسى، سىز دېمەك ئۇ دېمەك!

ئۇنىڭ دېيىشىچە: ھۆسن تۈزنىگۈچىنىڭ چۈشىنىكسىز گەپلىرىدىن فاڭ فۇگۇي يۈزىدىكى قات - قات قورۇقلار شالاڭلاپ، خىڭ - خىڭ ئاۋازمۇ توختاپ قېتىپ قالغان بىلەكلىرىنى ئاستا ھەرىكەتلەندۈرگەن. تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ھۆسن تۈزنىگۈچىنىڭ يۇڭلۇق يەلكىسىنى سىلىغان. ھۆسن تۈزنىگۈچى ياقىسى ئويما كۆڭلەك كىيگەن، يەلكىسى ئوچۇق، كۆكسىنىڭ ئېرىقچىسىدىكى ئىنچىكە تۈكلەر قىيا تاشتىكى نەمخۇش موخقا ئوخشاپ قالغانىدى.

ھۆسن تۈزنىگۈچى ھېچقانداق رەت قىلىش پوزىتسىيەسىدە بولمىدى. داۋاملىق ئىلگىرىلەش توغرۇلۇق بېشارەتمۇ بەرمىدى. ئۇ ئالاھىدە پۇرىقى بىلەن خۇشبۇي پۇراق چېچىپ مىيقىدا كۈلۈپ تۇراتتى.

خۇشبۇي پۇراق بىلەن تەبەسسۇم ئارىلىقىدا، تۇ شاۋېيگۇنىڭ

ئېرىنى سېغىنىپ ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان يىغا ئاۋازى كەلدى. چۈشتىلا كۆرۈلىدىغان قاشاڭ مەنزىرە پەيدا بولدى. فاڭ فۇگۇي يېڭىلا كەرگەن قاناتلىرىنى يىغىۋالغان زور قۇشتەك قوللىرىنى يىغىۋالدى. ئۇ بىزگە شۇنداق دېدى.

ــ ئەرلەر ھەمىشە مۇشۇنداق، ــ ھۆسن تۈزىگۈچى فاڭ فۇگۈينى خىيالىي تۈيغۇدىن سۆرەپ ئاچىقىۋالدى ـ دە، ــ بۇرۇنلا دېگەنىدىم، تۇ شاۋېيڭ بىلەن باردى ـ كەلدى قىلىڭ، مېنىڭ ھەسەت قىلىدىغان يولۇم يوق!

ھۆسن تۈزىگۈچى كۆڭلىكىنى يىرتىپ، كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى.

فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ يۈزىدىكى قورۇقلار يەنە قويۇقلىشىپ كەتتى. ئۇ خۇشبۇي پۇراقنىڭ مەنبەسى بىلەن يىغىنىڭ مەنبەسى ئارىلىقىدا گويا قۇياش بىلەن ئاينىڭ تارتىش كۈچى ئارىلىقىدا تۇرغانىدەك تۇراتتى. ئۇ فىزىكىدىكى ئاغدۇرۇپ تاشلىغىلى بولمايدىغان قائىدىگە خىلاپلىق قىلالمايتتى. قۇياشقا ئىنتىلەتتى، فىزىكا ئىلمىنىڭ سىرلىقلىقىنى نامايان قىلماقچى بولاتتى.

ھۆسن تۈزىگۈچى ئاشخانا ئۆيىدە تاماق ئېتىش بىلەن بەند ئىدى. ئۇ ھەيكەلتىراشتەك بىر ئادەمنىڭ بېشىنى تاراشلاپ چىقتى، مەقسەت پۇل تېپىش ئىدى. ئەمما، بىر ئادەمنىڭ بېشىنى فاڭ فۇگۈيگە بەرگەن چاغدا ئېچىنىش بىلەن سەل ئازابلاندى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئاشخانا ئۆيگە كىردى، ھۆسن تۈزىگۈچىنىڭ كىرىپكلىرىنىڭ نەمدىلىپ قالغانلىقىنى كۆردى، ئۇ يەنە ھۆسن تۈزىگۈچىنىڭ بىلەكلىرىنى سىلىدى، ھۆسن تۈزىگۈچى:

ــ بىراۋنىڭ كۆڭلى باشقىلارغا قاراڭغۇ ئىكەن! ــ دېدى.

ئەر ـ ئايال ئوتتۇرىسىدىكى ھېسسىيات ئۆزگىرىشىنى ئېنىق ئېچىپ بەرمەكچى بولغان ھەرقانداق ئەدىب، ئەخمەق، سىيدام تەسۋىر مەڭگۇ غالىب بولىدۇ، بايان قىلغۇچى شۇنداق دېدى.

بايان قىلغۇچى فىزىكا مۇئەللىمى بىلەن ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ ئاشخانا ئۆيىدە قولمۇقول كەچلىك تاماق ئېتىۋاتقانلىقىنى، ئىككىسىنىڭ ياخشى ماسلاشقانلىقىنى، چۈشىنىش ھاسىل قىلغانلىقىنى، ئۇزاق مۇددەت بىللە چېنىققان يېقىن ھەمراھلاردەك بولۇپ كەتكەنلىكىنى دېدى. ھۆسن تۇزىگۈچى قىزغىنى كېرەك قىلىدىغان چاغدا، قىزغىق قۇشتەك ئۇچۇپ قولىغا چىقاتتى. تەخسە كېرەك بولۇپ قالغان چاغدا، تەخسىلەر كېپىنەكلەردەك ئۇچۇپ ئالدىدا پەيدا بولاتتى. شۇ چاغدا شاۋچيۇ ئىككى قېتىم مىلەڭزىنى قايرىپ، يۇمىلاق بېشىنى چىقىرىپ:

— ئاتا، ئانا، كەچلىك تاماق تېخىچە تەييار بولمىدىمۇ؟ ئاكام تامىنى تېشىۋاتىدۇ! — دېدى.

مىلەڭزە تۇيۇقسىز چۈشۈپ كەتتى. ئىككىسى بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇراتتى. ئاشخانا ئۆيىدە خۇشبۇي پۇراقلار لەيلەپ يۈرەتتى. قازاندىكى ماي ۋىزىلدايتتى. ئوچاقتىكى ئوتنىڭ تىللىرى ئولجىسىنىڭ ئاپئاق سۆڭىكىنى يالاۋاتقان سەپرا ھايۋان بالىسىنىڭ تىلىغا ئوخشاش قازانىنىڭ تېگىنى يالاۋاتاتتى. ھۆسن تۇزىگۈچى بىردىنلا ئېتىلىپ بېرىپ، فىزىكا مۇئەللىمىنى سۆيدى ھەمدە مەستانىلارچە:

— ئېرىم..... مېنىڭ ئۆز ئېرىم..... دېدى.

نەپىسىنىڭ يامانلىقىنى ھېس قىلدىم، ئۇ مېنى كۈچلۈك قوللىرى بىلەن چىڭ قۇچاقلىدى. قەلبىمدە ئۆچمەنلىك، ھاۋايى - ھەۋەس، پەسكەشلىك بار ئىدى. ھۆسن تۇزىگۈچى شۇنداق دېدى. لېكىن، ئەڭ ئاساسلىقى ئەرلەرگە بولغان ئىنتىزارلىق ئىدى. بۇنىڭدىن خېلى بۇرۇنلا، مۇشۇنداق روھىي ھالەتنىڭ قىزىقتۇرۇشى بىلەن ئۇنىڭ قوينىغا ئۆزۈمنى ئاتقانىدىم. كېيىن چىشىنى قومۇرۇپ، باغرىنى يارىدىم. مېنىڭچە، مەن شاللاق ئايال ئەمەس. ماھىيەت جەھەتتىن ئېيتقانىدا، ئەرلەر شاللاق

ئايالالارغا ئامراق. بۇ گويا مۇشۇك، چاشقان ئويۇنىغا ئوخشايدۇ. ئۇ ئوقەت قىلغىلى چىقىپ كېتىپ ھازىرغىچە قايتىپ كەلمىدى. مەن راستىنلا ئەنسىرەپ قالدىم. ئۇنى قايتىپ كەلمىسكەن، دەيمەن، ياق، ياق، كۆڭلۈم يەنىلا ئۇنىڭدا. مەن چىرايى ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان، ئەمما ئۆزۈمنىڭ ئېرى ئەمەس بۇ ئادەمنى ياخشى كۆرۈپ قالغاندىمەنمۇ؟ سوئالىڭغا جاۋاب بېرەلمەيمەن. سىياقنى ئۆزگەرتىۋاتقان چاغدىلا ئۇنىڭ بىلەن بىر ياستۇققا باش قويۇشنى ئويلىغان بولغىيمىدىم؟ بۇ سوئالغا جاۋاب بېرەلمەيمەن، دەپ بايام دېگەن. ھەممە ئىشلار شۇنداق توغرا كېلىپ قالدى. ئۇ ئۆلدى. ھۆسىننى مەن تۇزىدىم، ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى ئۇنى مۇزلاتقۇغا تىقىۋەتتى، مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى توغرا كېلىپ قالغان ئىشلار ئىدى..... ئۇنى مەقسەتلىك ھالدا ئۆزۈمگە تارتىۋاتقاندىمەنمۇ؟ ۋۇجۇدۇڭدىكى پۇراققا مەھلىيا بولۇپ قالغانلىقىنى سەزمەيۋاتامسەن؟

— سىز..... نېمىدېگەن پۇراقلىق..... — دېدى فاڭ فۇگۇي مەست بولۇپ.

مۇشۇنداق چىرايلى بار بىر ئەر بەدىنىڭدىن ئۆلۈكنىڭ پۇرىقى كېلىدۇ، دەپ مېنى تالاي قېتىم تەنقىدلىگەن. ئۇ ھەتتا چىشلىرىڭنىڭ ئارىسىدىنمۇ ئۆلۈكنىڭ ھىدى كېلىدۇ، دەيتتى. شەك - شۇبھىسىزكى، ئۇنىڭ مەدھىيەسىدىن قەلبىم مەست بولۇپ كەتتى. بەلكىم بىلمەيسەن، ئايالالار ئەرلەرنىڭ مەدھىيەسىگە زار. ئايالالار ئەرلەردىنمۇ شەپقەتلىك. ئۇ ۋۇجۇدۇمدىكى خۇشبۇي پۇراقتىن مەست بولۇپ كەتكەن تۇرسا، مەن نېمىشقا بېخىلىق قىلىمەن؟ بىلمىسەك كېرەك، ئايالالارنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ھەقىقىي پۇراق ئەرلەرنىڭ قۇچاقلىشى ۋە سىلىشى ئارقىلىق چىقىدۇ، خۇددى چايقىغانسېرى ئېسىل شارابتىن خۇشبۇي پۇراق ئۇرغۇپ چىققاندەك ياكى گۈل - چېچەكلەرنى يانچىپ، ئۇنىڭدىن مۇئەتتەر

ئالغاندەك، تاققا ـ تۇققا گەپلىرىمدىن قۇسۇر تاپما، مۇشۇنداق مەسىلىلەرنى مۇھاكىمە قىلغاندا، رەئىس جۇمھۇرىنىڭمۇ گەپلىرى قولاشماي قالىدۇ. ئەمما، مەن پەقەت ئوتتۇرا دەرىجىلىك مائارىپ تەربىيەسى كۆرگەن ئادەتتىكى ئايال. ئۇ مېنى چىڭ قۇچاقلىغان چاغدا، يۈرىكىم سوغۇق كۈلۈۋاتاتتى. بېلىنىڭ تۆۋىنى قىزىپ كەتكەن چاغدا، مېنىڭ بېلىمنىڭ تۆۋىنىمۇ شۇنداق بولۇپ كەتتى. بىراق، قەلبىم يەنىلا سوغۇق كۈلۈۋاتىدۇ. تۇ شاۋيىڭنىڭ يىغا ئاۋازى چاچلىرىمنىڭ پۈرىقىنى بېسىپ چۈشەلمەيتتى. قانداقتۇر بىرنەرسىنى سەزگەندەك خۇددى تامدىن تۆشۈك ئېچىلىپ، ئاۋازلار توسالغۇسىز ئېقىپ كىرىدىغان ئېرىق ھاسىل بولغاندەك تۇ شاۋيىڭنىڭ يىغىسى تۈيۈقسىزلا كۈچەيىپ كەتتى. ئۇنىڭ تىلمىنى چىشلەپ تۇرغان ئاغزى بىردىنلا بوشاپ، قوللىرىدىمۇ جان قالمىدى، تېمپېراتۇرىسى چۈشۈشكە باشلىدى. ئاڭلىنىپ تۇرغان يىغا ئاۋازى مەمنۇنلۇق ئەكس ئەتكەن سوغۇق كۈلكىگە ئايلاندى. ئۇ ئالدىمدا، مەن ئۇنىڭ كەينىدە تۇراتتىم. تۇ شاۋيىڭ يوغان رۇس سېيرىنىڭ ئەمچىكىگە ئوخشاش ئەمچىكىنى دىڭگايتىپ زىغىر رەڭ يالغان ئەجنەبىي چاچلىرىنى كۆز ـ كۆز قىلىپ ماڭا خىرىس قىلىۋاتاتتى. بەل قويۇۋەتمەسلىكنى ئويلىدىم. قۇچاقلىسام ئۆزۈمنىڭ ئېرىنىي قۇچاقلىدىم! چىرايىي ئېرىمنىڭ چىرايى! دېدىممەن. تۇ شاۋيىڭ خىجىل بولماي:

ــ تېنى ئېرىمنىڭ تېنى، ــ دېدى ۋە ڧاڭ فۇگۇيىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۆيدىكى قىممەتلىك بۇيۇملارنى ساناپ بەرگەندەك ساناپ بەردى. تۇ شاۋيىڭ ڧاڭ فۇگۇينى تارتىشقا، سۆرەشكە باشلىدى. تىمپېراتۇرىسى چۈشتى. داۋاملىق چۈشۈۋاتاتتى. ۋارقىراپ تۇرۇپ:

ــ مەكتەپ رەھبەرلىكىنى ئىزدەڭ! ئېرىڭنىڭ ئۆلگەنلىكىنى باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىمۇ بىلىدۇ! جەستىنى تېپىپ

ئىنستىتۇت ئوقۇغۇچىلىرى يېرىپ پارچە - پارچە قىلىۋەتتى! كۆپىيىش ئەزاسىدا بىر تال خال بارلىقىنى مەكتەپتە ھېچكىم بىلمەيدۇ، مەكتەپ مۇدىرىنىڭ يېنىغا بېرىشقا سىزدە يۈرەك بارمۇ؟ــ دېدىم.

تۇ شاۋيىڭ يىغىسىنى توختاتتى. ئۇ بىچارىلەرچە غودۇكشيتتى، رۇس ئايالىرىغا خاس كۆكسى بىلىگە ساڭگىلاپ چۈشكەنىدى. بۇنداق باغرى تاشلىق قىلغانلىقىمنى مەندىن سورىما، ئايال بىلەن ئايالنىڭ ئارىسىدا مۇلايىملىق يوق. ئوخشاش جىنسىلىقلار مۇھەببەتلىشىشى؟ مۇھەببەتلىشىش مەزگىلىدە تۇرۇۋاتقان ئوخشاش جىنسىلىقلارنىڭ روھىي ھالىتىنى بىلمەيمەن. مېنى ئەيىبلىمە، فاڭ فۇگۇينى پەپلەپ قويدۇم، قارىلىق كىيگەن، كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولغان تۇل ئايالغا ئۇۋال بولدى. ئايالالارنىڭ ئازابىنى ئەرلەردىن ئوبدان بىلىمەن. فاڭ فۇگۇي يەنە ئالجىشقا باشلىدى، تىمپېراتۇرىسى داۋاملىق ئۆرلەۋاتاتتى. تىمپېراتۇرىسى كۆتۈرۈلگەنسېرى، كارىۋاتتا كىرلىكنى چىشلەپ يېتىپ تۇرۇپ، يىغىسىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتكەن تۇ شاۋيىڭغا ئېرىنى مەن تارتىۋالغانىدەك ھېسداشلىق قىلغۇم كەلدى. يالغان ئېيتالمايمەن، فاڭ فۇگۇينىڭ تەلۋىلىكىگە تەلۋىلىك بىلەن، يۇقىرى تىمپېراتۇرىسىغا يۇقىرى تىمپېراتۇرا بىلەن جاۋاب قايتۇرۇۋاتقان بولساممۇ، ئەينى چاغدا شۇنداق ئويلىدىم.....

مىلەڭزە يەنە كۆتۈرۈلدى..... شاۋچيۇ يۇمىلاق بېشىنى چىقىرىپ:

ــ ئىككىسىنىڭ قۇچاقلىشىپ يېتىپ كەتكىنىنى، قورسىقىمىزنىڭ ئاچقىنى بىلەن كارىڭلار بولمامدۇ؟ سىلەرگە دەپ قويماي، ئاكام تامنى تېشىۋەتتى!

شاۋچيۇنىڭ پاراكەندە سېلىشى بىلەن، ئىككىسى نائىلاج ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشتى. ھەر ئىككىسى ئاغزىدا قالغان تەمنى

تامشىپ، داستىخانغا كەچلىك تائامنى ئالدىراش ئەكەلدى. ھۆسەن تۇزىنگۈچى شاچيۇ بىلەن داچيۇنى چاقىرىپ، مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ تامىقىنى تەڭشەشكە باشلىدى.

فىزىكا مۇئەللىمى بىلەن ئىككىسى مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالغا تاماق يېگۈزدى. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامال قوشۇقنى چىشلەپ قويۇپ بەرمەيتتى. ھۆسەن تۇزىنگۈچى فاكۇ فۇگۇينىڭ تەرلەپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنى مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ كۆزىدىن نېرى قىلىۋەتتى.

داچيۇ بىلەن شاۋچيۇ تاماقنى بەك تېز يېدى، ھۆسەن تۇزىنگۈچى:

ــ تەربىيە كۆرمىگەنلەر، ئاتاڭلار تېخى كەلمىدى، قورۇمنى يەپ تۇگىتىۋەتتىڭلارغۇ! ــ دېدى.

يۇزىنگە چاكۇ ـ تۇزان قونۇپ كەتكەن داچيۇ يۇزىنى ئېرتىۋېتىپ:

ــ ئانا، ئاتام بالدۇرلا قايتىپ كەلگەن ئەمەسمىدى؟ــ دېدى.

ــ ئاتام ئانامنى ئاشخانىدا چىشلەپ بېشىنى ئايلاندۇرۇۋەتتى، ــ دېدى شاۋچيۇ.

ئاغا ـ ئىنى ئىككىسى ھەييارلىق قىلىشىپ ئۆڭكۈرگە كىرىپ كېتىشتى.

ئۇنى ئولتۇرغۇزۇپ قويدۇم. يۇزىدىكى قورۇقلارنىڭ كۆپىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۇم. دەستىسگە پىلاستىر چاپلانغان كۆزئەينىكى سىرىلىپ توختىمىغاچقا، كۆزئەينىكىنى داۋاملىق كۆتۈرۈپ قويۇشقا مەجبۇر بولاتتى. كۆزلىرى ماڭا يۇرىكىنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئاجراپ، تامدىن ئۆتۈپ، يانداكى ئۆيدە خوتۇنىغا دىققەت بىلەن قاراپ بوشلۇقتا ئېسىلىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئۇقتۇرۇۋاتاتتى.

ھۆسەن تۇزىنگۈچى كۆڭلەكنى سالدى. كۆكسى ئېچىلىپ

قالدى، ئۇ لۆكگه بىلەن كۆكسىنىڭ ئېرىقچىسىدىكى يالتىراق تەرنى سۈرتتى. ئۇ:

ــ زورلىمايمەن، يېنىغا كىرىڭ، ــ دېدى.

فاڭ فۇگۇي ئورنىدىن تۇردى، كۆكسىگه قاراشقا پېتىنالماي بېشىنى تۆۋەن سالدى، خىجىل بولۇۋاتقانلىقى ئوچۇق ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. كۆكسۈمگه مەپتۇن بولۇپ قالغانلىقىنى، مەپتۇنلۇقنى تىزگىنلەشكه ئۇرۇنۇۋاتقان پوزىتسىيەسىگه ئېتىبارسىز قارىيالمايمەن. ئۇ ئاستا چىقىپ كەتتى. ئاينىڭ كۈمۈشتەك نۇرلىرى كۆكتىن تارىلاپ تۆكۈلۈپ تۇراتتى. قورۇنىڭ ۋە ئۆينىڭ ئىشكى ئوچۇق ئىدى. ئۇلارنىڭ بىرسى بىردىنلا بېيىپ كېتىپ كېلىدۇ، بىرسى يانىدىكى ئۆيدىن دەككىسىنى يەپ قايتىپ چىقىدۇ؛ ئۇ دەسمايىنىمۇ تۇگىتىپ ئوقەت قىلىشنىڭ مۇشكۈل ئىكەنلىكىنى دەپ، سالپىيىپ كەلسە، ئۇنى ئەيىبلىمەيمەن ھەم روھىنى كۆتۈرمەيمەن؛ ئۇ ئىللىق كونا كارىۋىتىدا ئۆزىنى ئەسلىي تەسەۋۋۇرىدىكىگه ئوخشاش بەختلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ قونۇپ قالسىمۇ مەيلى؛ قوشنا بىلەن ئاشنا ئويناش ئەمەلىيەتتە مالنى ئىگىسىگه قايتۇرۇپ بەرگەن بىلەن ئوخشاش ئىش. ئاقىۋىتى مەيلى قانداق بولسۇن ــ مەيلى ئىككىسى بىرلا ۋاقىتتا قايتىپ كەلسۇن، بىرلا ۋاقىتتا كارىۋىتىمغا قىستىلىپ چىقسۇن ــ ھەر ئىككىسىنىڭ رايىغا باقمەن.

يانىدىكى ئۆيدىن ئېچىنىشلىق ھەم كىشىنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرىدىغان ئاۋاز ئاڭلانىدى. بايان قىلغۇچىنىڭ دېيىشىچه، ھۆسن تۈزىگۈچى تازىلىق قەغىزى بىلەن قۇلىقىنى ئېتىۋالغانىدى. ئاندىن كېيىن يېرىم يالىڭاچ بولۇۋېلىپ تاماق يىدى. مۇزلاپ قالغان قورۇمنىڭ ئۈستىدە چوشقىنىڭ چوڭ ئۇچىينى يۇغان مەينەت سۈدەك بىر قەۋەت ئاقۇچ ماي لەيلەپ تۇراتتى. ئۇ قورۇمنى قاچىغا تۆكۈپ، ئۈستىگه ئازراق ھاراق، جيالىيۇ ۋە ئازراق ئاچچىقسۇ

قۇيۇپ، چوكا بىلەن ئېلىشتۇرۇپ، شاپىلدىتىپ ئىچىۋەتتى.

ئاڭلىساق: ئۇ سۆيۈق قورۇمنى ئىچىۋېتىپ يىغلىغان، كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ئاققان ياش قاچىسىغا چۈشكەن. نېمىشقا يىغلايسىز؟ دېسەك، ھەسرەت بىلەن يىغلاۋاتقان ھۆسن تۇزىگۈچى كۈلۈپ كەتتى ۋە:

— نېمىدېگەن گۆدەكلەرچە سوئال! — دېدى.

4

شەھەردە چىقىدىغان گېزىت خەۋىرى:

شەرقىي شىمال يولۇسى زىيانكەشلىككە ئۇچراپ ئېچىنىشلىق ھالدا ئۆلدى.

(ئۆز خەۋىرىمىز) شەھىرىمىزدىكى خەلق باغچىسىنىڭ يىرتقۇچ ھايۋانلار سارىيىدىكى توققۇز ياشلىق شەرقىي شىمال يولۇسىنى بىر لۈكچەك ئۆلتۈرۈپ تېرىسىنى شىلىپ ئېلىپ كەتكەن. مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلاردىكى مۇتەخەسسىسلەرنىڭ تەھلىل قىلىشچە، قاتىل يولۇاسنى ئاۋۇال زەھىرى كۈچلۈك دېھقانچىلىق دورىسىغا چىلانغان كالا گۆشى بېرىپ زەھەرلەپ، ئاندىن تېرىسىنى شىلىۋالغان. مۇتەخەسسىسلەر قاتىل كۈندۈزى سەيلە قىلغان بولۇپ باغقا كىرىپ يوشۇرۇنۇۋالغان، كېچىسى چىقىپ قاتىللىق قىلغان، دەپ تەھلىل قىلغان. شەھەرلىك پارتكوم ۋە شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى بۇ دېلوغا يۈكسەك ئەھمىيەت بەردى. مەنىۋى مەدەنىيىلىك قۇرۇلۇشى كەڭ كۆلەمدە يولغا قويۇلۇۋاتقان چاغدا مەنپەئەتنى كۆزلەپ ئەقلىدىن ئازغان بىرسى ۋەھشىيلىك بىلەن مۇشۇنداق يامان ئىشنى قىلغان. بۇ شەھىرىمىزگە قىلىنغان ھاقارەت. شەھەرلىك پارتكوم ۋە شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ رەھبەرلىكىدە جامائەت خەۋپسىزلىكى ئورگانلىرى يولۋاس تېرىسىنى شىلىۋالغان لۈكچەكنى

تۇتۇش ئۇچۇن ئاتلاندى.

شەھەرده چقىدىغان گېزىت خەۋىرى:

شەرقىي شىمال يولۇنسى ئۇۋالچىلىقتا ئۇچرىدى، باشقۇرغۇچى خادىم ئۆلۈۋالدى (ئۆز خەۋرىمىز). يېقىندا، گېزىتىمىزده شەھەرلىك خەلق باغچىسى يىرتقۇچ ھايۋانلار ساريىدىكى توققۇز ياشلىق شەرقىي شىمال يولۇنسىنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى توغرىسىدا خەۋەر بېرىلگەندىن كېيىن، پۈتۈن شەھەر خەلقىنىڭ غەزىپى قوزغىلىپ، كۆپلىگەن ئاما گېزىتخانىمىزغا خەت يېزىپ قانۇنسىز ئۇنسۇرنىڭ جىنايى قىلمىشىنى كۈچلۈك ئەيىبلىدى، جامائەت خەۋپسىزلىكى ئورگانلىرىنىڭ پائال ھەرىكەتلىنىپ، جىنايەتچىنى بالدۇرراق قولغا ئېلىپ، ئىجتىمائىي كەيپىياتنى ياخشىلاپ، خەلق ئاممىسىنىڭ غەزىپىنى بېسىشنى تەلەپ قىلدى. ئۆز مۇخبىرىمىزنىڭ بۇگۈن ئەتىگەن خەۋەر تېپىشچە، يىرتقۇچ ھايۋانلار ساريىدىكى باشقۇرغۇچى خادىم يولۋاس تېرىسىنىڭ شىلۈپلىنغانلىقىنى كۆرۈپ، شۇ يەردىلا ئايلىنىپ قالغان. ئېسىگە كېلىپ قول - پۇتلىرىنى پۇلاڭلىتىپ قالايمقان سۆزلەشكە باشلىغان. باغچا رەھبەرلىرى سالامەتلىكىنى كۆزده تۇتۇپ ئۇنى بىر ئۆيگە سولاپ قويغان. كۆكۈل قويۇپ داۋالاش ئۇچۇن دوختۇر چاقىرغان. ئالدىنقى كۈنى ئۇ ئەسلىگە كەلگەن، ھالىدىن خەۋەر ئالغۇچىلار ئۇنىڭ ساقىيىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، رەھبەرلىكىتىن يولىورۇق سورىغان ھەم ماقۇللۇقىنى ئېلىپ، داۋاملىق خىزمەتكە سېلىش مەقسىتىده ئۇنى قويۇپ بەرگەن. بۇگۈن ئەتىگەن يىرتقۇچ ھايۋانلارغا يەم بېرىش ئۇچۇن يىرتقۇچ ھايۋانلار ساريىغا بارغان باقمىچى ئۇنىڭ شەرقىي شىمال يولۋىسىنىڭ قەپىسده ئۆلۈۋالغانلىقىنى بايقىغان.

شەھەرده چقىدىغان گېزىت مۇلاھىزىسى:

يىرتقۇچ يولۋاسنىڭ تېرىسى شىلۈپلىنغاندىن كېيىن.....

گېزىتىمىزده خەلق باغچىسى يىرتقۇچ ھايۋانلار ساريىدىكى

سۇرلۇك يىرتقۇچ شەرقىي شىمال يولۇنسىنى بىر لۇكچەك ئۆلتۈرۈپ تېرىسىنى شىلىۋالغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر بېرىلگەندىن كېيىن، پۈتۈن شەھەردىكى 800 مىڭ خەلق غەزەپلەندى. ئازاب بىلەن ئويلاندى.

باللارنىڭ كۆز يېشى

مۇخبىر باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ گېزىتخانىغا يازغان بىر تۇتام خېتىنى كۆتۈرۈپ، شەھەرلىك «بۇيۇك» باشلانغۇچ مەكتىپىنى زىيارەت قىلدى. مەكتەپ مۇدىرى ۋە تەلىم تەربىيە مۇدىرى مۇخبىرنىمزنى قىزغىن كۈتۈۋالدى ھەم مۇناسىۋەتلىك ئەھۋاللارنى تونۇشتۇردى. مەكتەپ مۇدىرى مۇنداق دېدى:

— «يۇخۇڭ» باشلانغۇچ مەكتىپى شەھىرىمىزدىكى تارىخى ئۇزاق، مائارىپ سەۋىيەسى ئەڭ يۇقىرى بولغان نۇقتىلىق مەكتەپ، ئۆلكىلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى لىيۇ چاڭجىن، بىيولوگىيە تەتقىقات يۇرتىنىڭ باشلىقى سۇ جىڭۇېن، داڭلىق باللار ئەدەبىياتى يازغۇچىسى نىيۇ خۇاخۇ قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى «يۇخۇڭ» باشلانغۇچ مەكتىپىنى پۈتكۈزگەن.

مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئېيتىشچە، بۇ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتۇشتا: يۇقىرى ئۆرلەش نىسبىتىنى بىر تەرەپلىمە قوغلاشماسلىق، ئوقۇغۇچىلارنى سىنىپقا سولۇۋېلىپ ئۇلارنى بەدەن شەكلى ھەرقىسما، كىتاب خالتىسىغا ئايلاندۇرۇپ قويماسلىق پىرىنسىپىنى ئاساسىي مەقسەت قىلغانىكەن. تەلىم ـ تەربىيە مۇدىرى مەكتەپ رەھبەرلىكىنىڭ ئۆسۈملەرنىڭ فىزىيولوگىيەلىك ئالاھىدىلىكى ۋە پسىخىك ئالاھىدىلىكىگە دىققەت قىلىدىغانلىقى، داۋاملىق دەرسىتىن سىرتقى پائالىيەتلەرگە تەشكىللەيدىغانلىقى

توغرىسىدا سۆزلىدى. مەسىلەن، باھار سەيلىسى، تاغقا چىقىش، خەلق باغچىسىنى سەيلە قىلىش، خەلق باغچىسىدىكى مايمۇنلار تېغى ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلار ساراىيى «يۇخۇك» باشلانغۇچ مەكتىپىدىكى ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارغا ئەڭ تونۇشلۇق جاي ئىكەن. ئوقۇغۇچىلار ھەربىر يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ نامىنى دەپ بېرەلەيدىكەن. شۇڭا، شەرقىي شىمال يولۇبسىنىڭ تېرىسى شىلۈپىلىنغانلىق خەۋىرى تارقالغاندىن كېيىن، نۇرغۇن ساۋاقداشلار ئازابلىنىپ يىغلاپ كېتىشكەن.

مەكتەپ مۇدىرى مەكتەپ ھويلىسىدىكى غايەت چوڭ بىر پارچە تاختىنى كۆرسەتتى. مۇخبىر قارا تاختىغا رەڭلىك بور بىلەن سىزىلغان بىر ئالا - چىپار يولۋاسنى، ئۇستىدىكى بالىلار يازغان: «كاڭ كاڭ، خاتىرجەم ياتقىن» دېگەن قىزىل خەتنى كۆردى. تەلىم - تەربىيە مۇدىرى مۇخبىرغا شەرقىي شىمال يولۋىسىنىڭ ئىسمىنىڭ كاڭ كاڭ ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. قارا تاختىنىڭ ئاستى تەرىپىگە تال چۈنقىدىن توقۇلغان بىر گۇل سېۋىتى قويۇلغانىدى. مۇخبىر گۇل سېۋىتىدىكى قۇرۇپ قالغان بىر دەستە گۇل، يەتتە تال توخۇ پاچىقى، دۇملەپ پىشۇرۇلغان ئۇچ تال تاسما بېلىق، ھايۋانلار شەكلىدىكى بىر دۆۋە پىرەنىك، ھەر خىل رەڭلىك بىر دۆۋە قەنت - گېزەكنى كۆردى.....

مەكتەپ مۇدىرى:

بالىلار يېمەكلىكلىرىنى ئىقتىساد قىلىپ، كاڭ كاڭنىڭ روھىغا تەزىيە بىلدۈردى، دېدى.

ــ لۇكچەكنىڭ جىنايى قىلمىشى بالىلارنىڭ بىغۇبار قەلبىنى شىكەستىلىدى. لۇكچەكنىڭ ۋىجدانىي تۇيغۇسى تېخى يوقاپ كەتمىگەن بولسا، ئۇ ئەلۋەتتە ئۆزىنى ئەيىبلىشى كېرەك، ــ دېدى تەلىم - تەربىيە مۇدىرى.

ــ بىز كەلگۈسى ئەۋلادلارنى ئىنسانپەرۋەرلىك روھىغا ئىگە،

هېسسىياتداش ۋە رەھمدىللىك قىلىپ تەربىيەلەيمىز. ئادەم بىلەن تەبىئەت بىر پۈتۈن نەرسە، ئەمما بەزىلەر ئىپتىدائىي ئورمانلارنى قالايمىقان كېسىپلا قالماي، ياۋايى ھايۋانلارنى قالايمىقان تۈتۈۋاتىدۇ، ھەتتا ھايۋانات باغچىسىدىكى يولۋاسنىڭ تېرىسىنمۇ شۇلۇپ ئەكەتتى..... ۋەھشىيلىك، ۋەھشىيلىك!

مۇخبىر مەكتەپ مۇدىرىغا ئوقۇغۇچىلار بىلەن بىۋاستە پاراڭلىشىش ئۇسۇلىنى ئېيتتى، مەكتەپ مۇدىرى تەنەپپۇس ۋاقتىدا مۇخبىرنى ئوقۇغۇچىلار بىلەن يۈز كۆرۈشۈشكە ماقۇل بولدى.

دەرستىن چۈشۈش قوڭغۇرىقى چېلىندى. تەلىم - تەربىيە مۇدىرى گالىستۇك تاقىغان ئون نەچچە ئوقۇغۇچىنى ئىشخانىغا باشلاپ كىردى. ئوغۇل - قىز ساۋاقداشلارنىڭ چىرايلىرى تارتىشىپ كەتكەنىدى.

كۆزلىرى قاپقارا ھەم يوغان، سېمىز بىر قىز گەپ قىلا - قىلمايلا يىغلاپ كەتتى. تەلىم -تەربىيە مۇدىرى ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ بىرھازا تەسەللى بەرگەندىن كېيىن، ئۇ يىغىسىنى توختىتىپ، ئۆكسۈگەن ھالدا:

— مۇخبىر تاغا..... يۈەن يۈەن بىلەن فاك فاك نېمىدېگەن بىچارە..... ئۇلارنىڭ ئانىسى ئۆلۈپ كەتتى..... — دېدى.

(يۈەن يۈەن بىلەن فاك فاك شەرقىي شىمال يولۋىسى ۋە ئافرىقا شىرىدىن بولغان شالغۇت نەسىل ئىدى، گېزىتىمىزدە ئۇلارنىڭ سۈرىتى بېرىلگەن.)

بىر ئوغۇل بالا:

— مۇخبىر تاغا، ھېلىقى ئەبلەخ، ھېلىقى ئەبلەخ تۈتۈلدىمۇ؟— دېدى.

مۇخبىر كاك كاك ئىسىملىك بۇ ئوغۇل بالىغا ئۇ لۇكچەكنىڭ تادان بولغاچقا، تېخىچە تۈتۈلمىغانلىقىنى — لۇكچەكنىڭ جەزمەن تۈتۈلىدىغانلىقىنى، ساقچى تاغلارغا ئىشىنىشى كېرەكلىكىنى

دېدى.

ئوغۇل بالا:

ــ نېمىشقا ساقچى باشلىقى مۇشۇكنى يۆتكەپ كەلمەيدۇ؟ شۇنى يۆتكەپ كەلگەن بولسا، دېلونى بىر مىنۇت ئىچىدە پاش قىلغان بولاتتى! ــ دېدى.

مۇخبىر لۇكچەك تۇتۇلسا لۇكچەكنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش توغرۇلۇق سورىۋىدى، كاڭ كاڭ چىشىنى غۇچۇرلىتىپ:

ــ توغراپ قېيما قىلىپ، يۈەن يۈەن بىلەن فاڭ فاڭنىڭ يېمىگە ئارىلاشتۇرۇۋېتىش كېرەك، ــ دېدى.

لۇكچەك ئەدلىيە ئورۇنلىرى تەرىپىدىن قانۇن بويىچە تېگىشلىك جازاغا تارتىلاتتى، ئەلۋەتتە. قىممەتلىك ھايۋانىنى ۋەھشىيلەرچە ئۆلتۈرۈشتەك جىنايى قىلمىشىدىن باللارنىڭ قاتتىق نەپرەتلەنگەنلىكىنى كۆپچىلىككە بىلدۈرۈش ئۈچۈن مۇخبىر باللاردىن سوئال سورىغانىدى.

يولۋاس ئۆلۈكىنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرغان ياشانغان كىشى

مۇخبىر كاڭ كاڭنىڭ تېرىسى شىلۋېلىنغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاڭلاپ، سۈرەتكە تارتقىلى ماشىنا بىلەن نەق مەيدانغا بارىدى. بەت ۋە ئېستېتىكا نۇقتىسىدىن، سۈرەت ھازىرغىچە گېزىتكە بېرىلمىدى. نەچچە كۈنگە سوزۇلغان مۇزاكىرىدىن كېيىن، كۆپچىلىك سەتچىلىكنى يوشۇرماسلىق، گېزىتكە بۇگۈنكى ماقالىگە قوشۇپ سۈرەتنىمۇ بېرىۋېتىش كېرەك، دېيىشتى (ئىككىنچى بەتكە). مۇخبىر نەق مەيدانغا يېتىپ بارغاندا، بىر توپ جامائەت خەۋپسىزلىكى خادىملىرى بىرلا ۋاقىتتا يېتىپ باردى. كاڭ كاڭ سولاپ قويۇلغان قەپەستىن خېلىلا يىراق يەردە تۇرغان مۇخبىرنىڭ بۇرنىغا قانىنىڭ ھىدى ئۇرۇلدى. قەپەسنىڭ ئەتراپىدا ئاق خىزمەت

كىيىمى ۋە قونچلۇق رېزىنكە ئۆتۈك كىيگەن خىزمەتچى خادىملار تۇرۇشاتتى. چىرايىدىن ئۇلارنىڭ روھىي ھالىتىنى بىلگىلى بولمايتتى. تېرىسى شىلۈپىلىنغان كالا كاڭنىڭ جەسىتى قەپەستە توغرىسىغا ياتاتتى. قۇيرۇقى تۇۋۈدىن كېسۈپتىلگەن، يولۋاسنىڭ گەۋدىسى بەك قىسقىرىپ كەتكەنىدى. تۇكلىرى پاخپايغان، قۇيرۇقى سۆلەتلىك، يەر - زېمىنىنى تىترىتىپ يۈرىدىغان تاغ پادىشاھى ھازىر بەدىنىدىن قان تېمىپ تۇرغان چاشقانغا ئايلىنىپ قالغانىدى. يولۋاس جەسىتىنىڭ يېنىدا چىرايى قارا بىر ياشانغان ئادەم يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى. قوللىرى ساڭگىلاپ چۈشكەن، بوينى تۇز، سەل - پەل ئالدىغا ئېڭىشكەن، قاراشلىرى ھەسرەتلىك ئىدى. بىرنەرسىگە قاراۋاتامدۇ ياكى بىرەر ئاۋازغا قۇلاق سېلىۋاتامدۇ، بىلگىلى بولمايتتى. بىر جامائەت خەۋپسىزلىكى خادىمى قەپەسكە ئاۋايلاپ كىردى، پاكىزراق يەرنى دەسسەپ، يەردىكى قاندا قالغان ئاياغ ئىزىنى سۈرەتكە ئالدى. يەنە بىر جامائەت خەۋپسىزلىكى خادىمىمۇ قەپەسكە ئېھتىيات بىلەن كىرىپ چاينالغان بىر پارچە گۆشنى(كالا گۆشى) ئاپئاق پەلەي كىيگەن قولى بىلەن ئېلىپ ئاق قاچىغا سالدى. كېيىن چۈنىلەر ئۈچۈپ كېلىشتى. مۇشۇ يەرگە يىغىلىپ تاماق يېيىشكە سىگنال بېرىلگەندەك، پۈتۈن شەھەردىكى چۈنىلەر تۇركۈم - تۇركۈملەپ بۇلۇتتەك باستۇرۇپ كېلىشتى - دە، يولۋاسنىڭ جەسىتىگە، يەرگە ۋە قەپەسكە قونۇشتى. يولۋاسنىڭ قارىيىپ كەتكەن جەسىتى لۆمشۈپ كېتىۋاتقان غەلىتە ھايۋانغا ئوخشاپ قالدى. جەسەت يېنىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان ھېلىقى ياشانغان ئادەم چۈنىلەرنىڭ ئارىسىدا قالغان بولسىمۇ، قارا تاشتىن تاراشلانغان ئادەم ھەيكىلدەك مىدىرلىمای ئولتۇرۇۋەردى. مۇخبىر لۈكچەك قاچقان چاغدا ماڭغان لىنىيەنى كۆردى، چۈنىلەرمۇ ئېنىق كۆرسىتىپ تۇراتتى. ئۇ (لۈكچەك ئايال بولۇشىمۇ مۇمكىن ئىدى) تار سېمونت يولنى

بويلاپ، تونا بىلەن ئارچا دەرەخلىرىدىن ھاسىل بولغان تەبئىي توسۇقنى ئاتلاپ، مۇشۇكئېيىق سارىيىدىن ئەگىپ، رېشاتكىدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ «تىكىۋەتكەنىدى». شۇ لىنىيەنى بويلاپ ئالدىغا ماڭسا، «گۈزەل دۇنيا» نامىك بۇلۇتقا تاقاشقان ئېگىز تۇرخۇنى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. كېيىن مۇخبىر خەلق باغچىسى پارتىيە ياچېيكا شۇجىسى ليۇ × نامىك بىر پارچە ئاق رەخت ئەكېلىپ يولۇاسنامىك جەسىتىنى ئوراپ قويۇش ئىشىنى بىرنەچچە ياش خىزمەتچى خادىمغا تاپىلاپ، ئاندىن مۇخبىرلارنى ئىشخانىغا كىرىپ چاي ئىچىشكە تەكلىپ قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردى، مۇخبىرلار ئۇنىڭدىن سوئال سورىدى. ئۇ توپتوغرا جاۋاب بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇراتتى. بىركەمدە يولۇاسنامىك جەسىتىنى ئاق رەختكە ئوراشقا ماڭدۇرۇلغان ھېلىقى بىرنەچچە ياش بىر كانايا نوسىلكا كۆتۈرۈپ كەلدى. يولۇاسنامىك قېنى يۇقۇپ مەيىنەت بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، نوسىلكىنامىك ئۈستىگە بىر قەۋەت سولياۋ سېلىنغانىدى. مۇخبىر يولۇاس جەسىتىنامىك قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدىغانلىقىنى سورىۋىدى، ليۇ × مۇناسىۋەتلىك رەھبەرلەردىن يوليورۇق سوراپ، ئاندىن قارار چىقىرىلىدىغانلىقىنى دېدى.

يولۇاس جەسىتىنى قاتار كەتكەن ئىسكىلاتلارنامىك بىرىگە كۆتۈرۈپ ئەكىرىپ كېتىشتى. مۇخبىر قاراپ تۇردى. بىر ئايال خىزمەتچى خادىم، ئۇ ھايۋانات باغچىسىنامىك توڭلىتىش ئىسكىلاتى ئىكەنلىكىنى، يېرتقۇچ ھايۋانلار كۇنىگە 900 جىڭدىن ئارتۇق گۆش يەيدىغانلىقىنى دەپ بەردى.

ھېلىقى ياشانغان ئادەم ھېلىھەم جايىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى. يېمەكلىكتىن ئايرىلغان چۈننەر تېت - تېت بولۇپ پىرقىراپ كېتىشتى، خىزمەت كىيىملىرىنى ھەم كىيگەن، ئالاھىدە يوغان ماسكا تاقىغان، كۆزلىرىدە قارا كۆزئەينەك، بىرنەچچەيلەن «پاقا» ماركىلىق پۇركۇش ماشىنىنى يۈدۈپ، چۈتىن ئۆلتۇرۇش دورىسى

چاچقىلى قەپەسكە كىردى. بىر خىزمەتچى خادىم ياشانغان ئادەمنى قولتۇقىدىن يۆلىدى. ياشانغان ئادەم تۇيۇقسىزلا ۋارقىراپ يىغلاپ، كەپسىز ئوغۇل بالىدەك يەردە دومىلاپ كەتتى. پۈتۈن بەدىنى يولۇاسنىڭ قېنى، مايىقى ۋە سۈيدۈكى بىلەن بۇلغاندى. لىيۇ × ئامال يوق، ئۇنى كۆتۈرۈپ ئاچىقىپ كېتىشكە بۇيرۇق چۈشۈردى.

مۇخبىر لىيۇ × نىڭ ئاغزىدىن، يولۇاسنىڭ جەسىتى يېنىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇۋالغان ياشانغان ئادەمنىڭ يىرتقۇچ ھايۋانلار ساريىينىڭ باشقۇرغۇچىسى ئىكەنلىكىنى، شۇ سارايدا 20 يىلدىن بېرى ئىشلەپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلدى. كۆپچىلىك ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ قالغانىدى. چۈنكى، ئۇ داۋاملىق مايمۇنلار تېغىدا تۇرۇپ مايمۇنلارنىڭ ھەرىكىتىنى ۋە ئاۋازىنى ئەينەن دورايتتى. ياشلار ئۇنىڭغا «قېرى مايمۇن» دەپ لەقەم قويۇپ قويغانىدى.

«قېرى مايمۇن» نىڭ سىياسىي قىياپىتىگە كەلسەك، كېلىپ چىقىشى توغرۇلۇق لىيۇ× مۇ ئېنىق بىرنەرسە دەپ بېرەلمىدى. ئىلگىرى ناھايىتى ياخشى بىر ئوغلى بارلىقىنى، ئارىلىقتا ماشىنىنىڭ ئاستىدا قېلىپ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنىلا بىلەتتى.

«قېرى مايمۇن» قانداق ئادەم؟

«قېرى مايمۇن» نىڭ يولۇاسنى ئۆز ئوغلىنى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرگەن روھىدىن تەسىرلەنگەن مۇخبىر ئۇنى مەخسۇس زىيارەت قىلماقچى بولدى. بەختكە قارشى ياشانغان ئادەم ئېلىشىپ قالدى. بىر ياش ئۇنى قەپەستىن سۆرەپ ئاچىقتى. ئۇ ئۆزىنى شەرقىي شىمال يولۇسى دېۋالدى ۋە يولۇاسنىڭ تېرىسى شىلىنىپ، قۇيرۇقىنىڭ كېسىلىپ كېتىلىشى پەقەت دەھشەتلىك

جازانىڭ باشلىنىشى، يولۋاس ئەمدى سۆڭكىنى گۆشىدىن ئاجرىتىپ ئېلىۋېلىشتەك ئېغىر قىيناقتا دۇچار بولىدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ سۆڭكى ئالتۇندىن قىممەتلىك دورا ماتېرىيالى، رېماتىزم، قول - پۇت ۋە ئۇگىلەرنىڭ ئاغرىقىغا ئاجايىپ شىپا بولىدۇ، دەپ ۋارقىراپ كەتتى. يولۋاسنى دوراپ ئۆملەپ يۈگۈردى، سەكرىدى، بېشىنى چايقاپ، قۇيرۇقىنى تولغىدى. يولۋاستەك ھۆركىرىدى. ھۆركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ شىر بىلەن يولۋاستىن بولغان ئىككى يىرتقۇچ (يۈەن يۈەن بىلەن فاڭ فاڭ) مۇ ھۆركىرەپ كەتتى ھەم يولۋاسقا، ھەم شىرغا ئوخشىغان ئىككى غايەت زور يىرتقۇچ ھايۋان قەپەستە تەلۈلەرچە سەكرەيتتى، قەپەسكە باشلىرىنى ئۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئاۋازىدىن ياندا تۇرغان ئادەملەرنىڭ يۈرەكلىرى جىغىلداپ كېتەتتى. ئىككى ساقچى تاپانچىسىنى چىقىرىپ قوللىرىغا ئالدى؛ تاپانچىسىنى چىقارمىغان ساقچىلارنىڭ قولى تاپانچىنىڭ غىلىپىدا ئىدى. تاپانچىسىنى چىقىرىشقا ھەر ۋاقىت تەييار تۇراتتى. ياشانغان ئادەم قەپەسنىڭ سىرتىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ:

— يۈەن يۈەن، فاڭ فاڭ، بالىلىرىم..... قىساس ئېلىڭلار، — دېدى.

شىر بىلەن يولۋاستىن بولغان ئىككى يىرتقۇچ بېشىنى قەپەسنىڭ رېشاتكىسىغا تىرەپ ئېچىنىشلىق ئاۋازدا بوزلايتتى. قايغۇ ۋە نەپرەت ئەكس ئەتكەن كۆزلىرىدىن يېشىل ياشلار تارىلاپ ئاقاتتى.

— «قېرى مايمۇن»، نېمە غەلۋە قىلىسەن؟ — خەلق باغچىسى پارتىيە ياچېيكا شۇجىسىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدۇق، — نېمە قىلىق بۇ؟ قايتىپ كەت!

ئۇ ئورنىدىن ئۆملەپ، دۇمچەيگەن ھالەتتە تۇردى. سىرلىق چاقنىغان كۆزلىرى ئېزىتقۇ ئوتقا ئوخشايتتى.

مۇخبىر فوتو ئاپپاراتىنى ئۇنىڭ يۈزىگە توغرىلىدى. ئۇ

شاققده قەددىنى رۇسلاپ، بېشىنى كۆتۈردى. توختىماي پىلدىرلاپ تۇرغان كۆزلىرى تۇراقلىشىپ، نۇرلىنىپ كەتتى. بۇ ھال ھەقىقەتەن كىشىنى مەپتۇن قىلاتتى ـ قىزغىن مۇھەببەتلىشىۋاتقان ياشلارنىڭ كۆزلىرى ئاشۇنداق نۇرلىنىپ تۇراتتى. قاپقارا چىرايىغا بارا ـ بارا قىزىللىق يۈگۈرۈپ ياشلارنىڭ چىرايىغا ئوخشاش قىزاردى. مۇخبىر ئۇنىڭ ئۆز ـ ئۆزىگە: «ياخشى ئاپىرات..... ياخشى ئاپىرات..... چىرايلىق ئاپىرات..... چىرايلىق ئاپىرات.....» دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى.

ئۇ توساتتىن ئولجىسىغا ئېتىلغان يىرتقۇچ يولۋاسىنىڭ زەئىپ ۋە ئېگىلىپ قالغان بەدىنىدە بىر جىل چەبدەسلىك كۆرۈلدى ـ مۇخبىر فوتو ئاپپاراتىنىڭ زاتۋورىنى باسقۇچە، فوتو ئاپىرات ئۇنىڭ قولىغا ئۆتۈپ قالدى. ئۇ فوتو ئاپپاراتنى ئېلىپ ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ قېچىپ كەتتى. دەرەخلەرنىڭ ئارىلىقلىرىدىن ئۆتۈپ، يالغان تاغدىن ھالقىپ، خۇشاللىقدا يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. ھەربىتىي ۋە ئاۋازى ھەقىقەتەنمۇ قېرى مايمۇننىڭ ھەربىتى بىلەن ئاۋازىغا ئوخشايتتى. مۇخبىر، ساقچى، باغچىنىڭ خىزمەتچى خادىملىرى بىرلىكتە تەرەپ ـ تەرەپتىن قوغلاپ تۇتۇۋېلىپ، قولىدىن ئاپپاراتنى ئېلىۋالدى.

لېۋ × ئۇنى بوش ئۆيگە كۆتۈرۈپ ئەكىرىپ سولاپ قويۇشقا بۇيرۇدى. مۇخبىر لاغىلداپ تىترەپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ قاڭالتىر قاپلانغان ئىشكىنى تاڭشىتىپ ئۇرۇپ:

ـ ئاپپاراتنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار! قورالمنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار! سىلەرنىڭ پەسكەش كۆرۈنۈشۈڭلارنى ئەمدى تارتمايمەن! ياق، سىلەرنى پاش قىلىمەن..... ـ دەپ ۋارقىراۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى.

باغچىدىكى خىزمەتچى خادىملارنىڭ ئىنكاس قىلىشچە،

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ ئاپپارات خۇمارى بار ئىكەن. ئىلگىرى كونا بىر ئاپپاراتنى بولغان. ئۇ ئاپپاراتنى تاغدىكى مايمۇنلار ئۇنىڭ قولىدىن بۇلاپ ئەكېتىپ بۇزۇۋەتكەنىكەن. ياچېيكا شۇجىسى لیۇ × ئۇچ يىل ئاۋۋال شەھەر ئەتراپىدىكى بىر يېزىدىن يۆتكەپ كېلىنگەن. ئۇ يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ ئۇچ يىلىدىن بېرى باش كۆتۈرمەي ئىشلەپ كېلىۋاتقانلىقىنى، نەتىجىسىنىڭ ئالاھىدە ئىكەنلىكىنى دېدى. ئۇ شىر بىلەن يولۋاسنى مۇۋەپپەقىيەتلىك جۈپلەشتۈرگەن. پۈتۈن شەھەر خەلقى ياخشى كۆرىدىغان ئەتىۋارلىق ھايۋان — يۇمن يۇمن بىلەن فاڭ فاڭنىڭ دۇنياغا كېلىشىدە تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن. لیۇ × نىڭ دېيىشچە، شىر بىلەن يولۋاسنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك جۈپلىشىشى جۇڭگودا تۇنجى قېتىملىق ئىش ئىكەن. دۇنيادىمۇ ناھايىتى ئاز ئۇچرايدىكەن (ئافرىقىدىكى دۆلەت دەرىجىلىك بىر ھايۋانات باغچىسى بىلەن مەلۇم بىر ئالىي مەكتەپ بىيولوگىيە فاكۇلتېتى بىرلىكتە بۇ تۈرنى سىناق قىلغان، شىر بىلەن يولۋاستىن بىر ئارسلان تۇغۇلغان، ئەمما ئۇچ كۈندىن كېيىن ئۆلۈپ كەتكەن). ئۇ ئۆز خىزمىتى ئارقىلىق خەلق باغچىسىغا شان - شەرەپ ۋە ئىقتىسادىي ئۇنۇم ئەكەلگەن (شىر بىلەن يولۋاسنىڭ بالىسىنى كۆرگۈچىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىگەن). لیۇ × يولۋاس تېرىسىنى شىلىپ ئەكەتكەن ئادەمنى كەسكىن ئەيىبلىدى. ئۇ لۇكچەكنىڭ بىر يىرتقۇچ يولۋاسقا زىيانكەشلىك قىلىپلا قالماي، مۇنەۋۋەر بىر زاتنىڭ ئېلىشىپ قېلىشىغا سەۋەبچى بولغانلىقىنى؛ يىرتقۇچ يولۋاسنىڭ باھاسى بولسا، سېتىۋالغىلى بولىدىغانلىقىنى، بىر مۇنەۋۋەر زاتنىڭ باھاسىز ئىكەنلىكىنى، ھەرقانچە پۇل خەجلەپمۇ سېتىۋالغىلى بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

مۇخبىر يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ ئارخىپىنى كۆرگىلى باغچىنىڭ كادىرلار بۆلۈمىگە كىردى. ئارخىپ باشقۇرغۇچى

ئايال «قەبرى مايمۇن» نىڭ ئارخىپىنى توپا بېسىپ كەتكەن بىر ئىشكاپتىن ئېلىپ بەردى. كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئىش شۇكى، ئارخىپىنىڭ ئىسىم يېزىلىدىغان كاتەكچىسىگە «يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى» دەپ يېزىلغانىدى. خۇددى بۇ ئۇنىڭ ئىسمىدەك. يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىنىڭ ئارخىپ خالتىسىدا سارغىيىپ كەتكەن بىر پارچە كونا گېزىتتىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى. بۇ تېخىمۇ ھەيران قالارلىق ئىش ئىدى.

مۇخبىر ئايال ئىش بېجىرگۈچىدىن گۇمانلىق مەسىلىلەرنى سورىدى، ئۇ ئايال قاشلىرىنى لىكىلدىتىپ، خاپا بولغان ھالەتتە:

— مەن يېڭى يۆتكىلىپ كەلگەن، — دېدى.

ئەگەر يەنە گەپ سورىغان بولسا، سۇئالنىڭ ئۇ ئايال تىرناقلىرىنى سىلىقلاۋاتقان كىچىك قايچىدىن چىققان غاچۇر - غۇچۇر ئاۋاز بىلەن جاۋاب بەرگەن بولاتتى.

يولۋاس سۆڭىكى نەگە كەتتى

مۇخبىر زىيارەت داۋامىدا، بەختكە قارشى يولۋاس تېرىسىگە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىگە چېتىلىپ قالدى. بىر خىزمەتچى خادىمنىڭ ئىنكاس قىلىشچە:

ئۇدا نەچچە كۈن ئىشخانىغا ئۇزۇلمەي تېلېفون كەلگەن. جىنايەتچىنىڭ تۇتۇلغان - تۇتۇلمىغانلىقىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، ئاق كۆڭۈل كىشىلەردىن كەلگەن تېلېفونلاردىن باشقا (ئوندىن بىرىنى ئىگىلىگەن)، قالغان تېلېفونلارنىڭ ھەممىسى يولۋاس سۆڭىكىگە مۇناسىۋەتلىك ئىكەن. مۇخبىر پارتىيە ياچېيكا شۇجىسىنى زىيارەت قىلماقچى بولدى، ھەر قېتىم بارغانىدا قۇرۇق قايتىپ كېلەتتى. لېۋ × نىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى سورىسا، خادىملار يا بېشىنى چايقايتتى، يا بىلمەيدىغانلىقىنى دەيتتى. خەۋەرنىڭ راستلىقىنى

ئىسپاتلاش ئۈچۈن مۇخبىر ئىسكىلاتنىڭ ئاچقۇچىنى تۇتقان ئىسكىلاتچىنى توك ئىسكىلاتنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ بېرىشكە قايىل قىلدى. مۇخبىر يولۋاس جەستى ئورالغان ئاق رەختنى قايرىدى، نوسلكىدا بىر دۆۋە سېسىپ كەتكەن گۆش تۇراتتى. يولۋاسنىڭ بىرەر تال سۆڭكىمۇ كۆرۈنمەيتتى. مۇخبىر ئامبارچىدىن يولۋاسنىڭ سۆڭكىنىڭ دېرىكىنى قىلدى. ئامبارچى بىلمەيدىغانلىقىنى، توك ئىسكىلاتىدا قانچە ئاچقۇچ بار، بۇنىڭدىنمۇ خەۋىرى يوقلۇقىنى دەپ:

— يوقلاڭ ئىشلارغا ئارىلىشىپ سىزگە نېمە كەپتۇ؟ باغچا رەھبەرلىرىمىزنىڭ يولۋاس سۆڭكىگە خىيانەت قىلمايدىغانلىقىغا ئىشىنىڭ. يولۋاس سۆڭكىنى ئاپىرىپ بېرىشكە تېگىشلىك يەرگە ئاپىرىپ بېرىدۇ، — دېدى.

— جۈگىي دورىلىرى دۈكىنىغا ئاپىرىپ بېرەمدۇ؟ — دەپ سورىدى مۇخبىر.

ئۇ نارازى بولغان قىياپەتتە:

— مېنى كولدۇرلىتىۋاتامسىز؟ — دېدى.

— بۇ يولۋاس ئۆتكۈر دېھقانچىلىق دورىسى بىلەن زەھەرلىنىپ ئۆلگەن. يولۋاس سۆڭكىدە جەزمەن زەھەر بار. ئۇلار قورقامدۇ؟

— ئاللىقاچان خىمىيەلىك تەكشۈرۈشتىن ئۆتتى. دېھقانچىلىق دورىسى بىلەن زەھەرلەنگەن ئەمەسكەن. نارکوز دورىسى بېرىلگەنىكەن.

— ئۇلار نارکوز بولۇشتىن قورقامدۇ؟

— ئەجەب گېپىڭىز تولىكەن!

مۇخبىر لۇغەتنى ئاختۇرۇپ كۆردى. لۇغەتتە: يولۋاس سۆڭكى جۈگىي دورىسى، تەبىئىتى سەل مۆتىدىل، تەمى ئاچچىق. ئىقتىدارى: يەلنى ھەم نەملىكنى يوقىتىپ، مۇسكۇلنى چىڭىتىدۇ.

ئاساسەن مۇسۇل ئېگىلمەسلىك، سوزۇلماسلىق، يۆتكىلىپ ئاغرىش، پۇت - تىز يىگلەش قاتارلىق كېسەللەرگە شىپا بولىدۇ. يولۇاس سۆگىكىدە كالتسىي فوسفات ۋە ئاقسىل بار.

چاغلىق نەرسە ئىكەنغۇ، يولۇاس سۆگىكى.

ياق، ئۇ كارامەت نەرسە.

ئۇ نېمىشقا ئۆلۈۋالدى؟

يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچىغا قارىغان شاۋۇاڭ ئىنكاس قىلىپ:

— «قېرى مايمۇن» خۇدىنى بىلمەي قالغان چاغدا، ھەمىشە: ۋايجان! جېنىم قىينىلىپ كەتتى! ئۇلار سۆگىكىمنى، گۆشۈمنى ئاجرىتىۋاتىدۇ! سۆگىكىمنى گۆشۈمدىن ئاجرىتىۋاتىدۇ! يۈەن يۈەن، فاڭ فاڭ، ئۇنتۇپ قالماي قىساسمنى ئېلىڭلار!— دەپ توۋلاپ كېتەتتى. مەن چېقىشىپ، «‹قېرى مايمۇن!› سۆگىكىڭنى گۆشۈڭدىن كىم ئاجراتتى؟» دەيتتىم. ئۇ خۇددى بىرسى سۆگىكىنى گۆشىدىن ئاجرىتىۋاتقاندەك تۇگۈلۈپ، ئۇلار، ئۇلار كالا سويىدىغان پىچاقنى ئەكەلدى..... دەپ جېنىڭ بارىچە كارىۋاتنىڭ ئاستىغا ئۆزىنى ئاتاتتى. تارتىپمۇ چىقارغىلى بولمايتتى. مەن، بولدىلا، قېرى مايمۇن، جۆيلۈمە، ئۇلارغا يولۇاس سۆگىكى لازىم. ساڭا ئوخشاش مايمۇننىڭ سۆگىكىنى نېمە قىلىدۇ؟ مايمۇن سۆگىكى ئاغرىققا شىپا بولامدۇ؟— دەيتتىم. ئۇ ئۇلار ئۇچ مايمۇننى ئۆلتۈردى. سۆگىكىنى يولۇاس سۆگىكى بىلەن بىر كىملەرگە سوۋغا قىلدى، ئۇلار مايمۇن مېڭىسىنىڭ قېتىقىنى ئىچتى..... دەيتتى. ئۇلار كىم؟ دەپ سوراسام، ئۇلار..... ئۇلار..... دەيتتى، كېيىن دوختۇر ئوكۇل ئۇرۇپ ئۇنى ئۇخلىتىۋېتەتتى. ئۇخلاۋاتقاندا گويا بىرسى راستىنلا سۆگىكىنى

گۆشىدىن ئاجرىتىۋاتقانىدەك پۈتۈن بەدىنى تارتىشىپ كېتەتتى.....

ــ ئۇلۇشكۇن ئەتىگەن «قەبرى مايمۇن» نورمال ھالىتىگە كەلدى. «قەبرى مايمۇن»: «مەن ياخشى بولۇپ كەتتىم، رەھبەرلەرگە دە، مېنى خىزمەتكە قويسۇن» دېدى. رەھبەرلىك قوشۇلدى، ئۇ قويۇپ بېرىلدى. كىم بىلسۇن، بۇ قەبرى ئەبلەخ مۇنداقمۇ كەم ئەقىللىك قىلامدۇ؟ ھەي، بۇ «قەبرى مايمۇن» نىزە! دېدى.

مۇخبىر نەق مەيدانغا يېتىپ كەلدى، «قەبرى مايمۇن» نىڭ جەسىتى يەرگە قويۇپ قويۇلغانىدى. كاناپ نوسىلكىدا ياتقان قەبرى مايمۇننىڭ جەسىتى ئادەمنىڭ ئىچى سىيرىلغۇدەك كىچىكلەپ كەتكەنىدى. ئۇ ئىشتىننىڭ تاسمىسىنى قەپەسنىڭ شادىسىغا چىگىپ ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغانىدى.

يىرتقۇچ ھايۋانلار ساريىدىكى خىزمەتچى خادىملارنىڭ چىرايلىرى ئەپ ئەمەس ئىدى. يىرتقۇچ ھايۋانلار ھۆركىرىشۋاتاتتى. يۈەن يۈەن بىلەن فاڭ فاڭ قەپەستە بۇ تەرەپكە قاراپ تۇراتتى. بوغۇزىدىن يىراقتا چاقماق دۈملەۋاتقاندەك شىر ـ شىر قىلغان بىر خىل ئاۋاز چىقاتتى.

مۇخبىر ئاخىر پارتىيە ياچېيكا شۇجىسى لىۇ × بىلەن كۆرۈشتى. ئۇ بارماقلىرى ئارىسىغا بىر تال تاماكىنى قىستۇرۇۋالغانىدى. مېنى كۆرۈپ كەلدى. گەپ ـ سۆز قىلماي، بىر پارچە قەغەزنى ئالدىمغا سۈرۈپ قويدى.

قەغەزگە قىڭغىر ـ قىيسىق ئىككى قۇر خەت يېزىلغانىدى: جەسىتىمنى يۈەن يۈەن بىلەن فاڭ فاڭ يېسۇن!!!

ــ ۋەسىيەتنامىمىكەن؟

ئۇ بېشىنى لىڭشىتتى.

ــ سىلەر قانداق قىلاي دەيسىلەر؟

ـــ بۇ چوڭ ئىش، بىز ئىگە بولالمايمىز، ـــ دېدى ئۇ يەنە بىر تال تاماكا تۈتاشتۇرۇپ، مازاق قىلغانىدەك بىر خىل تەلەپپۇزدا، ـــ روھى ھەقىقەتەن تەقدىرلەشكە ئەرزىيدۇ.

مۇخبىر «قەبرى مايمۇن» ھايات ۋاقتىدا تۇرغان كاتەكتەك ئۆيىنى كۆردى. يىرتقۇچ ھايۋانلار سارىيىنىڭ يېنىغا جايلاشقان ئۆيدە سايمان ۋە يېمەكلىكلەر بار ئىدى. بىر كارىۋات، سوپۇن سالىدىغان بىر كونا ياغاچ ساندۇق، ساندۇقتا تولۇق كۆيۈپ بولالمىغان تاۋار تاشلىق ئالبومنىڭ كۈلى تۇراتتى.

شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئۆلۈۋالدى.

قەدىرلىك دوستلار، بىز مۇشۇ گۈزەل كىچىك شەھەردە ياشاپ، داۋاملىق يېرىم كېچىدە يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلايمىز. لېكىن، ئۇنىڭ جاپالىق ئەمگەك قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيمىز. يۈرگىنىمىزنى قولتۇقلاپ ياكى خوتۇنىمىزنى يەلكىسىدىن قۇچاقلاپ، خوتۇن ـ بالىلىرىمىز بىلەن بىرلىكتە يىرتقۇچ ھايۋانلار سارىيىنى ئايلىنىمىز، يولۋاسنىڭ غەيۇر قامىتىنى تاماشا قىلمىز. شىر بىلەن يولۋاستىن بولغان ئارسلانلارنىڭ غەلىتە تۇرقىغا سەپسالمىز. چىلبۆرىلەرنىڭ رەزىل ئەپتىنى مازاق قىلمىز (ئۇلار قاراڭغۇ ئۆڭكۈرگە يوشۇرۇنۇۋېلىپ ئاسان كۆرۈنمەيدۇ). چارچاپ كەتكەن يىلپىزغا قاراپ ھەيران بولىمىز..... ئەمما، ئىسىم ـ فامىلىسى ئۇنتۇلغان ياشانغان بىر ئادەمنى بىلمەيمىز.

مەزكۇر ماقالە تۈگىدى، بىراق ئىش تۈگمىدى.

يولۋاس تېرىسى بىلەن يولۋاس تېرىسىنى شىلىۋالغان جىنايەتچى قېنى؟

يولۋاس سۆڭىكى (ئارىسىغا ئۇچ تال مايمۇن سۆڭىكىمۇ ئارىلىشىپ قالغان بولسا كېرەك) سەندىمۇ؟

«قەبرى مايمۇن» ئىسمىڭ نېمە؟

5

فىزىكا مۇئەللىمى سەنتۇرۇلۇپ قايتىپ كەلدى. ھۆسەن تۇزىگۈچى قولىدىكى قاچىنى قويۇپ، كۆڭلىكىدە يالتىڭاچ يەلكىسىنى ئورىۋالدى. ئۇ مىدىرلىماي ئولتۇراتتى. مەغلۇپ بولغۇچىنىڭ تىنىقى بارا - بارا قۇلقىغا يېقىنلاشتى.

ھۆسەن تۇزىگۈچى كەينىگە قارىماي، سوغۇق ئاۋازدا:

— قانداق؟ نېمىشقا ئۇنىڭ كارىۋىتىدا قونۇپ قالمىدىڭىز؟— دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى كەينىدە تۇرۇپ سەمىمىيلىك بىلەن:

— ئۇ..... ئۇ مېنى تىللىدى..... دېدى.

— نېمىدەپ تىللىدى؟

— مېنى.....

— نېمىدەپ تىللىدى،— دېدى ھۆسەن تۇزىگۈچى زاڭلىق قىلغاندەك،— لۇكچەك دېدىمۇ؟ مۇتتەھەم دېدىمۇيا؟ تۇل خوتۇنغا چېقىلدىڭ دېدىمۇ؟ يا بولمىسا كەچۈرۈڭ دوستۇم دېدىمۇ؟

— ئۇ مېنى، داننى مېنىڭكىدە يەپ، خەقنىڭ كاتىكىدە كاكىلايدىكەنسەن، دەپ تىللىدى.....

ھۆسەن تۇزىگۈچى «شاپپىدە» كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئىككى پۇتنى كېرىپ، ئېڭىكىنى ئورۇندۇقنىڭ قىرىغا قويدى. چىشلىرى پارقىرايتتى، بۇرۇتى ياپيېشىل، مازاق قىلغان تەلەپپۇزدا:

— قاچاڭدىكى تاماققىمۇ ئېغىز تەگكۈزمىدىڭ، پەقەت قاچىنىڭ چۆرىسىنى يالاپلا قويدۇڭ،— دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئوچۇق تۇرغان ئىشىككە قارىدى. ھۆسەن تۇزىگۈچىنىڭ مەنىستىمگەندەك قىلىپ:

— فىزىكا مۇئەللىملىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ زەكىرى يىگىلەپ

قالغانمۇ - قانداق؟ــ دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئىشكىنى تاقاپ، ئويلىنىپ قالدى، ئىشكىنى يەنە ئېچىپ دەلدەڭشىگەن پېتى هويلىغا چىقتى. قورۇنىڭ ئىشكىنى شەپە چىقارماي يېپىپ، يەنە دەلدەڭشىپ كەينىگە ياندى - دە، ئۆينىڭ ئىشكىنىمۇ غىچىلداتماي يېپىپ قويدى.

ناهايىتى تەجرىبىلىك ئوخشايسەن!

ــ ياق، ياق، مەن دېگەن يېڭىياچى.....

ئۇ يېقىنلاپ كەلدى، ئالدىمغا ئېتىلدى، مېنى ئورۇندۇق بىلەن بىللىلا قۇچاقلىدى، بۇ ئەر پۇتۇن كۈچىنى ئىشقا سالدى. ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكى گۆشۈمنى ئاغرىتىۋەتتى. يۈرىكىمدە ئاغرىق سېزىمى يوق، ئاغرىق سېزىمى گۆشۈمدىلا ئىدى. ئۇ كېلىپ ئىشكىنى ئاچسا قانداق قىلىمىز؟ جاۋاب يوق. ئىختىيارى.

ئۇ مېنى ئورۇندۇقتىن ئېلىپ قۇچاقلىدى، ئورۇق بەستى بوشلۇقتا ئېسىلىپ قېلىپ، ئۆزى خۇددىنى بىلمەي قالدى. ئۇ مېنى قۇچاقلاپ ئاشخانا ئۆيگە ئەكىردى، ئىختىيارى. غىچىرلاپ تۇرىدىغان كارىۋاتقا قويدى. ئىختىيارى. كارتون قەغەز تۇرغان تەرەپتىن شەپسى كەلدى. ئۇ چىقىپ تاشقىرىقى ئۆينىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرۈۋەتتى. ئىختىيارى.

كارىۋاتتىن ئاجايىپ قاتتىق ئاۋاز چىقىپ كەتتى. ئىختىيارى. ئۇ بېشىنى ساڭگىلىتىپ يىغلىدى. ئىختىيارى. ناۋادا ئۇ كەلسە ئىشكىنى چېكىش كېرەكمۇ - يوق؟ قىساس ئالسىچۇ..... يانداكى ئۆيگە كىرىپ كېتىش كېرەك..... هۆسىن تۇزىگۈچى بېشىنى چايقىدى. بۇ خىيالارنى كاللىسىدىن چىقىرىپ تاشلاش لازىم. هەممە ئىش ئىختىيارىغا باغلىق.

بايان قىلغۇچى دېدىكى: بۇ ئازاب ۋە شادلىق گىرەلىشىپ كەتكەن بىر قېتىملىق يوشۇرۇن ئاشنا ئويناش. فاكۇ فۇگۇي هەم

ھۆسن تۇزىگۈچى ئۇچۇنمۇ شۇنداق. ياڭراق ۋە ئېچىنىشلىق بۇرغا ئاۋازىدىن يىلىك لەرزىگە كېلىپ، ئىككىسى بىرلا ۋاقىتتا خۇددىنى يوقتىپ كارىۋاتقا يىقىلدى. بىلەكلىرى چىرمىشىپ، بىر - بىرىنى چىڭ قۇچاقلىدى، ئىككى يۈرەك بىر - بىرىگە چاپلاشتى. يۈرەكلەر خۇددى يېڭىدىن مۇڭگۈز چىقىپ بېشى قىچىشىپ بىر - بىرى بىلەن ئۇسۇشۇۋاتقان موزايلاردەك تېپىچەكلەپ كېتىۋاتاتتى.

ئىككىسى مۇشۇنداق قۇچاقلىشىپ چۈش كۆردى. ئۇلارنىڭ چۈشى ئادەتتىكى چۈشكە سېلىشتۇرغاندا پەرق ناھايىتى زور ئىدى: ئادەتتىكى چۈش ئادەتتىكى تېخنىكا بىلەن تارتىلغان رەڭسىز سۈرەت بولسا، ئۇلارنىڭ كۆرگەن چۈشى ئالاھىدە تېخنىكا بىلەن تارتىلغان رەڭلىك سۈرەت ئىدى.

بايان قىلغۇچىنىڭ قەپەسنىڭ پىنھان يېرىگە يوشۇرۇنۇپ، فىزىكا مۇئەللىمى بىلەن ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ رەڭلىك سۈرەتتەك چۈشلىرىنى كۆرۈۋاتقانلىقىنى، ئۆزى كۆرۈۋاتقان پەلىپەتنىش ئىشلارنى بىرگە دەپ بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز، گەپ - سۆزلىرى تۇتۇق ــ ئاغزى بىلەن قۇلقىمىز ئارىلىقىغا ھەمىشە ياشانغان بىر ئايالنىڭ سىيماسى قىستۇرۇلۇۋالاتتى. ئاپئاق چاچلىرى مەينەت، ئەزايى - بەدىنى پوق - سۈيدۈك، پىتلار يامراپ كەتكەنىدى. ئۇ كۆپ قاتلاملىق بايانىنىڭ تۈگۈنى ئىدى. شۇڭا، ئاۋاز، پۇراق، رەڭ، ھەرىكەت ھەممىسى قۇتىدا ساقلىنىۋاتقان شەخسىي مۇلۇك ئىدى. چوڭ تېپتىكى كىنونىڭ باش رېژىسسورى، غايەت چوڭ مۇزىكا ئۆمكىنىڭ دىرىژورى، ئۇچ قوشۇنغا يېتەكچىلىك قىلىدىغان باش قوماندان.

ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ چۈشى

ھۆسن تۇزىگۈچى خەلق بانكىسىنىڭ ئېگىز پەشتاختىسىنىڭ

سىرتىدا (پەشتاختا بىلەن ئۆينىڭ تورۇسى ئارىلىقىغا قەلەمنىڭ سىپى تومىلۇقىدا پولات چۇنۇق بىلەن توقۇلغان سىم تور تارتىلغان) تۇراتتى. ئۇ پولات قەپەسكە سولاپ قويۇلغان ئىككى بانكا خىزمەتچىسىگە قورقۇمسىراپ قارايتتى. ئېغىرلىقى پۈتۈنلەي يوق بولۇپ كەتكەن كاللىسى ئىچىگە لىققىدە ھىدروگېن قاچىلانغان شارغا، بوينى شارنى تارتىپ تۇرغان ئىنچىكە تانىغا ئوخشاپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى. شار يۇقىرىغا ئۆرلەيتتى. بەدىنى پەسكە تارتىشىپ تۇراتتى. ئەر خىزمەتچى خادىم ئاپئاق كۆڭلەك كىيگەن، قىزىل گالىستۇك تاقىغان، گالىستۇكىغا سېرىق ئىلغۇچ قىستۇرۇۋالغان، ئايال خىزمەتچى قارا كۆڭلەك كىيگەن، ئاق گالىستۇك تاقىغان. گالىستۇكىغا سېرىق ئىلغۇچ قىستۇرۇۋالغانىدى. ئۇ تارتىشىپ ئىنچىكىلەپ كېتىۋاتقان بوينىنىڭ ئاغرىقىغا چىداپ، سىم تورنىڭ ئايىغ تەرىپىدە، تۆت بۇرجەك كۆزنەكتە تۇراتتى. سىم تورنىڭ ئىچىدە ياش ئەر - ئايال بىر - بىرىگە قارىشىپ، چۈشىنىش ھاسىل قىلغانىدەك كۈلۈپ قويۇشتى. ئۇ پۈتۈن ئەزايىنىڭ مۇزلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئەر - ئايال خىزمەتچىنىڭ كۈلكىسى بىلەن، ئىككىسىنىڭ بەدىنىدىن ئەتراپقا يىرتقۇچ ھايۋانلار سارىيىدىكى يىرتقۇچلارنىڭ ھىدى تارقالدى. بۇ چاغدا ئۇ ھىدروگېن تولدۇرۇلغان شارنىڭ توختىماي تورۇسقا تېگىپ، شاردىن «دوڭ - دوڭ» قىلغان ئاۋاز چىقىۋاتقانلىقىنى سەزدى. قول سومكىسىنىڭ بېغىنى چىڭ تۇتقانىدى. بەدىنىدىكى سېرىق تۈكلەرنى بويلاپ ئاققان تەرنىڭ ئايىغىنىڭ ئىچىگە يىغىلىۋاتقانلىقىنى كۆڭلى تۇيۇپ تۇراتتى. قەپەستىكى ئىككى خىزمەتچىنىڭ ئۆزئارا پارىڭى قۇلىقىغا كىرىپ قالدى. نېمىنىڭ ھىدى ــ ئايال كىشىنىڭ ھىدى ــ سېسىغان جەسەتنىڭ ھىدى ــ گۈلنىڭ خۇشبۇي ھىدى! ــ ئۇ ئىككى خىزمەتچىنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ قاتتىق ئەيمىنىپ

تۇگۈلۈپ كەتتى. بىرسى يېشىل تۇك باسقان، تىرناقلىرى پۇچۇلۇپ ئەگرى - بۇگرى بولۇپ كەتكەن يوغان قولىنى كۆزنەكتىن چىقىرىپ:

ــ ئەكېلىڭ! ــ دېدى.

ئۇ ئىتائەتمەنلىك بىلەن قول سومكىسىنىڭ سىيرىتمىسىنى سىيرىپ، ئىچىدىن فارفۇر قۇتىنى ئېلىپ ھېلىقى يوغان قولغا بەردى. يوغان قول فارفۇر قۇتىنى مىجىپ، قۇتىدىن ئۇچ تال ئالتۇن چىشنى ئالدى. ئۇ قاراپ تۇراتتى. ئالتۇن چىشلار گويا بىر توپ سېرىق كېپىنەكلەر ئۆي ئىچىدە پەرۋاز قىلىپ يۈرگەنىدەك ئەتراپ ۋاللىدە يورۇپ كەتتى. بۇ چاغدا ئۇ دۇمبىسگە قاتتىق ۋە مۇزدەك بىرنەرسىنىڭ تىرەلگەنلىكىنى سەزدى. كەينىگە ئۆرۈلدى، ئايال خىزمەتچى ئالاھىدە يوغان كۆزئەينەكنى تاقاپ، قاپقارا يوغان تاپانچىنى ئىككى قوللاپ تۇتۇپ تۇرغانىدى. ئۇ:

ــ ياۋاشلىق بىلەن تاپشۇر، ئالتۇن چىشلارنى نەدىن ئالدىڭ؟ــ دېدى.

تاپانچىنىڭ ئىستوۋۇلى ماتكىسىغا كىرىپ كېتىۋاتقانىدەك، قانداقتۇر بىرنەرسىنى مالتىلاۋاتقانىدەك قىلاتتى. ئۇ دەككە - دۈككىگە چۈشۈپ سۆڭگىچىنى تولغاپ، ماتكىسىنى ئازابلاۋاتقان تاپانچىنىڭ پاراكەندىچىلىكىگە چىداپ تۇرۇپ:

ــ تاغام قالدۇرۇپ كەتكەن..... ــ دېدى. ئايال خىزمەتچى تاپانچىنى بەكرەك تىرەپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ:

ــ يالغان! ئۆلۈكنىڭ ئاغزىدىن قومۇرۇۋالدىڭ! ــ دېدى.

ئۇ خىزمەتچى ئايالنىڭ خورلىشىغا قوپاللىق بىلەن قىلىنغان باسقۇنچىلىققا چىدىغانىدەك چىداپ، ئەلەم بىلەن قار - يامغۇر يېغىلاپ كەتتى. ئۇ (ۋاقۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى) يوغان قورسىقىنى تومپايتىپ تورۇستىن پەسكە چۈشتى. ھۆسن تۇزىگۈچى نىجاتكارغا يولۇققانىدەك ئۇنىڭغا قولىنى سۇندى. ئۇ ئايال

خىزمەتچىنىڭ يەلكىسىگە يەڭگىل ئۇرۇپ قويدى. ئايال خىزمەتچى ئېگىلىپ بىر چەتكە ئۆتتى. قولىدىكى تاپانچىنى يېغىشتۇرۇپ يەرگە تاشلىدى. تاپانچا مەككارلىق ئالامىتى ئەكس ئەتكەن سوغۇق كۆزىنى يوغان ئاچقان يىلاندەك يەردە ياتاتتى. ئۇ ئاغزىنى يوغان ئېچىپ، چىشى يوق ئورۇنىنى كۆرسىتىپ:

— بۇ مېنىڭ چىشىم، ئۇنىڭغا مەن بەرگەن، ئۇ مېنىڭ بىر نەۋرە قىزىم، — دېدى.

ئايال خىزمەتچى قول باغلاپ كەينىگە شوخشۇدى. ئۇ چاپىنىنى سىلىۋەتتى. قورسىقىدا كۆكرىكىدىن تارتىپ تاكى دوۋسۇنىغىچە سىيرىتما بار ئىدى. ئۇ:

— خالتا ئەكېلىپ قاچىلاڭلار! — دېدى. سىيرىتمىنى سىيرىدى.

يېشىل ۋە ئاقۇچ ماي بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن ئاشقازان، ئۈچەي يىلانبىلىقىتەك لۆمشۇپ، چىرىلداپ ۋە بۇلدۇقلاپ سىرتقا تېپىپ چىقتى. ھۆسن تۇزىنگۈچى چىداپ تۇرغۇسىز، تەپتى قىزىق پۇراق دەستىدىن ياندۇرۇۋەتكۈسى كەلدى. قورساقتىن سىرتقا تېپىپ چىققان ماي ۋە ئاشقازان، ئۈچەي ئۇنىڭ بەدىنىنى بېسىپ ئالدى. ھۆسن تۇزىنگۈچى شۇ ئالامەتلەرنىڭ قاتمۇقات مۇھاسىرىسىدە قالدى. ھەممە يەردە شىلىمشىق، ئۇچلۇق نەرسىلەر لۆمشۇپ يۇرەتتى، ئۇ بەدىنىدىكى ھەربىر تۆشۈكىنىڭ خورلىنىش تەھدىدى ئالدىدا تۇرۇۋاتقانلىقىنى ياكى خورلىنىشقا چىداۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۆملەيتتى، يىغلايتتى، يىرگىنەتتى، تۇتماي ئامال يوق ئىدى، سەسكىنەتتى، ئۆزىنى قاچۇرالمايتتى. تۆشۈكىنى كۆرسىلا، كىرىشكە تەييار تۇرغان بۇ ئالامەتلەر بەك قورقۇنچلۇق ئىدى. ئۇ بۇ ھالەتكە چىداپ تۇرالمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاغزىنى چىڭ يۇمۇۋالدى. بىر قولىدا ئۈياتلىق يېرىنى، يەنە بىر قولىدا مەقئىتىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇۋالدى.

فىزىكا مۇئەللىمنىڭ چۈشى

فىزىكا مۇئەللىمى ئىللىق دۇمبىسىگە يەڭگىل تېگىپ، ئاندىن پەسكە سىيرىلغان بىر قولنى سەزدى. پەسكە قاراپ ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ قىپقىزىل مەڭزىنى، يوغان ئېچىلغان ئاغزىنى، كۆبجۈپ كەتكەن لېۋىنى كۆردى. بەدىنى قېتىشىشقا باشلىدى. ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ كۆزلىرىدىن نارازىلىق ۋە مەسخىرە ئەكس ئەتكەنىدى. بۇ چاغدا ھاۋادىن كۈلكە ئاۋازى كەلدى. ھېلىقى قول دۇمبىسىدىكى تېرىنى قىسىپ، ئۇنى ئاستا كۆتۈردى. ئۇ تېنىنىڭ قۇشلارنىڭ پېيىدەك يېنىك ئىكەنلىكىنى بىرىنچى قېتىم ھېس قىلدى، بۇلۇتلار ئارىسىدا ئۇچۇشنىڭ پەيزىنى سۈردى. قۇلقى تۇۋىدە يىگىنە يوپۇرماقلىق قارىغايلارنى لىگىشتىپ چىقىرىۋاتقان شامال شۇرلايتتى، يەنە تېخى، يىراقتىن قوڭغۇراق ئاۋازى كېلەتتى. ئۇ موگۇسمان سان - ساناقسىز غايەت زور بۇلۇتلارنى كۆردى. شەپەق نۇرىدا يالتىرىغان بۇلۇتلار يارقىن كۈز كۈنىدىكى رۇس ئورمانلىقىغا ئايلانىدى. ئىككى پارچە قارا بۇلۇتنىڭ ئارىلىقىدىكى قۇياش سېرىق كۆزگە ئوخشاش چۈشۈمدە تالاي قېتىم سېغىنغان گۈزەل ۋە مۇنبەت چۆلدەرەپ قالغان رۇس تۇپرىقىغا نۇرلىرىنى چېچىپ تۇراتتى. كۆزلىرىم ھاياجانلىق ياشقا تولدى. ئۇ (تۇ شاۋېيلىڭ) ئەمچەكلىرى باكقا ئوخشاش ئالا - چىپار سىيىر پادىسى ئارىسىدا تۇرۇپ ساڭا قول پۇلاڭلىتۇاتاتتى. كۆزلىرى يارىلىشىدىنلا شۇنداق مۇلايىم ھەم شۇنداق كۆپكۆك، زىغىر رەڭ چاچلىرى شۇنداق پارقىراق، كۆكسى شۇنداق تولغانىدى. رۇس ئاياللىرىغا خاس كۆكسى..... قىزىل كومباينىن چەكسىز كەتكەن دالىدا قارا بۇغداي ئورۇۋاتاتتى. يۇقىرى ئاۋازلىق كانايدا قۇلاقنى يېرىۋەتكۈدەك ئاۋازدا «موسكۋا كېچىسى» دېگەن ناخشا بىلەن

«شەرق قىزاردى» دېگەن ناخشا كىرىشتۈرۈلۈپ ئاڭلىتىلىۋاتاتتى. سەن ئۇنى كۆردۈڭ. ئۆلمەي تىرىك ئايرىلغان يارىڭ بىلەن قايتا ئۇچراشتىڭ. قاشلىرى شەپەقتەك قىزىل ئىدى، قىزىل قاشلىرى شەپەققە ئوخشايتتى. ئۇ غۇلىچىنى قاناتلىرىنى كىرگەن ئاق كەپتەردەك كېرىپ ساڭا قاراپ ئۇچۇپ كېلىۋاتاتتى. ئاق كۆڭۈللۈكى شامالدا كۆپكەن، زۇلپى چاچلىرى لەپىلدىگەن. ئۇ ئۆزىنى باغرىمغا ئاتتى. ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ:

— سېنى 20 يىل كۈتتۈم، — دېدى.

— سەن يەنىلا تەنھامۇ؟ — دېدىڭ.

— شۇنداق، سەنچۇ؟ ياتلىق بولدۇڭمۇ؟

— يا..... ياق..... — دېدى قىزىكا مۇئەللىمى دۇدۇقلاپ، — ياق.....

قىزىكا مۇئەللىمنىڭ يۈرىكى يىگىنە سانجىلغاندەك ئاغرىپ كەتتى، قايغۇ - ھەسرەت ئۆركەشلەۋاتقان دولقۇنلاردەك تاشقىنلايتتى. ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ:

— 20 يىلدىن بۇيان، ساڭا 5000 پارچىدىن ئارتۇق خەت يازدىم، سەندىن بىر پارچىمۇ خەت كەلمىدى. ھەر كۈنى تاغقا چىقىپ يولۇڭغا قارايمەن. كۆز ئالدىمنى تۇمان - تۈتەك، ئوت يالقۇنى توسۇۋالىدۇ. سېنى ئۆلۈپ كەتكەن ھالدا چۈشەيمەن. يىغلاپ ئويغىنىپ كېتىمەن، كۆز ياشلىرىمدا ياستۇقۇم ھۆل بولۇپ كېتىدۇ. يۈرىكىم قاتتىق ئاغرىيدۇ.....

قىزىكا مۇئەللىمى رۇس سۆيگىنىنى باغرىغا مەھكەم باستى..... ئىككىگىلار تويلۇق كىيىمى كىيىپ چېركاۋغا ماڭدىڭلار، چېركاۋ ئىشىكى ئالدىدا قىزىل پۈپۈكلۈك نەيزە تۇتقان، بىلىگە قىزىل تاسما تاقىغان، چاچلىرى كالته ئىككى ئايال تۇراتتى: سول تەرەپتىكىسى تۇ شاۋېيڭ، ئوڭ تەرەپتىكىسى ھۆسن تۇزىگۈچى ئىدى.

ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ چۈشى

كوچىدا كېتىۋاتىمەن. باشتا كۆڭلەك كىيگەنـدەك قىلغانـدىم. كېيىن يەنە خـىزمەت كىيىمـى كىيگەنـدەك تـۇرىمەن، قـارا سـولياۋ خالتـا كۆتـۈرۈپ كوچـدا كېتىـۋاتىمەن. سـولياۋ خالتىنىـڭ ئېغىرلىقىدىن قولۇم تىلىپ ھەم ئۈيۈشۈپ كەتتى. ئۆزۈم خالتىـدىكى «چىقىرىندى» نى بىرسى شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە ئاپىرىپ بېرىـشنى ھـاۋالە قىلغانـدەك تۇيغـۇدا، مـاش رەڭ كىچـىك بىنـانى كـۆردۈم. بىنانـىڭ ئۈسـتىدە نەچـچە ئـون سـىمتاناب تـۆۋرۈكى بـار ئـىدى، سـىمتانابقا ئۆمۈچـۈك تورىـدەك پـارقىراق ئانتېننـا تارتىلغانـدى. ئانتېننانىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر بايراق خادىسى، خادىغا ئېگىز قىلىـپ يوغان قىزىل بايراق چىقىرىلغانىدى. شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ تۆمۈر ئىشكىنىڭ ئىككى تەرىپىـدە مـاش رەڭ فورمـا كـىيگەن ئىككـى ئەر تۇراتتى. چاچلىرى چۈشۈرۈۋېتىلگەن، كۆزئەينەك تاقىغان، بېلىـدە قىزىل تاسما، قولىدا قىزىل پۈپۈكلۈك نەيزە، يېڭىدا قىزىـل بەلـگە بار ئىدى. ئىككىسى بىر - بىرىگە قۇيـۇپ قويغانـدەك ئوخـشايتتى. تـۇرۇپلا ئۇلارنـىڭ نەدىـن كەلگەنلىكىنـى ئـويلاپ قالـدىم. دىققەت قىلمىغـان پۇرسـەتتىن پايـدىلىنىپ، يەرگە قارىغـان بولـۇپ دەرۋازىدىن «غىپلا» قىلـىپ كىرىـپ كەتمەكچـى بولـدۇم. لېكىن، قىزىل پۈپۈكلـۈك ئىككـى نەيـزە بىـرلا ۋاقىتتـا كۆكـسۈمگە تىرەلـدى. سـول تەرەپتىكـى قىزىـل پۈپۈكلـۈك نەيـزە ئـوڭ كۆسـۈمدە، ئـوڭ تەرەپتىكـى قىزىـل پۈپۈكلـۈك نەيـزە سـول كۆكـسۈمدە بىـر - بىـرى بىـلەن گىرەلىـشىپ كەتكەنـىدى. قورقـۇپ كېتىـپ كەيـنىمگە داجىدىم. ئىككى كۆكسۈمنىڭ تېشىلىپ ئاغىچە پېلىكىگە ئوخشاپ قالغـانلىقىنى كـۆردۈم. بـىرەر تېمىمـۇ قـان چىقمـىدى، سـۈت چىقىۋاتـاتتى. ئېغىـر سـومكىنى كۆتـۈرۈپ شـەھەرلىك ھۆكـۈمەت

جايلاشقان كوچىدا ئايلىنىپ يۈرىمەن. قىزىل سوكتا خىزمەت كىيىمى، بەدەنگە يېپىشىپ تۇرىدىغان قارا ئىشتان كىيگەن توپ - توپ چىرايلىق قىزلارنىڭ ئاق داستىخان سېلىنغان ئۈستەللەر بىلەن يۆلەنچۈكىگە ئېلېكتىر بىلەن هەل بېرىلگەن ئورۇندۇقلارنى ئاچقىپ يولغا ۋە شەھەرلىك هۆكۈمەت بىناسى ئالدىدىكى مەيدانغا قويۇۋاتاتتى. ئاق كىيىم كىيگەن ئەرلەر توخۇ، ئۆردەك، بېلىق ۋە گۆش سېلىنغان تاۋاقلارنى كۆتۈرۈشۈپ موكىدەك يۈرەتتى. خۇشبۇي پۇرىقى دىماقنى يارىتتى. تىزىۋېتىلگەن تاماق ئۈستەللىرىگە كۆز يەتمەيتتى. بىر - بىرىگە ئۇرۇلغان رومكىلارنىڭ ئاۋازى قۇلاق - مېڭىنى يەيتتى. ئادەملەر ئۆلەر - تىرىلىشىگە قارىماي يەيتتى، ئىچەتتى، توپ - توپ ئادەملەر ئېگىشىپ تۇرۇپ يانىدۇراتتى. بىر ياقتىن يانىدۇرۇپ، يەنە بىر ياقتىن ئاغزىغا بىرنەرسىلەرنى سالاتتى. كىيىم - كېچەكلىرى جۇل - جۇل بىر توپ ئادەمنىڭ ئارىسىغا كىرىپ قالدىم. ئېسىل نازۇنېمەتلەرگە ئۇلارنىڭ قاتارىدا مەنمۇ ئاچ كۆزلەرچە قاراپ تۇراتتىم. ئەجدىها سۈرەتلىك پانۇس، كېمە ئۇيۇنايدىغانلار، نيۇيائگار ئۇيۇنايدىغانلار، مايمۇن ئوينىتىپ، سېھىر قىلىدىغانلارنىڭ هەممىسى يېنىپ كېلىشتى. بىر قىزچاقنى چېچىدىن بىر توپ قارىغاي دەرىجىگە ئېسىپ قويۇپ، بىرسى پۇتىدىن ئىتتىردى. قىزچاق لەرزان چايقالدى. ئىتتىرگەنسېرى چايقىلىپ ئېگىزگە ئۆرلەيتتى..... بىرەيلەن:

— جۇۋاۋا كەلدى! جۇۋاۋا كەلدى! يولۋاس گۆشى قىيمىسدا تۇگۈلگەن جۇۋاۋا، يولۋاس گۆشى قىيمىسدا تۇگۈلگەن جۇۋاۋا!— دەپ توۋلىدى.

يولۋاس شەكىلدە تۇگۈلگەن جۇۋاۋا داستىخانغا كەلتۈرۈلدى، جۇۋاۋىدىن قىزغۇچ هور ئۆرلەپ تۇراتتى. ئادەملەر قىستىلىشىپ غۇزمەك بولۇشتى، بىرەيلەن:

— شىر بىلەن يولۋاستىن بولغان يىرتقۇچلار كەلدى! يۈەن

يۈەن بىلەن فاڭ فاڭ كەلدى! ــ دەپ توۋلىدى.

باغچا تەرەپتىن تۈكلىرى ئالا - چىپار، كۆزلىرىدىن ياۋۇزلۇق چىقىپ تۇرغان ئىككى يىرتقۇچنىڭ ئۇچقانىدەك يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم ــ بىرسىنىڭ بېشى شىرنىڭ بېشىغا، تېنى يولۋاسنىڭ تېنىگە؛ يەنە بىرسىنىڭ بېشى يولۋاسنىڭ بېشىغا، تېنى شىرنىڭ تېنىگە ئوخشايتتى ــ ئۇلار ھۆركىرەيتتى، يۈگۈرگەنىدە بەدىنى سىلكىنىپ تۇراتتى، سۈرئىتى ئاتنىڭ سۈرئىتىدىن ئاستا ئىدى. چوڭ يەپ - چوڭ ئېچىۋاتقان ئادەملەر ئۈچ سېكۇنت تېڭىرقاپ قېلىشتى - دە، بىردىنلا پاتپاراق بولۇشۇپ، بەزىلىرى داستىخاندىكى يېمەكلىكلەرگە ۋە يەردىكى مەينەتچىلىكلەرگە قارىماي، ئۈستەللەرنىڭ ئاستىغا كىرىۋېلىشتى، بەزىلىرى ئالدىغا يۈگۈرسە، بەزىلىرى ئارقىغا شوخشۇيتتى. بەزىلىرى ئۆز جايىدا تۇرۇپ تىترىشەتتى. شىر بىلەن يولۋاستىن بولغان ئىككىسى يىرتقۇچ قەپەستىن چىققانىدى! كوچىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى چىرقىرىشاتتى. پۈتۈن شەھەردىكىلەر ساراسىمگە چۈشۈپ قېلىشتى. بەزىلەر ئۆزىنى دەريا‌غا تاشلىدى، بەزىلەر دەرەخلەرگە چىقىۋالدى. پىكاپلار مۇشۇكنى كۆرگەن چاشقاندەك تۆشۈكلەرگە كىرىپ كەتتى. ئىككى كىچىك ماشىنا سوقۇشۇپ كېتىپ، ھەر ئىككىسى ئوڭدا بولۇپ قالدى. سەككىز چاق ھاۋادا پىرقىرايتتى، ماشىنىنىڭ قورسىقىدىن قارا ئىس كۆتۈرۈلۈپ، ھايال ئۆتمەي قىزغۇچ ئوت ئۇچقۇنى كۆتۈرۈلدى. بىر چوڭ ماشىنا ئىككى قەۋەتلىك بىر بىناغا ئۇستى. مەن قېچىۋاتقان ئادەملەر ئارىسىدا ئىدىم. ئانچە قورقۇپمۇ كەتمىدىم. شىر بىلەن يولۋاستىن بولغان يىرتقۇچلارنىڭ ماڭا يامانلىق قىلمايدىغانلىقىنى غۇۋا ھېس قىلاتتىم. كۆزىنى يۇمۇپ ئاچقۇچە چوڭ كوچا قۇرۇقدىلىپ، يەردە ئېقىۋاتقان ھاراق ۋە ئۈستىدە بىر قەۋەت ماي لەيلەپ تۇرغان قورۇملارنىڭ ئارىسىدا يالغۇز قالدىم. ئىككى

يىرتقۇچ كەلدى. قۇيرۇقلىرى مەينەت يەردە سۆرىلەپ قالغانىدى. ھەممە يەر ھۆل، يېپىشقاق ئىدى، كىشىنىڭ ئىچى ئېلىشاتتى. ئىككىي يىرتقۇچ ئەتراپىمدا چۆرگىلەيتتى. مەنمۇ چۆرگۈلىدىم. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى كۆرۈشتىن قورقتۇم. چۆرگۈلىگىنىمنىڭ چۆرگۈلىمگەن بىلەن باراۋەر ئىكەنلىكىنى سەزدىم — بىرسى كەينىمدىن ماڭا خىرىس قىلۋاتاتتى. مەن بىر بۇلۇڭغا چېكىندىم. چىڭ چاپلىشىپ قالدىم. تام گۈلدۈرلەپ ئۆرۈلدى. ئىككىي يىرتقۇچ ئەتراپىمدا چۆرگۈلەيتتى. كۆز ئالدىم قاراڭغۇلاشتى. سوغۇق ھاۋا، يىرتقۇچلار ساريىدىكى ماڭا تونۇش ھىد سوغۇق ھاۋادا كەينىمدىن يوپۇرۇلۇپ كەلدى. تۇگەشتىم، يىرتقۇچلارنىڭ بىرسى ماڭا ئېتىلدى. ئىككىسى بىر بولۇپ مېنى ئىككى پارچە قىلىپ يەيدىغان، ھەتتا ئۈستىخانلىرىمنىمۇ چاينىاپ يۇتۇۋېتىدىغان بولدى، دەپ ئويلىدىم..... ھاۋادىن بىر تونۇش ئاۋاز كەلدى:

— قولىڭىزدىكى خالتىنى تاشلاڭ!

فىزىكا مۇئەللىمنىڭ چۈشى

مەن دەسلەپ دەريا بويىدىكى ئاق تېرەكلەرنىڭ ئارىسىدا ماڭدىم، بىر تۈپ دەرەختىن ئايلىنىپ ئۆتتۈم، يەنە بىر دەرەختىن، ئاندىن يەنە بىر دەرەختىن ئايلىنىپ ئۆتتۈم..... بەزى دەرەخلەرنىڭ قوۋزىقى ئاق، بەزى دەرەخلەرنىڭ پۆپۈكى سېرىق ئىدى. بىر جۈپ ئەمچىكى كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى..... مەن دەرەخلەرگە قاراپ ئەمەس، دەرەخلەر ماڭا قاراپ يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتاتتى..... چىرايلىق، كۆپكۆك دەريانى كۆردۈم، دەريا بويىدا يۇز - كۆزىنى ھەم ئېتىۋالغان ھېلىقى تازىلىقچى ئايال ئۆرە تۇراتتى. قولىدا بىر شازا كىيدۈرمە. ئۇ ماڭا قاراپ:

— ھازىرقى ياشلار ھەقىقەتەنمۇ قاملاشماي قالدى! — دېدى

خۇددى ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك، مەنمۇ ئۆز - ئۆزۈمگە سۆزلەۋاتقاندەك:

— راست، قاملاشماي قالدى! — دېدىم جاۋابەن.

كەينىمدىكى ئىككى تۈپ دەرەخ سوغۇق كۈلدى. قاتتىق ئىزا تارتىپ كەتتىم. دەريادا كېمىلەر كۆپ ئىدى. كېمىدە يالاڭئاياغ ئۆرە تۇرغان بېلىقچىلار قارا ئارغامچىدا توقۇلغان يوغان تورنى تۇتۇپ تۇراتتى. ئۇلار دەريادا تور تاشلاپ، دەريادىن سۆرەپ كېمىگە ئاچقاتتى. توردا چىرايلىرى تاتىرىپ كەتكەن ئوقۇغۇچىلار بار ئىدى. بەزىلىرى كۆزئەينەك تاقىغان، بەزىلىرى كۆزئەينەك تاقىمىغان، چاچلىرى بېشىغا چاپلىشىپ قالغانىدى. بېلىقچىلارغا قاراپ:

— ئوقۇغۇچىلىرىمنى قويۇۋېتىڭلار! بۇنداق قىلىشىڭلارغا رۇخسەت يوق! — دەپ ۋارقىرىدىم.

بېلىقچىلارنىڭ ھەممىسى پاڭدەك ۋارقىراپ تۇرۇپ دېگەن گېپىمگە ئازراقمۇ ئىنكاس قايتۇرمىدى. ئوقۇغۇچىلىرىم توردا غۇژمەكلىشىپ قالغانىدى. بەزىلىرىنىڭ بېشى ئاستىغا، بەزىلىرىنىڭ ئۇستىگە، بەزىلىرىنىڭ جەنۇبقا، بەزىلىرىنىڭ شىمالغا قارايتتى..... ئۇلارنىڭ باشلىرى ئىسىپىرتېئوگېيومېترىيەدە كۆرسىتىلگەن ھەممە تەرەپلەر ھەم بولۇش ئېھتىمالى بولغان ھەممە تەرەپلەرگە يۈزلەنگەنىدى. كۆزلىرى بېلىقنىڭ كۆزىدەك ئاقۇچ ئىدى. ماڭا قاراڭاتامدۇ - يوق، بۇنىسى نامەلۇم..... كېيىن دەريا قۇرۇپ كەتتى. دەريانىڭ تېگىدىكى لاي - لاتقىلارنى ئاپتاپ قۇرۇتۇۋەتتى، چاك كەتكەن نەقىشلەرگە ئوخشاش چاك كەتكەنىدى. پۈتۈن شەھەر خەلقى دەريادىن نېمىدۇر بىرنەرسە ئىزدەۋاتقاندەك ئېگىشىپ يۈرۈشەتتى. ئۇلار نېمە ئىزدەۋاتىدۇ؟ ئەسلىدە بېلىق ئىزدەۋاتقان ئىكەن - دە. قايچىغا ئوخشاش بېلىق قۇيرۇقى ھاۋاغا ھەم يۈزۈمگە ئېتىلىپ پىلتىڭلايتتى. بېلىقنىڭ تېنى

لايغا پېتىپ قالغان. مەن تىزلىنىپ ئەتراپىمدىكى توپىنى كولىدىم. توپىدا قاتتىق تىرناقلىرىم سۇنۇپ كەتتى. بىر تال شاخنى تېپىپ، چىشلەپ ئۈچ چىقىرىپ، ئاندىن يەرنى ئېھتىيات بىلەن كولىدىم. بېلىقنىڭ تېنى ئاستا - ئاستا كۆرۈندى. كولاۋېرىپ بارا - بارا يەرنىڭ نەم قاتلىمىغا يەتتىم، توپا ئاستا - ئاستا قاپقارا لايغا ئايلاندى، يېپىشقاق كۆپۈكچىلەردىن سېسىق پۇراق چىقاتتى. سېرىق قۇمچاقلار مۇغەمبەرلىك قىلىپ قېچىپ كېتىشتى..... مەن شاخنى تاشلۇۋېتىپ قولۇم بىلەن كولىدىم، بۇ بېلىقنى ھامان چىقىرىۋەتتىم. ئۇ قىزىل كارپ بېلىقى ئىدى.

ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ چۈشى

تۇ شاۋېيلڭ شېرىن - شېكەر گەپ بىلەن مېنى ئالداپ 8-ئوتتۇرا مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىغا ئاپاردى. يوغان سېخ قۇپقۇرۇق ئىدى. ئىككىگىلارلا بار ئىدىگىلار. ئاۋازىگىلاردىن گۇلدۇرلىگەن ئەكس سادا پەيدا بولاتتى. يەردە ياتقان ئون نەچچە تۇرۇبىدىن رېتسملىق ھالدا قىزىق ھور چىقاتتى. تۇ شاۋېيلڭ ئۇياتسىز تەلەپپۇزدا:

— نېمىشقا كىيىملىرىمىزنى سېلىۋەتمەيمىز؟ ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولۇپ قالسام كىيىملىرىمنى سېلىۋېتەتتىم، — دېدى.

سىز ياگىراق ئاۋازدا كۇلۇپ كەتتىگىز، ئىچىگىزدە: «كىيىم سېلىشقا كەلگەندە، ئۇ مېنىڭ قولۇمغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدۇ. كىچىكىمدىن تارتىپ قىپيالىگاچ بولۇپ ئاپتاپتا يۇرىدىغانلىقىمنى ئۇ بىلمەيدۇ» دەپ ئويلىدىگىز. گەپ قىلماي، ئېگىشىپ تۇرۇپ ئىشتىنىگىزنى سىيرىپ چۈشۈرۈۋەتتىگىز. كىيىم سېلىشتا ئۇنىڭ بىلەن مۇسابىقىلەشتىگىز. يېگىش - يېگىلىش، بۇنى ئايرىماق تەس ئىدى. مۇندىقچە ئېيتقاندا، سىز قىپيالىگاچ بولۇپ

سېخـــتا تـۇرغـــان چېغىڭـــزدا ئـــۇ قىيالىڭـــاچ بولـــۇپ ئالـــدىڭىزدا تـــۇراتتى. ئۇنـــڭ تولغـــان ھەم گـــۈزەل بەدىـــنىگە قـــاراپ ھەيـــران بولدىڭىز، بەدەن قارشىلىق قىلغۇسىز دەرىجىدە جەلپكار ئـــدى ــ ئەرلەرلا ئەمەس، بەلكـــى ئايـــاللارمۇ مەپتـــۇن بولـــۇپ قـــالاتتى ــ چىرايلىق گۈل ـ چېچەكنى كۆرگەندە ئـــادەم ئىختىيارسـىز بـــۇرنىنى يـــېقىن ئاپىرىـــپ بـــۇراپ باققۇســـى كەلگەنـــدەك، بەدىنىنـــى ســـىلاپ باققۇڭىز كەلدى. لېكىن، چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ ۋە تۈكـــۈرۈكىڭىزنى يـــۇتـــۇپ ئـــىستىكىڭىزنى بېـــسىۋالدىڭىز. ســـىز بـــىر بـــارمىقىڭىزنى تاپانچىغا ئوخشاش چىقىرىـــپ كۆكـــسىنى قارىغـــا ئالـــدىڭىز، ســـوغۇق گەپلىرىڭـــىز بـــىلەن بەدىـــنىگە بېـــرىلگەن ئۆلـــۈم جازاســـىنى ئـــېلان قىلدىڭىز.

ــ تېرىڭىزنىـــڭ رەڭگـــى بەك ســـەتكەن، ئـــاقلىقى چوشـــقىنىڭ ئۈچىيىگە ئوخشايدىكەن. ئەمچىكىڭىز نېمانداق يوغان، ئىككى ســـۇ باكىنىڭ ئۆزى! ــ دېدىڭىز.

تـــۇ شـــاۋىيىڭ «شـــاپپىدە» قىزىرىـــپ كەتتى. ئـــۇ قىزىرىـــپ تـــۇرۇپ:

ــ بـــۇ ئادەملەرنىڭ ئىرادىسىگە بېقىپ ئۆزگىرەلەيدىغان ئـــىش ئەمەس. مەن ســـىزنى مايمـــۇنغـــا ئوخـــشاش تـــۇكلـــۈك، ئەرلەرگە ئوخشاش بـــۇرۇتى بار ھالەتتە تەسەۋۋۇر قىلاتتىم! ــ دېدى.

ئۇنىڭ مەسخىرىلىك گېپى كەيپىڭىزنى ئۇچۇرۇۋەتتى، تېخىمـــۇ زەھەرخەنـــدە گەپلەرنـــى تـــاللاپ ئۇنـــڭ بەدىـــنىگە ھۇجـــۇم قىلـــىش ئالدىـــدا تـــۇرغىنىڭىزدا، ئـــۇ جېـــدەلنى بېـــسىقتۇرۇش خيـــالى بـــىلەن بىلىكىڭىزنى تۇتتى ـ دە:

ــ تالاشـــمايلى، ئايـــال كـــىشى ئايـــال كـــىشىگە ئادىـــل باھـــا بېرەلمەيـــدۇ. بـــىر ئايالنـــڭ بەدىنىنـــڭ ياخـــشى يـــاكى ياخـــشى ئەمەسلىكىنى ئەرلەرلا بىلىدۇ، ــ دېدى.

ســـىز قـــىساس ئېلىنـــىپ بولغانـــدىن كېيىنكـــى لەززەتنـــى ھـــېس قىلدىڭىز. چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ:

— راست دەيسىز، پەقەت ئەرلەرلا بىلىدۇ! — دېدىگىز.

ئۇ سىزنى قولىگىزدىن تارتىپ سىيختىكى ئۇسكۇنىلەرنى ئېكسكۇرسىيە قىلىدۇردى. بىرىنچى ئىش تەرتىپىدىن تارتىپ ئەڭ ئاخىرقى ئىش تەرتىپىگىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتتى. كېيىن بىرىنچى ئىش تەرتىپى ئورۇنلىنىدىغان ماشىنا يېنىغا كەلدىگىلار. ئۇ مەشغۇلات سۇپىسىغا چىقتى. كۇلۇمسىرەپ تۇرۇپ تۆت بۇرجەك كۆزنەكنىڭ ئايىغ تەرىپى بىلەن چىشلىشىپ، خۇددى سۇغا سەكرەش تاختىيىدەك بوشلۇقتا تۇرغان تاختاينى كۆرسەتتى. تاختايغا توشقانىنىڭ تۈكلىرى جايلىشىپ قالغاندى. ئۇنىڭ قولىدا يۇمىلاق رېزىنكە بولقا بار ئىدى. شۇ قەدەر سەمىمي، شۇ قەدەر تارتىملىق كۇلۇپ تۇراتتى. ئۇ:

— يۇزىگىزنى تاختايغا يېقىشنى خالامسىز؟ ياقمىسىگىز بولمايدۇ! ياقمايدىغان ھېچقانداق ئاساسىگىز يوق! — دېدى.

يۇزىگىزنى تاختايغا ياقتىگىز، كۆزىگىزنى يوغان ئېچىپ، كۇلكە يېغىپ تۇرغان چىرايغا قارىدىگىز، ئۇ سىزدىن:

— بىرەر ئاۋازنى ئاڭلىدىگىزمۇ؟— دەپ سورىدى.

سىز مۇھەببەت مۇزىكىسى ئاڭلاۋاتاتتىگىز. ئۇ:

— مۇھەببەت مۇزىكىسى ئاڭلىغان بولسىگىز، كۆزىگىزنى يۇمۇڭ، — دېدى.

سىز كۆزىگىزنى يۇمدىگىز، ئۇ:

— مەن سانىاق سانايمەن، ساناپ 13 كە بارغاندا، سىز تاتلىق ئۇيقۇغا كېتىسىز، — دېدى. گۇلدۇرلىگەن مۇزىكا ساداسى ئىچىدە، ئۇ ساناۋاتقان سانلارنى ئاڭلىدىگىز.

— بىر، ئىككى، ئۈچ، تۆت، بەش، ئالتە، يەتتە، سەككىز، توققۇز، ئون، ئون بىر، ئون ئىككى.

ئۇ شۇ ئەسنادا بىردەم توختىدى، ئون ئىككى دېگەن سانىنىڭ سىرىق قۇملۇقتا قالغان ئېنىق ئايىغ ئىزىغا

ئوخشايدىغانلىقىنى كۆردىڭىز، «ئون ئۇچ!» بۇ سان ۋارقىراپ تۇرۇپ دېيىلدى. قۇلاق تۇۋۈكىزده شامال چىقىپ كەتكەندەك بولدى. شۇ ئان چېكىنىزگە ئەجەللىك زەربە بېرىلدى. ئايلىنىپ قالغانلىقىڭىزنى بىلدىڭىز، ئەمما ئېسىڭىز جايىدا ئىدى. سىزنى ھەربىكەت ۋە تىلغا ئېتەكچىلىك قىلىدىغان ئىقتىدار ئايلاندۇرۇۋەتـ ـكەنىدى. تېنىڭىز يەرگە تاشلاندى. بېشىڭىز تاختايدىن ئايرىلدى، چېكىنىزگە رېزىنكە بولقا تەگكەندە، ئاغزىڭىزدىن جۇپلەشكەن چاغدا توشقانلارنىڭ ئاغزىدىن چىقىدىغان نەمخۇش، ئازابلىق ئاۋاز چىقىپ كەتتى. ئاۋاز سېختا ئەگرى - بۈگرى يىلاندەك تولغىنىپ يۇرەتتى. ئۇ بولقىنى كۆتۈرۈپ، ئېڭىشىپ، يۈزىنى كۆكرىكىڭىزنىڭ سول تەرىپىگە يېقتى. يۈرىكىڭىزنىڭ سوقۇشىنى ئاڭلىدى. يۈرىكىڭىز ھېلىھەم سوقۇۋاتقان بولسا، ئۇ رېزىنكە بولقا بىلەن چېكىنىزگە ئۇرۇۋەرگەن بولاتتى. سىز ئۇنسىز سوغۇق كۈلدىڭىز، كۆكرىكىڭىزنىڭ سول تەرىپىگە قۇلقىنى ياقىنلىقىنى، تولغان ئەمچىكىنىڭ قورسىقىڭىزغا تېگىپ تۇرغانلىقىنى ھېس قىلدىڭىز. يۈرىكىڭىز مەغرۇرلۇق بىلەن كۆكرىكىڭىزنىڭ ئوڭ تەرىپىدە سوقۇۋاتاتتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، بولقىنى پىرقىرتىپ تاشلىۋېتىپ، مەيۈس ئاھاڭدا:

— توشقانچىلىكمۇ بولالمىدىڭىز! — دېدى - دە، ئىككى پۇتىڭىزدىن سۆرەپ سېخىنىڭ ئىچىگە ئەكىردى..... بەدىنىڭىزدىكى تۈكلەرنى قاينىاق سۇ بىلەن يۇمشىتىپ بولدى..... يۈرىكىڭىزنى سۇغۇرۇپ ئالدى..... بېشىڭىزنى يۇلۇپ ئېلىپ بىر سېۋەتكە تاشلىدى. سېۋەتتە نەچچە ئون توشقان بېشى تۇراتتى..... سىزنى پىشۇردى، پارچىلىدى، توشقان گۆشىگە ئارىلاشتۇرۇپ كونسېرۋا قۇتىغا قاچىلىدى..... سىز سېۋەتتە ئۇنى كۆردىڭىز..... يۈزلىگەن سۈزۈك قۇتىلارنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ ئۇنىڭغا باقتىڭىز.....

فىزىكا مۇئەللىمنىڭ چۈشى

فىزىكا مۇئەللىمى غولىنى سىرىق تۈككە ئوخشاش موخ قاپلىغان ئاق تېرەك دەرىخىنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇپ، ساڭا بىر چۈشنى بايان قىلىۋاتاتتى ــ ئۇ ساڭا ئوخشاش ماش رەڭ فورما كىيگەن. گەپ قىلغان چاغدىكى تەلەپپۇزى سىنىڭ تەلەپپۇزۇڭغا ئوپمۇئوخشاش ــ ئۇ مەنمۇ ياكى مەن ئۇمۇ، دەپ گۇمان بىلەن ئويلىدىڭ. ئۇ:

ــ بۇرادەر، سەن چىرايىمنى ۋەيران قىلىپ ھېچنېمىگە ئوخشمايدىغان قىلىپ قويدۇڭ! مەن ئۆيدە يوق ۋاقتىمدىن پايدىلىنىپ، مېنى شوۋنگەدەن قىلىۋەتتىڭ ــ ھەي!..... «دوستۇڭنىڭ خوتۇنىغا چېقىلما»! ئەر ـ ئايال ئارىسىدىكى ئىش ئەسلىدە بولمىغۇر ئىش ئىكەن. شۇنداقتىمۇ چۈشۈمنى سۆزلەپ بېرەي، ئاڭلا، كونىلاردا «چۈشتە ئالتۇن ياتىدۇ» دەيدىغان گەپ بار ــ بايام چىملىقتا يېتىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن. چاچلىرى زىغىر رەڭ، چىرايلىق كۆكسى چوقچايغان، ۋۇجۇدىدىن ساپ سۈتنىڭ ھىدى گۇپۇلدەپ كېلىپ تۇرغان بىر ئايال ماڭا:

قەدىمىي گۈزەل بىر رىۋايەتتە دېيىلىشچە، ئادەم بىر پۇتى بىلەن ماڭغان قۇشقاچنى كۆرسە ــ قۇشقاچ ھەمىشە دىكىلداپ ماڭىدۇ، دىك، دىك، دىك، چۈجە ئاۋۋال سول پۇتىنى چىقىرىپ، ئاندىن ئوڭ پۇتىنى يەرگە قويىدۇ، سول پۇتىنى چىقىرىپ، ئوڭ پۇتىنى يەرگە قويىدۇ. ئادەمگە ئوخشاش ماڭىدۇ. قۇشقاچ سەكرەيدۇ ــ چۈجىدەك ماڭغان قۇشقاچنى كۆرگەن ئادەمنىڭ بېشىغا ئامەت قونىدۇ. قۇشقاچ بىرىنچى قەدەمنى باسسا باي، ئىككىنچى قەدەمنى باسسا ئەمەلدار، ئۈچىنچى قەدەمنى باسسا زىيادە دۆلەتمەن، تۆتىنچى قادەمنى باسسا تېنى ساغلام، بەشىنچى

قەدەر ئى باسسا روھى خۇشال، ئالتىنچى قەدەمنى باسسا خىزمىتى ئوكۇشلۇق، يەتتىنچى قەدەمنى باسسا زېھنى ئۆتكۈر، سەككىزىنچى قەدەمنى باسسا خوتۇنى سادىق بولىدۇ. توققۇزىنچى قەدەمنى باسسا نام قازىنىدۇ، ئونىنچى قەدەمنى باسسا رەڭ تۇزىدۇ. ئون بىرىنچى قەدەمنى باسسا خوتۇنى چىرايلىقلىشىپ كېتىدۇ. ئون ئىككىنچى قەدەمنى باسسا خوتۇنى شۇ ئادەمنىڭ ئاشنىسى بىلەن ئاچا - سىڭلىدەك ئۆتىدۇ. ئون ئۈچىنچى قەدەمنى كۆرۈشكە ھەرگىز بولمايدۇ. ناۋادا كۆرۈپ قالسا، كەلگەن ئامەتنىڭ ھەممىسى بىراقلا شۇملۇققا ئايلىنىپ كېتىپ، باشقا ئاپەت ياغىدۇ، دەپ كېتىپ قالدى. ئۇ توپىنى كولاپ ھېلىقى كارپ بېلىقنى ئالدى. چالا ئۆلۈك بولۇپ قالغان كارپ بېلىقى قۇيرۇقىنى لەپەڭشتىپ، قوۋۇزىنى جان ئاچچىقىدا مىدىرلىتاتتى.

— سەن بىر پۇتى بىلەن ماڭغان قۇشقاچنى كۆرگەنمۇ؟— دەپ سورىدىڭ.

ئۇ چاناقلىرى لىققىدە ياش، ئۆكسۈپ تۇرۇپ:

— كۆرگەن..... ئۇ يېڭىلا ماڭدى. پەقەت بىر قۇشقاچلا ئۇچۇپ ئالدىمغا چۈشتى.

— ئۇ نەچچە قەدەم ماڭدى؟

— 13 قەدەم.....

— 13 قەدەم ماڭدىمۇ؟

— ھەئە، ئاندىن قانات قېقىپ ئۇچۇپ دەرەخكە قوندى!

— قانداق قىلاي دەيسەن؟

ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاق تېرەك دەرىخىنىڭ بىلەك تومۇقتىكى شېخىغا قارىدى ۋە:

— ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغىنىم ياخشىمىكەن..... ئالدىنقى يېرىم ئۆمرۈمدە ئامەت كەلمىدى، بەختسىزلىكىنىڭ ئازابىنى ئەمدى تارتقۇم يوق. بەختسىزلىك ئازابىدا قىينىلىپ ئۆلگەندىن ئېسىلىپ

ئۆلۈۋالغان تۇرۇك. ئاڭلىسام، خەلق باغچىسىدىكى يىرتقۇچ ھايۋانلارنى باشقۇرغۇچى قۇشقاچنىڭ 13 قەدەم ماڭغانلىقىنى كۆرۈپ ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغانمىش، — دېدى.

سەن ئۇنىڭ چىرايىغا ئۆزۈڭنىڭ چىرايىغا قارىغاندەك قارىدىڭ.

— بۇرادەر، بىز تونۇشۇپ قالدۇق، بىر ئۆتۈنۈشۈم بار، مەن ئۆلۈۋېلىشتىن بۇرۇن.....

ئىككى پارچە بۇلۇتنىڭ ئارىسىدا قىسىلىپ قېلىپ، يوغان دەرەخلەرگە، جىمجىت ئېقىۋاتقان دەريالارغا نۇرلىرىنى چېچىپ تۇرغان قۇياشنى كۆردۈڭ. ئۇ:

— كىيىملىرىمنى ئېلىپ كەت، تەڭرىنىڭ دەرگاھىغا فورما بىلەن كىرگىلى قويمايدىكەن، — دېدى.

ئۇ كىيىملىرىنى سېلىۋەتتى، يەردە ياتقان بىر ئەسكى ئارغامچىنى ھالقا چىقىرىپ دەرەخ شېخىغا ئاستى، ئاندىن يەردىن كۆتۈرۈلۈپ بوينىنى ھالقىغا كىرگۈزدى، تېنى بوشلۇقتا ئېسىلىپ قالدى. ئارغامچا گېلىنى سقتى. بويۇن سۆڭكى يىمىرىلىپ، تىلى ساڭگىلاپ، كۆزلىرى پۇلتىيىپ، ئىتائەتمەنلىك بىلەن يوتىسىغا چاپلىشىپ سېلىنىپ تۇرغان بىلەكلىرى ئۆزىنى قويۇۋەتكەنىدى.

ھۆسن تۇزىگۈچى بىلەن فىزىكا مۇئەللىمنىڭ چۈشى

بۇ چۈشتىن سەپرايىم قىرىق گەز ئۆرلىدى! ئۇ توغرىسىغا قويۇلغان ياغاچتىن سەكرەپ چۈشۈپ، پەستە بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇردى، يەردە چېچىلىپ ياتقان رەڭلىك بورلارنى يىغىپ، ئۆچلۈق بىر گۈمبەز ياسىدى، بور يۇقۇندىلىرى يۇقۇپ قالغان بارماقلىرىنى خۇددى ھەسەل يۇقۇندىسى يۇقۇپ قالغاندەك ئاغزىغا سېلىپ شورىدى. ئۇ:

ـــ چۈشۈمده يىراق بىر جايدا ئاجايىپ بىيىپ كەتكەن جاڭ چىچيۇنى چۈشىدىم. ئۇ نۇرغۇن پۇل تېپىپ، بىر تالاي ئېسىل يېمەكلىكلەرنى ئاپتۇ. مەسىلەن، خام گۆش، قاقلاپ پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى، دېڭىز مېھرىگىياھىغا ئوخشاش.....ـــ فىزىكا مۇئەللىمى بىلەن ھۆسۈن تۇزىگۈچى تامىقنى چىكىلىداتتى، قوۋۇزلىرىغا تۇكۇرۇك يىغىلدى. دۆلەتمەن ھەم يۇرىكى تۇم جاڭ چىچيۇ بىلىدىن قامچىنى ئېلىپ گويا ئوقۇغۇچىلارغا پوپۇزا قىلغاندەك بېشىدىن ئارتىلدۇرۇپ كۆتۈرۈپ:

ـــ بۇ سىلەر قىلغان ياخشى ئىش!ـــ دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى بىلەن ھۆسۈن تۇزىگۈچى ئىككىسى قامچىنىڭ ھەيۋىسىدىن تىترەپ كەتتى. ھۆسۈن تۇزىگۈچى چۈشىدە ئۆزىگە، فىزىكا مۇئەللىمى چۈشىدە ھۆسۈن تۇزىگۈچىگە:

ـــ سىز تۇ شاۋيىڭنىڭ ئېرىغۇ! ـــ دېدى.

ھۆسۈن تۇزىگۈچى ئۆزىنىڭ ئاق ـ قارىنى ئارىلاشتۇرۇۋەتكەنـــلىكىنى بىلدى، ئۇنىڭ ئاق ـ قارىنى ئارىلاشتۇرۇۋەتكەنلىكى فىزىكا مۇئەللىمىگە ئايان ئىدى. ئىككىسى بىردىنلا بىيىپ كېتىپ كۆكلى قارىيىپ كەتكەن جاڭ چىچيۇنىڭ سوغۇق كۈلگەن پېتى قامچىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ قوشنىسىنىڭ ئۆيى تەرەپكە ماڭغانلىقىنى كۆردى. ئېتىكلىك تۇرغان ئىشكىنى پۇلنىڭ كۈچىگە تايىنىپ ئېچىپ، ئاندىن قىساسكار ماشىننىنى ھەيدەپ ئۆيگە بېسىپ كىرىدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى. ياغاچ ئۆكەكنىڭ ئىككى تال تاختىيىدىن ياسالغان ۋەيرانە ئىشكىتە ئۇششاق باللار بور بىلەن يازغان سىرلىق بەلگىلەر بار ئىدى. ئىككىسى تەڭلا تېپىچەكلەپ كەتتى، ھەربىر ئادەمدە كۈنداشلىق بولىدىغانلىقى ھەر ئىككىسىگە ئايدىڭ ئىدى. شۇڭا، ئىچلىرى ئۇزاق ئېچىتىلغان ئاچچىقسۇدەك ئاچچىق ھالەتكە كىردى. جاڭ چىچيۇ، ھۆسۈن تۇزىگۈچى ۋە فىزىكا مۇئەللىمى ئۇچىسى قارا دوسكىنىڭ ئايىغ تەرىپىدە رەڭلىك

بور يەۋاتاتتى..... زادى كىم بور يەۋاتىدۇ؟

.....

بايان قىلغۇچى ئىككى كاپام بورنى ئاغزىغا سالدى، ئەتراپقا بىر توزۇندىلىرى چاچرىدى، ئۇ فىزىكا مۇئەللىمى بىلەن ھۆسەن تۇزىگۈچىنىڭ قۇچاقلىشىپ يېتىپ، ھەرقايسىسى ئۆزى كۆرگەن چۈشىكە غەرق بولۇپ كەتكەنلىكىنى، خۇشاللىقلىرىنىڭ بىر - بىرىگە ئارىلىشىپ كەتكەندەك، چۈشلىرىنىڭمۇ بىر - بىرىگە ئارىلىشىپ، بەدەنلىرى تۇگۇل روھلىرى ئوتتۇرىسىدا قويۇق مۇناسىۋەت ئورنىتىلغانلىقىنى دېدى. ئىككىسى بىرلا ۋاقىتتا كارتون قەغەز بىلەن ئايرۇبتلگەن ئاشخانا ئۆينىڭ ئىچ تەرىپىدىن «شىر - شىر» قىلغان ئاۋازنى ئاڭلىدى. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ ئۇزاقتىن بۇيان جايلىشىپ يېتىپ كەتكەن كارىۋاتتىن تۇرۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىشتى — بۇنى ئۆلۈپ تىرىلىش جەريانىدىكى ئۇلۇغ مۆجىزە دېيىشكە توغرا كېلەتتى — ئىككىسى بۇ مۆجىزىدىن پارلىغان نۇرنى كۆرۈشكە، كارىۋاتتىن دەرھال سەكرەپ تۇرۇپ مۆجىزىنىڭ سەۋەبىنى ئانالىز قىلىشقا، يۈز بەرگەن مۆجىزىنى قۇتلۇقلاشقا ئالدىرىدى. لېكىن، تەن بىلەن روھ يەنە بىر قېتىم ئۆلارنىڭ ئارزۇسىنىڭ ئەكسىچە يول تۇتتى — كارىۋاتتىن تۇرۇشنى ئويلىغانسىرى، بىر - بىرىنىڭ تېنىگە كىرىپ كېتىدىغاندەك بىر - بىرىگە تېخىمۇ چاپلىشىپ كېتەتتى.

بايان قىلغۇچىنىڭ تىلى مۇجمەل ئىدى. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالنىڭ ئورنىدىن سەنتۇرۇلۇپ تۇرغانلىقىنى كۆردۇق. باشتا تامنى تۇتۇپ ماڭدى، ھايال ئۆتمەي تامنى تۇتماي ماڭدىغان بولدى. ماڭغان چاغدىكى ھالىتى يېڭىلا ئايىغى چىققان ئوماق ھەم سەبىي بالىنىڭ تەمتىلەپ ماڭغان چاغدىكى ھالىتىگە ئوخشاپ كېتەتتى. مومدىن پۇتكەن ساھىبجامالغا كۆز ئالدىمزدا تەمتىلەپ ماڭىدىغان تىكەندەك يالغۇز ئوغلىمزغا يېكى تىكەندەك يالغۇز

قىزىمزغا قاراپ تۇرغانىدەك قاراپ تۇراتتۇق. كۆڭۈل - كۆكسىمز تەڭ ھەم شاد، روھىمىزدىن مېھىر - شەپقەت تۆكۈلۈپ تۇراتتى. قەلبىمىز مۇھەببەتكە، ئىللىق قۇياش نۇرىغا تولغانىدى.

6

شەھەردە چىقىدىغان گېزىتنىڭ كۆكۈچ چاپان كىيگەن، يوغان تۆت چاسا كۆزئەينەك تاقىغان ياش مۇخبىرىنىڭ ئىسمى خۇا زىخۇ، «گۈزەل دۇنيا» دەرۋازىسىنىڭ ھەمراھلىقىدا ھۆسەن تۇزىگۈچىنىڭ ئىشىك ئالدىغا كەلدى. كەچ كۈز كۈنلىرىنىڭ بىر گۈگۈم ۋاقتى ئىدى. شەھەردىكى بارچە دەرەخلەرنىڭ ياپراقلىرى كۈز شامىلىدا تىترەپ تۇراتتى.

باشتا دېگەنگە ئوخشاش بۇ بىر جۈپ ئاشىق - مەشۇق ئەخلاقنىڭ مودىلىشىشىغا رەھبەرلىك قىلىۋاتاتتى. بىخەتەرلىكە كاپالەتلىك قىلىدىغان ھامىلىدارلىقتىن ساقلىنىش زامانىۋى تېخنىكىسىدىن ھېچقانداق چاتاق چىقمايتتى. ئىككىسى تەپتارتماستىن ئىشقىۋازلىق قىلىۋاتاتتى. مۇخبىر كاندىدات يازغۇچى ئىدى. باشتا دەپ ئۆتۈپ كەتكەنىدۇق. دەرۋازىۋەن ئەسلىي 8-ئوتتۇرا مەكتەپ ئىشتىن سىرتقى قىزلار ۋالىبول كوماندىسىنىڭ «ئېرلاڭشىن» لەقەملىك ئاساسىي ھۇجۇمچىسى ئىدى. ئۇ:

ــ ئۇستام ئۆيدىمۇ؟ــ دېدى.

ھۆسەن تۇزىگۈچى كونا پاختا ئەدىيالىنى يېپىنىپ غىچىرلاپ تۇرىدىغان ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى. ئۇ ئىشكىتىن ئۇسۇپ كىرگەن ئىككى ياشقا ھاڭۇنقىپ قارىدى. مومىدىن پۇتكەن ساھىبجامال ئېڭىشكەن ھالدا بىرنېمىلەرنى دەپ غۇدۇراپ ئۆيىدە ئۇياقتىن بۇياققا ماڭاتتى.

ياش قىز ياش بالىنى تارتىپ تۇرۇپ:

ـــ لـى ئۇستام، بۇياق شەھەردە چىقىدىغان گېزىتنىڭ مۇخبىرى ـــ مەخسۇس ھالاكەت ۋە مۇھەببەتنى يازىدۇ ـــ ئۇ بىزنىڭ «گۈزەل دۇنيا» غا بارغان، مەن دەرۋازا باقىدىغان شاۋۇۋۇ، لى ئۇستام، ئىككىمىز بىر ئىدارىدە ئىشلەيمىز ـــ مەن 8- ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگەن. جاڭ چىچيۇ مۇئەللىم ماڭا فىزىكا دەرسى بەرگەن. كاللام ئاددىي، قول - پۇتلىرىم تەرەققي قىلىپ كېتىپ ياخشى ئوقۇيالمىغانىدىم. مۇئەللىمنىڭ جاپالىق ئەمگىكىگە يۈز كېلەلمەيمەن ـــ بىز كۈندە يۈز كۆرۈشۈپ تۇرىمىز. لى ئۇستام ـــ جاڭ مۇئەللىم ئېسىلىپ ئۆلۈۋاپتۇ، ھەقىقەتەن ئازابلانىدىم. ئۇ ئاقساقالنىڭ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايى كاللامدىن چىقىپ كەتمەيدۇ. بەك ئازابلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلمەمەن. مەنمۇ ھەم شۇنداق ـــ ئۇنىڭ ئىسمى شاۋخۇا. ئىسمى قىزلارنىڭ ئىسمىغا بەك ئوخشايدۇ، شۇنداقمۇ؟ مەن ئوغۇل مىجەز، شۇڭا ئۇنىڭ ئىسمى شاۋخۇا، بۇرۇن مومامنىڭ ئۆيىدىكى بىر قانجۇق ئىتنىڭ ئىسمى شاۋخۇا بولىدىغان، ئۇ ئىت ئاجايىپ ئوماق ئىدى. ئوغۇل باللارنى كۆرسىلا قۇيرۇقىنى پۇلاڭلىتىپ كېتەتتى. ئۇ تىلسىز ئىت ئىدى، ھاۋشىمايتتى. بىر ئەسكى ئادەتى بار ئىدى: ئوغۇل باللارنىڭ ئاياغ - پايپاقلىرىنى چىشلەپ كاتىكىگە ئاپىرىپ ساقلايتتى. ئوغۇل باللارنىڭ ئاياغ - پايپاقلىرىنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋېلىپ كۆزلىرى ياش قاراپ ياتاتتى، نېمىلەرنى ئويلايدىكىنتاڭ.....

شاۋخۇا ئىسمىلىك ھېلىقى مۇخبىر «ئېرلاڭشن» نى بىر چەتكە تارتىپ، ئېگىلىپ تەزىم قىلدى - دە، ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ كەتتى:

ـــ لـى ئۇستام، مەن شەھەردە چىقىدىغان گېزىتنىڭ مۇخبىرى، ـــ ئۇ يانچۇقىدىن كۆك سولياۋ دەپتەرنى چىقىرىپ پۈلاڭلاتتى. ـــ يېقىندا، گېزىتىمىز 8- ئوتتۇرا مەكتەپ فىزىكا

مۇئەللىمى فاكۇ فۇگۇينىكۇ چارچاپ كېتىپ دەرس مۇنبىرىدە قازا قىلغانلىق توغرىسىدا خەۋەر بەرگەن، شەھىرىمىزدە ئوتتۇرا مەكتەپلەردىكى ئوتتۇرا ياشلىق ئوقۇتقۇچىلارنى قۇتقۇزۇش ھەرىكىتى كۆتۈرۈلدى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، شەھەرلىك ھۆكۈمەت مەبلەغ ئاجرىتىپ ئوقۇتقۇچىلار ياتاق بىناسى سېلىش، ئوقۇتقۇچىلارنىكۇ مائاشىنى ئۆستۈرۈش، ھايات - ماماتلىق ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا جان تالىشىۋاتقان ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارنى قۇتقۇزۇش ئۇچۇن تەييارلىق قىلۇېتىپتۇ — چاتاقنىكۇ ئۇستىگە چاتاق چىقتى — جاكۇ چىچىۇ مۇئەللىمنىكۇ سىنىپتا ئېسىلىپ ئۆلۈۋاتقانلىق خەۋىرى تارقالغاندىن كېيىن، جەمئىيەت لەرزىگە كەلدى. بىزنىكۇ ئاخبارات ساھەسىدىكىلەر ھەر خىل قاراشتا قاتتىق قايغۇردى. گېزىتخانا رەھبەرلىرى جامائەت پىكرى پەيدا قىلىپ ئىككىنچى قېتىملىق قۇتقۇزۇش ھەرىكىتى قوزغاشقا تەييارلىق قىلۋاتىدۇ. شۇ سەۋەبتىن ئالايىتەن زىيارەت قىلغىلى كەلدىم — شۇ تاپتا كەيپىياتىگىزنىكۇ ئىنتايىن پەرىشان ئىكەنلىكىنى بىلىمەن — ئۆلۈم ئالدىدا تۇرۇۋاتقان، ئەمما ئۆلمىگەن ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرى ئۇچۇن، قايغۇغا سەۋر - تاقەت قىلىپ، زىيارىتىمنى قوبۇل قىلىشىگىزنى سورايمەن.

ئۇ ئۇنىئالغۇنى ئېچىپ، قىزىل كۇنۇپكىنى باستى. ئۇنىئالغۇنىكۇ خىزمەت ھالىتىدىكى كۆرسەتكۇچ چىرىغى قىزىل يانىدى. ئۇنىئالغۇ لېنتىسى شىرىلداپ مېگىۋاتاتتى. ھۆسىن تۇزىگۇچى ئورنىدىن مىدىرلىمىدى، چىرايى ئاقىرىپ كەتكەن. ئۇ ئۇنىئالغۇنى ئۆچۇرۇۋېتىپ، زىيارەت دەپتىرىگە ئالدىراش قەلەم يۇگۇرتتى:

مۇخبىرىمىز ئېسىلىپ ئۆلۈۋاتقان جاكۇ چىچىۇ مۇئەللىمنىكۇ كونا پاختا ئەدىيال يېپىنىپ ۋەيرانە ئورۇندۇقتا تىترەپ ئولتۇرغان خوتۇنىنى كۆردى. كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش قۇيۇلاتتى..... ئۆلگۇچىنىكۇ قېرى قېينىئانىسى ھەددىدىن ئارتۇق ھەسرەت

چېكىپ ئېلىشىپ قاپتۇ..... ئۇ ئالدىغا ئېگىشىپ خۇددى تاياق يەپ قورقۇپ كەتكەن كۈچۈكتەك تام ياقىلاپ ماڭاتتى. چىچىۇ، چىچىۇ..... سەن چارچاپ كېتىپ ئۆلۈۋالدىڭ..... ياداپ كېتىپ ئۆلۈۋالدىڭ..... ئىتتىتىن تۆرەلگەن مەكتەپ رەھبەرلىرى..... سېنى يىل بويى ئارام ئالدۇرمىدى..... دەيتتى. مۇخبىر ئۇچ ئەۋلاد بەش جان ئادەمنىڭ بىر يېرىم ئېغىز ئۆيدە ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئاشخانا ئۆينىڭ يېرىمىدا مومای، ئىككى نەۋرىسى ئۆگكۈردە تۇرىدىكەن..... ئۇ ئۇنىڭغۇنى ئۆچۈرۈۋېتىپ..... «ئېرلاگشىن» بىلەن كۆز ېېقىشتۇرالدى. «ئېرلاگشىن» كاسىسىغا ئۇرۇپ:

شەھەردىكى سامان قورساقلارنىڭ ھەممىسى قۇرۇق گەپ قىلىدىغان، گەپلىرىنى ناخشىدىن تەسىرلىك ــ ئىشقىلىپ، ئۇلار بىنادا تۇرىدۇ، نازۇنېمەتلەرنى يەيدۇ، تەرەت قىلسا كۆتىنى خەق ئېرتىپ قويىدۇ،ــ دېدى.

ھۆسن تۇزىگۈچى خۇددى كەم سۆز لاي بۇدساتۇادەك كونا پاختا ئەدىيالغا ئورىنىپ ئورۇندۇقتا تۇز ئولتۇراتتى.

ــ لى ئۇستام،ــ دەپ سورىدى مۇخبىر،ــ سىز بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ تۇل قالغان خوتۇنى نۇقتىسىدىن يۇقىرى ئۆرلەش نىسبىتىنى بىر تەرەپلىمە قوغلىشىقا قارىتا قارىشىڭىزنى سۆزلەپ باقامسىز؟

ھۆسن تۇزىگۈچى تاش بۇدساتۇاغا ئوخشايتتى. مۇخبىرنىڭ قەلبى زىيارەت دەپتىرىنىڭ قۇر ئارىلىقىدا يورغىلايتتى:

يۇقىرى ئۆرلەش نىسبىتىنى بىر تەرەپلىمە قوغلىشىش مەسىلىسى ئۇستىدە توختىلىپ، دەپنە ئىشلىرى ئىدارىسىدە نەچچە ئون يىل خىزمەت قىلغان شەھەر دەرىجىلىك ئەمگەك نەمۇنىچىسى غەزەپلىنىپ تۇرۇپ: ئېرىم مۇشۇ تۇپەيلىدىن ئۆلۈپ كەتتى. ئۇ نەچچە يىلدىن بېرى مەكتەپ پۇتكۇزىدىغان سىنىپلارنى قولدىن

چىقاردى. مەكتەپ پۈتكۈزىدىغان سىنىپلارغا بىر ھەپتە «چوڭ دەم ئېلىش» پۈرسىتى بېرىلەتتى. مەكتەپ رەھبەرلىرى ھەر كۈنى كەچتە مۇئەللىملەرنى خىزمەت ئورنىغا چىقىشقا مەجبۇرلايتتى، ھەتتا دۆلەت بەلگىلىگەن قىشلىق ۋە يازلىق تەتىل ۋاقتىمۇ تارتىپ ئېلىناتتى. يېقىندا ئوقۇغۇچىلار ئۆلدى، مۇئەللىملەرمۇ ئۆلدى. نەچچە يۈز ئوقۇتقۇچى بىلەن ئوقۇغۇچى كوللېكتىپ ئۆلۈۋالسا، ئاشۇ غوجاملار مەكتەپلەرگە چوڭقۇر چۆكۈپ، مائارىپنىڭ قانداق ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى كۆرىدۇ! دېدى.

مۇخبىر ئۆلگۈچىنىڭ خوتۇنىنىڭ غەزىپىگە پايلىماي دېگەن گەپلەرگە پۈتۈنلەي قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ئىنكاس قىلغان مەسىلە كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ئۇقۇشمىزچە، شەھىرىمىزدە تولۇق بىرىنچى يىللىقىتىن باشلاپ پەنلەر «ئىجتىمائىي پەن»، «تەبىئىي پەن» دەپ ئايرىلغان، «ئىجتىمائىي پەن» سىنىپلىرىدىكىلەرگە فىزىكا، خىمىيە پەنلىرى، «تەبىئىي پەن» سىنىپىدىكىلەرگە جۇغراپىيە، تارىخ ئۆتۈلمەيدىكەن، مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا مۇناسىۋەتسىز پەنلەرنىڭ ھەممىسى بىكار قىلىنغان. مۇشۇ مەسىلە توغرۇلۇق مۇخبىر مۇناسىۋەتلىك مەكتەپ رەھبەرلىرى بىلەن پىكىر ئالماشتۇردى: مەركەز نېمىشقا پەنلەرنى ئالدىراپ ئايرىماسلىق، يۇقىرى ئۆرلەش نىسبىتىنى پىر تەرەپلىمە قوغلاشماسلىقنى قايتا - قايتا تەكىتلەيدۇ. جامائەت پىكرىمۇ توختىماي تەنقىد قىلىدۇ، ئەمما نېمىشقا رولى بولمايدۇ؟ مەكتەپ رەھبەرلىرى ئامالسىزلىقتىن:

— يۇقىرى ئۆرلەش نىسبىتىنى پىر تەرەپلىمە قوغلىشىشنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلمىز، لېكىن بىزگە نېمە ئامال؟ شەھەر مەكتەپ خىزمىتىنىڭ ياخشى ياكى يامان بولۇشىدا ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا يۇقىرى ئۆرلەش نىسبىتىنى ئۆلچەم قىلىدۇ، بىزگە نېمە ئامال؟ ئوقۇتقۇچىلار بىلەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ يۈكىنى يېنىكلىتىشنى

ئويلايمىز، جۇرئەت قىلالمايمىز..... دېيىشتى.

ــ لى ئۇستام، ــ دەپ سوئال سوردى مۇخبىر، ــ جاڭ مۇئەللىم ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغان مۇشۇ ئىشقا قارتا كۆزقارىشىڭىزنى سۆزلەپ باقسىڭىز ــ گەرچە بۇنداق سوئال سوراش قاناۋاتقان يارىڭىزغا يود سۇركىگەن بىلەن باراۋەر بولسىمۇ.

ھۆسىن تۇزىگۈچى كونا ئەدىبالغا ئورنىپ خۇددى ياغاچ بۇدساتۇادەك قىمىر قىلماي، ھەتتا كۆز قارىچۇقىنىمۇ مىدىرلاتماي ئولتۇراتتى.

مۇخبىرنىڭ قەلىمى زىيارەت دەپتىرىنىڭ قۇر ئارىلىقىدا يۈگۈردى:

..... ئۆلگۈچىنىڭ يەسرەسى غەزەپلىنىپ تۇرۇپ، مەن شەھەرلىك ھۆكۈمەت بىناسى ئالدىدىكى مەيدانغا بېرىپ ئۆزۈمگە ئوت قويۇۋالىمەن. ئىسپىرتتا ئەقلى بۇلغىنىپ كەتكەن غوجاملار سەگەكلەشسۇن، بىر مىنۇت سەگەكلەشسىمۇ ئارمىنىم يوق! ــ دېدى.....

مۇخبىر ئورنىدىن تۇرۇپ زىيارەت دەپتىرىنى ياپتى، ئۇنىڭالغۇسىنى قاچىلىدى ۋە:

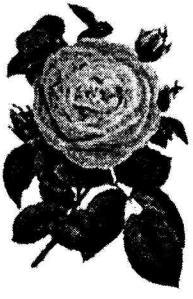
ــ لى ئۇستام، ھەمكارلاشقىنىڭىزغا رەھمەت، زىيارەت خاتىرىسىنىڭ ئارگىنالىنى ئالدى بىلەن سىزگە كۆرسىتىپ، سىز قوشۇلغاندىن كېيىن ئېلان قىلىمىز، ــ دېدى.

ھۆسىن تۇزىگۈچى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكۈسى بار ئىدى، ھۆسىن تۇزىگۈچى بولسا ئەدىبالغا مەھكەم ئورنىپ ئولتۇراتتى، قولىنى نەدىن تاپقىلى بولسۇن؟

شەھەر ئەتراپىدىكى خوراز ئۈچ قېتىم چىللىدى، ئاقىرىپ كېلىۋاتقان كۈل رەڭ تاڭ شولىسى دېرىزىدە ئەكس ئېتەتتى. فاڭ فۇگۈينىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىگە يېرىم ئاي بولدى، لەنتى پۇراق ئۆينىڭ ھەربىر بۇلۇڭىدىن ، ھەربىر ئۆي بىساتىدىن كېلىپ

تۇراتتى. كۈندۈزى پۇراق سەل ئاجىز ئىدى. قاراڭغۇ چۈشۈشى بىلەن، پۇراق كېچىلىك تۇمانەك بارا - بارا يوپۇرۇلۇپ كېلەتتى؛ خوراز ئۈچىنچى قېتىم چىللىغاندا، قويۇقلىشىپ پەللىگە چىققان كېچىلىك تۇمان بىلەن تەڭ پۇراقمۇ قويۇقلىشىپ پەللىگە چىقاتتى.

لەنتى پۇراق دەل پەللىگە چىققان چاغ ئىدى. تۇ شاۋىڭنىڭ قۇرۇپ كەتكەن كۆزلىرى چىدىغۇسىز ئاغرىپ كەتتى؛ ئېرىدىن ئايرىلىپ قېلىش ئايال كىشىنىڭ هاياتىدا چوڭ بۇرۇلۇش ئىدى — سىز تۇنۇگۈن خوتۇن ئىدىڭىز، مانا بۈگۈن تۇل خوتۇن بولۇپ قالدىڭىز.....

توققۇزىنچى باب

1

فىزىكا مۇئەللىمنى ئىككىنچى ساقچى ساقچىخانىنىڭ سولاقخانىسىغا ئىتتىرىپ كىرگۈزۈۋەتتى. بېشى تامغا تېگىپ ئاغرىپ كەتتى. بېشىنى تۇتۇۋالمىسا مېڭىسىنىڭ قېتىقى چاچراپ چىقىپ كېتىدىغاندەك بېشىنى تۇتۇپ ۋايۇايلاپ قاقشىدى. ساقچىلارنىڭ ئىشىكنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ ئاگاھلاندۇرۇپ:

ــ كەپسىزلىك قىلما، نەرسە ـ كېرەكلەرنى بۇزۇۋەتمە، بولمىسا مېڭەڭنىڭ قېتىقىنى كولاپ ئالىمىز،ــ دېگەن گېپىنى ئاڭلىدى.

ساقچىلارنىڭ يىراقلاپ كەتكەن ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپ قولىنى بېشىدىن ئالدى.

سولاقخانىنىڭ ئىچى غۇۋا ئىدى. ئالدى ۋە كەينى تامدا دېرىزە بولسىمۇ، لېكىن كىچىك، يەنە كېلىپ ئېگىزدە ئىدى. قوينىڭ پاچىقى تومۇلۇقدا تۆمۈر رېشاتكا ئورنىتىلغان كۆزى قاراڭغۇلۇققا كۆنگەندىن كېيىن، سۈنئىي خۇرۇم بىلەن قاپلانغان كونا سافانى كۆردى. قانچىلىغان ئادەملەر ئولتۇرۇپ كەتكەن مېغىز رەڭ سافا ئۆزگىرىپ قاپقارا داغلار چۈشۈپ، يىرتىلىپ كەتكەنىدى، سۈنئىي خۇرۇمنىڭ ئاراچلىرىدىن نىختاپ تىقىلغان كونا پاختا كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئورنىدىن ئۆمىلەپ تۇرۇپ ئىككى قولىنى سافانىڭ ئىككى تەرىپىگە ئېلىپ سافادا ئولتۇردى. چارچاپ كەتكەن تېنى ئوبدانلا ئارام تېپىپ قالدى. سافادا ئولتۇرۇشنىڭ ھۇزۇرىنى تولۇق سەزدى.

ئاشقازىنى كوركىراپ كەتتى، قورسقىنىڭ ئاچقانلىقىنى ھېس قىلدى. ساقچىنىڭ يوغان قولى ئۇزۇۋۈتكەن خىيالىنى داۋام قىلدى: ھۆسىن تۇزىگۈچى سۆڭگۈچى چالا - پۇچۇق كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان كالتا ئىشتاننى كىيىپ تار ئۆيدە مېڭىپ يۈرەتتى. چىرايى ماڭا ئوخشاش، ماڭا ئوخشاش ماش رەڭ فورما كىيگەن، مېنىڭ كۆزئەينىكىمنى تاقىغان. مېنىڭ ئورنۇمدا ماڭا ئوخشاش ئولتۇرغان. ئەمەلىيەتتە مەن ئەمەس، ھېلىقى ئەبىلەخ تىتىرەپ تۇرغان ئەمچەكلىرىگە ۋە ساپسېرىق تۈك بېسىپ كەتكەن بەدىنىگە ئاچ كۆزلەرچە قاراپ، ئۇنى يېۋېتىدىغانىدەك ئەلپازدا ئولتۇرىدىغاندۇ.....

خۇددى ئۆتكۈر تىرناق تۇيۇقسىز يۈرىكىمنى تىلغاندەك ــ مەن چەكسىز ئازابنى ھېس قىلدىم. بوغۇق ئاۋازىم بىلەن يېپىشقاق كۆز يېشىم تەڭلا ئاغزىمدىن ۋە كۆزۈمدىن ئېتىلىپ چىقتى. ئۆيگە قايتىمەن، ئۆيگە قايتىمەن ــ ئۆيدىكى مۇزىكا فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ يۈرىكىدە گۈرۈلدىمەكتە ــ بۇ يەردە ماڭا نېمە بار ــ فىزىكا مۇئەللىمى سافادىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى ۋە ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ، ئىشكىنى مۇشتلىدى ــ مېنى چىقىرىۋېتىڭلار، ئۆيگە قايتىمەن ــ مەن ھاماقەت! مەن ھاماقەت! ــ تۆمۈر ئىشىك تاراقلايتتى. ئىشىك سىرتىدىكى بازارنىڭ شاۋقۇن - سۈرىنى لەرزان ئۇچۇپ سولاقخانىغا كىرەتتى. دەرمانى قۇرۇغان ئىچ مايماق پۇتىنى سافا تەرەپكە سۈرۈپ بىراقلا كۆزىنى يۇمدى.

فىزىكا مۇئەللىمى قوش ئازابتا قىينىلاتتى: ھۆسىن تۇزىگۈچى بىلەن فاڭ فۇگۈينى ئويلىغان ھامان، ھەي! ئۇلار بىرگە

بولدى..... لۇكچەك! جالاپ ــ بېشىنى تاتىلايتتى ــ بۇ روھىي ئازاب ئىدى: ئاشقازىنى كوركىراپ سايراپ كېتىۋاتاتتى، كۆزلىرى قاراڭغۇلىشاتتى، ئاغزى پۇرايتتى، قول - پۇتلىرى يۇمشاپ، بارماقلىرى تىترەيتتى ــ بۇ جىسمانىي ئازاب ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ سولاقخانىدا بىر كېچە - كۈندۈز ياتىدىغانلىقىنى ئالدىن ئويلىمىغانىدى. جىسمانىي ئازاب روھىي ئازابنى بېسىپ چۈشۈپ ماركسزمنىڭ چىنلىقىنى يەنە بىر قېتىم كۆچلۈك ئىسپاتلىدى. فىزىكا مۇئەللىمى «مادداا بىرلەمچى، روھ ئىككىلەمچى» دېگەن يوغان سېرىق خەتلەر كەشتىلەنگەن قىزىل بايراقنىڭ بېشى ئۈستىدە لەپىلدەپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئەتىسى گۈگۈم ۋاقتىغا يېقىن، كاللىسىدىكى ئېكرانىدا نازۇنېمەتلەر ئېلانى يامراپ كەتتى. بەدىنىنى سېرىق تۈك بېسىپ كەتكەن يالىڭاچ ئايال بىلەن يالغان جاڭ چىچيۈنىڭ ئاشخانىدا چىلىقى ئاساسىي مەزمۇن قىلىنغان كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى ۋاقتىنچە توختىتىپ قويۇلغانىدى. ئىسسىق يېمەكلىك ئېلانلىرىنىڭ بېرىلىدىغان قېتىم سانى ئەڭ يۇقىرى ئىدى، كۆڭلى ئىسسىق ھور ئۆرلەپ تۇرغان بىر قاچا كالا گۆشى ئۇگرىسى تارتىپ تۇراتتى.

چوغدەك قىپقىزىل شەپەقنىڭ تال - تال نۇرلىرى دېرىزىدىن كىردى. ھېلىقى بىپەرۋا ئىككى ساقچىنىڭ سېنى ئۇنتۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىڭ. ئۇچەي ۋە ئاشقازىنىڭ كوركىرىماس بولدى. چۈنكى، كوركىرىغان بىلەنمۇ پايدىسى يوق ئىدى. ئۇچىيىڭ بىلەن ئاشقازىنىڭنىڭ قورساق بوشلۇقۇڭدا غەپلەت ئۇيقۇدا ياتقانلىقىنى سەزدىڭ. تۇرۇپ - تۇرۇپ نائىلاج نالە قىلغاندەك غىڭشىپ قويياتتى. ھېلىقى سېرىق مەزمۇندىكى كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى قايتا بېرىلمەيلا قالماي، نازۇنېمەتلەر ئېلانلىرىمۇ تېلېۋىزىيە ئېكرانىدا سەكرەپ - سەكرەپ ئەمەس، بەلكى ئېرىنچەكلىك بىلەن چىقىۋاتاتتى. ئىككى ئېلاننىڭ ئارىلىقى

ئۇزاققىچە بوش قالدۇرۇلدى، بوش ئورۇن تىنىمسىز سەكرەپ تۇرغان يىگىتنىڭ ئۇچلۇق سان - ساناقسىز نۇر داغلىرى بىلەن تولدۇرۇلدى. سولاقخانىغا خۇشياقمىغاندەك كۆز يۇگۇرتتىڭ — مەقسەتسىزدەك كۆرۈنگىنى بىلەن مەقستىڭ ناھايىتى ئېنىق ئىدى — يېگىلى بولمىغان نەرسە ئىزدەۋاتاتتىڭ. كۆزلىرىڭ تامغا يۆتكەلدى. ھاڭ ئارىلاشتۇرۇلغان قۇمنى، چىگە تالاسى ئارىلاشتۇرۇلغان سۇۋاقنى يېگىلى بولامدۇ؟ ناۋادا شەپقەتچى مەبۇدەنىڭ توپىسى بولسا يېگىلى بولاتتى. كۆزلىرىڭ تورۇسقا قادالدى. كۆپۈكسمان سولياۋ چاپلانغان تورۇسنى يېگىلى بولامدۇ؟ تۆمۈر رېشاتكىنى يېگىلى بولامدۇ؟ سۈنئىي خۇرۇمنى يېگىلى بولسا مەن بىر سافانى يېۋەتكەن بولاتتىم. قاراڭغۇ بۇلۇڭدا قۇرغان ساياھەت سومكاڭنى كۆرۈپ قالدىڭ. ساياھەت سومكىسىدا تاماكا بار ئىدى، تاماكىنى يېگىلى بولاتتى. راست، تاماكىنى يېگىلى بولىدۇ! كونىلاردا: «بىر تال تاماكا بىر گۆش مانتىسىنىڭ ئورنىنى باسىدۇ» دېگەن گەپ بار! مەندە تۆت پاچكا تاماكا بار! 800 تال! 800 گۆش مانتا بار! چەكسىز خۇشاللىق، سەن شاختا قېپقالغان يوپۇرماقتەك شامالدا تىترەيتتىڭ، بۇ چەكسىز خۇشاللىقنىڭ چالا پىشقان مەھسۇلاتى ئىدى.

ئۇ ئەسلىدە سەكرەپ بارماقچى بولدى، ئەمەلىيەتتە ئۆمىلەپ باردى. تىترەپ تۇرغان قوللىرىڭ بىلەن ساياھەت سومكىسىنىڭ سىيرىتمىسىنى يىرتىۋېتىپ، تۆت پاچكا تاماكىنى بىر - بىرلەپ چىقاردىڭ. ئالدىراش تارتقۇشلىدىڭ. ئاچالمىدىڭ، چىشلەپ ئاچتىڭ. ئۈستىدىكى بىر قەۋەت پارلىداق سولياۋنى چىشلەپ يىرتىپ، كۆرۈپكىدىن بىر قاپ تاماكىنى سۇغۇرۇپ ئالدىڭ. پېچەتلەنگەن ئاغزىدىكى كۈمۈش يىپقا قولۇڭ تەگدى. تارتتىڭ، ئاغزىنى ئېچىپ ئىچىدىن تۆت تال تاماكا ئالدىڭ. سارغۇچ تاماكا تالاسىدىن كۆزلىرىڭ نۇرلىنىپ كەتتى. ئېسىل خۇشبۇي پۇراق

دىمىقىغا ئۇرۇلۇپ بۇرنۇڭدىن پوتلاڭ ئاقتى.

بۇ چاغدا ئوت يوقلۇقىنى ئويلاپ ئۆمىدسىزلەنىدىڭ.

فىزىكا مۇئەللىمى كونا سافادا ئۆمىدسىز ئولتۇراتتى، دېرىزىدىن كىرگەن شەپەق نۇرى توق قىزىل رەڭگە ئۆزگەرگەنىدى. دېرىزىدىن، ئون نەچچە تۈخۈمسىمان سۈزۈك يوپۇرماقلارنىڭ ئارىسىدىن، ئەڭ دەسلەپ چىققان يۇلتۇز كۆرۈنىدى. ئۇچقۇنىدەك چاقنايتتى. ئۇ گويا كاللاڭدىكى ئېكرانىدا پارلاپ تۇرغانىدەك قىلاتتى. ئۆيدىكى مۇزىكا پارچە - پۈرات شاۋقۇنغا ئايلانىدى. ئوت مۇزىكىسى بارغانسېرى قىزغىن تۈس ئالدى. مۇزىكا گويا گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان يالقۇنغا ئوخشايتتى. قەدىمىي زامانلاردا ئەجدادلار ئوت دۆۋىسىنى چۆرىدەپ ئۇسسۇل ئويناپ، ناخشا ئېيتاتتى..... ياغاچتىن ئوت چىقىراتتى! مەن هاماقەت! مەن هاماقەت! مەنمۇ فىزىكا مۇئەللىمى بوپقاپتىمەن!

ئۇ روهلانغان هالدا خىزمەتنى باشلۇۋەتتى: كونا سافانىڭ پاختىسىنى ئالدى. ئېشىپ نەچچە تال پىلىك قىلدى؛ بىر پاي كەشنى سېلىپ، قولىغا كىيدى؛ پىلىكنى سېمونت يەرگە يايدى. ئۇستىگە كەشنى باستۇرۇپ قويدى. تەييارلىق تۈگىدى. ئۇ يۈگۈندى، دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، قەدىمىي زامانىدىكى گۈلخانغا خىيالەن قاراپ، ئىچىدە تىلاۋەت قىلدى، ئاندىن ئېگىشىپ، كۆزلىرىنى يۇمدى. پۈتۈن كۈچىنى رېزىنكە چەملىك لاتا خەي كىيىكلىك قولىغا يىغىپ هازىرلاندى. ئۇ خەينى كۈچەپ تۇرۇپ تېز سۈرئەتتە خەينىڭ چەمى بىلەن سېمونت يەر ئارىلىقىدىكى پىلىككە سۈركىدى. ئىسسىقلىق چەمدىن ئۆتۈپ قولىنى كۆيدۈردى! كۆيگەن رېزىنكىنىڭ پۈرىقى بۇرنۇڭغا ئۇرۇلدى. چەمدىن كۆتۈرۈلگەن قارا ئىسنىڭ كۆزۈگە ئۇرۇلغانلىقىنى هېس قىلدىڭ. چەمنى يىراق تۇتۇپ، بىر تال پىلىكنى ئاستا پۈۋلىدىڭ. دېرىزە سىرتىدىكى يۇلتۇزلار شادلىنىپ پارقىرايتتى. پۈۋلەش نەتىجىسىدە

كىچىككىنە ئوت پىلىكنىڭ ئوتتۇرىسىدا سېرىق نۇر چاچتى ھەم بارا - بارا كېڭەيدى. سەن دەرھال قىممەتلىك ئوتنى بىر ئورام پاختىنىڭ ئارىسىغا ئالدىڭ. توختىماي كۈچەپ پۈۈلەۋەردىڭ..... كۆكۈچ ئوت شوخلۇق بىلەن پاختىنىڭ چۆرىسىدە كۆتۈرۈلۈپ، فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ يۈزىدىكى تەرىنى، كۆزىدىكى ياش تامچىسىنى ۋە ئاقرىپ، تىترەپ كېتىۋاتقان ئاغزىنى يورۇتتى.

ئۇ سافادا يېتىپ، تاماكىنىڭ خۇش پۇراق ئىسىنى يالماپ - يالماپ يۇتتى، ئۈچەي - ئاشقازىنى شاد ناخشا ئېيتتى، يۈرىكى بىلەن ئۆپكىسى ئەسەبىيلەرچە ئۇسسۇلغا چۈشتى. جىگىرى بىلەن تىلى زەپەر مارشىنى ياڭراتتى. تاماكا ئىسى پۈتۈن بەدىنىدە، ئۆتۈشۈپ تۇراتتى. فىزىكا مۇئەللىمى مەستانە بولدى، كاللىسىدىكى ئېكراندا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنى تەربىيەلەشتىكى تالانت تىرىشچانلىقتىن كېلىدۇ، بىلىم كۈچ دېمەكتۇر، دېگەن ئىبرەتلىك سۆز تەكرار - تەكرار كۆرۈندى. ئۇ ئون نەچچە خىل ئوت پەيدا قىلىش ئۇسۇلىنى پىلانلىغانىدى، يېرىمى ئىسسىقلىقنى سۇركەش بىلىمىدىن پايدىلىنىشقا، يېرىمى ئوپتىكىدىكى فوكۇسلاش قائىدىسىگە ياتاتتى. ئەسقېتىپ قالىدىغانلىقنى ھەقىقەتەن ئويلىمىغانىدى. ئوت ھاسىل قىلىش يولىدا كۆرسەتكەن جاپالىق ئەمگىكىنىڭ يوقىقا چىقىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، تاماكىنى كەينى - كەينىدىن چەكتى، نىكوتىننىڭ ھىدىدىن ئارتۇق تەسىرىدە ئاغزى ئاچچىق بولۇپ يانداۋرغۇسى كەلدى، بېشى چىڭقالدى.

ئەتىسى چۈشتە، ئۇ ئون نەچچە قېتىم يانداۋردى. باشتا بىرمۇنچە سارغۇچ شۆلگەي، كېيىن يانداۋرغاندا يېشىل ئۆت سۈيۇقلۇقى كەلدى. ئاچچىق تاماكا ئىسىغا تولغان سولاقخانىدا تۇرالماي قېلىۋاتقانلىقنى ھېس قىلدى. تىرمىشىپ ئىشىك تۈۈگە كەلدى - دە، ئاغزىنى ئىشىك بىلەن كېشەك ئارىلىقىغا ياقتى.

سىرتتىكى ساپ ھاۋانى ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۈمۈردى. ئۆلۈۋېلىش خىيالى سېرىق كېپىنەكتەك كۆز ئالدىدا پەرۋاز قىلىۋاتاتتى. سېرىق كېپىنەك سولاقخانىدا پەرۋاز قىلىپ ئۇچتى. كۆزى قىپقىزىل، گويا قاراڭغۇ كېچىدە كۆرۈنگەن ئىككى تال تاماكىنىڭ چوغىغا ئوخشايتتى. كېپىنەك يەلكەڭگە بىر قېتىم، يەنە بىر قېتىم قوندى، بۇدۇر ھەم ھېسسىياتچان پۆپۈكلىرى قۇلاقلىرىڭنى سوزاتتى.

بۇ ھۆسن تۇرىگۈچى تالاي قېتىم سوزغان قۇلاقلار ئىدى..... مومىدىن پۈتكەن ساھىبجامال بىر قېتىم سوزغانىدى..... ئۇ قۇلقىمدىن سوزغان پېتى ھويلىدىكى ئارغامچىغا ئېسىقلىق تۇرغان كىرلىكنىڭ ئالدىغا سۆرەپ ئاپىرىپ دەپدەپە بىلەن:

ــ ھارامىدىن بولغان! كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ قارا، بۇ نېمە؟..... كىرلىككە بىر قاتار مودەنگۈل چۈشۈرۈلگەن، ئېچىلىپ كەتكەن مودەنگۈل چېچەكلىرىنىڭ يېنىدا بىر ئۈيۈم قان دېغى بار ئىدى..... مومىدىن پۈتكەن ساھىبجامال قولى بىلەن كۆرسىتىپ، ــ ئوبدان قارا، بۇ نېمە؟ــ دېدى، ــ قىزىل سياھ، ــ دېدىم، ــ ئاناڭنى، قىزىل سياھ بىلەن كۆك سىياھنى ئۇنتۇمايسەن! كىتاب خالتىسى، ساڭا مەن دەپ بېرەي، بۇ قىزمىنىڭ قېنى! قىزمىنى ئويناپ بولۇپ تاشلۇۋېتىشكە جۈرئەت قىلىدىكەنسەن، مۇشۇ كىرلىكنى كۆتۈرۈپ رەھىمسىزنىڭ ئالدىغا بارىمەن!..... ھۆسن تۇرىگۈچىنىڭ كارىۋاتتىكى ئىپادىسى مېنى قورقۇتۇۋەتكەنىدى..... ئۇ يوتقىنىنى قايرىپ ياۋۇزلۇق بىلەن، ــ كېلە! ــ دېگەنىدى، ئاغزىدىن چىققان بىئەدەپ تىلنى ئاڭلاپ قىزىرىپ كەتكەنىدىم..... شۇ چاغدىن تارتىپ تېنىدىن، چاچلىرىدىن، چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن دەپنە ئىدارىسىدىكى پۇراق بۇرنۇمغا ئۇرۇلۇپ تۇرىدىغان بولدى..... سىرتتا مېتالنىڭ بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلغان ئاۋازى كەلدى. كۈچ بىلەن ئىتتىرىلىپ ئېچىلغان تۆمۈر ئىشىككە بېشى قىسىلىپ قالدى، بۇنى خىيالىي تۇيغۇ، دەپ

ئويلىدى. تالادىن ساپ ھاۋا ۋە نۇرلار كىردى. ئۇ بۇنىمۇ خىيالىي تۇيغۇ، دەپ ئويلىدى.

ئالدىنقى كۈنى تونۇشۇپ قالغان سۇرلۇك ساقچى چوقچايغان كاساڭغا بىرنى تېپىپ:

— ئەكسىلئىنقىلابچى، ئوت قويماقچى بولدۇڭمۇ؟— دەپ تىل سالدى.

سولاقخانىدىكى تاماكا ئىسىدىن ساقچى قېقىلىپ يۆتىلىپ كەتتى - دە، ئىشىك تۈۋىگە داجىدى. بىر قولى ئىسكىلىتتەك ئورۇق، ئاق پىشماق ياش بالىنىڭ كېكىردىكىدە ئىدى، بىر قولى بىلەن بۇرنى ئالدىدىكى ئىسنى يەلپۈپ تۇراتتى. ئۇ:

— لاۋشى! لاۋشى! ئالدىنقى كۈنى تۇتۇپ كېلىنگەن نېرۋا كېسىلى بار ئادەم ھېلىمۇ سولاقلىق پېتى تۇرۇپتىغۇ؟— دەپ ۋارقىرىدى.

ئالدىنقى كۈنىدىكى ئانچە سۇرى يوق ساقچى سۇ تېمىپ تۇرغان قول ياغلىقىنى كۆتۈرۈپ ئىشكىتە پەيدا بولدى— ئىككىلا قولى سوپۇن سۇيى ئىدى — چىرايىدا بالىلارچە كۈلكە — كۈلۈپ تۇرۇپ:

— سېنى بىر تەرەپ قىلىۋەتتىمىكىن دەپ ئويلاپتىمەن!

— بىر قولۇمنى ئىككى قىلالمايۋاتسام، بىر تەرەپ قىلىدىغان ۋاقىت نەدە؟— دېدى سۇرلۇك ساقچى سوغۇق تەلەپپۇزدا،— سېنى بۇرۇنلا بىر تەرەپ قىلىۋەتتى دەپ يۇرۇپتىمەن!

— بولدى - بولدى، ئادەمنى ئىككىمىز تۇتقان، ئىككىمىز بىر تەرەپ قىلىۋېتەيلى،— دېدى سۇرى يوق ساقچى،— ئۇچ مىنۇت ساقلاڭ، قول ياغلىقىمنى يۇيۇۋېتىپ چىقاي.

سۇرلۇك ساقچى ئىسكىلىتتەك ھېلىقى ياشنى بىر دەرەخكە باغلاپ قويدى، ئاگاھلاندۇرۇپ: ئوغرى، ياۋاش بول! كەپسىزلىك قىلساڭ پاچىقىڭنى چېقىۋېتىمەن! — دېدى.

ساقچى سېنى سوراقخانىغا ئەكىردى. سەن ئۈچ پاچكا، بەش قاپ تاماكا سېلىنغان سايامەت سومكىسىنى كۆتۈرۈپ سوراقخانىغا كىردىڭ.

— سەن نېرۋا كېسەلمۇ؟

— مەن نېرۋا كېسەل ئەمەس.

— نېرۋا كېسەل بولمىساڭ، قاتناش تەرتىپىگە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ، ياماڭ ئاقۇمەت پەيدا قىلدىڭ. بۇ گۇناھىڭغا نېمە دەيسەن؟

— قەستەن قىلمىدىم..... ئۆيگە كېتەي دېگەن.....

— ھۆكۈم مۇنداق: 100 يۈەن جەريمانە قويۇلۇپ، ئۈچ كۈن تۈتۈپ تۇرۇلسەن، ئىدارەڭگە دېسەڭ، جەريمانىنى ئەكېلىپ بېرەمدۇ ياكى ئۆزۈڭ تۆلۈپتەمسەن؟

فىزىكا مۇئەللىمى قىلچە ئىككىلەنمەستىن يانچۇقىدىكى 100يۈەن قىممىتىدىكى يىپىيېڭى پۇللار قاچىلانغان قېلىن سېرىق لېپاپىنى چىقىرىپ، ساقچىغا ئۇزاتتى. سۈرلۈك ئەمەس ساقچى جەريمانىگە تالون يېزىپ بېرىپ، ھەييارلىق بىلەن:

— ئالە، ئاتچوت قىلدۇرۇۋال، — دېدى.

سۈرلۈك ساقچى بىزار بولغاندەك قولىنى سىلكىپ:

— ئىشىڭ تۈگىدى، ماڭ، يادىڭدا بولسۇن! يولدىن ئۆتكەندە چىراغقا قاراپ ئۆت، پىيادىلەر يولىدا ماڭ، — دېدى.

ئۇ ئېسىل تاماكا سېلىنغان سايامەت سومكىسىنى كۆتۈرۈپ، ساقچىخانا دەرۋازىسىدىن خۇشال چىقىپ كەتتى. بۇلۇت ئۈستىدە پەرۋاز قىلىۋاتقان ئۇچار قۇشتەك بېشىنىڭ ئېغىرلاپ، پۈتلىرىنىڭ يېنىكلەپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. پۇل تاپىدىغان ئىشىڭنى خوتۇنىڭ سىياقدىشىڭ بىلەن ئىشقىۋازلىق قىلىپ پاك - پاكىز ئۇنتۇپ كەتكەنىدى. سەن قەلبىڭنىڭ «ياشىسۇن ئەركىنلىك!» دەپ توۋلاۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىڭ.

2

نىكوتىننىڭ نارکوزى يېرىم ساﺋەتتىن كېيىن تۈگىدى. ئۇچار قۇش ئاپئاق بۇلۇت ئۈستىدىن ئۇچۇپ يەرگە قونىدى. ئىچكى ئەزايىڭ تاماكا ئىسسىغا تولغانىدى. پاكىز دەريا سۈيىنىڭ ھىدىنى پۇرىدىڭ. شەھەر كوچىلىرىدىكى چىراغلار ۋاللىداپ يېنىپ تۇراتتى. ئاق تېرەكلەرنىڭ قوۋزىقى كۈمۈشتەك پارقىرايتتى. ئايىغىڭنىڭ ئاستى سېمونت يول، تۇخۇمسىمان تاش يېيىتىلغان سېمونت يول شەھەردىكى شېرىن مۇھەببەت كوچىسى دەپ ئاتىلاتتى. بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىم، دەپ ئىچىڭ پۇشۇپ كېتىۋاتامدۇ؟ ئاق تېرەك دەرىخىنىڭ پۇرىقى ئۇزاق يىللاردىن بېرى توپا ـ چاڭ ئاستىدا قالغان سەزگۈلىرىڭنى ئويغىتىۋەتتى. ئاغزىڭ قۇرغاق، تىلىڭ ئاچچىق ئىدى. ئۇچىيىڭدىن كۆتۈرۈلگەن ھىد ئۆلۈكنىڭ ھىدىغا بەكمۇ ئوخشاپ كېتەتتى. يۇقىرىقى سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن پاكىز دەريا سۈيىنىڭ ھىدى تېخىمۇ كۈچىيىپ، مېنى ئوتقا ئۆزىنى ئۇرغان پەرۋانىدەك قىلىۋەتتى. ئۇ ئاق تېرەكلىكتىن ئۆتۈپ دەريانىڭ قارىپ ئوقىتىڭ يۈرۈپ كەتتى. كۆزىنىڭ خاتا سېزىمى بىلەن دەرەخكە ئۇسۇۋالدى. دەرەخلەرنىڭ ئارىلىقلىرىدىكى يالتىراق قوڭغۇزلار نەپىس نوتىدەك ئاق تېرەككە مەنسۇپ مۇزىكا ئىشلەپ يۈرۈشەتتى. ئەرلەر بىلەن ئاياللارنىڭ تېنىى دەرەخلەرنىڭ غولىغا چاپلىشىپ، چىملىق بىلەن ئۇلار ئېيتىۋاتقان ناخشا، ئىگراش، قوزۇق قېقىش ماشىنىسىنىڭ ئاۋازى ئېقىن سۈنىڭ ئاۋازى بىلەن بىرىكىپ كەتكەنىدى.

فىزىكا مۇئەللىمى قۇملۇقنىڭ ئىچكىرىسىدىن كەلگەن تۆگىدەك ئۆزىنى دەريانا ئاتتى. سايانەت سومكىسىنى ئىرغىتىپ تاشلاپ، دەريا بويىدا تىزلاندى. ئاغزىنى دەريانا ياقتى، سۈنى

سۈمۈرۈپ ئىچتى، ئۇششاق بېلىق ۋە ئۇششاق راكلار قورسىقىڭغا كىرىپ كەتتى. ئۇسسۇزلۇقۇڭ قانىدى، لېكىن ھەددىدىن ئارتۇق چارچاش يوقالمىدى. تىزلىڭ ۋە ئالقانلىرىڭ دەريا بويىدىكى پاتقاقتا پېتىپ كەتكەنىدى. ساڭا ئوخشاپ كېتىدىغان سېمىز بىر پاقا ئوڭ يېنىدىكى سۇغا چۈشۈپ تۇرغان چۆپلۈكتە قىزىقسىنغان ھالدا سېنى كۆزىتىپ تۇراتتى. يېلىقلار ئۇچىيىڭنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇزۇپ يۈرگەنىدەك، راك بېشىڭغا ئۇسۇۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. سېسىق پۇراق گۈپۈلدەپ ئۇرۇلۇپ تۇرغان دەريا يۈزىدە يۇلتۇزلارنىڭ سايىسى ئالتۇن مختەك چايقىلىپ تۇراتتى. بېشىڭ قېيىپ كەتتى، چىداشلىق بېرەلمەي قالغانلىقىڭنى سېزىپ تۇرىسەن. دۇغ سۇ گېلىڭگە ئۇرۇلۇپ، بۇرنۇڭ بىلەن ئاغزىڭدىن غارقىراپ يېنىپ كەتتى. ئۇششاق بېلىقلار ۋە ئۇششاق راكلار ئەسلىي ماكانىغا قايتتى. بۇرنۇڭدىن يانغان سۇدىن قان ھىدى كېلەتتى. فىزىكا مۇئەللىمى ئازابلىنىپ تۇرۇپ كۆزىگە ياش ئالغان ئەمەس. سەن ئىچكەن سۇنىڭ ھەممىسىنى ياندۇرۇۋەتتىڭ. ئۇچىيىڭ، گېلىڭ ۋە بۇرنۇڭ ئارام تاپتى. شۇ دەقىقىدە ئاجايىپ يەڭگىللەپ قالدىڭ. دولقۇنلار شالاقلايتتى، ئوت - چۆپلەر كۆكلەيتتى. موزايبېشى نەم توپىدا چىرىلدايتتى، پاقا ئۆزىنى دەريا ئاتتى — يۇلتۇزلار چايقىلاتتى.

ئۇ سەل كۈچەپ قولىنى ۋە تىزىنى لايدىن تارتىپ چىقاردى. ئۇنتۇپ قېلىشقا بولمايدىغان سايا‌ھەت سومكىسى پاقىنىڭ يېنىدا تۇراتتى. سومكىنى ئالدىڭ، پاقا دەريا‌غا چۈشۈپ كەتتى. كەينىڭدىن چىققان ئاۋازدىن چۆچۈپ كەتتىڭ.

سەن بۇ بىر پارچە ئاق تېرەكلىكنى ياخشى كۆرمەيسەن. قورقىسەن، يامان كۆرىسەن ھەم تارلىق قىلىسەن. يۇيۇلۇپ پاكىزلانغان تېنىڭنى سۆرەپ ئاق تېرەكلىكتىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، كەچتە ئۇچۇپ يۈرگەن قۇشلارنىڭ دەرەخلەرنىڭ ئۈچىلىرىدا

كۆككه قاراپ سايرىغان ئاۋازىنى ۋە ئۇ يەر - بۇ يەردىن كېلىۋاتقان سۆيگۈ - مۇھەببەت ساداسىنى ئاڭلىدىڭ.

فىزىكا مۇئەللىمى ئۆيگە قايتىپ كېتىۋېتىپ ئېزىپ قالدى. بارار يېرى يوق. ئۆيى بولسىمۇ قايتىپ كېتەلمىدى. ئۇ ناھايىتى غەزەپلىنىپ تۇرۇپ: بۇ كۆڭۈل قويۇپ قورۇلغان بىر تۇزاق ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدى..... چىراغلار چاقناپ تۇرغان كىنوخانا ئالدىدا ۋېلىسىپىتلەر قاتار - قاتار قويۇلغان، يورۇقتا ۋېلىسىپىتلەرنى ساناپ بولغىلى بولمايتتى. كىنوخانىنىڭ ئىچىدىكى ئاۋاز بىرقەدەر جىمىپ قالغان مەيدانغا چىقىپ كەتكەنىدى. ئاۋاز ياڭراق ئىدى:

— توختا، قولۇڭنى كۆتۈر، ۋۇ مۇناپىق، تاراق - تۇرۇق — ئۇستەل ئۈرۈلۈپ كەتكەندەك قىلاتتى — بىر ئايال چىرقىراپ كەتتى — پاڭ - پۇڭ!— ئوق ئاۋازى ئىككى قېتىم ئاڭلاندى — بۇ قانداق كىنودۇ؟ فىزىكا مۇئەللىمى كىنوخانا ئالدىدىكى مەيدانىدا پىرقىراپ يۈرەتتى. ئۇچىسىغا كاجى رەختتىن تىكىلگەن ئۇزۇن خىزمەت كىيىمى كىيىۋالغان ئوتتۇرا ياشلىق ئىككى ئايال كىنوخانا ئالدىدا شىمشكا چېقىپ ئولتۇراتتى. كىنوخانا ئىشكىنىڭ ئۈستىگە ناھايىتى يوغان كىنو ئېلانى ئېسىپ قويۇلغانىدى. ئېلاندا: نىقاب تاقىغان بىر ئايال سېرىق تاپانچىنى قولىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان سېمىز بىر ئەرگە تەڭلەپ تۇراتتى. ئايالنىڭ كۆكسى ھەددىدىن ئارتۇق مۇبالىغە قىلىۋېتىلگەنىدى: كۆڭلىكىدىن كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئەمچىكى ئىككى دانە نەيزىگە ئوخشاپ قالغان. مەيدانىڭ چەت چۆرىسىدە بىرمۇنچە يايما بار ئىدى. بەزىلەر مېۋە - چېۋە، بەزىلەر شىمشكا، بەزىلەر تاماكا، يەنە بىرەيلەن چۆچۈرە سېتىۋاتاتتى. ئاددىي ئوچاقتا كۆيۈۋاتقان ئوتۇنىنىڭ يورۇق ھەم ئىسسىق ئۇچقۇنى ئاقۇچ ئۇچىيمنى يورۇتۇۋەتتى. ئەمىلگە ئاق قاچىلار ئىككى قاتار قىلىپ تىزىپ قويۇلغان، ھەربىر قاچىدا بىردىن يېشىل چاقچۇق

قوشۇق، بىر چىمدىم تۇز، نەچچە تال ئاشكۆكى، ئىككى - ئۈچ تال قۇرۇتۇلغان ئۇششاق راك، نەچچە تال دېڭىز يۇسۇنى بار ئىدى. سەندە چۆچۈرە سېتىۋاتقان يايمىغا نىسبەتەن كۈچلۈك قىزىقىش قوزغالدى. قارامىلىق قىلىپ ئالدىغا قىستىلىپ بېرىپ تىل ئىشىتتىڭ ــ سېنى بىلىكىگە قارا ئەجدىها چېكىۋالغان تەمبەل كەلگەن بىر ياش ئۇرۇپ خېمىر قىلىۋەتكىلى تاس قالدى.

ئىشىڭ جەريانى مۇنداق ئىدى: فىزىكا مۇئەللىمى چۆچۈرە سېتىلىۋاتقان يايمىنىڭ ئالدىغا قىستىلىپ بارغاندا، قولى (كېيىن بايقىدى) ئاپئاق تور كۆڭلەك كىيگەن، زىلۋا بىر قىزنىڭ كاسىسىغا تېگىپ كەتتى. قىز قارا چاپان كىيگەن يىگىتى بىلەن بىللە چۆچۈرە ئېچىپ ئولتۇراتتى. قىزنىڭ كاسىسىغا سىگنال ئۈسكۈنىسى ئورنىتىلغانىدى ــ قولۇڭ تېگىشى بىلەن سىگنال سايراپ كەتتى. قىز چىرقىراپ، ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى. ئاپئاق كۆڭلىكىدە قاپقارا قول ئىزى تۇراتتى. فىزىكا مۇئەللىمى كۆزىنى يايمىچىغا تىكىپ، باھاسىنى سوراي دەپ ئاغزىنى ئېچىشىغا، پۇتىغا سەل ئاغرىق كىرىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى. قىز ياغاچتەك قاتتىق باسنوشكىسى بىلەن ئۇنىڭ پۇتىغا كېلىشتۇرۇپ بىرنى تەپتى ۋە:

ــ لۇكچەك، نېمە قالايمقان سىلايسەن؟ــ دەپ تىللىدى.

يىگىت يۇرگىنىنىڭ كۆڭلىكىنى كۆرۈپ، چۆچۈرىنى ئەمبەلگە قويۇپ:

ــ بەللىي! ــ دەپ ۋارقىرىدى - دە، كەڭ يېڭىنى شىمايلىدى، بىلىكىگە چېكىۋالغان يىرتقۇچ ئەجدىها كۆرۈنۈپ قالدى. ئات تۇيىقىدىكى يوغان مۇشتۇمى فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ يەلكىسىگە سەل تېگىشى بىلەن، ئۇ يېتىپ قالدى.

ــ سېنى ئۇرۇپ خېمىر قىلىۋېتىمەن!ــ دەيتتى يىگىت ھۆركىرەپ.

قىز يىگىتنى تارتىپ تۇرۇپ:

ــ بولدى، لوڭ ئاكا، ئەزىمەت ئۆلۈمتۇك بىلەن تەڭ بولمايدۇ، ــ دېدى.

ــ ياق، بۇنداق خورلۇققا چىداپ تۇرالمايمەن!

يىگىتنىڭ بويى 1 مېتىر 85 سانتىمېتىر كېلەتتى. سېرىق بۇرۇتى بار ئىدى. قىز يىگىتنىڭ بىرنى قويدى ۋە:

ــ ئەبلەخ، لوڭ ئاكا، جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغىنىنى كۆرمەيۋاتامسەن! ــ دەپ ئۇنى سۆرەپ ئېلىپ كەتتى. قىز ماڭغاچ فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ بېشىغا تۇكۇرۇپ قويدى. يىگىت:

ــ غوجىكاڭ، بىر قوشۇق قېنىڭدىن كەچتى! ــ دېدى.

يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇڭ، يېتىپ تۇرۇپ قانداق تۇرۇپ كېتىش توغرۇلۇق ئويلىدىڭ. ئۇيان ئويلاپ ـ بۇيان ئويلاپ، يۈزۈڭنى قېلىن قىلىپ يەنىلا ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. چۆچۆرە سېتىۋاتقان يايمچى ساڭا ئىچ ئاغرىتقان ھالدا قاراپ تۇراتتى. سەن ھاسىراپ تۇرۇپ:

ــ ماڭا رەھىم قىلىپ، ئىككى قاچا چۆچۆرە بەرسىلە..... ــ دېدىڭ.

ياشانغان يايمچى ساڭا چۆچۆرىنى تەڭلەپ تۇرۇپ:

ــ ئۇستام، ئۇششاق تىجارەت قىلمەن، نېسى قىلالمايمەن. يەنىلا ئاۋۋال پۇلنى بېرىڭ. بىر قاچىسى ئۈچ مو، ئىككى قاچىسى ئالتە مو، ــ دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئۇستىبېشىنى ئاختۇرۇپ بىر سىنتىمۇ تاپالمىدى.

ــ ئۇستام، ــ دېدى يايمچى، ــ مەن پىشىق ئادەم ئەمەس ــ ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا بولغان بولسا، ئىككى قاچا چۆچۆرە دېگەن نېمىدى ــ ئۇششاق تىجارەت، كەچۈر مېنى.

سايادەت سومكىسىدىكى تاماكىنى يادىڭغا ئالدىڭ ــ ئامال

تېپىلغاندەك بولدى ــ سومكىنى ئېچىپ، ئىچىدىن بىر قاپ تاماكا ئالدىك ـ دە، تىترەپ تۇرۇپ تەڭلىدىك ــ قولۇڭغا بايام دەريا بويىدا يېشىل لاي چاپلىشىپ قالغانىدى، سېسىق پۇراق كېلىپ تۇراتتى ــ ئېسىل ھەم قىممەت پۇللۇق تاماكا مەينەت قولۇڭغا پەقەتلا ماس كەلمىگەنىدى.

ــ تاغا، مۇشۇ بىر قاپ تاماكىغا چۆچۈرىگىزنى تېگىشەي، ــ دېدىك.

ياشانغان يايمچى گۇمانلىق كۆزلىرىنى فىزىكا مۇئەللىمگە تىكىپ، بېشىدىن تارتىپ ئايىغىچە، ئايىغىدىن تارتىپ بېشىغىچە تازا بىر قاراۋېتىپ، ئاندىن كەسكىن تەلەپپۇزدا:

ــ تېگىشمەيمەن، ــ دېدى.

ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۆز قىممىتىگىنى بىلىپ قەلبىڭ قاتتىق ھەسرەتلەنىدى. ئامال يوق، سومكىنى كۆتۈرۈپ، چامداپ يۈرۈپ كەتتىڭ. چۆچۈرىنىڭ خۇشبۇي پۇرىقى زەھەرخەندىلىك بىلەن كۈلەتتى، دۇمبەڭگە يايمچىلار ئاتقان ئۇچلۇق نەيزە سانجىلدى.

خوتۇنۇڭ ھەمىشە ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان ماقال يادىڭغا يەتتى: «سېۋەت كۆتۈرگەن ئادەمنى ئىت چىشلەيدۇ، پۇلى بار ئادەم ھۆرمەت تاپىدۇ» مەنىدە ئۇچ پاچكا، بەش قاپ ئېسىل تاماكا بار، ساتسام پۇل بولىدۇ. پۇلغا ئەمبەلدىكى چۆچۈرلەرنىڭ ھەممىنى سېتىۋالمەن!

ئۇ كىنوخانىدىن ئانچە يىراق بولمىغان تۆت كوچا ئاغزىنى تاللىدى ــ بۇ يەردە بىكارچى ئادەملەر لاغايلاپ يۈرۈشەتتى. بىر توپ ئادەم يوغان يەلپۈگۈچنى كۆتۈرۈپ دامكا ئويناۋاتاتتى ياكى دامكا ئويناۋاتقانلارغا قاراپ تۇراتتى. تاماكا سېتىۋاتقان بىر ئايال ئېگىز ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى، يېنىدا بوۋاقلارنىڭ ھارۋىسىنى ئۆزگەرتىپ ياسىۋالغان ھارۋىدا تاماكا تۇراتتى. يەلپۈگۈچ كۆتۈرۈۋالغان، مۇسكۇللىرى بوشاپ كەتكەن بىرنەچچە موماي

ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى دامكا ئوينىۋاتقان ئەرلەر بىلەن تاماكىچى ئايالنىڭ ئارىلىقىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ سومكىنى ئېچىپ، ئۇچ پاچكا، بەش قاپ تاماكىنى ئېلىپ ئالدىغا قويۇپ، خېرىدار كۈتتى.

ئاق پەرۋانىلەر يول بويىدىكى كوچا چىراغلىرىنىڭ نۇر چەمبىرىكىگە ئۆزىنى ئۇراتتى. يەردە بىر پەرۋانىنىڭ ئۆلۈكى ياتاتتى. كۆزۈڭ ۋېلىسىپىت مىنگەن قىزنىڭ يۇقىرى - تۆۋەن ھەرىكەت قىلىۋاتقان ساغلام پۇتىغا چۈشۈپ قالدى، ھۆسن تۇزىگۈچى بىلەن دۇكاندىكى ئايال غوجايىنىنىڭ پۇتى كاللاڭدىن لىپلا قىلىپ كۆرۈنۈپ ئۆتۈپ كەتتى؛ قول تۇتۇشۇپ سەيلە قىلىۋاتقان ئەر - خوتۇن ساڭا ئائىلەڭدىكى مەنزىرىنى ئەسلەتتى. ھەممە لىپلا قىلىپ كۆرۈنۈپ غايىب بولدى. پۈتۈن زېھنىي كۈچۈڭنى تاماكا سېتىشقا قاراتتىڭ. ئادەملەر ئالدىڭدىن بىرلەپ - ئىككىلەپ ئۆتۈپ تۇراتتى. بەزىلىرى كۈلۈمسىرىگەن، بەزىلىرى غەمكىن، بەزىلىرى پەرۋاسىز — پەرۋاسىزلار ئەڭ كۆپ ئىدى.

ھېلىقى تاماكىچى ئايالنىڭ تاماكا تىزىپ قويۇلغان ھارۋىسىغا سۈركىلىپ ئۆتكەن ئادەمدىن جەزمەن:

«تاماكا ئالامسىز؟» دەپ سورىغان چاغدىكى ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭ.

دەرۋەقە، بىرنەچچەيلەن ئۇنىڭ تاماكىسىنى ئالدى. سەن: گاچىدەك ئولتۇرۇپ تاماكا ساتقىلى بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدىڭ.

يۇقىرى ئاۋازدا توۋلايمەن، ئۇزاق چېنىققان ئاۋازىم بىلەن توۋلايمەن: تاماكا ساتىمەن — تاماكا ساتىمەن— ئېسىل تاماكا، ئەرزان ساتىمەن — يۇقىرى ئاۋازدا توۋلايمەن. بومبا ساقال قويۇۋالغان ئادەم ئالدىمغا كەلگەن چاغدا توۋلايمەن. ئۇ

كېلىۋاتىدۇ..... چامداپ مېڭىپ كەلدى..... ماڭا دىققەت قىلىۋاتىدۇ..... توۋلايدىغان پەيت كەلدى..... كەلدى..... بومبا ساقاللىق ياشانغان ئادەم قېقىلىپ، يولنىڭ قىرىغا تۆكۈردى، ئاندىن يۆتەلگەن پېتى ئۆتۈپ كەتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى نومۇس قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىدىن نەپرەتلىنىپ، يوتىسىنى چىمدىپ باقتى. يوتىسى خۇددى ئۇنىڭ ئەمەس، بەلكى باشقىلارنىڭ يوتىسىدەك ھېچقانداق ئىنكاس بولمىدى، بۇ بىر ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئىدى. نېمىدىن قورقىسەن؟ دەرس مۇنبىرىدە كۆرسەتكۈچ تاياقنى تۇتۇپ، پەتلەنگەن ملىتقتەك قادالغان نەچچە ئون جۈپ كۆزلەرگە قاراپ يۇقىرى ئاۋازدا دەرس ئۆتەتتىڭ. ئاۋازىڭ سىنىپتا ياڭرايتتى. نومۇس قىلىپ باققانمىدىڭ؟ ئوقۇغۇچىلارنى تەربىيەلىدىڭ، ئىنقىلابىي خىزمەتنى ئېسىل - پەس دەپ ئايرىمىدىڭ. ھەرقانداق خىزمەتنى خەلق ئۈچۈن، بىز خەلقنىڭ چاكىرى دەپ بىلىپ كەلگەنىدىڭ. تاماكا سېتىشمۇ خەلق ئۈچۈن، تاماكا ساتقۇچىلارمۇ خەلقنىڭ چاكىرى، خەلقنى ئالىي سۈپەتلىك نىكوتىن بىلەن تەمىنلەپ، تاماكىغا خۇمار بولۇپ قالغان سىنىپىي قېرىنداشلارنى بەختلىك ۋە خۇشال قىلىش، بۇ شەرەپلىك ئىش، نېمىدىن خىجىل بولىسەن؟

جەزمەن توۋلايسەن! ئۆزۈڭگە بۇيرۇق قىل، توۋلا!

فىزىكا مۇئەللىمى بوينىنى سوزۇپ چىللاۋاتقان خورازدەك توۋلىدى:

— تاماكا ساتىمەن.....

دامكا ئويناۋاتقانلار بېشىنى كۆتۈرۈپ سەن تەرەپكە قارىدى، ئۆتكەن - كەچكەنلەر ئايال تاماكىچى بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان ئايالار، ھەممىسى سەن تەرەپكە قارىدى، ئايال تاماكىچى ئورنىدىن تۇرۇپ يەنە ئولتۇرۇۋالدى.

بىر قېتىم توۋلاپ ھەسسىلەپ غەيرەتلىنىپ كەتتىڭ. نېمىگە

قاراپ ئولتۇرىمەن؟ بولار ئىش بولدى، نېمىگە قاراپ ئولتۇرىمەن؟ توۋلاي! سەن توختىماي توۋلىدىڭ:

ــ تاماكا ساتىمەن ــ ئېسىل تاماكا ــ ئەرزان ساتىمەن ــ ئېسىل تاماكا، پۇلى ئەرزان ــ داڭلىق ماركىلىق ھەقىقىي ئېسىل تاماكا.

نەچچە كۈندىن بۇيان تارتقان ئەلەمنىڭ ئورنىنى ۋارقىراپ تولدۇرۇۋاتقانىدەك قىلاتتىڭ. سەن دېمىسمۇ چارچىغان، قورسىقىڭمۇ ھەقىقەتەن ئاچقانىدى.

ئالدى بىلەن دامكا ئويناۋاتقانلارغا قاراپ تۇرغان بىرەيلەن كەلدى ــ دامكا ئويناۋاتقانلارنىڭ ئاۋازىڭدىن بىزار بولغانلىقى ئېنىق ئىدى. ئۇ ئالدىڭدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، قولىغا بىر قاپ تاماكىنى ئېلىپ:

ــ ساختا ئەمەستۇ؟ــ دەپ سورىدى.

فىزىكا مۇئەللىمى نەچچە مىنۇتتا ئاغزى يېغلىق ئوقەتچىگە ئايلانغانىدى (ناۋادا ئاچلىق قىينىمىغان بولسا، ئۇنىڭغا تېخىمۇ بولۇپ بېرەتتى). ئۇ ئىككى بارمىقى بىلەن بىر قاپ تاماكىنى قىسىپ ئالدى ـ دە، تاماكىنىڭ قېپىدىكى يالتىراقنى ئېلىۋېتىپ چىراغقا تۇتۇپ:

ــ بۇرادەر، قاراپراق گەپ قىلىڭ جۇمۇ! ئەقىللىك ئادەم باش كېتىشتىن ئەمەس، ھاقارەتلىنىشتىن قورقىدۇ! ساختا تاماكا ساتىدۇ، دەپ كىم شۇنداق دەيدۇ؟ ئەپسۇس، كۆزىڭىز مال تونۇمايدىكەن! ساختا تاماكا بولسا، كۆزۈمنى ئويۇپ ئېلىپ ماغزاپ دەسسىگەندەك دەسسەڭ، بېشىمنى كىسۋېلىپ توپ قىلىپ تېپىڭ!ــ دېدى.

ھېلىقى ئادەم:

ــ بولدى بەس، بۇرادەر! ئون ئوقەتچىنىڭ توققۇزى ھېيلىگەر، ئاغزى تاتلىق، كۆڭلى قارا! تاماكا ياخشى تاماكىكەن،

بىر قېپى نەچچە پۇل؟ــ دېدى.

ــ بىر قېپى تۆت يۈەن، باھا تالاشمايمەن، ئالسىڭىز ئېلىڭ، بولمىسا مەيلى! ــ دېدى فىزىكا مۇئەللىمى چورتلا كېسىپ.

ــ پاھ! قالتىسقۇ سىز! ــ ھېلىقى ئادەم قولىدىكى تاماكىنى ئۇرۇپ چۆرۈپ دامكا ئويناۋاتقانلارغا قاراپ،ــ ھوي، كېلىپ تاماكا ئېلىڭلار، ياخشى تاماكىكەن! ــ دەپ توۋلىدى.

بىر توپ ئادەم يوپۇرۇلۇپ كەلدى، يول بويىدا تۇرغانلارمۇ كېلىپ ئارىغا قىستىلىشتى. ئايال تاماكىچىمۇ توپ ئارىسىغا قىستىلىپ كىرىپ، قولىغا بىر قاپ تاماكىنى ئالدى، كۆزلىرىدە شۇ ئان يېشىل نۇر چاقناپ كەتتى. ئۇ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ئالدى ـ كەينى ۋە ئوڭ ـ سول يېقىدا تۇرغانلارنىڭ قولىدىكى تاماكىنى يۇلۇپ ئېلىپ، سايادەت سومكىسىغا سالدى ـ دە، سومكىنى بىلىكى بىلەن بېسىپ تۇرۇپ:

ــ بىر قېپى نەچچە؟

ــ تۆت يۈەن.

ــ بولىدۇ، ھەممىنى مەن ئالدىم! ــ تاماكىچى ئايال شۇنداق دەپ سومكىنى كۆتۈرۈپ مېڭىشقا تەمشەلدى.

ئەتراپتىكىلەر:

ــ نېمە قىلىسىز؟ نېمە قىلىق بۇ؟ نېمىدەپ بۇنداق قىلىسىز؟ ھاجەتخانىغىمۇ ئۆچرەتتە تۇرىدىغان گەپقۇ؟ يالغۇز ئىگىلەپ ئالماقچىمۇسىز؟ ھەممىنى بىراقلا ئېلىپ يۇقىرى باھادا ساتاي دەمسىز؟ ئۇنىڭغا سېتىشقا بولمايدۇ! تاماكىچى، ئۇنىڭغا ساتماڭ، ھەممىنى بىز ئالىمىز! ــ دەپ ۋارقىرىشىپ كەتتى.

ئايال تاماكىچى سومكىنى قويۇپ بەرمەي:

ــ بىر قېپىغا بەش يۈەن بېرىمەن، ھەممىنى ئالمەن! ــ دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى:
ــ ئالىيجانــاب گېپىــدىن يانمــاس، دەپــتىكەن. ســىزگە ساتمايمەن. بىر قېپىنى تۆت يۈەندىن ئۇلارغا ساتىمەن.
ئايــال تامــاكىچى بېزەكلــىك قىلــىپ تۇرۇۋالــدى، قولــدىكى سومكىنى بىرنەچچە ئادەم تارتىۋالدى، بىرەيلەن پۇتىغا دەسسىدى، ئايال تاماكىچى غەزەپ بىلەن:
ــ تىجارەت گۇۋاھنامىگىزنى چىقىرىڭ! ــ دېدى.
ــ چىــشى يولــۋاس، ســەن نېمىتــىڭ؟ ســودا ـ ســانائەتنى مەمــۇرىي باشــقۇرۇش ئورنــىدىكى كۈيــۈ ئوغلۇڭغــا تايىنــىپ بــازاردا مۇتتەھەملىك قىلىشقا پېتىنىۋاتامسەن؟ كارىكلار بولمىسۇن!
دامكا ئوينىغانلار ۋە دامكا ئوينىغانلارغا قــاراپ تۇرغــانلار ئــۈچ پاچكــا، بەش قــاپ تامــاكىنى ئېلىــپ تــۇگەتتى. پــۇلى بــارلار نەق مەيدانــدا پــۇلىنى تۆلــىدى؛ پــۇلى يــوقلار پــۇل ئــالغىلى ئــۆيلىرىگە كەتتى. فىزىكــا مــۇئەللىمى ســودا ئــارقىلىق ئــۆزى بــىلەن مۇشــۇ بــىر توپ پۇقرالار ئارىسىدا يــېقىن دوســتلۇق ئورنىتىلغــانلىقىنى كــۆرۈپ، ئىچى ئىسسىق بولۇپ كەتتى. شۇ چاغدا بىرەيلەن:
ــ تامــاكىچى، چاققــان قېچــىڭ! چــىشى يولــۋاس ســودا ـ سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئورنىدىكىلەرنى باشلاپ كەلــدى! ــ دەپ ۋارقىرىدى.
فىزىكا مۇئەللىمى بىــر تــوپ ئادەمنــىڭ ئىتتىرىــشى بــىلەن بــىر كوچىغا قاراپ يۈگۈردى. ئۇ ئايال تاماكىچىنىڭ ۋارقىرىغــان ئــاۋازىنى ئاڭلىدى. بىلىكىنى تۈتۈپ تەڭ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان ئادەم:
ــ چاققان يۈگۈرۈڭ، ئۇلار تۇتۇۋالسا تۈگەشــكىنىگىز شــۇ! ــ دېدى.
ســەن ئۇلارنــىڭ ئارىــسىدا ئىتتىرىلىــپ، مــۇدۇرۇپ خــۇددى بۇلۇتلارنــىڭ ئۈســتىدە كېتىۋاتقانــدەك كېتىۋاتــسەن. پۇتــۇڭ يەرگە تەگمەيتتــى. تــار كوچــىدىن يەنە بــىر تــار كوچىغــا قايرىلــىپ، بــىر

كوچىدىن چىقىپ يەنە بىر كوچىنى كېسىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتىمەن. كەينىگىدە چىقىۋاتقان ۋارقىراشلار يىراقلىماي، يېقىنلاپ قالغانىدەك قىلاتتى. ئېغىر قەدەم تىۋىشلىرىدىن باشقا، موتوسىكلىت موتورىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى كېلەتتى.

— چوڭ يولدا قاچمايلى! — دەپ توۋلىدى بىرەيلەن.

بىرەيلەن سېنى ئېتىزلىقتىكى چىغىر يولغا سۆرەپ ماڭدى. پۇتلىرىڭنىڭ نەدىلىكىنى ھېس قىلالمايتتىڭ. سۆرەپ ئەكېتىلىۋاتقان ئۆلۈك ئىتقا ئوخشاپ قالدىم، دەپ ئويلايتتىڭ. ئۆزۈمنى ئۇلارنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇراي. قوناقلىققا باشچىلاپ كېتىۋاتقانلىقىڭنى ھېس قىلدىڭ. قوناقلىقنىڭ پىچاقتەك ئۆتكۈر يىپراقلىرى يۈزۈڭنى تىلىۋەتتى. كۆزئەينىكىڭ غىچىر - غىچىر قىلىپ كەتتى.

— بۇرادەر، ئۇلار سىزنى تۇتالمايدۇ. ئاستىراق يۈگۈرۈڭ! — دېدى بىلىكىڭنى تۇتۇۋالغان ئادەم. ئۇ شۇنداق دەپ، ئېڭىشكىنىچە يۈگۈرۈپ كەتتى. سەن ئۆزۈڭنى قوناقلىققا تاشلىۋەتتىڭ. بەدىنىڭنىڭ خۇددى ھاۋادا لەيلەپ - لەيلەپ، لەيلەپ ببرىپ يەرگە چۈشكەن بىر تال مامىكاپتەك يېنىكلەپ كەتكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم ھېس قىلدىڭ.

3

ئېسىڭگە كېلىپ ئۆزۈڭنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقانلىقىڭنى بىلمەي، خىيالغا چۆكۈپ ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتتىڭ. بىرىكمىدە موتوسىكلىت ئاۋازى بىلەن ئايىغ تىۋىشى خىيالىڭغا كەلدى. يانچۇقۇڭنى سىلىدىڭ. نەچچە ۋاراق يۇمشاق پۇل قولۇڭغا ئۇرۇلدى. بۇ سېنىڭ خىيالىي چۈش ئىچىدە ئەمەس، بەلكى رېئال تۇرمۇش قوينىدا ياشاۋاتقانلىقىڭنى چۈشەندۈرۈپ بەردى.

كۆكته پۇرچاق چوگلۇقىدىكى يۇلتۇزلار جىمىرلىشىپ تۇراتتى. يۇلتۇزلار سان - ساناقسىز، ئاسمان ئاجايىپ جانلىنىپ كەتكەنىدى. سامانيولى ئاقۇچ چوڭ يولدەك قىيپاش سوزۇلۇپ ياتاتتى. ئىككى تەرىپى كۆكۈچ، يۇلتۇزلار كۆكۈچ تۈت رەختكە ئېسىپ قويۇلغان مەرۋايىتقا ئوخشايتتى. ئۇنچىدەك شەبنەم تامچىلىرى قونۇپ يوپۇرماقلىرىنىڭ چۆرىسىدە ۋە ئۇچلىرىدا يالتىرايتتى. سەرەتان يېڭى چىققان قوناق پۇپۇكلىرىدە شكالىسى ئېنىق ئورگانىك ئەينەك سىزغۇچتەك ياڭراق ئاۋازدا رىتىملىق چىرىلدايتتى. يىراقتىن چوڭراق ئىتنىڭ «كاڭ - كاڭ» قىلغان ئاۋازى بىلەن كۈچۈكنىڭ «ھاۋ - ھاۋ» قىلغان ئاۋازى كەلدى. قوناقلارنىڭ يوپۇرماقلىرى، پۇپۇكلىرى مىدىرلىماي تۇراتتى. ئازراقمۇ شامال يوق. ئۇ كېچىنىڭ قايسى چاغ بولغانلىقىنى بىلمىدى، ئەتراپتىكى شەپە، بولۇپمۇ سەرەتانىنىڭ ئىستېرېئولۇق چىرىلدىغان ئاۋازىدىن تۇن نىسپى بولۇپ قالغانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى. سەرەتانىنىڭ چىرىلدىغان ئاۋازىنىڭ مېڭەڭگە سىڭىپ كەتكەنلىكىنى سەزدىڭ.

ئورنۇڭدىن ئۆمىلەپ تۇردۇڭ. بېلىڭ ئاغرىيتتى، پۇتلىرىڭ يۇمشاق بولۇپ قالغانىدى. سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ، قوناق شېخىغا سوقۇلدۇڭ، قوناق شاخلىرى شاراقلاپ كەتتى. سەنتۈرۈلگەن پېتى بىرنەرسىگە پۇتلىشىپ كەتكەندەك يىقىلىپ چۈشتۇڭ. يۈزۈڭ نەم يەرگە تەگدى. بۇرنۇڭغا يەردىن كۆتۈرۈلگەن بەتبۇي پۇراق پۇرىدى. يۈزۈڭنىڭ يەردىنمۇ مۇزدەك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىڭ. كېيىن بىر قوناق شېخىنى تۇتۇپ ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. مۇزلاپ كەتكەن تېنىڭنى ئىسىتىش ئۈچۈن، ئىرادەڭگە خىلاپ ھالدا يۇمران كۆكباشنى ئۈزدۇڭ، بارماق تومۇقىدىكى چۈرۈك، تاتلىق ھەم شىرنىلىك كۆكباشنى ئاقلاپ يېدىڭ. بىر تال كۆكباشنى يەپ بولۇپ كاساڭنى ئالدىغا سۈرۈپ، ئاشقازىنىڭ سىرقىراپ ئاغرىپ

كەتكۈچە يەۋەردىڭ. ئاشقازىنىڭ سىرقىراپ ئاغرىپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، بەدىنىڭدە سۆڭەك، چىڭ ئەت، مېڭەڭدە سىلىقلاش مېيى پەيدا بولغانلىقىنى ھېس قىلدىڭ. قوناق شېخىنى تۇتماستىن ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. سەنتۇرۇلمەي ماڭدىڭ! بېشىڭمۇ قايمىدى! كۆزلىرىڭ تورلاشمىدى! قۇلىقىڭ ۋىڭلىدىمىدى! سەرەتان چىرىلداشتىن توختىدى! قوناق يوپۇرماقلىرى شارىلداپ كەتتى. سەن قورقتۇڭ، كېيىن: «نېمىدىن قورقىمەن؟ ئۆلۈمدىن قورقمىغان ئادەم يەنە نېمىدىن قورقىدۇ؟» دەپ ئۆزۈڭگە مەدەت بەردىڭ. قوناقلىقىنىڭ قىرىنى بويلاپ ئىككىلەنمەي ئالدىڭغا قاراپ ماڭدىڭ. ئىككى تەرىپىڭدىكى قوناقلار سېنى يۆلەيتتى. شامالدا ئۇسسۇلغا چۈشكەن يوپۇرماقلىرى يۇزۈڭنى، يەلكەڭنى ۋە قۇلاقلىرىڭنى سىلايتتى. شامال شۇڑىرلايتتى. ئۇسسۇلغا چۈشكەن قاپقارا يوپۇرماقلار شامالنىڭ ئالامىتى ئىدى. شامالار يېزىدىن ۋە يامغۇردىن ئۈچۈر ئەكەلدى.

ئۇ بىزگە مۇنداق دېدى: مەن دەيمەن، فىزىكا مۇئەللىمى بىلەن كىتابتىكى ئادەم قەستەن قېرىشۋاتقىنى يوق، تەبىئەت ئۇنىڭ بىلەن قېرىشتى. يۇلتۇزلارنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى نۇرلىنىپ كېتىشىنىڭ ئۆزى يامغۇردىن بېرىلگەن بېشارەت ئىدى. يامغۇرنىڭ بۇنداق يېغىپ كېتىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدى. يۇلتۇزلار ساراسىمگە چۈشۈپ تىترەيتتى. سامانيولى توسمىدىن ئېتىلىپ چىقىپ كەتكەن ناھايىتى ئۇلۇغ قاپقارا سۇدەك قاپقارا تۇمان ئىچىدە ياتاتتى. قاراڭغۇلۇق قانچە ئۇزاق داۋام قىلىدۇ؟ بۇنى قانچىلىك ئادەم بىلىدۇ؟ فىزىكا مۇئەللىمى قوناقلىقتىن چىقا - چىقمايلا، قارا بۇلۇتلار ئاسمان يۈزىنى قاپلاپ كەتتى. قوناق يوپۇرماقلىرىنىڭ ھەممىسى قاپقارا قامچىغا ئوخشاش بولۇپ قالدى. بوشلۇقلار ئاقۇچ ئىدى. قاپقارا قامچىلار ئاقۇچ بوشلۇقتا بىر - بىرىگە ئۇرۇلۇپ شاراقلايتتى. قامچىلارنىڭ ساڭا ئىچى ئاغرىمىدى.

كۆزئەينىكىڭ بولغانلىقىدىن خۇش بولدۇڭ ــ كۆزئەينىكىڭنىڭ دەستىسى ھازىر يۇزۇڭنى قىسىپ تۇرمايتتى، بۇ نەچچە كۈندىن بېرى يۇزۇڭنىڭ يادىڭ قوشۇقتەك بولۇپ قالغانلىقىنى چۈشەندۈرەتتى ــ شامال بەك كۈچلۈك ئىدى. ئەمما، يوچۇق بار ئىدى. يوپۇرۇلۇپ كەلگەن كەلكۈنگە بەك ئوخشايتتى، شامالنىڭ ئاراچلىرىدىن تۇرۇپ يىراقتىن، تۇرۇپ يېقىندىن سۈركىلىش ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى، سوغۇق سۆگەكتىن ئۆتۈپ كېتەتتى. يەنە تېخى، ئاسمان گويا تۈگمەن چۆرگۈلەۋاتقاندەك گۈلدۈرلەيتتى. ئاسمانىڭ چېتىدە چاقماق ۋاللىدە قىلىپ سىرىق ئۇچقۇنلىدى. بارلىق مەۋجۇدات ئاشكارا كۆرۈندى. چاقماق تىترەيتتى. بۇ ھال ئۇزاق داۋام قىلدى. قوناق شاخلىرىنىڭ تۇرقى بەتبەشىرە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ تۇرقىغا ئەمەس، ھايۋانلارنىڭ تۇرقىغا ئوخشايتتى. چاقماق ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، قۇلاقنى يىرىۋەتكۈدەك ئاۋاز يوقالدى، قۇرۇق ماي باكىنى ئۇرغان چاغدىكىدەك (نەچچە ھەسسە كۈچلۈك) ۋىڭىلدىغان ئاۋاز تىترەپ تۇراتتى. كېيىن چاقماق ئاۋازى بىلەن گۈلدۈرماما ئاۋازى ئاسمان ۋە زېمىن ئارىلىقىدا بىرلىشىپ كەتتى. بىرپەس شامال چىقتى. قوناقلارنىڭ ئېغىلىپ يېتىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدىڭ. شامال ئۆتۈپ كەتتى، ئەتراپنى جىمجىتلىق سۈكۈت باستى. قاياقتىندۇر ئوق تەگكەندەك ناله قىلغان بىر جانۋارنىڭ ئالدىدىكى ئەڭ ئاخىرقى نالىسى ئاڭلاندى ــ بۇ ناله كاللاڭغىلا ئەمەس، بەلكى يىلىك ـ يىلىكىگە سىڭىپ كەتتى. ئۆلۈم سېزىمى سېنى ئۆز قوينىغا ئالدى. بۇ چاغدا پۈت ـ قوللىرىڭ ئۇيۇشۇپ، مېخانىك ھەرىكەت قىلىۋاتقاندەك سەنتۈرۈلۈپ ماڭدىڭ. كۆز ئالدىڭدا يول يوق، مەقسەت ـ نىشانسىز. سەن ئاسمان ـ زېمىننى لەرزىگە سالغان تاشقىندا جان تالىشىۋاتقان تىرىك ئەرۋاھ.

يامغۇر باشتا شالاڭ ياغدى. رەڭگى سۇر، سۈرئىتى ئاستا

ئىدى. قاپقارا بوشلۇقتا يول - يول ئىز قالدۇرۇپ چۈشۈۋاتاتتى، قوناق يوپۇرماقلىرى شاراقلاپ كەتتى. ئاۋاز شالاڭ، كۆچسىز ئىدى. ئەمدى يامغۇر كۆچيىپ، سۈرئىتىمۇ تېزلەشتى. ئارىسىدا تېخى ىەچچە تال مۆلدۈر بار ئىدى. قوناق يوپۇرماقلىرىدىن چىققان شاراق - شاراق ئاۋاز شار - شۇر قىلغان ئاۋازغا سىڭىپ كەتتى. نەچچە تال مۆلدۈر فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ چاچ ياپالمىغان كاللىسىغا چۈشتى. ئۇ ھاۋانى سۈمۈرۈپ تۇرۇپ، مېڭىسىنىڭ بەك ئاغرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. كۆز ئالدىدا مۇزلۇق سۇ دۇنياسى. دۇنيا شاۋقۇنغا تولغانىدى، كىيىملىرى بەدىنىگە چاپلىشىپ، پۇتى لايغا پېتىپ قالدى، ئۇ يەنىلا ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتاتتى.

يامغۇر بايامقىدىنمۇ كۈچيىپ كەتتى. تال - تال چۈشۈۋاتامدۇ ياكى يىپتەك ئۈزۈلمەي چۈشۈۋاتامدۇ، پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. ئۇ سۇنىڭ تۇۋرۈكى، سۇنىڭ ئېقىمى، سۇنىڭ ئۆز ئانىسى ئىدى. يېغىۋەر، مەن ئىلگىرىلەپ كېتىۋېرىمەن.

ئونىنچى باب

1

تۇ شاۋيىڭ بىلىكىدە قارىلىق، زىغىر رەڭ چېچىنى نېلۇپەر شەكلىدە بىر تال قىلىپ ئۆرۈپ، كېپىنەك شەكىللىك قارا چازا قىستۇردى. تار قارا ئىشتان، پۇتىغا چۆرىسى ئاق، پوقاق چەم خەي، ئۇچىسىغا كەڭ كۆڭلەك كىيىپ ئەينەك ئالدىغا كەلدى. چىرايىنىڭ جىگدىجىنىڭ ئاق ساپال قاچىسىغا ئوخشاش ئاقىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆردى. قارىلىق تۇتقان مەزگىلدە، چىرايى سۈرۈلۈپ، كۆزلىرىنىڭ چۆرىسى قىزىرىپ ئىككى قارا داغ پەيدا بولغانىدى. فاڭ خۇ:

ــ ئانا، سەن ياش ھەم چىرايلىق، ساڭا مېنىڭمۇ تارلىقىم كېلىۋاتىدۇ! ــ دېدى.

تۇ شاۋيىڭ چېچىنى سىلاپ تۇتۇپ:

ــ خۇئېر، چېچىمنى كېسۈۋېتەيمۇيا؟ــ دېدى.

ــ ھاجىتى يوق،ــ دېدى فاڭ خۇ،ــ پەقەتلا ھاجىتى يوق، ئانا!

ــ خەقلەر ئېگىز ـ پەس گەپ قىلىپ يۈرەمدىكىن دەيمىنا؟

تۇ شاۋيىڭ چېچىنى بەك قەدىرلەيتتى.

ــ بولدىلا، ئانا،ــ دېدى بور قۇتىسىدىكى ئىككى ئاق چاشقاننى ئويناۋاتقان فاڭ خۇ پەرۋاسىز ھالدا،ــ ئاتام تۇغقەپ

كەتتى، سەن تېخى ياش، ئاكامنىڭ دېگىنىدەك قىل، مۇھەببەت باغلا، بېشىڭنى ئوڭلا.

ــ باللىرىم، ئاتاڭلارنىڭ تېنى سوۋۇمىدى، بۇنداق گەپ قىلماسلىقىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

ــ بۇ سېنىڭ ئەركىنلىكىڭ، ــ دېدى فاڭ خۇ قەلەمنى ئاق چاشقاننىڭ قىزغۇچ بۇرنىغا تەگكۈزۈپ.

تۇ شاۋېيڭ يۈزىنى سىلىدى. گەرچە قارىلىق كىيىم كىيگەن بولسىمۇ، كۆڭلىدە ئۆزىنىڭ چىرايلىقراق تۇرۇشىنى ئىستەيتتى.

بۇ فاڭ فۇگۇي ئۆلۈپ يېرىم ئايدىن كېيىن، ئۆيىدە يۈز بەرگەن ئىش ئىدى. تۇ شاۋېيڭ قارىلىق كىيىم كىيىپ، مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى كونسېرۋا زاۋۇتىغا بېرىپ ئىشقا چۈشۈش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىۋاتاتتى. قىزى بولسا يان قوشنىسىنىڭ بالىلىرى مەخپىي يول ئارقىلىق بەرگەن ئاق چاشقاننىڭ ئويناۋاتاتتى.

2

سىز تار كوچىدا ھۆسن تۈزىگۈچىگە يولۇقۇپ قالدىڭىز. ئۇ ئۈستىبېشىڭىزغا تازا زەن سېلىپ قاراپ:

ــ پاھ، يەڭگە، نېمانداق چىرايلىق ياسىنىۋالدىڭىز! قارا مودەنگۈل ئېچىلغانىدەك! قارىلىق كىيىم سىزگە مۇراسىم كىيىمدىنمۇ بەكرەك يارىشىپ كېتىپتۇ. ئەتىدىن باشلاپ كوچا ـ كويلاردا قارىلىق كىيىم كىيىش مودا بولۇپ كېتەمدىكىن!

بىرسى ئىچكى سىرىڭىزنى پاش قىلىپ قويغانىدەك چىرايىڭىزغا قان يۈگۈرۈپ، قۇلاقلىرىڭىزنىڭ تۈۋىگى قىزىپ كەتتى. ھۆسن تۈزىگۈچىنىڭ سىزنى كولىدۇرلىتىۋاتقانلىقىنى، مازاق قىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىڭىز. بىر ياقتىن خىجىل بولدىڭىز، بىر ياقتىن غەزەپلەندىڭىز.

— سىز جەزمەن ياش ھەم كېلىشكەن يىگىت تاپالايسىز! — دېدى ھۆسەن تۇزىگۈچى يۈزىنى يېقىن ئەكېلىپ ئۇياتسىزلىق بىلەن، — ھازىرقى يىگىتلەرنىڭ قىزلار بىلەن خۇشى يوق، ئەجنەبىيلەرنىڭ پۇرىقى كېلىدىغان ئاياللارغا ئامراق — سىز مودا، سىز بازىرى ئىتتىك مال!

ئۇنىڭ ياپتا گەپلەر بىلەن سىزنى ھاقارەتلەۋاتقانلىقىنى سەزدىگىز. بىزنىڭ ئۆيدىكى لاۋجاڭ ئاخشام تېخى ماڭا، سىزنى بەك چىرايلىق، ئاق كۆڭۈل، مۇلايىم، بەدىنىدىن ساپ سۈتىنىڭ ھىدى كېلىدۇ، دېدى، — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى سىرلىق چىمچىقلىتىپ، — بەدىنىگىزدە راستىنلا ساپ سۈتىنىڭ ھىدى بارمۇ؟ پۇراپ باقايچۇ. ھۆسەن تۇزىگۈچى يوچۇنلا بىر قىلىقلارنى قىلىپ، چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ سىزگە يېقىنلاشتى ۋە بۇرنىنى بىرقىسما قىلىپ، — سىزدىن ئەجەب توشقان گۆشى كونسېرۋا ھىدى كەلدى؟ — ئۇ بىر پۇتىنى كۆتۈردى، ئايىغىدىن پۇتىغا سانجىلغان نەرسىنى ئېلىۋەتمەكچى بولسا كېرەك. ئۇنىڭ بۇ تۇرقىنى پۇتىنى كۆتۈرۈپ سىيۋاتقان لۇكچەك ئەركەك ئىتنىڭ تۇرقىغا ئوخشاتتىڭ. ئۇ گېپىنى داۋام قىلدى، — ئەرلەر ھەمىشە «قاچسىدىكى تاماقنى يەۋېتىپ، قاچىسىنىڭ سىرتىغا قارايدۇ». ئۇلار دائىم تېنىمىزدىن چىقىۋاتقان غەلىتە پۇراقلارنى پۇرايدۇ. ئېرىمنى يولدىن چىقىرىپ يۈرمەڭ، ياخشى يەڭگە! — ئۇ قەددىنى تىك تۇتۇپ، كەسكىن تەلەپپۇزدا، — سىزنى چېچىنى بويامدىكىن، دەپ گۇمان قىلىمەن. چېچىڭىزنى نېمىشقا بويايسىز؟ ئېرىم مۇشۇ كۈنلەردە ئۈستۈمدە يېتىپ تۇرۇپ، جۆيلۇپ كەتكەندەك ئىسمىڭىزنى تىلغا ئالىدۇ، — ئۇ ھېيلىگەرلىك بىلەن كۆزىڭىزگە قارىدى، — خالىسىڭىز، ئېرىمنى سىزگە ئۆتۈنۈپ بېرىمەن! ئاڭلىسام، سىزدەك ئاياللار..... ئەرسىز يۈرەلمەيدىكەن، ئوتتا كۆيگەن مۇشۇكتەك بولۇپ كېتىدىكەن، شۇنداقمۇ؟

تۇ شاۋيگنىڭ چىرايى ئاقىرىپ قىزاردى، قىزىرىپ بوزاردى، بوزىرىپ كۆكەردى، كۆكىرىپ ئاقاردى. يىغلىغۇڭىز، كۈلكىڭىز، ئۇرۇشقىڭىز، پەرياد كۆتۈرگىڭىز، تېپىچەكلىگۈڭىز، تامغا ئۇسۇگۈڭىز ۋە ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغۇڭىز كەلدى. بىر قولىڭىز ئۇنىڭ مەيدىسىدە ياقىسىنى تۇتۇپ تۇراتتىڭىز، ئەر كىشى بىلەن بىرگە بولغان چاغدىكىدەك ئىگرايتتىڭىز، بىر قولىڭىزنى كۆتۈرۈپ ياۋۇزلارچە ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ يۈزىگە چاڭ سالدىڭىز. سىزدىكى ياۋۇزلۇقنىڭ ئورنىنى بىر مىنۇتقا بارا - بارمايلا مۇلايىملىق ئىگىلەپ ئالدى. دەرمانسىز قولىڭىز ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ يۈزىدىن سىيرىلىپ كۆكسىدە بىردەم توختاپ، ئاندىن بىراقلا پەسكە چۈشۈپ كەتتى. ھۆسن تۇزىگۈچى خۇشال كۈلۈۋاتاتتى. سىز سەنتۈرۈلگىنىڭىزچە ئالدىغا ئېتىلدىڭىز. ھۆسن تۇزىگۈچى سىزنى تۇتۇۋالدى. كۆزىڭىز يۇمۇلغانىدى. ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ:

ــ فاڭ يەڭگە، چاقچاق قىلىپ قويدۇم. راستىمكىن دەپ قالماڭ! ــ دېگەن گېپىنى ئاڭلىدىڭىز. بېشىڭىز پىرقىراپ كېتىۋاتاتتى. بىلىكىڭىزنى تۇتۇپ تۇرغان ئاشۇ بىلەكتىن سەسكىنىپ كېتىۋاتقان بولسىڭىزمۇ، لېكىن ئايرىلالمايتتىڭىز. كۆزىڭىزنى ئاچقان چېغىڭىزدا، تامغا چاپلىشىپ ئۆسكەن بارماقتەك تۇخۇمەك دەرىخىنىڭ غولىنى تۇتۇپ تۇرغانلىقىڭىزنى بايقىدىڭىز. ھۆسن تۇزىگۈچى چۈشكە ئوخشاش پەيدا بولۇپ، يەنە چۈشكە ئوخشاش يوقالغانىدى. سەزگۈ ئەزالىرىڭىزدىن گۇمانلاندىڭىز.

بايان قىلغۇچىنىڭ بىزنى ئەخمەق قىلىۋاتقانلىقىدىن شۈبھىلەندۇق. بور يەيدىغان ئادەم ئىشەنچلىكمۇ؟ سىلەرگە دېسەم، بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى راستىنلا يۈز بەرگەن ئىشلار ئەمەس. يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان، جەزمەن يۈز بېرىدىغان ئىشلار، فاڭ فۇگۇي ئۆلۈپ يېرىم ئايدىن كېيىن، بىر ئەتىگەنلىكى يۈز بېرىشى ناتايىن، باشقا بىر كۈنى يۈز بېرىشى مۇمكىن. تۇ شاۋيىڭ

بارماقتەك تۇخۇمەك دەرىخىنى قويۇۋېتىپ ئۆيىگە قايتىپ كەتتى، ئۆيگە كىرىپ ئۆزىنى كارىۋاتقا ئاتتى. مۇرەككەپ ھېسسىياتى ئاچچىق كۆز يېشىغا ئايلىنىپ ياستۇققا تۆكۈلدى. بۇنىمۇ دېۋېتەي: ياستۇقتا قىزىكا مۇئەللىمنىڭ لەنىتى بېشىنىڭ ھىدى ساقلىنىپ قالغانىدى. سىلەرگە تۇرلۇك پۇراقلار توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرگەنىدىم. ئوخشاش بولمىغان قىزىكلىق ۋە خىمىيەلىك قۇرۇلمىلاردىن ھاسىل بولغان يوپۇرماقلارنىڭ ھىدى ئوخشاش بولمىغان تىرىكلەرنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆز رولىنى قىلدۇرىدۇ، ئوخشاش بولمىغان ئىنكاس پەيدا قىلىدۇ.

ھۆسىن تۇزىگۈچىنىڭ ھاقارەتلىشىگە ئۇچراپ، ياستۇقتا يېتىپ، فاڭ فۇگۈينىڭ لەنىتى بېشىدىن قالغان پۇراقنى پۇرىغان تۇ شاۋېڭنىڭ مەرھۇم ئېرىگە مۇناسىۋەتلىك تۇگىمەس ئەسلىمىلەرگە غەرق بولۇپ كەتكەنلىكىنى پەرەز قىلدىم. ئۇنىڭ دىلى ئازار يېگەن، ھال - مۇڭىنى تۆكۈشكە موھتاج ئىدى. تىرىك ئادەم تىرىك ئادەمگە ھال - مۇڭىنى تۆكسە بولمايتتى. پەقەت ئۆلۈككىلا ھال - مۇڭ تۆكۈشكە تۇغرا كېلەتتى، كىنولاردىكى كۆرۈنۈشكە ئوخشاش؛ چىرايلىق ھەم ھېسسىياتچان بىر تۇل خوتۇن تامدىكى تويلۇق سۈرەتنى ئېلىپ، ئەينەكتىكى چاڭ - توزانلارنى كۆكۈل قويۇپ ئېرتتى، ئاندىن ئەينەككە يۈزىنى ياقتى. ئۇ كارىۋاتتا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، مۆزدەك ئەينەكنى ئوت بولۇپ يانغان يۈزىگە ياقتى. قۇلقى تۇۋۇدە فاڭ فۇگۈينىڭ پىچىرلاپ گەپ قىلغان چاغدىكى ئاۋازى ۋە شوخ كۈلكىسى ياڭدىرى:

— يوغان سىيىر..... يوغان رۇس سىيىرى..... مېنى سېغىنىڭمۇ؟

— ئاھ - ئاھ!..... ئېرىنىڭ ياپتا گەپلىرىگە مەپتۇن بولۇپ كەتكەن تۇ شاۋېڭنىڭ نەپرەت ۋە مۇھەببەت ئارىلىشىپ كەتكەن يىغىسىنى ئەينەن ئاڭلىدۇق. نېرۋا كېسىلىگە گىرىپتار بولغان

ئادەمدەك غۇدۇراپ بىرمۇنچە گەپلەرنى قىلغانلىقىنى دېدىك:

ــ ۋۇھ ئىبلىس! نېمىدەپ ئۆلۈسەن..... ئوۋ..... باغرى تاشلىق قىلىپ مېنى تۇل، بالىلارنى يېتىم قىلۋېتىپ ئۆزۈڭ «گۈزەل دۇنيا» دا تاماشا قىلىپ يۈرىسەن..... ئوۋ..... ھېلىقى سېرىق تۇكلۈك ئايال ئالۋاستىنى چاينىپ مېنى مەسخىرە قىلىشقا كۈشكۈرتتۈڭ..... ئوۋ..... ھايات ۋاقتىدا سېنىڭ مۇھىم ئىكەنلىكىڭنى ھېس قىلماپتىمەن..... ئوۋ..... مۇھىم ئىكەنلىكىڭنى سەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ھېس قىلدىم..... ئوۋ..... خۇددى تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنىڭ مۇھىم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغاندەك..... ئوۋ..... ئوۋ..... ئۇ ھەر كۈنى سېنىڭ ئاۋازىڭنى دوراپ، ھىدىڭنى ئوخشاش ھىدىڭنى پۈرتىپ يولسىزلىق بىلەن كۆزۈمگە كىرىۋالدۇ..... ئوۋ..... ئوۋ..... ئۇ! ئۇ! ئۇ! ئۇ..... ماڭا..... ئوۋ..... ئۇ ھەمە سىرىمىزنى بىلىدىكەن..... ئوۋ..... ئوۋ..... بۇنداق ئىشلارنى نېمىشقا باشقىلارغا دەيسەن؟ رەھىمسىز جىن.....

تۇ شاۋېيڭ يىغىدىن توختاپ قالدى. چۈنكى، ئۇ تامامەن فاڭ فۇگۇينىڭ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلىغانىدى. يىغا ئاۋازى گەدىنىنىڭ كەينىدىن چىقىۋاتاتتى. ئاياللار ئىرىنى ئەسلەپ يىغلىغاندا يۈزدەيۈز كۆزىنى يۇمۇپ يىغلايدۇ، جۈملىدىن تۇ شاۋېيڭمۇ شۇنداق ئىدى. فاڭ فۇگۇينىڭ يەلكىسىنى سىلاۋاتقانلىقىنى، پېشانىسىنى ئارقا مېڭىسىنىڭ دوقمۇسىغا قويغانلىقىنى، مۇزدەك ياشلىرىنىڭ قويۇق چاچلىرىنى ھۆل قىلىۋەتكەنلىكىنى باش تېرىسى ھېس قىلدى. بۇنىڭدىن تۆكۈلگەن ياشنىڭ ئىنتايىن كۆپ ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولاتتى. فاڭ فۇگۇي:

ــ شاۋېيڭ..... ئانىسى..... مەن ئۆلمىدىم..... ــ دېدى.

سەن بىزگە شۇنداق دېدىك: تۇ شاۋېيڭ بىردىنلا چۆچۈپ

ئويغىنىپ كەتتى، لېكىن كۆزىنى ئاچمىدى. يان ئۆيدىكى ئەر كىشىپ يەنە مېنى كولدۇرلىتۇاتىدۇ، دەپ چۈشەندى، قەلبىدە غەزەپ ئوتى يالقۇنلىدى. ئەمما، بۇ غەزەپ ئۇنىڭغا ئەمەس، ھۆسىن تۇرنىگۈچىگە قارىتىلغانىدى. فاڭ فۇگۈينىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ، بۇرنىغا ئۇنىڭ ھىدى ئۇرۇلدى. فاڭ فۇگۈي ئۇنى مۇلايىملىق بىلەن سىلاۋاتاتتى. سەمىمىيلىكىنى بىلدۇرۇۋاتاتتى. كۆز ياشلىرى تارىلاپ يۈزىگە دومىلاپ چۈشەتتى. ئۇنى ئەقلىدىن ئازغان ھالدا كارىۋاتقا تۇپتۇز ياتقۇزدى.

سىز تويلۇق رەسمىنى باغرىڭىزغا تېڭىپ كارىۋاتتا ياتاتتىڭىز. ئۇ قۇرغاق لېۋىنى لېۋىڭىزگە باستى، كۆنگەن قولىنى كۆكسىڭىزگە قويىدى. ھېس قىلىپ ياتتىڭىز. شېرىن چۈش قايتىلانىدى. «سىيىر» توغرىسىدىكى ياپتا گەپ قۇلقىڭىزنىڭ تۈۋىدە يالغرايتتى. دوۋسۇنىڭىز ئوت بولۇپ كۆيۈشۈپ كەتتى. تويلۇق سۈرەتنى يۈزىڭىزگە يېقىپ تۇرۇپ ئۇنى قۇچاقلىدىڭىز..... ئۇنىڭ ئالدىراش ئىشتىن سالغانلىقىنى كۆرۈپ قەلبىڭىز قىساس ئېلىنىپ بولغاندىن كېيىنكى خۇشاللىقتا تولدى. ئۇنىڭ ئالدىراش ئىشتىن سالغانلىقىنى كۆرگەن چېغىڭىزدا، ئۆزىڭىزنىڭ قاتتىق بىئارام بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىڭىزنى، قەغەزدەك نېپىز يۈزىدىن تولىمۇ سەسكىنىپ كېتىۋاتقانلىقىڭىزنى سەزدىڭىز. ئاشۇ يۈزنىڭ كەينىدە يەنە بىر يۈز بارلىقىنى كۆڭلىڭىز تۇيۇپ، قولىڭىزنى ۋەھشىيلەرچە كۆتۈرۈپ، ئاشۇ يالغان يۈزگە چاڭ سالدىڭىز، ئىش ئاجايىپ جايىدا بولدى. «شىرت» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئوغرىنىڭ يۈزىدەك يۈزىدە چوڭقۇر تۆت ئاق ئىزىقچە پەيدا بولغانلىقىنى، كەيىندىن، ئىزىقچىلاردىن قېنىزىل قان تەپچىرەپ تۇرغانلىقىنى كۆردىڭىز. ئۇ متمۇ قىلىپ قويمىدى. يۈزىدە قان ئېقىپ تۇراتتى.

— يىرتىۋەت، يىرتىپ ئىلىۋەت، ئۆزۈمۇ بەك يىرگىنىپ كەتكەنىدىم.....— دېدى ئۇ.

سەن بىرگە: بۇ ئالامەتلەردىن مۇنداق ھۆكۈم چىقىرىسەن، دېدىڭ. سېنىڭچە: بۇ غەلىتە ئىشقۇازلىق تۇ شاۋېيگىغا كۈچلۈك تەسىر قىلدى، ئۇ فاڭ فۇگۈينىڭ يەلكىسىنى چىشلىدى، قېنىنىڭ تەمىنى تېتىدى. بۇنىڭدىن تالاي يىللار ئىلگىرى قويۇلغان بىر كىنونى ئېسىگە ئالدى. ئېكراندا، ناھايىتى زور بىر رۇس ئېتى قارا ماشىنىدىن دومىلاپ چۈشۈپ كەتكەن ئالمىنى كاراسلىتىپ يەۋاتقانىدى.

3

تۇ شاۋېيڭ بارچە ئادەمنىڭ دىققىتىنى تارتىدىغان قارىلىق كىيىمىنى كىيىدى، زىغىر رەڭ چېچىنى بىر تال قىلىپ ئۆرۈدى. رۇس ئايالىلىرىغا خاس كۆكسىنى ۋە ئاپئاق بوينىنى تېڭ تۇتۇپ مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىنىڭ بىرىنچى سېخىدا پەيدا بولدى. قاپقارا بىر توشقان سودىگەرگە ئوخشاش ئادەل ئايال ئىشچى تەرىپىدىن رېزىنكە بولقا يەپ، بوشلۇقتا ئېسىلىپ قالغان تاختايدىن تۆمۈر ھارۋىچاققا يىقىلدى. ئايال ئىشچى تۆمۈر ھارۋىچاقنى تەپتى، تۆمۈر ھارۋىچاق شەپسىز سىيرىلىپ بېرىپ، سىزنىڭ خىزمەت ئورنىڭىزدا توختىدى. خىزمەت ئورنىڭىزدا توشقان تېرىسىنى شىلىش ۋەزىپىسىنى ناتونۇش، ئورۇق بىر قىزنىڭ ئارتقۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدىڭىز، خىزمەت كىيىمى بەدىنىگە تاغاردەك چوڭ كېلىپ قالغانىدى.

سىز قىزچاقنىڭ يېنىغا بارىدىڭىز. سىزدىن ئۆلگۈدەك تايىاق يېگەن لېۋ جىنخۇانىڭ دىمىقىدا سوغۇق كۈلۈۋاتقانلىقىنى بايقىدىڭىز. قىزچاقنىڭ بوينى خىزمەت كىيىمىدىن نەچچە غېرىچ چىقىپ قالغانىدى. سەرەڭگىنىڭ قاپقارا بېشىغا ئوخشاش بېشى سەرەڭگىنىڭ غولىدەك ئىنچىكە بوينىغا پايىتلاپ قويۇلغانىدەك

كۆرۈنەتتى. ئۇ زېھنىنى يىغىپ خىزمەت قىلىۋاتاتتى. سىزنىڭ ئۇنىڭغا يېنىغا كەلگەنلىكىڭىزنى تۇيمىدى. ئورۇق قولى بىلەن ھېلىقى سېمىز قاپقارا توشقاننى تۆمۈر ھارۋىچاقتىن ئېلىپ، ئىلمەككە ئاسقانلىقىغا قاراپ تۇردىڭىز. قاپقارا توشقاننىڭ قورسىقى كۆپۈپ، كۆزىنى قىيا ئاچتى، قىزچاق پىچاق بىلەن توشقاننىڭ پۇتىدىكى تېرىنى يارغاندا، يۈرىكىڭىزنىڭ تىترەپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىڭىز. قاپقارا توشقاننىڭ بەدىنىدە مىدىرلاپ تۇرغان قىزچاقنىڭ قوللىرىدا دەرمان يوق ئىدى. بۇ چاغدا يۈزى ئۇدۇر - بۇدۇر، قىپقىزىل بۇرنى پاناق، يۈزى گۈرجەكنىڭ يۈزىدەك كەڭ، يوغان سولياۋ چىش سالدۇرغان لىۋ جىنخۇا كەلدى. ئۇ بىر تال زىخنى قارا توشقاننىڭ كۆپىيىش ئەزاسىغا سانجىپ، ئۆزىچە كۆرەڭلەپ:

— شاۋمەن، بۇ چىشى توشقان، تېرىسى قارا چىشى توشقان، ئۇ بەك شاللاق، تۇل خوتۇننىڭ نەق ئۆزى! — دېدى.

قىزچاق كۈل رەڭ، غەمكىن يوغان كۆزلىرىنى ئېچىپ ېېلى، ساغرىسى يوغان، پۈتى، بويىنى قىسقا لىۋ جىنخۇاغا قارىدى. قىزچاقنىڭ تېنى خىزمەت كىيىمى ئىچىدە لاغلداپ تىترەيتتى. ئاغزى ھلال ئايغا ئوخشايتتى.

لىۋ جىنخۇانىڭ زىخنى قاپقارا توشقاننىڭ كۆپىيىش ئەزاسىغا ۋەھشىيلەرچە تىقۋاتقانلىقىغا نائىلاج قاراپ تۇردىڭىز. ېېلىڭىزنىڭ تۆۋىنى تۇرۇپ - تۇرۇپلا تارتىشىپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ قارا توشقاننىڭ كۆپىيىش ئەزاسىغا زىخنى بىر سانجىپ، سىزگە بىر قاراپ قويياتتى. سىز يەردە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ قالغۇچە بولدى قىلمىدى.

قىزچاق قان بولۇپ كەتكەن توشقان تېرىسىنى سىلاپ، ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى.

بۇ چاغدا كېلىشكەن سېخ مۇدىرى كېلىپ قالدى. سىزگە

لەپىدە قاراپ، ئارتۇق گەپ قىلمىدى. ئۇ مەينەت بولۇپ كەتكەن توشقاننى تەكشۈردى، سىز قاراپ تۇردىڭىز. ئۇ قىزچاقنىڭ بېشىغا يەڭگىل ئۇرۇپ:

— يىغلماڭ، بۇ توشقان سىزگە ھېساب ئەمەس، — دېدى- دە، ئىلمەكتىن توشقاننى ئېلىپ، لېۋ جىنخۇانىڭ ئاستىغا تاشلىدى ۋە:

— ئەۋلىيا، ياماق ئىش قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن ھامان بىر كۈنى مەندىن جاۋابقا ئېرىشسەن دېگەن، — دېدى.

لېۋ جىنخۇا سېخ مۇدىرىنىڭ چىرايلىق يۈزىگە يېۋېتىندىغاندەك قاراپ، غۇدۇرىغان پېتى قارا توشقاننى ئىلمەككە ئاستى.

سېخ مۇدىرى تۇ شاۋېڭغا:

— تۇ شاۋېڭ، ياچېيكا شۇجىسى سىزنى ئىشخانىسىغا چاقىرىۋاتىدۇ، — دېدى.

ئۇ قولىڭىزدىن تۇتۇپ ئورنىڭىزدىن تۇرغۇزۇپ قويدى.

سىز لېۋ جىنخۇانىڭ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقان چاغدىكى ئاۋازى بىلەن زىخنى توشقانىنىڭ قۇيرۇقىغا سانجىغان چاغدا چىققان ئاۋازنى ئاڭلىدىڭىز.

4

تۇ شاۋېڭ تىترەپ تۇرۇپ «ئايال جىڭۈبي» نىڭ ئىشكىنى چەكتى. ئۆي ئىچىدە شەپە يوق، لېكىن ئىشىك ئاستا - ئاستا ئېچىلىپ كەتتى. «ئايال جىڭۈبي» ئىشكىنىڭ رامكىسىنى تۇتۇپ، سىيرىلىپ بۇرنىنىڭ ئۈچىغا كېلىپ قالغان كۆزئەينىكى بىلەن سىزگە دىققەت بىلەن قاراپ تۇراتتى.

تۇ شاۋېڭ قېرى مومانىڭ كۆزلىرى ئارقىلىق تېرىنى شىلىشقا باشلىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، بېلىنىڭ تۆۋىنىگە بىردىنلا ئۆتكۈر

ئاغرىق كىرىپ كەتكەنلىكىنى سەزدى.

«ئايال جىگىۋېي» بېشىنى لىڭشىتتى. سىز ئىشخانىغا كىردىڭىز. ئۇ ئىشكىنى يېپتى ۋە دەلدەڭشىگەن پېتى بېرىپ ئۆز ئورنىدا ئولتۇردى. سىز ئۇستەلنىڭ ئالدىدا تۇرىسىز. ئۇ يانچۇقىدىن قىزىل شايى قول ياغلىقىنى ئېلىپ، چۆرىسىنى چەمبەر شەكىللىك ئايلاق قورۇق قاپلاپ كەتكەن ئاغزىنى ئېرتتى. قورۇنۇپ قاراپ تۇردىڭىز. كۇمۇشتەك چاچلىرى يەلپۇنۇپ تۇراتتى. چىرايى خاتىرجەم ھەم سۈرلۈك ئىدى.

ئۇ قارا توشقاننىڭ كۆپىيىش ئەزاسىغا، قورسىقىغا زىخنى سانجىدى. قولتۇقىڭىزدىن باشلاپ ھەممە ئەزايىڭىز تەرلەشكە تۇردى.

«ئايال جىگىۋېي» كۆزئەينىكىنى ئۇستىگە ئىتتىرىپ قويۇپ، بوش ئاۋازدا:

ــ فاڭ مۇئەللىم ۋاپات بوپتۇ. مەن قاتتىق قايغۇردۇم.....ــ ئۇ زىخنى چىشى توشقاننىڭ كۆپىيىش ئەزاسىغا تىقتى. ئىسسىقلىق ساقلاش ئىستاكانىدىكى چايدىن بىر ئوتلاپ، يېنىدىن ئاق شايى قول ياغلىقىنى ئېلىپ نەم، قىزىلگۈلنىڭ ئىككى تال بەرگىنى چاپلىۋالغاندەك قىپقىزىل ئاغزىنى ئېرتىپ،ــ ئۇنىڭ ھاياتى ئاددىي ھەم ئۇلۇغ ھايات، ئۆلۈم شەرەپلىك، ئۇنىڭ ئۆلۈمى مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى كونسېرۋا زاۋۇتىمىزنىڭ مەھسۇلاتلىرىنىڭ سېتىلىش مىقدارىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇۋەتتى. شۇڭا، 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بارلىق كادىر، ئوقۇتقۇچى - خىزمەتچى ۋە ئوقۇغۇچىلار ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىدۇ،ــ ئۇ سىزگە زاۋۇتتىن يېڭى چىققان بىر توشقان گۆشى كونسېرۋاسىنى بەردى. ئەسلىدىكى سارغۇچ مارکىنىڭ ئورنىدا تۇرغان قىزغۇچ مارکىنى، مارکىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئاق بىر چەمبەر، چەمبەرنىڭ ئىچىگە ئېلىنغان فاڭ فۇگۇينىڭ بېشىنى بايقىدىڭىز. فاڭ فۇگۇي ئاق چەمبەرنىڭ ئىچىدە

سىزگە جىممىدە قاراپ تۇراتتى. ئۇ توشقاننىڭ پۈتىدىن تۆشۈك ئېچىپ، يەل بېرىش ئۈچۈن ئۈچلۇق ئاغزىنى ئاشۇ تۆشۈككە توغرىلىدى. توشقان تېز كۆيۈپ تېرىسى گۆشىدىن ئاجرىدى. ئۇ:

ــ مەيلى قانداقلا بولسۇن، خەلقنىڭ ھەققانىي ئىكەنلىكىگە قەتئىي ئىشىنىش كېرەك. خەلق مائارىپقا كۆڭۈل بۆلىدۇ. مارکسنىڭ ئۇستىگە بېسىلغان يوغان سىرىق خەتنى كۆردۈڭ: مۇنبەردە يىقىلىپ قازا قىلغان مۇنەۋۋەر خەلق ئوقۇتقۇچىسى سىلەردىن ئۆتۈندۇ: ئوزۇقلۇق قىممىتى يۇقىرى، سۈپىتى ئالاھىدە توشقان گۆشى كونسېرۋاسىدىن بىر قۇتا سېتىۋېلىڭلار، ئوتتۇرا مەكتىپىمىزدە تەربىيەلىنىۋاتقان ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن بولسۇن. ئۇ قارا توشقاننىڭ قارنىنى يارىدى، قارا تېرە گۆشتىن ئاجرىدى. سىز ئۇستەلنىڭ گىرۋىكىنى تۇتۇۋالدىڭىز، قولىڭىزدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋاسى يەرگە چۈشۈپ يېرىلىپ كەتتى. قىزغۇچ توشقان گۆشى قىزغۇچ مارکسنى بېسىۋالدى. فاڭ فۇگۇيىنىڭ چىرايى توشقان گۆشى يەۋاتاتتى. قىزغۇچ توشقان گۆشى شورپىسى تاختايدا ئېقىۋاتاتتى. فاڭ فۇگۇيىنىڭ بېشى شورپا ئىچىۋاتاتتى.

«ئايال جىڭۈبي» نىڭ چىرايىدىن نارازىلىق ئەكس ئەتتى. ئۇ قوڭغۇراقنى باستى. يۇزىنى چېچەك ئىزى بېسىپ كەتكەن، قاراشلىرىدىن ياۋۇزلۇق چىقىپ تۇرغان بىر ئەر كىرىپ كەلدى. ئۇ «ئايال جىڭۈبي» غا ئېگىلىپ تەزىم قىلدى. «ئايال جىڭۈبي» بارمىقى بىلەن يېرىلغان كونسېرۋانى كۆرسەتتى.

ئەر سۈپۈرگىنى ئەكىرىپ تاختاينى پاكىز تازىلىۋەتتى.

ئۇ توشقاننىڭ تېرىسىنى بامبۇك سېۋەتكە تاشلىۋەتتى. ئاجايىپ ئۇزۇن بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ چەكتى. تاماكىدىن سۇس ئاقۇچ ئىس كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى. ئۇ:

ــ بۇنداق ئەدەپسىزلىكىڭىزنى كەچۈرەلمەيمەن، شۇنداقتىمۇ روھىي ھالىتىڭىزنى چۈشىنىمەن. ئالدىنقى كۈنى، مەكتەپ پارتىيە

ياچېيكىسى ئالاھىدە يىغىن چاقىرىپ، مەخسۇس سىزنىڭ مەسىلىگىزنى مۇزاكىرە قىلدى. فاڭ فۇگۇي مۇئەللىمنىڭ ھايات ۋاقتىدا ۋە ۋاپات بولغاندىن كېيىن، مەكتەپ ئۇچۇن قوشقان تۆھپىلىرى، سىزنىڭ مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىدىكى ئىزچىل ئىپادىگىز كۆزدە تۇتۇلۇپ، پارتىيە ياچېيكىسى سىزنى 8- ئوتتۇرا مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى بىرىنچى سېخىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرلىقىغا، قوشۇمچە مەھسۇلات سېتىش بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقلىقىغا ئۆستۇرۇشنى قارار قىلدى. يىغىندا بەزىلەر سىزنى ئوقۇتقۇچىلىق كەسپىگە يېگىباشتىن قويۇش توغرۇلۇق تەكلىپ بەردى. مېنىڭچە، دەرس مۇنبىرىدە نەتىجە يارىتقىلى بولمايدۇ. نۆۋەتتە، دۆلىتىمىز ناھايىتى نامرات، مائارىپىنى ئامال بار باشقۇرماي بولمايدۇ. ھەربىر مەكتەپ ئىشلەپچىقىرىش ئارقىلىق ئۆز - ئۆزىنى قامداش ئامالىنى قىلىش كېرەك. شۇڭا، سىزنىڭ ھازىرقى ئورنىگىز ئون ئوقۇتقۇچىنىڭ ئورنىدىن مۇھىم،— ئۇ گېپىنى دەپ بولۇپ، ئىنكاسىگىزنى كۆزەتتى. ئۇ بىر ئىشچىنىڭ ئورنىدا توشقانىنىڭ بېشىنى، پۇتىنى كەستى، قارنىنى يارىدى، ئىچ ئەزالىرىنى سۇغۇرۇپ ئالدى. توشقانىنىڭ سىرتتا تىتىرەپ تۇرغان يۇرىكىنى كۆردىگىز.

يۇرىكىگىز تىترەيتتى. بەدىنىگىزدىكى سۇيۇقلۇق ئاجرىتىپ چىقىرىدىغان بارلىق ئەزالار پائال خىزمەت قىلىۋاتاتتى. سىز ئون نەچچەيلەننىڭ ئالدىدا «گۈلدۇرماما» كۇرەش ئەتىرەت ئەزالىرىنىڭ نۆۋەتلىشىپ باسقۇنچىلىق قىلغاندىكى مەنزىرىنى غۇۋا ئەسلىدىگىز.

— بەك ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتامسىز؟— دېدى ئۇ،— ھاياجانلىنىشتىن ساقلانماق تەس، بىراق تەمكىن بولۇش تېخىمۇ قىممەتلىك خاراكتېر. بۇ پارتىيەنىڭ سىزگە بولغان غەمخورلۇقى ھەم ئىشەنچىسى. بۇگۈندىن باشلاپ، مائاشىگىز ئىككى يەردىن

بېرىلىدۇ: مائاشىڭىزنىڭ بىر قىسمىنى بىرىنچى سېخ تارقىتىدۇ، يەنە بىر قىسمىنى مەھسۇلات سېتىش بۆلۈمى تارقىتىدۇ، قوشقاندا مائاشىڭىز بۇرۇنقى مائاشىڭىزدىن ئۇچ ھەسسە ئارتۇق بولىدۇ. نۇرغۇن كىشىلەر سىزگە ھەسەت قىلىشى مۇمكىن. لېكىن، يادىڭىزدا چىڭ تۇتۇڭ، باشقىلارنىڭ ھەسەت قىلىشىمۇ بىر تۇرلۇك بەخت.

ھاڭۇنقىپ تۇرۇپ كەتتىڭىز. سان ـ ساناقسىز فاڭ فۇگۇيىنىڭ كونىسىرۋا قۇتىسىدا سىزگە ئاچچىق كۈلۈمسىرەۋاتقانلىقىنى كۆردىڭىز.

ــ باشقا تەلىپىڭىز بولمىسا، بۇ جەدۋەلنى ئېلىپ، بىرىنچى سېخ ئىشخانىسىغا بېرىپ تولدۇرۇڭ. چارشەنبە كۈنى ماڭا بېرىسىز، ــ «ئايال جىگۈبي» شۇنداق دەپ سىزگە پارتىيەگە كىرىش ئىلتىماسنامىسىنى بەردى.

5

سىزنىڭ ئىشخانىڭىز ئۇنىڭ ئىشخانىسىنىڭ ئۈدۈلىدا ئىدى. ئۇ سىزنى كۆردى، مىيقىدا غەلىتە تەبەسسۇم جىلۋە قىلدى. سىز تەشۋىشلىنىپ:

ــ مۇدىر..... مەن يەنىلا توشقان تېرىسى شىلاي.....ــ دېدىڭىز.

ئۇ مۇرىڭىزگە يېنىك ئۇرۇپ:

ــ بۇ مەن قارار قىلىدىغان ئىش ئەمەس، ئولتۇرۇڭ، تۇ مۇئاۋىن مۇدىر، كۆنۈپ قالىسىز،ــ دېدى.

ــ مەن نېمىش قىلىمەن؟

ــ پارتىيەگە كىرىش ئىلتىماسنامىڭىزنى تولدۇرۇڭ.

ــ مەن ئەزەلدىن پارتىيەگە كىرىش ئىلتىماسنامىسى يازغان

ئەمەس.

— بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق، — دېدى ئۇ، — تولدۇرۇڭ.

سىز ئۇستەلنىڭ ئالدىدا ئولتۇردىڭىز. ئۇ ئالدىڭىزغا بىر ئىستاكان ئۇزۇم هارىقى قويۇپ قويدى.

ئۇ قولىڭىزدىن پارتىيەگە كىرىش ئىلتىماسنامىسىنى ئېلىپ، مۇنداقلا قاراپ قويۇپ، تارتمىسىغا سېلىۋەتتى.

سىزگە بىر قېلىن سېرىق قەغەز لېپاپىنى بېرىپ:

— بۇ ئالدىنقى ئايدىكى مۇكاپات پۇلىڭىز، — دېدى ۋە يەنە، — بىلىمەن، لېۋ جىنخۇا سىزنى كۆپ قېتىم هاقارەتلىدى. ئۇنىڭغا ئۆزىڭىزنى بىر تونۇتۇپ قويىدىغان پەيت كەلدى. ئۇنى ئۇرۇپ يىقىتۇۋېتىشىڭىزگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن سىزگە ئىككى قول ماهىرىتىنى ئۆگىتىپ قويايلى، — دېدى.

سېخ مۇدىرى ئىشخانىسىدا، ياش هەم قاملاشقان مۇدىر قاتۇرۇلغان كاستۇم - بۇرۇلكىسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغان ساغلام بەدىنىنى نامايان قىلدى ۋە:

— بىرىنچى قېتىملىق زەربە ئۇ ئويلىمىغان پەيتتە بولىدۇ. نەرىگە ئۇرۇشنى بىلەمسىز؟ ئىككى كۆكسىنىڭ قىيپاش ئاستى تەرىپىگە ئۇرىسىز، كۈچلۈك، تېز ۋە دەل جايىغا ئۇرىسىز. ئۇنى رېزىنكە بولقا بىلەن توشقاننى ئۇرۇپ يىقىتۇەتكەنگە ئوخشاش بىر مۇشت بىلەن يىقىتۇېتىسىز!

ئۇ كۆكسىڭىزنىڭ قىيپاش ئاستى تەرىپىگە تۇيۇقسىز بىرنى سالدى. سىز ۋارقىرىۋەتتىڭىز. ئاستا - ئاستا ئېگىلىدىڭىز، ئاغزىڭىزدىن سېرىق تۇكۇرۇك كەلدى.

— مانا مۇنداق، ئەتىدىن باشلاپ تامدىكى قۇم خالتىغا مۇشت ئاتىسىز، توختىماي مۇشت ئاتىسىز. 200 قېتىم مۇشت ئاتسىڭىز بوينىڭىز قاتىدۇ، يۈرەك سوقۇش رىتىمى ئۆزگەرمەيدۇ.

ئۇ پەردىنى قايرىدى، تامغا ئېسىپ قويۇلغان قۇم خالتىنى

كۆردىڭىز.

ــ ئىككىنچى قېتىملىق زەربە، ئالدىڭىزغا ئېتىلىپ كەلگەنده تاقابىل تۇرىسىز، سىز سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ «پولات قانداق تاۋلاندى» دېگەن رومانىنى ئوقۇغان، پېشقەدەم بولشېۋىك جوھراينىڭ پاۋىل كورچاگىنىنى قۇتۇلدۇرغاندىكى گۈمپىسى يادىڭىزدىدۇ؟ كېيىن كۆل بويىدا بېلىق تۇتۇپ ئولتۇرغان پاۋىل كورچاگىن ئورمان ئەمەلدارىنىڭ قىزى تونىيەنىڭ ئالدىدا كارامىتىنى كۆرسىتىدۇ: ئۇ تىزىنى ئېگىدۇ، مۇشتىنى چىڭ تۇگىدۇ. ھېلىقى ياپىلاق بۇرۇن بەگزادىنىي ئۇرۇپ كۆلگە موللاق ئاتقۇزۇۋېتىدۇ. ئۇنىڭ تىلىنى چىشلىۋالغان چاغدىكى ئاۋازىنى ئاڭلايدۇ. بۇ ھەربىكەتته ئاساسىي نۇقتا: تەمكىن بولۇش، دەل تەگكۈزۈش، ۋەھشىي بولۇش. دوۋسۇنىغا تىزلايسىز، ئېڭىكىگە ئۇرىسىز، يادىڭىزدا بولسۇن: قارشى تەرەپنىڭ كۆچىدىن ئەپچىللىك بىلەن پايدىلىنىش كېرەك. سىز فىزىكا مۇئەللىمنىڭ خوتۇنى، بىر - بىرىگە قارىمۇقارشى ھالەتتىكى جىسىم سوقۇلۇپ بىر يەرگە كەلگەندە، سۇرئىتى تېز جىسىم سۇرئىتى ئاستا جىسىمدىن بەكرەك تالاپەتكە ئۇچرايدۇ. بۇنى بىلىسىز. رېئاكتىپ ئايروپىلان ئاۋازدىن تېز ئۇچقاندا، ئالدى تەرەپتىن ئۇرۇلغان قۇشقاچ ئايروپىلانىنى تېشۇۋېتىدۇ.

ئۇ تام ئىشكاپىدىن بىر رېزىنكە ئادەمنى ئالدى - دە:

ــ تامدىكى كۇنۇپكىنى باسسىڭىزلا بۇ رېزىنكە ئادەم ئالدىڭىزغا ئېتىلىپ كېلىدۇ. رېزىنكە ئادەمنى مەن ئۆگەتكەن ماھارەت بويىچە ئۇرىسىز، مەشىق قىلىپ زېرەككەن بولسىڭىز، ــ دېدى ئۇ يەنە كىچىك بىر پەردىنى قايرىپ، ئالاھىدە تېخنىكا ئارقىلىق پىششىقلاپ ئىشلەنگەن چاقمانغىنە بىر ئەينەك دېرىزىنى كۆرسەتتى، ــ مۇشۇ يەردىن سىيغىنىڭ پۈتۈن ئەھۋالىنى كۆرەلەيسىز.

كۆزىڭىزنى ئەينەك دېرىزىگە ياقتىڭىز. بىر قەۋەت قىزغۇچ رەڭگە كىرگەن پۈتكۈل سېخ كۆرۈندى: قىزغۇچ نېپىز تورغا ئورالغان توشقان بىر - بىرلەپ تۆشۈكتىن چىقىۋاتاتتى. بىر - بىرلەپ يىقىلغىنىچە قىزغۇچ نېپىز تۇمان ئىچىدە تۇرغان تۆمۈر هارۋىچاققا چۈشەتتى..... لېكىن جىنخۇا بىر چىشى توشقانلىق كۆپىيىش ئەزاسىغا زىخ سانجىدى..... دوۋسۇنىڭىز چىدىغۇسىز ئاغرىپ كەتتى. قەلبىڭىزدە غەزەپ - نەپرەت كۆتۈرۈلدى.....

رېزىنكە ئادەمنى توختىماي مۇشتلاپ كەتتىڭىز.

قۇم خالتىنى توختىماي ئۇرۇپ تامغا چاپلاپ قويىدىڭىز. سېخ مۇدىرى زوقلانغان هالدا يەلكىڭىزگە يەڭگىل ئۇرۇپ:

— ئارغۇن بولۇشقا مۇناسىپكەنسىز. قالتىس! هازىرنىڭ ئۆزىدە ئۇنى ئەدەپلەپ قويۇڭ! — دېدى.

قوي تېرىسىدىن تىكىلگەن توق قىزىل خۇرۇم كاڑانكا كىيىدىڭىز. توق قىزىل كۆڭلىكىڭىزنىڭ ياقىسىنى كاڑانكىڭىزنىڭ ياقىسىدىن سىرتقا چىقاردىڭىز، پاچاقلىرىڭىزدا چىڭ يېپىشىپ تۇرغان «ئالما» ماركىلىق پادىچى ئىشتىنى، پۈتىڭىزدا بۇغا تېرىسىدىن تىكىلگەن بۇلۇتتەك يېنىك قوڭۇر كەش، سېختا پەيدا بولۇۋىدىڭىز، هەممە ئادەم سىزگە هاڭۋىقىپ قاراپ قېلىشتى. توشقانلارغا «ئاگاهلاندۇرۇش سىگنالى» بېرىدىغان بىغەم ئايال ئاغزىنى كالچايتىپ كۈلدى. توشقانلارنىڭ «تونىنى سالدۇرۇپ، مالىخىينى ئالدىغان» هېلىقى ئاۋاق قىزنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ تىكتاك توپتەك بولۇپ كەتتى. لېكىن جىنخۇا قىزىل بىر توشقانلىق كۆپىيىش ئەزاسىغا زىخ سانجىپ تۇرۇپ:

— چاققان كىبلىكلار، رۇس چىشى توشقىنىغا قاراڭلار، ئەركەك توشقان تولا ئويناپ بىرنېمىسنى جۇۋاۋىدىنمۇ بەكرەك چوڭايتىۋېتىپتۇ! — دېدى.

لېكىن جىنخۇانىڭ سېمىز يەلكىسىگە «پاققىدە» بىرنى سالدىڭىز

ۋە:

ــ ھازىر خىزمەت ۋاقتى، چۇقان كۆتۈرۈپ خىزمەت ئىنتىزامىغا بۇزغۇنچىلىق قىلدىڭ. مۇشۇ ئايلىق مۇكاپات پۇلۇڭ تارتىلىدۇ، ــ دېدىڭ. لىيۇ جىنخۇا:

ــ پاھ! قايسى پاھىشخانىدىن سۈغۇرۇلۇپ چىققان چەت ئەللىك تۇمۇچۇق بۇ؟ تېنىنى سېتىپ يېگىنە چاغلىق ئەمەلگە ئېرىشپ كۆرەڭلەپ كەتكىنىنى! ــ دەپ قىزىل توشقاننىڭ كۆپىيىش ئەزاسىنى قانىتىۋەتتى.

دوۋسۇنگىزنى قاقشاتقان ئاغرىق ئازابىدىن يىقىلىپ قالغىلى قىل قالدىڭىز. قەلبىڭىزدە غەزەپ ئوتى گۈرۈلدەپ يانىدى. ئىچىڭىزدە: تەمكىن بول، دەل جايىغا سال، رەھىمسىز بول، دەيتتىڭىز. چىرايىڭىزغا كۈلكە يامرىدى. لىيۇ جىنخۇا مەيدىسىنى كېرىپ، قورسىقىنى تومپايتىپ ئەزۇەيلەيتتى. ئۇن خالتىسىدەك ئەمچىكىنىڭ پۇلاڭلاپ تۇرغانلىقىنى خىزمەت كىيىمىنىڭ سىرتىدىن كۆردىڭىز، «ئىككى ئەمچىكىنىڭ قىيىپاش ئاستى تەرىپى» نى كۆزلەپ، كۈچەپ تۇرۇپ بىرنى سالدىڭىز!

لىيۇ جىنخۇا ۋارقىراپ كەتتى. ئەمچىكىنى بېسىپ تۇرۇپ، ئالدىغا ئېگىلىپ قالدى. سەنتۈرۈلۈپ بارغان پېتى توشقان تېرىسى بىلەن توشقان مايىقىنىڭ ئۈستىگە يىقىلدى.

كاڭانكىڭزنىڭ يانچۇقىغا قولىڭزنى سېلىپ، بېشىڭزنى قىيسايتىپ، يەردە دومىلاپ ياتقان لىيۇ جىنخۇاغا قاراپ تۇردىڭىز.

سارغايغان چىرايىنى، كۆزلىرىدىن تۆكۈلگەن يېشىل ياشنى كۆردىڭىز، ئۇ ئۆمىلەپ ئورنىدىن تۇردى ــ كىتابتا تەسۋىرلەنگەنگە ئوخشاش ــ ۋارقىرىغان پېتى ئالدىڭزغا ئېتىلىپ كەلدى. ھەربىرىڭىزنىڭ ئاساسىي نۇقتىسىنى ئىچىڭىزدە تەكرارلىدىڭىز، كۆڭلىڭىزدە سان بار، پەيت كۈتتىڭىز. ئوڭ تىزىڭىزنى ئېگىپ مۇشتىڭىزنى تۇگۈپ ماي تولۇپ كەتكەن

دوۋسۇننى، كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئېڭىكىنى پايلاپ تۇردىڭىز. تىزىڭىز بىلەن مۇشتىڭىزنىڭ بىرلا ۋاقىتتا گۆشكە تەگكەنلىكىنى سەزدىڭىز ــ سىز تەشەببۇسكارلىق بىلەن قول سالمىدىڭىز ــ ئۇ ئالدىڭىزغا ئېتىلىپ كەلدى ــ ئۇ قول - پۇتلىرىنى كۈلكىلىك هالدا پۇلاڭلىتىپ، توشقان مايناقلىرىنىڭ ئارىسىغا ئوڭدىسىغا چۈشتى. ئۇنىڭ ئېچىنىشلىق ۋارقىرىغان ئاۋاز قۇلىقىڭىزغا كىرىپ تۇراتتى.

ئۇ يەردە يېتىپ تىترەيتتى. سىز ئالدىغا بېرىپ، بوزارغان چېچىدىن تۇتۇپ كۆتۈردىڭىز، يۈزىڭىزنىڭ بىر تەرىپى كۈلۈپ تۇراتتى.

ــ مېنىڭ كىملىكىمنى ئوبدان بىلىۋال، يەنە خاتالىشىپ يۈرمە جۇمۇ!ــ دېدىڭىز.

ئۇ كۆزىنى ئۆلۈك بېلىقنىڭ كۆزىدەك ئالايتتى، ئاغزىدىن قان ئېقىپ تۇراتتى. قولىڭىزنى قويۇۋەتتىڭىز، ئۇ بىر پارچە توشقان تېرىسىدەك «پالاقىدە» يىقىلدى.

يانچۇقىڭىزدىن قىزىل يىپەك قول ياغلىقنى چىقىرىپ، هاۋاغا قارىتىپ ئاتتىڭىز. قىزىل يىپەك قول ياغلىق هاۋادا لەززان ئۇچۇپ، تولغىنىپ يەرگە چۈشتى.

6

يەلكىڭىز بىلەن كۆكسىڭىزنىڭ ئۈستى تەرىپى كۆرۈنۈپ تۇرغان قىزىل كۆڭلەك كىيىپ، ئۈستى ئوچۇق ماشىنىدا تۇراتتىڭىز. ماشىنىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ناھايىتى يوغان توشقان گۆشى كونسېرۋاسىنىڭ رەسمى سىزىلغان. فاڭ فۇگۈينىڭ داستىن يوغان بېشىنىڭ رەسمى كونسېرۋاغا چاپلاپ قويۇلغانىدى. فاڭ فۇگۈي يول بويىدا كېتىۋاتقان ئادەملەرگە، ئۇيان - بۇيان ئۆتۈشۈپ تۇرغان ماشىنىلارغا، ئېگىز بىنالارغا دىققەت بىلەن قارايتتى.

مائارىپقا كۆڭۈل بۆلىدىغان پۇقرالارنىڭ 8- ئوتتۇرا مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتى ئىشلەپچىقارغان توشقان گۆشى كونسېرۋاسىنى سېتىۋېلىشىنى ئۇمىد قىلاتتى ۋە توختىماي:

— پۇقرالار، ھېسداشلىق قىلامسىز؟ ئەمىسە «يۇخۇڭ» ماركىلىق توشقان گۆشى كونسېرۋاسىنى سېتىۋېلىڭ! پۇقرالار، ۋەتىنىمىزنىڭ كەلگۈسى ئەۋلادلىرىغا كۆڭۈل بۆلەمسىز؟ كۆڭۈل بۆلسىڭىز «يۇخۇڭ» ماركىلىق توشقان گۆشى كونسېرۋاسىنى سېتىۋېلىڭ،— دەپ توۋلايتتى.

تۇ شاۋېيڭ قەغەزدىن ياسالغان ناھايىتى چوڭ «يۇخۇڭ» ماركىلىق توشقان گۆشى كونسېرۋاسىنىڭ مودېلىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئۆتكەن - كەچكەنلەرگە، ماشىنىلارغا، دەل - دەرەخلەرگە، بىنالارغا، ھاۋاغا، قۇياش نۇرىغا قارىتىپ قىزغىنلىق بىلەن قول پۇلاڭلىتاتتى. چىرايىگىزدا چىرايلىق كۈلكە جىلۋە قىلاتتى.

ماشىنىدا تۇرىسىز، كۆكسىگىزنىڭ ئېرىقچىسىدىن كىرگەن سالقىن شامالنىڭ پۈتۈن بەدىنىگىزگە تاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىۋاتىسىز، چۈڭۈلغان چاچلىرىگىز شامالدا يەلپۈنەتتى. ئۆزىگىزنى پەرۋاز قىلىپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك سېزىۋاتىسىز. بارچە ماشىنىلار 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئېلان ماشىنىسىغا يول بېرەتتى. 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئېلان ماشىنىسى ياۋا توشقاندەك قالايمىقان ئۇسۇپ، چوڭ - كىچىك كوچىلاردا كېتىۋاتاتتى. توشقان گۆشى كونسېرۋاسى ھەممە ئائىلىلەرگە تونۇش، ھەممە ئادەم بىلەتتى. سېتىلىش مىقدارى تېز ئېشىۋاتاتتى. 8- ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئاق تېرەكلەر خۇشاللىقدا چاۋاك چېلىشاتتى.

ماشىنىدا تۇرۇپ «ئايال جىگۈبي»نىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭىز: 8- ئوتتۇرا مەكتەپ پارتىيە ياچېيكىسى مۇزاكىرە قىلىپ قارار قىلدى: يولداش تۇ شاۋېيڭ مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان

گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىقىغا، قوشۇمچە مەسئۇلات سېتىش بۆلۈمىنىڭ باشلىقلىقىغا تەيىنلەندى.

شەھەرلىك مېھمانخانىنىڭ ئېسىل مېھمانلار جايلاشقان بىناسىدا سوۋېت ئىتتىپاقىدىن كەلگەن ئىككى سودىگەر بىلەن سۆھبەتلەشتىڭىز. رۇس تىلىدا سۆزلىگەن راۋان سۆزلىرىڭىز ۋە كېلىشكەن قامىتىڭىز بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقىلىق سودىگەرلەرنى مەپتۇن قىلىۋالدىڭىز. ئۇلار مىليون يۈەن قىممىتىدە توشقان گۆشى كونسېرۋاسى ئالىدىغان بولۇپ توختام تۈزدى. پۈزۈر كىيىنگەن بىر سودىگەر:

— رۇسلارنىڭ قوينى سىز ئۇچۇن ئوچۇق! — دېدى.

سىز كەسكىن ھالدا:

— جۇڭگو مېنىڭ ئانام! — دېدىڭىز.

7

بايان قىلغۇچى: مەن باشتا سىلەرگە، ناۋادا تۇ شاۋېيلڭ چۈش كۆرگەندەك تۇيغۇدا بولمىغان بولسا، ئۇ ھالدا مەن چۈش كۆرگەندەك تۇيغۇدا بولغان ئوخشايمەن. بىزنىڭ يۈرىكىمىز تۇتاش. تەسىراتىمىزمۇ ئورتاق. كونىلاردا: «قۇيرۇقىنى كۆتۈرگەن قۇش ئۇچۇپ نەگە بارىدىغانلىقىنى بىلىدۇ» دەيدىغان گەپ بار، دېگەنىدىم.

تۇ شاۋېيڭنىڭ سېخ مۇدىرى بىلەن مۇھەببەت باغلىغانلىقىغا مۇناسىۋەتلىك مش - مش پاراڭلارنى نۇرغۇن ئادەملەر ئاڭلىدى. كۆپچىلىك ئۇلارنىڭ ياش پەرقىنى بىلگەچكە، ئىككى تايىن بولۇپ قالدى. بىرسى 30 دىن ئەمدىلا ئاشقان كېلىشكەن ياش ئىدى. ئۇ كۆكسى ماي باكىغا ئوخشاش يوغان ھەم 40 تىن ئاشقان تۇل خوتۇن بىلەن توي قىلارمۇ؟

فىزىكا مۇئەللىمى جاڭ چىچيۇنىڭ مەكتەپ رەھبەرلىكىگە نىكاھتىن ئاجرىشىش ئىلتىماسى سۇنغانلىقى توغرىسىدىكى پاراڭلارمۇ تارقىلىپ كەتتى. جامائەت پىكرى ئېغىشماستىن ئايالار بىلەن بالىلار تەرەپتە تۇردى.

تۇ شاۋيىڭ جاڭ ئائىلىسى بالىلىرى بىلەن قىزى ئوتتۇرىسىدىكى مەخپىي مۇناسىۋەتتىن خەۋەر تاپتى. ئۇلار تامنى تېشىپ، كىرىش - چىقىش قىلىپ يۈرەتتى. قىزى بېقىۋاتقان بور قوتىسىدىكى قىزىل كۆزلۈك ئىككى ئاق چاشقاننى جاڭ ئائىلىسىدىكى ئېرچيۇ بەرگەنىدى.

تۇ شاۋيىڭنىڭ نەمۇنىلىك ئىش - ئىزلىرى شەھەردە چىقىدىغان گېزىتتە ئۇچ كۈن ئۇلاپ بېرىلدى. ئۇنى شەھەرلىك پارتكوم ۋە شەھەرلىك ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى قوبۇل قىلدى. شەھەرلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى بولۇپ سايلاندى.

تۇ شاۋيىڭ بىلەن سېخ مۇدىرىنىڭ ئىشخانىدا ئىشقۇازلىق قىلغانلىقىنى «ئايال جىڭۈبي» بايقاپ قېلىپ، ھوشىدىن كەتتى. چۈش كۆرگەندەك مۇشۇنداق غەلىتە تۇيغۇ ئىچىدە تەسەۋۋۇرىمىزنى قاناتلاندۇرايلى: «ئايال جىڭۈبي» نىڭ شەھۋانىي نەپسى كۈچلۈك ئەمەسمۇ؟ ياش ھەم كېلىشكەن سېخ مۇدىرى ئۇنىڭ ئويۇنىشمىدۇ؟ تارىخىي تەجرىبىلەرگە ئاساسلانغاندا، ئەزىز خانىملار بىلەن ئويناش — ئاشنا بولۇشتىن يۇز ھەسسە قورقۇنچلۇق. ئاشنىلارنىڭ 80 پىرسەنتى مەشۇقىنى سۆيىدۇ. شۇڭا، بۇنداق جىنسىي مۇناسىۋەت مۇھەببەت ئاساسى ئۈستىگە قۇرۇلغان بولىدۇ. شۇڭا، ئاساسىي جەھەتتىن گۈزەل، ئەزىز خانىملار بىلەن ئويناىدىغان چىرايلىق يىگىتلەرنىڭ تولىسى ئاشنىسىنى ياخشى كۆرمەيدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى چۈشكۈنلەشكەن، ھاياتى شەھۋانىي ئەسۋابقا ئۆزگىرىپ كەتكەن. ئاشنىسىدىن يۇز ئۆرۈگەن چىرايلىق يىگىتلەر ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتكە قالىدۇ. چۈنكى، ئاددىي مەنىدىن ئېيتقاندا،

بۇنداق ئايالالار شۇركۈنۈپ كەتكۈدەك دەرىجىدە ۋەھشىيلىشىپ كېتىدۇ.

تۇ شاۋېيگ ساختا پۇل ياساش دېلوسىغا چېتىلىپ قېلىپ، ئۇنى ج خ ئىدارىسىدىكىلەر قولغا ئالدى. ج خ ئىدارىسى رازۋېدكىچىلىرى تۇ شاۋېيگنىڭ ئۆيىدىن كۆپ مىقداردا ساختا پۇل تاپتى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ساختا پۇلنىڭ بېسىلىشى ناھايىتى نەپىس، راست پۇل بىلەن پەرقسىز ئىكەنمىش. تېخنىك مۇتەخەسسىسلەر ھەيران قالغانمىش. چاتاق ساختا پۇلنىڭ نومۇرىدىن چىققانىكەن: نەچچە ئون مىڭ ژاراق ئون يۈەنلىك ساختا پۇلنىڭ نومۇرى: 12127741 ئىكەن. شەھەرلىك خەلق بانكىسىدىكى يۈرگىنىدىن ئايرىلىپ كەتكەن، خەلق پۇلىدىكى نومۇرغا قاراپ كېلەچىكىگە پال سالىدىغان خىزمەتچى قىز ساختا پۇلنى بايقاپ قالغانىكەن.

تۇ شاۋېيگ شەھەرلىك پارتكوم ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسىغا ياتلىق بولدى. ئۇياق 56 ياشقا كىرگەن، خوتۇنى يېڭى ئۆلۈپ كەتكەن، بالىلىرى سىرتتا ئىشلەيدىغان ئادەم ئىدى. تويدىن كېيىن تۇ شاۋېيگ فاڭ خۇنى ئېلىپ شەھەرلىك پارتكوم بىرىنچى نومۇرلۇق ياتاق بىناسىغا كۆچۈپ كىردى (فاڭ لوڭ مۇستەقىل ياشاشتا چىڭ تۇرۇۋالدى. شۇنداقتىمۇ ئۆگەي ئاتىسىغا قىممەتلىك بىر تەشتەك شاھزادىگۈل، بىر كۈپ چىرايلىق ئالتۇن بېلىق سوۋغا قىلدى). ياتاق بىناسىنىڭ مۇھىتى گۈزەل ئىدى. كېچىنىڭ سالقىن شامىلى ئۆرە پولات دېرىزىنىڭ ھەقىقىي يىپەك پەردىلىرىنى، شۇنداقلا تۇ شاۋېيگنىڭ گۈل ئىشلىگەن شايى روباشكىسىنى يەلپۈپ تۇراتتى. تۇ شاۋېيگ بىر كۈنى ھەم قايغۇرغان، ھەم خۇشال بولغان ھالدا ئۆزىنىڭ ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقىنى بايقىدى. بالىنى ئالدۇرۇۋېتىش كېرەكمۇ ياكى تۇغۇش كېرەكمۇ؟ ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى شۇجىسى:

يارتىيەۋىلىكىدىن ئايرىلىپ قالغان تەقدىردىمۇ، بۇ بالىنى جەزمەن ئالىدىغانلىقى توغرۇلۇق قارار چىقاردى. چۈنكى، قېنىنىڭ بىر قىسمى رۇس قېنىغا تەۋە بولغان ئىككىنچى ئەۋلاد ئارغۇن جەزمەن ئالقاندىكى مونچاققا ئايلىناتتى.

تۇ شاۋېيڭ ئۆزىنى گۈزەل دەريالغا تاشلىدى. ئۈچ كۈندىن كېيىن، جەسىتى شەھەردىن 30 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ساھىلغا چىقىپ قالدى. كەنتتىكى كەپسىز بالىلار دەريا بويىغا بېلىق تۇتقىلى بېرىپ تۇ شاۋېيڭنىڭ دەريا ساھىلىدا قېيىپاش ياتقان جەسىتىنى كۆرۈپ قالدى. قۇلاق ۋە كۆزلىرىگە لاي تىنىپ كەتكەنىدى. بالىلار جەسەتنى يىراقتىن كۆرۈپ ئاپئاق يوغان بېلىق ئوخشايدۇ! دەپ قالدى. بېلىق ئەمەس، بەلكى ئاپتاپىسىنىپ يانقانمىكىن، دېگەن خىيال بىلەن ئىزا تارتىپ كېتىشتى. بىر بالا تاش ئاتتى. قىلچە ئىنكاس بولمىدى. يەنە بىر بالا:

ــ ھوي، سەن كىم؟ بۇ يەردە يېتىپ نېمە قىلىۋاتىسەن؟ــ دەپ توۋلىدى. يەنىلا شەپە يوق. دەريا ساھىلىغا چۈشكەن قۇياش نۇرىدىن كۈچلۈك ئاقۇچ نۇر قايتقانىدى. يالىڭاچ ئوغۇل بالىنىڭ بەدىنىدىن شور ئۆرلىگەن، يۈز ـ كۆزلىرىدىن تەر قۇيۇلۇپ تۇراتتى. بىر بالا:

ــ ئۇ ئۇخلاپ قالغان بولۇشى مۇمكىن، ــ دېدى. يەنە بىر بالا:

ــ ياق، ئۇخلاپ قالغان بولسا نېمىشقا خورەك تارتمايدۇ؟ــ دېدى. يەنە بىر بالا:

ــ ئايالار ئۇخلىغاندا خورەك تارتمايدۇ. ئانام ئەزەلدىن خورەك تارتماي ئۇخلايدۇ، ــ دېدى. يەنە بىر بالا:

ــ ئايالار ئۇخلىغاندا بەك خورەك تارتىپ ئۇخلايدۇ. ئانامنىڭ خورىكى بەك كۈچلۈك، ــ دېدى.

ئۇلار ئايىغى چىقماس تالاش ـ تارتىشقا چۈشۈپ كەتتى.

ئەقللىك بىر بالا تۇ شاۋىڭنىڭ ئالدى تەرىپىگە بېرىپ قاراپ كەسكىن ھالدا:

— ئۇ ئۆلۈپتۇ! — دېدى.

ھەممە بالىلار كەينىگە ئۆرۈلۈپ باردى. تۇ شاۋىڭنىڭ كىرپىكلىرىگە لەش قونغان، قۇلاق ۋە بۇرنىغا لاي تىنىپ كەتكەنىدى. ھېلىقى ئەقللىك بالا:

— كەنتكە بېرىپ چوڭلارنى چاقىرىپ كېلەيلى، — دېدى.

كەنتتىكى چوڭلار دەريا بويىغا كەلدى. چەت ئەللىك ئىكەنلىكى جەزملەشتۈرۈلدى. ياخشى نىيەتلىك بىرەيلەن تۇ شاۋىڭنىڭ جەسىتىنىڭ ئۈستىگە چاپىنىنى تاشلاپ قويدى. چېچەن بىر ئەر كەنتكە بېرىپ ج خ ئىدارىسىگە تېلېفون بەردى. ج خ ئىدارىسىدىكىلەر دەريا ساھىلىدا بىر چەت ئەللىك ئايالنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، يۇكسەك ئەھمىيەت بەردى. ج خ ئىدارىسى باشلىقى ئەترەتنى شەخسەن ئۆزى باشلاپ نەق مەيدانغا كەلدى. كېيىن ئۆلگۈچىنىڭ 8- ئوتتۇرا مەكتەپ باشقۇرۇشىدىكى توشقان گۆشى كونسېرۋا زاۋۇتىنىڭ ئايال ئىشچىسى ئىكەنلىكى تەكشۈرۈپ ئېنىقلانغاندىن كېيىن، ئۇلار ناھايىتى بەك ئۈمىدسىزلەندى.

تۇ شاۋىيىڭ ئېلىشىپ قالدى. چاچلىرى پاخپىيىپ، يۈز - كۆزى مەينەت ھالدا ئېرىنى ئىزدەپ شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە باردى. شەھەرلىك ھۆكۈمەتتىكى خىزمەتچى خادىملار ئۇنى قوغلىۋەتتى. ئاندىن «گۈزەل دۇنيا» غا باردى، تۇ شاۋىيىڭ ئۇ يەردىنمۇ قوغلاندى. يەنە شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە باردى..... كېيىن كىشىلەر ئۇنى «سېرىق بىنا»غا ئاپىرىپ قويدى. «سېرىق بىنا» شەھەرلىك نېرۋا كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە داۋالاش دوختۇرخانىسىنىڭ باشقىچە ئاتىلىشى ئىدى.

تۇ شاۋىيىڭ ئوت يالقۇنى ئارىسىغا ئېتىلىپ كىرىپ، دۆلەتنىڭ مال - مۈلۈكىنى قوتقۇزۇش يولىدا بەختكە قارشى قۇربان بولدى.

جەستى «گۈزەل دۇنيا» غا ئاپىرىلدى. ھۆسن تۈزەش ئىشى ئالاھىدە ھۆسن تۈزىگۈچى لى يۈچەنگە تاپشۇرۇلدى. سىز ئالاھىدە ماھارىتىڭىزنى ئىشقا سېلىپ، تۇ شاۋيىڭنى ئەسلىي قىياپىتىگە ئەكەلدىڭىز. مەيدىسىگە ئاق ئېچىلىدىغان كەتەن گۈلى، سېرىق جۇخارگۈل، يېشىل مونەنگۈل، پۇرىقى خۇشبۇي يوغان بىر دەستە كاڭنەي گۈلى قويۇپ قويدىڭىز.....

ئون بىرىنچى باب

1

فىزىكا مۇئەللىمى تاشتەك قاتتىق مۆلدۈر ئارىلاش شارقىراپ يېغىۋاتقان يامغۇردا ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتاتتى. بېشىنىڭ تېرىسى ئۈيۈشۈپ، بەدىنى مۇزلاپ كەتكەنىدى. شىددەت بىلەن چۈشۈۋاتقان يامغۇر ۋە مۆلدۈرنىڭ زەربىسىدە سۈنۈپ كەتكەن قوناق يوپۇرماقلىرى قۇشلارنىڭ سۈنغان قانىتىدەك ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئاپئاق سۇ تىزغا چىقاتتى. شىددەت بىلەن چۈشۈۋاتقان يامغۇر ۋە مۆلدۈر يىغىلىپ قالغان سۇلارنى ھەر يان چاچرىتاتتى. چاچراندىلىرى سېزىمنى يوقاتقان بەدىنىگە ۋە ساڭا ئوخشاش بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالغان قوناقلارغا تېگەتتى. ئۇنىڭ بىزگە تونۇش ماش رەڭ فورمىسى بەدىنىگە چاپلىشىپ بەزى يېرى پۈرلەشكەن، بەزى يېرى پارقىراپ ئېشەك تېرىسىگە ئوخشاپ قالغانىدى. خۇددى بىرەر تۈمەن پىلمۇت بىرلا ۋاقىتتا ئوت ئېچىۋاتقاندەك يامغۇر ۋە مۆلدۈر ئاۋازىغا ئارىلىشىپ كەتكەن خىلى بىر ۋاقىتقىچە توختىماي چېقىۋاتقان چاقماق ئاۋازىنى غۇۋا ئاڭلاپ تۇرۇۋاتىمىز (يامغۇر بىلەن مۆلدۈر تولىراق قوناقلارنىڭ غولى بىلەن يوپۇرماقلىرىغا ئۇرۇلغانىدا ئاۋاز چىقىپ كېتەتتى). مۆلدۈر باش سۆڭىكىگە تەگكەن چاغدا چىققان چۈرۈك ئاۋازىنلا ئاڭلايتتىڭ. ئەتراپ ئاپئاق، ئىسكىلىتقا ئوخشاپ قالغان قوناقلارنىڭ پۈلاڭلاپ

تۇرغـان يېـشىل غـولىنى خـىرە - شـىرە كۆرەتتىـڭ. ئىچكـى ئەزالىرىڭنى قورشاپ تۇرغان تېرىقتەك ساپسېرىق قالدۇق ئۇچقۇنغا كۆزۈڭ چۈشتى. بىز ئاشۇ تېرىقتەك ئۈمىد نۇرىغا، ھاياتلىق ئوتىغا ئەنسىرىگەن ھالدا دىققەت بىلەن قارىدۇق. ئۇ بىرگە: «سەن سەكراتقا چۈشۈپ قالدىڭ» دېدى. سۈرۈلۈپ قىمىرلاپ كېتىۋاتقانـ ـلىقىڭنى كۆرۈپ تۇردۇق. ئۇ:

ــ ھەممىز فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ «تىنىقسىلا بولىدىكەن، توختىمـاي ئىلگىرىلەيمەن» دەيدىغان مۇشـۇنداق روھىدىن ئۆگىنەيلى، دېدۇق.

قاتتىق قوناق يوپۇرمىقىغا تېگىپ قاڭقىپ چىققان كانىماش چوڭلۇقىدىكى مۆلدۈرده كۆزئەينىكىنىڭ سول تەرىپىدىكى ئەينىكىگە دەز كەتتى. ئوڭ تەرىپىدىكى ئەينىكىنى قوناق شېخى جىجىۋەتكەنىدى. شۇنىڭ بىلەن كۆز ئالدى تۇتۇلۇپ كەتتى. ئوبيېكتىپ دۇنيانى كۆرەلەيدۇ دېگەندىن كۆرە، ئۆزىنىڭ سۇبيېكتىپ دۇنياسىنى كۆرەلەيدۇ، دېگەن تۇزۈڭ ئىدى. ئۇ ئاشۇ سېرىق دائىرە ئىچىده ئايلىنىپ يۈرگەن تېرىقتەك سېرىق ۋە شانلىق مۇزىكىغا ئىخلاسمەنلىك ھەم قاتتىق ھاياجان بىلەن دىققەت قىلدى. ئۇ تۇرۇپلا سەزگۈسىنى يوقىتىپ قويماتتى، تۇرۇپلا يەنە ئەسلىگە كېلىپ قالاتتى. سەزگۈسى كاردىن چىققان چاغدا ھەممە پۈراق غايىب بولاتتى ــ كۆزدىن ئايرىلغاندا جاھان قاراڭغۇلىشىپ كەتكەندەك ــ قۇلاق ئاڭلىماس بولۇپ قالغاندا، جىمى جاھان جىمجىت بولۇپ كەتكەندەك ــ سەزگۈسى تۈيۈقسىز نورمال ھالەتكە كەلگەندە ھەممە پۈراق تەڭلا پەيدا بولاتتى ــ بۇرۇنغىلا ئەمەس، بەلكى قۇلاق، قىزىلئۆڭگەچ ۋە كۆزگە دەخلى - تەرۇز قىلاتتى ــ يامغۇر سۈيىنىڭ سوغۇق، ئاچ يېشىل ھىدى يىلانبېلىقنىڭ قاڭشىرىغا، قوناقلارنىڭ غولى بىلەن يوپۇرمىقىنىڭ يېپىشقاق قېنىق يېشىل پۈرىقى پاقىنىڭ تۇخۇمىغا، مۆلدۈرنىڭ

مۇزدەك ئاقۇچ ھىدى دەرەخنىڭ قۇرۇپ كەتكەن شېخىدا ئېسىقلىق تۇرغان بېلىق ئۈچىيىگە ئوخشايتتى. بۇنىڭدىن باشقا پۇراقلارنىڭ ئارىسىدا، ئاسماندىن چۈشكەن يېلانبېلىقنىڭ پۇرىقى بىلەن پاقىنىڭ پۇرىقى بار ئىدى. دەۋرەپ كەلگەن پۇراقلار دولقۇنلاردەك ئۆركەش ياسايتتى. ئۇ داۋاملىق ئالدىغا قاراپ كېتىۋاتاتتى. سۇدا، يامغۇردا، مۆلدۈر، ئاۋاز ۋە پۇراقلار ئارىسىدا ماڭاتتى. پۇراقتا ئاۋاز، ئاۋازدا پۇراق بار ئىدى. ئاۋاز بىلەن پۇراق بىر - بىرىنىڭ ساياسىدا، بىر - بىرىنىڭ رەڭگىدە، رەڭگىنىڭ ۋەزنىدە ۋە ئېنىرگىيەسىدە ئىدى. كۆرگەن چۈشىدە ئىدى. سۆيگۈ - مۇھەببەتتە ئىدى. قارا جۇخارگۈلنىڭ قاشتاشتەك ئىللىق غۇنچىسى ئىدى (بەرگىلرى ئەجدىھانىڭ چىشلىرىدەك ئەگرى - بۈگرى).

ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، ئۇ يىراقتا پىلدىرلاپ يېنىپ تۇرغان چىراغ نۇرىنى كۆردى. يامغۇر شالاڭلاپ قالدى. كەينى تەرەپتە سۇلار گۈرۈلدەيتتى. پاقىلار شادلىنىپ تىنماي كۆركىرىشاتتى. يامغۇر ئارىلىقلىرىدىن تۆت - بەش يۈلتۇز كۆرۈندى. ئالدى تەرەپتىكى كەنتتە بىر ئىت ئەس - ھوشىنى يوقاتقان ھالدا ھاۋشىيتتى. يول پاتقاق، پاتقاق ئوشۇققا چىقاتتى. ئۇ قاتتىق يەرنى دەسسەپ ماڭدى. يول بويىدىكى يوغان دەرەخلەر زوڭزىيىپ ئولتۇرغان ئالامەت زور قاپقارا غەلىتە مەخلۇقلارغا ئوخشايتتى. دەرەخلەر كۆتۈرەلمەي قالغان يامغۇر سۇلىرى دەرەخلەرنىڭ سوغۇق كۈلكىسىدەك، ھۆركىرىشىدەك، چۈشىدە شارقىرىتىپ سىيگەن سۈيدۈكتەك ئارىلاپ - ئارىلاپ شارقىراپ تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

يىراقتا كۆرۈنگەن ساپسېرىق تېرىقتەك يورۇقلۇق ئۇ ئىچكى ئەزاسىدا ئەتىۋارلاپ ساقلاپ كېلىۋاتقان تېرىقتەك ھېلىقى يورۇقلۇق بىلەن يىراقتىن ئۆزئارا بىرلىشىپ، ئىچكى ئەزاسىنىڭ سېزىمىنى ئويغاتتى. كۈچلۈك يورۇقلۇق يۈقىرىدىن تۆۋەنگە قاراپ ماڭغان تۇك ئىقىمىدەك، يۈقىرىدىن تۆۋەنگە قاراپ ئاققان سۇدەك

ئاجىز يورۇقلۇققا، تۆۋەندە تۇرغان يورۇقلۇققا قاراپ ماڭدۇ. قەلبىڭدىكى يورۇقلۇق قاراڭغۇلۇقنى قوغلاپ، ئۆز زېمىنىنى بارا - بارا كېڭەيتتى. يۈرىكىڭنىڭ سوقۇۋاتقانلىقىنى سەزدىڭ. ئۆپكەڭنىڭ قانىتى كېرىلدى. يەتكۈچە ئازابلانغان ئاشقازان خالتىسىنىڭ ئىزناسىي نامايان بولدى. مۇجۇپ ئاغرىتىش ئۇچەينىڭ مەۋجۇتلۇقىنى جاكارلىدى. پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭدىكى سېزىمدىن تېرەڭ بىلەن مۇسكۇلۇڭنى، مۇشكۇل ھەرىكەتتىن پۈتۈڭنى، ئاۋازىڭدىن چىشىڭنىڭ نەدىلىكىنى، قىسقىسى، ئادەم تېنىنىڭ ئاساسىي قۇرۇلمىسىنى قايتىدىن مۇكەممەل ھېس قىلدىڭ. ئائىلەڭدىكى مۇزىكا گۈرۈلدىدى، ھېسسىيات پەيدا بولدى، توساتتىن بۇرنۇڭغا بورنىڭ خۇشبۇي پۇرىقى ئۇرۇلدى. ئۇ شۇنچىلىك يېقىملىق، شۇنچىلىك ئېسىل خۇشبۇي پۇراق ئىدى. كۆزلىرىڭ نەملەندى. بوردىن رەڭگارەڭ بولۇپ كەتكەن ئاغزىڭنى سۈرتتۈڭ، ياشلىق كۆزلىرىڭ بىلەن بىرگە قاردىڭ.

ئائىلەڭدىكى مۇزىكا بىلەن يىراقتىكى ساپسېرىق يورۇقلۇق ئوخشاش ئىدى. ئۇ قاراڭغۇدا مايا‌كقا ئايلاندى. سەن دەھشەتلىك بوران - چاپقۇندا يەلكىنى يىرتىلغان، ماچتىسى سۇنغان كېمىدەك مايا‌كقا قاراپ ئاستا ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتسەن.

ئەتراپقا قىڭغىر - قىيسىق ئۆيلەرنىڭ ئېگىز - پەس سايىسى چۈشۈپ تۇرغانىدى. سەن گويا چۆچەكلەر دۇنياسىغا كىرىپ قالغاندەك بولدۇڭ. ھېلىقى تېرىقتەك ساپسېرىق يورۇقلۇق توختىماي پىلدىرلاپ تۇراتتى، گاھ يېقىنلىشاتتى، گاھ يىراقلىشاتتى. سەن ئاخىر ئۇنىڭغا يېقىنلاشتىڭ.

2

فىزىكا مۇئەللىمى گاراڭ ھالەتتە ناھايىتى يوغان سەگۈنچۈكتە

ياتقانـدەك ياتـاتتى. كـۆزنى ئېچـىشقا ئۇرۇنـدى، لـېكىن قاپـاقلىرى چاپلىـشىپ قالغانـدەك كـۆزنى ئاچالمـىدى. ھەقىقـىي ئـائىلە مۇزىكسى ياڭرىدى. ھەددىدىن ئارتۇق چارچاپ كەتـكەن ئـۇ شـۇ تاپتـا بەخـتكە چۆمـۈپ گەرچە كـۆزى يۇمـۇق بولـسىمۇ، ئەتراپنـى قورشـاپ تۇرغـان ساپـسېرىق ئىللىـق يورۇقلـۇقنى خيـالەن كـۆرۈپ ياتاتتى.

بىرسـى گويـا ئەمچىكىنـىڭ توپچـىسىنى ئاغزىمغـا تىققانـدەك روھىم قوش مۇھەببەتنىڭ تەسەللىسىگە ئېرىشكەندەك بولۇۋاتىمەن. تـاتلىق ھەم ئىـسسىق سـۈت ئېغىـز بوشـلۇقۇمدىن كانىيىمغـا كىرىۋاتـاتتى. سـەن خـۇددى بىـر كۈچـۈكتەك ئـاچ كۆزلـۈك بـىلەن ئېمىۋاتسەن، كانىيىڭدىن غۇرتۇلدىغان ئاۋاز چىقـاتتى. ئـۇ كـۆزنى يۇمـۇپ سـۈت ئېمىۋاتقـان بوۋاققـا ئوخـشاش قـول - پـۇتلىرىنى پىلتىڭلىتاتتى.

سـەن سـۈتنىڭ ئاشـقازىنىڭدا تەڭـشىلىپ ھەر خـىل رەڭلـىك سۈيۇقلۇقلار بـىلەن قانـداق بىرىكـىپ كەتكەنلىكىنـى كـۆردۈڭ. بـۇ سۈيۇقلۇقلار ئاشقازىنىڭدا بىر - بىرىگە يۇغۇرۇلۇپ كەتتى؛ ئـۇچەي يولى قوبۇل قىلدى. ئۇگە - ئۇگىلىرىڭگە، مۇسكۇللارغا، تېرىگە ۋە تۈكلەرگە سىڭىپ كەتتى.....

ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقانلىقىڭنى سەزدىڭ.

— ھـوي! ھـوي! پـوچتىكەش، ياخـشى بولـۇپ قالـدىڭمۇ؟— فىزىكـا مـۇئەللىمى قۇلىقىنـىڭ تۈۋىـدە ياڭرىغـان يېقىملىـق ئـاۋازنى ئاڭلىدى.

كىم پوچتىكەش؟ ئۇ ئويلاپ گاڭگىراپ قالدى.

بىر بارماق، بىرسى بارمىقى بىلەن بۇرنۇمنى بېسىۋاتىدۇ، دەپ ئويلىـدى فىزىكـا مـۇئەللىمى خـۇددى تېلېگراممـا بېرىۋاتقـان ئايـال رادىستىڭ بىرسـى كۆرسـەتكۈچ بـارمىقى بـىلەن بۇرنىنىـڭ ئـۇچىنى باساتتى. «تـت - تـت» قىلغـان سـىگنال مېڭىـسىگە يەتكـۈزۈپ

تۇرۇلۇۋاتاتتى. سەن بايامقى ئاۋازنى يەنە ئاڭلىدىڭ.
— پوچتىكەش، كۆزۈڭنى ئاچە، ساڭا يەيدىغان نەرسە بېرىمىز! — دېدى.
ئۇ كۆزىنى ئېچىشقا تىرىشتى. كۆز ئالدى رەڭمۇرەڭ ئىس - تۈتەك ئىدى. ئۇ ئادەتتى بويىچە بېشىنى قويۇپ ياتقان يەرنى سىلىدى.
— ئاتا، ئۇ كۆزىنى ئاچتى، كۆزىنى ئاچتى! — تولۇق ئېچىلىپ ئايلىنىۋاتقان ئاپتاپپەرەستەك بىر يۈز كۆرۈندى، — پوچتىكەش، نېمە ئىزدەۋاتىسىز؟
— كۆزئەينەك، كۆزئەينىكىمنى..... — دېدى فىزىكا مۇئەللىمى.
— ئوھ، كۆزئەينەك بولمىسا كۆزۈڭ كۆرمەمدۇ؟
كۆزئەينىكىڭ يۈزۈڭنى قىسىپ تۇراتتى. سول كۆزۈڭنىڭ ئالدىدا ماموقتەك ئاپتاپپەرەسكە ئوخشاپ كېتىدىغان بىر يۈز، ئوڭ كۆزۈڭنىڭ ئالدىدا يۇمىلاق يۈزى قىپقىزىل، كىرپىكلىرى تال - تال، ئالتۇندەك نۇرلىنىپ تۇرغان بىر جۈپ كۆز تۇراتتى.
فىزىكا مۇئەللىمى ئېسىگە كېلىپ ئۆرۈلمەكچى بولۇۋىدى، ھېلىقى قىز سېنى قولى بىلەن بېسىپ قويىدى. ئۇنىڭ ئاغزى چىرايلىق، قاتار كەتكەن ئۇنچىدەك چىشلىرى پاكىز ئىدى. تال - تال كىرپىكلىرى تۆكۈلۈپ تۇراتتى، ئوغۇللارنىڭكىگە ئوخشاش قاپقارا كالتە قاشلىرىنىڭ ئاستىدىكى ئۇيقۇسىغا قانمىغان كۆزلىرى كىشىنىڭ يۈرەك تارىنى چېكەتتى. بۇران - چاپقۇنىدا قېلىپ تېخىمۇ سەزگۈرلۈشۈپ كەتكەن سەزگۈ ئەزايىڭغا ئۇنىڭ تىنىقلىرىدىن ھەسەلنىڭ قويۇق پۇرىقى ئۇرۇلدى. ئۇ:
— مىدىرلىماي ياتە، ئاتامنى چاقىراي، ئاتا، ماۋۇ پوچتىكەش ئېسىگە كەلدى، بۇياققا كېلە! — دېدى.
ئۆينىڭ ئۇ بېشىدىن قاراشلىرى ئادەتتىن تاشقىرى ئۆتكۈر،

يېشىغا ھۆكۈم قىلغىلى بولمايدىغان بىرەيلەننىڭ مەزمۇت قەدەم تاشلاپ ئاستا كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈڭ.

ئۇ ئادەم ساڭا قاراپ كېلىۋاتقان، لېكىن يېنىڭغا كېلىپ بولالمىغان ئارىلىقتا، سەن ئۆزۈڭنىڭ ئۇزۇن ھەم كەڭ تۆشەكتە ياتقانلىقىڭنى بايقىدىڭ. تۆشەككە يۇمشاق ھەم ساپسىرىق بۇغداي پاخلى سېلىنغان، پاخالدىن قۇيىلغان كۈچلۈك ھىدى، قورۇلغان بۇغداينىڭ ئاچچىق ھىدى كېلەتتى. بۇ ناھايىتى يوغان، ئىللىق ئۆي ئىدى. ئۇزۇنلۇقى 20 مېتىر، كەڭلىكى 7—8 مېتىر چىقاتتى، ئۇ بېشىدىن بۇ بېشىغىچە ئوتتۇرىدا توسۇق يوق ئىدى. ئامبار قىلىنغان ئۆيدەك قىلاتتى. تورۇستىكى شەمشاد دەرىخىدىن تەييار قىلىنغان لىمغا چىراغ ئېسىلغان، چىراغدىن تارقالغان ساپسىرىق نۇر ناھايىتى يېقىملىق ئىدى. لىمدىكى ئاقۇچ ئۆمۈچۈك توردا ئىككى ئۆمۈچۈك چىراغ يورۇقىدا بىرسى پەسلەسە، بىرسى يۇقىرىلاپ ياكى بىرسى يۇقىرىلىسا، بىرسى پەسلەپ ئۇيناۋاتاتتى. تۆشەكتىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدا، تامنىڭ يېنىدا ئوچاق بار ئىدى. قازانىدا پورۇقلاپ بىرنەرسە قاينىۋاتاتتى. قازان بىلەن تۇۋاقنىڭ ئارىلىقىدىن ھور كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى، پۇرىقى ئاجايىپ مەززىلىك ئىدى. ئوچاقتا ئوتۇن كۆيۈۋاتاتتى. ئوت يالقۇنى گۈرۈلدەيتتى. ئۆينىڭ ئۇ بېشىدىمۇ بىر چىراغ ئېسىقلىق تۇراتتى. شەمشاد دەرىخىدىن تەييار قىلىنغان توم بىر لىمغا بەش دانە توم تۆمۈر ئىلمەك ئېسىپ قويۇلغان. تام قان يۇقى ئىدى. يەردە تۆت پۇتى باغلانغان قېرى بىر سېرىق كالا ياتاتتى. كالىنىڭ مۇڭگۈزى ئەگرى، كۆزلىرى كۆكۈچ، پۇشۇلداپ ھاسرايتتى. ئوچاق يېنىدىكى بىر دۆۋە ئىنچىكە چۆپىنىڭ ئۈستىدە تۇكلىرى قارا، يوغان بىر ئىت ياتاتتى. كۆزلىرىدە بىر - بىرىگە ماس كەلگەن سېرىق داغ بار ئىدى. ئوچاقنىڭ ئوتىدا ئىتنىڭ تۇكلىرى ئېسىل شايىدەك يالتىرايتتى. ئىت يوغان بېشىنى ئالدى پۇتىغا قويغان، قىيا ئوچۇق

ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىدىن مەپتۇن قىلارلىق، شۇنداقلا قورقۇنچلۇق كۆچلۈك نۇر چاقنايتتى. سېرىق كالا بىلەن ئىتنىڭ ئوتتۇرىسىدا سۆگەت چۈشىدىن توقۇلغان ئۇزۇن بىر سېۋەت تۇراتتى، سېۋەتنىڭ قىرى بەك پاكار ئىدى. قان يۇقى قاريىپ كەتكەن سېۋەتكە كالىنىڭ قۇلىقىغا ئوخشاش ئۇچلۇق پىچاق، قىرى قارا، بىسى ئاق، ئېغىر، ئورغاقسىمان قىڭراق، ئاپتاپپەرەس يوپۇرمىقىنىڭ شەكلىگە ئوخشاش بىر پىچاق، سۆگەت يوپۇرمىقى شەكىللىك ئۇزۇن پىچاق قالايمىقان تاشلاپ قويۇلغانىدى. بىر تۆمۈر كالتەك، ناھايىتى چوڭ بازغان، قاندا نەملىشىپ كەتكەن نەچچە تال قارا ئارغامچا بار ئىدى. ئوچاقنىڭ يېنىدىكى ئوتۇن دۆۋىسىدە ماش رەڭ فورما يېيىقلىق تۇراتتى. قىممىتى ئوخشاش بولمىغان نەچچە ۋاراق خەلىق پۇلى نەچچە تال كەڭ ئوتۇنغا چاپلاپ قويۇلغانىدى.

ھېلىقى ئەر ئالدىڭغا كېلىپ، ئېڭىشىپ تۇرۇپ، سىنچى كۆزلىرىنى ساڭا تىكتى. مېنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىمنى سوراماقچى بولۇۋاتىدۇ، دەپ ئويلىدىڭ. لېكىن، ئۇ سەندىن:

— ھاراق ئىچەمسەن؟— دەپ سورىدى.

سەن ئالدىراش ئورنۇڭدىن ئۆملەپ تۇرۇپ، ئۇچاڭدىكى يېرىك رەختتىن تىكىلگەن تاغاردەك كىيىمنى كۆردۈڭ، كىيىمنىڭ يېرىك تالالىرىنىڭ تېرەڭگە سۈركىلىشىدىن ئۆزۈڭنى راھەت ۋە خۇشال سېزەتتىڭ. ھېلىقى قىز 18—19 ياشلارغا كىرگەندەك قىلاتتى — قولىدا ئېمىزگۈ بوتۇلكىسى، شوخلۇق قىلىپ:

— ھېلىغىچە سۈت ئىچەمسەن؟— دەپ سورىدى. ئۇ قىزىل چاقماق چاپان كىيگەن، چاچلىرى قاغىسىمان كاككۇكنىڭ چاڭگىسىدەك پاخپىيىپ كەتكەنىدى.

— بىر چىنە ھاراق قۇيۇپ بەر،— دېدى ھېلىقى ئەر. قىزى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئۆمرىنىڭ تەڭدىن تولىسى تۇگىگەن

ياشانغان ئادەم ئىكەنلىكى ئېنىق ئىدى.

ياشانغان ئادەم تۆشەكتە ئولتۇرۇپ، تولا سۆركىلىپ پارقىراپ كەتكەن قېلىن سېرىق قەغەزدىن قىلىنغان تاماكا خالتىسىنى، ھەممە يېرى سېرىق مىس غاگزىسىنى چىقىرىپ، غاگزىسىغا خالتىدىن ساپسېرىق تاماكا ئالدى. غاگزىسىنى قاپقارا چىشلىرى بىلەن چىشلەپ تۇرۇپ، ئېتى قاچقان يوغان قولىغا ئۇزۇن لاخشىگىرنى ئېلىپ، ئوچاقتىن پاراسلاپ كۆيۈۋاتقان ئوتۇننىڭ چوغىنى قېسىپ ئېلىپ، غاگزىسىنىڭ سەيخانىسىدىكى تاماكىنى تۇتاشتۇردى. ئۇ بۇ بىر قاتار ھەرىكەتلەرنى يېنىدا ھېچكىم يوقتەك بىر - بىرىگە ئۇلاپ، تەبىئىي ئورۇنلىدى ھەم بىر ئائىلىنىڭ مۇتلەق غوجايىنلىق سالاپىتىنى نامايان قىلدى.

شۇنىڭ بىلەن بىرگە ھېلىقى قىز تۆشەك ئۈستىدىن سەكرەپ چۈشتى. قىزىكا مۇئەللىمى چىڭ ھەم يېتىلگەن ساغرىسىنى تولغاۋاتقان بۇ قىزغا غەرەزسىز قارىدى. يېنىڭدىن كەتتى، يەنە يېنىڭغا كەلدى، سەن دەققەت بىلەن قاراپ تۇردۇڭ. ئۇ سىرلانغان قەدىمىي ئىككى كومزەكنى قۇچاقلاپ كۆتۈرگەنىدى، چىرايىدىن شوخلۇق ۋە خۇشاللىق تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ياشانغان ئادەم باشمالتىقى بىلەن غاگزىنىڭ سەيخانىسىدىكى يېنىپ تۇرغان تاماكىنى بېسىپ ئۆچۈردى. كومزەكنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ كەلگەن قىزغا قاپقىنى سۇزۇپ قارىغان كۆزىدىن پارلىغان نۇر قارا ئىتنىڭ قاپقىنى سوزۇپ قارىغان چاغدا كۆزىدىن پارلىغان نۇرغا ئوخشاش مەپتۇن قىلارلىق ھەم قورقۇنچلۇق ئىدى.

قىز قىزىكا مۇئەللىمى بىلەن ياشانغان ئادەمنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، كومزەكنى «توككىدە» يەرگە قويدى. كومزەكنىڭ ئاغزىغا دۇم قىلىپ قويۇلغان ئىككى قارا ھېجىرنى ئېلىپ تۆشەككە قويدى. تۆشەك ئېگىز - پەس بولغاچقا، ئىككى ھېجىر قىڭغىيىپ تۇراتتى. قىز كومزەكنىڭ ئاغزىدىكى ياغاچ

پۇرۇپكىنى تارتتى، «پولتوك» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەك ھاراقنىك خۇشبۇي پۇرىقى ئەتراپقا تارقالدى. ئۆمرىدە ھاراق ئىچىپ باقمىغان فىزىكا مۇئەللىمى ھاراقنىك خۇشبۇي پۇرىقىدا مەست بولدى. كومزەكتىن لەززان ئۇچۇپ چىقىۋاتقان ھاراق پۇرىقىغا ھاڭۇنقىپ قاراپ قالغان فىزىكا مۇئەللىمى تۇرمۇشنىك چەكسىز گۈزەل ئىكەنلىكىنى تۇيۇقسىزلا ھېس قىلىپ قالدى. قىز كومزەكنى كۆتۈرۈپ ئىككى ھېجىرغا ھاراق قۇيدى.

قىز يەنە بىر كومزەكنىك ياغاچ پۇرۇپكىسىنى ئېچىۋېتىپ:

— ئاتا، ھارىقىڭغا ھەسەل قوشايمۇ؟— دېدى.

ياشانغان ئادەم پەس ئاۋازدا:

— ئازراق قوش! — دېدى. ئاۋازى سۈرلۈك ھەم خىرقىراق ئىدى.

قىز ئىنچىكە تاياقنى كومزەكتىكى ھەسەلگە سىلەپ، ئاندىن كومزەكتىن چىقاردى. ھەسەل ئۆينىك رەڭگىگە ئوخشاش سېرىق ئىدى. پارقىراپ تۇراتتى. بەك يېپىشقاق بولغانلىقتىن، تاياق بىلەن كومزەكنىك ئارىلىقىدا ھەسەل سېرىق ھەم سۈزۈك ئۇزۇن يىپتەك سوزۇلدى.

قىز ھەسەلنى ھېجىرغا سېلىپ ئاستا ئارىلاشتۇردى. ھەسەل ئېرىپ، ئۇنىڭدىن ياۋا جۇخارگۈلنىك پۇرىقى تارقالدى. ھاراقنىك رەڭگىمۇ ئۆزگەردى. قىز ھەر ئىككىلا ھېجىرغا ھەسەل قۇيۇپ بولۇپ، تاياقتىكى ھەسەلنى تىلىنىك ئۇچى بىلەن يالدى. بويىنىنى ئالدىغا سەل سوزۇپ، چىرايلىق ئاغزىنى يوغان ئاچقانىدى. ئۇنىڭ رەڭگىمۇ ھەسەلنىك رەڭگىگە، تېنىدىن كېلىۋاتقان پۇراقمۇ ھەسەلنىك پۇرىقىغا ئوخشايتتى. ئۆزىمۇ ھەسەلگە ئوخشاش بەلەن قىز ئىدى. تۇرمۇشنىك چەكسىز گۈزەل ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان فىزىكا مۇئەللىمنىك ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ يىغلىغۇسى كەلدى.

ـــ قانداقكەن؟ـــ دېدى ياشانغان ئادەم قىزنىغا لاپپىدە قاراپ.

قىز تاياقنى ئوچاقنىڭ يېنىدا ياتقان ئىتقا تاشلاپ بېرىپ:

ـــ لاۋخېي، ماۋۇنى پاكىز يالىۋەت،ـــ دېدى سەمىمىيلىك بىلەن.

قارا ئىت كۆزىنى ئاچتى، خۇشياقمىغاندەك ئالدى پۇتىنى ئېرىنچەكلىك بىلەن ئالدىغا چىقىرىپ، ھەسەل يۇقى تاياقنى ئاغزىغا ئەكېلىپ، مۇنداقلا يالاپ قويۇپ، بولدى قىلدى. ھەسەل يۇقى تاياقنى خۇشى يوقتەك، قىزنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىش يۈزىسىدىن ھەسەل يۇقى تاياقنى يالىغاندەك قىلاتتى.

قىز ھېجرىنى قوش قوللاپ قىزىكا مۇئەللىمگە سۇندى ۋە:

ـــ پوچتىكەش، ئىچە! ـــ دېدى. قىزىكا مۇئەللىمى چۆچۈپ كەتكەندەك ھېجرىنى قولىغا ئېلىپ، يەنە قىزنىڭ:

ـــ تېلېگرامما يەتكۈزۈۋېتىپ يولدىن ئېزىپ قالدىڭمۇ؟ـــ دېگەن گېپىنى ئاڭلىدى.

قىز يەنە بىر ھېجرىنى ياشانغان ئادەمگە تۇتتى، ياشانغان ئادەم تاماكا خالتىسىنى يېغىشتۇرۇۋېتىپ ھېجرىنى قولىغا ئالدى. ئۇ:

ـــ ئىچە، سوغۇقنى ھەيدەيدۇ،ـــ دېدى.

قىزىكا مۇئەللىمى ھاراقتىن بىر يۇتۇم ئوتلىدى. سېرىق ھاراق خۇشبۇي، تاتلىق، ساپ، يېپىشقاق ئىدى. كۆزى نەملەندى.

ـــ بىزگە ئىككى پارچە گۆش بەرگىن،ـــ دېدى ياشانغان ئادەم.

قىز تۆشەكتىن يالاڭئاياغ چۈشۈپ، ئوچاق يېنىغا بېرىپ، تۇۋاقنى ئاچتى. موگۇسىمان ھور شىددەت بىلەن كۆتۈرۈلۈپ، تۇتەك بولۇپ چىراغنىڭ نۇرىنى باستى. چىراغنىڭ نۇرى قىسقىرىپ كەتتى. قازان ۋاراقلاپ ئەمەس، مىدىر ـ مىدىر قاينىۋاتاتتى.

قازاندا ساپسىرىق بىرنەچچە پارچە كالا گۆشى بار ئىدى. قارا ئىت تىلىنى چىقىرىپ قىزىنىڭ تاپىنىنى يالىدى. قىز پۇتىنى كۆتۈرۈپ ئىتنىڭ بېشىغا نوقۇپ:

ــ سەنمۇ يەمسەن؟ توختاپتۇر، ئالدىرىما، ــ دېدى.

قىز ئوچاقنىڭ كەينىدىن بىر ياغاچ تاختاينى ئېلىپ، قازان بېشىغا قويىدى. ئىككى چىشلىق تۆمۈر ئىلمەك بىلەن قازاندىن ياستۇق چوڭلۇقىدا بىر پارچە گۆشنى ئېلىپ، تاختايغا قويىدى. ئاندىن ئىتقا:

ــ پىچاق ئەكەل، ــ دېدى.

قارا ئىت ئورنىدىن تۇرۇپ، كېرىلىپ، سېۋەتنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئاپتاپپەرەس شەكىللىك پىچاقنى چىشلەپ، يېنىپ كەلدى ـ دە، قىزنىڭ ئاغزىدىكى پىچاقنى ئېلىشنى كۈتۈپ، بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ تۇردى.

قىز ئاپتاپپەرەس شەكىللىك پىچاق بىلەن مۇشتەك يوغان بىر پارچە كالا گۆشنى كېسىپ، تۆشەككە تاشلىدى ـ دە:

ــ ئالدىرىما، چىشىڭنى كۆيدۈرۈۋالما، ــ دېدى ئىتقا.

قارا ئىت چۆپلۈككە بېرىپ ياتتى. ئالدى پۇتى بىلەن ھېلىقى بىر توغرام گۆشنى تۈتۈپ، گۆشنىڭ سۈۋۈغان ـ سۈۋۈمسىغانلىقىنى بىلمەكچى بولغاندەك توختىماي تىلىنى چىقىراتتى.

قىز مۇشتەك چوڭلۇقتىكى ئىككى پارچە گۆشنى كېسىپ، ئۈنىڭغا ئىككى تال چوكا سانجىدى. ئۈنىڭ بىرىنى قىزىكا مۇئەللىمگە، بىرىنى ياشانغان ئادەمگە بەردى. بىر تەخسە يۇمشاق تۇز ئەكېلىپ، ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويىدى. ئۇ:

ــ پوچتىكەش يىگىت، بۇنى يەپ بولساڭ، يەنە بىر پارچە كېسىپ بېرىمەن، ــ دېدى.

ياشانغان ئادەممۇ گەپ قىلماستىن ھېجرىنى ھېجرىڭگە سوقۇشتۇرۇپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ كەينى ـ كەينىدىن ئۈچ قېتىم

ئوتلىدى. گىلىدىن پەسكە سىيرىلىپ چۈشۈپ كېتىۋاتقان ھاراققا قاراپ تۇرىدۇ. ياشانغان ئادەم:

ــ ئىچكىن! ــ دېدى.

ئۇ گۆشتىن بىر تۇغرام يېدى، سەن ھاراقتىن بىر يۇتۇم ئىچىپ، ساپسېرىق كالا گۆشىدىن بىر تۇغرام يېدىك. كالا گۆشىنىڭ تالالىرى ئېنىق، خۇشبۇي پۇرىقى ئالاھىدە، دىماققا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. سەن چوڭ ھېجىردا ھاراق ئىچىپ، بولۇشىغا گۆش يەپ، تۇرمۇشنىڭ چەكسىز گۈزەل ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم ھېس قىلدىڭ.

فىزىكا مۇئەللىمى ئۈچ ھېجىر ھاراق ئىچتى. مۇشتۇمدەك ئۈچ پارچە گۆش يېدى. ھاراققا قانىدى ھەم قورسىقى تويىدى. نەچچە كۈندىن بۇيانقى ھاردۇق نەلەرگىدۇر غايىب بولۇپ، روھلىنىپ كەتتى. ياشانغان ئادەم بىر ھېجىر ھاراق ئىچىپ، بىر پارچە گۆش، بىر غاگزا تاماكا چەكتى. ئۇ:

ــ ئىختىيارىڭىز، ئۇخلىغۇڭىز كەلسە ئۇخلاڭ، كەتكۈڭىز كەلسە كېتىڭ. نىيۇئېر، ئايىغىڭنى كىي، مەن بىلەن بىللە ئىشلەيسەن، ــ دېدى.

ياشانغان ئادەم تاماكا خالتىسىنى يىغىشتۇرۇپ، تۆشەكتە تۇرۇپ، تامنىڭ يېنىغا باردى، تامدا ئېسىلغان تۇرغان كىلىونكا پەرتۇقنى ئېلىپ، ئۇستى تەرىپىدىكى ھالقىنى بوينىغا ئېسىپ، ئاستى تەرىپىدىكى ھالقىنى بېلىگە باغلىدى. قىز قىزىل قونچلۇق رېزىنكە كەش كىيىپ، سېرىق پەرتۇقنى باغلىدى. ئۇ:

ــ پوچتىكەش، يەنىلا ئەتە تاڭ ئاتقاندا ماڭ، ــ ئوتۇنلارنىڭ ئۈستىدە يېپىلغان تۇرغان ماش رەڭ فورمىسىنى ۋە چاپلاقلىق تۇرغان ھۆلنى كۆرسىتىپ، ــ نەرسە ـ كېرەكلىرىڭ تېخى قۇرۇمىدى، ــ دېدى.

ئاتا ـ بالا ئىككىسى ئۆينىڭ قىبلە تەرىپىگە ماڭدى. ئورنىدا

ياتقان سېرىق كالا بوش مۆرەپ قويدى.

قىزنىڭ قايسىبىر بۇلۇڭدىن بىر قىزىل چاسا ئۇستەلنى سۆرەپ كەلگەنلىكىنى، ئۇستەلگە بىر جۈپ يوغان قىزىل شامنى تىكلەپ قويغانلىقىنى، شامدا «ئالتۇن» دېگەن خەتنىڭ يېزىقلىق تۇرغانلىقىنى كۆردۈڭ. شامنىڭ ئوتتۇرىسىغا سېرىق توپىدىن كۆيدۈرۈلۈپ ياسالغان ئىسرىقدان قويۇلدى. ئىسرىقداندا بۇغداي بار ئىدى. بۇ چاغدا شامنىڭ يورۇقى بارا - بارا كۈچەيدى. ئوتنىڭ يالقۇنى سىرلىق پىلدىرلاپ، ئۆي ئىچىدىكى سىرلىق پىلدىرلاپ تۇرغان جىمى نەرسىنى يورۇتۇۋەتتى. كالىنىڭ كۆزى سەكرەيتتى. ئىتنىڭ كۆزىمۇ سەكرەيتتى. تورۇستىكى ئۆمۈچۈكلەرمۇ سەكرەيتتى.

ياشانغان ئادەم ئىسرىق شىرەسى ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ئۈچ قېتىم باش ئۇردى. قىز ئىسرىق شىرەسىگە قومۇشقا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر دەستە ئۆسۈملۈك قويدى. ئىسرىقداندا ئوت يالقۇنجايتتى، خۇش پۇراق ئىس لەززان كۆتۈرۈلەتتى، تام ساپسېرىق رەڭگە كىرگەنىدى. ياشانغان ئادەم سۆگەت چۈنقىدىن توقۇلغان سېۋەت يېنىغا سۇرۇلۇپ بېرىپ، سېۋەتتىن تۆمۈر بازغانىنى ئالدى. كەينىگە بىر قەدەم شوخشۇپ، كالىنىڭ كۆزىگە قادىلىپ قارىدى.

كالىنىڭ كۆزلىرىنىڭ بىر پارچە كۆك بىرىلىيانتتەك چاقناپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈڭ. كالىنىڭ كۆزلىرىدىن چاقنىغان كۆك نۇر ئىسرىقداندىكى ئوتنىڭ، چىراغنىڭ نۇرىدىن نەچچە ھەسسە كۈچلۈك چاقنايتتى. ياشانغان ئادەم بىر خورسىنۈپتىپ، ئاندىن كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان سۈرئەتتە كالىنىڭ كاللىسىغا بازغان بىلەن تۇيۇقسىز بىرنى سالدى. ناھايىتى بوغۇق ۋە ناھايىتى تىترەڭگۈ ئاۋازنى ئاڭلىدىڭ. ياشانغان ئادەم بازغانىنى تاشلۈپتىپ، بىر چەتتە زوڭزىيىپ ئولتۇردى. كالىنىڭ كۆزىدىكى نۇر توكقا ئوخشاش غايىب بولدى. پەقەت شامداننىڭ يورۇقىدا

كالىنىڭ كۆزىدىن ئاجىز كۆك نۇر يېنىپ تۇراتتى.

قىز كالىنىڭ قۇلقى شەكىللىك ئۈچلۇق پىچاقنى ئېلىپ، كالىنىڭ پۇتىنى باغلىغان ئارقانىنى كېسىۋەتتى. كالىنىڭ تۆت پۇتى بېسىمدىن قۇتۇلغان پىرېسلۇېتلگەن پۈرژىنىدەك «تاراققىدە» كۆتۈرۈلدى. قىز تۇم، يۇمىلاق كۆتۈكنى كالىنىڭ يېنىغا قويدى. كالىنىڭ قورسىقى ئاسمانغا قاراپ تۇراتتى. كىرىشىپ كەتكەن تۇپتۇز پۇتلىرى تۆت زەمبىرەكنىڭ تۆت ئىستوۋۇلىغا ئوخشاش قىيپاش هالەتتە ئىدى. كالىنىڭ پۇتلىرى هېلىھەم تىترەيتتى. قىز كالىنىڭ قۇلقى شەكىللىك ئۈچلۇق پىچاق بىلەن كالىنىڭ پۇتلىرىنىڭ سىڭىرىنى كېسىۋەتتى، ئاندىن قولىدىكى پىچاقنى تاشلاپ، سۆگەت يوپۇرمىقى شەكىللىك پىچاقنى قولىغا ئېلىپ، كالىنىڭ مەيدىسىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى تېرىنى تىلدى، ئاندىن يەنە قىڭراق بىلەن كالىنىڭ تۆش سۆڭىكىنى ئاجراتتى. كالىنىڭ ئېللىپس شەكىللىك سوزۇنچاق خەمەكىكە ئوخشاپ كېتىدىغان قىپقىزىل يۇرىكى كۆرۈندى. كۆكرەك بوشلۇقىدىن قىزىق هور ئۆرلەپ، يۇرەك تېخىچە مىدىرلاپ تۇراتتى. ئۇ كالىنىڭ قۇلقى شەكىللىك پىچاقنى ئېلىپ، كالىنىڭ مىدىرلاپ تۇرغان يۇرىكىگە پىچاق سالدى. ئەتراپقا ۋېزىلداپ قان چاچرىدى. قان بۇلدۇقلاپ ئاقاتتى، ئۇلارنىڭ كارى بولمىدى. قىز قايسى بۇلۇڭدىن سۇرۇپ ئەكەلدى. بىر بۇلۇڭدىن مېۋىلىك دەل - دەرەخلەرگە دورا پۈركىدىغان يۇقىرى بېسىملىق دورا پۈركۈش ئەسۋابىنى سۇرۇپ ئەكېلىپ لىمنىڭ ئاستىغا توغرىلىدى. يۇقىرى بېسىملىق دورا پۈركۈش ئەسۋابىدا ئىككى قىزىل رېزىنكە نەيچە بار ئىدى. بىر نەيچە ئالتە چېلەك سۇ سىغىدىغان يوغان ئىدىشقا سانجىپ قويۇلدى؛ يەنە بىر نەيچىنى ياشانغان ئادەم سىقىملاپ تۇراتتى. قىز يۇقىرى بېسىملىق دورا پۈركۈش ئەسۋابىنىڭ كەينىدە تەپكىنى دەسسەپ، يەل ماڭدۇرىدىغان، توغرىسىغا قويۇلغان سىيرىلما

تۇتقۇچنى تۇتۇپ تەييار بولغان هالەتتە تۇراتتى.

كالىنىكۇ يۇرىكىدىن ئېقىۋاتقان قانىنىكۇ ئازلاپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈڭ. ياشانغان ئادەم قىزىل نەيچىنىكۇ ئۇچىدىكى كاۋاك ھەم ئۇچلۇق تۆمۈر نەيچىنى كالىنىكۇ يۇرىكىنىكۇ ئۈستى تەرىپىدىكى يوغان تۆمۈرگە تىقتى.

قىزنىكۇ بەدىنى سىيرىلما تۇتقۇچ بىلەن تەكۇ ئالدىغا ياكى كەينىگە ئېگىلەتتى. ئۇ تۇتقۇچنى كەينىگە تارتقاندا، ئىدىشتىكى سۇ قىزىل نەيچە ئارقىلىق يۇقىرى بېسىملىق دورا پۈركۈش ئەسۋابىغا كىرەتتى. قىزنىكۇ بەدىنى ئالدىغا ئېگىلگەندە، يۇقىرى بېسىملىق دورا پۈركۈش ئەسۋابىدىكى سۇ كالىنىكۇ يۇرىكىگە كىرەتتى. قىزنىكۇ قىزىل چاقماق كۆڭلىكىنىكۇ مۇرە تەرىپىدە ئالقانىدەكۇ ئىككى يەر تەردىن ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. قاراپ تۇردۇڭ.

يۇقىرى بېسىملىق دورا پۈركۈش ئەسۋابىنىكۇ ئاۋازىدىن قىزىكا مۇئەللىمنى ھېچ تۇتۇپ كەتتى. يېگەن كالا گۆشى بىلەن ئىچكەن ھاراقنىكۇ بىرىكمىسى توختىماستىن بوغۇزىغا ئۆرلەيتتى. ئىدىشتىكى سۇ بېسىم بىلەن كالىنىكۇ يۇرىكىگە ئەمەس، بەلكى سېنىكۇ يۇرىكىگە كىرىۋاتقاندەكۇ قىلاتتى. ئىدىشتىكى سۈنى بېسىم بىلەن كالىنىكۇ يۇرىكىگە يەتكۈزۈۋاتقان قىزغا ھاڭۇنقىپ قاراپ تۇردۇڭ. سۇ يۇرەكتىن چوكۇ قان تومۇرغا، ئاندىن كىچىك قان تومۇرغا، ئاندىن قىلدام قان تومۇرغا، قىلدام قان تومۇر ئارقىلىق مۇسكۇل، مۇسكۇل ئارقىلىق سۆڭەك، سۆڭەك ئارقىلىق ھەربىر ھۈجەيرىلەرگە كىرىۋاتاتتى.

ياشانغان ئادەم كالىنىكۇ يۇرىكىدىن تۆمۈر نەيچىنى تارتىپ چىقىرىۋالدى - دە، يارا ئورنىغا بىر پارچە ئەسكى لاتىنى تىقىپ قويدى.

قىز ئىدىشىنىكۇ يېنىغا بېرىپ، ئىدىشتىن قىزىل رېزىنكە

نەيچىنى ئېلىپ يۆگىدى. قولىدىكى قىزىل رېزىنكە نەيچىنى ياشانغان ئادەممۇ يۆگىدى. قىز يۇقىرى بېسىلىق دورا پۈركۈش ئەسۋابىنى قايسىدۇر بىر بۇلۇڭغا سۈرۈپ ئاپىرىۋەتتى. شامدان يورۇق، يالقۇنىدا ئىككى تال قارا داغ بار ئىدى. ئۇ شامنىڭ پىلىكىدە ھاسىل بولغان شام چېچىكى ئىدى. شام چېچىكىنىڭ شەكلىگە ئاساسەن يىللىق ھوسۇلنىڭ ياخشى - يامان بولىدىغانلىقىنى، قىزلارنىڭ نىكاھ ئىشىنىڭ بەختلىك بولىدىغان - بولمايدىغانلىقىنى پەرەز قىلغىلى بولارمىش.

ئىككىسى بايامقى ئىشلارنى يېنىدا ھېچكىم يوقتەك پۇتۇن زېھنىنى يىغىپ بىر تەرەپ قىلىپ بولدى.

— بولدى، ئارام ئالايلى، — دېدى ياشانغان ئادەم، — تاڭ ئېتىشقا يېرىم سائەت قالغانىدا تېرىسىنى ئاجرىتىمىز. بالدۇر ئاجرىتىۋەتسەك گۆشىنىڭ ۋەزنى كېمىيىپ كېتىدۇ.

ئاتا - بالا ئىككىسى تۆشەك قىرىدا ئولتۇرۇپ، ئاياغلىرىنى سالدى، پەرتۇقلىرىنى يەشتى. قىز ھەيران بولغان ھالدا:

— پوچتكەش، ئۇخلىماپسەنغۇ؟— دېدى.

قىزىكا مۇئەللىمى باشقىلارنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ئوغرىلىقچە كۆرۈپ، قولغا چۈشۈپ قالغان ئادەمدەك ئوڭايسىزلىنىپ كەتتى. ئۇ دۇدۇقلاپ تۇرۇپ:

— مېنىڭ..... مېنىڭ ئۇيقۇم كەلمىدى..... — دېدى.

— ئۇيقۇڭ كەلمىدىمۇ؟— دېدى ئۇ ياندۇرۇپ مۇغەمبەرلىك بىلەن، تۆشەكنى يالاڭئاياغ دەسسەپ تۇراتتى. ئالدىمدىكى ئېشىپ قالغان يېرىم ھېجىر ھاراقنى گۈپلا قىلىپ ئىچىۋەتتى، لەۋلىرى شۇنداق نەمخۇش بولۇپ كەتتى، لەۋلىرىدە جەزمەن ھەسەلنىڭ پۇرىقى ھەم ھاراقنىڭ پۇرىقى بار ئىدى. ئۇ تىلىنىڭ ئۇچىدا نەمخۇش لەۋلىرىنى تامشىدى. قىزىلىقتىن نەمخۇشلۇق نامايان بولدى. گويا كالىنىڭ قېنىنى بىر قەۋەت سۈركىۋالغاندەك لەۋلىرى

شۇنداق پارقىراق ھەم شۇنداق نەمخۇش بولۇپ كەتتى.

ياشانغان ئادەم ماڭا ھوشيارلىق بىلەن «لەپپىدە» قاراپ قويۇپ، غاڭزىسىنىڭ سەيخانىسىنى ئېرىتىۋېتىپ، تاماكا تولدۇردى، ئاندىن جوغىسىنى ئېرىتىپ، غاڭزىنى ماڭا تۇتتى. مەن غاڭزىنى تىترەپ تۇرۇپ قولۇمغا ئالدىم. ئۇ لاخشگىر بىلەن ئوچاقتىن بىر تال چوغنى قىسىپ ئېلىپ تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ بەردى. ئۆپكەمنى قېقىۋەتكەن ئاچچىق ئىس تۆت پاچكا ئېسىل تاماكىنى يادىمغا سالدى. سولاقخانىدا نىكوتىندىن زەھەرلەنگەن تۈيغۇدىن بېشىم قېيىپ كۆڭلۈم ئاينىپ كەتتى. بۇ چاغدا شالاڭ يېغىۋاتقان يامغۇرنىڭ ئۆگزىدىكى كاھىشقا ئۇرۇلغان ئاۋازىنى ۋە كاھىشنىڭ گىرۋەكلىرىدىن چېلەككە چۈشۈۋاتقان يامغۇر تامچىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىم. ئىشكىنىڭ تار يوچۇقىدىن سوغۇق شامال ۋە پاتقاقنىڭ ھىدى كىرەتتى.

ياشانغان ئادەم ئايىغىنى سېلىۋېتىپ، يىغىپ قويۇلغان كىلىونكا يوتقانغا قىڭغايدى، گەپ - سۆز قىلماستىن كۆزىنى يۇمدى. قىز ماڭا:

— پوچتىكەش، سەن شەھەردىن كەلدىڭمۇ؟— دېدى.

— ھەئە، شەھەردىن كەلدىم.

— شەھەر ياخشىمۇ، سەھرامۇ؟ دېگىنە.

بۇ سوئالغا جاۋاب بېرەلمىدىم.

— تاڭ ئاتقاندا، مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم بولىدۇ،— دېدى قىز ئەلەم بىلەن،— نەچچە ياشقا كىردىم. پەرەز قىلىپ باقە؟ 19 ياشقا كىردىم.

ياشانغان ئادەم ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى. بۇ چاغدا ئىشىك چېكىلدى. قىز سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىك ئاچقىلى ماڭدى.

سوغۇق شامال كىردى. بېلى ئىنچىكە، كالپۇكلىرى نېپىز،

بۇرنى قىڭراقتەك، كۆزلىرى قاپقارا بىر ياش بالا يورۇقتا پەيدا بولدى. مۇرسىدە تومپىيىپ كەتكەن يوغان بىر خالتا بار ئىدى.

— سەنكەنسەنغۇ، تۇندىكى ئەرۋاھ! — دەپ قىز ئىشىكنى تاقىدى ۋە ئىشككە دۇمبىسىنى يېقىپ تۇرۇپ.

— تۆتىنچى غوجام! — دېدى ياش بالا ياشانغان ئادەمگە قاراپ ئېگىلىپ، ئۇ قولىنى مەيدىسىگە قويۇپ تەزىم قىلدى.

— ئوھوي، تېي نيۇكەنغۇ! — دېدى ياشانغان ئادەم، — ئولتۇرە، نيۇئېر، تېي نيۇغا ھاراق تۇت.

— قولى يوقمكەن؟ ئۇنىڭغا نېمىدەپ ھاراق تۇتقۇدەكمەن؟— دېدى قىز خاپا بولۇپ.

— بۇ بالىنىزە، چوڭ بولغانسېرى قاملاشماي قېلىۋاتىدۇ! — دېدى ياشانغان ئادەم. تېي نيۇ سوغۇق كۈلۈپ قويدى، خالتىنى يەرگە قويۇپ، ئۆزىگە بىر ھېجىر ھاراق قۇيۇپ گۈپۈلدىتىپ ئىچىۋەتتى.

— يېقىندىن بۇيان ئوقتىڭ قانداقراق؟— دەپ سوردى ياشانغان ئادەم.

تېي شېڭ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قىزىكا مۇئەللىمگە قارىدى.

— ئۇ پالاكەتكە ئۇچرىغان پوچتىكەش،— دېدى ياشانغان ئادەم.

— ياق، مەن 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ قىزىكا ئوقۇتقۇچىسى،— دېدىڭ.

— ھە، ئەپەندىكەن - دە،— دېدى ياشانغان ئادەم،— ئەپەندى دېگەن ياخشى خەق.

— تۆتىنچى غوجام، بۇ يىل ئىشلىرىم ئوڭغا تارتمىدى، بىر نەچچە قەدىناس بۇرادىرىمنى ئىزدەپ جياڭنەنگە باردىم، ئۇلار بىلەن بىللە گۇاڭدوڭ - گۇاڭشىلاردا بىر ئىش قىلىش خىيالىم بار ئىدى. كىم بىلسۇن، ئۇلارنىمۇ نەس باسقانكەن. بەزىلەرگە

تۇتۇش بۇيرۇقى چىقىرىلىپتۇ. بەزىلىرى تۇي قىلىپ بالىچاقلىق بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇلاردا بۇرۇنقى جاسارەتتىن ئەسەرمۇ قالماپتۇ، — ئۇ يەنە بىر ھېجىر ھاراق قۇيۇپ، ئاھ ئۇرغان ھالدا، — ئەينى يىللاردا ھەممىمىزنىڭ يولى ئوچۇق ئىدى، جاھان سورايدىغان چاغلىرىمىز كەلمەسكە كەتكەن ئوخشايدۇ، — دېدى.

چرايىنى قايغۇ باسقان ياشانغان ئادەم سالماق ئاۋازدا:

— جاھاندا تارقىمايدىغان زىياپەت يوق. داۋلى مانا مۇشۇ، جاھان سورىغان تالاي باتۇرلارنىڭ جەسىتى ئاخىر ياقا يۇرتلاردا قالغان. مېنىڭ كۆڭلۈم بۇرۇنلا سوۋۇپ كەتتى. سەنمۇ تەرسالىق قىلما. ئەتە نېۇئېر بىلەن توپۇڭنى قىلىپ، بىز بىلەن بىللە قاسساپلىق قىل، — دېدى.

— ئۇنىڭغا تەگمەيمەن! — دېدى پوكانىدەك قىزىرىپ كەتكەن قىز غۇدۇراپ، — ۋەدە قىلغان نەرسىنى ماڭا تېخىچە بەرمىدى!

ياش بالا قوينىدىن بىر بولاقنى چىقىرىپ، قاتمۇقات بولاقنى ئېچىپ، ئىچىدىن پارقىراپ تۇرغان ئالتۇن بىلەزۈكنى ئېلىپ، قوش قوللاپ قىزغا تۇتتى ۋە:

— ئەتە سىڭلىم ئۇچۇن قۇتلۇق كۈن. بۇ بىر جۈپ ئالتۇن بىلەزۈك تۇغۇلغان كۈنىڭگە بەرگەن سوۋغىتىم بولسۇن، — دېدى.

قىز ئالتۇن بىلەزۈكنى قولىغا ئېلىپ، بىلىكىگە تاقاپ ياشانغان ئادەمگە كۆرسىتىپ:

— ئاتا، چىرايلىقمىكەن؟ — دېدى.

ياش بالا خالتىنى يېرىمىغىچە ئاچقاندا، فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ بۇرنىغا تېنى شۇركۈنۈپ كەتكۈدەك بىر پۇراق ئۇرۇلدى. قارا ئىتنىڭ تۈكلىرى ھۇرپىيىپ كەتتى، ئىت ئورنىدىن تۇرۇپ تۆۋەن ئاۋازدا ھاۋشىپ قويدى..... خالتىدىن يوغان بىر پارچە يولۋاس تېرىسى

چقتى. پۈتۈن بەدىنى تىترەپ كەتكەن قارا ئىت چىشى ئاغرىۋاتقاندەك كاڭشىپ، تۆگۈلگىنىچە ئوتۇن دۆۋىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ، شارقىرىتىپ سىيۋەتتى.

ياش بالا يولۋاس تېرىسىنى تۆشەككە يېيىپ:

— تۆتىنچى غوجام، تالاي قېتىم ئاتىدارچىلىق قىلغانلىقلىرىغا جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن مۇشۇ يولۋاس تېرىسىنى سىلىگە ئەكەلدىم. ئاستىلىرىغا سېلىپ ياتسىلا، ۋاپادارلىقىمنىڭ بەلگىسى بولۇپ قالسۇن، — دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى ناھايىتى كۆركەم يولۋاس تېرىسىگە ھاڭۋېقىپ قاراپ، بۇ چۈشۈمۇ دەپ قالدى.

ياشانغان ئادەم يىرىك يولۋاس تېرىسىنى سىلاپ:

— نەدىن ئەكەلدىڭ؟— دەپ سورىدى.

يولۋاس ئۆلتۈرگەن نوچى گەپ قىلمىدى. ياشانغان ئادەم:

— كېيىن بۇ ئىشنىڭ سورىقى بولۇپ قالارمىكىن! — دېدى.

ياش بالا:

— غەم قىلىپ كەتمەسلە، ئۇلارنىڭ قولىدىن پوق كەلمەيدۇ، — دېدى.

يولۋاس ئۆلتۈرگەن نوچىنىڭ گېپىنى تۈگە - تۈگمەيلا، ئىشكىتىن غايەت زور ئاۋاز كەلدى. تاقاق سۇنۇپ، ئىشىك ئىككى پارچە بولۇپ كەتتى. سوغۇق شامال گۇرۇلدەپ ئۆيگە كىردى. «69» تىپلىق تاپانچا كۆتۈرگەن تۆت ج خ ساقچىسى ئوقتەك كىرىپ كەلدى.

ئۇلار سۇرلۇك تەلەپپۇزدا:

— قىمىرلاشما! قولۇڭنى كۆتۈرۈش! — دېدى.

يەنە تۆت ساقچى ئېتىلىپ كىردى. ھەربىرىنىڭ قولىدا ئىمپورت قىلىنغان دات باسماس كويزا بار ئىدى. ئۇلارنىڭ قولىغا كويزا سېلىندى.

فىزىكا مۇئەللىمىمۇ شۇلارنىڭ قاتارىدا ئىدى. ئۇ گەپ قىلماقچى بولۇپ، ئاغزىنى ئۆمەللىشىگە، قوۋۇزىغا بىر مۇشت تەگدى. ئۇ ئاغزى - بۇرنى قان ھالدا يولۋاس تېرىسى ئۈستىگە يېقىلدى ۋە يولۋاس تېرىسىنىڭ يۇمشاق ئەمەسلىكىنى سەزدى. بىر ساقچى:

— تۇرە، يولۋاسنى ئۆلتۈرۈپ، تېرىسىنى شىلىپ ئەكېتىپ، كېچە - كۈندۈز ئازابقا قويغان ئەكسىلئىنقىلابچى! — دېدى.

3

قايتا - قايتا سوراقتىن كېيىن، فىزىكا مۇئەللىمى گۇناھسىز، دەپ قارىلىپ قويۇپ بېرىلدى.

ئۇ كۈز مەنزىرىسىگە كىرگەن چوڭ كوچىدا كېتىۋاتاتتى. يارقىن كۈز ئاپتىپىدا كوچىلارغا، دەريا‌غا پىرقىراپ چۈشۈۋاتقان ساپسېرىق ياپراقلارنى كۆردى.

بەدىنى بەك قېچىشىپ كەتتى. ئۇ بىر بولسا پىت، بىر بولسا قېچىشقاق بولۇپ قالدى. سېسىق ئۆستەڭ بويىدىكى كىچىك ماگىزىنىڭ ئالدىغا باردى. تۆمۈر ئىشىككە سودا - سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئورنى يوغان تامغىلىق پېچەت چاپلىۋەتكەنىدى. كەينىگە ئۆرۈلۈپ ماڭاي دېيىشىگە، تاللىقتىن پۇقراچە كىيىنگەن ئىككى ئادەم چىقىپ كەلدى.

— نېمە قىلىدىغان ئادەمسەن؟— دەپ سوردى پۇقراچە كىيىنگەن بىرەيلەن جىددىي ھالدا.

فىزىكا مۇئەللىمى بېلىدىكى تومپىيىپ تۇرغان نەرسىنى كۆرۈپ ئۇلارنىڭ نېمە ئادەم ئىكەنلىكىنى چۈشەندى.

— مەن 8- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى،— دېدى ئۇ جاۋابەن،— تاماكا ئالغىلى كەلگەنىدىم.....

ـــ مۇئەللىم؟ـــ دېدى گۇمان بىلەن پۇقراچە كىينىگەن ھېلىقى ئادەم باشتىن ـ ئايىغىغا سەپسېلىپ قاراپ.

پۇقراچە كىينىگەن يەنە بىرسى ئىككىسى قولىنى تۇتۇپ، بېغىشىدىكى كويزىنىڭ ئىزىنى كۆرۈپ، كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـــ 8ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇئەللىمى مەن دېگىن! دېگىنە، قاچان، نەدىن قېچىپ چىقتىڭ! ـــ دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى گەپ ئۇقتۇرالماي، پۇقراچە كىينىگەن ئىككى ئادەمنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ماڭدى. ساقچىخانىغا كىرىشگە، ئۇ ئۆتكەنده تونۇشۇپ قالغان ھېلىقى سۈرلۈك ساقچىغا يولۇقۇپ قالدى. ئۇ سېنى تونۇدى ۋە پۇقراچە كىينىگەن ئىككىيلەنگە:

ـــ ئۇ نېرۋا كېسەل، قويۇۋېتىڭلار! ـــ دېدى.

فىزىكا مۇئەللىمى ئۆزىگە كەلگەن ئامەتتىن ئىچىده خۇشال بولدى. ساقچىخانىدىن چىقىپ، ئۆيىگە قايتىشنى ئويلىدى. ئۆيىگە بېرىپ قىلىدىغان بىرىنچى ئىشى: فاڭ فۇگۇيدىن چىرايىمنى قايتۇرۇۋالمەن، ئۆلەمدۇ ياكى تىرىلەمدۇ، ئۆزىنىڭ ئىشى. 8ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3ـ يىللىقتىكى خىشتىن قوپۇرۇلغان دەرس مۇنبىرى مېنىڭ ئورنۇم. ئۇ كوچىنىڭ گىرۋىكىنى بويلاپ كېتىۋېتىپ، پەلتو ساتىدىغان ماگىزىنىڭ ئالدىدىكى تىكلىمە ئەينەكتىن ئۆزىنىڭ ئەپتىنى بايقاپ قالدى. بۇ بىر بەختسىزلىك ئىدى. ئۇ قاسساپلارنىڭ چوڭ ھەم كەڭ، قان يۇقى كىيىمنى كىيگەن. ئاپئاق چاچلىرى پاخپايغان، چىرايى ئالا ـ چىپار ئىدى. ئۇ ھەتتا ئۆزىنىمۇ تونۇيالماي قالدى.

ئازراق قەرز ئېلىپ ئۇستىبېشىنى ئوڭشۇپلىش ئۈچۈن ئوقۇغۇچىسى ماخوڭشىڭنىڭ يېنىغا باردى. ما خوڭشىڭ كەينى ـ كەينىدىن گەپ سوراپ، كۆڭۈل توختىتالمىدى. ئۇ:

ـــ نېمە دېسەم بولار؟ ئاۋازىڭىز، ئەھۋالىڭىزنى تونۇشتۇرغانغا قارىغاندا سىز جاڭ مۇئەللىمەڭ قىلىسىز، ئۇستىبېشىڭىزغا قارىسام،

جاڭ مۇئەللىمگە ئوخشمايسىز، ــ دېدى.

ــ ياخشى ئوقۇغۇچۇم! ــ دېدى ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ، ــ مەن ئېغىر پالەكەتكە يولۇقتۇم، بولمىسا ئالدىڭغا يالۋۇرۇپ كەلمىگەن بولاتتىم. ماڭا دۇئانىگە سەدىقە بەرگەندەك سەدىقە بەر! قېيىن ئۆتكەلدىن ئۆتۈۋېلىشىمغا ياردەم قىل!

فىزىكا مۇئەللىمى گەپ قىلۋېتىپ ئىختىيارسىز تىزلاندى. ما خوڭشاڭ ئىتتىك بېرىپ ئۇنى يۆلىدى.

ــ مۇئەللىم، ئوقۇغۇچىڭىزنىڭ شەخسىي تۇرمۇشىڭىزغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى سوراشقا ھەققى يوق. قارىغاندا، ھەقىقەتەن ئېغىر كۇنگە قاپسىز. سىزگە 200 يۈەن بېرەي، ئالدى بىلەن كىيىم ـ كېچەك ئېلىڭ. چاچلىرىڭىزنى ياستىپ مۇنچىغا چۈشۈڭ. كۆزئەينىكىڭىزنىڭ ئەينىكىنى ئالماشتۇرۇڭ. قالغان ئىشلارغا كەلسەك، ئاستا ـ ئاستا بىر ئامال قىلارمىز، ــ دېدى ما خوڭشاڭ.

فىزىكا مۇئەللىمى 200 يۈەننى قولىغا ئېلىپ خۇددى بەختكە باشلاپ بارىدىغان دەرۋازىنىڭ ئاچقۇچىنى ئالغاندەك بولدى. ئۇ ماگىزىنلارنى ئارىلىدى. ئۇنى ماگىزىندىن قوغلاپ چىقىرۋېتىشكە ھېچكىم پېتىنالمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئىشكىلىرى ھەيۋەتلىك، كۆركەم ھەربىر ماگىزىن ئۇنىڭغا گۆزدەك تۇيۇلۇپ كەتكەچكە، گۆرگە كىرىشنى خالىماي، چوڭ كوچىدا ئايلىنىپ يۈردى. كوچىدا ئادەملەر شالاڭلاپ قالغان چاغدا، ئۇ بوشلۇقتا ھاۋاغا سۈركىلىپ، يەرگە چۈشكەندە، يەرگە سوقۇلۇپ، قالدۇق نەملىكىنى تارقاتقان سارغايغان ئاق تېرەك يوپۇرماقلىرىنىڭ تاۋۇشىنى ئاڭلىدى. بۇ تولغىنىپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان يەنە بىر سېرىق مۇزىكا ئىدى. ئۇنىڭ توقۇلما «ئەركىن خىيال»لار بىلەن خۇشى يوق ئىدى. ئاق تېرەكلەر چېچەكلىگەن مەۋسۇمنى خىيال قىلىشتىن ئۆزىنى ھەرقانچە تارتقان بولسىمۇ، لېكىن ئامال بولمىدى. ئۇنىڭ ئاچچىق

قسمەتكە تولغان ھاياتىنى ئاشۇ مەۋسۇم بەلگىلىگەنىدى.

سېمونت يولدا جىمجىت ياتقان غازاڭنى دەسسەپ مېڭىشقا ئۇنىڭ كۆڭلى ئۇنمىدى. ئەمما، غازاڭلارنى دەسسەپ ماڭمىسا بولمايتتى. چۈنكى، پۈتىنى كۆتۈرۈپ مېڭىش، قىسقىسى يول تاللاش ئىمكانىيىتىمۇ قالمىغانىدى.

دەريا بويىدىكى ئاق تېرەكلىكتە سېرىق مۇزىكلار مىسردىكى ئەلئىھرامغا ئوخشاش سەلتەنەتلىك ئىدى. قۇياش نۇرلىرى دەل - دەرەخلەرنىڭ ئاراشلىرىدىن تىك چۈشۈپ، سارغىيىپ تۇرغان زېمىننى يورۇتۇپ تۇراتتى.

بوينىغا گالىستۇك تاقىغان بىر توپ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئۇنى تۇتۇۋالدى.

ئۇلار قەغەزدىن ياسالغان يوغان بايراق كۆتۈرۈۋالغان. بايراقتا رەڭلىك قەلەم بىلەن يوغان كۆزئەينەك تاقىغان، قاڭشىرىدا تارتۇق بار بىر ئەر كىشىنىڭ باش سۈرىتى سىزىلغان (باش قارا چەمبەرگە ئېلىنغان). ئۇستىگە:

ھالاكەت گىردابىدا جان تالىشىۋاتقان ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرى ئۇچۇن ئىئانە قىلىڭ، دېگەن خەتلەر يېزىلغان.

يېتەكچىلىك قىلىۋاتقان بىر بالا شاپىگرافتا بېسىلغان قىزىل تەشۋىق ۋاريقىنى قولۇڭغا بەردى. شاپىگرافتا سۇڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى شەكىلگە تەقلىد قىلىنغان شەكىلدەك يوغان قارا خەتلەر بېسىلغانىدى:

پۇقرالار:

ھېسداشلىق قىلامسىز؟

ئىچىڭىز ئاغرامدۇ؟

شەھىرىمىزدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ قىينىچىلىقىنى بىلەمسىز؟

ئۇلار چارچاپ دەرس مۇنبىرىدە ئۆلۈپ كېتىۋاتىدۇ.

ئۇلار سىنىپلاردا ئېسىلىپ ئۆلۈۋاتىدۇ.
ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا قاتنىشىدىغان باللىرىڭىز بارمۇ؟
ئوتتۇرا مەكتەپتىكى كەچۈرمىشلەرنى بېشىڭىزدىن ئۆتكۈزۈپ باققانمۇ؟
ھەمياڭىزنى ئېچىڭ ــ
ئون مىڭ يۈەن ئارتۇقلۇق،
بىر تىيىن كەملىك قىلمايدۇ.
ئالتۇنىدەك قۇياش نۇرلىرىدا سۆيۈملۈك باللارنىڭ ئاپتاپپەرەستەك ئېچىلغان چىرايىغا بېشىڭنى كۆتۈرۈپ قارىدىڭ. كۆزلىرىڭ بىردىنلا ياشقا تولدى. ئۇلارنىڭ بىرلا ۋاقتتا ۋارقىراپ تۇرۇپ:
ــ بوۋا، ھەمياڭىزنى ئېچىڭ! ــ دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدىڭ.
سەن ئالقىنىڭنى ئېچىپ، ئالقىنىڭدا ھۆل بولۇپ كەتكەن خەلق پۇلىنى قىزىل قەغەزدە ياسالغان ئىنانە ساندۇقىنىڭ قاپقارا ئاغزىغا تاشلىدىڭ.
پىئونېرلار بىرلىكتە شادلىنىپ كېتىشتى.
بىر قىزچاق بىر تال قىزىل قەغەز گۈلنى مەيدەڭگە تاقاپ قويدى. قەغەز گۈلگە چىقىرىلغان لېنتا لەپىلدەيتتى. لېنتىغا ئاق بوردا:
ئىنانە قىلىش شەرەپلىك دېگەن خەت يېزىلغانىدى.

ئون ئىككىنچى باب

1

بىلىگە قارىلىق تاقىغان شەھەرلىك پارتكوم، شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى رەھبەرلىرى ۋاقتى مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ جەسىتىنى ئايلىنىپ ماڭدى. مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ مەسئۇللىرى شەھەرلىك پارتكوم ۋە شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى رەھبەرلىرىنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى. ئوغلى بىلەن قىزى قولتۇقىدىن يېتىلىۋالغان ھېلىقى ئاۋاق ئايال ئېرىنىڭ جەسىتى قويۇلغان تاۋۇت ئەتراپىنى ئايلىنىپ مېڭىپ كېتىۋاتقان بىر توپ ئادەمگە پۈتۈن دىققىتى بىلەن قاراپ تۇراتتى. شەھەرلىك تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ مۇخبىرلىرى نۇرى كۈچلۈك چىراغ ۋە تېلېكامىرالارنى كۆتۈرۈپ پىرقىراپ يۈرۈشەتتى. ھۆسەن تۇزىگۈچى چەمبەرنىڭ سىرتىدا تۇراتتى.

ھۆسەن تۇزىگۈچى نۇرى كۈچلۈك چىراغنىڭ يورۇقى ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلە تاۋابئاتلىرىنىڭ چىرايىغا چۈشكەن چاغدا، ئىسكىلىتقا ئوخشاپ قالغان ھېلىقى ئايالنىڭ كۆزىنى يۇمۇۋالغانلىقىنى كۆردى. بويى ئېگىز، يۈزىنى دانىخورەك باسقان ئوغلىنىڭ چاچلىرىنىڭ 50 ـ يىللاردىكى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ دەرسلىكلىرىگە بېسىلغان مەشھۇر فىزىك ــ نېيۇتون ياكى لومونوسۇنىڭ چاچلىرىغا ئوخشاش يەلكىسىگە چۈشكەنىدى. ئۇ

يورۇقلۇق بىلەن قارشىلاشقاندەك ئۇستۇنكى كالپۇكنى چىشلەپ چەكچيىپ تۇراتتى. ئاستىنقى كالپۇكنى چىشلىگەن شۇ دەقىقىدە ھۆسن تۇزنگۇچى خەلق باغچىسىنىڭ مايمۇنلار تېغىدا رېشاتكىنى تۇتۇپ ئىنسانغا تىكلىپ قارايدىغان ئەقىللىك مەخلۇقلارنى يادىغا ئالدى. ھېلىقى ئايالنىڭ قىزى قورساق كۆتۈرگەن، يۈزىنى پۈرچاق چوڭلۇقىدا داغ بېسىپ كەتكەنىدى.

ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى گۇللەر ئارىسىدا ياتاتتى. تەكشى قورسىقى سوكنا جوڭسەنفۇنىڭ ئىچىدە قالغانىدى. يادائغۇ يۈزىدە ھايات ۋاقتىدا ھەددىدىن ئارتۇق جاپالىق ئىشلىگەنلىكىنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

جەسەت بىلەن ۋىدالىشىش تۈگىدى، دەپنە ئىدارىسىنىڭ زالى چۆلدەرەپ قالدى. ھۆسن تۇزنگۇچى ۋە نەچچە قارا ئىشچى جەسەتنى كۆيدۈرۈش ئوچۇقىغا ئىتتىرىپ ماڭدى — بۇ ئۇنىڭ خىزمەت دائىرىسىنىڭ سىرتىدىكى ئىش ئىدى. ئەمما، ئۇ ئۆزىدە مەرھۇمغا ھەمراھ بولۇپ ئەڭ ئاخىرقى مەنزىلنى بېسىش مەسئۇلىيىتىنىڭ بارلىقىنى مۇقەددەس تۇيغۇ ئىچىدە ھېس قىلدى. بۇ مۇقەددەس مەسئۇلىيەت ئىدى. ئەسلىدە، ئۆلگۈچىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى جەسەتنى كۆيدۈرۈش ئوچقىنىڭ يېنىغا ئاپىرىپ قوياتتى. بۇ باش تارتىپ بولمايدىغان مەسئۇلىيەت ئىدى. لېكىن، مەرھۇمنىڭ ئوغلى ۋە قىزى مۇراسىم تۈگىشى بىلەن گويا دەپنە ئىدارىسى ھازىرلا ئۆرۈلۈپ چۈشىدىغاندەك ئانىسىنى قولتۇقلاپ، تاقەت قىلالماي دەرۋازىغا قاراپ يۈگۈردى.

باشتا دېيىلگەنگە ئوخشاش، ھۆسن تۇزنگۇچى جەسەتنى كۆيدۈرۈش ئوچقىنىڭ ئالدىدىكى تەپمە ئەسۋاب ئورنىتىلغان تۆپتۈز سىيرىلما پولات تاختايغا ئوڭۇشلۇق ياتقۇزۇپ قوياتتى.

مەرھۇم پولات تاختايدا ئىنتايىن پەرىشان ھالەتتە ياتاتتى. گۈل ۋە ياپيېشىل ئوتلار كۆيدۈرۈش ئوچقىنىڭ يېنىدىكى ئەخلەت

چېلىكىگە تاشلۇېتىلدى. قۇلقىدىن باشقا ئەزايىنى ھىم ئورىۋالغان كۆيدۇرۇش ئىشچىسى مەرھۇمنى پۈتىدىن تۆمۈر ئىلمەكىكە ئىلدى، ئاندىن كۈنۈپكىنى باستى. ۋاقۇ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى شۇرۇلداپ كۆكۈچ ئوچاققا كىرىپ كەتتى. ئوچاقنىڭ ئىشكى ئۆزلۈكىدىن يېپىلدى. ئىشك ئاستا - ئاستا يېپىلغان ئارىلىقتا، ھۆسىن تۇزىگۈچى مەرھۇمنىڭ تېنىگە كۆكۈچ ئوت تىللىرىنىڭ يامراۋاتقانلىقنى كۆردى. مەرھۇمنىڭ تەمكىن چىرايى تۈيۈقسىز تارتىشىپ، تېنى كامالەككە ئوخشاش ئېگىلىپ قالدى.

ئەڭ ئاخىرقى بۇ مەنزىرە ھۆسىن تۇزىگۈچىدە ئۆمۈر بويى ئۇنتۇلغۇسىز تەسىرات قالدۇردى. بۇ تەسىرات ھەر قېتىم يېڭىلانغاندا، خۇددى شەكىلسىز ئىككى يوغان قول چىڭ بېسىپ تۇتۇۋاتقاندەك بىر جۇپ كۆكسى چىڭقىلىپ كېتەتتى.

2

قارا يامغۇر پەسىيىپ سىمىلداپ چۈشۈشكە باشلىدى. ئۆيدە تەلەڭگە، كورا، قازان، چىنە ۋە چۆمۈچ، ئىشقىلىپ، سۇ قاچىلىغىلى بولىدىغان نەرسىلەر تورۇستىن تامچىلاۋاتقان يامغۇر تامچىسىغا توغرىلاپ تىزىۋېتىلگەنىدى. ھۆسىن تۇزىگۈچى تېخى قايتىپ كەلمىگەن. مومدىن پۈتكەن ساھىبجامالمۇ قائىدىنى بۇزۇپ ئۆي ئىچىدە ماڭماي جايىدا ياتاتتى. فىزىكا مۇئەللىمى تەلەڭگە، كورا قاتارلىق نەرسىلەرنى تىزىپ قويۇپ، يامغۇر تامچىسى بىلەن تەلەڭگە ۋە كورىلاردىن چىقۋاتقان مۇزىكىغا قۇلاق سالغان ھالدا زېرىكىپ ئولتۇراتتى. تېخى قاراڭغۇ چۈشمىگەنىدى. ئۆي ئىچى بەك قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى. پاشىلار يامغۇر تامچىلىرىنىڭ ئارىسىدا غوڭۇلدايتتى. چاشقانلار لىمدا ئۇرۇشۇۋاتاتتى. يانداكى ئۆيدىن چىقۋاتقان يىغا ئاۋازىنى ئاڭلىدى.

ئۇ داچيۇ بىلەن شاۋچيۇنىڭ ئۆڭكۈرگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى ئېنىق كۆردى - دە، مىلەڭزىنى قايرىپ ئۆڭكۈرگە كىردى، داچيۇ بىلەن شاۋچيۇنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئىككى ئاق چاشقان بور قۇتىسىنىڭ ئىچىدىكى قالايمىقان قويۇلغان بۇلۇت ئۈستىدە ئىدى. قەغەز كۇرۇپكىسىنىڭ يېنىدا بىر مۇشۇك قان يۇقى تىلىنى يالاپ زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى. ئۆڭكۈردىن ئۆتۈپ يانداقى ئۆيگە چۈشكەن يورۇقتا ئۆزىگە تونۇش بولغان بىر جۈپ پۇتنى كۆردى.

كىرەيمۇ - كىرمەيمۇ دەپ، ئىككى تايىن بولۇپ قالدى.

يانداقى ئۆيگە باشچىلاپ ئەمدىلا كىرىشىگە، مېڭىسىنىڭ كەينىگە زەرب بىلەن توقماق تەگدى. ئېسىگە كەلگەن چاغدا، ئۆزىنىڭ تۇ شاۋيېڭنىڭ ئۆيىدە باشچىلاپ ياتقانلىقىنى بايقىدى. يۇزىنىڭ ئەتراپىدا چېچىلىپ ياتقان بىرمۇنچە بور ۋە يىرتىلىپ كەتكەن قەغەز كۇرۇپكا تۇراتتى. ئاياغ تەرىپى ھۆسن تۇزىگۈچىنىڭ ئۆڭكۈرىدە ئىدى. سۆكۈپ تاشلانغان تام خۇددى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان جادۇنىڭ پىچىقىدەك ھەر ۋاقىت چۈشۈپ كېتىپ بېلىنى ئىككى پارچە قىلىۋېتىدىغان ئەلپازدا بوشلۇقتا ئېسىلىپ تۇراتتى.

ئۇ تۇ شاۋيېڭنىڭ بوش ئاۋازدا تىللاۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى:

ــ ھايۋان! ۋەھشىي ئىت! ئېرىمنىڭ سىياقىغا كىرىپ مېنى ئەخمەق قىلغىنىڭ يەتمىگەندەك..... قىزىمنى يولدىن ئازدۇرۇپ ئۆزى بىلەن بىللە قېچىپ كېتىشكە..... ئوغلۇڭنى كۈشكۈرتتىڭ..... فۇگۇي! كۆزۈڭنى ئېچىپ قارا، دوستۇڭنىڭ قىلغان ياخشى ئىشنى كۆرۈپ قوي.....

ئۇ ھېچنېمىگە قارىماي بۇياقتا ئۆملەپ ئۆتتى. تۇ شاۋيىڭ نوغۇچنى ئېلىپ ئۆزىنىڭ پوزىتسىيەسىنى قوغدىدى. بېشىنى قوغداش ئۈچۈن، ئۇ ئائىلاج قولىنى كۆتۈرۈپ ھاۋادا پۇلاڭلاتتى. پۇلاڭلاتقان قوللىرىغا پۇلاڭلاۋاتقان نوغۇچنىڭ تېگىشىدىن سۈزۈك ئاۋاز چىقاتتى.

تۇ شاۋيىڭ بىر ياقتىن ئۇرۇپ، يەنە بىر ياقتىن:
ــ قىزىمنى قايتۇرۇپ بەر! قىزىمنى قايتۇرۇپ بەر! ــ دەپ توۋلايتتى.
فىزىكا مۇئەللىمى تەڭ كىيىلمەي ئالدىغا ئېتىلىپ بېرىپ نوغۇچنى قايرىپ، تۇ شاۋيىڭنى بېلىدىن قۇچاقلاپ، كارىۋاتقا باستى. تۇ شاۋيىڭ قولىنى كارىۋاتنىڭ قىرىغا ئۇزاتتى. ئۇ يەردە ۋاڭ چوقۇرنىڭ قولىدىن چىققان ئۆتكۈر قايچا بار ئىدى.
جانىڭ تاتلىق ئىكەنلىكىنى بىلگەن ئۇ، تۇ شاۋيىڭنىڭ قولىدىكى قايچىنى كۆرۈپ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى. تۇ شاۋيىڭنىڭ زىغىر رەڭ چاچلىرى زىغىر رەڭ يالقۇنغا ئايلاندى ــ ناۋادا چاچلىرى قارا بولسا قارا يالقۇنغا ئايلانغان بولاتتى ــ كالا سۈتى پۇراپ تۇرغان ئاغزىدىن تىل ـ ھاقارەت ياغاتتى ــ فىزىكا مۇئەللىمى بېشىنى كۆتۈرۈپ كارىۋاتنىڭ بېشىدىكى تويلۇق سۇرەتنى كۆردى. سۇرەتتە ياش فىزىكا مۇئەللىمى كۇلۇپ تۇراتتى. تۇ شاۋيىڭ قولىدا قايچا، بىر قولىدا مەيدىسىنى تۇتقىنىچە غەزەپ بىلەن ئېتىلىپ كەلمەكتە ئىدى. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى سۇرەتنىڭ ئاياغ تەرىپىدە يۇز بېرىۋاتاتتى.
فىزىكا مۇئەللىمى قولىنى ئاستا كۆتۈرۈپ، دۇدۇقلاپ تۇرۇپ:
ــ شاۋيىڭ، خوتۇنۇم..... مەن جاڭ چىچيۇ ئەمەس..... مەن سىنىڭ ئېرىڭ، ــ دېدى.
ئۇ تۇ شاۋيىڭنىڭ ئايىغىدا تىزلاندى. ئەقلىدىن ئازغاندەك بىر تۇتام بورنى ئاغزىغا تىقىپ ئاۋاز چىقىرىپ چاينىدى.
بىر قولىدا بېشىنى قاشلىدى.
تۇ شاۋيىڭنىڭ:
ــ جاڭ ئاكا..... سادىغاڭ كېتەي، كۆزۈمگە كىرىۋالماڭ..... بۇنداق ناشايان ئىشلارغا كۆكلۇم تارتمايدۇ..... «تۇل خوتۇننىڭ ئېتىكى ئوتلۇق» بولىدىغانلىقىنى بىلمەمسىز؟

خۇش بوپكېتەي، ئۆتۈنۈپ قالاي، ئىككى ئوغلىڭىزغا گەپ قىلىڭ، قىزىمنى يولدىن چىقارمىسۇن..... دېگەن گېپىنى ئاڭلىدىڭ.

— قىزىڭىز؟— دېدى بورنى پۇركۈۋېتىپ ناھايىتى تەستە.

— ئىككى ئوغلىڭىز بىلەن بىللە قېچىپ كەتتى..... فۇگۇي، سەن ئۆلۈپ كېتىۋىدىڭ، ئۆيىمىز ۋەيران بولدى!

ئۇ ئالدىراش تالاغا ماڭدى.

تۇ شاۋېيڭ ئۇنى كەينىدىن كېلىپ تۇتۇۋالدى ۋە:

— خۇش بوپكېتەي، ئىشكىتىن چىقماڭ، ھەممە يەردە قاراپ تۇرغان كۆز بار، سىز يەنىلا ئۆڭكۈردىن ئۆملەپ چىقىپ كېتىڭ،— دېدى.

3

ھۆسىن تۇزىڭگۈچى شەھەرلىك خەلق بانكىسىنىڭ ئېگىز پەشتاختىسى ئالدىدا ئەنسىز تۇراتتى. ئۇ كونا ئاشنىسىنىڭ ئاغزىدىن قومۇرۇۋالغان، تۆمۈر ئەسۋاب بىلەن يانجىپ ياپىلاق قىلىنغان ئۈچ تال ئالتۇن چىشنى پەشتاختىنىڭ ئىچىگە سۈندى.

توم تۆمۈر تورنىڭ ئىچىدە كاستۇم كىيىپ، گالىستۇك تاقىغان بىر ياش خادىم قاتۇرۇپ قويغانىدەك ئولتۇراتتى. ئۇ ئالتۇن چىشلارنى قولىغا ئېلىپ، تۆمۈر تورنىڭ سىرتىغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى. ھۆسىن تۇزىڭگۈچى پەشتاختىنىڭ قىرىنى تۇتۇپ تۇراتتى. پۇتۇن ئەزايى كاۋاك بولۇپ قالغانىدەك تۇيۇلۇپ كەتتى. تىترەپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، ئۆزىنى زورىغا بېسىپ تۇرانتى.

ياش خادىم ئالتۇن چىشنى ئالتۇننىڭ ساختا ياكى ھەقىقىي ئىكەنلىكىنى ئايرىيدىغان ئەسۋابقا سالدى. ئۇ ئاغزىنى قىيسايتىپ، بېشىنى يېنىك لىڭشىتىپ كۈلدى.

— لاۋۇاڭ! — ياش خادىمنىڭ تووۇلغانلىقىنى ئاڭلىدىڭىز.

— نېمىش؟ — دېدى يانداغۇلتۇرغان لاۋۇاڭ ئورنىدىن تۇرۇپ.

ھۆسەن تۇزىگۈچى ئۆزىنىڭ ھەر ۋاقىت ھوشىدىن كېتىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.

لاۋۇاڭ ئالتۇن چىشلارنى قولىغا ئېلىپ، دەڭسەپ كۆردى.

— سىزنىڭچە بۇ سېرىق ئالتۇنمۇ؟ — دېدى لاۋۇاڭ، — سېرىق ئالتۇن ئەمەس، بەلكى سېرىق مىس.

ياش خادىم ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىنىڭ چىشلىرىنى پەشتاختىغا تاشلاپ:

— يادىگىزدا بولسۇن، بۇنداق مېتال بۇيۇملارنى ساتقىلى بانكىغا كەلمەڭ، ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەرنى يىغىۋېلىش شىركىتىگە بېرىڭ! — دېدى.

4

فاڭ فۇگۇيۈي ئۆڭكۈردىن ئۆمىلەپ چىقىپ، ھۆسەن تۇزىگۈچىنىڭ مەيۈس كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي ئىشكىنى ئېچىپ، سىم - سىم يامغۇر يېغىۋاتقان تالاغا چىقىپ كەتتى. ئۇ شەھەرنىڭ چوڭ - كىچىك كوچىلىرىدا تۇرۇپ يۈگۈردى، تۇرۇپ ماڭدى. ماشىنىلار چوڭ كوچىغا يىغىلىپ قالغان سۇلارنى ماش رەڭ فورمىسىغا چاچرىتىپ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتەتتى؛ ئۇ تار كوچىلاردا توختام سۇ يىغىلىپ قالغان ئېگىز - پەس يوللارنى دەسسەپ كېتىۋاتاتتى. شىددەتلىك يامغۇردىن كېيىنكى ھاۋا ساپ ئىدى. شەھەرمۇ ئاجايىپ گۈزەللىشىپ كەتكەنىدى. پۇتلىرى ئالدىغا كېتىۋاتاتتى. قەلبى: قايتىپ كېلىڭلار، باللىرىم! قايتىپ كېلىڭلار! ئاناڭلارغا ھەمراھ بولۇڭلار! قايتىپ كېلىڭلار، بولمىسا ئۆلۈپ قالمەن! — دەپ نىدا قىلاتتى.

شەھەرنىڭ چىراغلىرى يامغۇردا يالتىراپ تۇراتتى. شامالنىڭ كۈچىنى ۋە يۆنىلىشىنى ئىپادىلەپ يېغىۋاتقان يامغۇر تۇرۇپ پەسلەپ، تۇرۇپ ئەدەپ كېتەتتى. يامغۇر تامچىلىرى ھەسەن - ھۈسەننىڭ شولىسىدا شەبنەم تامچىسىدەك پارقىرايتتى. خۇددى پۈتۈن شەھەردە رەڭلىك موگۇلار ھەربىرىنى تىنىۋاتقانىدەك ياكى رەڭلىك موگۇلار سەل بولۇپ ئېقىۋاتقانىدەك كوچىلار مەڭلىغان - ئون مەڭلىغان رەڭگارەڭ كۈنلۈككە تولغانىدى.

سەن كۈنلۈك ئاستىدا قۇچاقلىشىپ تۇرۇپ كەتكەن جۈپ - جۈپ قىز - يىگىتلەردىن گۇمانلاندىڭ. سۆيۈشكەن ئاۋازلار سەندە مۇرەككەپ ھېسسىياتلارنى قوزغايتتى.

قىز - يىگىتلەر سۆيۈشسىلا قۇلقىڭ غوڭۇلدايتتى.

— نېمە قىلىۋاتىسەن؟ ئۆلگۈڭ كەلدىمۇ؟— كۈنلۈك ئاستىدىن قېنىق گىرىم قىلغان بىر ئايال بېشىنى چىقاردى. يۈزۈڭگە تاماكىنىڭ پۈرىقى ئارىلاشقان تۈكۈرۈك يېپىشىپ قالدى. بىئەپ ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى بىلدىڭ. يۈزۈڭدىكى تۈكۈرۈكنى ئېرىتىۋەتتىڭ. ئالدىڭدا يامغۇرغا چىلاشقان ئاق تېرەكلىك پەيدا بولدى. پورەكسىمان ئاق چىراغلار ئۆردەك تۈخۈمى چوڭلۇقىدىكى تاشلاردىن نەقىش چىقىرىلىپ ياسالغان دەرەخلىكنىڭ ياقىسىدىكى شېرىن مۇھەببەت يولىدا قاتار كەتكەن ئاق سىمتاناب تۈۋرۈكلىرىدە ئاسمانغا قارىتىپ قويۇلغان ھالدا تۇراتتى. دەريا ئاقۇچ بۇرۇغۇنلىنىپ ئاقاتتى. ئاق تېرەكلەرنىڭ قوۋزىقى ئاق ھەم يالتىراق ئىدى. يامغۇردا ئاق تېرەكلەردىن ئاچچىق، دەرەخلىكتىكى چىملىقتىن قىرتاق پۇراق كېلەتتى. يىلانبېلىق دۈمبىسىنى يېرىم ياي چىقىرىپ سەكرەپ ئويناقلايتتى. ھور ئۆرلەپ تۇرغان بوشلۇقنى يېرىپ، سۇ يۈزىدە پىلتىڭلايتتى.

گۈزەل مەنزىرىلەردىن ھۇزۇرلىنىشقا سەندە زوق يوق ئىدى. قەلبىڭ دەۋەت قىلاتتى. ماي قەغەز كۈنلۈك، نىلون كۈنلۈك

كۆتـۈرۈپ دەريـا بويـىدىكى كـۆركەم مەنزىرىلەرنـى تاماشـا قىلـىپ يـۈرگەنلەرنى كۆزىتىۋاتاتتـىڭ. بـۇ قـايغۇ - ھەسـرەتكە تولغـان ئەندىشىلىك مۇھەببەت كوچىسى ئىدى. ئاشىق - مەشـۇقلار يـامغۇر سۈيى چايقـاپ چىقىرىـۋەتكەن بىرىلىيانـت يـاكى قەدىمـي تىللارنـى ئىزدەۋاتقاندەك ئايلىنىپ يـۈرەتتى. قۇلـۇللەر مۈڭگـۈزىنى چىقىرىـپ دەل - دەرەخلەرنىڭ قوۋزىقىدا لۆمـشۈيىتتى. يۇمـشاق ئـاغزى بىلەن مـۇزدەك قـوۋزاقنى سـۆيەتتى. سۆيۈشـكەن ئـاۋازلارنى تامـاكىنى، ئەتراپنـى يورۇتـۇپ تۇرغـان چىـراغ نـۇرلىرىنى يوشـۇرۇپ قـالغىلى بولمىغاندەك يوشـۇرۇپ قـالغىلى بولمـايىتتى. سىنىڭ قولـۇڭ مىنـىڭ بوينۇمدا، مىنىڭ قولۇم سىنىڭ بىلىڭدە، سەن مىنـىڭ قـۇلقىمنى تارتىـسەن، مەن سـىنىڭ ئەمچىكىڭنـى چىمـدىيمەن. شـىددەتلىك بـوران - چاپقۇنـدىن قورقمىغـان يەردە سـىم - سـىم يـامغۇردىن قورققۇلۇقمـۇ؟ چىرايلىـق ئـۇزۇن چـاچلار ھـۆل، بەدەنـگە چىـڭ چاپلىشىپ كەتكەن كىيىملەرمۇ ھۆل ئىدى.

فىزىكـا مـۇئەللىمى توسـاتتىن قـولىنى بىـر قىزنىـڭ قوينىغـا تىققان بىلىكىـگە قـارا ئەجـدىھا چىكىۋالغـان بىـر ياشـنى بايقـىدى. ناۋادا ئۇ ياش بىلىكىگە قارا ئەجدىھا چىكىۋالمىغان بولسا، ئـوغلى فاڭ لوڭ شۇ ئىدى. ھېلىقى قىز كاسسىغا چىڭ چاپلىشىپ تۇرغـان پادىچى ئىشتىننىى سىيرىپ ئـاق تېرەككە قـاراپ سـىيگەن ھېلىقـى تۇن پەرىشتىسى شۇ ئىدى.

ئـۇ ئىختىيارسـىز ئـۇلار ئولتۇرغـان تـاش ئورۇنـدۇقنىڭ ئالـدىغا كەلدى. قەلبىدە غەزەپ ئارىلاش ئۈيلىش بار ئىـدى. ھەقىقەتنـىڭ رەھىمسىزلىقىنى ھـېس قىلىۋاتـاتتى. بىزنـى ئاتـا - ئـانىمىز ئەر - خوتۇنچىلىـق قىلىـپ تاپقـان. ئەمـما، بـۇ كۆرۈنۈشـنى تەسـەۋۋۇر قىلىشقا پېتىنالمايمىز. نـاۋادا كـۆرۈپ قالـساق ئېسىلىپ ئۆلـۈۋالىمىز. ئوغـۇل - قىزلىرىمىزنىـڭ چـوڭ بولـسا ئەر - خوتۇنچىلىـق قىلىـدىغانلىقىنى بىلىمـىز، بـۇ كۆرۈنۈشـتىن تەسـەۋۋۇر قىلىـشقا

ئوخشاشلا جۇرئەت قىلالمايمىز. بۇ كۆرۈنۈش سېنىڭ ئالدىڭدا پەيدا بولدى: يىگىت قىزنىڭ كۆڭلىكىنى قايرىدى. يامغۇر تامچىلىرى قىزنىڭ يوتىسىغا چۈشۈپ ئېقىۋاتاتتى. ئىككىسىنىڭ يېنىدا ھېچكىم يوق.

سەن ئېتىلىپ بارغان پېتى:

ــ ھايۋانلار! نومۇسسىزلار! ــ دەپ ۋارقىرىدىڭ.

يىگىت بېشىنى كۆتۈرۈپ، ساڭا سوغۇق قارىدى. بۇدۇر چاچلىرى ئۇنىڭ قانداشلىق مۇناسىۋىتىنى چۈشەندۈرۈپ تۇراتتى.

ــ جاڭ تاغا! ــ دەپ ئۇ بېشىنى لىڭشىتتى.

ــ ھايۋان! بۇنداق قىلىشىڭغا يول قويمايمەن! كوچىلاردا ئەيدىز كېسىلى يامراپ كەتتى! ئۆيگە قايت!

ــ سەن كىم! ــ دېدى ئۇ، ــ يوقال.

ــ مەن سېنىڭ ئاتاڭ.

ئۇ قىزنى قۇچقىدىن بوشىتىپ، ئورنىدىن تۇردى ـ دە، قىزىكا مۇئەللىمنىڭ قورسىقىغا مۇشت بىلەن كېلىشتۇرۇپ بىرنى سالدى.

ــ سەن ئاتامنىڭ سىياقىغا كىرىۋالغان بىرنېمە!

ئۇ ئالدىغا ئېگىلىپ كۆلچەككە ئولتۇرۇپ قالدى.

ئورنىدىن تۇرۇپ مەيدىسىنى تۇتقىنىچە زۇۋان سۈرمەستىن كېتىپ قالدى.

تىنىۋاتقان قەلبى توختاپ قالدى.

يولنىڭ ئەگىلىدىغان يېرىگە بارىدى. داچىغا قاڭ خۇنى قۇچاقلاپ يامغۇر ئۈسۈلى ئويناۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ ئويىنىغىنى يالڭاچ ئۈسۈل ئىدى. شاۋچيۇ ئىككىسىنىڭ كىيىملىرىنى تۆتۈپ بىر چەتتە ھاڭۇقىپ تۇراتتى.

ئۇ خىجىل بولۇپ كېتىپ كۆزىنى يۇمۇۋالدى. يانچۇقىدىن بىرنەرسىلەرنى ئىزدەيتتى. بىر تال يېشىل بۇر قولىغا چىقتى.

بورنى ئالدىراش ئاغزىغا سالدى، چاينىدى، كۆزلىرىدىن ئاچچىق سېرىق ياش قۇيۇلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاللىبۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم ئىكەنلىكىنى ئويلىدى. ئۆلگەن ئادەم تىرىكلەرنى پاراكەندە قىلماي ئۆز ئورنىغا قايتىشى كېرەك.

5

— سىز مېنى تونۇمىسىز؟— دېدى ئۇ نېيۇتونىڭ بېشىغا ئوخشاش بېشىنى چايقاپ.

ھۆسن تۇزىگۈچى ئۆيگە ئۈسۈپ كىرگەن كونا ئاشنىسىنىڭ ئوغلىغا ئەجەبسىنىپ قارىدى. ئۆز ئۆيىدە كالتە ئىشتان بىلەن يۈرۈشىنىڭ سەت قىلىق ئىكەنلىكىنى ئۇ بىرىنچى قېتىم ھېس قىلدى. ئۇچىسىغا كىيىم ئارتىۋېلىش ئۈچۈن كارىۋاتنىڭ يېنىغا مېڭىشىغا، يۈزىنى دانىخورەك قاپلاپ كەتكەن يىگىت يولىنى توسۇپ تۇرۇۋالدى.

ئۇ ۋاڭ مۇئاۋىن شەھەر باشلىقىدەك ئېگىز ئىدى.

— ئوچ تال ئالتۇن چىشنى تاپشۇرۇڭ! — دېدى ئۇ.

ھۆسن تۇزىگۈچى بىلەكلىرى بىلەن ئەمچىكىنى توسۇۋالدى، ئۇ ئۇنىڭ قاراشلىرىدىن قورقۇپ قالدى — ئەمچەكلىرىنىڭ قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكىنى نەچچە ئون يىلنىڭ ئالدىدا ھېس قىلغانىدى.

— ئالتۇن چىش ئەمەس..... مىس چىش ئىكەن.....

— ماڭا بېرىڭ!

ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ قاچتى. ياش خىزمەتچىنىڭ قاقاقلاپ كۈلۈپ، يۇقىرى ئاۋازدا:

— ھوي، ئالتۇن مەستانىسى، ئالتۇنىڭىزنى ئېلىۋېلىڭ! — دېگەن گېپىنى ئاڭلىدى.

— تاشلۇەتتىم، تاشلۇەتتىم!
— ئەمەسە قانداق قىلىمسىز؟ بىكاردىن - بىكارغا تاشلۇەتتىڭىزمۇ؟— دېدى ئۇ،— ئۆلگەن ئادەمنىڭ چىشىنى قومۇرۇپ ئېلىۋېلىپلا قالماي، مايلىرىنىمۇ ساتقانلىقىڭىزنى بىلىمەن.
ھۆسن تۇزىگۈچى كەينىگە داجىدى.
— نەچچە ئون يىلنىڭ ئالدىدا، ئۆزىڭىزنى دەريادا تاشلىغان چېغىڭىزدا مەن سىزگە يوشۇرۇن كۆيۈپ قالغان.....
— ئاھ..... سىز بىلمەيسىز..... سىز تېخى بىر بالىغۇ.....
ئۇ كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ كارىۋاتتا ياتتى ۋە بوش ئاۋازدا:
— چىشىڭىزنى چوتكىلاڭ، تېزرەك بولۇڭ، سىزنى كۈتىمەن، سىزنى ئەسلەيمەن.....— دېدى.

6

فىزىكا مۇئەللىمىنىڭ ئىشخانىسى مەھكەم ئېتىكلىك.
قوشكېزەكلەرنىڭ بىرسى بىردىن بىلىكىڭنى قايرىپ بېشىڭنى يەرگە ئۇستۇرۇۋاتاتتى.
— ھايۋان! قۇشناچىمىزنى يەنە بوزەك قىلىشقا پېتىنىساڭ،— دەيتتى قوشكېزەكلەر،— سېنى ئاختا قىلۋېتىمىز!
مىڭ ئاقساقال قاتتىق غەزەپلىنىپ:
— بۇنداق ئىشنى ھايۋانمۇ قىلمايدۇ! ھايۋانمۇ قىلمايدۇ! — دەيتتى.
— بۇ ئەبلەخ تېگىدىن بۇزۇقكەن! تۇل خوتۇننىڭ ئىشىكىنى قومۇرۇپ، جەمەت قەبرىسىنى ئېچىپ، ئايال كىشىگە باسقۇنچىلىق قىلغان. ئېسىلىپ ئۆلۈۋالسىچۇ! — دېدى شاۋگۇ.
— ئون تال رەڭلىك بور يېيىش جەريانىسى قويۇش كېرەك!

7

ئۇ غەزەپلەنگەن ھالدا:

— ئوپېراتسىيە قىلىپ چىرايىمنى ئەسلىگە كەلتۈرۈڭ! — دېدى ھۆسن تۈزىگۈچىگە.

ھۆسن تۈزىگۈچى گەپ قىلماستىن ھاڭۋىقىپ ئولتۇراتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى يېلىنىپ تۇرۇپ:

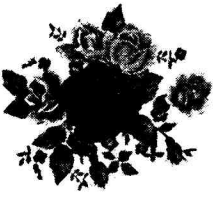
— ئوپېراتسىيە قىلىپ چىرايىمنى ئەسلىگە كەلتۈرۈڭ! — دېدى.

ھۆسن تۈزىگۈچى گەپ قىلماستىن ھاڭۋىقىپ ئولتۇراتتى.

فىزىكا مۇئەللىمى قار - يامغۇر يېغلاپ:

— خۇش بوپكېتەي..... ئوپېراتسىيە قىلىپ..... چىرايىمنى ئەسلىگە..... كەلتۈرۈڭ، — دېدى.

ھۆسن تۈزىگۈچى گەپ قىلماستىن ھاڭۋىقىپ ئولتۇراتتى.

ئون ئۇچىنچى باب

1

سەن بىزگە: بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى يۈز بېرىش ئېھتىمالى بار ئىشلار دېدىڭ ــ ئۇ ئۇستەلدە بېشىنى كۆتۈرمەي ئوقۇغۇچىلارنىڭ تاپشۇرۇق دەپتەرلىرىنى كۆرۈۋاتاتتى. مەشھۇر داپ يىغلاۋاتقان «سۇخانا گۈلى» نىڭ يىغا ئاۋازى قەلەمنىڭ ئۇچىدىن «شىرت ـ شىرت» قىلىپ چىقىۋاتقان ئاۋازغا تەڭكەش بولۇۋاتاتتى. بۇرۇن، ئۇ سىنىپقا كىرسە ياكى ئىشخانىدا تاپشۇرۇق دەپتەرلىرىنى تەكشۈرسە، قالايمىقان خىياللارنى ئاساسەن كاللىسىدىن چىقىرىۋېتەتتى. بىراق، بۈگۈن قالايمىقان خىياللارنى كاللىسىدىن چىقىرىۋېتىشكە ئامالسىز قالدى. چۈنكى، ئوقۇتقۇچىلار تۇ شاۋېيڭ بىلەن كونسېرۋا زاۋۇتى سېخ مۇدىرى ئىككىسى ئىشخانىدا ئىشقىلىق قىلىۋېتىپ تۈتۈلۈپ قالغانلىق توغرىسىدا تالاش ـ تارتىش قىلىۋاتاتتى.

ــ ئاياللارغا ھەقىقەتەن ئىشىنىپ كەتكىلى بولمايدۇ، خۇددى «قىزىل راۋاقتىكى چۈش» تە يېزىلغاندەك، ئەۋلىيالارنىڭ ياخشىلىقىنى جاھان ئەھلى بىلىدۇ. ئامراق خوتۇنىنى ھېچكىم ئۇنتۇپ قالمايدۇ. ئەر ھايات ۋاقتىدا كۈندە ۋاپا توغرۇلۇق سۆزلەيدۇ. ئەر ئۆلۈپ كەتسە، خوتۇنى ئەرگە تېگىۋالىدۇ، ــ دېدى مېڭ ئاقساقال.

— مېڭ ئاقساقال، — دەپ رەددىيە بەردى شاۋگۇ، — كۆزىڭىزنى يوغان ئېچىپ جاھانغا قارىڭ! تۇ شاۋيىڭنى ئەيىبلىگۈدەك نېمە ئاساس بار؟ فاڭ مۇئەللىم ئۆلدى. تۇ شاۋيىڭ ئۆز بەختىنى تېپىشقا ھەقلىق! تىرىكلەرنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم ئۈچۈن ئازاب چېكىشىنىڭ ھاجىتى يوق. ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم تىرىكلەرگە ئېسىلۋالماسلىقى كېرەك!

بىر تېمىم قىزىل سىياھ بىر ئوقۇغۇچىنىڭ تاپشۇرۇق دەپتىرىگە تېمىپ كېتىپ، بىرمۇنچە يەرگە يېيىلىپ كەتتى.

— جاڭ مۇئەللىم، ئاڭلىساق، سىز تۇ شاۋيىڭنىڭ ئۆيىگە ھەر كۈنى كىرىپ تۇرىدىكەنسىز، بەزىبىر ئالامەتلەرنى سېزىپ باقتىڭىزمۇ؟ — دەپ سوردى تاقىر باش لى مۇئەللىم ئېڭشىپ.

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئاغزىنى ئاچتى - يۇ، يەنە يۇمۇۋالدى.

— تۇ شاۋيىڭ ھېلىقى يىگىت بىلەن خېلى بۇرۇنلا ئىچ پەش تارتىشىپ يۈرگەنمىش. بۇ ئىشنى كىتاب خالتىسى فاڭ مۇئەللىمدىن يوشۇرغان.

— بولدى - بولدى، سىزنىڭ خوتۇنىڭىز مۇشۇ تاپتا ئاشنىسى بىلەن سۆيۈشۈۋاتقاندۇ! — دېدى شاۋگۇ، — جۇڭگولۇقلارنىڭ زېھنىي كۈچىنىڭ كۆپ قىسمى باشقىلارنىڭ خۇپىيانە ئىشلىرىنى ئىگىلەشكە سەرپ قىلىنىپ كېتىدۇ. ئەمەلىيەتتە، ھېچكىمنىڭ قەلبى پاكىز ئەمەس. چىرايلىق قىزلارنى كۆرسەڭلار قايسىڭلارنىڭ يۈرىكى ئوينىپ كەتمەيدۇ؟ «قوينۇڭلارغا بىر ئايالنى سېلىپ بەرسە، شۇ ئايالغا چېقىلمايلا يېتىش» قايسىڭلارنىڭ قولىدىن كېلىدۇ؟ بولۇپمۇ بىر قىسىم كادىرلار، يارىلىشىدىنلا ئەخلاق تەپتىشى بولۇپ يارالغانىدەك قىلىپ كېتىدۇ. «ئايال جىگۈيى» نى ئالايلۇق، ئۇ بۇزرۇكۇارىمز قانچىلىغان ئەرلەر بىلەن ئىشقىۋازلىق قىلمىغان؟

ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشكنى ئېچىپ كارىدورغا

چقتى. بۇرنىغا ھاجەتخانىدىن چىقىۋاتقان پۇراق ئۇرۇلدى ـ دە، ئۇچقاندەك ئۆيگە قايتتى.

ئۇنىڭغا ھەقىقىي ئەھۋالنى ئېنىق دەيمەن. مەن ئۆلمىدىم، مەن ھايات، چىرايىمنى قايتۇرۇۋالمەن، ياتلىق بولۇشۇڭغا يول قويمايمەن، باشقىلار بىلەن ئىشقىۋازلىق قىلىشىڭغا چىدىمايمەن. بۇ ئىشقا كەلگەندە مەنمۇ گۇناھكار.

ئۇ يۇگۇرۇپ كېتىۋاتاتتى. ئوقۇغۇچىلار تەنتەربىيە مۇئەللىمىنىڭ كۆشكۈرتۈشى ۋە يېتەكچىلىك قىلىشىدا مەشىكە دەسسەۋاتاتتى. لاي ئېتىش ماشىنىسى گۇلدۇرلەپ ئايلىناتتى. ئوقۇتقۇچىلار ياتاق بىناسى قۇرۇلۇشى ئالدىدىن كېتىۋاتاتتى.

سەن يۇگۇرگەن پېتى ئۆيگە كەلدىڭ. ئۆيدە تۇ شاۋىيىڭ يوق ئىدى. تويلۇق سۈرەت تامغا تىرەپ قويۇلغان كارىۋاتتا داچيۇنى قۇچاقلاپ ياتقان فاڭ خۇغا تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى. ئۇ قان تۆكۈردى. فاڭ خۇنى بىر شاپىلاق سالدى. داچيۇ ئۇنىڭ قولىنىڭ بېغىشىدىن تۇتۇۋالدى. فاڭ خۇ:

ــ قېرى ئەبلەخ! مېنى ئۇرىدىغان نېمە سالاھىيتىڭ بار؟ ئاتام ھايات ۋاقتىدىمۇ ماڭا قول تەگكۈزۈپ باقمىغان.....ــ دەپ تىل سالدى.

داچيۇ سېنى ئىشككە نىختاپ تۇرۇپ:

ــ ئاتا، سەن نېمانداق تېتىقسىز ئاتا! ــ دېدى.

سەن بىزگە: ناۋادا تۇ شاۋىيىڭ شەھەرلىك پارتكوم ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ شۇجىسىغا ياتلىق بولسا ــ فىزىكا مۇئەللىمى مېڭ ئاقسۇقالنىڭ دەرغەزەپ بولۇپ:

ــ ماۋۇ ئايالنى، ئېرىنىڭ تېنى سوۋۇماي تۇرۇپلا ئېگىز شاختا ئېسىلىپتۇ!ــ دېگەن گېپىنى ئاڭلىغان بولاتتى، دېگەنىدىڭ.

ئۇنىڭغا زېھنىنى تولۇق يىغىپ تاپشۇرۇق كۆرۈش ئىمكانىيىتى بولمىدى. ئېچىۋېتىلگەن دېرىزە گىمناستىكا مەيدانىغا قارايتتى.

گىمناستىكا مەيدانىغا قىزىل شەلپەرگە پۈركەنگەن ئون نەچچە ئېسىل كىچىك ماشىنا توختىتىپ قويۇلغانىدى. دەرەخ شاخلىرىغا ئېسىلغان پوچاڭزىلار پاراسلاپ ئېتىلىدى. قىزىل شايى كىيىم كىيگەن ئىككى قىز قولدىشى رۇس ئەنئەنىسى بويىچە ياسانغان كېلىن تۇ شاۋيىڭنى قولتۇقلاپ چىقىپ كەلدى. قاتۇرۇلغان سارجا جۇڭسەنفۇ كىيگەن كۈيۈ ئوغۇل كېلىننى قولتۇقلىۋالدى. قولىنى يارا بېسىپ كەتكەنىدى..... تۇ شاۋيىڭ ئاق يىپەك كۆڭلەك كىيگەن، كۆڭلىكى يېنىك يەلپۈنەتتى، مەيدىسىگە يوغان قىزىلگۈل تاقىغانىدى.....

ئۇ قان تۈكۈردى. ئۇستەلگە يېپىشىپ يېتىپ قالدى. قان بىلەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ تاپشۇرۇق دەپتەرلىرى بۇلغىنىپ كەتتى.....

سەن بىرگە شاۋگۈنىڭ:

ــ ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ فاڭ مۇئەللىمنىڭ خوتۇنى ئۆزىنى دەريياغا تاشلاپ ئۆلۈۋاپتۇ! ــ دېگەن گېپىنى يەتكۈزدۈڭ.

ــ نېمىدېگەن ئىپپەتلىك ئايال! ــ دېدى مېڭ ئاقساقال ئاھ ئۇرۇپ.

ــ ئۇ داڭلىق ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەن! ــ دېدى لى مۇئەللىم.

ــ ئۆلگىنىمۇ ياخشى بوپتۇ، تۇمشۇق تىرەپ ياشاپ نېمە جاپا، ــ دېدى سوڭ مۇئەللىم.

ــ گەپقۇ شۇنداق دېيىلىدۇ، لېكىن ئۆلۈم راستىنلا باشقا كەلگەندە، ئادەمنىڭ يەنىلا كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرگۈسى كېلىدۇ، ــ دېدى شاۋگۇ، ــ كۆپچىلىكنىڭ ھەممىسى ئۇزۇل - كېسىل ئەمەس، مەنمۇ شۇ. مەسىلەن، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بولۇشنىڭ دۇنيادا ئەڭ پالاكەت ئىش ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلىپ تۇرۇپ، يەنىلا ئوقۇتقۇچىلىق قىلىمىز. مېڭ دەيمىز،

غۇدۇراپ تۇرۇپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلىمىز ــ ھازىر نېمە ئىش قىلسا ــ ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەرنى يىغىسىمۇ ئوقۇتقۇچى بولۇشتىن ئارتۇقراق مەنپەئەتكە ئېرىشىدىغانلىقىنى ئوچۇق بىلىپ تۇرىمىز- يۇ، ئوقۇتقۇچىلىق كەسپىدىن ئايرىلىشقا، ھەرئايدا بېرىدىغان تايىنى يوق 90 يۈەن بەش مودىن ئايرىلىپ قېلىشقا كۆزىمىز قىيمايدۇ!

ــ لىيۇ شۇجى كەلدى! ــ دېدى سوك مۇئەللىم بوش ئاۋازدا.

ــ مېك مۇئەللىم، ئوقۇغۇچىلارغا ئېينىشتېيىننىك نىسپىيلىك نەزەريىەسىنى ئاددىيلا چۈشەندۈرۈپ قويساق بولارمۇ؟ــ دېدى شاۋگو يۇقىرى ئاۋازدا.

سەن شەھەردىن 30 چاقىرىم يىراقلىقتىكى ساھىلدا تۇرىسەن، ئالدىڭدا جەستىنىك يېرىمى قۇمساڭغۇ توپىغا كۆمۈلگەن تۇ شاۋىيك ياتاتتى. سەن تېنىنىك يېرىمى دەريانىك تېگىدىكى لاتقىغا كۆمۈلۈپ قالغان ھېلىقى بېلىقنى ئەسكە ئالدىك. ج خ ئىداربىسىدىكىلەر تۇ شاۋىيگىنىك چەت ئەللىك ئايال ئەمەس، بەلكى ئۆلۈپ كەتكەن ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسىنىك خوتۇنى ئىكەنلىكىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاپ چىقىپ، ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ماشىنىسىنى ھەيدەپ كېتىپ قالدى. تۇ شاۋىيك تەنھا ياتاتتى. سان - ساناقسىز چۈمۈلىلەر ئاپئاق تېنىنى بېسىپ كەتتى، يۈزلىگەن قاغىلار جەسەت ئۈستىدە ئەگىپ يۈرەتتى. ئون لالما ئىت جەسەت ئەتراپىدىن ئەگىپ كېتەلمەيۋاتاتتى. سەن لالما ئىتلارنى قوغلىدىك. لالما ئىتلار قانغا تولغان كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ سەندىن خېلىلا نېرىغا كېتىپ ھاۋشىپ تۇرۇشاتتى؛ قاغىلار قاقىلدايتتى. بېشىڭغا ئاقۇچ بىر پارچە مايىاق چۈشتى. قاغىنىك مايىقىنىك پۇرىقى بىلەن قارلىغاچنىك مايىقىنىك پۇرىقى پەرقسىز ئىدى. ئۆلۈكنىك تېنىدىن ئورۇن ئالالمىغان چۈمۈلىلەر تىرىك

ئادەمگە ھۆجۇم قىلاتتى. چۈمۈلىلەر پۈتۈكۈگا ياماشتى. بەدىنىڭ قىچىشىشقا باشلىدى. سەن قېچىپ كەتمەكچى. ساھىلدا ئاستا تىزلىنىپ تۇ شاۋقۇنىڭ جەستىنى ئالدىدا يۇكۇندۇڭ. لالما ئىتلارنىڭ كانىيىگىنى چىشلەپ ئۈزۈۋېتىشىنى، قاغىلارنىڭ ئىچ - باغرىنى سۇغۇرۇۋېلىشىنى، چۈمۈلىلەرنىڭ تېنىنى غاجاپ ئاپئاق ئۈستىخان قىلىۋېتىشىنى كۆتىسەڭ.

سەن بىرگە سۆزلەۋاتسەن ــ ئۇ ئەمدىلا ئايىغى چىققان بىر بالىنىڭ ئاق تېرەكلەر ئارىسىدىن پىلىتىڭلاپ چىقىۋاتقانلىقىنى كۆردى. چىرايلىق بۇ بالا پادىچى ئاسما ئىشتان ۋە تۇنتىلىق كۆڭلەك كىيگەن، يالاڭئاياغ ئىدى. يۇمشاق چاچلىرى زىغىر رەڭ، كۆزلىرى كۆك ئىدى. ئېگىز بويلۇق، تولغان، كىيىملىرى پۈزۈر، چاچلىرىنى تۇرمەكلىۋالغان ئېسىلزادە بىر ئايال بالىنى قوغلىشىپ ئاق تېرەكلىكتىن چىقىپ كەلدى. ئايال يۇگۇرەيتتى. رۇس ئاياللىرىغا خاس كۆكسى پۈلاڭلايتتى..... ئۇ ئاشۇ ئەمچەكىكە ئۇسۇۋالغان ئاجايىپ كەچۈرمىشنى ئەسلەۋاتامدۇ - يوق؟ بويى ئېگىز، قارىگىر ئات پوستى ئاق كۆڭ ئالمىنى غاجاۋاتقان كۆرۈنۈشىنچۇ؟ سەن ئوتقاشتەك بىر دەستە قوناقگۇلنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا ماڭدىڭ. ھېلىقى ئوماق ئارغۇن بالا سىلەرگە پۈتلىكاشاڭ بولدى.....

سەن بىرگە: بىرسى قەپەسكە سولىنىپ قېلىپ، بور يېدى دېدىڭ..... ئۇ بىر تال بورنى ئاغزىغا ئاپاردى. بورنىڭ خۇشبۇي ھىدى بۇرنىمىزغا ئۇرۇلدى. رەڭگىنى كۆردۇق. بۇ بورنىڭ كۆڭۈل قويۇپ ياسالغان كالباسىغا ئوخشاش قىيمىلىق ۋە تەملىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى دېدىڭ..... قەپەستە بىرسى بور يەۋاتىدۇ، دېگىنىگىنى ئاڭلىدۇق.....

سېنىڭ ۋە بىزنىڭ ئەتراپىمىزدا زىراپىدىن باشقا، ئۇچار قۇش ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ھەممىسى داد - پەريات كۆتۈرۈشتى.

2

ناۋادا ــ مۇمكىن بولمايدىغان نەرى بار ــ ئۇ قاسساپلارنىڭ ماي يۇقى كىيمىنى كىيىپ، جاڭ چىچيۇنىڭ دېيىلگىنى بىلەن، ئەمەلىيەتتە فاڭ فۇگۇينىڭ ماتەم مۇراسىمىدا پەيدا بولدى.

ماتەم مۇراسىمى مەكتەپنىڭ گىمناستىكا مەيدانىدا ئۆتكۈزۈلدى. نەچچە مىڭ ئوقۇغۇچى قارا قاغىدەك تىزىلىپ تۇرۇپ كەتكەنىدى. كىچىك ماشىنىلار يوق ــ سەۋەبى نېمە؟ مەكتەپ مۇدىرى ۋاقتىلىق ياسالغان مۇنبەردە تۇراتتى. قۇياش نۇرىدا كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كەتكەنىدى. مۇنبەرنىڭمۇ بىر تەرىپىدە لى يۈچەن قاپقارا ياغاچتەك تۇراتتى. يېنىدا داچيۇ بىلەن شاۋچيۇ بار ئىدى. ئۇلار ئالدى ـ كەينىگە ۋە ئىككى تەرىپىگە قارايتتى.

مەكتەپ مۇدىرى قايغۇلۇق ھالەتتە:

ــ ساۋاقداشلار، بۈگۈن بۇ يەردە يىغىن ئېچىپ، سۆيۈملۈك جاڭ چىچيۇ مۇئەللىمگە تەزىيە بىلدۈرۈۋاتىمىز.....

جاڭ چىچيۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئارىسىدىن يول ئېچىپ، ئالدىغا قىستالماقتا ئىدى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئاق تېرەككە ئوخشاش قەۋەت ـ قەۋەت يالتىراق تەنلىرىدىن چۈچۈمەل پۇراق بىلەن ئانارگۈلنىڭ پۇرىقى كېلەتتى.

ــ جاڭ چىچيۇ مۇئەللىم جۇڭگولۇق، پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ فىزىكا فاكۇلتېتىنى پۈتكۈزگەن. فاكۇلتېتنىڭ ئەلاچى ئوقۇغۇچىسى. مەكتەپ پۈتكۈزۈپ بىزنىڭ مەكتەپكە ئوقۇتقۇچىلىققا تەقسىم قىلىنغىنىغا 20 يىلدىن ئاشتى.

كۆك ئاسماندا ئاق بۇلۇتلار ئۆزۈپ يۈرەتتى. ئاستا سۈرۈلگەن غايەت زور سايە 8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ گىمناستىكا مەيدانى، ماتەم مۇراسىمى سورۇنىنى ۋە ئوقۇتقۇچى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۈستىدە

لەيلەپ تۇراتتى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ تېنىدىن قوۋزىقى پارقىراق ئاق تېرەك دەرىخىگە ئوخشاش چۈچۈمەل پۇراق ئوتقاشتەك ئانارگۈلگە ئوخشاش باشلىرىدىن ئانارگۈلنىڭ پۇرىقى تارقىلاتتى. مەكتەپ مۇدىرى:

ــ يېگىرمە نەچچە يىلدىن بېرى جاڭ چىچيۇ مۇئەللىم تىرىشىپ خىزمەت قىلدى، جاپاغا چىداپ كۆرەش قىلدى. يولداشلار بىلەن ئىناق ـ ئىتتىپاق ئۆتتى، مۇلايىم ئىدى، جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيتتى. ۋايسىمايتتى، ماركسىزم ـ لېنىنىزمنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، دۇنيا قاراشنى ئىجتىهات بىلەن ئۆزگەرتتى. ئىدىيەدە قىزىللاشتى، كەسىپتە سەرخىللاشتى. ئاخىرقى تىنىقى قالغۇچە كۆرەش قىلدى.....ــ دېدى.

جاڭ چىچيۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ قەۋەت ـ قەۋەت تەنلىرى ئارىسىدىن يول ئېچىپ، مۇنبەر ئالدىغا قىتىلاتتى. ئوقۇغۇچىلار يولۇاس تېرىسىدىن ئالا ـ چىپار پىلاش كىيگەن، سۇرلۇك ئىدى. سەن يىرتقۇچ يولۇاستەك دەرەخلىك ئىچىدە كېتىۋاتسەن.....

مەكتەپ مۇدىرى:

ــ يولداش جاڭ چىچيۇ بەختكە قارشى ۋاپات بولدى، خۇددى يېقىندا ۋاپات بولغان يولداش فاڭ فۇگۇيگە ئوخشاش. بۇ 8ـ ئوتتۇرا مەكتىپىمىز ئۇچۇن ناھايىتى چوڭ يوقىتىش. يولداش ماۋزېدۇڭ: «قەدىمكى زاماندا جۇڭگودا ئۆتكەن سىماچىيەن: ئادەم هامان ئۆلىدۇ، بەزىلەرنىڭ ئۆلۈمى تەيشەن تېغىدىن قەدىرلىك، بەزىلەرنىڭ ئۆلۈمى هاڭگىرت پېيىدىن قەدىرسىز بولىدۇ» دېگەن، «خەلق مەنپەئەتى ئۈچۇن ئۆلۈش تەيشەن تېغىدىنمۇ قەدىرلىك، ئەكسىيەتچىلەر ۋە فاشىستلار ئۈچۇن ئۆلۈش هاڭگىرت پېيىدىنمۇ قەدىرسىز» دېگەنىدى. جاڭ چىچيۇ خەلق مەنپەئەتى ئۈچۇن ئۆلدى، ئۇنىڭ ئۆلۈمى تەيشەن تېغىدىنمۇ قەدىرلىك!ــ دېدى.

جاڭ چىچيۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ سىلىق تەنلىرى ئارىسىدىن يول

ئېچىپ مۇنبەرگە قاراپ كېتىۋاتاتتى. قاتمۇقات تۇرۇپ كەتكەن ئوقۇغۇچىلار يوپۇرۇلۇپ كەلگەن قوي پادىسىدەك ئۆزۈلمەي كېلىۋاتاتتى. ئالەم ئايروپىلانى دەرەخلەرنىڭ ئۈچىغا سۈركىلىپ ئۆتۈپ، شەھەر سىرتىدا جەڭ قىلدى. غەرق مەست بىر كومانداىر ئاتوم بومبىسىنى قويۇپ بېرىش كۇنۇپكىسىنى باستى.....

مەكتەپ مۇدىرى:

ــ جاڭ چىچيۇ مۇئەللىم ئۆلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ مەڭگۈ ھايات! ــ دېدى.

جاڭ چىچيۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەنلىرى ئارىسىدىن يول ئېچىپ ماڭىم يىغىنى مۇنبىرىگە قاراپ كېتىۋاتاتتا. تۇغرا، مەن ئۆلمىدىم، مەن ھايات! ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەنلىرى قاتمۇقات، ئەگرى - بۈگرى، خۇددى ئۆركەشلەۋاتقان دەريانىڭ مۇزىكىسىغا ئوخشاش، سەلتەنەتلىك مۇزىكا، يۇمشاق مۇزىكا، ئىنقىلابىي مۇزىكا، شاۋقۇنلۇق مۇزىكا قۇلقىڭدىن كەتمەيتتى.....

مەكتەپ مۇدىرى:

ــ ساۋاقداشلار، قايغۇنى كۈچكە ئايلاندۇرۇپ، ھەربىر سېكۇنتنى چىڭ تۇتۇپ، تىرىشىپ كىتاب يادلاپ، مەسىلىلەرنى ئىشلەپ، ئىمتىھان ماھارىتىنى تەتقىق قىلىپ، ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا ئەلا نەتىجە قازىنىپ، جاڭ چىچيۇ مۇئەللىمنىڭ روھىغا تەسەللى بېرەيلى..... ــ دېدى.

جاڭ چىچيۇ مەكتەپ مۇدىرىنىڭ بۇرنىدىن چىقىۋاتقان پوتلىنى، باش - كۆزىدىن ئېقىۋاتقان تەرنى كۆردى، بوغۇق ئاۋازدا توۋلىغان ئاۋازنى ئاڭلىدى. مەكتەپ مۇدىرى باش بولۇپ قەتئىيلىك مۇشتىنى كۆتۈرۈپ:

ــ جان تىكىپ ئېلىشىش ئۈچۈن قەسەمياد قىلىمىز، ــ دەپ توۋلىدى.

ئەتراپىڭدىكى ئوقۇغۇچىلار تەڭلا:

— جان تىكىپ ئېلىشىش ئۈچۈن قەسەمياد قىلىمىز، — دەپ ۋارقىراشتى.
مەكتەپ مۇدىرى باش بولۇپ:
— ئالىي مەكتەپكە ئۆتۈش ئۈچۈن، — دەپ توۋلىدى.
— ئالىي مەكتەپكە ئۆتۈش ئۈچۈن.....
مەكتەپ مۇدىرى يەنە باش بولۇپ:
— ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا مەغلۇپ بولۇش ئۆلۈم بىلەن باراۋەر، — دەپ توۋلىدى.
— ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا مەغلۇپ بولۇش ئۆلۈم بىلەن باراۋەر.....
قەسەمياد قىلىش ئۈچۈن كۆتۈرۈلگەن قوللار ئورمانغا، شوئارلار ئۆركەشلەۋاتقان دېڭىز ساداسىغا ئوخشايتتى.
جاڭ چىچيۇ مۇنبەرنىڭ يېنىغا بارغاندا، غايەت زور ئاۋاز دولقۇنىدا بېشى ئاللىقاچان سىلكىنىپ هوشىنى يوقتىپ قويغاندى. ئۇ:
— مۇدىر..... مەن دەرس ئۆتىمەن، — دېدى.
ئۇ شۇ بىر ئېغىز گەپنى قىلىپلا ئايلىنىپ قالدى.
ئىشچىلار ئۈيۈشمىسى رەئىسى:
— ساۋاقداشلار، جاڭ مۇئەللىمنىڭ ئاتىسى كەلگەن بولسا كېرەك. ئۇ ئوغلىنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىپ، بىز بىلەن بىللە جان تىكىپ كۈرەش قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ..... — دېدى.

3

ئەڭ ئاخىرقى بىر تال بورنى يېۋېتىپ بىزگە شۇنداق دېدىڭ.
ئەڭ ئاخىرقى فىزىكا دەرسىدە، فىزىكا مۇئەللىمى ئاتومنىڭ قائىدىسى ۋە قانداق ياسىلىدىغانلىقى توغرۇلۇق يەنە بىر قېتىم

سۆزلىدى. ئۇنىڭ جاراڭلىق ئاۋازدا مەردانە سۆزلەيدىغان ھالىتى يوق ئىدى. نىمجان ئادەمدەك ئاغزىدىن گېپىنى چۈشۈپ قالاتتى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ بەزىلىرى بېشىنى ساڭگىلىتىپ مۈگدەپ، بەزىلىرى تۆت ئەتراپىغا ھاڭۇنقىپ قاراپ ئولتۇراتتى. سىنىپ ئىچىدە كۆڭۈلسىز كۇز مەنزىرىسى ئەكس ئېتەتتى.

دەرستىن چۈشۈش قوڭغۇرىقى چېلىندى. بىراق، ئۇ دەرستىن چۈشۈش بۇيرۇقى بەرمىدى. باشتا ئوقۇغۇچىلار بىتاقەت بولۇشتى. چۈنكى، دەرستىن چۈشۈپ ئۇلار ئۆچرەتتە تۇرۇپ تالىشىپ تاماق يەيتتى. ئاشخانا تەرەپتىن قازان - قومۇچنىڭ سىمفونىيەسى كەلدى. كېيىن ئوقۇغۇچىلار سەل گۇمان قىلىپ قالدى. دەرس مۇنبىرىدىكى ئوقۇتقۇچىنىڭ ھالىتىنىڭ سەل - پەل غەلىتە ئىكەنلىكىنى بايقىدى. ئۇ قىيالمىغانىدەك ئوقۇغۇچىلارغا دىققەت بىلەن قاراپ تۇراتتى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ چىرايلىرى كۆز ئالدىدىن، قەلب ئېكرانىدىن سىيرىلىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. يۈرەكلىك بىر ئوقۇغۇچى ئېھتىيات بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، ئېڭىشكەن پېتى ئىشىك تەرەپكە ماڭدى. ئۇ قىلچە ئىنكاس بىلدۈرمىدى. بىرنەچچە ئوقۇغۇچى ھېلىقى يۈرەكلىك ئوقۇغۇچىنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى. ئۇ قىلچە ئىنكاس قايتۇرمىدى. ئوقۇغۇچىلار ئېھتىيات بىلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، بىر - بىرلەپ سىنىپتىن چىقىپ كەتتى. ئەڭ ئاخىرقى بىر ئوقۇغۇچى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، سىنىپنى جىمجىتلىق قاپلىدى. ئۇ ببرىپ ئىشكىنى ياپتى.

دەرس مۇنبىرىگە يېقىن يەردىكى دېرىزىنى ئاچتى، دېرىزىنىڭ قاپقارا تامغا چاپلىشىپ تۇرغان بىر قانتى ئەينەك ئورنىدا خىزمەت قىلىدى. ئۇ شۇ ئەينەكتىن چىرايىنى كۆردى، پېشانىسىگە يوغان كۆك چۈشكەن، بۇرنىدا تاتۇق ئىزى بار ئىدى.

سەن سۆزلەۋاتسەن: ئۇ بىر قىز ئوقۇغۇچىنىڭ قەلەمدىنىدىن

قەلەم ئۇچلىغۇچىنى تاپتى، ئۇچلىغۇچ بىلەن ئەينەككە قاراپ يۇزىنىڭ تېرىسىنى قىردى. سېسىپ كەتكەن بەرەڭگىنىڭ يوستىنى ئەپلەشتۇرۇپ قىرالمايۋاتقان رۇس ئايال ئاشپەزدەك يۇزىنىڭ تېرىسىنى ئەپلەشتۇرۇپ قىرالمىدى. بەزىدە ئەينەك كۆرسەتكەن تەرەپتىن قېيىپ كېتىپ قولىدىكى ئۇچلىغۇچ يەرگە چۈشۈپ كېتەتتى.

قان بىلەن گۆش ئارىلىشىپ كېتىپ، چىرايى تېخىمۇ كۆرۈمسىز بولۇپ كەتتى.

يۇزىنىڭ تېرىسىنى قىرىپ بولۇپ، پېتىۋاتقان كۈنگە قاراپ ھاڭۇنقىپ تۇرۇپ كەتكەنلىكىنى دېدىڭ. دېرىزە سىرتىدىن ئوچۇقچىلىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ ئاق تېرەكلەر كۆكلەپ - ياشناۋاتقان جاي ئىدى. دېرىزە بىلەن دەرەخلەرنىڭ ئۇچلىرى پاراللېل تۇراتتى. دەرەختە بىر توپ قۇشقاچ چۇرۇقلىشىۋاتاتتى.

ئۇ تاسمىسىنى چىقىرىپ دوسكىنىڭ ئۈستىدىكى مەزمۇت مىختا ئىلىدى. مەينەت ماش رەڭ فورمىسىنى سېلىپ دەرس مۇنبىرىگە قويدى. ئاسما مايكا، كالتە ئىشتان بىلەن قالدى. بېشىنى ئېگىپ دەرس مۇنبىرىگە، دوسكىنىڭ ئاستى تەرىپىدىكى ئېرىقچىغا قارىدى. ھەممە يەردە كالباساغا ئوخشاش بور، بورغا ئوخشاش كالباسا ئۈسسۇل ئويناۋاتاتتى، تېپچەكلەيتتى، ناخشا ئېيتاتتى ھەم ئۈسسۇل ئوينايتتى. ئۇلار بىر توپ سۆيۈملۈك زېرەكچاقلار ئىدى:

پوستىمىز بار،
ئېتىمىز بار.
بىز چىرايلىق،
بىز پۇراقلىق.
بىزنى يەيسەن،

سېنى بىز يەيمىز.
ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپمىز،
ئۇسسۇل ئويناپ، ناخشا ئېيتىمىز.
خۇش پۇراق بىز،
بىز خۇش پۇراق.
چىرايلىق بىز،
بىز چىرايلىق.
پارلاق ئەتىمىز،
ئەتىمىز پارلاق.
.....

دەپ ناخشا ئېيتىلدى.

چاناقلىرىغا تۆيۈقسىز مىننەتدارلىق ياشلىرى تولدى. كېيىن ئۇ بېشىنى ئاستا كۆتۈردى. دېرىزىنىڭ سىرتىدىكى ھەربىر تال ياپراققا ئالتۇن ھەل بېرىلگەنلىكىنى كۆردى. كۆزىگە قۇشقاچلارمۇ سېرىق كۆرۈنۈپ كەتتى.

سەن سۆزلەۋاتىسەن: ئۇ تاسمىسىدىن ھالقا چىقىرىپ بوينىغا سالماقچى بولۇپ تۇرغاندا، تېرەك ياپراقلىرىنىڭ ئارىسىدىن چىققان چۈرۈك ئاۋازنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇ دېرىزە ئالدىغا يەنە باردى. شاختىن يەرگە چۈشۈپ كەتكەن قۇشقاچنى كۆردى. ئۇ قان يۇقى بېشىنى دېرىزىدىن چىقاردى. مىڭلىغان - ئون مىڭلىغان ئوقۇغۇچىلار پاك - پاكىز يەرنى دەسسەپ تۇرۇشاتتى. دەرەخلەرنىڭ سۆسۈن كۆلەڭگىسىدە ئەدەپ يەپ يەردە ياتقان قۇشقاچنىڭ قانىتىدىن قان ئېقىۋاتاتتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇشقا تىرىشاتتى. ئاخىر ئورنىدىن تۇردى. بىر جۈپ كىچىك كۆزى پارقىراپ تۇرغان ئىككى كىچىك يۈلتۈزغا ئوخشايتتى.

سەن بىزگە دېگەن، چۈشۈمدە بىرسى ماڭا مۇنداق دېدى.

چىملىقتا ئۇخلاپ ياتاتتىم، زىغىر رەڭ چاچلىق، كۆكسى رۇس ئاياللىرىنىڭكىدەك يوغان، بەدىنىدىن ساپ سۈتنىڭ ھىدى پۇراپ تۇرغان بىر ئايال كېلىپ:

— قەدىمىي گۈزەل بىر رىۋايەتتە دېيىلىشىچە، بىر پۈتى بىلەن ماڭغان قۇشقاچنى كۆرگەن ئادەمنىڭ بېشىغا ئەمەت قونىدىكەن. قۇشقاچ بىرنىچى قەدەمنى باسسا باي، ئىككىنچى قەدەمنى باسسا ئەمەلدار، ئۈچىنچى قەدەمنى باسسا زىيادە دۆلەتمەن، تۆتىنچى قەدەمنى باسسا تېنى ساغلام، بەشىنچى قەدەمنى باسسا روھى خۇشال، ئالتىنچى قەدەمنى باسسا خىزمىتى ئوڭۇشلۇق، يەتتىنچى قەدەمنى باسسا زېھنى ئۆتكۈر، سەككىزىنچى قەدەمنى باسسا خوتۇنى سادىق بولىدۇ. توققۇزىنچى قەدەمنى باسسا نام قازىنىدۇ، ئونىنچى قەدەمنى باسسا چىرايلىق بولۇپ كېتىدۇ. ئون بىرنىچى قەدەمنى باسسا خوتۇنى گۈزەللىشىدۇ. ئون ئىككىنچى قەدەمنى باسسا خوتۇنى ئېرىنىڭ ئاشنىسى بىلەن ئاچا - سىڭلىدەك ئىناق ئۆتىدۇ. ئون ئۈچىنچى قەدەمنى كۆرۈشكە ھەرگىز بولمايدۇ. ناۋادا كۆرۈپ قالسا، كەلگەن ئامەتنىڭ ھەممىسى بىراقلا شۇملۇققا ئايلىنىپ كېتىپ باشقا ئاپەت ياغىدۇ، — دېدى.

قۇشقاچ قاناپ كېتىۋاتقان قانىتىنى سۆرەپ ئورنىدىن تۇردى. قان كۆزۈڭنىڭ بىر قەۋەت رەڭ پەردىسىنى توسۇۋالدى. كۈن قانىدەك قىزىل ئىدى. قۇشقاچلار سېرىق ئالتۇنغا ئوخشايتتى. تېنىدىن قان ئېقىۋاتقان، ساپسېرىق، كەپتەر چوڭلۇقىدىكى بىر قۇشقاچ خۇددى ئەمدىلا ئايىغى چىققان ئوغۇل بالىدەك دەلدەڭ-دەشپ بىر پۈتى بىلەن مېڭىپ دىكىلداپ سەن تەرەپكە كەلمەكتە.

سەن تەرەپكە كەلمەكتە.

بىزمۇ سىلەر تەرەپكە كېتىۋاتىمىز.

بىز تەرەپكە كېلىۋاتىدۇ، ئېتىراپ قىلىشقا پېتىنالمايۋاتىمىز.

ئېتىراپ قىلمايمۇ تۇرالمايمىز. زىراپە باشقا، ئەتراپىمىزدا

ئۇچۇپ ياكى پىرقىراپ يۇرگەن ئۇچار قۇش ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلار جېنىنىڭ بارىچە ھۆركىرىشەتتى. بىزدە بور يەيدىغان كۈچلۈك خاھىش پەيدا بولدى. سېنى چۈشىنىمىز، ساڭا ھەۋەس قىلمىز، تارلىق قىلمىز. بالدۇر ھوشۇڭنى تاپتىڭ. تالاي بورنى يەپ بولدۇڭ. سەن ھەييارلىق بىلەن كۈلۈپ قويدۇڭ. قەپەستە تۇرۇپ بىزگە ئىلتىجا قىلدىڭ..... ئاخىر، سەن بىلەن بىر قەپەسكە جايلىشىپ قالدۇق. بۇ چاغدا كۈن پېتىش تەرەپتىكى شەپەق شولىسى بىلەن پارقىراپ كەتتۇق. كۆپلىگەن رەڭلىك بورلارنى يېدۇق. ئالدىمىزغا كېلىۋاتقان قۇشقاچنى كۆردۇق.

جىم تۇرۇپ باسقان قەدىمنى سانىدۇق:

1 — 2 — 3

4 — 5 — 6

7 — 8 — 9

10

11

12

1987 - يىلى 12 - ئايدىن 1988 - يىلى 3 - ئاي ئارىلىقىدا دەسلەپكى ئارگىنال گاۋمېيدا پەيدا بولدى. 2000 - يىلى 10 - ئايدا بېيجىڭدا تۇنجى قېتىم تۇنجى قېتىم

قەپەستىكى بايانىنىڭ خۇشاللىقى

خاتىمە ئورنىدا

«13 قەدەم» ناملىق رومانىنىڭ ئەسلىي ماۋزۇسى «قەپەستىكى بايان» ئىدى. بۇ ئەسەرنى يازغان چاغدا، مەن مۇشۇ پوزىتسىيەدە بولغانىدىم. 1987- يىلى قەھرىتان قىش كۈنلىرى، گاۋمېينىڭ شەرقىي - شىمال كەنتى تەمىنات سودا كوپېراتىپىنىڭ بىر ئېغىزلىق ئىسكىلاتىدا بارماقلىرىم سوغۇقتا توڭلاپ قېتىپ قالاتتى، سىياھ قۇتىدا مۇز تۇتۇپ كېتەتتى. لېكىن، تەپەككۇرۇم مىسلى كۆرۈلمىگەن ھالدا جانلىنىپ كەتكەن، خاتىرەمنۇ ھەيران قالارلىق دەرىجىدە ساز ئىدى. بۇ ئەسەرنى بۇگۈنكى كۈندە قايتا ئوقۇپ باقسام ئەسەردە تەپسىلاتلاردىن تولۇق پايدىلانغان ئىكەنمەن، ۋەقەلىكلەرنىڭ ئالدى - كەينى بىر - بىرىگە ماسلىشىپ كەلگەنىكەن. شۇنىڭدىن ئىلگىرى «قىزىل چېكەتكە» ناملىق ئەسىرىم كۆپرەك تەنقىدلەنگەنىدى. ئۇتتۇرىغا چۈشكەن تەنقىدىي پىكىرلەر ئاساسەن ئەسەر چېچىلاڭغۇ، ھېس - تۇيغۇ قالايمىقان دېگەن پىكىرگە مەركەزلەشكەنىدى. بەزى دوستلىرىم ئۆزئارا ئولتۇرغاندا ماڭا ھېس - تۇيغۇنى كونترول قىلىش، تالانتنى ئىسراپ قىلماسلىق توغرۇلۇق نەسىھەت قىلغانمۇ بولدى، تەنقىد ۋە نەسىھەتلەرنى ئاڭلاپ ئەستايىدىل پىكىر يۈزگۈزدۇم، ئۆز ئىجادىيىتىم ئۈستىدە ئويلانىدىم. ئوبزورچىلارنىڭ تەنقىدى ۋە

دوستلىرىمنىڭ نەسىھەتلىرىنىڭ ئورۇنلۇق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدىم، پەدىنى يۆتكەپ، ئۆزۈم بۇرۇن يازغان ھەم باشقىلار يازغان ئەسەرلەرگە ئوخشىمايدىغان ئۇسلۇبتا ئەسەر يېزىشقا بەل باغلىدىم. شۇنىڭ بىلەن «قەپەستىكى بايان» ناملىق ئەسىرىم دۇنياغا كەلدى.

بۇ ئەسەردە ئەكىس ئەتتۈرۈلگەن تۇرمۇش ئۆز ۋاقتىدا جەمئىيەتتىكى ئىللەتلەر ئېچىپ تاشلانغان جەڭگىۋار خاراكتېرگە باي تۇرمۇش ئىدى. ھازىر ئوقۇسىڭىز ھېرىپ ھالىڭىزدىن كېتىپ قالىسىز. ۋەقەلىك ئاسانلا كونىراپ كېتىدۇ، ئەمما ماھارەت مەڭگۈ تۇرىدۇ. مەڭگۈ مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان پارتلاتقۇچ دورا بولمايدۇ، بىراق پارتلاتقۇچ دورا ياساش ئۇسۇلى ئەۋلادمۇئەۋلاد داۋام قىلىدۇ. مەن تەلۈلەرچە شۇنى جاكارلايمەنكى، بۇ ئەسەرنىڭ ئالدىدا ئۇستازى، كەينىدە شاگىرتى يوق. بۇ ئەسەر ھاجەتخانىنىڭ بىر بۆلۈكىدا تۇرغان ھەم سېسىق، ھەم قاتتىق بىر پارچە تاشقا ئوخشايدۇ. يېزىقچىلىق ماھارىتى ئۇستىدە ئىزدىنىپ كېتىۋېتىپ كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىمنى ئۆزۈمگە ئىسپاتلاپ بەردىم.

قەپەستىكى ئادەمنى ھېكايىنى بايان قىلغۇچى دېگەندىن كۆرە، ھېكايىنىڭ ئۆزى دېگەن تۇرۇك، ھېكايىنىڭ ئومۇمىي گەۋدىسىدە ۋە يانداش بۆلەكلىرىدە قەپەس سىرتىدىكى تاماشىبىنلار كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدۇ. ھېكايىنىڭ روھى بايان قىلغۇچىنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش قەپەستىن چىقىپ ئاڭلىغۇچىلارنىڭ قۇلىقىغا يېتىدۇ، چەكسىز ھاۋاغا تارقىلىدۇ. دەل - دەرەخلەرمۇ، ئۇچار قۇشلارمۇ ئاڭلىيالايدۇ. لېكىن، خۇددى بايان قىلغۇچى قەپەستىن قېچىپ چىقىپ كېتەلمىگەندەك، ھېكايىمۇ قەپەستىن بۆسۇپ چىقىپ كېتەلمەيدۇ. توقۇپ چىقىلغان قەپەستە ھېكايە ۋە بايان قىلغۇچى ئەركىن، سىلەر قەپەستە ئۇرۇش - جېدەل قىلساڭلارمۇ، خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتسەڭلارمۇ، تاپتىن چىقىپ

ھەرقىسما قىلىقلارنى قىلىساڭلارمۇ بولىدۇ. قەپەستىن چىقىپ كەتسەڭلار بولمايدۇ. ئاۋازىڭلار، پۇرىقىڭلار، ئوي - پىكرىڭلار قەپەستىن چىقىپ كېتەلەيدۇ. ئەمما، جىسمىڭلار ياۋاشلىق بىلەن قەپەستە تۇرۇشى كېرەك. شۇنىڭدىلا، سىلەر يېتەرلىك سىجىللىق ۋە يېتەرلىك زىچلىقنى ۋە تاماشا قىلىش ئىمكانىيىتىنى ساقلاپ قالالايسىلەر، چېچىلاڭغۇلۇق يوق بەرمەيدۇ.

بىر ئۇلۇغ زات: «ھېكايە قەپەستىكى يولۋاس» دېگەنىكەن. بۇ ناھايىتى تۇغرا ئېيتىلغان سۆز. بۇ مەن ئوقۇغان ئەسەرلەر ھەققىدىكى ئەڭ ئىسىل ئېنىقلىما، 13 يىل ئۆتۈپ كەتتى، بۇرۇنقى ئەسەرلىرىمنى ئوقۇغان چېغىمدا، «قىزىل چېكەتكە» ناملىق ئەسىرىمنى چۆرىدىگەن ئاساستا، ماڭا بېرىلگەن تەنقىدنىڭ ئىجادىيىتىمگە كۆرسەتكەن ئاكتىپ ئەھمىيىتىنى تېخىمۇ چوڭقۇر تونۇپ يېتىمەن. دەرد تۆكۈش قاپقىنى مەقسەتلىك تارايتىش، ناخشا ئېيتىش قاپقىنى مەقسەتلىك چۈشۈرۈش قارىماققا ئاددىي ئىشتەك بىلىنگىنى بىلەن، مەن ئۇچۇن ئۇنچىۋالا ئاسان ئىش ئەمەس. يىرتقۇچ يولۋاسنى قەپەسكە سولاپ قويۇشقا ئوخشاش مۇشكۈل ئىش. ئۇنىڭ بىلەن تەڭ ئازابلانساممۇ مەيلى، ئىشقىلىپ، ئۇنى قەپەسكە سولىۋەتتىم.

2000 - يىلى 10 - ئاي

本书根据上海文艺出版社 2012 年 10 月第 1 版、2012 年 10 月第5次印刷版本翻译出版。

图书在版编目（CIP）数据

十三步 ：维吾尔文 / 莫言著；亚森·色依提译.
-- 喀什 ：喀什维吾尔文出版社，2013.6
ISBN 978—7—5373—2996—5

Ⅰ. ①十… Ⅱ. ①莫… ②亚… Ⅲ. ①长篇小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ. ①I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(2013)第129760号

责任编辑：穆罕默德·阿布里孜伯日亚尔
责任校对：姑丽巴哈尔·麦麦提依明

十三步（维吾尔文）

作　　者	莫言
翻　　译	牙森·色依提
出　　版	新疆人民出版总社 喀什维吾尔文出版社
电　　话	0998 — 2653927
地　　址	喀什市塔吾古孜路 14 号
邮　　编	844000
发　　行	新疆新华书店
印　　刷	喀什维吾尔文出版社彩印厂
开　　本	880 毫米 × 1230 毫米　1/32
印　　张	17.25
版　　次	2013 年 6 月第1 版
印　　次	2013 年 6 月第 1 次印刷
定　　价	35.00 元

تەرجىمان ھەققىدە

ياسىن سىيت ئارچىن 1951 - يىلى ئۇرۇمچىدە تۇغۇلغان، باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەرنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن، تۆۋەنگە چۈشۈپ قايتا تەربىيە ئالغان. 1976 - يىلى ئاپتونوم رايونلۇق سېمونت زاۋۇتى پەرزەنتلەر مەكتىپىدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. 1984 - يىلى شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ تەرجىمە مەركىزىدە كەسپىي تەرجىمان بولۇپ ئىشلىگەن، 1994 - يىلىدىن 2011 - يىلغىچە ئۇرۇمچى تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ۋە ئۇرۇمچى خەلق رادىيو ئىستانسىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولغان، 2011 - يىلى پېنسىيەگە چىققان.

ياسىن سىيت ئارچىن 1982 - يىلىدىن باشلاپ ئەدەبىي تەرجىمە بىلەن شۇغۇللانغان، ئۇنىڭ تۇنجى تەرجىمە ئەسىرى «قول ياغلىق» 1982 - يىلى «ئەدەبىي تەرجىملەر» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان. ئۇ ھازىرغا قەدەر 30 پارچە كىتاب، 17 پارچە پوۋېست ۋە 100 پارچىگە يېقىن ھېكايىنى تەرجىمە قىلغان، يەنە 1000 قىسمىدىن كۆپرەك چوڭ تېپتكى تېلېۋىزىيە تىياتىرلىرىنى تەرجىمە قىلغان.

ياسىن سىيت ئارچىن شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق تەرجىمانلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، كاندىدات ئالىي تەرجىمان.

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: **غەيرەت خالىق**

«ئون ئۈچ قەدەم» مو يەن 1988- يىلى يازغان. بەدىئىي تەجرىبىچىلىككە تولغان رومان. 2010- يىلى تۈزىتىش كىرگۈزۈلگەن. رومان رېئالىزملىق بەدىئىي ئۇسۇلىتا يېزىلغان. توختىماي ئۆزگىرىپ تۇرغان شەخسلەر ۋە توختىماي ئۆزگىرىپ تۇرغان كۆزىتىش نۇقتىسى ئارقىلىق. جۇڭگو زىيالىيلىرىنىڭ مۇشكۈل تەھۋالىنى ۋە جەمئىيەتتىكى بىرىنە ھادىسىلەرنى تەسۋىرلەشكە تالاھىدە كۈچ سەرپ قىلىنغان. ئوقۇرا مەكتەپ ئوقۇمىغا مۇئەللىمى قاك ئۇگۇي چارچاپ كېتىپ ئۆلگەندىن كېيىن. ۋاك مۇقاۋىن شەھىر باشلىقىنىڭ ھۆسنىنى تۇزەش زۆرۈر بولۇپ قېلىپ. ئۇ مۇزلاتقۇغا سېلىپ قويۇلىدۇ. مۇزلاتقۇدا توساتتىن تىرىلىپ قالىدۇ. بۇ بىرىنە ھەم تاجايىپ - غارايىپ بىر ئەھۋال. خوتۇنى تۇ شاۋيىنىڭ ئۆلۈپ كەتتى دەپ ئويلاپ. ئۇنى ئۆيىگە كىرگۈزمەيدۇ. دەپنە ئىدارىسىنىڭ تالاھىدە ھۆسن تۇزىگۈچىسى لى يۇچەن ئۆلۈپ تىرىلگەن قاك ئۇگۇيىنىڭ چرايىنى ئېرى ــ جاك چىچيۇنىڭ چرايىغا ئوخشاش ئۆزگەرتىپ. قاك ئۇگۇينى جاك چىچيۇنىڭ ئورنىدا دەرس مۇنبىرىدە ئوقۇغۇچىلارغا دەرس ئۆتۈۋاتقان. ھەقىقىي جاك چىچيۇنى ئوقۇدىن قىلىپ پۈل تېپىشقا سالىدۇ. ھەقىقىي جاك چىچيۇ رېئال تۇرمۇشتا ئۆي - ماكانى يوق غېرىب ئەرۋاھقا تايلىنىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن رېئال تۇرمۇشتا ئەسلىدە بار بولغان تەرتىپ مەۋجۇت بولۇشتىن قالىدۇ. ھەربىر ئادەم بىرىنە تاقەدىر تۇيدىيلىدىن ئۆز تەبىئىتىنى يوقىتىپ قويىدۇ.

ISBN 978-7-5373-2996-5

9 787537 329965 >

(民文)定价：35.00元